

Kansatieteellinen Arkisto 61

KANSATIETEELLINEN ARKISTO 61
SUOMEN MUINAISMUISTOYHDISTYS

Maija Mäki

POLKUJA ESIHISTORIASTA TULEVAISUUKSIIN

Matkailun

tulevaisuuksia ja toimijoita
arkeologisilla maastokohteilla

Helsinki 2020

Toimittaja: Pia Olsson

Sivunvalmistus: Tieteellisten Seurain Valtuuskunta

Copyright ©Maija Mäki ja Suomen Muinaismuistoyhdistys

ISBN: 978-952-6655-20-8 (painettu)

ISBN: 978-952-6655-21-5 (PDF)

ISSN 0355-1830

Kansi: Marianne Mäkinen

Kannen kuva: Kuva on otettu Yli-lin Kierikkikeskuksessa, kivikauden kylän asumuksen sisällä. Kuvaaja: Juha Mäki, 2014

**TURUN
YLIOPISTO**

**Tieteellisten seurain
valtuuskunta**

Grano 2020, Vantaa.

Sisältö

Kiitokset	7
OSA I: JOHDANTO	
Tausta ja tutkimustehtävä	12
Keskeiset käsitteet ja näkökulmat	18
Arkeologisen kulttuuriperinnön ulottuvuuksia	20
Kulttuuri- ja luontomatkailun muuttuvia määrittelyjä	27
Tulevaisuusajattelu teoreettisena viitekehyksenä	34
Tutkimusprosessi ja aineistot	41
Kentällä – tutkijan rooli ja tutkimusetiikka	41
Avattujen aikaikkunoiden asiantuntijat	47
Tulevaisuustyökalut ja kulttuurianalyysi	53
Haastattelut	56
Tulevaisuuspyörä	61
eDelfoi-kysely	67
OSA II: KOKEMUKSIA MENNEESTÄ – KOHTEITA JA TOIMINTAA TEKIJÖIDEN SILMIN	
Havaintoja toimintaympäristöstä ja sen muutoksesta	75
Kokemuksia menneisyydestä ja toimijuutta tässä ajassa	90
Matkailun mahdollistajat: muinaisjäännösten hoitotyötä	96
Muinaisjäännösten hoitotyön vaiheita Lounais-Suomessa – suoraa ja paikallista vuorovaikutusta	96
Adoptoi monumentti -toiminta – vapaaehtoisuuteen ja talkoohenkeen perustuvaa hoitotyötä	117
Toimintaa kuntakontekstissa	123
Esihistorian Eura – projektista pysyvään toimintaan	123
Liedon Nautelankosken museo – pitkäjänteistä pedagogiaa	131
Yli-lin Kierikkikeskus – kokeilevaa elämystuotantoa	138
Yksityisyrittäjyyttä ja harrastustoimintaa	146
Rosalan viikinkikeskus – uudistuksia ja yhteistyötä pienellä taloudellisella riskillä ..	146
Erikoisia kohteita ja maassa mönkimistä – arkeologian harrastaminen ja matkailu ..	152
Kun toiminta päättyy	163
Laitilan Untamalan arkeologinen opastuskeskus 2000–2010 – resurssipulaa ja yksinäisen tekemisen kokemuksia	163
Kivikausikeskus RIRA Suomusjärvellä 2008–2009 – lyhyt taistelu olemassaolosta	170
”Suomen esihistoria on kyl sellanen, jota kannattaa oikeesti lähteä tuotteistamaan” – Kehittäjien uusi sukupolvi	178
OSA III: TULEVAISUUSKUVIA – MATKAILUA ARKEOLOGISILLA MAASTOKOHTEILLA	
”Pieni on kaunista” – vastuullista toimintamatkailua lähimatkailun ilmiönä	190

”Yhdistetään ne vähäiset resurssit!” – verkostomaisen yhteistyön ja keskittämisen mahdollisuuksia 200

”Kyllä se viiminen sammuttaa valot, ni näyttää tällä hetkellä todennäkösemmältä” – unohtuvan ja hylätyn arkeologisen kohteen tulevaisuuksia 214

”Netissä räplääjät ja digivastaiset” – näkökulmia tulevaisuuden teknologioihin 228

OSA IV: TULEVAISUUSAJATTELIJAN MUOTOKUVIA

”Ei sitä nyt kaikkii tuulimyllyi vastaan ruveta taistelemaan.” – Realistinen kehittäjä-toteuttaja 249

”Siinä on se rakkaus kuitenkin keskeinen asia ja intohimo.” – Visionäärinen kuvittaja 258

”Mä ole oikee varmaan supersitkeä.” – Päätäväinen vaikuttaja 266

”Kukaan ei sillai oikeest välitä sydämeestä.” – Pessimistinen murehtija-jarruttelija 278

OSA V: ”KÄVIJÄT TUO MUKANAAN SEN HYVÄKSYTTÄVYYDEN” – ARKEOLOGINEN KULTTUURIPERINTÖ TULEVAISUUDEN RESURSSINA

Arkeologinen kulttuuriperintö ja matkailu 290

Kokemuksen ja tulevaisuudenuskon suhteesta 294

Tulevaisuuden tekijät 296

LÄHTEET 300

LIITTEET 325

Liite 1. Haastattelujen kysymysrunko.

Liite 2. Tulevaisuusväitteet eDelfoi-kyselyssä.

Liite 3. Laadukkaan esihistoriamatkailutuotteen kriteeristö.

TIIVISTELMÄ 333

SUMMARY 334

KIITOKSET

Syksyllä 1938 Parikkalan Koitsanlahden kansakoulun opettajapariskunta Lyyli ja Tauno Halko lahjoittivat Suomen Kulttuurirahaston perustamiskeräykseen molemmat 50 markkaa. Heidän tyttärensä, Irma, joka merkittiin keräyslistaan kuuntelijaoppilaana, lahjoitti keräykseen 10 markkaa. Kyseessä ovat äitini vanhemmat ja hänen vanhin siskonsa, joka tuolloin huojuvasti kirjoitti nimikirjaimensa keräyslistaan. Perustamiskeräykseen osallistui kaikkiaan 170 000 suomalaista ja keräys tuotti 2,7 miljoonaa silloista markkaa. Alkuperäiset lahjakeräyslistat ovat nykyisin digitoituina Suomen Kulttuurirahaston kotisivuilla.¹ Näiden merkintöjen näkeminen konkretisoi minulle sen, miten oma tutkimustyöni on osaltaan mahdollistunut tuossa hetkessä, opettajapariskunnan päätöksessä osallistua tulevien sukupolvien tekemän tutkimuksen rahoittamiseen. Tutkimukseni valmistumista pidän tavallaan nykyhetken tervehdyksenä tuohon menneisyyden todellisuuteen; tulevaisuutta tietoisesti rakentaneille, nyt jo edesmenneille sukuni jäsenille.

Tutkimustani on pääasiallisesti rahoittanut Suomen Kulttuurirahasto sekä Suomen Kulttuurirahaston Varsinais-Suomen rahasto, joille osoitan mitä syvimmit kiitokseni. Ilman tätä taloudellista tukea tutkimukseni ei olisi valmistunut. Lisäksi työskentelyäni ovat tukeneet Seurasarisäätiön Emil ja Lempi Hietasen rahasto sekä Turun Yliopistosäätiö, joille osoitan myös kiitokseni. Turun Yliopistosäätiö on rahoittanut useita konferenssimatkojani, jotka ovat avanneet uusia näkökulmia tutkimukseen ja joiden avulla olen luonut myös monia kontakteja kansainväliseen tutkijayhteisöön.

Tämä tutkimus ei olisi toteutunut tässä muodossa, jos haastateltavani eivät olisi halunneet antaa aikaansa haastatteluille ja kyselylle jakaen näin näkemyksiään kanssani. Suuri kiitos kaikille tutkimukseeni osallistuneille antoisista keskusteluista! Miten usein olenkaan käynyt mielessäni keskusteluja uudelleen läpi, lukenut litteraatioita ja muistellut kohtaamisia. Suurelle osalle teistä esihistorian elävöittäminen on elämän tehtävä, mitä arvostan suuresti. Toivon kaikille mitä parhaita menestystä tässä tehtävässä.

Olen onnellinen siitä, että saan kiittää useita henkilöitä tutkimusmatkani varrelta. Työtäni ovat ohjanneet professori, FT Helena Ruotsala sekä museologian tutkija, FT Sirkku Pihlman. Vaikka tutkimusaiheeni oli hautunut mielessäni jo useamman vuoden ajan, aloitin käytännössä tutkimustyön tekemisen vanhempainvapaan jälkeen vuoden 2013 alussa. Oikeastaan olin pitkään mieltänyt itseni museotyöhön, mutta Turun yliopiston kansatieteen professorin, Helena Ruotsalan kannustamana uskaltauduin väitöskirjatutkimuksen pariin. En tiennyt tuolloin, miten suuren urakan olin itselleni määritellyt, mutta sinnikkäästi Helena on tukenut matkaani kohti työn valmistumista. Helena on osannut vaatia työn edistymistä, mutta häneltä on

---

1 Suomen Kulttuurirahaston perustamiskeräys, <https://apurahat.skr.fi/perustamiskerays/Haku> (luettu 2.9.2020).

löytynyt myös ymmärrystä esimerkiksi perhe-elämään liittyvien kiireiden suhteen. Lisäksi huumorintajumme kohtaavat, mitä pidän suuressa arvossa. Museologian tutkijan työstä jo eläköitynyt Sirkku Pihlman taas on ollut itselleni merkittävä esikuva sekä tiennäyttävä akateemisessa työssä. Olen voinut aina luottaa siihen, että Sirkku paneutuu asioihini muiden töidensä ohella. Sirkku on kannustanut, mutta ei painostanut. Sirkun lämminhenkisyyden ja oikeudenmukaisuus ovat osoittaneet akateemisen työn yhteisöllisyyteen liittyvät positiiviset puolet. Sekä kansatieteen, eli nykyisin etnologian oppiaineen, että museologian välittömät yhteydet yhteiskuntaan ja ihmisten arkeen ovat olleet suuri rikkaus. Tässä porukassa en ole päässyt ”hautautumaan kirjahyllyjen väliin”, ja tämä piirre näillä molemmilla aloilla on tehnyt tutkimustyön minulle erityisen mielekkääksi.

Tämän tutkimuksen esitarkastajina ovat toimineet dosentti, FT Pauliina Latvala-Harvilahti sekä museologian professori, FT Janne Vilkkuna. Kiitän heitä tarkoista ja kannustavista kommentteista, joiden avulla käsikirjoitus saavutti lopullisen muotonsa. Osoitan erityiset kiitokseni Pauliina Latvala-Harvilahdelle, joka lupautui vastaväittäjäkseni. Suuret kiitokset myös toiseksi vastaväittäjäksi lupautuneelle dosentti, FT Sanna Lillbroända-Annalalle. Sanna Lillbroända-Annalan tutkimustyö kulttuuriperintö- ja matkailutematikan parissa on ollut vuosien ajan omaa työtäni inspiroivaa.

Pidän suurena kunniana, että tutkimukseni ilmestyy perinteikkäässä Kansatieteellinen Arkisto -sarjassa. Tästä kunnian kiitän Suomen Muinaismuistoyhdistystä. Sarjan toimittajaa, FT Pia Olssonia, kiitän käsikirjoituksen oikoluvusta sekä kaikesta avusta kirjan toimitustyön aikana. Lämpimät kiitokseni myös kannen taittaneelle FM Marianne Mäkiselle sekä tähän tutkimukseen tulevaisuutta kuvittaneelle kuvataiteilija Jaana Saarikoskelle. Tutkimuksen eri vaiheissa minua ovat konkreettisesti auttaneet FM Sanna Saarto ja YTT Kaisa Kärki, mistä lämmin kiitos. Lisäksi kiitokset englanninkielisen tiivistelmän kielentarkastuksesta PhD Erik Hiedalle.

Mitä lämpimimmät kiitokseni etnologian oppiaineen henkilökunnalle ja tutkijoille! Mitä kaikkea olemmekaan yhdessä kokeneet! Te olette olleet kotipesä; ne lähimmät, joiden kanssa olen päässyt jakamaan niin parhaat kuin huonoimmatkin hetkeni tutkimuksen teossa. Me olemme nauraa käkättäneet itsemme tarviölle kahvitaukojen aikana niin Fennicumissa, Minervassa kuin nyt Arcanumissakin. Monet teistä ovat jo siirtyneet uusiin tehtäviin, ja alkaa olla nostalgisen muistelun vuoro. Kiitos siis niin vanhan kuin uudenkin jengin jäsenet: FL Timo J. Virtanen, FT Tiina Suopajarvi, FT Hanne Hieta, FT Jussi Lehtonen, FM Niina Koskihaara, FT Kirsi Sonck-Rautio, FM Eija Schwartz, FM Marja-Liisa Räisänen, FM Maija Lundgren, FM Terhi Lehtonen ja FM Minna Heikkinen. Korvaamaton henkinen tuki minulle, kuten niin monelle muullekin tutkijan alulle, on ollut etnologian opintosihiteeri Anu Raula: kiitos! Olen työskennellyt vuosien 2015–2019 aikana kansatieteen oppiaineessa tohtorikoulutettavana ja yliopisto-opettajana. Kiitokseni kaikille kollegoille kulttuurien tutkimuksen oppiaineryhmässä; olen saanut kehittyä opettajana ja tutkijana luovassa ja lämminhenkisessä yhteisössä. Lämmin kiitos myös kaikille opiskelijoilleni: seuraan ylpey-

dellä polkujanne etnologian kentillä. Erityiskiitos väitöskirjalukupiirin ja kirjoituspiirimme jäsenille! Kirjoituspiiri piti yllä kirjoittamisen rytmiä juuri silloin, kun se oli eniten tarpeen.

Oppiaineen omat jatkokoulutusseminaarit ovat olleet minulle merkityksellisiä, kuten myös yhteiset tutkijaseminaarit Helsingin yliopiston ja Åbo Akademin tutkijoiden kanssa. Nämä seminaarit ovat aina tuoneet jotain uutta ja mielenkiintoista käsillä olleeseen kirjoitustyöhön. Samalla olen oppinut tuntemaan ison joukon etnologian ja kansatieteen tutkijoita ympäri Suomea. Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry:n hallituksessa olemme parantaneet maailmaa moneen otteeseen. Kiitos kaikille: työskentely kanssanne on ollut paitsi antoisaa, myös hauskaa!

Käsillä oleva tutkimustyöni on monitieteinen kokonaisuus. Suuri merkitys siihen, millaiseen muotoon työni rakentui, on sillä, että olen työskennellyt kahteen otteeseen Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen etnologit, FT Katriina Siivonen, FM Anna Kirveenummi ja FM Katariina Heikkilä: olette osoittaneet etnologian arvon ja vahvuudet tulevaisuudentutkimuksessa. Kiitän lämpimästi myös muita itselleni tärkeiksi nousseita toimijoita ”tutussa” ja erityisesti Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemiassa (TVA): KTM Leena-Maija Laurén, VTM Sari Söderlund ja KTM Hanna-Kaisa Aalto. Ymmärrykseni tulevaisuudentutkimuksen mahdollisuuksista on muotoutunut aivan erityisesti keskusteluista teidän kanssanne. Kiitos!

Toinen tutkimustani inspiroinut monitieteinen ympäristö on ollut matkailututkimuksen ja matkailualan opetuksen verkostot. Suomen matkailututkimuksen seuran seminaarit ovat auttaneet hahmottamaan matkailututkimuksen kenttää Suomessa. Erityisen kiitoksen osoitan Turun matkailuakatemian vahvoille naisille: KTT Juulia Räikkönen, KTM, FM Telle Tuominen ja YTM Susanna Saari. Teillä on rautainen matkailualan tuntemus ja kokemus, kiitos ajankohtaisen tiedon jakamisesta ja yhteistyöstä! Opetusyhteistyöstä matkailututkimuksen saralla kiitän lämpimästi professori, FT Leila Koivusta ja FM Eeva Raikea. On myös suuri onni, että heti väitöstutkimuksen jälkeen pääsee uusien tutkimusaiheiden pariin: professori, FT Visa Immonen ja PhD Kirsi Hänninen, kiitokset menneestä ja tulevasta!

Tutkimuksen teon aikana olen sivutyönä ja harrastuksena päässyt työskentelemään osana monia erilaisia yhteisöjä. Minulle merkityksellisimmäksi on noussut Talonpoikaiskulttuurisäätiö, jonka hallituksen jäsenten johdolla olemme toteuttaneet vuosien varrella monia mielenkiintoisia hankkeita. Lämmin kiitos teille kaikille säätiössä ja sen liepeillä! Toimintani Lounais-Suomen esihistoriamatkailu Louhi ry:ssä sekä Varsinais-Suomen kylät ry:ssä ovat tuoneet vuosien aikana kaivattua vaihtelua arkeen ja mielekkyyttä myös tutkimuksen tekemiseen. Näiden kaikkien toimijoiden piirissä erityisenä toiminta-ajatuksena on ollut ylläpitää ja vahvistaa maaseudun elinvoimaisuutta, minkä koen olevan myös yksi väitöskirjatyöni taustalla vaikuttava päämäärä.

Sisareni Kaisa Kärki, keskustelu kanssasi on aina virkistävää. Aktivistinen otteesi maailmaan näyttää muille piilossa olevaa, olet tulevaisuuden tekijä. Lämmin kiitos

myös vanhemmilleni, Riitta ja Veli-Matti Kärki, kasvatitte meille lapsille uteliaan mielen ja toimeliaan asenteen. Mieheni Juha, olet pitänyt arkea koossa silloinkin, kun en ole ollut parhaimmillani. Olet paras. Ahti ja Aura, äidin tosi pitkä niin sanottu essee on nyt valmis. Lähdetäänkö sieneen koirien kanssa, puolukoitakin saattaisi jo metsästä löytyä?

Omistan tämän tutkimuksen 50 markkaa Suomen Kulttuurirahaston perustamiskeräykseen lahjoittaneelle Lyyli Halkolle, Koitsan mummulle, joka opetti minulle ranskalaisen letin ja pitsin nypläämisen alkeet. Tämän tutkimuksen valmistuessa löysin itseltäni hiustesi värisen harmaan suortuvan.

Paimiossa elokuun lopulla 2020,
kesän kääntyessä syksyyn,
Maija Mäki

OSA I: JOHDANTO

”Mitä kauemmas tulevaisuuteen voit nähdä, sitä siveellisemmäksi toimesi voi tulla. Ajattele toimiessasi aina seurauksia. Ei vain välittömiä, vaan myös kaukana tulevaisuudessa näkyviä. Jos työsi tuottaa nykyiselle polvelle hyötyä, mutta tuottaa vuosisatojen kuluttua vahinkoa, toimit väärin.”

”Paimion viisas”, pienviljelijä ja itseoppinut tiedemies August Pyölniittu Johanna Lehto-Vahteran kirjaamana.

”Päämäärään johtaa tarmokkuus aina.”
Ilmar Talve, kansatieteen professori.

”Ja ei koskaan on vielä tänään.”
Dialektiikan ylistys. Bertolt Brecht, suom. Brita Turtiainen.

Tausta ja tutkimustehtävä

Koitettais ajatella sinne tulevaisuuteen päin myös, et pystyttäis muistamaan taaksepäin ja muistamaan eteenpäin.²

Tämän tutkimuksen aihe on muotoutunut ja kietoutunut osaksi omaa opiskelu- ja työhistoriaani. Etnologiselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkimusongelma muotoutuu pitkällisen prosessin tuloksena.³ Tutkijan mielenkiinto ohjaa ensisijaisesti tutkimuksen kysymyksenasettelua, mutta prosessiin vaikuttavat myös aikaisemmat aiheeseen liittyvät tutkimukset ja tutkimusalan traditiot sekä tutkimusaineiston tarjoamat mahdollisuudet ja rajoitteet. Suhteeni tutkimuksen kohteena olevaan kenttään on ollut jatkuva prosessi, jossa minulla on ollut useita erilaisia rooleja niin opiskelijana, museoammattilaisena ja vapaaehtoistyöntekijänä kuin sittemmin myös tutkijana. Kuvaan tätä prosessia lyhyesti, mikä taustoittaa tutkimuskysymyksiä ja tämän työn tutkimustehtävää yleisellä tasolla.

Aloitin Turun yliopistossa arkeologian pääaineopiskelun vuonna 1998 ja valmistuin vuonna 2005, jolloin olin jo ehtinyt työskennellä useissa erityyppisissä museokohteissa. Oma työkokemukseni ei kuitenkaan tuolloin kattanut esihistorian elävöittämistä, vaan seurasin alan kehitystä hieman sivusta; sekä arkeologiaa että matkailututkimusta opiskelevan roolista. Tänä aikana, 2000-luvun vaihteessa ja alkuvuosina, oli käynnissä useita matkailun kehittämishankkeita tuolloin esihistoriamatkailun nimikkeellä kulkevalla, arkeologista kulttuuriperintöä hyödyntävällä matkailun alalla.⁴ Samoihin aikoihin ja hiukan myöhemmin, 2000-luvun alkuvuosina, perustettiin myös esihistoriakeskuksia; arkeologisiin näyttelyihin ja matkailuun sekä pedagogiseen toimintaan keskittyviä toimipisteitä muinaisjäännösalueiden yhteyteen ja lähistölle. Rosalan Viikinkikeskus oli aloittanut pienimuotoisesti toimintansa jo vuonna 1992, Euran Naurava lohikäärme ja Härkänummen viikinkiajan kylä perustettiin vuonna 1999, Kierikkikeskus Yli-Iissä vuonna 2001 ja arkeologiakeskus Untamala Laitilassa vuonna 2003. Lisäksi hieman myöhemmin, vuonna 2008, perustettiin kivikausikeskus RIRA Suomusjärvelle. Saarijärven kivikauden kylä oli aloittanut toimintansa jo vuonna 1980, ja Turun Kuralan kylämässä oli toiminut arkeologinen kokeiluverstas vuodesta

---

2 Haastateltava pohtii museotyön suhdetta eri ajan tasoihin, kuten menneisyyteen ja tulevaisuuteen, TYKL/AUD/1020.

3 Snellman 1996, 16.

4 Käynnissä oli Turun yliopiston Kulttuurien tutkimuksen laitoksen koordinoima Lounais-Suomen esihistoriamatkailun kohdereisteriprojekti vuosien 1997–1999 aikana. Projektissa oli mukana yli 20 kuntaa ja esihistoriamatkailusta kiinnostuneita yrittäjiä. Turun yliopiston Täydennyskoulutuskeskuksen Esihistoriamatkailu Suomessa -projekti toteutettiin vuonna 1998 ja sitä seurasi Turun Ammatillisen Aikuiskoulutuskeskuksen koordinoima Muinais-Suomi reitistö -hanke vuonna 1999. Vakka-Suomessa aloitti vuonna 1999 Lounais-Suomen Käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen aikuiskoulutusosaston Matka muinaisuuteen -projekti. (Mäntylä 2000, 2.) Nämä projektit toimivat useimmiten EU-rahoituksen turvin. Merkille pantavaa on myös, että muinaistekniikka-artsaanien koulutus käynnistyi vuonna 2002 silloisessa Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusopistossa (https://wiki.aineetonkulttuuri-perinto.fi/wiki/Muinaistekniikan_koulutus, luettu 9.12.2019).

1989 alkaen, joten huomattavaa on, että esihistorian elävöittämisen ituja oli käynnistynyt jo varhaisemmin kuin mihin oma tutkimusaineistoni painottuu.

Arkeologian opintojen aikana minulle välittyi arkeologin ammattikuvan muutos, joka nähtiin erityisesti kenttäarkeologin työnkuvan ohelle nousevina uudenlaisina työnkuvinä; puhuttiin arkeologian elävöittämisestä, esihistoriamatkailusta ja kokeellisen arkeologian keinoista avata menneisyyden elämää suurelle yleisölle.⁵ Samanaikaisesti arkeologian opetuksessa huomioitiin esihistoriamatkailun nousu ja potentiaali arkeologien työllistymiselle. Arkeologeja tuohon aikaan opettanut haastateltavani muisteli:

Kyl mä muistan jossain vaiheessa, aineopintojen jossain seminaarissa oli muutamana vuonna esillä myös näitä, et me ruodittiin siäl esihistoriamatkailun esitteitä; miten toimivia ne on ja mun päämääränä, miks me niit ruodittiin siellä oli se, et mä ajattelin, et he sitten valmistuttuaan joutuu tekemään näitä. Et se esihistoriamatkailu valtaa niin paljon alaa, et ne arkeologit myös toimii niissä ja näinhän ei sit oikeesti juurikaan käyny.⁶

Paitsi arkeologian, myös erityisesti museologian ja Matkailualan verkostoyliopiston MAVY:n tarjoamien matkailututkimuksen opintojen myötä itselleni avautui arkeologisen kulttuuriperinnön kiinnittyminen matkailutyöhön ja kuvittelin, että valmistumisen jälkeen saattaisin työllistyä erityisesti matkailusektorille. Sekä museologian että matkailualan opinnot olivat monitieteisiä; erityisesti Matkailualan verkostoyliopiston opintojen aikana tutustuin laajasti eri alojen opiskelijoihin ja heidän näkemyksiinsä matkailusta ilmiönä. Opinnot osoittivat sen, miten laaja ja monipuolinen ilmiö matkailu on. Toisaalta museologian opinnot kiinnittivät minua ammatillisesti museomaailmaan ja työskentelin kesätöiden lisäksi yhä pidempiä ajanjaksoja museosektorilla. Myös museotyössä minua viehätti käytännönläheisyys; museokokoelmiin perehtyminen ja näyttelyiden rakentaminen sekä monenlainen yleisötyö. En lopulta kuitenkaan työllistynyt nimenomaan arkeologiaan liittyvään matkailutyöhön – en löytänyt tai ymmärtänyt etsiä tähän liittyviä työpaikkoja, vaan tein kaikenlaisia muse-

5 Muinaistutkija-lehden voidaan nähdä kuvastavan suomalaista arkeologista keskustelua ainakin tiettyssä määrin, julkaisuiksi valikoituneessa muodossa. Lehdessä ei 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä ole julkaistu suoraan esihistoriamatkailua koskevia artikkeleita poikkeuksena tapaustutkimus Mallorcasta sekä menneisyysmatkailusta (Ikäheimo 2010a & Ikäheimo 2010b). Lehdessä on kuitenkin käsitelty esimerkiksi muinaisjäännösten hoitoa (Maaranen 2003 & 2010a), rekonstruktioita ja kokeellista arkeologiaa (Vaara 2002; Kyllönen 2005). Muinaismuistolaikäsittelylle ja analysoinnille on omistettu oma teemanumeronsa (Muinaistutkija 1/2005). Lisäksi on käsitelty taiteen ja arkeologian välistä yhteistyötä (Lavento & Suhonen 2003; Lipkin 2012). Viime vuosien aikana esille on nostettu muun muassa arkeologien suhde metallinetsijöihin (Moilanen 2015; Nyman 2017; Modarress & Hakamäki 2019) ja arkeologiseen kulttuuriperintöön sekä pedagogiikkaan ja yleisötyöhön liittyviä teemoja (Modarress 2015; Ruohonen 2017; Autere, Korhonen & Krappala 2018; Moilanen, Jokela, Siltainsuu, Aalto, Koivisto, Viljanmaa & Näränen 2019). Oppikirjaksi tarkoitettussa, yli 500-sivuisessa julkaisussa Johdatus arkeologiaan vuodelta 2008 (toim. Halinen, Immonen, Lavento, Mikkola, Siiriäinen & Uino) arkeologian popularisointia ja kulttuuriperintöä matkailukohteena käsitellään kymmenen sivun verran kuitenkin siten, että esille nostetaan muinaisjäännökset matkailun resurssina sekä elämäyksen tuottamiseen liittyviä seikkoja (Sliden 2008; Kähtävä-Marttinen 2008).

6 TYKL/AUD 1023. Samantyyppistä kehityskaarta, innostusta ja kehitystyötä sekä sitä seurannutta taantumaa, muisteli myös toinen haastateltavani, joka toimii valtion virkamiehenä. Hän muisteli, että lähes joka vuosi järjestettiin esihistoriamatkailua käsittelevä seminaari, joka kokosi yhteen alan toimijoita. ”Se [esihistoriamatkailu] alko versoo ja sit ne versot on jotenki jääneet kasvussaan kesken.” Haastateltava kuvasi toiminnan hiipumisen vaihetta. (TYKL/AUD/1034.)

otöitä. Tässä suhteessa en ollut varsinaisesti poikkeustapaus opiskelijasukupolvessani, kuten haastateltavani muistelee opiskelijaikäluokkaani:

Kukaan ei valmistuttuaan päässyt mihinkään tämmöseen [esihistoriamatkailutyöhön] ja sitte toisaalta niitä, mitä maakuntamuseo oli kerännyt tätä tietoa [esihistoriamatkailun kohderekeristeritietokanta], niitä ei koskaan oikein toteutettu ja sit tuli [muinaisjäännösten] hoitotyö kans yhdeksänket-luvun alussa, ja oikeastaan tää hoitotyö rupes korvaamaan myös tämmösiä kaupallisia hankkeita.⁷

Työelämässä siirryin siis vuosien mittaan yhä voimakkaammin museosektorille, mutta vapaa-ajallani tein töitä myös esihistoriamatkailun hyväksi. Toimin puheenjohtajana, hallituksen jäsenenä sekä *Louhittua*-lehden päätoimittajana Lounais-Suomen esihistoriamatkailuyhdistys Louhi ry:ssä. Louhi ry perustettiin toukokuussa 2000, kun oli käynyt selväksi, ettei jatkorahoitusta oltu saatu Lounais-Suomen esihistoriamatkailun kohderekeristeriprojektille. Louhi ry:n alkuperäisenä toimintaideana on ollut edistää esihistoriamatkailua erityisesti toiminta-alueellaan Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa.⁸ Louhi ry:n laatimassa laadukkaan esihistoriamatkailun kriteeristöissä on esimerkiksi määritelty esihistoriamatkailutuote sellaisena kuin se 2000-luvun alkuvuosina ymmärrettiin.⁹ Yhdistys toteutti laatutyöskentelyä tekemällä matkailukohdeiden auditointeja. Järjestettiin myös seminaareja ja retkiä. Viime vuosina on rakennettu opiskelijaprojektina geokätköjä omatoimimatkailijoille ja osallistuttu vuosittain Laitilan Soukaisten Savemäen kalmistomäen hoitotyöhön.¹⁰ Louhi ry:n toiminta on siis vuosien ajan ollut pienimuotoista, mutta osallistumisen kannalta motivoivaa, sillä konkreettisia tuloksia on saatu aikaan koko yhdistyksen olemassaolon ajan. Osaltaan nämä vapaaehtoistyön muodot ovat suunnanneet myös tutkimusintressejäni kohti arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvää matkailun kehittämistä.

Museokentältä siirryin 2010-luvun vaihteessa työskentelemään Turun yliopiston kansatieteen oppiaineeseen. Aluksi tein töitä projektikoordinaattorina kulttuuripääkaupunkihankkeessa, ja sen jälkeen olen työskennellyt niin tutkijana kuin yliopisto-opettajanakin. Koin läheiseksi kansatieteelle ominaiset lähestymistavat kuten kenttätyöt, joiden avulla tavoitetaan erityisesti niin sanotun ruohonjuuritason toimijoiden kokemusmaailmaa. Samalla tutustuin tulevaisuudentutkimukseen ja työskentelin myös jonkin aikaa Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa. ”Tulevaisuuslins-sien” läpi tutkimusaiheeseeni avautui uudenlainen näkökulma: tutkittavien ilmiöiden vaihtoehtoiset tulevaisuudet ja tulevaisuusajattelun erilaiset muodot. Kansatieteeseen olennaisena osana kuuluva kulttuurianalyysi tutkimusmenetelmänä taas osoitti toi-

7 TYKL/AUD 1023.

8 Kärki 2008, 28.

9 Tuolloin esihistoriamatkailutuote määriteltiin matkailu- ja virkistyskäyttöön suunnitelluksi aidoksi tai tar-koitukseen valmistetuksi tuotteeksi. Se voi siis olla esimerkiksi nähtävyysskohte, reitti, opastus, esitys, tapahtuma tai matkamuisto, joka saa sisältönsä esihistoriasta ja jota myös sellaisena markkinoidaan. Ks. Liite 3, Laadukkaan esihistoriamatkailutuotteen kriteeristö.

10 Tarkemmin Louhi ry:n toiminnan muodoista: Kärki 2008, 28–30; ks. myös louhiry.blogspot.fi (luettu 16.12.2019).

mivuutensa myös tässä tulevaisuusorientoituneessa tutkimusotteessa. Näin olin löytänyt tutkimukseeni suunnan ja tarkoituksen, jonka avulla myös tutkimuskysymykset täsmentyivät nykyiseen muotoonsa.

Tässä tutkimuksessa kysytään:

- Miten arkeologista kulttuuriperintöä on tuoteistettu Suomessa 2000-luvun kuluessa matkailualalle erityisesti maastokohteiden yhteydessä?
- Millaista matkailu voisi olla arkeologisilla maastokohteilla tulevaisuuden Suomessa?
- Millaista tulevaisuusajattelua arkeologisen kulttuuriperinnön ja matkailualan eri toimijoiden keskuudessa on? Entä miten se vaikuttaa tulevaisuuden muotoutumiseen matkailun kehittämistyön kannalta?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastataan toisessa osassa, Kokemuksia menneestä – kohteita ja toimintaa tekijöiden silmin. Toiseen tutkimuskysymykseen vastataan kolmannessa osassa, Tulevaisuuskuvia – matkailua arkeologisilla maastokohteilla. Kolmanteen tutkimuskysymykseen vastataan neljännessä osassa, Tulevaisuusajattelijan muotokuvia. Tutkimuskysymyksissä esille nostettu tulevaisuus tarkoittaa tässä tapauksessa aikaa muutaman kymmenen vuoden päähän, noin 2050-luvulle. Tämä ajankohta liittyy tulevaisuudentutkimuksessa yleisesti hyödynnettyyn ajatukseen nostaa esille tulevaisuuden vaihtoehtoja, jotka eivät ole aivan lähitulevaisuudessa siintäviä ja siten suoraan arkiymmärryksemme kautta hahmottuvia. Näin pyritään irrottautumaan totunnaisesta ja avaamaan ajatuksia sekä kuvittelukykyä erilaisille vaihtoehtoisille tulevaisuuksille. 2050-luvulla alalla työskentelee jo osittain uudet sukupolvet ja itseni mukaan lukien tämän päivän 40-vuotiaat ovat eläköityneet, mikäli nykyisentyypinen sosiaaliturvajärjestelmä tuolloin on käytössä. Pohdin siis tässä tutkimuksessa sellaista tulevaisuutta, johon sukupolveni on voinut vaikuttaa, mutta missä se ei enää todennäköisesti itse aktiivisesti työskentele.¹¹ Tarpeeksi kauas asetettu tarkastelun rajapyykki mahdollistaa luovan tulevaisuusajattelun, joka ei ole liiaksi ankkuroitunut nykyhetkeen.¹²

Alun perin pyrin ratkomaan arkeologisten maastokohteiden matkailulliseen hyödyntämiseen liittyvää problematiikkaa. Vahvasti tulevaisuusorientoitunut haastattelurunko¹³ ja keskustelujen aikana tekemäni kysymykset ohjasivat keskusteluja tähän suuntaan. Monessa tapauksessa jäin kuitenkin haastattelun jälkeen pohtimaan sitä, mistä itse asiassa olimmekaan keskustelleet. Kävi ilmi, että haastatteluissa puhuttiin

11 Vrt. Kansatieteilijä Jussi Lehtosen väitöskirjatutkimuksessa Skenaarioita maaseudun palveluista. Kaupat, kirjat, pankit ja postit historiasta tulevaisuuksiin (2016) aikaperspektiivi on asetettu 2040-luvulle. Lehtonen perustelee tätä valintaa sillä, että 20–30 vuoden ajanjaksolla on tarpeeksi aikaa toteuttaa riittävän tehokkaita toimia halutun tulevaisuuden saavuttamiseksi (Lehtonen 2016, 41).

12 Ennakointityössä (engl. *foresight / forecasting*) aikaperspektiivi asetetaan käytännölläisesti usein lähemmäs nykyhetkeä, esimerkiksi 2020- tai 2030-luvulle (esim. Sunell 2016; Nygrén 2016). Tulevaisuudentutkijat saattavat kuitenkin asettaa myös kunnianhimoisempia aikaperspektiivejä tutkimuksiinsa. Esimerkiksi biotalouden tulevaisuuksia luotaavassa tulevaisuudentutkimuksessa (engl. *futures research*) aikaikkunoita on avattu vuosiin 2025, 2075 ja 2125 (Taylor, Balcom Raleigh, Kurki, Birmoser Ferreira-Aulu & Wilenius 2019) ja nuorten tulevaisuuskuvia käsitelleessä tutkimuksessa on valittu 50 vuoden aikajänne tutkimuksen päätepisteen ollessa vuodessa 2067 (Heikkilä, Nevala, Ahokas, Hyttinen & Ollila 2017).

13 Ks. Liite 1 Haastattelurunko.

huomattavan paljon myös muusta kuin matkailun kehittämistyöstä. Haastateltavat kertoivatkin sen sijaan omakohtaisesti kokemuksiaan alalta.¹⁴ Mitä enemmän luin haastatteluja, sitä enemmän kiinnostuin tästä puheesta, jossa ilmeni tulevaisuusajattelua ohjaavat ja jäsentävät yksilölliset ja henkilökohtaiset kokemukset ja muistot. Tämä on tyypillistä etnografiselle tutkimusprosessille, jossa kenttätyöt muokkaavat tutkimuskysymyksiä ja näkökulmia muodostumassa olevaan aineistoon.¹⁵ Tutkimuksen tavoitteet ajautuivat siis lopulta kahtaalle; toisaalta pyrin ratkomaan konkreettisesti ja tulevaisuusorientoituneesti arkeologisiin maastokohteisiin liittyvän matkailutoiminnan ongelmia, toisaalta taas pyrin ymmärtämään ja analysoimaan sitä, miten haastateltavat kokevat tulevaisuuden omista lähtökohdistaan ja kokemuksistaan käsin. Nämä tutkimuskysymykset ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa; haastateltavien kokemusten kautta muotoutunut tulevaisuusajattelu vaikuttaa siihen, miten he arvioivat arkeologisten maastokohteiden matkailullista tulevaisuutta.

Kansatieteellinen tutkimus on ollut metodologisesti suhteellisen avointa omaksumaan menetelmiä muista tieteenaloista.¹⁶ Metodologista anarkismia¹⁷ harjoitettaessa hyväksytään menetelmien moninaisuus, kunhan ne tuottavat tuloksia asetettuihin kysymyksiin. Otan tässä yhteydessä esimerkin 1990-luvulla julkaistusta kansatieteellisestä väitöskirjasta. Sanna Kaisa Spooft kuvailee tutkimustaan työksi, joka ei noudata mitään tavanomaista kansatieteellisen tutkimuksen kaavaa. Se ei edusta puhtaasti kansatieteellistä ammattikulttuurien tutkimusta tai työväkiyhteisöihin liittyvää tutkimuskenttää. Tutkimus yhdistää yhteisöön liittyvää sosiaalista tutkimusta sekä rakennushistoriallista, fyysisen ympäristön analyysiä.¹⁸ Spooftin tutkimusote on hollistinen; se pyrkii kokonaisvaltaisesti mutta samalla yksityiskohtaisesti tarkastelemaan tehdasyhteisöä miljöineen sekä näiden muutosta. Olen pyrkinyt omassa tutkimuksessani Spooftin tutkimuksen kanssa samankaltaiseen lähestymistapaan, vaikka varsinaiset tutkimusaiheemme toki kiinnittyvät keskenään erilaiseen tematiikkaan. Pyrin hahmottamaan kokonaisvaltaisesti arkeologisille maastokohteille kohdistuvaa matkailutoimintaa ja sen tulevaisuuden mahdollisuuksia ja uhkia. Pyrin myös yksityiskohtaisesti tarkastelemaan tiettyjä kohteita sekä nostamaan esille näiden esimerkkikohteiden kautta matkailun kannalta katsottuna sellaisia asioita, joita tulisi huomioida tulevaisuuden matkailun kehittämistyössä – myös laajemmassa mittakaavassa.

Tutkimukseen valikoitui esimerkkikohteiksi haastattelujen kautta esihistoriakeskuksia sekä matkailukohteita, joissa on joko lähistöllä tai itse kohteessa arkeologisia muinaisjäänöksiä. Esihistoriakeskuksen käsitteen alle voidaan esimerkkikohteista laskea mukaan Rosalan viikinkikeskus, Yli-Iin Kierikkikeskus, Esihistorian opastuskeskus Naurava lohikäärme Eurassa, Untamalan arkeologinen opastuskeskus Laitilassa sekä Kivikausi-keskus RIRA Suomusjärveltä. Tämän tutkimuksen esimerkkikohteeksi valikoitui myös

---

14 Esim. TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1030; TYKL/AUD/1042; TYKL/AUD/1043.

15 Ala-Pöllänen 2017, 17–18; O'Dell & Willim 2011, 9.

16 Lehtonen 2016, 29, 284.

17 Haaparanta & Niiniluoto 2016, 35.

18 Spooft 1997, 18.

Liedon Nautelankosken museo, jonka uusi museorakennus valmistui vuonna 2000, siis samoihin aikoihin muiden kohteiden toiminnan käynnistymisen kanssa. Muinaisjäännösten valtakunnallisesti koordinoitu hoitotyö Museoviraston toimesta oli käynnistynyt jo 1980-luvun lopulla, ja se toimi tehokkaimmillaan myös 2000-luvun vaihteessa ja alkupuolella. Tämän takia esimerkiksi valikoitui myös muinaisjäännösten hoito, jonka käsitän tässä tutkimuksessa erityisesti matkailun resurssina. Otan huomioon myös uudenlaiset muinaisjäännösten hoitoon liittyvät toimintamallit Adoptoi monumentti -toiminnan kuvauksen kautta. Olennaisia toimijoita arkeologian popularisoinnissa ja myös matkailun alalla ovat arkeologian harrastajat, joita valitsin myös haastateltavieni joukkoon. Heidän kauttaan tässä työssä hahmottuu arkeologisen kulttuuriperinnön hyödyntämisen moninaiset ulottuvuudet harrastamisen ja vapaaehtoistyön konteksteissa.

Esimerkkikohteiden kautta nostan tässä tutkimuksessa esille toimivia käytäntöjä ja innovaatioita esihistoriamatkailun tuotteistamiseen liittyen. Esille tulee kuitenkin myös vaikeaksi ja uuvuttavaksi koettuja asioita, joita toisaalta voidaan tulkita tulevaisuuden uhkien kautta, toisaalta haastateltavien tulevaisuusajatteluun vaikuttavina seikkoina. Kulttuurianalyysin avulla hahmottelin aineistosta neljä erilaista tulevaisuuskuvaavaa matkailusta arkeologisilla maastokohteilla sekä neljä erilaista tulevaisuusajattelua edustavaa hahmoa. Näiden hahmojen avulla olen pohtinut myös yleisemmällä tasolla tulevaisuusajattelumme mahdollisuuksia ja rajoja. Tulevaisuusorientaation kautta tämä tutkimus kiinnittyy myös soveltavan etnologian kenttään, jossa tarkoituksena on tuottaa yhteiskunnan toimijoille soveltavaa tietoa kehittämistyön tueksi.¹⁹ Ruotsalaisessa etnologisessa tutkimuksessa soveltavan etnologian rooli on vahva ja etnologialla ja etnogeilla on myös yhteiskunnallista vaikutusvaltaa. Soveltavan etnologian avulla pyritään ratkomaan konkreettisia, ihmisten jokapäiväiseen elämään ja työhön liittyviä ongelmia. Tavoitteeksi määritellään usein myös käytännönläheisten ratkaisujen löytäminen ja tulosten esittäminen yleistajuisessa muodossa.²⁰ Tutkimukseni edustaa tätä käytännönläheistä, soveltavan etnologian kenttää. Tulee kuitenkin muistaa, ettei tutkimus voi palvella ainoastaan esimerkiksi matkailualaan kiinteästi liittyvää taloudellisen kasvun toivetta – usein kehittämisen näkökulmasta toivottavaa suuntaa. Matkailualalla on monet kasvot, eikä matkailun kehittäminen ole jokaisessa tapauksessa kaikista matkailun vaikutuspiirissä olevista toivottavaa. Nämä erilaiset näkökulmat matkailuun rikastuttavat myös tätä tutkimusta tuoden esille kentän toimijoiden moniäänisyyden.

Seuraavaksi esittelen lyhyesti tämän tutkimuksen rakenteen. Tässä ensimmäisessä johdantoon kuuluvassa alaluvussa olen kirjoittanut auki tutkimustehtäväni, taustoitannut tutkimuksen tekoon liittyneitä prosessia sekä esitellyt tutkimuskysymykset. Seuraavassa alaluvussa tuon esille tutkimukselle olennaiset näkökulmat sekä keskeiset käsitteet. Samalla nostan esiin aikaisemmin julkaistua tutkimuskirjallisuutta, joka liittyy tämän tutkimuksen aihealueisiin. Viimeisessä johdantoon kuuluvassa alaluvussa avaen tarkemmin tutkimusprosessiin liittyviä asioita kuten tutkijan roolia ja etiikkaa sekä sitä,

19 Hämeenaho 2014, 26.

20 O'Dell & Willim 2011; O'Dell 2009, 23–26 passim.

miten haastateltavat ja eDelfoi-kyselyyn osallistuneet valikoituivat mukaan tutkimukseeni. Lisäksi esittelen käyttämäni tulevaisuustyökalut: haastatteluihin liittyneen tulevaisuuspyörän sekä eDelfoi-kyselyn. Tutkimuksen toisessa osassa pohdin arkeologisiin maastokohteisiin liittyvän matkailun toimintaympäristöä ja sen mahdollisia muutoksia. Lisäksi perehdytään tutkimuksen esimerkkikohteisiin ja sellaisiin toimintamalleihin, joilla nähdään erityistä tulevaisuusrelevanssia. Lisäksi pohditaan tulevaisuuden toimijoita, seuraavien sukupolvien merkitystä alalle. Kolmannessa käsittelyosassa siirryn aineiston tulkintaan ja esittelen neljä tulevaisuuskuvaa matkailusta arkeologisilla maastokohteilla. Neljännessä käsittelyosassa nostan aineistosta esille neljä tulevaisuusajattelijan hahmoa, joiden avulla voidaan pohtia tulevaisuusajattelumme mahdollisuuksia ja rajoja. Viidennessä, viimeisessä osassa, tiivistän tutkimuksen johtopäätökset ja pohdin arkeologista kulttuuriperintöä yleisemmin tulevaisuuden resurssina.

Tulevaisuudesta keskustellaan tällä hetkellä vilkkaasti. Tulevaisuus, myös kaukainen, on läsnä eri medioiden välityksellä jatkuvasti. Tulevaisuudentutkimuksesta on sanottu, että se koetaan tarpeelliseksi erityisesti vaikeiksi ja epävakaisiksi koettuina aikoina.²¹ Etnologian taas sanotaan usein antavan äänen niille, jotka eivät muutoin välttämättä tulisi yhteiskunnassamme kuulluiksi.²² Molemmilla tieteenaloilla on siis omat tapansa luoda tulevaisuudenuskoa, sekä yksilöiden että yhteisöjen ja yhteiskunnan tasolla. Niillä myös koetaan olevan yhteiskunnallista painoarvoa ja kytköksiä päätöksenteon prosesseihin. Tämän tutkimuksen painoarvo nousee paitsi matkailun kehittämisen – arkeologisen kulttuuriperinnön kyseessä ollessa usein maaseudun tai syrjäseutujen näkökulmista – myös alan toimijoiden oman äänen, kokemusten ja tulevaisuusajattelun esille tuomisen kautta.

Keskeiset käsitteet ja näkökulmat

Arkeologinen kulttuuriperintö Suomessa on tämän tutkimuksen lähtökohta ja resurssi – se alusta, jolle matkailuliiketoimintaa voidaan mahdollisesti kehittää. Yleisesti ottaen kulttuuriperintöön, sekä käsitteenä että käytännössä, on liittynyt 2000-luvun kuluessa vilkasta tieteellistä keskustelua,²³ johon luodaan tässä luvussa yleissilmäys.

21 Tieteellisen tulevaisuudentutkimuksen synty sijoittuu toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Myös esimerkiksi öljykriisi 1970-luvulla, taloudellisesti vaikeat ajat 1990-luvun alussa tai nykyisten ympäristömuutosten aiheuttamat globaalit ongelmat ovat nostaneet kiinnostusta tulevaisuudentutkimusta kohtaan ja toisaalta ohjanneet myös tulevaisuudentutkimuksen suuntauksia ja painopisteitä. (Ks. esim. Söderlund & Kuusi 2002; Bell 1997.)

22 Esimerkiksi kansatieteilijä Helena Ruotsalan väitöskirja *Muuttuvat palkiset* (2002) käsitteli suomalaista poronhoitoa, joka oli ollut sekä tutkimuksellisesti että muutoin näkymättömissä ja marginaalissa. Arkeologisille maastokohteille suuntautuvaa matkailua voidaan Suomessa pitää matkailun kentällä marginaalisena ilmiönä.

23 Suomalaisesta etnologisesta kirjallisuudesta on tässä yhteydessä mainittava esim. Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry:n kustantama *Muuttuva kulttuuriperintö. Det föränderliga kulturarvet* -kirja (2014) sekä Sanna Lillbroända-Annalan tutkimus Kokkolan ja Tammisaaren puukaupunginosista (2010) ja Solveig Sjöberg-Pietarisen tutkimus ulkomuseoista menneisyyden rekonstruoinnin muotoina (2004). Lähitieteistä esimerkiksi folkloristikassassa on myös nostettu esille kulttuuriperintöön liittyviä kysymyksiä, esimerkkeinä Tuomas Hovin autenttisuuden käsitteeseen liittyvä tutkimus Dracula-turismista Romaniassa (2014) ja Petja Aarnipuun tutkimus Turun linnasta kerrottuna ja kertovana tilana (2008).

Matkailun ja matkailijan määritelmät taas ovat olleet uudelleenmäärittelyn kohteina matkailututkimuksessa jo 1970-luvulta alkaen.²⁴ Käsittelenkin tässä luvussa kulttuurimatkailun käsitettä ja sen suhdetta kulttuuriperintöön. Teoreettisena viitekehyksenä näille tutkimusteemoille on tulevaisuusajattelun käsite, jonka kautta muodostuva kokonaisvaltainen tulevaisuusorientaatio luo tässä tutkimuksessa pohjan aineiston analyysille. Tässä luvussa määrittelyn kohteina ovat siis tutkimuksen keskeiset käsitteet *arkeologinen kulttuuriperintö, kulttuuri- ja luontomatkailu ja tulevaisuusajattelu* (Käsitekartta). Tutkimukseni otsikossa mainittu *arkeologiset maastokohteet* ovat osa arkeologista kulttuuriperintöämme. Arkeologiset maastokohteet muodostuvat kiinteistä muinaisjäännöksistä, muinaisjäännösalueista tai muista arkeologisesti mielenkiintoisista kohteista,²⁵ ja niihin sisältyy myös esimerkiksi kävijöille suunnattuja opastusinfrastruktuureja ja muita matkailuun liittyviä palveluita. Arkeologiset maastokohteet ovat siis tässä yhteydessä laajempi käsite kuin hallinnollinen termi kiinteä muinaisjäännös. Arkeologinen maastokohde voi edustaa esihistoriallista tai historiallista aikaa, sillä arkeologinen kiinnostus ja tutkimus voi kohdistua mihin tahansa aikaan ihmiskunnan menneisyydessä. Sanana maastokohde assosioi liikkumiseen maastossa viitaten niin luontokokemukseen kuin myös (esi)historiallisen ihmisen jättämiin jälkiin ympäristössämme.

Kansatieteen ja laajemmin etnologian vahvuus tulevaisuusajattelun kannalta löytyy tieteenalan kyvystä tunnistaa ajassa kulkevia jatkuvuuksia ja ajassa tapahtuvia muutoksia. Pitkää aikaperspektiiviä sekä muutoksen ja jatkuvuuden suhdetta on pohtinut esimerkiksi kansatieteilijä Leena Paaskoski metsänhoitajia käsittelevässä väitöstutkimuksessaan.²⁶ Paaskoski huomauttaa etnologien Billy Ehnin ja Orvar Löfgrenin muotoileman kulttuurianalyysin hengessä, että niin muutoksia kuin jatkuvuuksiakin tutkittaessa tulee erottaa toisistaan niiden muoto ja sisältö. Vaikka ilmiöt näyttäisivätkin jatkuvan ajan kuluessa samanlaisina, niiden merkitykset voivat muuttua tai toisaalta ilmiöiden muodot voivat muuttua niiden merkitysten säilyessä samanlaisina.²⁷ Kulttuurianalyttinen kansatiede nostaa keskiöön ihmisen: yksilön, yhteisön ja ympäristön, joita kuvaillaan ihmisen katseen saavutettavissa olevasta perspektiivistä välttäen tietoisesti ilmiöiden taustatekijöiden yksityiskohtaisen kvantitatiivista selvittämistä.²⁸

---

24 Esim. Turner & Ash 1976; MacCannell 1999 [1976]; Urry 2002.

25 Museoviraston ylläpitämässä kulttuuriympäristön palveluikkuna ”Kypissä” on arkeologiset kohteet jaoteltu seuraavasti: kiinteät muinaisjäännökset (muinaismuistolain tarkoittama arkeologinen jäännös), mahdollinen muinaisjäännös, muu arkeologinen kulttuuriperintökohde (kohteella ei ole muinaismuistolain suojaa, mutta sen säilyttäminen on perusteltu historiallisen merkityksen ja kulttuuriperintöarvojen takia, useimmiten historiallisen ajan kohteita), vedenalainen kohde, irtolöytöpaikka, luonnonmuodostuma ja poistettu kiinteä muinaisjäännös (tuhoutunut tai kokonaan tutkittu kohde, jota ei ole enää rauhoitettu muinaismuistolailla) (Kulttuuriympäristön palveluikkuna, https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_ohje.aspx, luettu 16.9.2020). Jaottelusta on huomattavissa arkeologisten kohteiden moninaisuus ja kirjo. Tässä tutkimuksessa arkeologinen maastokohde -käsite kattaa kohteiden monimuotoisuuden, eikä se ole siten rajautunut ainoastaan muinaismuistolaissa määriteltyihin kiinteisiin muinaisjäännöksiin.

26 Paaskoski 2008.

27 Paaskoski 2008, 31.

28 Snellman 1996, 15.

Kulttuuriperintö

= Prosessi, jossa nykyhetkessä tulevaisuustietoisesti rakennetaan, tuoteistetaan ja arvotetaan kulttuurin aineellisia ja aineettomia ilmenemismuotoja.

Arkeologinen kulttuuriperintö

= Nykyhetkessä jatkuvasti uudelleenmuotoutuva, arkeologiseen tietämykseen ja arkeologiseen aineistoon perustuva tulevaisuustietoinen prosessi, jossa määritellään, arvotetaan ja tuoteistetaan menneiden yhteisöjen materiaalista kulttuuria.

Muinaismuistolailla suojellut kiinteät muinaisjäännökset ovat keskeinen osa arkeologista kulttuuriperintöä.

Arkeologiset maastokohteet ovat arkeologisesti mielenkiintoisia kohteita, joissa kohteen luonnon elementit ja maisema ovat kävijälle olennainen osa matkailukokemusta.

Kulttuurimatkailu

= Matkailua kulttuurisesti merkittäviksi koettuihin ja merkityksellisenä pidettäviin paikkoihin.

Kulttuurimatkailu voi kohdistua kulttuuriperintökohteisiin, jolloin puhutaan kulttuuriperintömatkailusta.

Luontomatkailu

= Matkailun muodot, joissa luonnolla on keskeinen rooli matkailutoiminnossa.

Kulttuuri- kulttuuriperintö- ja luontomatkailussa tuotetaan arkitodellisuudesta erottuvia matkailuelämyksiä, jotka vaikuttavat merkittävästi matkailijan matkakokemukseen.

MATKAILUN
TULEVAISUUKSIA
ARKEOLOGISILLA
MAASTOKOYTEILLA

Tulevaisuusajattelu

= Tulevaisuusiin suuntautuva ajattelutapa, joka pohjautuu tulevaisuustietoisuuteen ja kartuttaa tulevaisuustietoa.

Tulevaisuuskuva on tuokiokuva tulevaisuudesta perustuen tulevaisuusajatteluun ja -kuvitteluun.

Tulevaisuustietoisuus on inhimillinen kyky ymmärtää, ennakoita ja valmistautua tulevaisuuteen.

KÄSITEKARTTA. Tähän käsitekarttaan on koottu ja lyhyesti määritelty tutkimuksen olennaiset operatiiviset käsitteet: 1) kulttuuriperintö, arkeologinen kulttuuriperintö ja arkeologinen maastokohte, 2) kulttuurimatkailu, luontomatkailu ja matkailuelämys sekä 3) tulevaisuusajattelu, tulevaisuuskuva ja tulevaisuustietoisuus. Käsitekartta: Maija Mäki 2020.

Kulttuurianalyttinen tutkimustapa on myös tämän tutkimuksen peruslähtökohtia, ja avaan sitä tarkemmin luvussa Tulevaisuustyökalut ja kulttuurianalyysi.

Omassa tutkimuksessani olen kokenut erityisen kiinnostavaksi ja antoisaksi kiinnittymisen kansatieteelliseen työelämä- ja ammattiryhmätutkimukseen.²⁹ Tutkimuksessani onkin nähtävissä kolme erilaisista lähtökohdista arkeologista kulttuuriperintöä ja matkailua tarkastelevaa ammattiryhmää. Nämä ammattiryhmät ovat arkeologit ja muut kulttuuriperintötyön ammattilaiset, matkailun kehittäjät ja matkailuyrittäjät sekä harrastajat ja esihistorian elävöittäjät aineiston pääpainon ollessa erityisesti ensin mainituissa. Tutkimuksen jännite rakentuu näiden ammattiryhmien välisen vuorovaikutuksen ja heidän näkökulmiensa sekä tulevaisuusajattelunsa välisten erojen ja samankaltaisuuksien varaan.

Arkeologisen kulttuuriperinnön ulottuvuuksia

Arkeologitaustainen museologi Sirkku Pihlman on pohtinut esihistoriallisen kulttuuriperinnön määritelmää. Pihlmanin mukaan esihistoriallinen kulttuuriperintö

29 Esim. Snellman 1996; Spoo 1997; Paaskoski 2008; Tiili 2016.

olisi käsitettävä laajemmin kuin vain antikvaarisina suojelukohteina ja kokoelmina tai arkeologien tuottamina menneisyyskuvina.³⁰ Viime vuosien aikana on yhä enemmän nostettu esille osallistavan ja yhteisöllisen kulttuuriperinnön näkökulmia, mutta Pihlman otti asian esille jo 2000-luvun vaihteessa tehden huomion, että arkeologinen kulttuuriperintö ymmärrettiin tällöin lähinnä julkisen ja institutionaalisen kulttuuriperinnön kautta.³¹ Kansainvälisessä kriittisessä kulttuuriperinnön tutkimuksessa puhutaan *auktorisoidusta perintödiskurssista* (engl. *authorized heritage discourse*), jolla tarkoitetaan viranomaislähtöistä ja asiantuntijavetoista tapaa määritellä, tuottaa ja ylläpitää kulttuuriperintöä.³² *Demokratisoituneeksi perintödiskurssiksi* voidaan taas määritellä kansalaislähtöinen, emansipatorinen tapa määritellä kulttuuriperintöä. Arkeologi Johanna Enqvist erottaa vielä erilliseksi vuorovaikutuksen ja keskustelun areenaksi arkeologisen tieteellisen diskurssin, joka eroaa päämääriltään, aiheiltaan ja käsitteiltään perintödiskurseista.³³

Tämä tutkimus kulkee näiden perintödiskurssien molempien määrittelyjen leikkauspinnolla – haastateltavanani ovat olleet sekä instituutioiden edustajia että kansalaistoimijoita. Tällä tavoin tutkimukseni kiinnittyy kansainväliseen kriittiseen kulttuuriperinnön tutkimuksen kenttään, johon on sisältynyt vahva emansipatorinen ote, pyrkimys osoittaa yhteiskunnallisia valtarakenteita ja auttaa näin purkamaan niihin liittyviä vallankäytön ja hallinnan rakenteita.³⁴ Kansatieteellinen tutkimus kiinnittyy useimmiten niin sanotusti ruohonjuuritasolle, arjen kokemuksiin ja käytänteisiin.³⁵ Tarkoitukseni onkin nostaa tätä kokemusmaailmaa – arjen työtä ja siitä kumpuavia näkemyksiä – keskustelemaan institutionaalisten kulttuuriperintötoimijoiden näkemysten ja tavoitteiden kanssa. Pyrin löytämään ja ymmärtämään toisaalta niitä yhteisiä jaettu arvoja ja toimintamalleja, joita tutkimusaineistossani on, ja toisaalta osoittamaan niitä eroja, jotka konkretisoivat kulttuuriperinnön matkailulliseen hyödyntämiseen liittyvää problematiikkaa erityisesti tulevaisuuslinssien läpi tarkasteltuna.

Arkeologisen kulttuuriperinnön käsitteen ontologisia merkityksiä on käsitellyt arkeologi Robin Skeates. Toisaalta arkeologinen kulttuuriperintö voidaan ymmärtää ihmisen toiminnan tuloksena syntyneinä materiaalisina entiteetteinä, toisaalta taas merkityksinä, arvoina ja väitteinä, joita näillä aineellisilla objekteilla perustel-

---

30 Pihlman 2001, 8–18. Vrt. Museoviraston kotisivuilla arkeologinen kulttuuriperintö määritellään siten, että sillä tarkoitetaan ”maalla tai vedessä säilyneitä, ihmisen toiminnasta esihistoriallisella ja historiallisella ajalla syntyneitä jäännöksiä, rakenteita, kerrostumia ja löytöjä” (<https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto>, luettu 16.1.2020).

31 Pihlman 2001, 18.

32 Smith 2006; Smith 2012a; Enqvist 2016, 12–13. Ks. myös Tauschek 2013, 182–185.

33 Enqvist 2016, 12–13. Arkeologi Rodney Harrison taas käyttää käsitteitä virallinen ja epävirallinen kulttuuriperintö (engl. *official/unofficial heritage*) nostamaan esille paikallisia ja henkilökohtaisia kulttuuriperinnön merkityksiä (Harrison 2013). Folkloristi Pauliina Latvala-Harvilahden mukaan tällöin olennaiseen rooliin nousevat yhteisöt ja niiden kautta erilaiset toimijuuden muodot (Latvala-Harvilahti 2017, 35, 38).

34 Smith 2012a; Enqvist 2016, 51–52. Enqvist huomauttaa, että auktorisoitu kulttuuriperintödiskurssi ei ainoastaan sulje pois kulttuuriperinnön määrittely-, arvottamis- ja käyttövallasta vähemmistöjä kuten alkuperäiskansoja ja etnisiä vähemmistöjä, vaan ylipäättään paikallisyhteisöjä ja kansalaisia.

35 Esim. Åström 2005, 25, 26. Paikallisyhteisöjen osallisuus tai osattomuus kulttuuriperintötyössä on ollut myös osa kriittistä kulttuuriperintötutkimusta (esim. Waterton 2005; Swensen, Jerpäsen, Saeter & Sundli 2013).

laan. Näin arkeologinen kulttuuriperintö voidaan käsittää joko menneiden yhteisöjen nykyisyyteen säilyneenä materiaalisena kulttuurina tai prosessina, jonka kautta tätä materiaalista kulttuuria arvioidaan ja käytetään nykyisyydessä.³⁶ Tämä perintöprosessi on etnologiselle tutkimukselle ominainen tapa hahmottaa perinnön määritelmää: kansatieteellisessä tutkimuksessa kulttuuriperinnöksi kohotettu nähdään syntyneen arjessa, kulttuurisen luovuuden ja yksityisten kokemusten tuottamana perinteenä.³⁷ Näin kulttuuriperinnön prosessinomaisuus ja muutos ovat olennaisilta osiltaan myös tulevaisuusorientoitunutta: tulevaisuuteen kohdistuvaa ja tulevaisuudessa myös muutoksen alla olevaa. Suomalaisessa arkeologien käyttämässä perintödiskurssissa arkeologinen kulttuuriperintö kuitenkin rinnastuu usein hallinnollisiin määritelmiin kuten kiinteän muinaisjäännöksen määritelmään eli se ymmärretään aineellisiksi, arkeologisoituneiksi jäännöksiksi. Arkeologiseen kulttuuriperintöön viitataan myös kulttuuriperinnön alakäsitteenä ja yhtenä kulttuuriympäristön³⁸ piirteenä.³⁹

Arkeologiseen kulttuuriperintöön ovat kiinnittyneet tutkimuksellisesti erityisesti arkeologit ja museologit.⁴⁰ Keskusteluun kulttuuriperinnöstä (engl. *cultural heritage*, ruots. *kulturarv*⁴¹) ja sen määrittelystä ovat osallistuneet myös kulttuurintutkijat ottaen esille erityisesti kulttuuriperinnön prosessinomaisen luonteen sekä pohtien kulttuuriperinnön merkityksiä ja sen hyödyntämistä.⁴² Valtakunnallisesti merkittävien muinaisjäännösten siirryttyä Metsähallituksen hoitovastuulle, on kiinnostus arkeologiseen kulttuuriperintöön virinnyt uudella tavalla tavoittaen virkistys- ja mat-

---

36 Skeates 2000, 9–10; Carman 2002.

37 Esim. Siivonen 2013, 330.

38 Myös kulttuuriympäristö on käsitteenä melko tuore ja tullut osaksi kulttuuriperinnön hallinnon ja politiikan diskurssia 1990-luvulla. Kulttuuriympäristö voidaan nähdä käsitteellisesti osana perintöprosesseja, jolloin sen merkityksiin ja määritelmiin kietoutuu materiaalin lisäksi ajassa muuttuvia, aineettomia merkityksiä. (Enqvist 2016, 173–175.)

39 Enqvist 2016, 162–163.

40 Suomalaisessa arkeologisessa tutkimuksessa kulttuuriperintöön liittyviä kysymyksiä on tarkasteltu väitöskirjatasolla vasta 2010-luvulla. Arkeologi Ulla Lähdesmäki (2018) on väitöskirjassaan tutkinut alueidenkäytön vaihtuiksi muinaisjäännöskantaan Pirkanmaalla. Päivi Maaranen (2017) on tutkinut ihmisen ja maiseman suhdetta toiminnallisesta, tiedollisesta, kokemuksellisesta ja moraalista näkökulmasta. Johanna Enqvist (2016) taas on tutkinut arkeologisen kulttuuriperinnön hallinnan käsitteistöä ja niiden takana piileviä ideologioita. Suomalaisissa yliopistoissa on 2000-luvun kuluessa perinteisten museoaineiden ja museologian lisäksi alettu tarjoamaan myös kulttuuriperinnön tutkimus -nimellä kulkevaa opetusta. Kansainvälisesti arkeologian ja museologisen tutkimuksen kytkökset ovat olleet kiinteät, esimerkiksi arkeologi Laurajane Smith on tutkinut arkeologiaan liittyviä kulttuuriperintökysymyksiä yhteisöjen ja identiteettien kautta (esim. Smith 2006; Smith 2012a) ja arkeologi Michael Shanks arkeologian merkitystä nyky-yhteiskunnassa (esim. Olsen, Shanks, Webmoore & Witmore 2012; Shanks 2012). Arkeologi Rodney Harrison on nostanut esille kulttuuriperinnön tulevaisuuteen liittyviä kysymyksiä, esimerkiksi kulttuuriperinnön säilymiseen liittyviä epävarmuuksia ja uhkia (esim. DeSilvey & Harrison 2019).

41 Museologi Janne Vilkkuna on tuonut esille kroatialaisen museologi Tomislav Šolan ajatuksen heritologiasta, joka tavoittaisi museologiaa paremmin englanninkielisen termin *heritage* kattaen käsitteenä sekä kulttuuri- että luonnonperinnön (Vilkkuna 2003; Vilkkuna 2007; Šola 1997, 236, 288). Lisäksi merkillepantavaa on nykykeskustelussa ja tutkimuksessa ajankohtainen käsitteellinen kahtiajako aineelliseen ja aineettomaan kulttuuriperintöön (engl. *tangible/intangible cultural heritage*) (Vilkkuna 2015).

42 Esim. Lillbroända-Annala 2014; Aarnipuu 2008; Hovi 2014. Kansainvälisessä keskustelussa kulttuuriperintö käsitteenä yhdistyy usein yhteiskunnallisiin kysymyksiin, puhutaan kulttuuriperintöpolitiikasta ja siitä, miten kulttuuriperintökysymykset kietoutuvat teemoihin vallasta, omistajuudesta ja identiteeteistä (ks. esim. Ronström 2008; Klein 2006; Bendix & Hafstein 2009; Kuutma 2009; Robertson 2016).

kailukäytön näkökulmia.⁴³ Kulttuuriperintöä voidaan tarkastella tuotteena, jolloin kulttuuriperintöprosessit rakentuvat kulttuuriperinnön välineellisen arvon, hyödyn ja käyttökontekstien kautta. Tällöin kulttuuriperintöön kohdistuvassa tutkimuksessa pohditaan ja analysoidaan niitä jännitteitä, jotka syntyvät suojelunäkökulmien ja resurssijattelun välille.⁴⁴ Kulttuuriperintö on kulttuuripolitiikkaa ja sen kautta keskustellaan usein syvemmin yhteiskunnassamme läsnä olevista arvoista ja asenteista.

Folkloristi Petja Aarnipuu on nostanut väitöskirjassaan *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana* esille kulttuuriperinnön määritelmään liittyvän tulevaisuusulottuvuuden. Kulttuuriperinnön historiallista merkitystä voidaan ajatella tulevaisuuden menneisyytenä, jolla varmistetaan tulevien sukupolvien mahdollisuus tutustua omiin juuriinsa.⁴⁵ Menneisyyteen viitataan usein nykyisyyden muistina, mutta menneisyys ja sen muotojen suojeleminen ja välittäminen suuntautuvat tulevaisuuteen. Kulttuuriperintö on siis jo käsitteellisesti tulevaisuusorientoitunut. Aarnipuu ottaa esille kulttuuriperinnön määrittelyn institutionaalisen ja toisaalta kansalaislähtöisen lähestymistavan.⁴⁶ Tähän liittyvät yhteiskunnan valta-asetelmat ja toimijoiden väliset neuvottelut kulttuuriperinnön määrittelyvallasta ja siitä, kuka saa hyötyä kulttuuriperinnöstä.⁴⁷ Aarnipuun mukaan nykyisyydellä ja tulevaisuudella on osin yhteinen ja osin erillinen menneisyys.⁴⁸ Ajalliset jatkuvuudet ja toisaalta katkokset rakentavat ja jäsentävät menneisyyttä ja vaikuttavat näin myös tulevaisuuden ihmisten käsityksiin kulttuuriperinnöstä ja sen merkityksistä. Myös Johanna Enqvist nostaa esille uudessa kulttuuriperintötutkimuksessa olennaiseksi kriteeriksi sen tulevaisuusulottuvuuden; sen, että perintöä tutkitaan ja tulkitaan osana tulevia yhteiskuntia.⁴⁹

Näistä edellä esitellyistä näkökulmista rakentuu tutkimukselleni käyttökelpoinen arkeologisen kulttuuriperinnön määritelmä. Ymmärrän arkeologisen kulttuuriperinnön nykyhetkessä yhä uudelleen määrittävänä, tulevaisuusorientoituneena prosessina, joka rakentuu auktorisoidun ja demokratisoidun perintödiskurssin jännitteelle (Kaavio 1). Arkeologista kulttuuriperintöä tarkastellaan tässä tutkimuksessa resurssina, välineellisesti matkailun käyttökontekstien kautta, tiedostaen samalla kulttuuriperintökäsitteeseen sisältyvät moninaiset vivahteet.

Tässä tutkimuksessa näiden käsitteiden, so. kulttuuriperintö ja arkeologinen kulttuuriperintö, ymmärrys ja tulkintojen erot ovat merkityksellisiä siinä suhteessa, että monet haastateltavistani puhuvat ”arkeologien kieltä”, jolloin lukijan on hyvä hah-

---

43 Metsähallituksen laaja hanke metsien kulttuuriperinnön inventointiin liittyen on työllistänyt ammattiarkeologeja vuosien 2008–2015 aikana. Inventoinnin vaikuttavuutta arvioitaessa sen tuloksia pidettiin merkittävänä esimerkiksi alueiden matkailu- ja metsien virkistyskäyttöä kehitettäessä (Taivainen 2016, 26).

44 Lillbroända-Annala 2014, 31; Ronström 2008; Latvala-Harvilahti 2018; Kirshenblatt-Gimblett 1998.

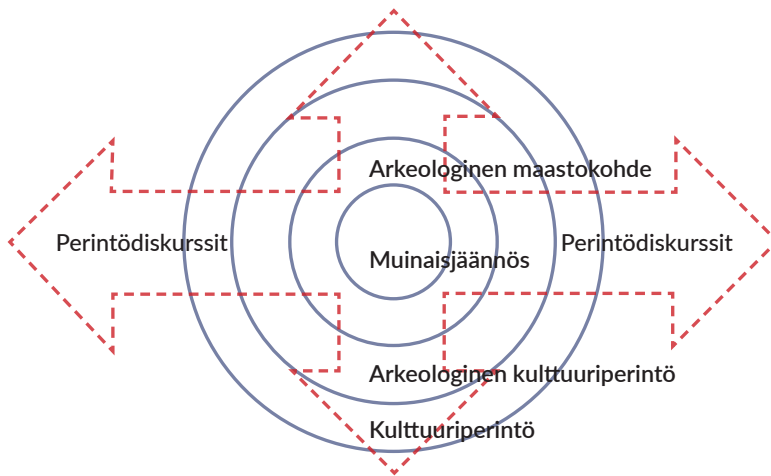
45 Aarnipuu 2008, 24. Ks. myös Lillbroända-Annala 2014, 34.

46 Aarnipuu 2008, 25.

47 Esim. Lowenthal 1998; Urry 1995; Smith 2006. Suomessa kulttuuriperintöön liittyvät valtakysymykset ovat konkretisoituneet esimerkiksi saamelaisten kulttuuriperinnön hyödyntämiseen liittyviin kysymyksiin, oikeuteen omaan kulttuuriperintöön (Potinkara 2014) tai menetetyin kulttuuriperinnön esille nostamiseen paikallisuuden näkökulmista (Meriläinen-Hyvärinen 2014; Väyrynen 2014).

48 Aarnipuu 2008, 25.

49 Enqvist 2016, 56.

KAAVIO 1. Tähän kaavioon on koottu tutkimuksen avainkäsitteitä kulttuuriperintökeskusteluun liittyen. Keskiössä on muinaismuistolaisissa määritelty kiinteä muinaisjäännös. Arkeologiset maastokohteet, eli matkailijoiden käyntikohteet, voivat rakentua kiinteiden muinaisjäännösten tai muinaisjäännösalueiden ympärille, mutta arkeologinen maastokohde voi olla myös jokin muu arkeologisesti mielenkiintoinen kohde. Laajempänä käsitteenä voidaan puhua arkeologisesta kulttuuriperinnöstä, joka taas sisältyy kulttuuriperinnön käsitteeseen. Moninaiset perintödiskurssit lävistävät näitä käsitteitä eri näkökulmista niitä yhä uudelleen muotoillen ja määrittelevän. Kaavio: Maija Mäki 2020.

mottaa peruspiirteissään käsitteiden painotuserot eri tieteenaloilla. Arkeologien tuottamat tulkinnat ja representaatiot ovat osa tätä kulttuurintutkimuksen perintöön liitettävää prosessia ja siten osa arkeologien perintöä, mutta samalla tavoin arkeologiseen kulttuuriperintöön voidaan liittää myös kansalaisten tai matkailutoimijoiden käsityksiä arkeologisesta kulttuuriperinnöstä. Arkeologi Visa Immonen on kuvannut kulttuuriperinnöllistämisprosessia (engl. *heritagisation*) materiaalis-diskursiiviseksi, jossa sekä aineellinen että aineeton ovat aktiivisesti läsnä. Immonen on nostanut esille materiaalisuuden potentiaalin luoda, tuottaa ja edistää uudenlaisia merkityksiä ja merkitysjärjestelmiä perintöprosesseissa.⁵⁰ Näitä merkityksiä nousee esille myös arkeologisen kulttuuriperinnön ja matkailutoiminnan suhteesta. Arkeologi Rodney Harrison taas on nostanut kulttuuriperinnöllistämiskeskusteluun aikaisempaa voimakkaamman tulevaisuusorientaation tuoden esille sitä, miten kulttuuriperintöprosessit

50 Immonen 2012. Kulttuuriperinnöllistämisprosessia koskeva keskustelu palautuu arkeologi Kevin Walshin esittämään kritiikkiin siitä, miten ajallemme tyypillinen kulttuuriperinnöksi määrittelemisen ja esimerkiksi turismin myötä sen tuotteistaminen ja kaupallistaminen ovat johtaneet monissa kohteissa ”paikan tunnun” kadottamiseen. Kulttuuriperinnön hyödyntäminen saattaa tuottaa ”kulttuuriperintökitsiä”. Kulttuuriperintökitsiksi Walsh määrittelee falskit kulttuuriperintötuotteet, jotka ovat menettäneet paikan ainutlaatuisen identiteetin ja yhteyden paikallisiin asukkaisiin (Walsh 1995 [1992], 144–155). Folkloristinen matkailuntutkimus taas on nostanut esille fakeloren ja folklorismin käsitteet, joilla tarkoitetaan matkailualan käyttöön tarkoituksellisesti tuotettuja epäautenttisia, folkloristisia perinnetuotteita ja performansseja (Hämeenaho 2008, 68; Selberg 2002, 12). Menneisyyttä sovelletaan matkailun tarpeisiin, ja usein keskustellaankin siitä, kenen ehdoilla ja millä tavoin sovelluksia tuotetaan.

KAAVIO 2. Yleis- ja yhteisöarkeologiaa on pyritty jaottelemaan eri tyypeihin. Tässä kuviossa esille nostetaan arkeologien tuottaman yhteisöarkeologian muodot, arkeologian harrastaminen, julkisen sektorin hallinnollinen kulttuuriperintötyö, pedagogiikka arkeologiaan liittyen sekä saavutettavuus, jota tässä kutsutaan avoimeksi arkeologiaksi. Lisäksi esillä on populaariarkeologia sekä yleisöarkeologiaan liittyvä akateeminen tutkimus. Tässä kaaviossa matkailu ei suoraan näy missään osa-alueessa, mutta käytännössä se voidaan nähdä jollakin tavoin osaksi jokaista yleisöarkeologiaksi kuvailtavan toiminnan tyyppiä. Kaavio kuitenkin osoittaa sen, että matkailutoiminta itsessään saatetaan nähdä arkeologian ulkopuoliseksi toiminnaksi, jota ei suoraan sisällytetä yleisöarkeologian osaksi. Kaavio: Gabriel Moshenska 2017.

toimivat tulevaisuudentekemisen muotoina.⁵¹ Näissä edellä mainituissa näkökulmissa korostuu kulttuuriperinnön näkeminen jatkuvasti muokkautuvana ja tulevaisuusorientoituneena prosessina. Harrisonin mukaan arkeologit tuottavat nykyhetkessä monenlaisia kuvia menneisyydestä, joihin on kietoutunut tulkinnan myötä monenlaisia mahdollisia tulevaisuuksia. Näitä tulevaisuuksia ei ole juuri pohdittu, sillä huomio on kiinnitetty mahdollisten menneisyyksien tulkintaan. Kulttuuriperintöprosessit tuovat kuitenkin tulevaisuudet läsnä olevaksi nykyhetkessämme. Puhutaan jaetuista tulevaisuuksista⁵², jolloin huomio kiinnittyy siihen, miten tulevaisuuskuvia tuotetaan yhdessä, erilaisten yhteisöjen ja yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa.

Arkeologista yleisötyötä on nimitetty monin eri tavoin. On puhuttu populaariarkeologiasta, yleisöarkeologiasta, yhteisöarkeologiasta, pr-arkeologiasta. Nämä termit johdattavat jokainen ajatuksia hieman erityyppiseen työnkuvaan ja siihen, millainen suhde arkeologialla on yleisöönsä. Kaavioon 2 on koottu erilaisia yleisöarkeologian muotoja. Näistä suuntauksista yhteisöarkeologiassa (engl. *community archaeology*) korostetaan paikallisyhteisöjen osallisuutta arkeologisissa kulttuuriperintöprosesseissa. Yhteisöarkeologisen työn ja tutkimuksen tavoitteena on osallistaa esimerkiksi tutkimuskohteen lähialueilla asuvat ihmiset tai tietyt ihmisryhmät mukaan tutkimusprosessiin ja näin jakaa valtaa arkeologian tiedonmuodostamisesta ja tulkinnasta sekä erityisesti arkeologisen tiedon hyödyntämisestä arkeologian sisäpiiristä ulospäin. Samalla voidaan osoittaa arkeologian relevanssia nykypäivän yhteiskunnassa.⁵³ Matkailussa arkeologinen kulttuuriperintö muuttuu käsitteenä resurssiksi, jota voidaan hyödyntää ja käyttää.⁵⁴ Voidaan ajatella, että yhteisöarkeologinen prosessi jatkuu parhaimmillaan myös kohteen matkailullisessa hyödyntämisessä, vaikka tämä prosessi saattaa myös herättää ristiriitoja, vastustustakin. Arkeologi Ulla Lähdesmäki on nostanut matkailun ja elämyksellisyyden esille arkeologisen kulttuuriperinnön säilyttämisen ja suojelun motiiveina, jolloin muinaismuistojen käyttöarvo nähdään perusteena kohteen suojelulle.⁵⁵

Yhteisöarkeologi Sonya Atalya pitää arkeologian tulevaisuuden tärkeimpänä tehtävänä arkeologian tekemistä merkitykselliseksi juuri niille yhteisöille, joita arkeologit tutkivat.⁵⁶ Erityisesti kolonialistista menneisyyttä tai nyky-yhteiskunnassa ilmenevää köyhyyttä ja eriarvoisuutta koskevissa konteksteissa voi yhteisöarkeologialla olla suurta yhteiskunnallista painoarvoa. Vaikka lähtökohdat arkeologian hyödyntämiselle olisivat edellä kuvattua tasa-arvoisemmat, saattaa varsinkin matkailukäyttöä suunniteltaessa ja kehitettäessä tulla samankaltaisia valtaan ja kulttuuriperinnön käyttöön liittyviä kysymyksiä vastaan. Yhteisöarkeologinen tutkimus ja lähestymistavat arkeologisen kulttuuriperinnön hyödyntämiseen ovat jo osa arkeologian valtavirtaa maailmalla, mutta

---

51 Harrison 2013; Harrison 2016.

52 Harrison 2016, 170–171.

53 Marshall 2012; Atalya 2010, 419.

54 Esim. Kähtävä-Marttinen 2008.

55 Lähdesmäki 2018, 39–40.

56 Atalya 2010.

suomalaisessa arkeologiassa refleksiivinen, interaktiivinen ja moniäänisyyteen nojaava arkeologia on vasta hakemassa muotojaan.⁵⁷ Myös termien käännökset ovat osin vakiintumattomia: suomalaisessa keskustelussa puhutaan niin yleisöarkeologiasta, yhteisöarkeologiasta kuin osallistavasta arkeologiastakin niitä käsitteellisesti välttämättä selkeästi erottelematta. Lisäksi esille on nostettu esimerkiksi arkeopedagogiikka, joka voidaan nähdä myös arkeologian popularisoinnin muodoksi.⁵⁸

Tässä tutkimuksessa nostetaan esille usean, taustaltaan erilaisen arkeologisen kulttuuriperintökohteen kehityskulkuja ja tulevaisuudennäkymiä. Tarkoituksenani ei ole kuvata kovin yksityiskohtaisesti ja kattavasti kohteiden kehittymistä matkailukohteiksi, vaan tuoda niiden kautta esille niitä seikkoja, jotka tulevaisuuden matkailutoiminnan kannalta ovat tai saattaisivat olla merkityksellisiä. Huomattavaa kuitenkin on, että kyse on paitsi tässä ajassa, myös lähimenneisyydessä ja mahdollisesti tulevaisuudessa merkityksellisistä paikoista. Kulttuuriperintöajatteluun liittyy kiinteästi paikan merkityksellisyys, joka lomittuu kulttuurimaantieteessä ja kulttuurintutkimuksessa laajasti käytyyn keskusteluun paikoista ja tiloista.⁵⁹ Merkityksellisen paikan kokemukseen vaikuttaa tietty jatkuvuuden kokemus – se, että paikka pysyy tunnistettavana eri aikoina ja toisaalta se, että kyetään havainnoimaan muutosta ajan kuluessa.⁶⁰ Merkityksellisen tilan kokemuksen lisäksi matkailukäytössä oleva arkeologinen kulttuuriperintökohde on myös toiminnallinen tila, siellä suoritetaan matkailun kenttään kuuluvia toimintoja. Tila elää siis paitsi kulttuuriperinnön merkityksissä, myös toiminnassa, joka määräytyy sen matkailukäytön kautta. Matkailutoiminta – matkailu työnä ja toimeentulon muotona – onkin seuraavan luvun määrittelyn kohteena.

Kulttuuri- ja luontomatkailun muuttuvia määrittelyjä

Matkailu ilmiönä on osa länsimaista kulttuuriamme, jossa näkyy ja johon välittyvät suhteellisen nopeasti yhteiskunnassamme tapahtuvat muutokset. Samalla tavoin matkailu voidaankin nähdä voimana, joka liikuttaa ihmisiä ajassa ja tilassa sekä muokkaa ympäristöä ja yhteiskuntaa paikallisesti ja globaalilla tasolla.⁶¹ Matkailu on kulttuurinen ilmiö ja alana monin tavoin kytköksissä yhteiskuntaamme ja ympäristöömme. Tässä tutkimuksessa kulttuuri ymmärretään prosessina, jatkuvasti muokkautuvana sekä aineelliseen ja aineettomaan todellisuuteen kiinnittyvänä. Etnologi Katriina Sii-

---

57 Enqvist 2016, 112. Suomessa esimerkiksi Lapin synkkä kulttuuriperintö -hankkeessa 2014–2018 on tutkittu toisen maailmansodan saksalaisjoukkoihin liittyvää aineellista kulttuuriperintöä Suomen Lapissa sekä arkeologisin että etnologisin menetelmin. Hankkeessa on julkaistu useita yhteisöarkeologiaan liittyviä artikkeleita. (<http://blogs.helsinki.fi> > Lapland's Dark Heritage > About the Project, luettu 27.11.2018). Euran Luistarin muinaisjäännosalueelle taas on tehty omat kotisivut, <https://luistari.fi> (luettu 2.10.2019). Sivuille on tehty kuvitusta euralaisten harrastajien kanssa yhteisten valokuvapäivien avulla (Moilanen: Esihistoria näkyväksi elävöittämällä, <https://luistari.fi/esihistoria-nakyvaksi/>, luettu 20.1.2020). Valokuvaa ei ole juurikaan aikaisemmin käytetty esihistorian elävöittämisen muotona (Nyholm 2012, 62).

58 Ruohonen 2017, 5–7.

59 Esim. Tuan 2006.

60 Tuan 2006; Aarnipuu 2008, 30.

61 Edelheim & Ilola 2017, 25.

vonen näkee kulttuurin määritelmän lähtökohdan olevan yksittäisen ihmisen toiminnassa ja maailmankatsomuksessa, jolloin kulttuuri voidaan nähdä monimuotoisena, ajassa jatkuvasti muuntuvana virtana.⁶² Matkailualalla kulttuuriin liittyviä muutoksia ei kuitenkaan välttämättä huomioida tai matkailutuotteita saatetaan pyrkiä rakentamaan perinteisiksi ja autenttisiksi koettujen kulttuuripiirteiden varaan.⁶³ Tällöin kulttuuri nähdään ja sitä halutaan vaalia stabiilina, muuttumattomana. Esimerkiksi kulttuurimatkailua antropologisista näkökulmista tutkinut Katriina Petrisalo on tuonut esille sen, miten kulttuuriperinnöstä on pyritty luomaan keinotekoisia tuotteita matkailuteollisuuden tarpeisiin. Petrisalo onkin havainnoinut, millaisia ristiriitoja tästä matkailualalle tyyppillisestä kulttuurin jähmettämisen tarpeesta on syntynyt suhteessa paikallisiin asukkaisiin.⁶⁴

Matkailusta, ja erityisesti kulttuurimatkailusta, on puhuttu jo parinkymmenen vuoden ajan nopeimmin kasvavana teollisuuden alana maailmassa.⁶⁵ Matkailun määrittelyn pohjana on usein käytetty vapaa-ajan ja matkustamisen teorioita.⁶⁶ Esimerkiksi matkailututkimuksen klassikoksi nousseessa teoksessa *The Tourist Gaze* matkailututkija John Urry tiivistää matkailun peruspiirteitä. Urryn mukaan matkailu on vapaa-ajan toimintaa, jossa liikutaan oman normaalin asuin- ja työympäristön ulkopuolisiin kohteisiin ja oleskellaan niissä lyhyen hetken verran sekä väliaikaisesti. Yleensä tällaiset turistiset kohteet tarjoavat huomattavia kontrasteja matkailijan normaaliin arkeen. Turistinen katse taas pyrkii löytämään sellaisia piirteitä, jotka erottuvat normaalista, jokapäiväisestä kokemusmaailmasta. Urryn mukaan matkailijan katse rakentuukin merkeistä, ja matkailu sisältää näin näiden merkkien keräilyä.⁶⁷ John Urryn tavoin myös muut merkittävät matkailututkijat kuten Louis Turner ja John Ash⁶⁸, Dean MacCannell⁶⁹ sekä Nelson Graburn⁷⁰ ovat tarkastelleet ja määritelleet matkailua ilmiönä nimenomaan matkailijan näkökulmasta. Matkailijan näkökulma on noussut esille myös antropologisessa tutkimuksessa. Esimerkiksi Tom Selännien tutkimuksessa *Matka ikuisen kesään* tutkitaan suomalaisturistien etelänmatkailua. Selänniemi tuo esille matkanteon eri vaiheita turistin näkökulmasta.⁷¹ Kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksessa matkailijan kokemus on nostettu viime vuosina uudella tavalla keskiöön pohtimalla kulttuuriperintökohteiden performatiivisuutta sekä affektien, kehollisten kokemusten ja tunteiden näkökulmia matkailussa.⁷² Kriittinen kulttuuriperintötutkimus haastaa perinteisen ”katseen” kulttuuriperintöön, jolloin

---

62 Siivonen 2008, 37, 41, 45.

63 Esim. Huttunen 2004, 32; Petrisalo 2001.

64 Petrisalo 2001, 83–85.

65 Richards 2000, 187.

66 Esim. Cohen 1974.

67 Urry 2002 [1990], 2–4.

68 Turner & Ash 1976.

69 MacCannell 1999 [1976].

70 Graburn 1989.

71 Selänniemi 1996.

72 Esim. Smith 2012b; Crang & Tolia-Kelly 2010.

esille saadaan nostettua aiemmin huomaamatonta tai sivuutettua: sellaisia näkökulmia, joita tutkimus ei ole välttämättä aiemmin tavoittanut.⁷³

Matkailututkija Katriina Petrisalo on erottanut matkailun antropologisesta tutkimuksesta kaksi teemaa: akkulturaatioiden ja kulttuurin muutosten tarkastelun matkailijoita vastaanottavissa yhteisöissä sekä matkailijoiden motivaatiot ja käyttäytymisen kohdeyhteisöissä, minkä kautta on tarkasteltu myös matkailun autenttisuuden kysymyksiä. Petrisalo toteaa, että 2000-luvun alkuun mennessä matkailututkimuksessa oli huomiota kiinnitetty vain vähän matkailuteollisuuden kokonaisvaltaiseen tarkasteluun siihen liittyvien rakenteiden ja niiden muutosten kautta.⁷⁴ Etnografinen matkailututkimus on 2000-luvun aikana nostanut esille erityisesti matkailutoimintoihin ja käytäntöihin sekä toimijuuteen liittyviä teemoja.⁷⁵ Näissäkin tutkimuksissa esille ovat nousseet jo aikaisemmalle, humanistisen matkailututkimuksen perinteeseen nojaavalle matkailututkimukselle tyypilliset kysymykset matkailun vaikutuksista paikalliseen väestöön ja elinympäristöön sekä teemat autenttisuuteen ja kulttuuriperinnön hyödyntämiseen liittyen. Kulttuurianalyttistä matkailututkimusta edustaa esimerkiksi etnologi Kirsti Mathiesen Hjemdahlin tutkimus teemapuistoista. Tutkimuksessa käy ilmi se, miten ihmisten omat kokemukset, toiminta ja käytännöt puistossa muovaavat teemapuistojen olemusta.⁷⁶ Arkeologi Bodil Petersson taas on tutkinut arkeologisia rekonstruktioita nostaen esille elämyksellisyyden ja seikkailullisuuden sekä rekonstruktioiden suhteen autenttisuuden kysymyksiin.⁷⁷ Sekä Hjemdahlin että Peterssonin tutkimukset ovat myös aikansa kuvia osoittaen sen, miten matkailututkimukseen liittyvät kysymykset olivat alkaneet kiehtoa kulttuurintutkijoita 2000-luvun alkupuolella. Ruotsin, Norjan ja Tanskan alueella erityisesti viikinkiaikaan liittyvää arkeologian elävöittämistä onkin tutkittu juuri matkailun näkökulmasta.⁷⁸

Tässä tutkimuksessa olennaiseksi nousevat matkailututkimuksen avainkäsitteisiin kuuluvat käsitteet *kulttuurimatkailu* ja *luontomatkailu*. Kulttuurimatkailu⁷⁹ on perinteinen matkailun muoto, jonka määritelmä pakenee tarkkoja rajauksia. On selvää, että kulttuuriperintöä hyödynnetään ja sitä luodaan matkailun tarpeisiin. Kulttuurimatkailu on määritelmällisesti nostettu esiin 1970-luvun lopulla ja 1990-luvun kuluessa sen havaittiin olevan olennainen osa massamatkailuun liittyviä aktiviteetteja.⁸⁰ Kulttuurimatkailusta on tullut elinkeino ja sitä on tutkittu esimerkiksi osana postmo-

73 Esim. Robertson 2016; Muzaini & Minca 2018.

74 Petrisalo 2001, 16–17.

75 Esim. Hakkarainen 2017; Hovi 2014; Cardell 2015; Palmer 2009; Simola 2011; Keto-Seppälä 2012.

76 Hjemdahl 2003.

77 Petersson 2003.

78 Esim. Halewood & Hannam 2001. Peterssonin tutkimuksessa tuodaan esille eri aikakausiin liittyvää elävöittämis-toimintaa painopisteen ollessa rautakaudessa ja keskiajassa (Petersson 2003).

79 Englanniksi käytetään mm. termejä *cultural tourism*, *historical tourism*, *heritage tourism*, joissa kaikissa painotetaan hieman erityyppisiä kulttuurimatkailun muotoja, niin yleisellä tasolla kulttuuria kuin historiaa ja kulttuuriperinnön hyödyntämistäkin. Matkailua arkeologisille maastokohteille voidaan kuvailla kulttuurimatkailun kokonaisuudessa (esi)historiallisen, arkeologisen kulttuuriperinnön ja sen hyödyntämiskeinojen alle.

80 McKercher & duCros 2002, 1, 3.

dernia yhteiskuntaa.⁸¹ Kulttuurimatkailun määrittelyssä olennaista on matkailijan tietoinen kiinnostus matkakohteen kulttuuriin, vaikkakin kulttuurinen motivaatio voi olla samalla vain yksi matkailijan matkustusmotivaatioon vaikuttavista tekijöistä muiden joukossa. Kulttuuriperinnöstä on tullut maailmanlaajuisesti niin merkittävä osa matkailualaa, että nykyisin käytetään myös termiä kulttuuriperintömatkailu (engl. *heritage tourism*)⁸². Kulttuuriperintöön kohdistuu ajoittain voimakastakin kulttuuripoliittista keskustelua siitä, kenellä on oikeus hyötyä siitä, sillä kulttuuriperintöön kohdistuu taloudellisia pyrkimyksiä monin eri tavoin.⁸³ Kulttuuriperintö näyttäytyykin kulttuurimatkailun näkökulmasta usein resurssina, jota voi hyödyntää ja mahdollisesti myös muokata matkailun tarpeisiin.

Kulttuurimatkailua ja sen määritelmiä on viime vuosina tarkasteltu kriittisesti. Esimerkiksi matkailututkija Duncan Light on ottanut esille sen, miten kulttuurimatkailun tutkimus on kohdistunut erityisen voimakkaasti tiettyihin teemoihin, kuten autenttisuuteen. Nämä tutkimuksen valtavirrat eivät ole kuitenkaan Lightin mukaan juurikaan kasvattaneet ymmärrystämme kulttuuriperintökohteille kohdistuvasta matkailusta. Kohteet ovat keskenään hyvin erilaisia, niiden omistajuus ja käytössä olevat resurssit vaihtelevat, ja myös matkailijoiden kiinnostuksen kohteet vaihtuvat ajan mittaan. Ei ole siis vain yhtä kulttuuriperintömatkailun muotoa, vaan sen kenttä on laaja ja monimuotoinen sekä jatkuvasti uudelleen muotoutuva.⁸⁴ Sekä Duncan Light että Laurajane Smith nostavat nykytutkimuksen puutteeksi sen, ettemme lopulta tunnne kovin hyvin kulttuuriperintökohteilla vierailevaa matkailijaa. Matkailu kulttuuriperintökohteella ei ole välttämättä niin kognitiivinen prosessi kuin olemme ajatelleet, vaan siinä näyttävät korostuvan emotionaaliset ja kuvittelua stimuloivat tekijät.⁸⁵

Käytän tässä tutkimuksessa käsitettä arkeologiset maastokohteet, mikä nostaa esille kohteiden ymmärtämisen osana luonnonympäristöä. Näin kiinnityn käsitteellisesti kulttuurimatkailun lisäksi luontomatkailuun (engl. *nature-based tourism*). Myös luontomatkailun käsite on laaja ja monimuotoinen. Suomessa sen keskiöön on nostettu kestävän kehityksen periaatteisiin ankkuroituva ekomatkailu, ja laajemmin käsitteen on ymmärretty kattavan myös sellaiset matkailun muodot, joissa luonnolla on keskeinen rooli.⁸⁶ Arkeologisille maastokohteille suuntautuva matkailu voidaan käsittää tämän väljän määritelmän mukaiseksi toiminnaksi. Luonto on keskeisessä roolissa matkailuelämyksen rakentumisessa, mutta samalla myös kohteen kulttuurinen sisältö on merkityksellinen matkailijalle. Arkeologiselle maastokohteelle suuntautuvassa matkailussa nousee esille luontomatkailulle tyypillisiä piirteitä, kuten matkailun kestävyys ja vastuullisuuden liittyvät asiat – esimerkiksi se, miten kohteet

---

81 Honkanen 2004, 89, 90; Richards 2000, 187, 189.

82 Hovi 2017, 67; Timothy & Boyd 2003, 1.

83 Kangas 2001. Arkeologisesta kulttuuriperinnöstä ja matkailusta kolonialistisessa viitekehyksessä, esim. Mesnell 2010.

84 Light 2015, 153–155.

85 Light 2015; Smith 2012b.

86 Koivula & Saastamoinen 2005; Rantala 2017, 59–61.

fyysisesti kestävät matkailijamääriä. Samalla esille voidaan nostaa ihmisen ja luonnon suhde, esimerkiksi arkeofyyttien tunnistamisen, muinaisen maiseman hahmottamisen ja muinaisen ihmisen maisemaa muokanneiden jälkien tunnistamisen kautta.⁸⁷ Ympäristötaiteen yhteisöllisyyttä ja paikkasidonnaisuutta korostavat keinot ovat nou-seva trendi, jotka tulevat ajan myötä välittymään myös arkeologisille maastokohteille suuntautuvassa matkailussa.⁸⁸

Kulttuuri- ja luontomatkaillen määritelmien lisäksi tässä tutkimuksessa olennaista on nostaa esille *matkailuelämyksen* käsite. Matkailututkimuksen piirissä on kolmen viime vuosikymmenen ajan käsitelty monipuolisesti ja laajasti matkailuelämyksen käsitettä, sillä matkailumarkkinoiden on koettu siirtyneen 2000-luvun aikana elä-mystalouden aikaan.⁸⁹ Määrittelen tässä matkailuelämyksen arkitodellisuudestamme erottuvaksi, voimakkaaksi kokemukseksi, joka vaikuttaa merkittävästi matkailijan koko matkakokemukseen. Elämyksellisyyttä painottavan matkailun on nähty liitty-vän länsimaisen yhteiskunnan muutokseen modernista postmoderniin. Yksilöllisiä kokemuksia korostavan ja joustavia matkailupalveluja käyttävän ”postturistin” koke-musympäristön on koettu syrjäyttävän modernin massamatkaillen perinteet.⁹⁰

Arkeologia ja esihistoriamatkaillen mielletään todennäköisesti [2040-luvulla] kapeaksi osaksi luonto-matkaillen. Elämyksiä haetaan jatkossakin ja nähtäväksi jää, haetaanko edelleen yhä voimakkaampia extreme-elämyksiä, kun ”liian paljon ei ole tarpeeksi”. Pelkät nähtävyyshkohteet eivät riitä, sisältöä ja teknologian tuomia mahdollisuuksia tarvitaan lisää.⁹¹

Näin kuvaili eräs vastaaja eDelfoi-kyselyssäni arkeologiseen kulttuuriperintöön kohdistuvan matkailualan tulevaisuutta 2040-luvulla. Arkeologiseen kulttuuriperin-töön perustuvassa matkailussa on elementtejä, jotka voidaan nähdä niin kulttuuri- kuin luontomatkaillen piirteiksi, ja se ainakin nykymuodoissaan edustaa niin sanottua vaihtoehtoista matkaillen (engl. *alternative tourism*). Vaihtoehtoisen matkaillen mää-ritelmään kuuluu, että se on luonteeltaan pienimuotoista eikä vahingoita ympäristöä. Lisäksi vaihtoehtoisen matkaillen nähdään hyödyttävän erityisesti kohteen paikallis-

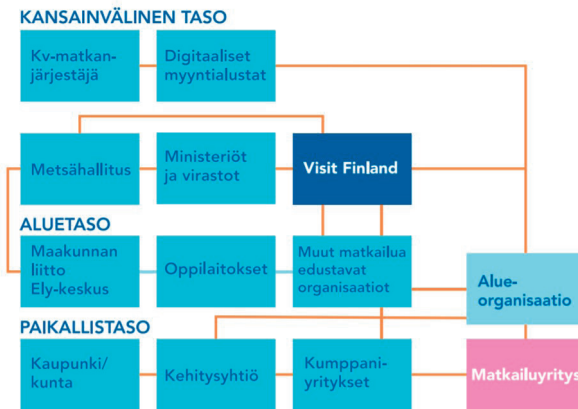
87 Huomion arvoista on, että aktiivista keskustelua matkaillen suhteesta paikkaan ja maisemaan on käyty myös maisemantutkimuksessa ja kulttuurimaantieteessä. Turististen tilojen jatkuva muutos ja muokkautuminen sekä vaikutukset paikallisiin asukkaisiin ovat nousseet esille myös näiden alojen tutkimuksissa (esim. Ringer 1998; Taylor 2012, 28–30).

88 Ks. esim. Jokela, Huhmarniemi, Haataja & Issakainen 2018. Tieteen ja taiteen vuoropuhelua on käynnistetty esimerkiksi Liedon Vanhalinnassa, jonne Turun Taideakatemian opiskelijat tuottivat Ajasta ja paikasta -taidenäytte-lyn kesällä 2020.

89 Ks. Räikkönen 2017, 154–155; Räikkönen 2014, 18–19. Terminä elämys, niin ruotsin- (*upplevelse*), saksan- (*Er-fahrung, Erlebnis*) kuin suomenkielessäkin, painottaa ”ennen kokematon”, henkistä tunnesisältöä. Elämysmatkaillen viittaa siis jonkin uuden ja arvaamattoman kokemuksen hakemiseen ja välittymiseen matkaillen avulla (Lunnas 2005, 49). Englanninkielinen *experience* termi taas on neutraali ja laveasisältöinen ja sillä viitataan kaikenlaisiin kokemuksiin riippumatta niiden henkisistä yhteyksistä (Aho 2001, 32). Nämä eri kielten käsitteelliset eroavaisuudet hankaloittavat elämys-termin täsmällistä määrittelyä.

90 Ks. esim. Honkanen 2004; Pine & Gilmore 1999.

91 Vastaus eDelfoi-kyselyssä, jossa arvioitava tulevaisuusväite oli ”Valtakunnallisen päätöksenteon tasolla arkeo-loginen kulttuuriperintö nähdään 2040-luvulla taloudellisena sekä kulttuurisena voimavarana, jonka matkailulliseen kehittämiseen on tahtoa suunnata resursseja”. Kyseinen vastaaja piti väitettä hieman todennäköisenä (+) ja melko toivottavana (++) (TYKL/SPA/1205).

KAAVIO 3. Kaaviossa kuvataan matkailuyrityksen sidosryhmiä eri aluetasoilla. Huomattavaa on, että aluetason toimijaksi kaaviossa on nostettu Metsähallitus. Monelle esihistoriamatkailukohteelle merkittävä kumppani on kuitenkin edelleen Museovirasto tai paikallinen museoviranomainen, joita tässä kaaviossa ei ole mainittu. Toisaalta kaikki esihistoriamatkailun kontekstissa toimivat yritykset eivät välttämättä varsinkaan aluetasolla ole kiinteässä kontaktissa matkailua edistäviin organisaatioihin. Kaavio: Selvitys Suomen matkailuorganisaatioiden toimintamalleista 19.9.2019.

yhteisöä. Vaihtoehtomatkoilijan taas nähdään pyrkivän matkailemaan ei-turistisilla alueilla.⁹² Vaihtoehtomatkoilua on pyritty uudelleenmäärittelemään esimerkiksi vastuullisen matkoilun termillä⁹³, ja se on liitetty myös osaksi kestävä matkoilun (engl. *sustainable tourism*) määritelmää.⁹⁴ Olennaista on, että niin sanottujen uusien matkoilun muotojen esille tuomisen kautta huomiota on kiinnitetty siihen, että matkoilijat ovat aikaisempaa tietoisempia matkoilun vaikutuksista matkoilukohteeseen.

Perinteisiä arkeologisen kulttuuriperinnön tuotteistamisen tapoja matkoilussa ovat näyttelyt, ennallistukset ja pienoismallit. Myös muinaispolut ja -reitit, kiertokäynnit kohteilla, maasto- ja elämysretket, näytökset ja tapahtumat, erityyppiset ohjelmapalvelut sekä opetus- ja koulutustapahtumat ovat nykyisiä tapoja tuotteistaa menneisyyttä matkoilijoiden tarpeisiin (Kaavio 3).⁹⁵ Tässä tutkimuksessa näkökulma siirretään kuitenkin tulevaisuuteen – siihen, millaista matkoilu tulevaisuudessa voisi olla arkeologisilla maastokohteilla Suomessa. Matkoilualan piirissä matkoilututkimukselta toivotaan ennakointikykyä, matkoilun tulevaisuuksiin kiinnittyvää tutkimusotetta.⁹⁶ Matkoilu elinkeinona on jatkuvassa muutoksessa ja ajatellaan, että matkoilun tulevaisuuksia luotaamalla voidaan saavuttaa tilanne, jossa ei ainoastaan reagoida muutoksiin, vaan toimitaan proaktiivisesti matkoilualaa vastuullisesti edistäen. Tu-

92 De Kadt 1992, 50; Honkanen 2004, 84–85; Butler 1992.

93 Landant & Graburn 1992, 89.

94 Honkanen 2004, 85–86; Weaver 2002.

95 Kähtävä-Marttinen 2008, 492–493.

96 Honkanen 2004, 36–38.

levaisuusorientoitunutta tai tulevaisuudentutkimuksen menetelmiä hyödyntävää matkailututkimusta on tehty 1980-luvun alkupuolelta lähtien.⁹⁷ Matkailun tilastollista ennustamista on määrällisesti tehty eniten, keskittyen erityisesti matkailijamääriin, matkailun kysyntään ja matkailulukuihin.⁹⁸ Tulevaisuudentutkijat eivät ole kovin paljoa kiinnittäneet huomiota matkailun tulevaisuuksiin,⁹⁹ poikkeuksena kuitenkin esimerkiksi Ian Yeoman, joka on tarkastellut matkailun trendejä globaalilla tasolla skenaarioiden avulla.¹⁰⁰ Suomessa taas on matkailun strategisen ennakkoinnin¹⁰¹ lisäksi tutkittu esimerkiksi luontomatkailemisen tulevaisuutta¹⁰². Vuodesta 2015 lähtien tulevaisuusorientoitunutta matkailututkimusta on julkaistu *The Journal of Tourism Futures* -lehdessä, julkaisijana *European Tourism Futures Institute* (ETFI).

Uusimmassa Suomen matkailustrategiassa, jossa strateginen ajattelu ulottuu vuoteen 2028, määritellään matkailun kehittämisen tavoitteeksi se, että Suomesta tulee Pohjoismaiden kestävimmin kasvava matkailukohde. Strategisina painopisteinä nähdään kestävä matkailun edistäminen, matkailualan digitalisointi, saavutettavuuden varmistaminen ja toimintaympäristön sujuvuuden parantaminen. Kasvulla strategiassa tarkoitetaan viiden prosentin vuosikasvua ulkomaisessa kysynnässä, ja kotimaanmatkailun kysynnän kasvuodotuksena on vuosittain prosentti.¹⁰³ Tulevaisuudentutkimuksessa kestävään kehitykseen liittyvät näkökulmat on nähty jo vuonna 2009 yhtenä merkittävästi matkailualaa muovaavana megatrendinä ikääntymisen ja talouskriisien lisäksi.¹⁰⁴ Kestävä kasvun ajatuksen toteutuminen käytännössä matkailualalla vaatii kompromisseja, mutta kestävään kehitykseen liittyvät näkökulmat ja arvot näyttävät tulleen osaksi matkailualan kehittämistyötä ja siihen liittyvää keskustelukulttuuria.

Suomen Matkailustrategiassa nostetaan esille teemoja, joiden kautta matkailua tullaan edistämään tulevaisuudessa sekä tuotekehityksen että markkinoinnin kautta. Näistä teemoista on tässä yhteydessä mainittava luonto- ja kulttuurimatkaileminen sekä perhematkaileminen. Myös erilaiset matkailureitit on nostettu edistettävien teemojen joukkoon ja lähimatkailemisen kasvupotentiaali on tunnistettu.¹⁰⁵ Merkillepantavaa on, että myös Kansallisessa metsästrategiassa huomioidaan matkailun kasvuo-dotukset. Matkailun Pohjois-Euroopassa ennakoitaan kasvavan 1,4 % vuosivauhdilla vuosina 2020–2030.¹⁰⁶ Metsäalan monimuotoistumisen kautta luontomatkailemisen nähdään muodostuvan tulevaisuudessa merkittävimmäksi metsiin liittyväksi palveluksi.¹⁰⁷

97 van Doorn 1982; Benckendorff 2008.

98 Kyyrä 2017, 201–202.

99 Kyyrä 2017, 202.

100 Yeoman 2008; Yeoman 2012.

101 Suomen matkailun tulevaisuuden... 2014.

102 Koivula & Saastamoinen 2005.

103 Yhdessä enemmän... 2019, 25–27.

104 Hietanen 2009, 45.

105 Yhdessä enemmän... 2019, 40–44. Myös lähimatkailemisen nousua ennakoitiin jo vuonna 2009 matkailun ennakkoinnissa (Hietanen 2009, 45).

106 Kansallinen metsästrategia... 2015, 15.

107 Kansallinen metsästrategia... 2015, 17.

Samalla tavoin myös luontomatkailun tulevaisuuksia kartoittaneessa tutkimuksessa nähdään luontomatkailu kasvualana, joka vaikuttaa myös metsien monipuoliseen käyttöön.¹⁰⁸ Valtioneuvoston Kulttuuriympäristöstrategiassa 2014–2020 taas nostetaan esille kestävä kehitys, jota kulttuuriympäristöjen koetaan tukevan koko yhteiskunnan tasolla.¹⁰⁹ Strategiassa kulttuuriympäristöä ja kulttuurimaisemaa pidetään yhtenä Suomen matkailun vahvuustekijänä. Matkailun näkökulmasta esille nostetaan erikseen myös arkeologinen kulttuuriperintö, jonka todetaan kiinnostavan ihmisiä.¹¹⁰

Arkeologian, arkeologisen kulttuuriperinnön tutkimuksen ja matkailututkimuksen välistä monitieteistä, kansainvälistä keskustelua ei ole käyty kovin paljoa, toteavat arkeologi Cameron Walker ja matkailututkija Neil Carr *Tourism and Archaeology* -teoksessa vuodelta 2013. Käytännössä matkailututkimusta arkeologisilla kohteilla alettiin tehdä jo 1990-luvun loppupuolella, mutta Walkerin ja Carrin mukaan aidosti monitieteistä tutkimusta tehdään tässä aihepiirissä edelleen kovin harvakseltaan.¹¹¹ Eri maissa tapahtuva matkailu arkeologisilla kohteilla on myös hyvin erimuotoista aiheuttaen erityyppisiä haasteita ja ongelmia. Walker ja Carr painottavat alan kehittämisen kannalta monitieteisen, vastuulliseen ja kestävän kehityksen periaatteisiin sitoutuvien matkailun kehittäjien ja arkeologian ammattilaisten välistä keskusteluyhteyttä.¹¹² Tämä tutkimukseni pyrkii osaltaan nostamaan esille näitä toimijoita ja heidän näkemyksiään ja näin rakentamaan keskusteluyhteyttä eri toimijoiden välillä suomalaisessa toimintaympäristössä.

Tulevaisuusajattelu teoreettisena viitekehyksenä

Tämän tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimii *tulevaisuusajattelun* käsite, jota on pohdittu erityisesti tulevaisuudentutkimuksen kentällä.¹¹³ Tulevaisuusajattelu toimii kattokäsitteenä myöhemmin sekä matkailun tulevaisuuksia hahmoteltaessa että tulevaisuusajattelijahahmoja käsiteltäessä. Tulevaisuusajattelun käsitettä voidaan avata tulevaisuustiedon ja tulevaisuustietoisuuden määritelmien kautta ja niihin suhteutettuna. Näiden käsitteiden suhteen näen, että tulevaisuustietoisuutemme vaikuttaa siihen, millaista tulevaisuusajattelua harjoitamme. Tulevaisuustietoa taas muodostuu aktiivisena prosessina tulevaisuusajattelussamme pohtimalla tulevaisuuksia menneisyyteen ja nykyisyyteen pohjautuvan tiedon, kokemustemme, näkemystemme ja tunteidemme kautta. Samalla kun tarkastelen tulevaisuusajattelun käsitettä, luon yleissilmäyksen niihin tulevaisuudentutkimuksen suuntauksiin, joihin tutkimukseni kytkeytyy. Pohdin myös tulevaisuusajattelun käsitteen käyttökelpoisuutta etnologises-

108 Koivula & Saastamoinen 2005.

109 Kulttuuriympäristö yhteisenä... 2015.

110 Kulttuuriympäristö yhteisenä... 2015.

111 Walker & Carr 2013a, 12.

112 Walker & Carr 2013b, 235–236, 251.

113 Esim. Malaska 2013; Tonn & MacGregor 2009; Poli 2010; Kuosa 2012; Heinonen, Ruotsalainen & Kurki 2012. Tulevaisuustietoisuuden ja tulevaisuusajattelun suhteesta esim. Lombardo 2008; Ahvenharju, Minkkinen & Lalot 2018.

sa tutkimuksessa ja pyrin näin muotoilemaan tulevaisuusorientoituneen tutkimuksen käsitteellisen, teoreettisen suunnan.

Tulevaisuudentutkimuksen piirissä on pohdittu sitä, millä tavoin tietoa tulevaisuudesta voi ylipäättään hankkia ja millä tavoin ihmisten tulevaisuusajattelu rakentuu. Tulevaisuudentutkija Pentti Malaska on kuvaillut tulevaisuustietoa näkemykselliseksi tiedon muodoksi, jossa faktuaalinen ja tulkinnallinen tieto yhdistyy subjektiivisiin näkemyksiin.¹¹⁴ Tulevaisuustietoon yhdistetään sellainen luovan ajattelun taso, jossa nykyhetken liittyvä tieto ja menneisyyttä tulkitseva tieto lomittuvat ja mahdollistavat tulevaisuuden kuvittelun.¹¹⁵ Historioitsija Bertrand de Jouvenel on myös pohtinut tulevaisuudentutkimuksen klassikoksi nousseessa teoksessa *L'art de la conjecture* (engl. *The Art of Conjecture*) sitä, millaista tietoa tulevaisuudesta voidaan hankkia.¹¹⁶ de Jouvenel käyttää termiä *futuribles*¹¹⁷, vaihtoehtoisten tulevaisuuksien viuhkaa (ransk. *un éventail de futurs possible*), kuvailemaan nykyisyydestä käsin tavoitettavissa olevaa monien mahdollisten tulevaisuuksien joukkoa. de Jouvenel pyrki osoittamaan, että ihmisille tulevaisuuden ajattelemisen on luonnollista ja hyödyllistä toimintaa, ilman tarvetta ennustamiseen. de Jouvenel kuitenkin myös tunnusti, että ihmismielelle on kovin vaikeaa pitää mahdollisuuksien viuhkaa avoimena. Pyrimme hänen mukaansa mahdollisimman nopeasti tarttumaan yhteen vaihtoehtoon, joka näyttää intellektuaalisesti kaikkein todennäköisimmältä tai emotionaalisesti toivotuimmalta.¹¹⁸

Tulevaisuusajattelun ja tulevaisuustietoisuuden hahmottamiseksi on tarpeen aluksi tarkastella historiallisen ajattelun, ”historiatietoisuuden”, rakennetta. Historiallinen ajattelu rakentuu historiallisen maiseman tarkastelun avulla, jossa perusrakenteina toimivat lähimenneisyyden tuttuus ja menneisyyden tuntemattomuus. Ajattelullemme tyypillistä on, että tuttuus vetoaa meihin enemmän ja tuttujen asioiden avulla voimme linkittää itsemme osaksi menneisyyttä. Ilman interaktiivista ja tulkintoihin perustuvaa käsitystä historiasta, menneisyys nähdään omia valmiiksi muodostuneita käsityksiä vastaavana. Tällöin menneisyyden tulkinnasta karsitaan pois sellaiset tekijät, jotka ovat ristiriidassa valmiin mielikuvan kanssa.¹¹⁹ Samalla tavoin ilman vuorovaikutuksellista ja tulkinnallista katsetta tulevaisuuteen jähmettyy myös näkemys tulevaisuudesta meille nykyisyydestä tuttuihin ja meille tavanomaisilta vaikuttaviin ilmiöihin tukeutuvaksi. Sekä menneisyyden että tulevaisuuden tutkimuksessa olennaista on siis avoimuus ja tulkinnallisuus sekä se, että mielelle jätetään myös tilaa hämmästyä ja yllättyä.

Tulevaisuustietoisuuden käsite on noussut viime vuosien aikana tulevaisuudentutkimuksessa keskustelun keskiöön. Tulevaisuudentutkijat Sanna Ahvenharju ja Matti Minkkinen sekä psykologi Fanny Lalot ovat tutkineet sitä, millä tavoin tule-

114 Malaska 2013, 21–22.

115 Kampinen & Malaska 2002, 98–99.

116 de Jouvenel 1967.

117 de Jouvenel 1967, 18.

118 de Jouvenel 1967, 33.

119 Wineburg 2001, 3–12.

vaisuustietoisuus on ymmärretty ja miten sitä on käsitelty tulevaisuudentutkimuksen piirissä.¹²⁰ He ovat määritelleet tekemänsä laajan kirjallisuuskatsauksen perusteella tulevaisuustietoisuudelle viisi ulottuvuutta: ihmisten aikakäsitykset, toimijuuteen liittyvät uskomukset ja vaihtoehtoisten tulevaisuuksien olemassaolon hahmottamisen sekä systeemisen ajattelun ja tietoisien vastuuntunnon muista ihmisistä, yhteisöistä ja ympäristöstä. Aikakäsityksemme, menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden suhteiden hahmottaminen, mahdollistaa pitkälle tulevaisuuteen ulottuvan ajattelun. Toimijuudella tarkoitetaan tulevaisuustietoisuuden kontekstissa sitä, että ihmisellä on uskoa siihen, että tulevaisuuteen voi vaikuttaa teoilla ja toiminnalla. Vaihtoehtoisten tulevaisuuksien hahmottaminen taas auttaa pitämään tulevaisuuden avoimena mahdollisuuksien kenttänä. Systeeminen ajattelu auttaa hahmottamaan sitä kompleksisuutta, miten päätöksenteon, valintojen ja sattumien kautta tulevaisuus rakentuu. Vastuuntunnon, empatian ja hoivan kautta tulevaisuustietoisuuteen sisältyy moraalinen ulottuvuus – se, miten pyrimme tekemään tulevaisuudesta parempaa koko eliökunnalle ja ympäristöllemme.¹²¹ Ahvenharjun, Minkkisen ja Lalotin määritelmässä voidaan havaita länsimaiseen tulevaisuudentutkimukseen kiinteästi liittyvä ajatus siitä, että tulevaisuuteen voidaan vaikuttaa. Tulevaisuudentutkimuksen yhdeksi päämääräksi onkin muodostunut tutkimuksen tietynlainen emansipatorinen ote, jolla pyritään vahvistamaan tulevaisuuden lukutaitoa, toimijuutta ja tekijyyttä yksilötasolla, yhteisöjen toiminnassa sekä yhteiskunnallisen päätöksenteon kentillä.¹²²

Bertrand de Jouvenel korosti paitsi menneisyyden tutkimuksessa, myös tulevaisuuden tutkimisessa sitä, että ilmiöitä tulisi tarkastella ruohonjuuritasolta käsin. de Jouvenel kehotti esimerkiksi asettumaan tavallisen tulevaisuudessa elävän ihmisen asemaan ja kuvittelemaan, millainen voisi olla tämän hyvä päivä kaikkine kokemuksineen. Tämän jälkeen voitaisiin alkaa jäljittää niitä edellytyksiä, joilla hyvän päivän elementit voitaisiin toteuttaa.¹²³ Kyse on siis niin menneisyyden kuin tulevaisuudenkin ihmisen arjesta, arjen elämismaailmasta, jota jäsentävät monimutkainen sosiaalisten suhteiden ja rakenteiden – sekä ajan että tilan – verkosto. Arkea pidetään ennustettavana, jatkuvuuden tilana, joka kuitenkin saattaa poikkeuksellisten ja odottamattomien tapahtumien myötä.¹²⁴ Kulttuurientutkimuksessa käsitteellistetty arki ja pyhä, arjesta irtautuminen, näyttäytyvät kompleksisena ilmiökenttänä ja tutkimuskohteena, jota voidaan tutkia paitsi menneisyyden ja nykyisyyden kautta, myös tulevaisuusorientoituneesti. Etnologisen tutkimuksen tuottaman tiedon voidaan kuvailulla olevan ymmärtämään pyrkivää. Sen voidaan tulkita kattavan sekä tulkinnallisen tiedon että näkemyksellisen tiedon tuottamisen tavat ja näin auttavan ymmärtämään sitä, miten tulevaisuusajattelumme ja tulevaisuustietoisuutemme rakentuu.

---

120 Ahvenharju, Minkkinen & Lalot 2018.

121 Ahvenharju, Minkkinen & Lalot 2018, 7–9.

122 Ks. esim. Bell 1997; Masini 1993; Rubin 1996.

123 Paalumäki 2001, 4–5; de Jouvenel 1966, 229.

124 Enges, Mahlamäki, Virtanen 2015, 61–68.

Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoista on, miten tulevaisuudentutkimuksessa on kuvailtu luovaa suhtautumista tulevaisuuteen.¹²⁵ Luova tulevaisuusajattelu korostaa erilaisia mahdollisia tulevaisuuksia. Tässä tehtävässä tulevaisuuksia tutkiva tieteenekijä voidaan rinnastaa taiteilijaan, sillä tulevaisuuskuvien rakentaminen vaatii luovaa mielikuvitusta.¹²⁶ Tutkijan henkilökohtainen luovuus, ajattelun joustavuus, tunnistetaan myös etnologisessa tutkimuksessa – erityisesti sen kenttätyövaiheissa. Etnologi joutuu usein kentällä toimiessaan täydentämään, yhdistelemään, soveltamaan ja kehittämään jopa omia tutkimusmenetelmiä tutkimuksen kohteen mukaisesti.¹²⁷ Luovuus, jopa kokeilevuus ja leikkillisuus, tuottavat ainutlaatuista tutkimusateriaalia, joka muovautuu vuorovaikutuksessa tutkijan ja tutkittavan kohteen välillä.

Tavoitteena luovassa tulevaisuusajattelussa ei siis ole pyrkiä ennustamaan todella toteutuvaa tulevaisuutta, vaan hahmotella useita mahdollisia vaihtoehtoja, jotta näihin erilaisiin tulevaisuuksiin voisi varautua nykyhetkessä. Tällä tavoin pyritään vaihtamaan nykyhetken ja lähitulevaisuuden toimintaan ja päätöksentekoon, ”tulevaisuuden tekemiseen”.¹²⁸ Flechtheimilaisen ajattelun¹²⁹ kautta tulevaisuusorientoitunut tutkimus voi olla myös eettisesti painottunutta. Vaihtoehtoisten tulevaisuuspolkujen avaaminen on tutkimuksellinen tapa vahvistaa demokraattista päätöksentekoa, lisätä valinnan mahdollisuuksia ja avata keskustelua tulevaisuudesta.¹³⁰

Tutkimukseni voidaan sijoittaa humanistisen tulevaisuudentutkimuksen piiriin, jolle vertailukohtana toimii teknokraattinen tulevaisuudentutkimus.¹³¹ Teknokraattinen tutkimus edustaa positivistista tutkimustraditiota, jossa pyrkimyksenä on objektiivinen ennustaminen ja jossa tarkoituksena on pyrkiä kontrolloimaan ja suunnittelemaan tulevaa kehitystä. Humanistista suuntautumista kuvaillaan subjektiiviseksi ja kehityksen arvopäämääriä problematisoivaksi tutkimustavaksi. Humanistinen tulevaisuudentutkimus pyrkii luomaan ihmisten välistä kommunikaatiota, vuorovaikutusta ja ymmärrystä mahdollisista tulevaisuuksista.¹³² Etnologian kentällä tutkimukseni edustaa taas hermeneuttista, kulttuurianalyttistä tutkimustapaa, johon kansatieteessä siirryttiin vähitellen 1970-luvun kuluessa.¹³³ Tutkimukseni monitieteisen lähestymistavan takia tämä eri tieteenkenttiin sijoittumisen kertominen on tärkeää, jotta tutkimukseni tulee ymmärrettäväksi omassa kontekstissaan.

Monet tulevaisuudentutkimuksen viime vuosikymmenien tutkimuksista ovat pyrkinet perustelemaan tulevaisuudentutkimuksen tieteellisyyttä ja sen tutkimuksellista tarvetta. Mielestäni tulevaisuudentutkimus, josta käytetään myös termiä tu-

125 Mannermaa 1991, 17–20.

126 Cornish 1969; ks. myös Niiniluoto 2013, 25.

127 Ruotsala 2005, 58.

128 Mannermaa 1991, 18–19.

129 Tällä viitataan tulevaisuudentutkimuksen perustajahahmoihin kuuluvaan Ossip K. Flechtheimiin, joka määritteli tulevaisuudentutkimuksen missioksi eettisesti ajattelevan, vastuullisesti toimivan Homo Humanus -ihmisen (Flechtheim 1966).

130 Mannermaa 1991, 20.

131 Mannermaa 1991.

132 Mannermaa 1991, 3, 23–28; ks. myös Masini 1989.

133 Ruotsala 2005, 46–47; Ehn & Klein 1994, 12–14.

levaisuuskientutkimus, nyky muodossaan on ankkuroitunut kuitenkin niin tukevasti moni- ja poikkitieteelliseen keskusteluun, ettei tässä yhteydessä ole olennaista eritellä tarkemmin tulevaisuudentutkimuksen tieteellisiä kriteerejä tai sen tieteellisiä kehityslinjoja kuin ainoastaan niiltä osin, jotka koskevat omaa tutkimustani. Tulevaisuudentutkimukseen perehtynyt kansatieteilijä Jussi Lehtonen on väitöskirjassaan perustellut kansatieteellistä tutkimusta ja tulevaisuudentutkimusta yhdistävää, monitieteistä tutkimustapaa.¹³⁴ Lehtosen lisäksi Turun yliopiston etnologiassa, aikaisemmin kansatieteen oppiaineella, on ollut jo reilun vuosikymmenen verran yhteyksiä tulevaisuudentutkimukseen,¹³⁵ ja toisaalta tulevaisuudentutkimuksen piirissä etnografisilla työtapoilla on tärkeä sijansa. Esimerkiksi monet tulevaisuudentutkimuksessa hyödynnetyt niin sanotut laadullisen tutkimuksen menetelmät, kuten haastattelut ja niiden dokumentointi sekä tulevaisuusverstaat esimerkkinä monenlaisista luovista menetelmistä, pohjaavat monelta osin etnografiseen tutkimustraditioon. Tällainen tieteidenvälisyys, jolle on tyypillistä hermeneuttinen tutkimustapa, pyrkii eri tieteenalojen tuottaman tiedon syntetisoimiseen. Tutkimuksessa pyritään koostamaan eri tieteenalojen tarjoamien lähtökotien ja näkökulmien kautta mahdollisimman monipuolinen ja yhtenäinen tutkimuksellinen kokonaisuus.

Vaikka tulevaisuudentutkimuksella on vahva yhteiskuntatieteellinen painotus, on monista tutkimuksista luettavissa pyrkimys kuvailemaan ja ymmärtämään ihmisten arkielämää mahdollisten tulevaisuuksien valossa. Etnologia ja tulevaisuudentutkimus ovat siis kietoutuneet toisiinsa paitsi menetelmällisten ratkaisujen, myös osittain tutkimustavoitteidensa osalta. Aikaisempaa voimakkaammin kansatiede ja etnologinen tutkimus ylipäätään voisi olla osallistumassa myös tulevaisuudentutkimuksen teoreettiseen keskusteluun, sillä sen pitkä ja monipolvinen tieteenhistoria¹³⁶ antaa pohjan ja mahdollisuuden syvälliseen näkemykseen siitä, millaista etnografiaa tulevaisuudentutkimuksessa voisi olla tarpeellista ja kiinnostavaa tehdä.

Tulevaisuustietoisuutta ja tätä kautta länsimaisen tulevaisuusajattelun periaatteita on luontevaa ymmärtää yksilön henkilökohtaisen tulevaisuuteen suuntautuvan ajattelun kautta. Sosiologi Briitta Koskiahho tarkastelee ihmisen elämismaailmaa, jossa

---

134 Lehtonen 2016, 27–31.

135 Turun kauppakorkeakoulun ainelaitoksena toimivassa Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa on työskennellyt jo vuosia useita etnologeja, joiden panos keskuksen tutkimuksissa paitsi tutkimustulosten ja raportoinnin osalta, myös tutkimusmenetelmien kehittämisessä on ollut merkittävä (esim. Heikkilä & Kirveennummi 2013; Hietanen, Heikkilä & Nurmi 2014; Hietanen, Kirveennummi & Nurmi 2014; Rubin & Siivonen 2011; Heikkilä & Kirveennummi 2009). Lehtosen lisäksi Katriina Siivosen väitöskirjassa Saaristoidentiteetit merkkien virtoina (2008) on vahva tulevaisuusorientaatio, joka nousee tulevaisuudentutkimuksen tuntemuksesta ja etnologisen ajattelun pohjalta.

136 Tieteenhistorian kannalta mielenkiintoinen yksityiskohta kansatieteen tulevaisuusorientaatiosta löytyy 1900-luvun alkupuolelta. Helsingin yliopiston ensimmäinen suomalais-ugrilaisen kansatieteen professori U. T. Sirelius hahmotteli tuolloin kansatieteellisen tutkimuksen tarkoitusta ja päämääriä. Sireliuksen mukaan ihmisyhteisöjen ”perusajatukset” pysyivät samankaltaisina tuottaen eri puolilla maailmaa samanlaisia tuloksia. Kansatieteen päämäärän tuli siis olla niiden yleisten kehitysten lakien löytämisessä, jotka kaikkialla ovat säädelleet ihmiskunnan kehitystä. Kansatieteellisen tutkimuksen pyrkimyksenä Sireliuksen mukaan oli olla ”kappale tulevaisuuden filosofia” (Lehtonen 1972, 208.) Tällä Sirelius käsittääkseni tarkoitti sitä, että kansatieteellinen tutkimus voisi tavoittaa historiallisia kehityskulkuja analysoimalla myös viitteitä siitä, mihin suuntaan ihmisyhteisöt voisivat tulevaisuudessa kehittyä. Kansatieteelliseen tutkimukseen olisi siis sisäänrakennettuna mahdollisuus tulevaisuuden tutkimukseen; tulevaisuuden vaihtoehtoisten polkujen analysointiin, ymmärtämiseen ja tulkintaan.

yksilö jatkuvasti kohtaa erilaisten mahdollisuuksien avautumista ja sulkeutumista.¹³⁷ Tämä vaatii ihmiseltä joustavaa mieltä, kykyä tarttua avautuviin tilaisuuksiin ja toisaalta kykyä sietää pettymyksiä – sitä, että kaikki toiveet ja haaveet eivät toteudukaan. Toimijuuteen liittyy myös se, että voimme ennakoida toimintamme vaikutuksia, mikä rajoittaa toimintavapauttamme nykyhetkessä.¹³⁸ Tulevaisuudentutkija Mika Mannermaan mukaan meillä on taipumus nähdä merkittävämpänä lähimenneisyydessä tapahtuneet muutokset kuin kauempana menneisyydessä tapahtuneet asiat. Samalla tavoin kauempana tulevaisuudessa tapahtuvat muutokset eivät näyttäyty meille yhtä merkittävänä kuin lähivuosina ennakoitavat tapahtumat. Mannermaan mukaan vaikuttaa myös siltä, että ennakoidessamme tulevaa suosimme varmuutta ja yksinkertaisuutta epävarmuuden ja monimutkaisuuden tilalla. Lisäksi sekoitamme toisiinsa haluttavuutta, tunnettuutta ja todennäköisyyttä siten, että ajaudumme helposti toiveajatteluun. Päädyimme todennäköisesti järkevältä tuntuvaan näkemykseen tulevaisuudesta, vaikka tällaiselle arviolle olisi vähemmän perusteita kuin jollekin muulle arviolle.¹³⁹

Ihmislouenteelle tyypillisiä ajattelumalleja voidaan Guy Claxtonin termien¹⁴⁰ mukaisesti, kasvatustieteilijä Tiina Tähtikarin suomentamana, kutsua arkiteorioiksi (engl. *minitheories*). Arkiteorioiden valossa ihmiset selittävät itselleen erilaisia ilmiöitä, ja ne ovat usein luonteeltaan puutteellisia ja ristiriitaisia.¹⁴¹ Claxton jakaa arkiteoriat kolmeen kategoriaan, joista ensimmäisessä mielikuva jostakin ilmiöstä syntyy spontaanisti, ensivaikutelman perusteella. Toisen tason arkiteoriat syntyvät vuorovaiikutuksessa medioiden ja ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kolmantena kategoriana Claxton pitää lasten suhteen kouluopetusta, mutta mielestäni sen voisi laajentaa koskemaan ylipäänsä (aikuis)koulutusta ja populaaria tieteellistä toimintaa. Arkiteorioiden näkökulmasta ajattelu voi kehittyä kolmella tavalla: vanhaa mallia muokkaamalla, kokonaan uuden mallin luomisella tai vanhan mallin uudelleenrakentamisella.¹⁴² Tätä ajattelumallien purkamista ja uudelleen kokoamista tarvitaan tulokselliseen tulevaisuustyöskentelyyn ja sitä pyritään käynnistämään ja kehittämään erilaisin menetelmin.

Ihmismielestä kaukaiselta vaikuttavan tulevaisuuden, esimerkiksi 2050-luvun, hahmottaminen ja kuvailu sisältävät vaikeasti ennakoitavia muuttujia. Tulevaisuus näyttäytyy sumeana, ja polut, joita tulevaisuuksiin voidaan hahmotella, ovat luonteeltaan alati muuttuvia ja koostuvat monista epävarmuustekijöistä. Vuoden 2050 virstanpyl-

137 Koskiahho 2003, 291–292.

138 Gell 1992, 323.

139 Mannermaa 1991, 135, 136. Esimerkkejä tällaisista ajatusvirheistä Mannermaa antaa teknologian ennakointiin liittyen. On hänen mukaansa tyypillistä, että saman koulutus- ja kulttuuritaustan omaavat ennakoivat asioita samantyyppisesti: jonkin tietyn asian ”sisäpiiriläisyys” tuottaa tulevaisuusajatteluun siis vinoumia.

140 Claxton 1990.

141 Claxton määrittelee käsitettä erityisesti lasten ajattelumallien mukaisesti, mutta nämä perusajattelumallit ovat myös aikuisilla usein käytössä.

142 Claxton 1990, 64–81.

vääseen asti ulottuvia suunnitelmia kuitenkin tuotetaan jo nyt.¹⁴³ Aikaikkunan asettaminen esimerkiksi vuoteen 2025 tai 2030 on käytännössä useilla toimialoilla arkipäivää, sillä monet suunnitelmat ja strategiat asetetaan viiden tai kymmenen vuoden aikavälille. Tulevaisuustyöskentelyllä pyritään ottamaan haltuun – määrittelemään, rajaamaan ja uudistamaan – tulevaisuuden kehitykseen liittyvää epävarmuutta ja satumanvaraisuutta. Tulevaisuuden hahmottaminen ja tulevaisuuteen suuntautuvista kehittämistoimenpiteistä päättäminen tapahtuu usein esimerkiksi skenaariotyöskentelyn avulla. Skenaariotyöskentelylle on tyypillistä, että siinä pyritään osallistamaan mahdollisimman laajasti aihealueeseen liittyvät asianosaiset ja sidosryhmät ja lähestymään kohdetta laajalla perspektiivillä ja rohkaistaan ajattelemaan myös epätavanomaisia kehityskulkuja.¹⁴⁴

Tulevaisuusajattelua pyritään myös aktivoimaan skenaariotyöskentelyn avulla, minkä on todettu sen narratiivisen luonteensa takia parantavan siihen osallistuvien ihmisten kykyä ajatella tulevaisuutta monimuotoisesti ja yllättävienkin näkökulmien kautta.¹⁴⁵ Samalla tavoin tulevaisuuskuvat voivat toimia ajattelun herättäjinä ja virkistäjinä sekä kriittisen tulevaisuusajattelun moottoreina. Tulevaisuuskuvioiden voima on tarinallisuudessa, tulevaisuuden sanallistamisessa. Tulevaisuuteen saatetaan usein suhtautua naiivin realismin mukaisesti¹⁴⁶ niin, että ihmiset pitävät itsestään selvänä tulevaisuudessa ilmeneviä mahdollisia tapahtumaketjuja ja sulkevat suuren osan mahdollisista tulevaisuuksista tietoisuudestaan. Sekä skenaario- että tulevaisuuskuviin perustuva työskentely pyrkii rikkomaan tätä kaavaa.

Tietoisuutemme suuntautuu tulevaan; neurologit ovat osoittaneet menneisyyteen kohdistuvan ajattelun ja tulevaisuuteen kohdistuvan ajattelun aktivoivan samoja osia aivoistamme.¹⁴⁷ Kun ihminen tai jokin inhimillisistä toimijoista koostuva organisaatio tekee tulevaisuutta koskevan päätöksen, on prosessissa mukana jotain sellaista, jota Bertrand de Jouvenel kutsuu ”esitietämykseksi” (engl. *foreknowns*).¹⁴⁸ Yhteisössämme, yhteiskunnassamme ja ympäristössämme on viitteitä tulevaisuudesta, joita voidaan analysoida (mega)trendin, heikon signaalin tai vaikkapa villin kortin käsitteillä. Nämä signaalit ja merkit antavat viitteitä vaihtoehtoisista tulevaisuudenpoluista, joita tässä tutkimuksessa pyritään tulkitsemaan matkailualan ja arkeologisen kulttuuriperinnön konteksteissa.

Yksi haastateltavistani piti ihmisten tulevaisuusajattelussa olennaisena tekijänä jatkuvuuden hallintaa, sitä että tulevaisuus voitaisiin mieltää turvalliseksi ja arvokkaaksi. Tätä kautta hän nosti esille menneisyyden ja muinaisuuden merkityksen:

---

143 Esimerkiksi maankäytön tulevaisuutta suunnitellaan yleiskaavoituksella, mikä tällä hetkellä saattaa ulottua vuoteen 2050 asti. Esimerkiksi Helsingin yleiskaavaa visioidaan vuoteen 2050 asti (ks. www.yleiskaava.fi, visiosta tarkemmin alisivulla Yleiskaava).

144 Yeoman 2012, 7.

145 Lindgren & Bandhold 2009.

146 Naiivin realismin mukaisesti todellisuus on sellaista, jollaiseksi sen välittömästi käsitämme. Tähän liittyy uskomus siitä, että todellisuus voidaan kokea ja ymmärtää suoraan. (Haaparanta & Niiniluoto 2016, 49–50.)

147 Everding 2007; Dator 2019, 87; Carroll 2016.

148 de Jouvenel 1967.

Ihmiset saattaa, jos tulee pikkasen hätä käteen – semmone eksistentiaalinen hätä tai epävarmuus tulevaisuudesta – ni saatetaan ruveta vilkuilemaan sinne taaksepäin, et oisko siältä jotain voimavaroja ammennettavissa siihen tulevaan.¹⁴⁹

Tässä lainauksessa esille tulee tunteiden ja tulevaisuusajattelun yhteys. Tulevaisuutta kohtaan tunnetaan huolta, ärtymystä ja ahdistusta, mikä saattaa aiheuttaa kynnistymistäkin. Tulevaisuustyöskentelyssä olennaisessa osassa ovatkin tunnetaidot ja toimintamallit, joilla voidaan vahvistaa empatiaa, ymmärrystä ja joustavuutta. Tulevaisuuden kuvittelu voi olla epämukavaa ja ärsyttävää, tai huvittuneisuutta herättävää ja mielikuvitusta kiihottavaa. Koska tulevaisuuden kuvittelemisen on samanlaisten neurologisten prosessien takana kuin menneisyyden muistelun, puhuu tulevaisuudentutkija Jim Dator tulevaisuuden muistelemisesta.¹⁵⁰ Tulevaisuus voi ajoittain tuntua yhtä läsnäolevalta kuin menneisyys, vaikkamme vielä ole eläneet sitä. Tulevaisuustyöskentely pyrkii nostamaan tulevaisuuden keskustelun kohteeksi. Tekemissäni haastatteluissa keskustelu aloitettiin juttelemalla haastateltavan kokemuksista, muistelemalla, jonka jälkeen alettiin puhua tulevaisuudesta. Kokemusten kautta tulevaisuus alkoi piirtyä selkeämmin, tiettyihin keskustelun teemoihin linkittyen. Tulevaisuuden kuvittelukyky oli aktivoitunut.

Tutkimusprosessi ja aineistot

Kentällä – tutkijan rooli ja tutkimusetiikkaa

Tutkijan minäkuva eli se, millaiseksi oman tutkijuuteni jäsenän, on muotoutunut pitkälti moni- ja poikkitieteellisissä ympäristöissä. Olen kokenut identifioituvani erilaisilla tieteen kentillä välillä museologiksi, välillä matkailututkijaksi, välillä tulevaisuudentutkijaksi ja varsin usein kansatieteilijäksi tai etnologiksi, vaikka koulutukseltani olenkin arkeologi. Näillä kaikilla aloilla on totuttu keskustelemaan ja ottamaan vaikutteita muilta tieteenaloilta. Kuitenkin sen jäsentäminen, mihin lokeroon oman tutkijuutensa sijoittaisi, on ollut jatkuvaa etsintää. Lopulta tärkeäksi ei olekaan muodostunut se, mille tieteenalalle ja mihin tutkimusperinteeseen tutkimukseni sijoitan vaan se, millä tavoin juuri käsillä oleva aineisto puhuu ja järjestyy. Tätä kautta ovat muotoutuneet myös mielekkäät tavat kiinnittyä aikaisempaan tutkimukseen ja tutkimusperinteisiin. Tässä tutkimuksessa menetelmällinen otteeni edustaa erityisesti etnologian tapaa toimia vuorovaikutuksessa kentän kanssa, vaikka työn teoreettinen viitekehys kurottuukin erityisesti tulevaisuudentutkimuksen käsitteistöä kohti.

Koen, että suhteeni tutkimusaiheeseen on osittain niin sanotusti aihealueen sisäpiiriläisen kokemusmaailma,¹⁵¹ jonkin verran tunteenomaisesti latautunut, sydämenasia.

149 TYKL/AUD/1021.

150 Dator 2019, 92.

151 Ruotsala 2005, 68; Ruotsala 2002, 53–56.

Toisaalta koen myös ulkopuolisuutta, sillä en suoranaisesti ole koskaan työskennellyt juuri arkeologian elävöittämiseen tai matkailuun liittyvissä tehtävissä. Kontaktit esihistoriamatkailun kehittämiseen ovat olleet vahvemmin tutkijan, opettajan ja vapaaehtoistoimijan rooleissa. Kansatieteelliselle tutkimukselle on tavanomaista se, että tutkijalla on jollain tavoin merkityksellinen, henkilökohtainen suhde tutkimuskohteeseensa. Tämä suhde saattaa heijastua tutkimuskohteen valintaan, aineiston keräämisen tapoihin ja myös kirjoittamiseen, tulkintaan.¹⁵² Samalla tutkijan refleksiivisyys on noussut olennaiseksi osaksi tutkimuksen kontekstualisointia ja taustoittamista.¹⁵³ Etnologi Outi Fingerroos on käyttänyt termiä refleksiivinen paikantaminen tarkoittaen tällä sitä, että tutkijan tulee hahmottaa sekä itselleen että tutkimuksen lukijalle tutkimuksensa rajoja, jolloin refleksiivisyys ei tarkoita irrottautumista tutkimuskohteesta, vaan pikemminkin siihen kiinnittymistä ja tätä kautta tutkimusotteen selkiyttämistä.¹⁵⁴ Näin tutkijan tekemät tulkinnat voidaan kontekstualisoida. Reflektiivisyyden vaade liittyy tässä tutkimuksessa erityisesti sen kenttätyövaiheeseen, haastatteluihin ja eDelfoi-kyselyyn. Lisäksi refleksiivistä otetta tarvitaan haastattelujen ja muun materiaalin tulkinnan avaamisessa ja argumentaatiossa. Refleksiivisyys on siis kiinteästi sidoksissa tutkimustehtävään ja tutkimuskysymyksiin. Parhaimmillaan ”refleksiivinen tunnustuksellisuus” auttaa lukijaa hahmottamaan tutkijan työn lähtökohdat ja sen tutkimuksellisen matkan, joka kenttätöissä on tehty.¹⁵⁵ Avaan seuraavaksi näitä tutkimusprosessin osa-alueita, joihin koen refleksiivisyyden antavan sellaista kokemuksellista tietoa, jota muulla tavoin ei voisi tutkimukseen aukikirjoittaa. Paikannan itseni tutkimuskentälle kertoen samalla siitä, millaisiin kysymyksenasetteluihin ja menetelmällisiin valintoihin sekä aineiston tulkintojen lähtökohtiin olen päätenyt.

Folkloristi Sinikka Vakimon mukaan haastatteluihin pohjautuvassa tutkimuksessa olennaiset tutkimuseettiset kysymykset nousevat tutkimussuhteen luomiseen liittyvistä asioista, kuten haastatelluille annettujen lupausten oikeellisuudesta sekä haastatteluaiheiden arkaluontoisuuteen reagoimisesta. Jokainen tutkimustilanne on omanlaisensa ja tutkittava yhteisö vaikuttaa siihen, minkälaisia eettisiä kysymyksiä pitäisi ottaa huomioon. Vakimon mukaan olennaista on tutkijan avoimuus ja herkkyys havaita ja ennakoida tutkittaville aiheutuvia haittoja.¹⁵⁶ Tutkimuseettisissä ohjeissa puhutaan menetelmällisestä rehellisyydestä yhtenä esimerkkinä hyvästä tieteellisestä käytännöstä, joka kattaa tutkimuksen jokaisen vaiheen aineiston hankinnasta tutkimuksen julkaisuun.¹⁵⁷ Tutkimukseni menetelmällinen kokonaisuus yhdistelee monenlaisia aineistotyyppjeä. Etnologialle tyypillinen aineistonkeruumenetelmä,

---

152 Paaskoski 2008, 13.

153 Ruotsala 2005, 47.

154 Fingerroos 2003; Fingerroos & Jouhki 2014, 88–90.

155 Ks. esim. Tiili 2016, 36–37; Van Maanen 2011 [1988], 91–96; Fingerroos 2003.

156 Vakimo 2010, 102–103.

157 Tutkimuseettinen Neuvottelukunta TENK, Hyvä tieteellinen käytäntö, <http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto> (luettu 17.2.2019).

henkilöhaastattelut, ovat tämän tutkimuksen pääaineisto, mutta sitä on täydennetty vuorovaikutteisella verkkokyselyllä, niin sanotulla eDelfoi-menetelmällä.

Etnologit Sarah Pink ja Vaike Fors ovat tehneet huomion, että tulevaisuusorientoituneessa etnologisessa tutkimuksessa on tarve pohtia tutkimusetiikkaa toisilla tavoilla kuin perinteisemmissä tutkimusasetelmissa. Kyse on siitä, että tulevaisuusorientoitunut tutkimus vaikuttaa ja usein myös pyrkii vaikuttamaan jollain tavalla tulevaisuuteen: tulevaisuutta siis rakennetaan nykyhetkessä. Tällöin tärkeää on pohtia sitä, keitä tutkimukseen osallistetaan, keitä jää ulkopuolelle ja millä tavoin osalliset saavat näkemysensä kuuluviin. Kyse on myös avoimuudesta itse tutkimusprosessin aikana: siitä, että tutkimukselle annetaan mahdollisuus kulkea yllättäviin suuntiin ja tuloksiin.¹⁵⁸ Etnologi Tom O'Dell on nostanut esille myös kysymykset siitä, kenen ehdoilla osallistavaa tutkimusta tehdään ja kenellä on omistajuus tutkimusmateriaaleihin ja tuloksiin.¹⁵⁹ Yhteiskuntatieteilijä Oili-Helena Yljoen mukaan osallisuutta tukeva tutkimus saattaa antaa osallistujalleen avaimia itseymmärrykseen esimerkiksi auttamalla suunnistamaan muuttuvassa todellisuudessa, olemaan tulevaisuustietoisempi.¹⁶⁰ Tutkimus voi vaikuttaa näin tutkimuksessa mukana olevien käsityksiin itsestään, ja tutkijana onkin tärkeää pysähtyä pohtimaan sitä, miten tutkimus voi vaikuttaa tutkittaviin. Tätä tutkimusta luetaan todennäköisesti suurelta osin joko osallisen tai tutkimusaiheesta kiinnostuneen näkökulmista. Lukutapoja on yhtä monia kuin lukijoitakin. Tärkeää on, että tutkimukseen osallistuneet haastateltavat niin sanotusti tunnistavat itsensä ja ajatuksensa ja toisaalta kokevat olevansa turvassa – että heitä kohdellaan arvostaen.

Tutkimustehtävä luo lähtökohdan, puitteet haastateltavien kohtaamiselle, mutta tutkijan paikka ei ole tältä osin pysyvä. Se rakentuu yhä uusista neuvotteluista tutkittavien kanssa sekä tutkijan omista pohdinnoista kenttätöiden edetessä. Haastattelujen tulos on seurausta haastateltavan ja haastattelijan yhteistyöstä. Tutkimuksen tulosten tulisi heijastella haastateltavien ajatusmaailmaa, avata ja tulkita sitä.¹⁶¹ Muistitietotutkija Alessandro Portellin mukaan on tärkeää, että sekä tutkittavien että tutkijan tulee saada äänensä esille tutkimuksessa. Tutkija ei näin ole ulkopuolinen, vaan hän keskustelee aineistonsa kanssa kommentoiden ja analysoiden sitä. Tutkija myös lopulta valitsee tutkimuksen teemat, ilmaisutavan ja juonen – sen, miten hän tutkimusta kirjallisesti kuljettaa. Tutkimus ei tällöin luonnollisestikaan anna lopullisia vastauksia vaan tulkintoja aineistosta.¹⁶² Kulttuurintutkimuksessa yleisesti ja myös etnologiassa puhutaan kansatutkijuudesta; siitä että tutkimuskohteelle annetaan ilmaisumahdollisuus, oma ääni, joka välitetään tutkimuksen kautta.¹⁶³ Haastattelujen ja eDelfoi-kyselyn yhdistelmä pyrki rakentamaan kansatutkijuuden kokemusta tutkimukseen osallistuneille. Tutkimustulokset ovat lopulta monenlaisten päällekkäisten ja lomit-

158 Pink & Fors 2018, 73–74, 87–88.

159 O'Dell 2018, 59–60.

160 Ylijoki 2004, 228. Ks. myös Löyttyniemi 2004, 54; Korkiakangas 2006, 133; Ukkonen 2006, 194–195.

161 Hirsjärvi & Hurme 2008, 189.

162 Ks. Paaskoski 2008, 16; Korkiakangas 2006, 123; Ukkonen 2006, 188.

163 Esim. Pöysä 1997, 18.

taistenkin tulkintojen verkosto. Haastateltavat tulkitsevat kokemuksiaan ja kertovat haastattelutilanteessa ja eDelfoi-kyselyssä tiettyjä osia kokemusmaailmastaan. Tutkija taas tulkitsee näitä tulkintatihentymiä kirjoittaen niistä oman parhaan ymmärryksensä ja kykijensä mukaan. Tutkimuksen lukijakunta taas tekee aina omat tulkintansa.¹⁶⁴

Internetin avulla tehtävän tutkimuksen tutkimusetiikkaa ei ole ohjeistettu erityisillä tavoilla, mutta osa tutkimuksen eettisistä haasteista saattaa kummuta verkosta aivan omana erityislaatuisena ympäristönään. Olennaista myös verkossa on kuitenkin tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että tutkittavilta pyydetään suostumus tutkimuksen tekoon.¹⁶⁵ Tutkimukseni verkko-osuuteen, Delfoi-kyselyyn vastanneet kirjautuivat eDelfoi-verkkosovellukseen. He olivat lähestulkoon kaikki, 35 henkilöä 40:stä, sellaisia henkilöitä, jotka olivat olleet jo aikaisemmin haastateltavinani, joten heidän kanssaan oli jo aikaisemmin keskusteltu tutkimuksen tarkoituksesta ja menetelmistä. Delfoi-kyselyn peruseriaate, osallistujien anonyymisyys, pyrkii poistamaan verkon keskustelupalstoilla mutta myös tutkimuskohteen sosiaalisessa ympäristössä vallitsevia sosiaalisia hierarkioita.¹⁶⁶ Arkeologisen kulttuuriperinnön parissa työskentelevien piiri on kuitenkin niin pieni, että pidän todennäköisenä, että osallistujat ovat ainakin osittain tunnistanee toisiaan. Tunnistettavuutta pyrin hämärtämään ottamalla mukaan myös henkilöitä alan ulkopuolelta, mutta kuitenkin sellaisilta aloilta, jotka voisivat hyödyttää arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvää matkailutoimintaa.

Tutkimuseettisesti tärkeää on, että tutkimuksen ulottuessa ihmisten henkilökohtaisiin kokemuksiin ja tunteisiin, tutkija huomioi erityisen tarkasti tutkittavien itsemääräämisoikeuden, kunnioittavan kohtelun ja tarvittavan yksityisyyden suojaamisen.¹⁶⁷ Ollessani tiettyssä määrin sisäpiiriläinen tutkimusaiheeni suhteen, olen erityisesti pyrkinyt ottamaan huomioon sen, että haastateltavat ovat saattaneet huomaamattaan puhua oman alansa sisäisesti, ikään kuin rajatulle kohderyhmälle. Ajoittain haastattelujen aikana jo tiedostin tämän kaksoisroolini; ymmärsin haastateltavan puhuvan juuri minulle – eikä välttämättä ainoastaan aihetta tutkivalle tutkijalle. Tämän vuoksi aineistoa tuli lukea erityisellä herkkyydellä. Omaksi yllätyksekseni haastattelut syvenivät monien kohdalla paitsi tiettyjen kohteiden kehityskaaren, myös näihin kertomuksiin lomittuvien henkilökohtaisten kokemusten ja elämäntarinoiden kuvauksiksi.¹⁶⁸ Tämä oli kuitenkin tutkimuksellisesti hyvin antoisaa. Pääsin haastattelujen kautta analysoimaan ihmisten tulevaisuusajattelua ja erityisesti sitä, miten tulevaisuusajatteluun vaikuttavat aikaisemmat kokemukset.

Haastateltavia suojatakseni päädyin siihen, että haastateltavat kulkevat aineistossa anonyymeinä kantaen lähdeluettelossa kuitenkin tietoa ammatinkuvastaan ja kou-

164 Ks. esim. Ylijoki 2004, 27–28; Korkiakangas 2005, 145.

165 Turtiainen & Östman 2013, 50.

166 Verkon tutkimuskontekstin tunnistamisesta, esim. Turtiainen & Östman 2013, 54–55.

167 Turtiainen & Östman 2013, 56.

168 Esim. TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1023; TYKL/AUD/1025; TYKL/AUD/1041; TYKL/AUD/1043.

lutustaustastaan, sukupuolestaan sekä ikäluokastaan.¹⁶⁹ Tämä tieto on annettu auttamaan lukijaa jäsentämään ja kontekstualisoimaan lukemaansa. Alan ollessa melko pieni ja suppean ihmisjoukon edustama, on kuitenkin todennäköistä, että näillä lyhyilläkin kuvauksilla sekä suorilla haastattelulainauksilla haastateltavani ovat mahdollisesti tunnistettavissa alaa tuntevalle henkilölle. Lisäksi nimeän suuren osan niistä kohteista, joissa olen tehnyt haastatteluja, sillä se tuo tutkimukseen konkretiaa paikkaan kiinnittymisen kautta. Täydellistä anonymiteettiä en siis tässä tutkimuksessa pysty haastateltavilleni antamaan.¹⁷⁰ En koe tätä kuitenkaan ongelmaksi, sillä haastateltavat ovat osallistuneet tutkimukseen työroolissaan, ammattikuntaansa ja organisaatiotaan edustaen. Myös haastateltavien itsensä kannalta on merkityksellistä, että haastateltavat saavat tutkimukseni kautta mielipiteensä ja kokemuksensa näkyviksi. Haastattelujen kautta on noussut esille paitsi onnistumisen ja hyvien toimintatapojen kuvauksia myös pettymyksen ja epätoivonkin hetkiä, jotka ovat olleet ennen haastateluani pitkälti vaiettuina kokemuksia. Näitä kokemuksia ei mielestäni pidä vaieta eikä jättää käsittelemättä anonymiteetin perusteella. Koen myös, että alalla tarvitaan avointa ja myös tunteita avaavaa ja ymmärtävää keskustelua siitä, miten ihmiset ovat kokeneet arkeologian tunnetuksi tekemisen ja elävöittämisen sekä matkailutoiminnan edistämisen. Yksittäisten henkilöiden kokemukset suhteutuvat näin koko alan kehitykseen. Kansatieteilijä Miia-Leena Tiili pohtii tutkimuksessaan erityisesti yleisen ja yksityisen edun ja haitan tematiikkaa. Tiilin merivartiostoa käsittelevässä työssä esimerkiksi avoimuuteen ja haittaan liittyvät kysymykset näyttävät erilaisilta organisaation sisällä kuin sen ulkopuolella.¹⁷¹ Samalla tavoin tässä tutkimuksessa tutkimuseettiset valinnat kulkevat yleisen ja yksityisen rajapinnoilla.

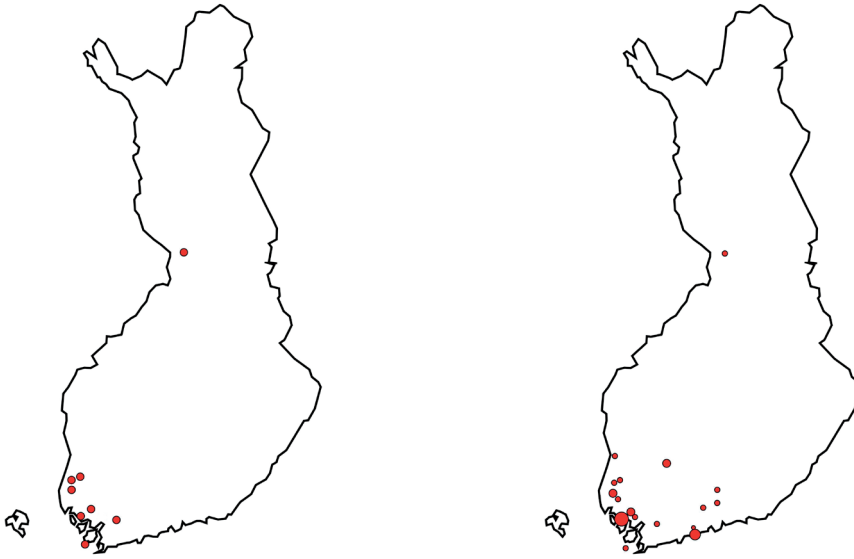
Lähtökohtaisesti halusin muodostaa kokonaiskuvan muinaisjäänöksille kohdistuvan matkailun monimuotoisuudesta Suomessa. Käytännössä havaitsin kuitenkin, että matkailun edistämistä oli tehty voimakkaimmin eteläisessä ja lounaisessa Suomessa, josta kohteet yhtä poikkeusta lukuun ottamatta valikoituivat mukaan tutkimukseeni (Kartta 1). Kuitenkin myös muualla esihistoriamatkailuun liittyvää toimintaa on tehty, tästä esimerkkinä on mainittava Saarijärven Kivikauden kylä ja Helsingin Pukkisaaren rautakautinen kauppakylä. Työekonomisten syiden takia haastatteluihin valikoitui sellainen joukko ihmisiä, ettei kohteiden osalta saavutettu täysin maantieteellistä kattavuutta.¹⁷² Sain kuitenkin tavoitettua haastateltavia jonkin verran laajemmalla alueella, esimerkiksi Tampereen, Helsingin ja Lahden seuduilta. (Kartta 2)

169 Ks. Kuula & Tiitinen 2010, 446–459.

170 Haastateltavien anonymiteettiin liittyvät kysymykset ovat olleet läsnä kansatieteellisessä tutkimuksessa jo pitkään. Esimerkiksi kansatieteilijä Pia Olsson päätyi väitöskirjatutkimuksessaan kompromissiin, jossa haastateltavien anonymiteetti on asiaa tuntevalle selvitettävissä. Tutkimuksen lähdeluettelosta on löydettävissä haastateltavien nimet, mutta viitteissä ilmoitetaan ainoastaan haastateltavan paikkakunta. (Olsson 1999; Olsson 2005, 288.) Viime vuosien aikana huomiota on alettu kiinnittää yhä enemmän haastateltavien tietosuojaan ja sen turvaamiseen tutkimuksen teon eri vaiheissa.

171 Tiili 2016, 54–55.

172 Muutama haastatteluun pyytämistäni henkilöistä kieltäytyi haastattelusta tai sopivaa haastatteluajankohtaa ei useammakaan yrityksen jälkeen löytynyt. Joihinkin sähköpostilla lähetettyihin haastattelupyyntöihin ei vastattu. Koska haastatteluun halukkaita haastateltavia löytyi kuitenkin varsin hyvin ja kattavasti, en kokenut tarpeelliseksi lisätä haastattelujen määrää enää kesän 2015 jälkeen.

KARTTA 1. (vasemmalla) Matkailukohteet, joita haastatteluissa on pääasiallisesti käsitelty. Kohteet ovat Euran Naurava lohikäärme, Liedon Nautelankosken museo, Rosalan Viikinkikeskus, Yli-Iin Kie-rikkikeskus, Lapin Sammallahdenmäki, Turun keskiaikamarkkinat, Laitilan Untamalan arkeologinen opastuskeskus ja Suomusjärven Kivikausikeskus RIRA. KARTTA 2. (oikealla) Tutkimusta varten haas-tateltujen asuinpaikat. Isoin ympyrä tarkoittaa yli 10 haastateltavaa, toiseksi isoin ympyrä 5–10 haas-tateltavaa, kolmanneksi isoin ympyrä kahta haastateltavaa ja pienin ympyrä yhtä haastateltavaa. Karttakuvat: Juha Mäki 2020.

Haastatteluista löytyi tiedollista ja kokemuksellista samankaltaisuutta sen verran, et-ten kokenut kahden intensiivisen haastatteluperiodin jälkeen tarpeelliseksi kasvattaa haastateltavien määrää. Käytännössä tein haastatteluja kahden vuoden ajan. Ensim-mäisen haastattelun tein lokakuussa 2013 ja pääosan haastatteluista marraskuun 2013 ja helmikuun 2014 välisenä aikana (23 kpl). Yhden haastattelun tein kesäkuussa 2014. Tämän jälkeen haastattelujen tekemiseen tuli tauko, mutta halusin täydentää haas-tatteluaineistoa vuonna 2015, jolloin tein kesä-elokuussa vielä kymmenen haastatte-lua. Näiden viimeisten haastattelujen kanssa samanaikaisesti oli auki eDelfoi-kysely. Haastattelut pyrin tekemään sellaisessa ympäristössä, joka liittyisi kiinteästi haasta-teltavan työnkuvaan. Saatoimme tällöin haastateltavan kanssa tutustua tarkemmin esimerkiksi hänen edustamaansa arkeologiseen maastokohteeseen. Matkustin siis kohteisiin, ja haastattelujen lomassa saatettiin tutustua myös itse kohteeseen riippu-en haastateltavan aikatauluista. Näistä kohtaamisista kerron tarkemmin seuraavissa luvuissa, joissa tarkastelen tutkimuksessani esille tulevaa asiantuntijuutta ja siihen lo-mittuvaa toimijuutta sekä sitä aineistokokonaisuutta, joka kenttätöissä karttui ja jota tulkitseen kulttuurianalyysin avulla.

Avattujen aikaikkunoiden asiantuntijat

Aineistossani voimakkaimman äänen saavat arkeologit, joita koulutukseltaan oli haastateltavistani 14 henkilöä. Kansatieteestä, kulttuuriantropologiasta ja historia-aineista valmistuneita oli haastateltavieni joukossa seitsemän henkilöä. Näistä tohtorin tutkinnon suorittaneita oli kaksi ja lisensiaatin tutkinnon suorittaneita kaksi. Lisäksi haastateltavien joukossa oli neljä muilta aloilta valmistunutta maisteria, kaksi artesaarin tutkinnon tehnyttä, yksi AMK-tutkinnon suorittanut, neljä jollakin muulla taustalla työelämässä olevaa ja kolme eläkkeellä olevaa henkilöä.

Ikäjakauma haastateltavissa oli seuraava:¹⁷³

1940-luvulla syntyneitä: 3 henkilöä

1950-luvulla syntyneitä: 9 henkilöä

1960-luvulla syntyneitä: 14 henkilöä

1970-luvulla syntyneitä: 8 henkilöä

Yhdeksän haastateltavista oli miehiä, eli suurin osa oli naisia kuvastaen myös alan naisvaltaisuutta. Tässä luvussa käsitellään sitä, millaista asiantuntijuutta ja toimijuutta nämä haastatellut henkilöt edustavat. Koulutuksen lisäksi haastateltavien työ- ja harrastuskokemukset sekä yleisesti ottaen elämän aikana saadut kokemukset vaikuttivat siihen, millaista asiantuntemusta heillä on ja minkä takia juuri he valikoituivat kertomaan kokemuksistaan ja näkemyksistään tutkimuksessani. Avatuilla aikaikkunoilla tarkoitan tässä aikakäsityksiimme kuuluvaa kolmea ulottuvuutta: menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta. Tutkimuksen haastateltavat toivat esille asiantuntemustaan näistä kaikista ajallisista ulottuvuuksista. Mieluiten tartuttiin menneeseen ja nykyisyyteen, ja tulevaisuus koettiin vaikeasti lähestyttävältä.

Museoalalla ja varsinkin arkeologioiden keskuudessa on huomattavissa korostuneen voimakas ammatillinen itsetunto; ollaan ylpeitä ja tietoisia koulutuksen kautta syntyneestä arkeologin ammattikuvasta.¹⁷⁴ Ammattiylpeyden kontekstia on käsitellyt kansatieteilijä Miia-Leena Tiili, joka huomioi tutkimuksensa kenttätyövaiheessa ammattiylpeyden kautta muotoutuneen positiivisen suhtautumisen tutkimukseensa tutkimassaan ammattikunnassa. Tiilin mukaan suopeutta edisti myös Tiilin ulkopuolisen tutkijan rooli ja toive, että tutkimus lisäisi melko tuntemattoman työn tunnettavuutta.¹⁷⁵ Aiemmissä tutkimuksissa ammattiryhmien on kuitenkin huomattu suhtautuvan tutkimukseen vaihtelevasti sen mukaan, mikä on ryhmän professionalismin aste ja tila. Jos ammattiryhmä kokee olemassaolonsa epävarmaksi, se voi vaikuttaa siihen, miten kontrolloivasti ja kriittisesti tutkimukseen suhtaudutaan.¹⁷⁶ Tekemiini

173 Yksi haastatelluista ei halunnut ilmoittaa syntymävuottaan. Kyseessä oli kuitenkin jo eläkkeelle siirtynyt henkilö.

174 Tämä ilmeni monessa haastattelussa, jossa haastateltava puhui esimerkiksi arkeologin ammattikuvan kiinnittymisestä arkeologisiin kenttätöihin. Esim. TYKL/AUD/1023; TYKL/AUD/1025; TYKL/AUD/1028; TYKL/AUD/1032; TYKL/AUD/1034; TYKL/AUD/1033; TYKL/AUD/1047.

175 Tiili 2016, 31.

176 Eräsaari 1995, 40–43.

haastattelupyyntöihin suhtauduttiin pääsääntöisesti hyvin positiivisesti ja tutkimusaihe koettiin tärkeänä. Ainoastaan arkeologian harrastajiin oli osittain haasteellista saada luotua kontaktia, eikä sähköpostitse lähetettyihin haastattelupyyntöihin aina vastattu. Koska tutkimukseni keskiössä ei kuitenkaan ollut arkeologian harrastaminen ja sain yhteyden kolmeen harrastajaan, en kokenut tarpeelliseksi pyrkiä hankkimaan haastateltavia tässä suhteessa lisää.

Kun kohteita kehitetään matkailuun, ovat toimijat myös monimuotoisempia, vaikka arkeologit itse mieltäisivätkin kohteen ”omistajuuden” itselleen. Tällä tarkoitan sitä, että arkeologit saattavat kokea kohteen tulkinnan ja tuotteistamisen sellaiseksi taidoksi, että ainoastaan arkeologin koulutuksen saanut voisi tuottaa tarpeeksi totuudenmukaista tietoa kohteen menneisyydestä. Kuitenkin museokentällä on aina toiminut myös itseoppineita ja ”vakavia harrastajia”. Etnologi Elina Salminen on tutkinut itseoppineita museonhoitajia, ja hän korostaa museoijien omakohtaista motiivia, halua tietää ja oppia.¹⁷⁷ Folkloristi Anne Heimo taas on huomauttanut, että historian tutkimuksen jakaminen kahteen erilaiseen muotoon, akateemiseen ja kansanomaiseen, on tuottanut mielikuvia oikeasta ja väärästä, hyvästä ja huonosta tutkimuksesta.¹⁷⁸ Toiminnan ammatillisuuteen on liitetty työn tieteellisyyden periaatteiden noudattaminen, jatkuvuuden korostaminen ja tunneperäisen harrastustoiminnan välttäminen.¹⁷⁹ Olennaista arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyen on kuitenkin erityisesti menneisyyden tulkitseminen. On ollut havaittavissa menneisyyden kuvittelukyvyyn arvottamista; ammatillinen arkeologia on luonut – ainakin alan edustajien mielestä – oikeat ja tutkimuksen edetessä muuttuvat tulkinnat menneisyydestä. Matkailijat muinaisjäännöksillä kuitenkin lukevat ja tulkitsevat arkeologien luomia menneisyyskuvia omista lähtökohdistaan. Samoin arkeologian harrastajat ja menneisyyden elävöittäjät käyttävät omaa, usein ainakin osittain itseoppittua asiantuntemustaan luoden aivan omia, akateemiseen tietoon mahdollisesti myös ristiriitaisesti suhteutuvia tulkintoja arkeologisista maastokohteista. Näissä erilaisten tulkintojen lähtökohdissa on kitkan siemen. Se on tuttu myös laajemmin museotalta nostaen esille niitä institutionaalisia valtarakenteita, joita maahamme on museolaitoksen kehityksen myötä muodostunut.

Arkeologi Johanna Enqvist on tutkimuksessaan *Suojellut muistot. Arkeologisen perinnön hallinnan kieli, käsitteet ja ideologia* havainnut akateemisen arkeologian ja muinaismuistohallinnon välisen ristiriidan ja kitkan, joka keskittyy erityisesti valtakysymyksiin.¹⁸⁰ Onkin hyvä panna merkille, että kulttuuriperintö käsitteenä on poliittinen, siihen kytkeytyvät vallan ja hallinnan tematiikat. On mielenkiintoinen havainto, että 1980-luvulta lähtien arkeologit ovat yhä harvemmin vaihtaneet työpaikkaansa hallinnon ja akatemian välillä.¹⁸¹ Tämän kehityksen seurauksena on luonnollista, että virkamiesten ammatillinen identiteetti on kehittynyt omanlaisekseen,

177 Salminen 2011, 163–164.

178 Heimo 2007, 11–12. Kansanomaisen käsitteestä ks. myös Knuutila 2007.

179 Salminen 2011, 169.

180 Enqvist 2016, 17–18.

181 Enqvist 2016, 64. Ks. myös Viitanen & Salminen 2012.

mikä taas on aiheuttanut kriittistä keskustelua hallinnollista työtä kohtaan erityisesti akateemisten arkeologien näkökulmista ja aiheuttanut ammatillisen epävarmuuden tunteita virkamiehinä toimivissa arkeologeissa.¹⁸² On myös huomattava, että valtionhallinnon murros 2000-luvulla on muuttanut olennaisesti arkeologien ammattikuvia. Museoviraston monopoliaseaman purkaminen ja arkeologisen kenttätutkimuksen kilpailuttaminen on luonut uudenlaista liiketoimintaa, yksityisyrittäjiä, jotka tekevät arkeologisia kaivauksia, mutta myös saattavat olla mukana matkailualaan liittyvässä liiketoiminnassa tai matkailun tuotteistamistyössä.¹⁸³ Alan toimintaperiaatteet ovat siis muuttuneet, vaikka Museovirasto edelleen vastaa viranomaisena esimerkiksi tutkimustarpeiden määrittelystä.

Historioitsija Isto Huvila on muodostanut arkeologiyhteisön jäsenten asiantuntijarooleista erilaisia kategorioita, jotka kuvaavat hyvin arkeologiyhteisön eriytyneitä työnkuvia. Huvila jakaa arkeologien työnkuvat ja työroolit kulttuuriperintöä suojeleviin ja hallinnollisia tehtäviä tekeviin hallinnoijiin, kokoelmia hallinnoiviin antikvaareihin, akateemisiin tutkijoihin, akateemisiin opettajiin, arkeologisia kenttätutkimuksia tekeviin kenttätutkijoihin ja tiede- ja yhteisöviestijöihin sekä infrastruktuurin kehittäjiin. Arkeologien ammatti-identiteetti saattaa muodostua näiden roolien yhdistelmästä, jotka vaihtelevat ja muuttuvat heidän uransa aikana ja erilaisissa tilanteissa.¹⁸⁴ Olen tunnistanut nämä erilaiset työnkuvat ja -roolit omassa tutkimuksessani ja pyrkinyt saamaan näkökulmia näitä eri työrooleja omaavilta ja näin erilaista toimijuutta edustavilta arkeologeilta. Johanna Enqvistin mukaan suomalaisten arkeologien ammatti-identiteetit ja roolit ovat laaja-alaisia ja instituutioiden rajoja ylittäviä, joten arkeologit eivät välttämättä halua identifioitua näin tarkkarajaisiin työnkuviin ja raaimeihin. Kuitenkin käytännössä jokin näistä rooleista todennäköisesti hallitsee heidän ajankäyttöään arjessa.¹⁸⁵ Myös arkeologiyhteisö arvottaa työrooleja eri tavoin, jolloin ideaalinen työnkuva saattaa olla jotain muuta kuin mitä henkilö tosiasiallisesti tekee. Arkeologien yhteisössä tutkijan ja kenttätutkijan rooleja pidetään suurella arvolla, kun taas virkamiehet saattavat kokea oman tehtävänsä vähempiarvoisena, kun arkinen ajankäyttö ohjaa työntekoa hallintotehtäviin, pois tutkimuksesta.¹⁸⁶

Kansatieteilijä Leena Paaskosken mukaan ammattikulttuurit muuttuvat hitaasti, eivätkä kovin selkeästi. Yksittäinen opiskelijasukupolvi ei tavallisesti voi kovin ratkaisevalla tavalla muuttaa vallitsevaa ammattikulttuuria, mutta hitaasti muutoksia kuitenkin tapahtuu. Yhteisessä ammattikunnassa tapahtuu jatkuvasti vuorovaikutusta eri ikäisten ja taustaisten jäsenten kesken. On myös mahdollista sopeutua muutoksiin ja oppia uusia toimintatapoja läpi koko työuran.¹⁸⁷ Uudenlaisia arvoja ja asenteitakin voi

182 Esim. Taavitsainen & Immonen 2013; Enqvist 2016, 263–264.

183 Vuonna 2015 on perustettu myös yhdistys Arkeologiyritykset ARKY, jonka tarkoituksena on valvoa alalla toimivien yritysten etuja ja kehittää yritystoiminnan edellytyksiä (Luoto 2015).

184 Huvila 2006; ks. myös Enqvist 2016, 259–260.

185 Enqvist 2016, 263.

186 Enqvist 2016, 264.

187 Paaskoski 2008, 238.

ammattikunnan jäsen omaksua, tai ainakin oppia suvaitsemaan. Arkeologian avautuminen, populaarien toimintatapojen omaksuminen ja uudenlaisten, välittäjän tehtäviin suuntautuvien arkeologien sukupolvi ei olekaan syntynyt yhden sukupolven aikana, vaan se on rakentunut aktiivisesti erityisesti 1990-luvun loppupuolelta lähtien.

Kansatieteessä on perinteitä ammattiryhmien tutkimukseen. Viimeisen kymmenen vuoden aikana on tutkittu muun muassa niin merivartiostoa ja satamatyöntekijöitä kuin metsänhoitajiakin.¹⁸⁸ Tähän tutkimusperinteeseen kiinnittyminen on auttanut kontekstualisoimaan aineistoa, erityisesti haastattelujen suhteen. Se on myös auttanut paikantamaan tutkijuuttani sekä refleктоimaan omaa työtäni suhteessa aikaisempaan tutkimukseen. Tutkimusaineistoni koostuu erilaisen taustan omaavista ammatillisista, joita sekä yhdistää että erottaa kulttuurisen tiedon tuottamisen tavat. Tässä yhteydessä on luontevaa käsitellä hiukan perusteellisemmin kulttuuria ja kulttuurista tietoa käsitteinä. Nykyiselle kulttuurintutkimukselle on tyyppillistä hahmottaa kulttuurinen todellisuus pirstaloituneena, alati muuttavana ja muokkautuvana. Kulttuurisia ilmiöitä ei käsitellä staattisina rakenteina tai selkeärajaisina kohteina, vaan tiedostetaan kulttuurin prosessinomaisuus ja monimuotoisuus sekä niihin liittyvät valtarakenteet.¹⁸⁹ Tämän takia kansatieteellisessä ammattiryhmätutkimuksessa onkin puhuttu esimerkiksi ammattikulttuurisista prosesseista¹⁹⁰, ammatin harjoittamisesta toimintakentän käsitteen avulla¹⁹¹ tai ammatillisuuden rakentumisesta kulttuurisissa oppimis- ja vuorovaikutusprosesseissa¹⁹². Kysymyksenasettelua on saatettu myös suunnata työntekijäryhmien sosiaalisiin verkostoihin, ja erilaisten näkökulmien, kuten esimerkiksi intersektionaalisuuden, avulla on nostettu esille eri toimijoiden valta- ja arvoasetelmia.¹⁹³

Arkeologian ammatillisuuden lisäksi arkeologiaa myös harrastetaan, usein siinä määrin paneutuen, että voidaan puhua niin sanotusta vakavasta harrastamisesta (engl. *serious leisure*)¹⁹⁴. Arkeologian piirissä harrastaminen voi olla hyvin monimuotoista. Voidaan harrastaa arkeologisilla kaivauksilla käymistä ja niihin osallistumista. Voidaan harrastaa metallinetsintää joko itsenäisesti kaikenlaisia, myös arkeologisesti kiinnostavia metallilöytyjä tehden tai sitten voidaan toimia arkeologien apuna esimerkiksi inventointityössä. Voidaan harrastaa esihistorian elävöittämistä ja osallistua muinaismarkkinoille, jolloin ensisijainen kiinnostus saattaa kohdistua kädentaitoihin ja erilaisiin muinaistekniikoihin. Voidaan myös harrastaa laajemmin kotiseututyötä, johon yhtenä osa-alueena saattaa kuulua esihistoria ja arkeologinen menneisyys.

---

188 Tiili 2016; Steel 2013; Paaskoski 2008. Vanhemmasta kansatieteellisestä ammattiryhmätutkimuksesta voi tässä mainita esimerkiksi Hanna Snellmanin tukinuittoa käsittelevän tutkimuksen (Snellman 1996) ja Sanna Kaisa Spoofin tiilitehtaan miljöötä ja työntekijöitä käsittelevän tutkimuksen (Spoof 1997). Myös museoalan muutoksesta on tehty tutkimusta (Hieta 2010).

189 Ehn & Löfgren 2012; Van Maanen 2011 [1988], 118, 124, 154; Tiili 2016, 18.

190 Paaskoski 2008.

191 Silvén 2004.

192 Tiili 2016, 18–19.

193 Steel 2013, 11, 13–14.

194 Stebbins 2001.

Tähän harrastamiseen liittyy asiantuntijuuden karttuminen mitä erilaisimmista arkeologian osa-alueista. Voidaankin puhua voimakkaasta asianosallisuudesta arkeologiassa, ja yleisemmin myös laajasta tai avoimesta asiantuntijuudesta.¹⁹⁵ Haastatteluaineistossani harrastajien määrä on vähäinen (3 henkilöä), mutta silti merkittävä. Osa haastateltavista oli myös tässä suhteessa monialaisia; heidän voidaan kuvailla olevan vapaa-ajallaan arkeologian harrastajia, mutta myös heidän työroolissaan saattoi olla läheisiä kiinnukohtia arkeologiaan.¹⁹⁶

Arkeologian harrastamiseen oli usein kasvettu pienestä pitäen ja innostajana saattoi olla esimerkiksi perheenjäsen. Eräs haastateltavistani kuvailee kiinnostuksensa heidän kiinnostusta arkeologiaan seuraavasti:

Mun isä oli kiinnostunut arkeologiasta, et se varmaan lähti ihan lapsena sen takia, et isä oli tosi historiasta kiinnostunut eli kartoista myös. Et meil oli aina, ku me mentiin jonnekkii, ni meil oli aina maastokarttoja. Et esimerkiksi meidän mökki oli tuolla Keski-Suomessa, Petäjävedellä, ni siältäki isä haki heti kaikki kartat ja siält me pongattiin kartasta ne muinaisjäännökset. [--] Samaten sitte tuolla Etelä-Pohjanmaalla, mistä mun äiti on kotosin, nii yleensä aina jollain revohkal – mun enoja ja serkkuja lähti mukaan – ni lähdettiin metsään rymymää vaan ihan karttamekin perusteella jotain muinaishautoja. Se kuulosti niin jännittävältä, mutta kellään ei ollu oikeestaan ees tietoo, miltä ne oikeen näyttää, mutta toisaalta se, että oli se paikka – tässä nyt ollaan, täällä on muinaishautoja, se ajatus oli jo jännittävä.¹⁹⁷

Haastateltava koki siis kiinnostuksena heränneen isänsä järjestämällä retkillä muistellen näiden matkojen olleen myös yhteisöllisiä, sukua kokoon tuovia tapahtumia. Huomattavaa on, että harrastamisen alueilla on monipuolista ammatillisuutta, esimerkiksi käsityöläisyyttä tai visuaalisuuteen liittyvää ammatillisuutta, kuvankäsittelyä ja taittamista, mutta myös esimerkiksi elokuvaan ja musiikkiin liittyvää ammatillisuutta.¹⁹⁸ Heidän suhteensa arkeologiaan on innostunutta ja uppoutuvaa, lapsuuden kokemuksista nousevaa kiinnostusta:

Mä olen sillä tavalla siis ollu aina pienestä pitäen ihan oikeesti tämmönen synnynäinen itsetutkiskeleva arkeologi. Kaikki vanhat perunakuopat ja rannat ja rauniot ja autiotalat ja kaikki, niin se on ollu todella mua lähellä. Se on se aavistus siitä, että maa kätkee niin valtavan määrän salaisuuksia.¹⁹⁹

Kiinnostus omiin juuriin, sukuun ja kotiseutuun on myös saattanut laajeta esihistoriaan ja arkeologiaan asti.²⁰⁰ Harrastaminen saattaa kohdistua johonkin tiettyyn paik-

195 Esim. Ahmas 2019, 218–221.

196 Esim. TYKL/AUD/1024. Myös esimerkiksi arkeologiksi valmistunut haastateltava (TYKL/AUD/1022) kuvaili itseään vapaa-ajan arkeologian harrastajaksi, harrastuksen kohteena oli näet sellainen osa-alue arkeologiasta, jossa hän ei ajattelut olevansa ammatillainen.

197 TYKL/AUD/1024.

198 Esim. TYKL/AUD/1038; TYKL/AUD/1041; TYKL/AUD/1042.

199 TYKL/AUD/1042.

200 TYKL/AUD/1030.

kaan, omaan tai suvun kotiseutuun tai myös sattumalta muodostuneeseen suhteeseen johonkin tiettyyn paikkaan.²⁰¹

Harrastaminen on saattanut muuntua vuosien varrella työksi; yksi haastateltavista kuvaili ammatinvaihdon vaikuttaneen positiivisesti stressin määrää vähentäen. ”En oo päivääkään katunut”, hän kuvaili päätöstään heittäytyä toisenlaiseen ammattiin.²⁰² Tärkeää on ollut suora kontakti ammattiarkeologeihin, mahdollisuus kulkea mukana ja tehdä töitä yhdessä.²⁰³ Eräs arkeologian harrastajaksi profiloituva haastateltavani on erikoistunut ”muinaismatkojen” järjestämiseen ja organisointiin, mutta on samalla myös osallistunut kaivauksille sekä kirjoittanut ja tuottanut julkaisuja. Harrastus on siis ajan myötä laajentunut ja syventynyt niin, että matkanjärjestäjänä toimiminen on ollut jo käytännössä yrittäjyyteen verrattavaa toimintaa.²⁰⁴

Mielenkiintoista on, että myös arkeologisen kulttuuriperinnön ammattilaiseksi on saatettu kasvaa omien vanhempien jäljissä – kuitenkin luoden aivan omanlaisensa urapolut ja -valinnat. Eräs virkamiehenä työskentelevä haastateltavani kuvaili oman urapolkunsa alkuvaiheita seuraavasti:

Mä jollakin tavoin pikkupojasta, vaikka en ookkaa kasvanu, ni silti oon jollakin taval kasvanu joko tähän maailmaan tai tähän professioon, ja alottanu arkeologian opinnoil aikanani kuvitellen, että musta tulee arkeologi, mutta parin vuoden jälkeen mä huomasin, että me ei kohdata toisiamme tarpeeksi. [-] Musta arkeologia oli liian esineellistä ja toisaalta emmä ollu tarpeeksi käytännöllinen hyväksi arkeologiksi omasta mielestä.²⁰⁵

Näin nuorena haaveiltu ammattikuva muuttui käytännön kokemusten myötä vastaamaan paremmin haastateltavan kiinnostuksen kohteita ja vahvuuksia. Kuten monien muidenkin kohdalla, myös tässä tapauksessa oli tullut hetki, jolloin haastateltava oli harkinnut alan vaihtoa, mutta päätynyt kuitenkin lopulta pitäytymään valitsemassaan professionissa.

Joskus alalle on tultu mutkien kautta ja aluksi toteutettu esimerkiksi omien vanhempien toiveita:

Mulla on nimittäin vanhemmat, jotka toivoivat, et mul ois ensin joku kunnollinen ammatti ja arkeologia tuntu heistä hieman epävarmalta tulevaisuudelta, niin sit tavallaan suoritin vanhempien toiveen ja sen jälkeen mä tosiaan hain sekä Turkuun että Helsinkiin, hain arkeologiaa opiskelemaan.²⁰⁶

---

201 Esim. TYKL/AUD/1042. Haastateltavan suhde paikalliseen kulttuurielämään ja paikkakunnan esihistoriaan on muodostunut pitkäaikaisen kesäökökkiläisyyden kautta.

202 TYKL/AUD/1030.

203 Esim. TYKL/AUD/1030.

204 TYKL/AUD/1051.

205 TYKL/AUD/1031.

206 TYKL/AUD/1034.

Tälläkin haastateltavalla on kuitenkin ollut jo lapsuudesta vetoa alalle, sillä jo neljännellä luokalla hän oli tehnyt ainekirjoituksen, jossa oli kuvaillut itsensä arkeologin ammattiin.²⁰⁷ Tämä kiinnostus menneisyyden ihmisten elämään, arkeen, yhdistää sekä ammattilaisia että arkeologian harrastajia. Arkeologia on tarjonnut konkreettisen mahdollisuuden kuvitteluun ja eläytymiseen, mikä näyttää haastattelujen perusteella vedonneen eri ikäisten ja eri taustasta tulevien ihmisten mielikuvitukseen.

Ammatillista asiantuntijuutta haastatteluaineistossa edustavat myös matkailualan asiantuntijat, jotka tarkastelevat arkeologista kulttuuriperintöä matkailualalla hyödyn ja käytettävyyden näkökulmista. Arkeologeihin ja arkeologiaa harrastaviin verrattuna näissä haastatteluissa ei syvennytty lapsuuden kokemuksiin, vaan keskustelut kulkivat enemmän ammatillisella tasolla. Tämä kertoi siitä, ettei arkeologia ollut näille haastateltaville niin sanottu sydämenasia, intohimon kohde. Kuitenkin, näitä näkökulmia tarvittiin tasapainoittamaan aineistoa, tuomaan ulkopuolista näkökulmaa ja usein erityisesti matkailun kehittämiseen liittyviä näkökulmia tulevaisuusajatteluun. Haastateltavista neljä profiloitui selkeästi nimenomaan matkailualan toimijaksi tai kouluttajaksi.

Näiden eri piirien keskustelukumppanina oleminen on avannut näkökulmia arkeologiseen kulttuuriperintöön laajemmin kuin ainoastaan arkeologian ja arkeologien näkökulmista. Se on tuonut näkyväksi demokratisoitua perintödiskurssia laajentaen asiantuntijuuden määritelmää asianosaisuuden ja asiantuntemuksen kautta laajemmalle yhteisölle kuin ainoastaan arkeologeille. Voidaan silti kysyä, onko arkeologisen kulttuuriperinnön määrittelyvalta yhä edelleen arkeologeilla ja onko muilla toimijoilla ylipäätään halua lähteä kyseenalaistamaan tätä valtaa. Nähdäänkö nämä toimijat yhä edelleen enemmän ammattilaisarkeologien ja virkamiesten apuvoimina ja niukkojen resurssien lisääjinä kuin tasavertaisina kumppaneina? Vaihtoehtoisten tulevaisuuksien rakentumisen kannalta valtarakenteiden purkaminen on kiinnostavaa. Erityisesti matkailuala pyrkii ottamaan valtaa myös itselleen – liiketoiminnalliset perusteet ensisijaisena lähtökohtanaan. Toiminnan periaatteet ovat siis lähtökohtaisesti kovin erilaiset kulttuuriperinnön vaalijoihin ja tulkitsijoihin verrattuna. Nämä eri toimijoiden tavoitteet ja näkökulmat tulevat esille erityisesti tutkimuksen osissa kolme ja neljä.

Tulevaisuustyökalut ja kulttuurianalyysi

Tutkimuksen osioissa aineisto on koostettu monien menetelmien avulla. Tutkimuksen pääaineisto on haastattelut, joita on tehty 35 kappaletta.²⁰⁸ Haastattelujen yhteydessä tehtiin yhteensä 28 tulevaisuuspyörä-piirrosta²⁰⁹, joita käsitellään tässä yhtenä tulevaisuustyökaluna. Haastattelujen lisäksi toteutin eDelfoi-kyselyn, johon kutsuin yhteensä 40 vastaajaa. eDelfoi-kyselyssä oli neljä osaa ja yhteensä 52 tulevaisuusväi-

207 TYKL/AUD/1034.

208 Haastattelut on arkistoitu Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkistoon, aksessiotunnuksilla TYKL/AUD/1020–1054.

209 TYKL/SPA/1205.

tettä ja se tuotti yhteensä 157 sivuisen aineistokokonaisuuden (Liite 2). Lisäksi pidin yhden tulevaisuusverstaan, jonka koontiaineistoa olen hyödyntänyt tässä tutkimuksessa. Tulevaisuusverstaas pidettiin matkailututkimuksen opiskelijoille Turun yliopistossa.²¹⁰ Seurasin myös koko tutkimusajanjakson ajan aktiivisesti eri medioita kuten sanomalehtikirjoittelua ja ajankohtaisohjelmia pyrkien hahmottamaan sitä, miten arkeologiasta ja esihistoriamatkailusta viestitään eri medioissa ja millaisia tulevaisuus-signaaleja alaan liittyen tuodaan esille.

Hahmotan oman tutkimustapani erityisesti prosessinomaisuuden sekä intuitioon luottavan kokeilemisen kautta. Tätä prosessia dokumentoidakseni pidin tutkimusblogia²¹¹ ja jokaisen haastattelun jälkeen kirjoitin myös muistiinpanoja haastattelujen kuluksi. Aloitin tutkimusaineiston luomisen tekemällä haastatteluja, joihin sisältyi myös tulevaisuudentutkimuksellinen elementti, haastateltavan itse hahmottelema ja piirtämä tulevaisuuspyörä. eDelfoi-kysely seurasi haastatteluja, mutta täydensin senkin aikana vielä joiltakin osin haastatteluja. Aineiston analyysia aloitellessani kokeilin myös tulevaisuustyöpajaa tarkoitukseni testata sitä, miten muuhun aineistoon verrattuna toisenlainen ja nuorempaan ikäluokkaan kuuluva, kauppakorkeakoulun opiskelijoista koostuva viiteryhmä alkaisi pohtia samaa aihepiiriä. Tämän tulevaisuustyöpajan anti on tässä tutkimuksessa muuta aineistoa täydentävä.²¹² Tutkimustehtäväni johti käyttämään pääaineistona tekemiäni haastatteluja, joiden kautta erityisesti tulevaisuusajattelun erilaiset näkökulmat avautuivat monimuotoisesti. Monimenetelmällisyys on luonteenomaista etnografiselle tutkimukselle.²¹³ Erilaisten lähteiden käyttö ja soveltaminen ovat osa kansatieteilijän ammattitaitoa. Etnografisen tutkimusotteen epistemologinen pohja on hermeneutiikassa. Hermeneuttisessa kehässä tulkintaa tehdään työstäen omia ennako-odotuksia suhteessa kenttätyökokemuksiin ja sen aikana tehtyihin havaintoihin. Tietyllä tavoin kyse on oppimisprosessista: tutkijan ennakkokäsitykset ovat osa tulkintaa ja luodun aineiston ymmärtämisen prosessia.²¹⁴

Tunnistan ruotsalaisten etnologien Billy Ehnin ja Orvar Löfgrenin kuvailemasta bricolage-menetelmästä sen menetelmällisen pohjan, jolle tutkimukseni on rakentunut.²¹⁵ Ehn ja Löfgren kuvailevat bricolage-menetelmää niin, että siinä tutkija koostaa tuloksensa aineistoja luovasti tuottamalla ja tulkitsemalla.²¹⁶ Tällainen luova ja

---

210 eDelfoi-kyselyn aineisto, tulevaisuuspyörä-piirroksot sekä tulevaisuusverstaan koontiaineisto on tallennettu saman aksessiotunnuksen alle, TYKL/SPA/1205.

211 Kirjoitin tutkimusblogia Kansatieteilijät etunojassa tulevaisuuksiin yhdessä Niina Koskihaaran ja Kirsi Sonck-Raution kanssa vuosien 2013–2017 aikana (<http://etunojassa.blogspot.com>, luettu 21.2.2020).

212 Joiltakin osin tulevaisuustyöpaja täydentää ja vahvistaa luvussa neljä esitettyjä matkailun tulevaisuuskuvia. Tulevaisuustyöpaja toteutettiin Matkailun tulevaisuus ja matkailututkimus -opintojakson yhteydessä. Opiskelijat olivat pääosin Turun yliopiston kauppatieteiden opiskelijoita. Tulevaisuustyöpajan koonti on tallennettu tutkimusaineistooni Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon, TYKL/SPA/1205.

213 Davies 2008, 96–97.

214 Gadamer 2004, 31–34; ks. myös kansatieteilijä Anne Ala-Pöllänen etnografisen tutkimusprosessin kuvaus suomalaisten ja filippiiniläisten merimiesten arjen tutkimuksesta (Ala-Pöllänen 2017, 18–21).

215 Bricolage-menetelmää on käyttänyt myös esimerkiksi kansatieteilijä Päivi Roivainen lastenvaatteita käsittelevässä väitöskirjassaan. Roivainen näkee menetelmän vahvuuden siinä, miten sen avulla aineistoa saadaan kirjoitettua auki mahdollisimman monimuotoisesti ja elävästi (Roivainen 2016, 31, 86–87).

216 Ehn & Löfgren 2012, 9, 36, 159.

joustava tutkimustapa luottaa myös intuitioon, jonka koin merkitykselliseksi tutkimuksen monissa vaiheissa niin haastatteluja tehdessä kuin myöhemmin aineistoon syventyessä ja sitä tulkitessa. Bricolage-menetelmän perusajatus yhdistyy triangulaation ideaan, jolla tarkoitetaan erilaisten menetelmien, lähdeaineistojen ja näkökulmien yhdistämistä tavoitteena nähdä se, tuottavatko eri lähtökohdat erilaisia tuloksia. Triangulaatiota on pidetty tutkimuksen luotettavuutta lisäävänä asiana.²¹⁷ Etnografisen tutkimusote on individualistinen, henkilökohtainen prosessi ja kokemus,²¹⁸ joten kansatieteellisen kenttätöön olennaiseksi piirteeksi nousee paitsi aineiston konkreettinen kuvaaminen ja tulkinta, myös tutkimuksen aikana tehtyjen menetelmällisten valintojen kuvaus ja perustelu. Tämän takia kirjoitan tässä luvussa tarkemmin käyttämästäni menetelmästä ja pyrin myös kriittisesti tarkastelemaan tutkimusprosessini vahvuuksia ja heikkouksia.

Käytän tutkimuksen aineiston analyysimenetelmänä kulttuurianalyysia, joka kietoutuu bricolagen ja triangulaation ideaan. Kulttuurianalyysin lähtökohdat ovat ruotsalaisessa etnologiassa 1980-luvulla. Billy Ehnin ja Orvar Löfgrenin klassikoksi nousseessa teoksessa *Kulturanalys. Ett etnologiskt perspektiv* he pyrkivät sanoittamaan tutkimusmenetelmää, joka pakenee tarkkoja määritelmiä ja säännönmukaisuuksia.²¹⁹ Tässä teoksessa Ehn ja Löfgren esittelivät useita mahdollisuuksia kuten tematisoinnin, vieraannuttamisen, näkökulmien vaihtamisen ja vastakohtaisuuksien etsimisen keinoina hahmottaa kulttuurisia merkityksiä, nähdä tavanomaisen ja totutun taakse. Myöhemmin tutkijat ovat syventäneet kulttuurianalyttistä menetelmää erityisesti vaikeasti tavoitettavien ilmiöiden analyysiin ja tulkintaan. *När ingenting särskilt händer* -teoksessa Billy Ehn ja Orvar Löfgren pohtivat sitä, mitä tapahtuu, kun näyttää siltä, ettei oikeastaan tapahdu mitään. Odottamisen, rutiinien ja päiväunien näkemisen analysoinnin kautta kulttuurianalyysin voima näyttäytyy erityisesti ”hetken etnografiassa”, lyhyiden tuokioiden havainnoista ja pilkkomisesta kulttuurisesti merkittäviin yksityiskohtiin.²²⁰

”Mitä tämä merkitsee?”, on tyyppillinen kulttuurianalyttinen kysymys,²²¹ joka nousi merkitykselliseksi myös tässä tutkimuksessa erityisesti haastatteluaineistoja tulkitessani. Kulttuurianalyttisen tutkimustavan toteuttaminen vaatii tutkijalta luovuutta ja avoimuutta, joustavuutta ja mielikuvitusta sekä kykyä kysyä toisin ja löytää odottamattomia vastauksia. Lisäksi tulee hyväksyä se, että tulkinnat eivät ole lopullisia, vaan ne ovat aina riippuvaisia valituista näkökulmista vaatien siten tekijältään refleksiivistä otetta.²²² Kulttuurianalyttisen tutkimustavan koetaan soveltuvan erityisesti tutkijan omaan, tuttuun ympäristöön ja yhteiskuntaan sijoittuvaan tutkimukseen. Tuttuus tuottaa tutkimukselle haasteita: on vaikeaa kyseenalaistaa lähellä olevaa ja itsestään

217 Tiili 2016, 46–47.

218 Ruotsala 2005, 46.

219 Ehn & Löfgren 1990 [1982].

220 Ehn & Löfgren 2007 10–17. Ks. myös Ehn 2014, 60–62.

221 Ehn & Löfgren 1990 [1982], 97.

222 Ehn & Löfgren 1990 [1982], 95–97; Ehn & Löfgren 2001, 147, 167–170.

selvältä tuntuva.²²³ Kansatieteilijä Anna Rauhala hyödynsi kulttuurianalyysiä neulonnan taitoa käsittelevässä väitöskirjatutkimuksessaan. Neulonnan tuttuus ja Rauhalan aikaisempi koulutus vaikuttivat menetelmän valintaan siten, että kulttuurianalyysi oli tapa päästä tutun ja itsestään selvältä tuntuvan, hiljaisen tiedon äärelle.²²⁴ Samalla tavoin tutkimukseni aihealueen tuttuus vaati tässä tutkimuksessa kulttuurianalyysin otteen aineiston luomiseen ja tulkitsemiseen.

Kulttuurianalyysi voi paljastaa sen, mikä yhteiskunnassamme on muutoksessa ja mikä ei. Muutoksen hahmottaminen ja ymmärtäminen sekä ihmisten muutokset kiehtovat tutkijoita. Etnologisesta näkökulmasta olennaista on hahmottaa ihmisen toiminta muutoksen taustalla ja sisällä sekä muutoksen aiheuttamat vaikutukset ihmisten jokapäiväiseen toimintaan ja toimintaympäristöön. Usein etnologisen tutkimuksen ajallinen ulottuvuus on pitkä, millä tavoitellaan muutosprosessien hahmottamista. Antropologi Clifford Geertzin ”tiheän kuvauksen” idean mukaisesti muutos konkretisoituu etnografisessa tutkimuksessa arjen rutiininomaisten käytänteiden, totunnaisten tapojen ja tiedostamattomien asenteiden aukikirjoittamisessa, näiden toimintojen kulttuurisessa ymmärtämisessä ja kontekstualisoinnissa.²²⁵ Muutos hahmottuu tällöin mikroperspektiivistä, ihmisten arkikokemuksen välityksellä, kulttuurianalyysin avulla. Kansatieteilijä Helena Ruotsala on todennut, että usein muutos vaikuttaa dramaattisemmalta, kun se koetaan juuri muutosvaiheessa, mutta myöhemmin muutoksen varsinaiset vaikutukset eivät välttämättä ole kovin voimakkaita.²²⁶ Nämä muutoksiin liittyvät kokemukset vaikuttavat kuitenkin ihmisten tulevaisuusajatteluun. Näin muutoksen ja pysyvyyden teemat ovat sellaisia, jotka nousevat aineistossani esille kulttuurianalyysin avulla yhä uudelleen.

Haastattelut

Tämän tutkimuksen merkittävin tutkimusaineisto koostuu haastatteluista (35 kpl). Kaikki haastattelut on litteroitu sanatarkasti ja arkistoitu tutkimuskäyttöä varten Turun yliopiston Historian, kulttuurin taiteiden tutkimuksen arkistoon, Kansatieteen kokoelmaan (TYKL). Haastatteluihin viitataan niiden arkistoinnin yhteydessä saamalla aksessiotunnuksilla. Kansatieteellisen kirjoittamisen traditioon kuuluu se, että haastattelulainauksen kautta tuodaan esille tutkittavien omaa ääntä.²²⁷ Tässä tutkimuksessa pitkät suorat haastattelusitaatit on erotettu omiksi kappaleikseen leipätekstistä ja ne on kirjattu leipätekstiä pienemmällä fontilla. Pidemmistä lainauksista olen luettavuuden takia stilisoinut pois puheessa ilmeneviä täytesanoja. Käytän merkintää [–] ilmaisemaan sitä, että olen joko lyhentänyt lainausta luettavuuden takia tai sitten lainaus jatkuu haastattelun toisessa kohdassa. Mahdolliset täsmennykset olen esittänyt sitaatin sisällä hakasulkeissa.

223 Ehn & Löfgren 1990 [1982], 11–12; Ehn & Löfgren 2001, 8.

224 Rauhala 2019, 27–28.

225 Geertz 1973.

226 Ruotsala 2002, 20.

227 Ala-Pöllänen 2017, 20.

Haastatteluja varten rakensin temaattisen kysymysrunгон (Liite 1), jota en kuitenkaan seurannut haastattelutilanteissa täsmällisen tarkasti ja jota en muutaman tekemäni haastattelun jälkeen enää tarvinnut kuin ainoastaan muistilistanomaisena varmistuskeinona. Kysymysrunko rakentui siten, että keskustelu aloitettiin haastateltavan henkilöhistoriasta ja työuran vaiheista, minkä jälkeen siirryttiin vähitellen keskustelemaan esihistoriamatkailun tulevaisuuksiin liittyvistä asioista. Tätä varten olin suunnitellut muistilistanomaisena tulevaisuuspyörä-piirrostehtävän, jonka jälkeen keskusteltiin vielä yhteenvedonomaisesti esille nousseista asioista. Pidín arvossa spontaania vuoropuhelua, kysymysten ja jatkokysymysten kautta rakentuvaa haastateltavan ja tutkijan yhteistä ääneen pohdintaa.²²⁸ Haastattelut nauhoitettiin ja tein myös kirjallisia muistiinpanoja haastattelujen aikana. Välillä mukana oli kannettava tietokone, jonne kirjoitin muistiinpanoja, välillä paperia ja kynä. Kannettava tietokone ei mielestäni ollut paras mahdollinen kenttätyöväline, sillä se loi varsinkin haastattelun alkuvaiheeseen virallisen ja jäykän vaikutelman. Kuitenkin koneelle kirjoittamalla sain tehtyä muistiinpanoja nopeammin ja sinne kirjasin myös haastattelun jälkeen paluumatalla mieleeni nousseita ajatuksia haastattelusta ja siinä käydystä keskustelusta.

Koen tärkeäksi, että luomani aineisto ei määrällisesti noussut kovin suureksi, sillä se olisi vaikuttanut haitallisesti työekonomiaan. Litteroituja sivuja on yhteensä 720. Tutkimuksen aineiston luomiseen liittyy usein saturaatiopiste, mikä tarkoittaa sitä, ettei tutkija koe löytävänsä enää olennaisesti uutta kerryttämällä aineistoa. Tämä toteutui haastatteluissani; haastatteluista alkoi löytyä tuttuutta, joka ilmeni kuitenkin jokaisessa haastattelussa omalla, yksilöllisellä tavallaan. En siis kokenut tarpeelliseksi sitä, että olisin esimerkiksi pyrkinyt ottamaan mukaan jokaisen esihistoriamatkailuun liittyvän kohteen Suomessa – koen, että tutkimuksessani on näistä edustettuna kattava otos. Kokemus on osoittanut, ettei koskaan ole taetta siitä, että tutkimukseen olisi valittu oikea määrä tai erityisen sopiva joukko haastateltavia. Yhdenkin henkilön haastattelu saattaa siis osoittautua erityisen merkitykselliseksi. Tähän vaikuttaa erityisesti tutkimuskysymykset; se, mitä haastatteluilla tavoitellaan. Tämä pitää paikkansa myös tekemissäni haastatteluissa; joihinkin haastatteluihin olen palannut erityisen mielellään, sillä näin olen kokenut löytäväni avaimia muidenkin haastattelujen tulokintaan.²²⁹

Aloittaessani haastatteluja en pohtinut kovin tarkoin rooliani haastattelijana, vaan olin lähinnä kiinnostunut siitä tulevaisuustiedosta, jota haastateltavani voisivat minulle tarjota. Nopeasti kuitenkin ymmärsin, että myös roolini haastattelijana ja esimerkiksi se, tunsinko haastateltavan etukäteen, vaikuttivat haastattelun kulkuun. Ennestään minulle tuttuja haastateltavien joukossa oli 15 henkilöä, ja 8 henkilöä en-

---

228 Ks. kansatieteilijä Miia-Leena Tiilin kuvaus haastatteluprosessista, jossa hän ensimmäisissä haastatteluissa käytti haastattelurunkoa, mutta myöhemmin luopui siitä keskustelua rajoittavana ja kaavamaisia vastauksia tuottavana menetelmänä (Tiili 2016, 49).

229 Esim. TYKL/AUD/1021; TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1023; TYKL/AUD/1034; TYKL/AUD/1035; TYKL/AUD/1041; TYKL/AUD/1043; TYKL/AUD/1047; TYKL/AUD/1049.

tuudestaan tuntemattomia. 12 henkilöä oli nimeltään tuttuja, mutta en ollut aiemmin tavannut heitä tai jutellut heidän kanssaan siten, että voisin sanoa luoneeni heihin aiemmin jonkinlaista kontaktia. Tuttuus ja vieraus saattoivat vaikuttaa siihen, miten luottamukselliseksi haastattelutilanne rakentui. Haastattelujen aikana huomasin, kuinka virallisen sävyisenä alkanut haastattelu saattoi muuttua haastattelun aikana henkilökohtaisemmaksi. Yleisesti ottaen haastateltavat olivat erittäin motivoituneita antamaan haastattelun ja he suhtautuivat ylipäättään tutkimukseen positiivisesti.

Haastattelut ovat vuorovaikutustilanne, jota perinteisesti on kuvailtu tiedonkeruun muotona. Käytännössä haastattelutilanteessa on kyse muustakin kuin yksipuolisesta tiedon siirtämisestä. Haastattelun onnistuminen riippuu pitkälti siitä, miten luottamuksellisen yhteyden tutkija ja haastateltava luovat toisiinsa. Kyse on toisen ihmisen ymmärtämisestä, luottamuksen saamisesta ja sen säilyttämisestä.²³⁰ Tässä tutkimuksessa haastattelutilanne saattoi joissakin tapauksissa olla haastateltavalle terapeutin kokemus. Tämä ei ole tavatonta kansatieteellisissä haastatteluissa – päinvastoin; henkilökohtaisia ja arkojakin kokemuksia saatetaan usein kertoa tutkijalle.²³¹ Etnografisissa kenttätutkimuksissa toistuu se, miten haastateltavat saattavat uskoutua tutkijalle, mikä taas aiheuttaa tutkijan rooliin eettistä pohdintaa erityisesti empatian ja läheisyyden tulkintojen kautta.²³² Osa haastateltavistani suhtautui haastattelun aikana tapahtuneeseen muisteluun kaksijakoisesti.

Joku viisas on sanonut, että muistelmata on pahinta, mitä ihminen voi tehdä, koska ihminen tekee silloin itsensä marttyyriksi ja muistelee vaan omia juttujaan.²³³

Tässä haastattelutilanteessa haastateltavani halusi heti haastattelunsa aluksi tämentää muistikuviansa subjektiivisuutta: sitä, että kyseessä on juuri hänen kokemukseensa ja näkemyksensä menneistä tapahtumista. Hän palasi teemaan uudelleen myös myöhemmin haastattelun aikana, ikään kuin haluten varmistaa sen, että olin ymmärtänyt hänen henkilökohtaisen kokemuksensa kuvauksen:

Jos jottai toista haastattelisit tos tilanteessa niin hän toisella lailla ja kattois sitä hommaa, mut tää on mun näkemykseni ja sä oot valinnu minut haastateltavaksesi.²³⁴

Myös haastattelutila ja ajankohta ovat vaikuttaneet haastattelujen onnistumiseen. Muistan yhden haastattelun, joka toteutettiin pienessä kahvilassa. Kahvila olisi ollut paikkana oikein mainio, mutta samaan tilaan sattui todella koväänistä asiakaskuntaa. Jonkin aikaa pinnistelimme ääntemme kuuluvuuden kanssa, jonka jälkeen päätimme lopulta vaihtaa tilaa. Tämä keskeytys kuitenkin vaikutti haastattelutilanteeseen

---

230 Paaskoski 2008, 14.

231 Pöysä 1997, 39; Ruotsala 2005, 67–68; Tiittula & Ruusuvoori 2005, 17.

232 Ks. esim. Ala-Pöllänen 2017, 33, 37–38; Tiili 2016, 51–54.

233 TYKL/AUD/1022.

234 TYKL/AUD/1022.

niin, että päällimmäiseksi minulle haastattelusta jäi tunne keskeytyksestä ja hallitsemattomasta tilanteesta.²³⁵

Tutkijan positiota tarkasteltaessa on huomattavaa, että tutkijalla on aina ennakkokäsityksiä – jo tutkimusaiheen valintaa ohjaavat tutkijan kiinnostuksen kohteet ja intressit. Tutkija saattaa tiedostamattaan johdatella tutkittavaa, varsinkin jos hänellä on tutkittavasta ilmiöstä vahva ennakkokäsitys.²³⁶ Tunnistan osittain tämän tutkimusaiheestani ja joissakin tapauksissa myös haastattelutilanteista. Erityisesti yksi haastattelutilanne on jäänyt mieleeni, jossa haastateltavani viisaasti totesi esittämäni kysymyksen olevan hänestä johdatteleva. Muistan olleeni haastattelun aikana hieman epävarma ja henkisesti jo hieman väsynyt pitkästä haastatteluperiodista. Haastateltavan kommentti toimikin hyvänä herätyksenä; haastattelutilanne on haastateltavalle aina ainutlaatuinen tilanne, ja vaikka tutkija olisikin jo ollut vastaavassa tilanteessa useita kertoja, hän ei saisi tehdä pitkälle vietyjä päätelmiä henkilöiden vastauksista. Johdatteluun saattaa sortua, kun aineisto alkaa olla jo tutuntuntuista: haastattelija tuntee jo itsekkin osaavansa vastata esittämiinsä kysymyksiin.²³⁷ Tästä haastattelusta otin kuitenkin opiksi ja pyrin yhä tarkemmin olemaan odottamatta mitään tiettyä vastausta, keskustelemaan haastateltavieni kanssa avoimin korvin ja sydämin. Tunnistan kansatieteilijä Miia-Leena Tiilin kuvauksen haastatteluhetkien täydellisestä onnistumisesta, vuorovaikutuksen kautta syntyvästä oivallusten pyörteestä ja toisaalta ajoittaisista epäonnistumisen, harmin ja häpeän tunteista, jotka kiteytyvät usein ymmärtämättömyyteen ja kyvyttömyyteen kuunnella haastateltavaansa. Tiili kuitenkin huomauttaa oivaltavasti, että yksittäisten kompurointien merkitys ei kuitenkaan ole kovin suuri, kun tutkijan tarkoituksena on saada kokonaiskuva tutkimuskohteestaan.²³⁸

Kansatieteilijä Leena Paaskoski on jakanut haastatteluaineistoaan kolmeen kertojaryhmään: kysymyksiin vastaajiin, sujuviin kertojiin ja yksinpuhelijoihin. Kysymyksiin vastaajat odottivat pääsääntöisesti haastattelijan kysymyksiä ja vastasivat niihin yleensä melko lyhyesti pysytellen tiukasti kysymyksen aihepiirissä. Sujuvat kertojat taas veivät haastattelutilannetta oma-aloitteisesti eteenpäin siirtyen esimerkiksi itsenäisesti aihepiiristä toiseen. Yksinpuhelijat taas eivät juurikaan tarvinneet kysymyksiä, vaan he kertoivat haluamansa hyvinkin yksityiskohtaisesti haastattelijan antamien pienten vihjeiden perusteella.²³⁹ Paaskoski kuvaa yksinpuhelijoiden haastattelujen pituutta litteraatioiden sivumäärillä ja niissä näkyvillä olevalla keskeytymättömällä muistelupuheella.

Koin hyödylliseksi jaotella tekemäni haastattelut Paaskosken tavoin. Yksinpuhelijoita haastatteluaineistosta löytyy 4 kappaletta, sujuvia kertojia 23 kappaletta ja kysymyksiin vastaajia 8 kappaletta. Kysymyksiin vastaajista 5 oli arkeologian harrastajaa

235 TYKL/AUD/1030.

236 Raunola 2010, 285–314.

237 Paaskoski 2008, 245.

238 Tiili 2016, 49–50. Ks. myös Fingerroos 2003.

239 Paaskoski 2008, 19, 244.

ja 2 virkamiestä. Käsitykseni on, että harrastajat kokivat todennäköisesti haastattelutilanteen jännittävämmäksi kuin arkeologian ammattilaiset, jolloin haastatteluissa ei välttämättä saavutettu niin rentoa ja sujuvaa tilannetta. Samalla tavoin osa virkamiehistä oli melko pitkälti työroolissaan, jolloin haastattelutilanne ei rentoutunut keskustelunomaiseksi tilanteeksi. Yksinpuhelijoiden kohdalla taas ajoittain koin haastattelijan roolissa hallitsemattoman etenemisen tuntua, kun tarinointi tuntui vievän haastattelua sellaisiin suuntiin, joita en ollut osannut ennakoida. Haastattelujen analyysi- ja tulkintavaiheessa yksinpuhelijoiden haastattelut ovat kuitenkin olleet todella antoisia ja mielenkiintoisia, ja niihin on voinut palata useita kertoja tutkailemaan esille nousseita asioita eri näkökulmista. Sujuvat kertojat vaikuttivat taas useassa tapauksessa sellaisilta henkilöiltä, jotka olivat ehtineet jo vuosien ajan pohtia omaa työtään ja sen vaikutuksia, jolloin he pystyivät keskustelemaan haastattelutilanteessa näkemyksellisesti ja vuorovaikutuksellisesti luottaen omiin kokemuksiinsa ja näkemyksiinsä. Niin yksinpuhelihoissa kuin sujuvissa kertojissakin oli haastateltavan persoonassa aimo annos tarinoitsijaa: henkilöä, joka haluaa ja kykenee kertomaan omien kokemustensa pohjalta mukaansatempaavia tarinoita.

Ymmärrän haastattelut representaation käsitteen kautta.²⁴⁰ Näissä haastatteluissa haastattelupuhe kulkee kolmella aikatasolla: muistellussa menneisyydessä, haastattelujan nykyhetkessä sekä tulevaisuuspuheessa, jonka jokainen haastateltava mieltää omista lähtökohdistaan ja kokemuksistaan käsin. Kansatieteilijä Pirjo Korkiakankaan mukaan eri aikatasojen vuoropuhelussa on usein retorinen sävy, sillä nykyisyys vaikuttaa siihen, miten haastateltava puhuu esimerkiksi menneisyydestä. Haastattelupuheessa ei siis varsinaisesti kerrota todellisuudesta, vaan tuotetaan koetun todellisuuden tulkintoja.²⁴¹ Haastatteluissa nousevat esille haastateltavan mielikuviutus ja luovuus sekä tunteet ja mielipiteet.²⁴² Haastatteluaineisto kertoo siis enemmän merkityksistä kuin varsinaisista tapahtumista: sitä tulee tarkastella kerrottuna ja muistettuna. Kerrotut kokemukset tuovat esille juuri sen, mitä haastateltavan mieleen on noussut haastatteluhetkessä ja -tilanteessa.²⁴³ Haastattelutilanteisiin on vaikuttanut paitsi luomani tavoitteet haastattelulle, myös haastateltavien omat käsitykset siitä, mitä tutkimuksessa tavoitellaan, ja toisaalta se, mitä haastateltava itse haluaa tuoda julki.²⁴⁴

Haastattelujen tulkinnessa olen kulkenut kahdella eri tasolla. Varsinkin tutkimuksen alkuvaiheessa, kun haastattelut oli juuri tehty, luin niistä erityisesti sitä, mitä olin lähentynyt kysymään: arkeologisten maastokohteiden matkailullisen käytön tulevaisuuksiin liittyviä kehitysajatuksia ja yleisesti näkemyksiä tulevaisuudesta. Ajan kuluessa kuitenkin huomasin, että haastattelujen sisäisenä juonena kulki muita kerroksia. Esille alkoi nousta kokemuksellisuus ja tunteet; se miten kohteiden kehittämistä kerrottiin ja miten haastateltavien kokemukset välittyivät haastattelutilanteessa. Tämä haastattelujen

---

240 Ks. esim. Steel 2013, 34.

241 Korkiakangas 2006, 133.

242 Steel 2013, 34.

243 Korkiakangas 2005, 129; Paaskoski 2008, 20; Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 202, 220; Ukkonen 2006, 188.

244 Ks. esim. Paaskoski 2008, 20.

toinen, syvempi taso, alkoi kiinnostaa itseäni yhä enemmän. Aloin lukea myös muuta tutkimusaineistoa toisin silmin, ja esimerkiksi eDelfoi-kyselyn vastaukset näkyivät tämän havainnon jälkeen toisenlaisessa, kokemusperäisessä viitekehyksessä. Tässä prosessissa tapahtui kulttuurianalyysille tyypillinen vaihe, jossa todellisuuden monimuotoisuus alkoi konkretisoitua tutkijalle. Kulttuurianalyysissä erilaisia tarkastelukulmia vaihtelemalla ja kulttuurin erilaisia määritelmiä hyödyntämällä voidaan osoittaa ja tehdä näkyväksi kulttuurin monimuotoisia piirteitä. Tässä tutkimuksessa kulttuurianalyysin avulla on luotu erilaisia matkailun tulevaisuuskuvia arkeologisilla maastokohteilla (osa 3) ja erilaisia tulevaisuusajattelijahahmoja (osa 4).

Tunnistan tutkimuksessani kulttuurintutkijoille tyypillisen pyrkimyksen haastaa ”virallista historiaa” ja menneisyyden tavanomaisia esittämisen tapoja.²⁴⁵ Tässä tutkimuksessa tuodaan esiin haastateltavieni kokemusten kautta ”ruohonjuuritason” kokemusta arkeologisen kulttuuriperinnön ja matkailutoiminnan suhteista. Näin haastattelujen kautta todellisuudesta rakentuu monikerroksinen ja monitulkintainen kokonaisuus. Haastateltavien kokemusten kautta esille nousevat erityisesti tulkinnan erilaiset sävyt: se miten haastateltavat ovat toimineet ja toisaalta haastatteluhetkessä ajatelleet toimineensa ja millaisia vaikutuksia heidän toiminnallaan on ollut. Haastateltavien tulevaisuusajattelua taas kuvastaa erityisesti haastatteluihin kuulunut tulevaisuuspyörä-piirros siihen liittyvine keskusteluineen, vaikka huomattava on, että tulevaisuuskeskusteluja käytiin haastattelujen aikana muutoinkin.

Tulevaisuuspyörä

Tulevaisuudentutkimuksen menetelmänä tunnetuksi tullut tulevaisuuspyörä (engl. *futures wheel*, tunnetaan myös *implementation wheel*, *impact wheel*, *mind mapping* ja *webbing* -termeillä) kehitettiin 1970-luvun alussa. Se on vakiintunut erityisesti pienryhmässä tehtävän työpajatyöskentelyn osaksi ja päätöksenteon apuvälineeksi. Menetelmällisesti se on koettu edulliseksi ja helpoksi menetelmäksi saada ihmiset ajattelemaan tulevaisuuteen vaikuttavia tekijöitä.²⁴⁶ Tulevaisuuspyörästä on olemassa eri tavoin strukturoituja versioita, mutta tässä tutkimuksessa se toimi ajatuskartan tyyppisenä apuvälineenä tulevaisuutta koskevalle keskustelulle. Käytännössä tulevaisuuspyörässä muodostetaankin eräänlainen ajatuskartta, *mind map*, tutkittavasta ilmiöstä. Piirroksen keskelle asetetaan pääteema, ja sen ympärille kootaan siihen liittyviä tekijöitä ja niiden vaikutuksia sekä keskinäisiä suhteita. Tulevaisuuspyörä on siis ajattelun jäsentämisen apuväline: sen avulla voidaan ymmärtää, järjestellä ja täsmentää erilaisia tulevaisuutta koskevia näkemyksiä. Tulevaisuuspyörää on käytetty tulevaisuudentutkimuksen menetelmänä esimerkiksi kestävän matkailun tulevaisuuksia tutkittaessa.²⁴⁷ Matkailututkija Pierre Benckendorffin mukaan tulevaisuuspyörä stimuloi kompleksista ja systeemistä ajattelua tuottaen selkeitä, visualisoituja kuvia, jois-

245 Korkiakangas 2006, 125; Steel 2013 34–35.

246 Glenn 2009, 1, 2, 8.

247 Benckendorff 2008.

ta välittyä tutkittavan ilmiön erilaisia vaikutussuuntia. Menetelmänä sen vahvuus on siinä, että varsin yksinkertaisin keinoin voidaan tulevaisuuspyörä-harjoituksen avulla vapauttaa tulevaisuusajattelua totutusta, kontekstualisoida sitä ja osoittaa tutkittavan ilmiön ja siihen liittyvien tekijöiden erilaisia vaikutussuuntia.²⁴⁸

On tunnettua, että piirtäminen aktivoi ajattelua. Piirtäminen onkin nähty etnografisesti mielekkääksi menetelmäksi: piirroksen avulla tulkitaan todellisuutta piirtäjän henkilökohtaisen näkemyksen kautta.²⁴⁹ Tässä tutkimuksessa käytin tulevaisuuspyörää menetelmällisesti tästä etnografisesta näkökulmasta käsittäen sen piirrostehtävänä, jonka tarkoituksena oli aktivoida ja jäsentää tulevaisuusajattelua. Etnologi Timo J. Virtanen on tehnyt huomion, että haastateltavat suhtautuvat piirtämiseen eri tavoin ja se tuottaa myös eri tyyppisiä tuloksia. Osa piirroksista saattaa olla niin sanotusti tehtävän suorittamista, kauniin kuvan piirtämistä, kun taas osa piirroksista saattaa tavoittaa sellaista yksilöityä tietoa, jota tutkimuksessa haetaankin. Osa piirroksista taas voi yltyä monikerroksiseen ja moniulotteiseen tulkintaan, jonka analysoinnissa tarvitaan visuaalista kuvanlukutaitoa.²⁵⁰

Itse piirustustilanteessa en ajatellut kovinkaan paljoa piirustuksen lopputulosta, vaan ajattelin sitä lähinnä työvälinaikana, joka auttaisi keskustelun suuntaamisessa tulevaisuusteemoihin. Piirtäminen antoi haastateltavalle hetken verran aikaa jäsenellä omaa ajatteluaan rauhassa, minkä jälkeen tulevaisuuskeskustelu käynnistyi aina mukavasti. Jälkikäteen olen kuitenkin kiinnittänyt huomiota myös itse piirroksiin ja huomasin Timo J. Virtasen tekemän huomion toistuvan myös tulevaisuuspyörä-piirroksissa. Tulevaisuuspyörä-piirroksia tehtiin yhteensä 28 kappaletta. Näistä kolme piirrosta kuvastaa piirroksena ”tehtävän suorittamista”. Niissä on vähäisesti merkintöjä ja asioiden väliset suhteet on jätetty merkitsemättä tai piirtäminen näyttää jääneen kesken. Näissä tulevaisuuspyörissä ei myöskään ole juuri lainkaan piirrosellementtejä vaan lähinnä yhden tai kahden sanan pituisia tekstejä. Tulevaisuuspyörissä näkyy kuitenkin pyrkimys jäsentämiseen, vaikka ne on piirroksina jääneet melko keskeneräisiksi. Toisen ryhmän muodostavat yksityiskohtaiset, usein koko piirrosalueen peittävät tulevaisuuspyörät, joissa on tehty myös selkeää jäsentämistä ja ilmaistu esimerkiksi ilmiöiden vaikutussuuntia toisiinsa. Näissä piirroksissa näkyy piirtäjänsä visuaalinen silmä ja mahdollisesti myös tottumus jäsentää ajatteluaan miellekartan muotoon. Näitä piirroksia aineistossa on 16 kappaletta. Viimeisen ryhmän muodostavat tulkinnallisuutta sisältävät, moniulotteiset piirrokset, joissa on havaittavissa myös visuaalista kekseliäisyyttä. Tällaisia piirroksia aineistossa on yhdeksän kappaletta. Näissä piirroksissa näkyy piirtäjänsä visuaalisen hahmottamisen taito ja kyky soveltaa tehtävänantoa oman ajattelunsa piirteisiin. Monissa näistä piirroksista toistuu myös termin tulevaisuuspyörä pyörän visuaalinen hahmo ja sen kuvastama liike. Mielenkiintoista on, että tämän ryhmän haastateltavat edustivat myös kaikki sujuvia

248 Benckendorff 2008, 32.

249 Mäki & Schwartz 2019, 303; Virtanen 2017, 34–35.

250 Virtanen 2017, 38–39.

kertojia tai yksinpuhujia, joten myös tarinallistaminen on ollut haastateltaville luontainen tapa tuoda esille omaa ajatteluaan ja näkemyksiään. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että vaikka tulevaisuuspyörissä olikin keskenään yhteneväisiä asioita, ideoita ja teemoja, oli jokainen piirros omanlaisensa, haastateltavan ajattelua kuvastava ja toisaalta myös edeltänyttä keskustelua tiivistävä (Kuvat 1–3).

Tulevaisuuspyörä-piirrostehtävä oli siis osa tekemiäni haastatteluja. Pyysin haastateltavia hahmottelemaan tulevaisuuspyörän haastattelun loppupuolella. Pyörän keskiöön sijoitimme haastattelun keskiössä olleen teeman, jonka pyrim myös liittämään jollain tapaa konkreettisesti matkailuun. Joissakin haastatteluissa keskustelu nimitäin kulki myös jonkin verran ohi varsinaisen matkailuaiheen, joten tässä vaiheessa pyrim kääntämään haastateltavien ajatuksia takaisin varsinaiseen teemaan, matkailun tulevaisuuteen. Yksi haastateltavistani kieltäytyi tekemästä tulevaisuuspyörää, sillä ei kokenut sitä itselleen ominaiseksi tavaksi ajatella tulevaisuutta.²⁵¹ Osa haastateltavista taas hieman arasteli tehtävään ryhtymistä, usein perusteena se, ettei haastateltava kokenut osaavansa piirtää. Tätä ajatusta pyrim tietoisesti muuttamaan kertoen haastateltavalle, ettei tehtävässä ollut kyse piirustustaidosta, vaan apuvälineestä tulevaisuuden hahmottamisessa. Joillakin haastateltavillani tuntui silti olevan vaikeuksia tulevaisuuspyörän hahmottelussa, ja he kokivat sen todennäköisesti jonkin verran epämieluisana osiona haastattelussa. Tämä näkyy erityisesti tehtävän suorittamisen kannalta tehdyissä piirroksissa. Kuuden haastateltavan kanssa piirrostehtävää ei tehty, koska en nähnyt sitä haastattelutilanteessa tarpeelliseksi. Nämä haastattelut eivät joko olleet niin tulevaisuusorientoituneita, että tehtävä olisi ollut mielekäs, tai sitten tehtävä yksinkertaisesti unohtui keskustelun aikana, eikä sen toteuttamiseen lopulta ollut aikaa. Joillekin ensimmäisille haastateltaville tarjosin myös ennen haastattelua heikkojen signaalien listausta, jonka toivoin vapauttavan tulevaisuusajattelua haastattelun aikana. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan signaalit pikemminkin tuntuivat vaikeuttavan tehtävää entisestään hämmentäen haastateltavia.²⁵² Niinpä luovuin listauksen käyttämisestä ja yksinkertaistin haastattelutilanteen tulevaisuuspyörän varaan.

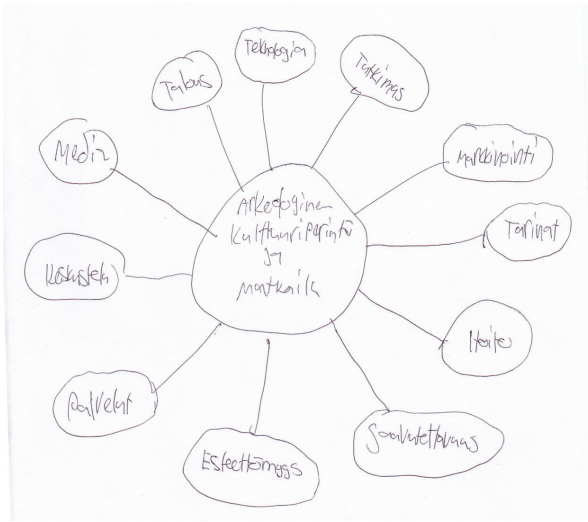
Tarkoituksena oli, että tulevaisuuspyörä helpottaisi haastateltavien tulevaisuusajat- telun muotoilemista toisaalta minulle, haastattelijalle, ja toisaalta haastateltavalle itselleen. Ajatuksena oli siis, että heittäytyminen tulevaisuuteen ajatuksen tasolla olisi vaivattomampaa. Haastattelujen aikana kuitenkin huomasin, että osalle haastateltavista tulevaisuuspyöräkään ei välttämättä tehnyt tulevaisuuden ajattelua ja kuvittelua helpoksi. Yksi haastateltavistani sanoitti tätä hankaluutta hyvin:

Nyt ko sä puhut vuodesta kakstuhatviisikymmentä perspektiivinä, niin nyt iskee tää – miten nyt sanois? – tunne visionäärisyyden puutteesta, mut mä yritän.²⁵³

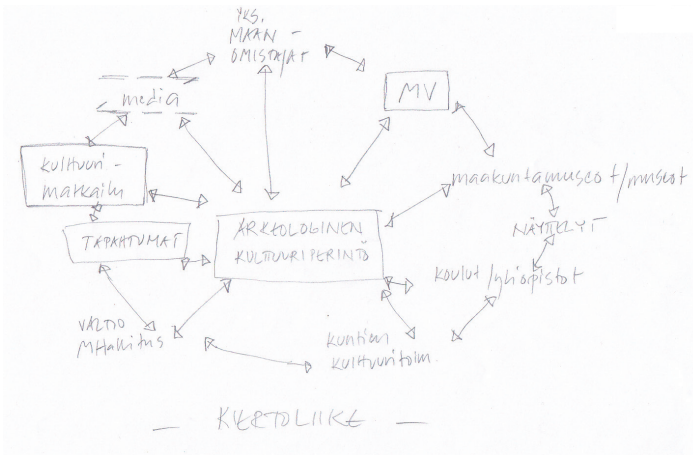
251 TYKL/AUD/1030.

252 TYKL/AUD/1023; TYKL/AUD/1050.

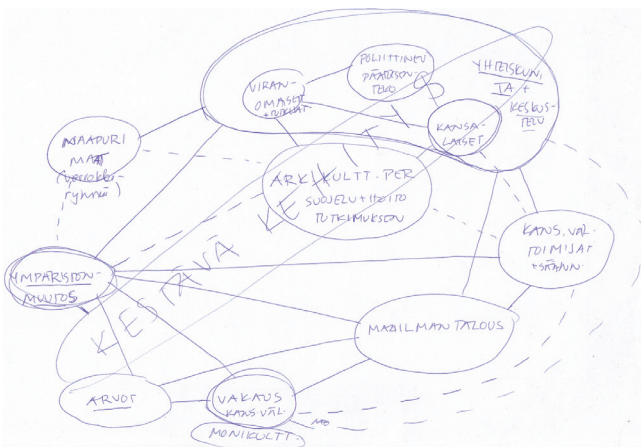
253 TYKL/AUD/1031.

KUVA 1. Yksinkertaisuutta tavoitteleva jäsenyys arkeologisen kulttuuriperinnön ja matkailun suhteesta.

KUVA 2. Pyörämäiseen muotoon toteutettu tulevaisuuspyörä, jonka keskiöön on asetettu arkeologinen kulttuuriperintö. Tässä kuviossa on tavoitettu tulevaisuuspyörälle ominainen vaikutussuuntien esille tuominen.

KUVA 3. Tulevaisuuspyörä, joka on hahmoteltu useampaan "tasoon". Keskiössä piirustuksessa on arkeologisen kulttuuriperinnön suojeleminen ja hoito, ja siinä on huomioitu myös tutkimuksen rooli. Läpileikkaavaksi ilmiöksi tässä nähdään kestävä kehitys.

Haastateltavien saattoikin olla vaikea heittäytyä ajattelemaan tulevaisuutta ja he olivat välillä myös kriittisiä omaa tulevaisuusajatteluaan kohtaan. Eräs haastateltavista sanoitti asiaa aloittamalla laatimansa tulevaisuuspyörä-piirroksen esittelyn näin:

Hei ku sä taas sanoit tän [tehtävänannon] ääneen, ni mä rupesin kritisoimaan omia, mut nää nyt oli sillee mitä siält nyt tul.²⁵⁴

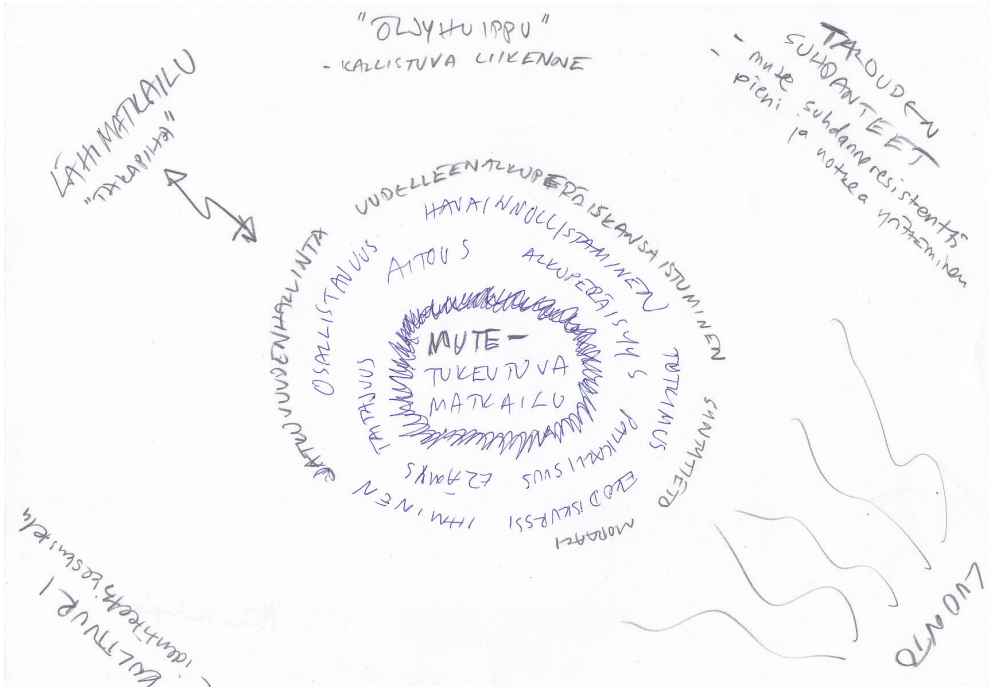
Haastateltava tunsi siis hieman epävarmuutta omien ajatustensa ”oikeellisuudesta” – siitä, miten hän hahmotti tehtävässä tulevaisuutta ja miltä hänen ajatuksensa toisaalta saattoivat vaikuttaa haastattelijasta. Samassa lauseessa hän kuitenkin tyytyi siihen, mitä oli saanut lyhyessä ajassa hahmoteltua paperille ja lähti heti tämän lausahduksen jälkeen kertomaan tarkemmin piirroksestaan.

Osa haastateltavistani taas suhtautui tehtävään erittäin myönteisesti ja ryhtyivät tehtävään hyvinkin vaivattoman ja luonnollisen oloisesti. En pysty sanomaan, oliko kyseessä piirtämisen taito tai yleisesti ottaen käsillä tekemisen taito vaiko osan kohdalla esimerkiksi akateemisen koulutuksen kautta syntynyt taito hahmotella ajatuksia ajatuskartan muotoon. Joka tapauksessa – joillakin haastateltavistani ajatukset lähtivät tehtävän myötä liikkeelle varsin luovasti. Näiden haastateltavien joukossa myös tulevaisuuspyörä-piirroksista keskusteleminen oli todella antoisaa. Nämä piirrokset sijoittuvatkin aineistossa tulkinnallisten ja moniulotteisten piirrosten joukkoon.

Alla on kuvailtu yksi esimerkki tulevaisuuspyörä-piirroksista ja siihen liittyneestä keskustelusta haastattelun aikana (Kuva 4). Piirroksen tekijä oli käsityöläinen, ja hän toteutti tulevaisuuspyörän pyörämäisyyden piirroksessaan taitavasti, visuaalista havainnointikykyä osoittaen. Samalla hänelle oli myös luontevaa selittää ja kuvailla haastattelijalle piirroksensa sisältö. Lainaus on melko pitkä, mutta se havainnollistaa hyvin sen ajatteluprosessin, joka haastateltavalla oli piirustusta tehdessään.

Täs on tää muteen [muinaistekniikkaan] tukeutuva matkailu keskiössä, ja siitä mä nyt sitten yritin lähtee liikkeelle, mutta niin ku sanottu, mulla menee puurot ja vellit sekaisin. Mut tääl on, mä lähdin liikkeelle taitajuudesta, aitoudesta, alkuperäisyydestä, paikallisuudesta ja elämyksistä. Ne on niitä ihan selviä juttuja, mitä muinaistekniikka tarjoaa matkailulle. Tääl on myös sitten osallistavuus ja havainnollistaminen, ja sitten tääl on mainittu tutkimus, ja sitte tämmösenä lähtee jo sit vähä – mite mä nyt sanoisi? – lapasesta, et täs on tää ekodiskurssi. Se nyt on viäl iha selkee juttu, mut sit ylipäättään ihminen on tuolla, ja sit täällä mainitaan se jatkuvuuden hallinta ja tämmönen hieno käsite ku uudelleen alkuperäiskansaistuminen ja synty tieto ja moraal ja tällasii juttui, elikkä se liittyy siihen, että muinaistekniikka voi tarjota millä tahansa mittarilla tarkasteltuna eettisen tavan toimia tällasessa kaupallisessa matkailuympäristössä. Elikkä se muinaistekninen näkökulma ja osaaminen, ammattilaisuus, voi tarjota ne keinot ikään kuin joko ihan luoda uus matkailutuote tai -palvelu tai sitten olemassa olevia sellasia muuntaa ja ohjata sellaseen muotoon, että sieltä rupee löytyyn näitä asioita. Ja tääl on sit tätä koko toimintaa kehystävinä, siihen vaikuttavina, sitä määrittävinä tekijöinä,

254 TYKL/AUD/1048.

KUVA 4. Tulevaisuuspyörä, jossa on keskiössä muinaistekniikoihin tukeutuva matkailu. Piirroksen on tavoitettu visuaalisen tulkinnan monimuotoisuutta.

tällaset talouden suhteet ja luonto ja kulttuuri, ja sitten ”öljyhuippu”, jolla itse asias tarkoitan öljyntuotantohuippua, ja sitten sitä kautta liikenne kallistuu ja sitte o tää lähimatkailun idea versus sitten kaukomatkailu. Talouden suhdanteista mainitsen täällä, että mute [muinaistekniikka] on tällane suhdanneresistentti, elikkä tavallaan muinaistekniikka, mä näen, et se ei mee pois muodista, koska se kykenee muuntautumaan. Sit jos on semmosia pintatason muutoksia, trendejä tai meemejä tai mitä tahansa, niin mute pystyy tarjoomaan. Täs onki sit pieni ja notkea yrittäminen, joka reagoi herkästi juttuihin. Täällasii ajatuksii, ja luonto nyt on täällä semmosena isona juttuja; väreilee tähän kaikkeen. Ja kulttuuri. Tääl on tällane identiteettikeskustelu, ni se ehkä liittyy nyt sitte siihen, että jos ihmiset on jotenki väsyneitä, vaikkapa nyt sitten, oli heiiä ideologia mikä hyvänsä tai maailmankatosumus, mut ihmiset saattaa olla väsyneitä semmosee EU-keskusteluun tai ollaanko me nyt osa tätä vai tuota vai mitä, ja kuinka isoja.²⁵⁵

Tähän tulevaisuuspyörään haastateltava onnistui kokoamaan tulevaisuusajattelunsa kulmakivet: yhteiskuntaan vaikuttavat muutosvoimat, ihmisten arvot ja asenteet sekä sellaiset matkailuun liittyvät tulevaisuudentrendit, joiden uskoi ja arvoihinsa perustuen myös toivoi kasvavan tulevaisuudessa. Parhaimmillaan tulevaisuuspyörä

255 TYKL/AUD/1021.

menetelmänä näyttääkin pystyvän kiteyttämään ja tuomaan esille haastateltavan käsitteitä tulevaisuudesta pohjautuen hänen arvoihinsa ja maailmankuvaansa.²⁵⁶ Välillä tulevaisuuspyörään kirjatut ajatukset saivat haastateltavan keskustelemaan ikään kuin itsensä kanssa – tunnistamaan maailmankuvaansa sekä omaa tapaansa ajatella:

Näköjään täst tuli nyt kauheen tällöinen kirkasotsainen, et täältä puuttuu tää bisnes kokonaan, joka kertoo ehkä musta jotain.²⁵⁷

Näin totesi yksityisyrittäjänä toimiva haastateltavani, kun olimme keskustelleet hänen laatimastaan tulevaisuuspyörästä jo jonkin aikaa. Tulevaisuuspyörän piirtämisestä tuli siis myös jollakin tasolla itsetuntemukseen ja henkilökohtaiseen tulevaisuusajatteluun kiinnittyvä tehtävä.

Koska tulevaisuuspyörä tehtiin aina haastatteluhetken loppupuolella, oli haastattelutilanteesta muodostunut jo tuttavallinen ja rennonoloinen keskustelu. Tulevaisuuspyörää saatettiin piirtää joko hiljaisuuden vallitessa tai spontaanisti piirtämistä kommentoiden riippuen haastattelutilanteesta. Pyrin kuitenkin antamaan jokaiselle piirtäjälle oman, rauhallisen hetken piirroksen tekemiseen. Tulevaisuuspyörän hahmotteleminen antoi haastateltavalle mahdollisuuden koota ajatuksiaan ja miettiä, mitä asioita oli jo läpikäyty ja mitä asioita hän haluaisi vielä tuoda esille. Vaikutti myös siltä, että piirrostehtävä tuntui monesta mielekkäältä, sillä suurin osa haastateltavista hahmotteli hyvinkin tehokkaasti mieleisensä pyörän. Käytännössä moni haastateltava on jossakin vaiheessa työurallaan hyödyntänyt ajatuskarttaa suunnittelun apuvälineenä, joten tehtävä sinällään ei ollut teknisesti liian vaikea toteuttaa. Yksinkertaisuutensa ja helpon toteutustapansa ansiosta koin tulevaisuuspyörä-piirrostehtävän luovaa tulevaisuusajattelua inspiroivana ja tutkimuksellisesti antoisana sekä merkityksellisenä osana haastattelutilanteita. Sekä tulevaisuuspyörään liittyneet keskustelut että itse piirrokset ovat myös vaikuttaneet olennaisesti tutkimuksen tulevaisuuskuviin ja tulevaisuusajattelijahahmojen rakentumiseen.

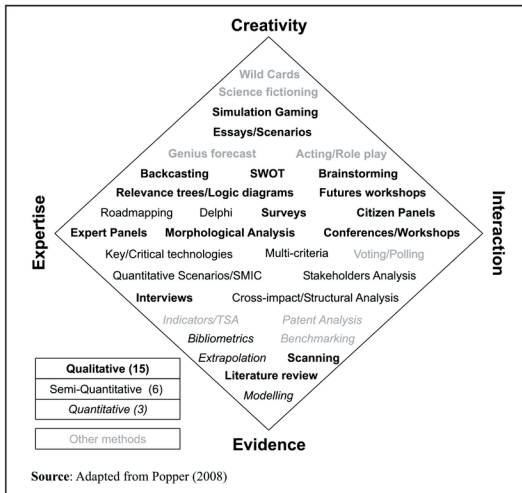
eDelfoi-kysely

Tulevaisuudentutkimuksen menetelmiin kuuluu useita asiantuntijavetoisia menetelmiä (Kaavio 4), joista niin sanotulla Delfoi-menetelmällä (engl. *delfhi method*, *eDelfoi*-nimitys viittaa menetelmän internetissä toteuttavaan versioon) on monikymmenvuotiset juuret.²⁵⁸ Menetelmä perustuu tutkijoiden laatimiin tulevaisuusväitteisiin, joita kirjallisesti arvioi ja kommentoi asiantuntijoista koottu paneeli. Keskeistä Del-

256 Ks. myös Glenn 2009, 8–9.

257 TYKL/AUD/1050.

258 Delfoi-menetelmän historia juontaa 1950-luvulle Yhdysvaltoihin, jolloin RAND-yhtymässä kehitettiin sotateknologiaa ilmavoimille. Vuosikymmenten kuluessa menetelmä on teknologian ennakoinnista laajennut ja tullut yhdeksi suosituimmista päätöksentekoon liittyvistä ja yhteisölliseen tiedontuottamiseen perustuvista tulevaisuudentutkimuksen menetelmistä. Delfoi-menetelmän perusta on pysynyt samana: kyseessä on strukturoitu ja kirjalliseen kyselymuotoon rakennettu, anonymien vastaajien argumentaatioon ja keskinäiseen keskusteluun perustuva tutkimusmenetelmä (Linstone & Turoff 2011, 1712–1714).

KAAVIO 4. Niin sanottu Popperin timantti, johon on koottu tulevaisuudentutkimuksen menetelmiä asiantuntijuuden ja vuorovaikutuksen sekä evidenssipohjaisten ja luovien menetelmien akseleille. Delfoi-menetelmä sijoittuu kaaviossa timantin keskiosaan, asiantuntijapohjaisten menetelmien suunnalle, vaikka nykymuodossaan se lähestyy vuorovaikutteisten menetelmien kenttää. Lähde: Popper 2008.

foi-menetelmälle on se, että asiantuntijat toimivat Delfoissa tunnistamattomina, jolloin heidän argumentointikykyä ja näkemyksensä ovat etusijalla. Lisäksi Delfoille on tyypillistä iteratiivisuus: se, että asiantuntijoille annetaan mahdollisuus tarkentaa ja korjata näkemyksiään ja argumenttejaan. Menetelmän koetaan soveltuvan parhaiten kompleksisiin tilanteisiin, joiden tulevaisuuden ennakoiminen on haasteellista.²⁵⁹ Delfoi-menetelmän avulla on nähty saatavan sekä valistuneita arvauksia että perusteltuja mielipiteitä ja hiljaista tietoakin tulevaisuuden mahdollisuuksista ja vaihtoehtoista. Strukturoidussa Delfoi-prosessissa pyritään saamaan esiin asiantuntijaryhmältä tietoa ja oletuksia tutkittavasta ilmiöstä ja sen tulevaisuudesta. Asiantuntijat voivat olla erimielisiä tai tukea toistensa näkemyksiä, eikä nykymuotoinen Delfoi-prosessi edes pyri koostamaan konsensusta. Pikemminkin tärkeänä pidetään Delfoin avulla saavutettavaa moniäänisyyttä ja menetelmän avulla syntyvää kommunikaatiota asiantuntijoiden kesken.²⁶⁰ Delfoi-prosessin nähdään myös toimivan hyvin sellaisissa tutkimusteemoissa, joissa muutokset ovat vasta aluillaan, jolloin se parhaimmillaan voi mahdollistaa yhteisten toimintastrategioiden hahmottelun.²⁶¹

Delfoi ei ole menetelmänä täysin tuntematon kansatieteilijöille. Kansatieteilijä Anne Nieminen on käyttänyt Delfoi-menetelmää kartoittaessaan pro gradu -tutkielmassaan Turun Kakolanmäen tulevaisuutta. Nieminen käytti eDelfoi-alustaa, jonka koki kuitenkin teknisesti hankalaksi työvälineeksi.²⁶² Kansatieteilijä Jussi Lehtosen maaseudun palvelujen tulevaisuutta käsittelevässä väitöskirjatutkimuksessa yhtenä käytetyistä menetelmistä taas on ollut postikyselynä toteutettu Delfoi. Myöskään Lehtonen ei ollut täysin tyytyväinen Delfoin tekniseen toteutukseen ja piti sitä omassa tutkimuksessaan lähinnä tutkimuksen alkuvaiheen tulevaisuusorientaatiota vahvis-

259 Kuusi 2003a, 205–207; Linturi & Rubin 2011, 14.

260 Bell 1997, 261; Linstone & Turoff 2002; Linturi & Rubin 2011, 14.

261 Kuusi 2003b, 142.

262 Nieminen 2012, 15–16, 21.

tavana menetelmänä.²⁶³ Vaikuttaisikin siltä, että etnologiseen tutkimukseen Delfoi-menetelmän koetaan sopivan paremmin muuta tutkimusaineistoa täydentäväksi menetelmäksi.²⁶⁴ Tällaisen moniaineistaisen lähestymistavan on todettu soveltuvan kansatieteessä holistiseen ja kulttuurianalyttiseen tutkimustapaan.²⁶⁵ Tämä havainto sopii myös omaan tutkimukseeni. Koen toteuttamani eDelfoi-kyselyn auttaneen jäsentämään ja täydentämään haastattelujen avulla muotoiltuja matkailun tulevaisuuksia sekä tulevaisuusajatteluun liittyviä eri näkökulmia kulttuurianalyysin näkökulmasta.

Tietyllä tavoin Delfoi vertautuu perinteiseen kansatieteelliseen menetelmään, kyselyyn, jolla on usein pyritty kartoittamaan tutkittavan ilmiön peruspiirteitä.²⁶⁶ Kyselyt on koettu sopivaksi aineistonkeruumenetelmäksi esimerkiksi silloin, kun tutkittavia on määrällisesti paljon ja he ovat maantieteellisesti hajallaan. Kyselylle tyypillistä on sen strukturoitu rakenne. Kysymykset ovat vakiomuotoisia ja kaikki kyselyyn osallistujat vastaavat samoihin kysymyksiin, samassa järjestyksessä.²⁶⁷ Näin rakentui myös tekemäni eDelfoi-kysely (Liite 2), joka jakautui neljään osa-alueeseen: 1) toimintaympäristö 2) muinaisjäännös ja maisema 3) matkailupalvelut ja elämystuotanto 4) muinaisjäännöksiin liittyvät arvot ja merkitykset. Verkko- tai nettikyselylle onkin tyypillistä, että kysymykset ryhmitellään mielekkäiksi kokonaisuuksiksi.²⁶⁸ Jokaisen osa-alueen alkuun kirjoitin lyhyen johdatuksen teemaan ja suurimpaan osaan tulevaisuusväitteistä kirjoitin myös lyhyen taustoittavan tekstin, jossa saatettiin viitata esimerkiksi johonkin löytämäni heikkoon signaaliin tulevaisuudesta.²⁶⁹ Jokaista tulevaisuusväitettä tuli arvioida X/Y-asteikolla, jossa X oli todennäköisyys ja Y toivottavuus. Arviointiskaala oli --- / +++. Tämä on tyypillinen tapa rakentaa eDelfoi-kyselyrunko, mutta jälkikäteen arvioiden siitä tuli vastaajille melko raskas kokonaisuus, joka vaati aikaa ja paneutumista. Digitaalisen kulttuurin tutkija Jaakko Suominen onkin kyseenalaistanut mielikuvan siitä, että verkkokysely olisi menetelmänä kovin helpos-ti toteuttavissa oleva edes nykyteknologian keinoin, vaan siihen liittyy omanlaisiaan haasteita. Verkkokyselyt eivät myöskään ole yksi ainoa menetelmä, vaan käytännössä

263 Lehtonen 2016, 71–72.

264 Tulevaisuudentutkijat ovat huomanneet Delfoi-prosessiin liittyvän kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen aineiston käytön painotukset: usein tutkimuksissa näyttää jokin aineistotyyppi dominoivan toista. Tämä taas saattaa johtaa siihen, että jokin aineiston osaa ei tule täysin hyödynnetyksi. (Tapio, Paloniemi, Varho & Vinnari 2011, 1623.) Tämä pitää tietysti määrin paikkansa myös tässä tutkimuksessa, sillä kyselyvastausten ja tulevaisuusväitteisiin liittyneiden keskustelujen kuvailuun voisi antaa tilaa paljon enemmänkin. Tässä tutkimuksessa päädyin kuitenkin tuomaan aineistoa esille bricolage-henkisesti, jolloin kyselyvastausten roolina on rikastaa ja monipuolistaa aineiston analyysiä ja tulkintaa sekä tukea näin luovaa tulevaisuusajatteluprosessia.

265 Suominen 2016, 122. Ks. myös Kirveennummi 1997, 39; Lehtonen 2005, 15.

266 Kansatieteellisistä kyselyistä, Leimu 2005.

267 Vilka 2007, 27–28.

268 Esim. Selkälä 2013, 106, 118.

269 Kyselyssä oli esimerkiksi seuraava tulevaisuusväite: ”Muinaisjäännösten yhteyteen on perustettu hiljaisuuden retriittejä, jotka ovat ihmisten luontoyhteyttä vahvistavia teknologiavapaita matkakohteita.” Taustoitus väitteelle oli seuraava: ”Pohjanmaalla on matkailijoille tuoteistettu Hiljaisuuden Lestijoki -retkipaketti ja hiljaisuuden tuotteistamisessa nähdään laajemminkin potentiaalia Suomeen suuntautuvassa luontomatkaillussa.” Tähän oli linkitetty Sitran raportti ”Luonnonlukutaito. Luo liiketoimintaa vihreästä hyvinvoinnista”, jossa on mainittu hiljaisuuden kokemusten olevan tuloiltaan olevia matkailun trendejä (<https://media.sitra.fi/2017/02/23070432/Luonnonlukutaito-3.pdf>, luettu 23.2.2020).

menetelmien joukko, johon vaikuttaa teknologian kehitys ja muutokset tavoissamme käyttää teknologioita.²⁷⁰

Toteutin laatimani kyselyn eDelphi-sovelluksessa osoitteessa www.edelphi.org, joka on suljettu verkkokysely-ympäristö. Aluksi ajatuksenani oli tehdä kaksivaiheinen kysely, mutta jo ensimmäinen kyselykierros tuotti niin laajan aineiston, etten nähnyt jatkolle tarvetta. Periaatteessa ensimmäiseksi Delphi-kierrokseksi voi myös mieltää haastattelut, joiden avulla kyselyn teemat ja tulevaisuusväitteet muotoutuivat. Kyselyssä ei siis ollut erillisiä, iteratiivisia kierroksia, vaan vastaajat näkivät reaaliaikaisesti toistensa kommentit ja vastausjakaumat sekä voivat halutessaan muuttaa niiden perusteella arvioitaan. Näin kyselyni voidaan luokitella niin sanotuksi *real-time delphi*-menetelmäksi, joka nähdään tehokkaana ja vastaajille vaivattomana Delphin muotona.²⁷¹

Periaatteessa eDelphi-sovellukseen voi esittää samaa kritiikkiä kuin muihinkin internetissä toteutettaviin kyselyihin. Niihin vastaavat ainoastaan ne henkilöt, jotka käyttävät verkkoympäristöjä aktiivisesti ja jotka kokevat verkossa tapahtuvan vuorovaikutuksen itselleen luontevaksi tavaksi kommunikoida. Lisäksi eDelphi-kyselyn avoimet vastauskentät vaativat vastaajalta kirjallista argumentaatiotaitoa ja myös halua siihen. Haastateltavistani yksi henkilö ilmoitti selkeästi, ettei halua osallistua verkkokyselyyn,²⁷² osa taas joko unohti tai ei myöhemmin syystä tai toisesta halunnut vastata kyselyyn tai ei saanut tehtyä kyselyä loppuun asti.²⁷³ Kun huomasin, että osa kyselyyn pyydytyistä ei ollut vielä vastannut kyselyyn, lähetin joitakin muistutusviestejä. Tässä eDelphin tekninen toteutus kuitenkin tuotti vaikeuksia, sillä kaikki viestit eivät tavoittaneet vastaanottajia. Muutoin pyrin olemaan kommentoimatta tai osallistumatta keskusteluihin, joita kyselyalueella käytiin. En siis toiminut aktiivisena moderaattorina, vaan halusin vastaajien voivan toimia kyselyssä täysin oman näkemyksensä mukaisesti. Vastaajien määrä jäi lopulta hieman odottamaani vähäisemmäksi, mikä tosin on Delphi-tutkimukselle melko tyypillinen piirre. On vaikeaa motivoida vastaajia ensinnäkin vastaamaan ja toiseksi antamaan vastauksilleen perusteluja.²⁷⁴ Koska itse koen toimivani melko joustavasti erilaisissa verkkoympäristöissä, en välttämättä osannut ohjeistaa vastaajia tarpeeksi tai muotoilla kyselyrunkoa mahdollisimman vaivattomaksi.

eDelphi-kysely ja haastattelujen tekeminen menivät osittain ajallisesti limittäin. Tämä mahdollisti sen, että saatoinkin joissakin haastatteluissa keskustella myös kyselyyn vastaamisesta. Erään haastateltavani kanssa keskustelimme kyselystä, ja hänestä tule-

---

270 Suominen 2016, 144–145.

271 Linturi 2007, 102, 107–108. Ks. myös Gnatzy, Warth, von der Gracht & Darkow 2011; Gordon & Peace 2006.

272 TYKL/AUD/1030.

273 eDelphi-kyselyyni kirjautui 40 henkilöä, mutta viimeiseen kysymykseen vastasi lopulta 30 henkilöä. Kymmenellä vastaajalla kyselyn täyttäminen jäi siis kesken.

274 Esim. Linturi 2007. Survey-tyyppisissä verkkokyselytutkimuksissa on viime vuosina havaittu ihmisten vastausaktiivisuuden heikentyneen (Räsänen & Sarpila 2013, 71). Toisaalta kokemuksia on, että intohimoja herättävät aiheet saattavat tuottaa hyvinkin isoja vastausmääriä, mikäli kyselyä vielä jaetaan ahkerasti sosiaalisen median kanavilla (Suominen 2016, 119).

vaisuusväitteet tuntuivat vaikeilta. Lisähaasteen toi muiden vastaajien erittäin asian-
tuntevilta tuntuvat kommentit tulevaisuusväitteisiin:

Ne olikin yllättävän siis sillain, siel oli niin viisasta kommentteja ja sillai sit tuli yhtäkkiä, et en mä
uskalla tohon mitään [vastata].²⁷⁵

Tämä kyseinen haastateltava koki, ettei hänellä riittänyt oma osaaminen ja kokemus
vastata joihinkin väitteisiin, joihin hänen mielestään osaavammat olivat jo vastaan-
neet ja kommentoineet. Itsesensuuri saattoikin siis vaikuttaa vastaamiseen ja siihen,
millä tavoin uskaltautui kirjallisesti kommentoimaan. Saman haastateltavan mielestä
myös yksittäiset tulevaisuusväitteet tuntuivat hankalilta, ja hän olisi mieluummin tar-
kastellut asiaa ilmiönä, kokonaisuutena.²⁷⁶ Tämän koin myös itse tulevaisuusväitteitä
luodessani haasteelliseksi tehtäväksi: miten tiivistää moniulotteinen ja kompleksinen
asiakokonaisuus muutamaaan lyhyeen virkkeeseen siten, että se vielä herättäisi keskus-
telua vastaajien joukossa.

Jälkikäteen arvioiden eDelfoi-kyselyrunko kuvastaa tekoajankohtaansa tutkimus-
prosessissani. Kysely oli teknisesti yksinkertainen toteuttaa, mutta sovelluksen kaut-
ta kommunikointi vastaajien kanssa ei onnistunut toivotulla tavalla. Lisäksi teknisiä
haasteita oli kyselyraportin koostamisessa, sillä en saanut siihen liitettyä aivan kaik-
kia niitä tietoja, joita olisin halunnut eritellä kyselystä. Tulevaisuusväitteitä kuitenkin
kommentoitiin kiitettävän runsaasti ja kyselyn koonti onkin yhteensä 157 sivua pitkä
raportti. Tämä kyselyaineisto toimii tässä tutkimuksessa kulttuurianalyysin yhtenä
aineistona, joka jäsentää ja syventää matkailun tulevaisuuskuvia sekä tulevaisuus-
ajattelija-hahmoja. Tämän takia en käy jokaista kyselyn tulevaisuusväitettä ja siihen
liittyneitä vastauksia ja keskustelua yksityiskohtaisesti läpi, vaan otan esille kysely-
vastauksia sellaisissa kohdissa, joissa se tuo lisätietoa tai uudenlaisia näkökulmia kä-
siteltävään aiheeseen. Kulttuurianalyttinen lukutapa nostaa kyselyaineistosta esille
myös sellaista, joka saattaisi muutoin jäädä piiloon.²⁷⁷ Yllätykset, sattumat ja toisaalta
moninaisuus ja kompleksisuus, erilaisten vaihtoehtoisten tulevaisuuksien läsnäolo
konkretisoituu kyselyaineiston kulttuurianalyttisen tarkastelun avulla.

---

275 TYKL/AUD/1038.

276 TYKL/AUD/1038.

277 Kirveenummi 2016, 219.

**OSA II:
KOKEMUKSIA MENNEESTÄ
– KOHTEITA JA TOIMINTAA
TEKIJÖIDEN SILMIN**

Tässä tutkimuksen toisessa osassa esille nousevat haastateltavat ja heidän kohteensa. Ennen varsinaista kohteiden, toimijoiden ja toiminnan muotojen kuvailua esittelen lyhyesti havaintoja esihistoriamatkailun toimintaympäristön muutoksesta perustuen tekemääni C-PESTE-analyysiin.²⁷⁸ Tämä luku taustoittaa sitä, mitä kohteiden esittelyssä ja toiminnan kuvauksissa nousee esille haastateltavien kokemusten kautta. Taus-toituksen jälkeen jäljitän arkeologisten kohteiden kehitystä: siis sitä, miten kohteista on tullut nimenomaisesti matkailukohteita ja miten niiden kehittäjät ovat kokeneet kohteiden muutoksen. Käsittelen kohteita subjektiivisten kokemusten kautta, sillä ne perustelevat sitä, miten haastateltavat ovat myöhemmin haastattelussa kuvailleet alan ja arkeologisten kohteiden tulevaisuuden näkymiä. Tarkoitukseni ei siis ole luoda kokonaisvaltaisia ja kaikki näkökulmat kattavia, täydellisen todenmukaiseksi miellettyjä kuvauksia arkeologisten kohteiden matkailukäytön kehityksestä. Ajatuksena on tuoda esille kehittäjien ääni; se, miten kehitystyö on koettu ja miten siitä on minulle, tutkijalle, kerrottu.

Kansatieteessä useat tutkijat ovat käsitelleet kokemukseen ja muistiin liittyvää tematiikkaa.²⁷⁹ Merkille pantavaa onkin, että haastattelujen avulla ei tavoiteta mennyttä todellisuutta vaan se, miten haastateltava muistaa ja mitä hän haluaa minulle haastattelutilanteessa kertoa. Näen siis haastattelujen avulla luodut kehityskertomukset subjektiivisen kokemusmaailman rekonstruomisena toisaalta haastateltavan muisteluhetkessä tekemän muistelutyön, toisaalta tutkijan tulkinnan kautta.²⁸⁰ Etnologinen haastatteluaineisto ei tarjoakaan faktatietoa sen perinteisen merkityksen kautta, vaan tulkinnallista tietoa diskurssien, narratiivien ja näkemysten kietoutuessa yhteen.²⁸¹ Todellisuutta tulkitaan paitsi itse haastattelutilanteessa tutkijan ja haastateltavan välisen vuorovaikutuksen aikana, myös myöhemmin tutkijan tuottaman kulttuurianalyttisen lukutavan kautta.

Kokemus kietoutuu ajan kokemiseen ja muistiin. Se voidaan määritellä läsnäolevaksi menneisyydeksi, joka muuttuu ja muovautuu ajan kuluessa. Kerrottuun kokemukseen siivilöityy ajan eri kerrostumia, mikä tekee myös sen tulkinnasta mielenkiintoista ja samalla haastavaa.²⁸² Muistamiseen vaikuttaa aina myös se tilanne, jossa muistelua tehdään. Historioitsija Ville Kivimäki huomauttaa, että kokemukset eivät ilmene ainoastaan kertoen, kielellisesti sanallistuen, vaan ne voivat muuntua myös tunteiksi, vaikenemiseksi tai toiminnaksi.²⁸³ Tämä on mielenkiintoinen huomio tulevaisuusajattelun ja -toiminnan kannalta, sillä kokemuksemme muovaavat myös tulevaisuusajatteluumme. Aineistostani löytyy esimerkkejä niin vaikenemisestä ja unohtamaan pyrkimisestä kuin myös kokemusten muovaamisesta toiminnaksi. Näitä tulevaisuusajattelun eri muotoja pohditaan tarkemmin osassa neljä.

278 Ks. seuraava luku, Havaintoja toimintaympäristöstä ja sen muutoksesta.

279 Esim. Paaskoski 2008, 130–132. Ks. myös Tiili 2016; Steel 2013; Snellman 1996, 35; Korkiakangas 1997.

280 Ks. Paaskoski 2008, 130.

281 Jouhki & Steel 2016, 35.

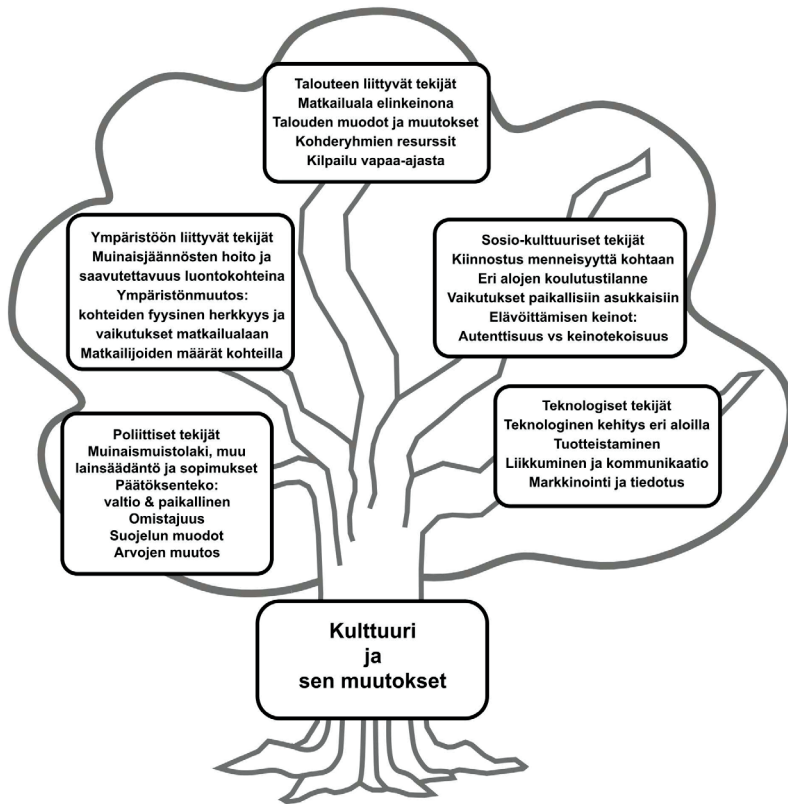
282 Paaskoski 2008, 130–131; Koselleck 2004, 259–260; Kivimäki 2006.

283 Kivimäki 2006, 75–76, 80.

Tämä tutkimuksen toinen osa on jaoteltu siten, että toimintaympäristön muutosten kuvailun jälkeen kerrotaan tarkemmin yksittäisistä kohteista ja niiden kehityksestä kohteissa työskennelleiden silmin. Nämä yksittäisten kohteiden kuvaukset on jaoteltu neljään osioon. Ensimmäisessä osiossa kerrotaan muinaisjäännösten hoitotyöstä kahden tapausesimerkin kautta. Muinaisjäännösten hoitaminen mahdollistaa matkailun niille, joten tätä työtä olen kokenut tärkeäksi kuvata, vaikkei se olekaan ollut varsinaista matkailutoimintaa. Nostan esille muinaisjäännösten hoitotyön vaiheita lounaisessa Suomessa sekä työn muutosta kuvastavan tapausesimerkin Pirkanmaalta, Adoptoi monumentti -toiminnasta. Toisessa osiossa kerrotaan kohteiden toiminnasta kuntakontekstissa: esille tulevat Euran kunnan, Liedon kunnan ja Yli-Iin, nykyisen Oulun kaupungin, alueilla tapahtuneet ja edelleen kehittymässä olevat toiminnan muodot. Näkökulmina näihin esimerkkeihin toimii projektimainen toiminnan käynnistäminen, pedagogisen työn muodot sekä elämystuotanto, jossa näistä selkeimmin on havaittavissa kiinnittyminen matkailualaan. Kolmannessa osiossa tuodaan esille näkökulmia yksityisyrittäjyyteen sekä arkeologian harrastamiseen: ääneen pääsevät siis muut kuin arkeologian tai kulttuuriperintötyön ammattilaiset. Neljännessä, viimeisessä osiossa, pureudutaan tapauksiin, joissa toiminta on eri syistä päättynyt. Esille nousee aikaisempaa enemmän niitä tekijöitä, jotka ovat vaikeuttaneet tai estäneet toiminnan kehittämistä. Toisen osan viimeisessä luvussa otetaan esille tulevaisuusorientaatio, kun pohditaan seuraavan työikäisen sukupolven vaikutusmahdollisuuksia ja näkökulmia alan kehittämiseen.

Havaintoja toimintaympäristöstä ja sen muutoksesta

Millaisessa toimintaympäristössä matkailua on kehitetty, kehitetään ja tullaan kehittämään tulevaisuudessa arkeologisilla maastokohteilla? Toimintaympäristön kuvailun ja erityisesti muutosten havainnoinnin avulla pyrin kontekstualisoimaan tutkimusaiheeni ja kiinnittämään sen seuraavassa osassa esille nostettaviin tulevaisuuskuviin. Toimintaympäristön kuvailun ja analyysin voi toteuttaa monenlaisin tavoin, mutta yksi selkeä ja käyttökelpoinen keino on tarkastella ilmiötä PESTE-kehikon avulla. Tässä analyysimallissa P tarkoittaa poliittisia (engl. *political*), E taloudellisia (engl. *economical*), S sosiaalisia (engl. *social*), T teknologisia (engl. *technological*) ja E ympäristöön (engl. *ecological*) liittyviä tekijöitä, joiden muutokset vaikuttavat olennaisella tavalla tutkittavan ilmiön tulevaisuuteen. PESTE-analyysistä on olemassa monenlaisia versioita kuten PESTEC, jossa C (eng. *cultural*) tarkoittaa kulttuurisia tekijöitä tai PESTEVI, jossa V tarkoittaa arvoja (engl. *values*). Tässä tutkimuksessa S tarkoittaa sosio-kulttuurisia tekijöitä. Kulttuurintutkijan näkökulmasta kuitenkin nämä kaikki edellä mainitut osa-alueet ovat kulttuurisesti rakentuneita ja kulttuurin jatkuvasti muokkaamia, joten olen nimennyt analyysimallin C-PESTE-kehikoksi siten, että

KAAVIO 5. Matkailun tulevaisuuden arkeologisilla maastokohteilla vaikuttavat tekijät C-PESTE-analyyssikehikon avulla mallinnettuna. Kaavion piirros: Juha Mäki 2020.

kulttuurin ja sen muutosten vaikutukset tavoittavat kaikki analyysikehikon osa-alueet (Kaavio 5).

Kulttuurimme on jatkuvassa muutoksessa. Antropologi Arjun Appadurai on puhunut muutoksen virroista (engl. *flow*), toisiinsa sidoksissa ja vuorovaikutussuhteissa olevista globaaleista muutosvoimista.²⁸⁴ Muutosvirroilla on kuitenkin myös vastavoimia, rajoja ja rajoituksia, jotka kontrolloivat virtojen liikehdintää ja tekevät samalla muutoksen virrat ennakoitavammiksi.²⁸⁵ Globalivirtojen suunnat saattavat olla paikakasidonnaisia, jolloin paikallisten tasojen prosesseja tutkimalla voidaan muodostaa ymmärrystä myös globaalilla tasolla tapahtuville muutoksille.²⁸⁶ Tässä luvussa nämä muutoksen virrat konkretisoituvat tutkimusteemani ympärille siten, että niitä tuo-

284 Appadurai 1996, 32–33.

285 Heyman & Campbell 2009, 134.

286 Rönkä & Sarkki 2011, 24–27. Ks. myös Mäki 2014.

daan esille sekä yleisemmällä tasolla toimintaympäristön muutoksia havainnoimalla että paikallisesti yksittäisiä tapausesimerkkejä tulkitsemalla. Nämä tarkastelutavat yhdessä muodostavat sen pohjan, jonka avulla seuraavan osan tulevaisuuskuva on voitu rakentaa. Samalla lukijalle avautuvat toisaalta ne yhteiskuntaamme liittyvät tekijät, jotka vaikuttavat matkailun kehitykseen arkeologisissa maastokohteissa ja toisaalta se monimuotoinen toimijoiden kenttä, joka alalla työskentelee ja toimii.

Poliittisiksi ja yhteiskunnallisiksi muutostekijöiksi olen nimennyt lainsäädäntöön ja päätöksentekoon vaikuttavia teemoja. Muinaismuistolain ja muuhun matkailuun vaikuttavan lainsäädännön muutokset ja myös kansainväliset kulttuuriperintöön liittyvät sopimukset ovat se pohja, jolle matkailua voidaan lähteä rakentamaan. Päätöksenteko sekä valtiollisella että paikallisella tasolla vaikuttaa siihen, miten matkailun kehittämistä tuetaan ja esimerkiksi millaisia resursseja kulttuuriperintöalan toimijoilla on käytettävissään. Arkeologisten maastokohteiden kyseessä ollessa myös maanomistajuuteen sekä arkeologisten kohteiden suojeluun liittyvät asiat ovat niitä peruslähtökohtia, joiden varaan matkailu rakentuu. Yhteiskunnallisen arvomaailman ja sen muutosten taas voi nähdä ohjaavan näiden muutostekijöiden kehittymistä tulevaisuudessa.

Arkeologit ovat käyneet 2000-luvulla keskustelua muinaisjäännöksen määrittelyä liittyen sekä erityisesti sen suhteesta lainsäädäntöön ja muinaismuistolakiin. Tätä keskustelua on ohjannut toisaalta kysymykset muinaisjäännösten suojelusta, toisaalta niihin liitetystä tutkimuspotentiaalista.²⁸⁷ Arkeologisen kulttuuriperinnön määrittelyä ei ole tehty yhtä aktiivisesti, mutta siihen on pyritty liittämään myös suojelustatusta ja luomaan näin niin sanottuja kevyempiä suojelun käytäntöjä.²⁸⁸ Vuoden 2020 alusta tulivat voimaan uudistetut muinaismuistomuseolaki sekä museolaki, joista museolain muutoksilla on todennäköisesti voimakkaammin vaikutuksia paikalliseen matkailun kehittämiseen. Uudistetussa museolaissa (314/2019) alueelliset vastuumuseot korvaavat aikaisemman maakunta- ja aluetaidemuseojärjestelmän. Alueellisille vastuumuseoille tuli yhdeksi tehtäväksi kulttuuriympäristötyö, jota varten useisiin museoihin on palkattu vuoden alusta arkeologi. Jatkossa esimerkiksi valtaosa maankäytönsuunnittelun kulttuuriympäristöasioista hoidetaan alueellisissa vastuumuseoissa. Museoiden kulttuuriympäristötehtävät kirjattiin nyt ensimmäistä kertaa lakiin.²⁸⁹

Museovirasto jatkaa myös uudessa järjestelmässä valtakunnallisena kulttuuriympäristön asiantuntijaviranomaisena, ja sen vastuulla ovat esimerkiksi Suomen maailmanperintökohteet. Muinaismuistolain uudistus toi virastolle lisäksi uusia tehtäviä

---

287 Ks. Enqvist 2016, 144–152.

288 Enqvist 2016, 150–151.

289 Tekemissäni haastatteluissa muinaismuistolain uudistamisessa nähtiin mahdollisuuksia mutta myös uhkakuva. Pelättiin esimerkiksi automaattisen suojelun katoamista tai kaventumista. Pelättiin myös pelastuskaivauskohteiden taloudellisen vastuun kantamisen epäselvyyksiä valtion ja yksityisten rahoittajien välillä, jolloin pahimmillaan lopputuloksena olisi huonoa hallintoa ja muinaismuistojen katoamista ilman tutkimusta. (TYKL/AUD/1031; TYKL/AUD/1033.) Lain uudistustyö on ollut kuitenkin maltillinen, eivätkä pelätyt uhkakuvat toteutuneet ainakaan tämän uudistuksen yhteydessä.

kuten kajoamislupien sekä kiinteiden muinaisjäännösten ja siihen kuuluvan suoja-alueen määräämistä koskevat päätökset.²⁹⁰ Kansainvälisistä sopimuksista mainittakoon *Julistus maailman arkeologisen perinnön suojelusta ja hoidosta* Lausannassa vuonna 1990. Julistuksen seitsemännessä artiklassa todetaan, että ”arkeologisen perinnön” esittely laajalle yleisölle on tärkeää arkeologisten kohteiden suojelutarpeen ymmärtämisen takia.²⁹¹ *Euroopan neuvoston yleissopimus arkeologisen kulttuuriperinnön suojelusta*, niin sanottu Maltaan sopimus, ratifioitiin Suomessa vuonna 1995. Sopimuksessa keskitytään erityisesti arkeologisen kulttuuriperinnön suojeluun sekä arkeologisen tutkimuksen mahdollistamiseen.²⁹²

Uusimmista kansainvälisistä kulttuuriperintösopimuksista on mainittava *Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta*, jonka Suomi hyväksyi vuonna 2013. Sopimuksen perusidea on osallistava: sen avulla tuetaan yhteisöjen edellytyksiä harjoittaa ja siirtää elävää aineetonta kulttuuriperintöään sukupolvelta toiselle. Sopimusta toteutetaan Suomessa verkostomaisena toimintana, jossa olennaisessa roolissa ovat elävän perinnön ringit. Lisäksi ylläpidetään elävän perinnön wiki-luetteloa, jossa on tällä hetkellä 150 kohdetta 220 eri toimijataholta. Elävän perinnön kansallisessa luettelossa taas on 52 kohdetta.²⁹³ *Faron puiteyleissopimus* hyväksyttiin Suomessa vuonna 2017. Se on tähänastisista kulttuuriperintösopimuksista laajin ja monipuolisin korostaen kulttuuriperinnön monimuotoisuutta ja sen merkitystä kestävän kehityksen edistämässä. Sopimus korostaa ihmisten oikeutta määritellä itselleen tärkeä kulttuuriperintö, ja siinä kannustetaan yhteisöjä toimimaan yhteiseksi koetun kulttuuriperinnön hyväksi.²⁹⁴

Arkeologisten maastokohteiden matkailukäyttöön liittyy olennaisena osana se, miten maanomistajuus määräytyy kohteissa. Kulttuuriperinnön määritelmään kuuluu lähtökohdiltaan sen ymmärtäminen yhteisölliseksi omaisuudeksi. Perintö taas viittaa periytymiseen ajassa, sukupolvien jatkumoon. Kulttuuriperinnön käsite kiinnittää huomiota kuitenkin erityisesti säilyttämisen keinoihin, kulttuuripolitiikkaan ja institutionaaliseen vallankäyttöön.²⁹⁵ Etnologi Elina Salminen on tarkastellut tutkimuksessaan museokokoelmien yksityisyyttä ja julkisuutta sekä nostanut esille omistajuuden monimuotoisuuden ja monitulkintaisuuden yksityisten museoiden, kokoelmien ja rakennusperinnön osalta. Yksityisten museoiden rakennusperintö on konkreettisesti kulkenut suvun omaisuutena ollen kuitenkin samalla osa kulttuurimaisemaa

290 Uusi museolaki voimaan 1.1.2020, <https://www.museovirasto.fi/fi/ajankohtaista/uusi-museolaki-voimaan-1-1-2020-mikae-muuttuu-kulttuuriympaeristoetehtavien-hoidossa> (luettu 7.3.2020); Alueelliset vastuumuseot, niiden tehtävät ja toimialueet, <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/kulttuuriymparistopalvelut-tehtavat-ja-yhteistyö/alueelliset-vastuumuseot-niiden-tehtavat-ja-toimialueet> (luettu 7.3.2020).

291 Julistus arkeologisen perinnön suojelusta ja hoidosta, <https://icomos.fi/kansainvaelinen/julistukset-ja-suositukset/julistus-arkeologisen-perinnon-suojelusta-ja-hoidosta/> (luettu 15.9.2020).

292 Euroopan neuvoston kulttuuriperintösopimukset, <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/euroopan-neuvosto-ja-kulttuuriperinto> (luettu 16.9.2020)

293 Aineeton kulttuuriperintö, Sopimus Suomessa, <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/sopimus-suomessa> (luettu 7.3.2020).

294 Euroopan neuvoston kulttuuriperintösopimukset, <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/euroopan-neuvosto-ja-kulttuuriperinto> (luettu 16.9.2020).

295 Bendix 2000, 50–51; Siivonen 2007, 6–19.

ja paikallista kulttuuriperintöä. Kiinteät muinaisjäännökset sijaitsevat jonkin tahon omistamalla maalla myös tulevaisuudessa; on se sitten valtio, kunta tai jokin yksityinen taho. Samalla ne ovat osa kulttuurimaisemaa – yhteistä kulttuuriperintöämme. Kulttuuriperinnön ymmärtäminen omistamisen näkökulmasta tuo sen osaksi valtakäytön diskursseja. Tämä konkretisoituu usein museolaitoksen argumentaatiossa, kun keskustellaan esimerkiksi kulttuuriperinnön säilyttämiseen liittyvistä kysymyksistä. Antropologi Arjun Appadurai on nostanut esille singularisaation käsitteen, joka tarkoittaa objektien siirtämistä kuluttamisen piiristä osaksi kokoelmaa, omistukseen.²⁹⁶ Kiinteä muinaisjäännos on muinaismuistolain mukaan rauhoitettu ja suojattu suojavyöhykkeellä – se on siis kokenut kulttuurisen singularisaation. Kuitenkin sen matkailukäyttö tekee jäännöksestä osan kulutuskulttuuriamme, muinaisjäännöksestä tulee matkailun resurssi ja väline liiketoimintaan. Tämä, myös omistamisen piirteisiin kietoutuva asia, vaikuttaa todennäköisesti siihen, miten eri toimijat saattavat suhtautua eri tavoin, myönteisesti tai varauksellisesti, muinaisjäännosten matkailukäyttöön.

Arvotutkija Klaus Helkaman mukaan meille on tyypillistä ylikorostaa arvomuutosta ja aliarvioida arvojen pysyvyys. Myös jokaisella sukupolvella vaikuttaa olevan taipumus nähdä oma aikansa arvomuutoksen aikakautena, vaikka useimmiten muutos on hidasta ja vähittäistä. Arvomme todella muuttuvat hitaasti, mutta muutoksiakin tapahtuu. On arvioitu, että talouskasvu siirtää yhteiskunnan arvomaailmaa kohti yksilökeskeisiä ilmaisuarvoja. Helkaman mukaan olennaisin arvojen muutos 1970-luvulta tähän päivään on ollut yksilökeskeisyyden lisääntyminen. Suomalaisten perusarvoina ovat kuitenkin pysyneet luontoarvot, tasa-arvo, työ ja rehellisyys.²⁹⁷ Arvot välittyvät yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, ja arvon muutosten ennakoinnin kautta voidaan myös hahmottaa tulevaisuuden päätöksentekoon liittyviä perusteita.

Ympäristöön liittyviin muutostekijöihin olen nimennyt muinaisjäännosten hoidon ja saavutettavuuden luontokohteina, ympäristönmuutoksen vaikutukset itse kohteisiin sekä matkailualaan ja matkailijoiden määrällisen kehityksen. Muinaismuistolain suojaamana kiinteä muinaisjäännos on suhteellisen pysyvä osa suomalaista maisemaa. Kuitenkin se, hoidetaanko muinaisjäännostä, vaikuttaa siihen, miten se erottuu ihmissilmälle maisemasta. Arkeologille muinaisjäännökellä on erityistä merkitystä: se näyttäytyy merkinä, jälkenä menneisyydestä ja samalla tutkimuksellisenä potentiaalina. Välineellisten merkitysten kautta muinaisjäännökset taas voidaan nähdä niin pedagogisina kuin elämyksienkin tuottamisen välineenä, matkailukohteina. Muinaisjäännosten hahmottaminen maisemasta ja maisemassa vaatii erityisosaamista. Esihistorialliset muinaisjäännökset Suomessa ovat pääosin visuaalisesti vaatimattomia ja fyysisesti fragmentaarisia – rautakautisia linnavuoria, pronssikautisia hautaraunioita sekä kivikautisia kalliomaalauksia lukuun ottamatta – joten niiden äärellä menneisyyden konkreettinen havainnoiminen saattaa osoittautua vaikeaksi. Muinaisjäännosten hoitotyö voidaan näin nähdä matkailun mahdollistajana maiseman kerroksellisuuden

296 Appadurai 1986, 73–77.

297 Helkama 2015, 203, 218–219.

havaitsemisen sekä maisemasta erottumisen kautta. Muinaisjäännösten hoito kytkeytyy tällöin kohteiden ymmärrettävyyteen, mutta myös fyysiseen saavutettavuuteen.

Käynnissä oleva ympäristönmuutos muovaa sitä todellisuutta, jossa tulevaisuudessa matkaillaan.²⁹⁸ Tutkimusta ympäristönmuutoksen vaikutuksista arkeologiseen kulttuuriperintöön on kuitenkin tehty melko vähän suhteessa aiheen merkittävyyteen.²⁹⁹ *Ilmastonmuutos ja kulttuuriympäristö* -raportin mukaan ilmastonmuutoksen aiheuttama lämpeneminen ja kosteuden lisääntyminen, pohjaveden muutokset ja päästölaskemat voivat nopeuttaa muinaisjäännösten kulumista ja tuhoutumista. Pidemmällä aikavälillä voidaan ennakoida roudattoman, kostean maan ja matkailusta aiheutuvan kävijämäärien kasvun vahingoittavan muinaisjäännösten maan sisäisiä rakenteita. Todennäköisesti matkailukohteina markkinoitaviin kohteisiin tullaankin tulevaisuudessa rakentamaan kulkureittejä ja siltoja, jotka muuttavat maisemaa mutta samalla suojelevat itse muinaisjäännöstä kulumiselta. Maan pinnan yläpuoliset rakenteet taas ovat alttiita kosteuden ja lämpötilojen voimakkaille muutoksille, joista aiheutuu rapautumista, murenemistä ja halkeilua. Esimerkiksi kalliomaalausten säilyminen saattaa tällaisissa ympäristöolosuhteissa vaarantua kallion pintakerrosten rapautumisen takia. Sähän liittyvien ääri-ilmiöiden, kuten myrskyjen ja tulvien, lisääntyminen taas saattaa tulevaisuudessa aiheuttaa entistä enemmän ja suurempia tuhoja arkeologisille maastokohteille. Lisäksi myrskytuhojen korjaaminen aiheuttaa jatkotuhoja esimerkiksi leventyneiden metsäteiden takia.³⁰⁰

Matkailumaantieteilijä Kaarina Tervo-Kankare on tutkinut globaalia ympäristönmuutosta ja siihen sopeutumista luontoon perustuvan talvimatkailun kontekstissa. Tervo-Kankareen mukaan talvimatkailuyrittäjät ovat entistä tietoisempia ilmastonmuutoksen syistä ja seurauksista ja suhtautuvat siihen vakavasti. Matkailualan toimijoilta vaikuttaisi kuitenkin puuttuvan halukkuutta ja tietoa siitä, miten sopeutua ennakoivasti muuttuviin ilmasto-olosuhteisiin. Muutoksiin suhtaudutaan tällä hetkellä reaktiivisesti, sillä ilmastonmuutoksen koetaan tapahtuvan hitaasti ja jo nyt Suomessa on pyritty sopeutumaan muuttuvien vuodenaikojen haasteisiin. Myöskään matkailutoiminnalle merkityksellistä ilmastonmuutostietoa, erityisesti paikallistasolla, ei ole ollut yrittäjien saatavilla.³⁰¹ Ilmastonmuutosskenaarioita, jotka yltyvät vuosikymmenien päähän, pidetään matkailuyrittäjien keskuudessa liian kaukaisina, sillä elinkeino toimii hyvinkin lyhyellä aikajänteellä, muutaman vuoden ennakoinnin syklissä.³⁰²

Ympäristönmuutoksen vaikutukset toisaalta itse muinaisjäännöksiin ja toisaalta matkailuun ovat monitahoiset. Esimerkiksi uudenlaiset työn tekemisen mallit ovat jo vakiintumassa siten, että matkailutoiminta voi olla yksi useista rinnakkaisista elin-

---

298 Tämän aiheen nostivat voimakkaimmin esille opiskelijat vetämässäni tulevaisuustyöpajassa. Ympäristönmuutoksessa nähtiin uhkien lisäksi myös matkailullisia mahdollisuuksia (TYKL/SPA/1205).

299 Mäki 2014, 19.

300 Berghäll & Pesu 2008, 21–22. Ks. myös Mäki 2014, 19–21.

301 Tervo-Kankare 2013; Tervo-Kankare 2018.

302 Kietäväinen, Tuulentie & Rovannerä 2011.

keinoista maaseudulla.³⁰³ Matkailuaktiviteettien monipuolistuminen voi myös olla esimerkki ympäristönmuutokseen sopeutumisesta matkailualan liiketoiminnassa.³⁰⁴ Saavutettavuuteen ja sesonkiloontoisuuteen liittyvät ongelmat sekä matkailutoimijoiden erilaiset intressit ovat kuitenkin vaativa yhdistelmä pitkäjänteisen ja tavoitteellisen matkailutoiminnan kehittämisessä.³⁰⁵

Talouteen liittyviksi muutostekijöiksi olen nimennyt matkailualalla elinkeinona sekä yleisellä tasolla talouden muodoissa tapahtuvat muutokset. Lisäksi merkittäväsä roolissa ovat matkailun kohderyhmien resurssit ja se, millä tavoin ihmiset viettävät vapaa-aikaansa: millainen rooli matkailulla on tulevaisuudessa ihmisten arjessa?

Olemme nykyhetkessä erityisen kiinnittyneitä elämykselliseen matkailukokemukseen, sillä elämme ”elämystaloudeksi” kuvailtua aikaa. Etsimme jatkuvasti uusia, autenttisia elämyksiä vastapainoksi epävarmuuden, hetkellisyyden ja hallitsemattomuuden kautta hahmottuvalle todellisuukselle.³⁰⁶ Nykyhetken palvelukokemus ja sen kautta muodostuva matkailuelämys koetaan nykyisin yksilöllisesti, vaikkakin vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ja se rakentuu pitkälti emootioiden varaan. Matkailututkija Jarkko Saarisen mukaan matkailuelämykseen liittyvät tunteet ja aistimukset ovat kokijalleen aina oikeita ja todellisia.³⁰⁷ Keinotekoisia elämyksiä ei siis matkailualan kannalta katsottuna ole olemassa, vaikka tapahtumapaikka olisikin lavastettu tai muutoin epäautenttinen.³⁰⁸ Elämyksen elementin kautta onnistunut palvelukokemus kurottaa kokemukseen, joka tarjoaa jotain sellaista, mitä asiakas ei välttämättä osannut edes odottaa.³⁰⁹ Olennaista on myös huomata, että asiakkaiden toiveet ja tarpeet saattavat matkailualalla muuttua nopeasti ja matkailupalvelun jatkuva tuotekehitys on välttämätöntä matkailupalveluja tarjoavalle taholle, tässä tapauksessa yritykselle, yhteisölle tai organisaatiolle.

Matkailu tarvitsee niitä uusia sisältöjä juuri johtuen siitä, että ihmiset kaipaavat niitä sellaisia aitoja elämyksiä ja kokemuksia, joita he ajattelevat itse ainutlaatuisiksi. Et sen tyyppisistä palveluista on iso puute.³¹⁰

Näin arvioi eräs haastateltu matkailun kehittäjä. Hän näki suurimpana nykyhetken ongelmana sen, ettei arkeologiseen kulttuuriperintöön pohjautuvia matkailutuotteita ja -palveluita ole juurikaan tarjolla. Tulevaisuuden kannalta huomioitavaa on myös se, että ne piirteet, mitä nykyhetkessä pidämme olennaisina matkailuelämyksen ele-

303 Hakkarainen 2017.

304 Tervo-Kankare 2013; Tervo-Kankare 2018.

305 Hakkarainen 2017, 17, 22, 78; ks. myös Knowd 2006; Saarinen 2004.

306 Lüthje 2005, 153; Pine & Gilmore 2007, 1.

307 Saarinen 2001, 86.

308 Pine & Gilmore 1999, 36.

309 Asiakkaan ilahtuminen (engl. *customer delight*) syntyy siitä positiivisesta tunnetilasta, jossa asiakkaan odotukset ylittyvät suunnitelmallisen yllättämisen kautta. Tästä yllättymisen tunteesta muodostuu harvinaisen korkea asiakastytyväisyys (vrt. elämys), joka yhdistyy tunnereaktioon, esimerkiksi iloon tai liikutukseen. (Füller & Matzler 2007, 116.)

310 TYKL/AUD/1035.

mentteinä, voivat muuttua tulevaisuudessa voimakkaastikin.³¹¹ Se, minkä koemme mieleenpainuvaksi matkailuelämykseksi tänään, on todennäköisesti ainakin jossakin määrin erilaista kuin mitä koettu matkailuelämys tulee olemaan vuonna 2050.

Taloustieteilijä Joseph Pine hahmotteli jo 1990-luvun lopulla elämystalouden jälkeistä aikaa. Pine kuvaili elämystalouden muuttuvan muutostaloudeksi (engl. *transformation*)³¹². Lähtökohtana muutostaloudessa on se, että asiakas kokee henkistä tarvetta kehittyä ja muuttua, jolloin matkailutuotteet voivat tarjota asiakkaalle näitä muutkokokemuksia ja näin henkistä lisäarvoa. Voidaankin ennakoida, että tulevaisuudessa matkailun kautta haetaan yhä voimakkaammin merkityksellisyyttä elämään: matkan aikana halutaan esimerkiksi kehittää itseä, oppia ja panostaa henkiseen kasvuun.

Samalla kun matkailijat ovat siirtymässä tai jo osin siirtyneet hankkimaan merkityksellisiä kokemuksia vastuullisen matkailijan roolissa, taloudessa on alettu havaita vastavoimia markkina- ja rahataloudelle. Vaihtoehtoiset talouden muodot ovat nousseet entistä näkyvämmiksi. Puhutaan esimerkiksi uudelleenjakavasta ja vastavuoroisesta taloudesta. Tulevaisuudessa ennakoidaan erilaisten työn muotojen kohtaavan ja risteävän, ja myös palkattoman työn muotoja on nostettu esille.³¹³ Tulevaisuudentutkija Vuokko Jarva on painottanut sitä, miten palkattoman työn muodot tulisi tehdä näkyväksi ja tätä kautta huomioida niin yhteiskuntapoliittisella tasolla kuin myös esimerkiksi liike-elämässä ja kansalaistoiminnassa.³¹⁴ Digitalisaatio tuottaa aikaisempaa aktiivisempia asiakkaita ja yhä monimuotoisempia talouden muotoja, jotka perustuvat jakamiseen, lainaamiseen, vaihtamiseen, vuokraamiseen ja kierrätykseen.³¹⁵ Tavallaan nämä tulevaisuuden talouden muodoiksi nähtävät ilmiöt ovat olleet ja ovat edelleen osa matkailutoimintaa arkeologisilla maastokohteilla. Tässä suhteessa nämä tutkimuksessa esille nostetut kohteet edustavat edelläkävijyyttä, josta muut matkailun muodot voisivat oppia ja ottaa vaikutteita.

Matkailu arkeologisilla maastokohteilla voidaan usein luokitella ulkoilun, retkeilyn ja luonnossa liikkumisen yhdeksi muodoksi. Ihmisten vapaa-ajan vietossa erityisesti kotimaanmatkailun kannalta merkittävässä roolissa on ulkoilu harrastuksena. Lähestulkoon jokainen suomalainen harrastaa ulkoilua jossakin muodossa. Retkeily on kasvattanut viime vuosina suosiotaan. Erilaisia uusia liikkumiseen ja ulkoiluun

---

311 Jennings 2006, 1. Jennings painottaa erityisesti matkailuelämyksen määrittelyn kontekstualisointia ja toimijoiden näkökulman avaamista. Matkailuelämys on kuulunut matkailututkimuksen peruskäsitteisiin 1990-luvulta lähtien (Pine & Gilmore 1999). Matkailuelämyksen määritelmässä olennaisena on pidetty elämysten erottumista matkailijan arkielämästä: elämykseen kuuluu siis erityisen huippukokemuksen luonne (Räikkönen 2007, 28, 33; Quan & Wang 2004, 297). Tulevaisuudentutkija Alvin Toffler ennakoii 1970-luvun alussa, että kuluttajat tulevat jonakin päivänä keräämään kokemuksia ja elämyksiä yhtä tietoisesti ja intohimoisesti kuin tavaroita (Toffler 1970, 226), mikä ei nykypäivänä tunnu lainkaan kaukaa haetulta matkustamisen motiivina.

312 Pine & Gilmore 1999, passim.

313 Jarva 2016, 37; Spangenberg 2002, 7.

314 Jarva 2016, 41–43.

315 Jakamistalouden käsitteistö on vielä muotoutumassa, mutta puhutaan esimerkiksi keikkataloudesta (engl. *gig economy*), kansalaistaloudesta (engl. *civic economy*), osallisuustaloudesta (engl. *participatory economy*) ja yhteistoi- mintataloudesta (engl. *collaborative economy*) (Harmaala, Toivola Faehnle, Manninen, Mäenpää & Nylund 2017, 27–29). Merkittävää on myös, että jakamistalouden muotoihin siirtyneet kuluttajat käyttäytyvät eri tavoin myös perinteisillä markkinoilla (Harmaala ym. 2017, 32–33). Matkailussa jakamistalouden muotoja on jo käytössä muun muassa majoitustoiminnassa ja liikkumisessa.

kannustavia lajeja on syntynyt viime vuosien aikana, kuten esimerkiksi geokätköily ja paikkatietoon pohjautuvat mobiilipelit kuten *Pokémon go* -peli. Ulkoiluharrastuksia tutkineiden Sieväsen ja Neuvosen mukaan ulkoiluharrastukset tulevat tulevaisuudessa monipuolistumaan entisestään.³¹⁶ Tämä tarkoittaa myös sitä, että matkailun ja erityisesti lähimatkailun muodot voivat muuttua ja monipuolistua tulevaisuudessa.

Matkailu arkeologisilla maastokohteilla voi myös olla osa ilmiötä, jota kutsutaan vakavaksi harrastamiseksi.³¹⁷ Vakavaa harrastamista harjoitetaan siten, että harrastukseen käytetään paljon voimavaroja ja harrastaja on perehtynyt harrastamaansa asiaan syvällisesti ja intohimoisesti. Osa etenkin nuorista vakavista harrastajista saattaa siirtyä myös alansa ammattilaiseksi. Tällaista vakavaa harrastamista löytyy esimerkiksi esihistorian elävöittäjien piiristä, jossa alun perin harrastuksena alkanut kiinnostus historiaan muuttuu ajan myötä vähintään osa-aikaiseksi työskentelyksi asian parissa. Joillekin haastateltavilleni matkailu on myös henkilökohtainen intohimo:

Sehä ei lopu eli pongattavaa löytyy joka puolelta. Menet mihin tahansa maapallon maahan, nii siältä löytyy arkeologisia kohteita, vaikka ne voi olla historiallista aikaa taikka muuta. [-] Ja samaa paikkaa voi käyvä kattomassa monta kertaa, et se näyttää aina uudelta.³¹⁸

Uteliaisuus, seikkailumieli ja kiinnostus uuden löytämiseen ovat myös yleisemmällä tasolla kuvailtavissa tämän hetken arkeologisista kohteista kiinnostuneen matkailijan ominaispiirteiksi. Tätä matkailijatyyppejä voi myös kutsua moderniksi humanistiksi, joka on ollut vuosia Suomen matkailumarkkinoinnin pääkohderyhmänä. Modernia humanistia kuvaillaan ”seikkailijaksi ja vapaa-ajan antropologiksi, joka matkalla ollessaan arvostaa ennen kaikkea erilaisuuden löytämisen ja aidon kohtaamisen kokemusta”.³¹⁹ Modernille humanistille on tärkeää löytöretkeily, oppiminen ja paikallisen kulttuurin ymmärtäminen monipuolisesti ja syvällisesti. Moderni humanisti haluaa päästä osaksi paikallista elämäntapaa, olla vuorovaikutuksessa paikallisten kanssa sekä kokea turvallisesti eksoottista luonnonympäristöä.³²⁰

Tulevaisuudentutkija Ian Yeoman on pohtinut tulevaisuuden matkailijatyyppejä. Tulevaisuuden matkailijaa kuvaa Yeomanin mukaan elämys- ja nautinnonhaluisuus, nopeamman ja tehokkaamman palvelun vaatimukset, vaihtoehtoisten matkustamisen muotojen kirjo sekä sosiaalinen ja ekologinen vastuullisuus. Matkailijan liukuva identiteetti (engl. *fluid identity*) tarkoittaa matkailijalla ilmenevää jatkuvaa muutoshaluisuutta: esimerkiksi matkakohteiden ja maiden keräilyä sekä yhä uudenlaisten elämysten hankkimista. Liukuvan identiteetin matkailija on tyypillisesti hyvinvoivan keskiluokan edustaja. Hyvinvoinnin ja taloudellisen tilanteen heiketessä turistin identiteetti muuttuu kohti yksinkertaisuutta arvostavaa matkailijatyyppejä (engl. *simple*

316 Sievänen & Neuvonen 2014, 30–31.

317 Ks. Stebbins 2006.

318 TYKL/AUD/1022.

319 Rannisto 2012, 6.

320 Rannisto 2012, 6–8.

identity) ja kotimaankohteet ja eettiset valinnat matkailussa nousevat keskiöön.³²¹ Tulevaisuuden matkailijaheimoja kartoittaneessa tutkimuksessa on kuvailtu jonkin verran samantyyppisiä matkailijahahmoja ja tunnistettu esimerkiksi arjesta eroa hakevat ”kulttuuriset puristit”, sosiaalista identiteettiään digitaalisesti rakentavat matkailijat ja eettisiin arvoihin matkailupäätöksensä pohjaavat matkailijat.³²²

Tulevaisuuden matkailijan arvot ja asenteet heijastuvat Yeomanin matkailijaidentiteetteihin. Liukuvan identiteetin matkailija omaa arvoja ja asenteita, jotka eivät välttämättä välity hänen toiminnassaan. Erilaisten mahdollisuuksien kirjo tuottaa jatkuvasti uudenlaisia tuotteita, joita liukuvan identiteetin matkailijat eivät arvioi perinteisten, luotettaviksi kuvailtujen matkailuorganisaatioiden ja lähteiden pohjalta, vaan vertaiskokemuksiin, teknologiaan tukeutuvien verkostoihin ja paikallisiin yhteyksiin luottaen. Interaktiivisuus, monimediallisuus ja jatkuva virtuaalinen läsnäolo tuottavat todellisuutta, jossa ollaan jatkuvassa kommunikointiyhteydessä ja jossa tiivistynyt ajantaju on tuottanut uudenlaisen kärsimättömän asiakkaan turismille. Matkailukohteilta ja matkailupalveluiden tuottajilta liukuvan identiteetin matkailijat haluavat heille itselleen räätälöityjä palveluja, ja heillä on myös varaa maksaa niistä.³²³ Liukuvan identiteetin matkailija ei kuitenkaan ole kiinnostunut ainoastaan kuluttamisesta, vaan haluaa myös vastinetta sijoitukselleen ja korkeille odotuksilleen. Hän haluaa merkityksellisiä elämyksiä, kokemuksia, joilla on syvyyttä ja jotka synnyttävät vaikuttavia elämyksiä. Taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti epävarmat ajat taas voivat tuottaa turistisen identiteetin, jossa matkustetaan vähemmän ja lähempänä kotia etsien yksinkertaisuutta ja autenttisuutta.³²⁴ Paluu juurille, autenttisena koettujen luontokokemusten äärelle houkuttelee yksinkertaisen identiteetin omavia matkailijoita tulevaisuudessa. Nämä Yeomanin esittämät matkailijan identiteettityypit voivat molemmat olla kiinnostuneita matkailemaan arkeologisilla maastokohteilla. Yksinkertaisen identiteetin omaavat matkailijat todennäköisesti jopa hakeutuvat tämän tyyppisten tuotteiden puoleen, kun taas liukuvan identiteetin matkailijat voivat hakea kohteista vaihtelua ja kontrastia muulle harjoittamalleen matkailulle.

Sosio-kulttuurisiin muutostekijöihin olen nimennyt yleisen kiinnostuksen menneisyyttä kohtaan, eri alojen koulutustilanteiden muutokset, matkailun vaikutukset paikallisiin asukkaisiin, elävöittämisen keinot ja näistä erityisesti autenttisuuteen liittyvät kysymykset.

Koulutustilanteiden muutoksella pyrin hahmottelemaan tulevaisuuden toimijoiden tavoitteita ja päämääriä. Ammatillisten sukupolvien käsitteen avulla voidaan ymmärtää sitä, millaisia muutoksia kulttuuriperintötyössä on tapahtunut ja tällä tavoin myös ennakoida tulevaisuutta. Museologi Solveig Sjöberg-Pietarinen on esittänyt kolmen museosukupolven mallin, jossa museoinstituutiot käyvät läpi erilaiset sukupolvet omaan tahtiinsa. Ensimmäistä sukupolvea Sjöberg-Pietarinen kutsuu keräilijöiksi

321 Yeoman 2012, 51.

322 Future Foundation 2015.

323 Yeoman 2012, 52–54.

324 Yeoman 2012, 57.

(ruots. *samlarna*). Keräilijät ovat museon perustajia; niitä, jotka kartuttavat kokoelmia ja jotka tuovat väsymättä esille museon perustamisajatusta yhteisössään. Toisen sukupolven museoammattilaiset ottavat vastuun kokoelmien järjestämisestä ja hallinnoinnista. Tätä sukupolvea Sjöberg-Pietarinen nimittää ruotsiksi termillä *förvaltare*. Heillä on vielä tuntuma ja kontakteja museon perustajiin, keräilijöihin, joihin taas museoammattilaisten kolmannella sukupolvella ei ole enää suoraa kontaktia. Tätä sukupolvea Sjöberg-Pietarinen nimittää välittäjäksi (ruots. *förmedlare*). Museo on tälle sukupolvelle työpaikka, ei välttämättä elämäntehtävä ja intohimo. Kolmannen sukupolven museoammattilaisella on taustallaan teoreettista tietämystä ja hän korostaa museon yleisösuhdetta sekä museon tiedonvälittämistehtävää.³²⁵

Kansatieteilijä Leena Paaskoski on pohtinut sukupolvien merkitystä ammattiryhmätutkimuksessa. Paaskoski tulkitsee tutkimansa metsänhoitajasukupolvet jatkumoksi, jossa sukupolvien kokemukset lomittuvat ja polveilevat toisiinsa. Avainkokemukset Paaskoski näkee metsänhoitajasukupolvien välisinä, jolloin ne sitoutuvat nimenomaan ammattiryhmään ja sen säilymiseen, muuttumiseen ja siirtymiseen.³²⁶ Haastatteluaineistoni nostaa esille arkeologisen tutkimustiedon välittäjien ryhmän, jonka edustajia löytyy monesta eri ikäpolvesta. Voisi siis sanoa, että tämä ”tehtävä” on kulkenut ammattiryhmän sukupolvien läpi ja löytänyt sieltä yhä uudenlaisia ilmenemismuotoja. Sukupolvitietoisuus vahvistuu yleensä myöhemmin elämän aikana, kun menneisyyttä tarkastellaan jälkikäteen.³²⁷ Osalla haastateltavistani olikin selkeästi muodostunut sukupolvitietoisuutta, joka vaikutti myös heidän tulevaisuusajatteluunsa.³²⁸

Arkeologiasta voi filosofian maisterin tutkinnon suorittaa Helsingin, Turun ja Oulun yliopistoissa. Maistereita valmistuu jokaisesta yliopistosta vuosittain arviolta viidestä kymmeneen henkilöä. Arkeologien ammatillisia sukupolvia havainnoitiin haastatteluissa. Yliopistollisessa opetustyössä toiminut ja arkeologiasta valmistunut haastateltavani muisteli omia opiskeluaikojaan 1970-luvulla:

Sillon ku mä opiskelin, ni se oikeestaan ihan selvää, et valmistauduttiin johonki museotalle. [--] Ja arkeologeil olikin sinänsä tiedossa, et työpaikka tulis olemaan oikeestaan Museovirastossa lähinnä ja sit näis isoissa maakuntamuseoissa.³²⁹

Haastateltavani oma kokemus on, että oikeestaan vasta 2010-luvun vaihteesta lähtien arkeologian opinnot ovat alkaneet näyttäytyä työnantajien puolella vahvemmin osana yleishumanistista koulutusta ja arkeologian taustalla onkin sijoitettu hyvin monenlaisiin työtehtäviin.³³⁰ Uudenlaisen arkeologisen koulutuksen tarve on tiedostettu:

325 Sjöberg-Pietarinen 1997, 6–7.

326 Paaskoski 2008, 69–70.

327 Paaskoski 2008, 68–69.

328 Esim. TYKL/AUD/1023.

329 TYKL/AUD/1023.

330 TYKL/AUD/1023.

Mä luulen, että vaikkei Suomessa ihan hirveen paljon arkeologeja kouluteta, niin niistä entistä suuremmat osat pitäisi tulla ylipäänsä kulttuuriympäristön ammattilaisia. [...] Se perinteinen arkeologi, joka kaivaa, hoitaa kokoelmia ja tutkii ja julkaisee ja suojelee, niin sen rinnalle pitäisi kehittää uusia tapoja hyödyntää sitä kulttuurista osaamista, joka arkeologeillekin vaatteisiin tarttunut. Silloin voisi myös miettiä, että ehkä ne koulutusprofiilit vois olla tämmösiä moniosaajajyhdistelmiä, et arkeologia yhdistetään arkisempaan, ennakkoluulottomammin iha joihinkin muihin asioihin.³³¹

Myös laajemmin museosektorilla osaamistarpeiden muutos on huomattu. Uudet osaamistarpeet suuntautuvat erityisesti digitalisaatioon, strategiseen ja organisatoriseen työhön, talousosaamiseen sekä yhteistyöverkostojen hallintaan ja osallistavaan työhön.³³² Tämä tulevaisuuden hahmotteleminen soveltuu hyvin myös matkailualan tarpeisiin. Matkailussa esimerkiksi kaupalliset ja viestintään liittyvien alojen kombinaatiot arkeologiaan olisivat haastateltavien mukaan erityisen hyödyllisiä.

Tekemissäni haastatteluissa on toistunut huomio, että ihmiset ovat yhä enemmän kiinnostuneita arkeologiasta ja menneisyydestä yleensä. Arkeologit Mieke Smit, Corrien Bakker ja Willem Derde ovat tehneet saman huomion Alankomaiden ja Belgian alueella. Smitin, Bakkerin ja Deden mukaan ihmiset kaipaavat suoraa kontaktia autenttiseksi kokemiinsa arkeologisiin jäänteisiin sekä niiden pohjalta tehtyjä visualisointeja ja rekonstruktioita. Halutaan luoda yhteys itsen ja menneisyyden välille, mieluiten paikallisesta näkökulmasta.³³³ Matkailun trendit viittaavat myös siihen, että tulevaisuudessa matkailun kehittämistä tullaan tekemään yhä paikallisemmin.³³⁴ Myös tutkimuksessa on nostettu esiin paikallisia näkökulmia sekä matkailualan ja paikallisyhteisöjen välisiä jännitteitä.³³⁵

Arkeologian harrastajat voidaan nähdä matkailun kannalta potentiaalisena resurssina. Arkeologian harrastaminen ulottautuu moneen suuntaan, esihistorian elävöittämiseen tai vaikkapa arkeologisiin kaivauksiin osallistumiseen, mutta myös esimerkiksi metallinpaljastinharrastukseen. Arkeologiaa harrastavalle paikallisaktiiville yhteistyö ammattilaisarkeologin kanssa voi olla itsessään antoisaa ja palkitsevaa. Harrastajat suhtautuvat arvostavasti siihen, että heillä on toimivat ja konstailemattomat yhteydet paikallisiin alan ammattilaisiin:

Harrastajat arvostaa ihan hirveesti sitä, että siäl on joku arkeologi keskuudessamme. [...] Ku on vähän samassa siinä porukassa, niin matalampi kynnyks lähestyäkin, jos on vaikka kuvitellut löytävänsä jotain tai voi kysäistä ja helppo ottaa yhteyttä.³³⁶

331 TYKL/AUD/1031.

332 Lindqvist 2019, 16–17.

333 Smit, Bakker & Derde 2013, 15, 20.

334 Esimerkiksi Visit Finlandin kestävän matkailun kriteereissä paikalliset näkökulmat on huomioitu kattavasti niin ympäristö- ja taloustekijöissä kuin myös paikallisen osallisuuden, kulttuurin ja kulttuuriperinnön näkökulmista, <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/vastuullisuus/kesta- van-matkailun-periaatteet/> (luettu 10.3.2020).

335 Esim. Hakkarainen 2017; Petrisalo 2001; Höckert, Hakkarainen & Jänis 2013.

336 TYKL/AUD/1024.

Haastateltava koki paikallisesti todella tärkeänä maakunnallisen museotyön ja harastajien kontaktien aktiivisen ylläpidon juuri paikallisiin arkeologeihin ja muihin museolaisiin. Nykyisessä arkeologisessa perintödiskurssissa ei kansalaisilla ole Johanna Enqvistin mukaan juurikaan valtaa tai mahdollisuuksia osallistua keskusteluun muutoin kuin asiantuntijoiden ennalta määrittelemissä rooleissa ja tilanteissa. Pääasiassa nämä roolit näyttävät yleisön, tiedon vastaanottajan, asiakkaan ja vierailijan hahmoissa. Arkeologit taas mieltävät itsensä omistaja-vartijoiksi, joiden tehtävänä on ensisijaisesti huolehtia arkeologisen kulttuuriperinnön suojelusta ja tutkimuksesta.³³⁷ Kansalaisten kosketus arkeologiseen kulttuuriperintöön on siis välineellinen, arkeologien valitseman ja tulkitseman tiedon kautta muotoutuva. Enqvist näkee kuitenkin arkeologian etuoikeutetun aseman omistaja-vartijoina olevan muutoksessa.³³⁸ Tässä taustalla on akateemisen arkeologian ja muinaismuistohallinnon erkaantuminen erillisiksi aloiksi ja hallinnon ammattimaistumisen sekä toisaalta uusien organisaatioiden, kuten Metsähallituksen, toimintakulttuurien muovautuminen uudelta pohjalta.

Matkailututkimuksen kentällä on keskusteltu jo vuosikymmenten ajan autenttisuuteen liittyvistä kysymyksistä.³³⁹ Aihe on silti edelleen ajankohtainen, monessakin suhteessa. Autenttisuuden käsitettä ja autenttisuuden kokemusta voidaan tarkastella esimerkiksi kolmen näkökulman kautta: objektiivisen, konstruktivisen ja eksistentiaalisen autenttisuuden välityksellä.³⁴⁰ Matkailijan kokemus arkeologisella maastokohteella on konkreettisesti yhteydessä hänen havainnoimaansa muinaisjäännökseen ja siihen ympäristöön, jossa jäännös sijaitsee. Objektiivisella autenttisuudella tarkoitetaan fyysiseen todellisuuteen ankkuroituvaa kokemusta aitoudesta ja autenttisuudesta, joka auttaa ymmärtämään ja löytämään yhteyden nykyhetkestä menneisyyteen, ajan kulkuun ja menneisyyden ihmisen elämään. Autenttisuus on myös kontekstisidonnaista: matkailijan kokemus autenttisuudesta rakentuu hänen omista lähtökohdistaan, käsityksistään ja odotuksistaan käsin. Symbolisella eli konstruktivisella autenttisuudella viitataan tähän sosiaalisesti rakentuneeseen, symbolien ja stereotyyppienkin kautta hahmottuvaan autenttisuuden kokemukseen. Eksistentiaalisella autenttisuudella taas tarkoitetaan sellaista tunnetilaa, jossa matkailija kokee autenttisuuden elämyksen. Tämän tunteen syntyminen on yksilöllistä, eikä se välttämättä vaadi kokemusta esimerkiksi autenttiseksi koetuista muinaisjäännöksistä, vaan tunne nousee autenttiseksi koetuista toiminnoista, jotka tuottavat matkailijalle syvän autenttisuuden kokemuksen.³⁴¹ Autenttisuus voi siis olla Dean MacCannellin sanoin lavastettua, matkailijoille varta vasten rakennettua, ja silti kokemus on matkailijalle autenttinen. Nämä eri autenttisuuden kokemisen tavat tulevat esille myös aineistossa-

---

337 Enqvist 2016, 369–370.

338 Enqvist 2016, 377.

339 Esim. MacCannell 1999 [1976]; Cohen 1988; Urry 2002; Cohen & Cohen 2012; Hovi 2014.

340 Wang 1999, 350–352.

341 Wang 1999, 351–352, 356–358, 360.

ni ja erilaisten autenttisuuden muotojen koetaan tulevaisuudessa olevan sellaisia matkailun vetovoimatekijöitä, jotka vetävät matkailijoita arkeologisille maastokohteille.³⁴²

Yleisön osallistaminen³⁴³, yhdessä tekeminen, on olennainen tulevaisuutta muovaava tekijä esihistoriaan ja muinaisuuteen perustuvassa matkailussa. Haastateltavilla oli erittäin hyviä kokemuksia osallistamisesta. He kokivat, että osallistavissa tapahtumissa ihmisiltä saa suoraa palautetta ja pystyy myös huomaamaan oivalluksen hetkiä sekä voimaantumisen kokemuksia. Yksi haastateltavani, joka on tehnyt paljon kivi-kauteen liittyvää osallistavaa työpaja- ja näytöstoimintaa, kuvaili haastattelussa saamaansa palautetta:

Niin sit kun onki tällane elämys tai matkailutuote tai palvelu, missä ne ihmiset pääsee kokeilemaan jonkun workshopin, työpajan tai sitten jonkun illanvieron myötä niit asioita itse, ja jos se on vielä kiireetön hetki, ni siinä voi syntyä tosi mahtavia oivalluksia. Ja kun ihmiset yleensä, siis se on niin välitöntä, siis ne materiaalit on siinä käsissä, ja siihe liittyy, se o sosiaalinen ulottuvuus ja muuta, se palautekki on sitte välitöntä. [--] Kun siällä tällaset jotku kymmenvuotiaat lapset saattaa päivän päätteeks tulla sanomaan, että ”Tää oli mun elämän paras päivä!”³⁴⁴

Haastateltava kokee, että tapahtumissa saatu suora palaute on myös tekijöilleen parasta kiitosta ja tekee tapahtumaa varten nähdyn vaivan kaiken arvoiseksi.

Tulevaisuudessa vahvistuvia teemoja matkailualalla arkeologisen kulttuuriperinnön parissa ovat vastuullisen toimijuuden ja työn merkityksellisyyden kokeminen tarkoittaen sekä ympäristönmuutokseen liittyviä asioita että sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyvää tematiikkaa. Osallistavuuden muodot paitsi elävöittämisessä, myös esimerkiksi kulttuuriympäristöjen hoidossa ja vaalimisessa ovat asioita, joissa on nähtävissä tulevaisuudessa entisestään vahvistuva trendi. Tätä kautta alkavat hahmottua myös luvussa neljä esiteltävät tulevaisuusajattelijan hahmot.

Esille on vielä nostettava matkailualan ammatillisen arvostuksen tulevaisuus. Haastateltavani pitivät tilannetta toistaiseksi melko heikkona. Toiveena oli alan arvostuksen lisääminen, mikä edesauttaisi myös osaavan työvoiman rekrytoinnissa.

Minun mielestä matkailu-alalla leipä on tiukassa. Se on semmonen bisnes, joka ei ole helppo bisnes, vaikka kaikki luulee, et se on hirveen helppoa bisnestä, mutta sitä se ei oo. Joskus on aina jollai seminaarissa joku naureskellu, että matkailualallehan pätevädyttiin ilmoittautumalla. Olen matkailualan ammattilainen, mut ei se nii oo. Useimmis tapauksissa, mikä mulla on nyt se käsitys, mist mä oon sanonu, et se kokemus on se tärkein juttu, joka antaa sitä ulottuvuutta arvioida eri tilanteet.³⁴⁵

342 Mäki 2015, 336–338.

343 Kulttuuriperintöön, sen suojeluun, hoitoon ja matkailukäyttöön liittyvä osallisuus sekä osallistaminen ovat viime vuosina olleet aktiivisesti tutkimuksen, mutta myös päätöksentekoon liittyvän keskustelun kohteena (ks. esim. Heritage is Ours 2018).

344 TYKL/AUD/1021.

345 TYKL/AUD/1022.

Haastateltava painottaa yksityiskohtaisen suunnittelun tärkeyttä sekä tilannetta ja palveluasennetta, joka syntyy toisaalta kokemuksesta ja toisaalta sopivuudesta alalle. Siitä, että kokee tekevänsä mielekästä ja arvokasta työtä. Nämä työn merkityksellisyteen ja arvostukseen liittyvät asiat ovat yleisesti ottaen työn tulevaisuuksiin liittyviä olennaisia teemoja. On myös tärkeää huomioida, että tulevaisuudessa alalle saattaa ohjautua yhä uudenlaisia osaajia, jotka ylittävät ja ohittavat niitä rajapintoja, joita tässä tutkimuksessa nostetaan esille.

Teknologiset muutostekijät vaikuttavat matkailun toimintaympäristöön, mutta myös siihen kokemukseen, mitä matkailija saa kohteesta, mitä ja millä tavoin hän kokemustaan jakaa ja myös millä tavoin hän myöhemmin matkaa muistelee. Matkailun toimintaympäristössä teknologia vaikuttaa muun muassa liikkumisen tapoihin, matkailumarkkinointiin sekä matkailutuotteiden myyntiin. Teknologian kehittyminen vaikuttaa siis matkanteon joka vaiheeseen, ja se on mukana muovaamassa matkailun tulevaisuutta ja myös matkailuun liitettäviä merkityksiä. Tulevaisuudessa teknologian sovellukset monipuolistuvat, nopeutuvat, tulevat edullisemmiksi ja linkittyvät toisiinsa yhä huomaamattomammin.³⁴⁶ Huomioin tässä tutkimuksessa erityisesti teknologian kehityksen tuotteistamisessa ja markkinoinnissa, sillä nämä teemat nousivat selkeimmin esille haastatteluissa. On kuitenkin huomioitava myös se, miten liikkumisen ja kommunikaation muodot muuttuvat teknologian vaikutuksesta. Matkailun ennakoititutkimuksissa teknologian kehityksestä on huomioitu yleensä teknologian hyödyntämisen digitaaliset ulottuvuudet. Digitaalisten sovellusten nähdään tulevaisuudessa parantavan matkailukohteiden ja tuotteiden saavutettavuutta sekä lisäävän kilpailukykyä.³⁴⁷ Toisaalta nähdään myös todennäköisenä, että digitalisaatioon tullaan suhtautumaan matkailijoiden keskuudessa eri tavoin: osa haluaa tietoisesti välttää esimerkiksi kokemusten jakamiseen liittyviä mahdollisuuksia, joillakin saattaa olla nostalginen suhde ”esi-digitaaliseen” aikaan ja osa taas halunee pyrkiä hyödyntämään teknologiaa omilla ehdoillaan.³⁴⁸

Yhdistetyn todellisuuden teknologiat (engl. *mixed reality*) ovat nousseet tulevaisuuden matkailijan kokemusta määritteleväksi piirteeksi. Yhdistetyn todellisuuden osa-alueista erityisesti lisätyn todellisuuden (engl. *augmented reality*) sekä virtuaalitodellisuuden (engl. *virtual reality*) on nähty palvelevan tulevaisuuden matkailijan tarpeita. Simulaatioon ja virtuaalitodellisuuteen perustuvat tuotteet voivat tulevaisuudessa mahdollistaa virtuaalisen tutustumisen matkakohteeseen ja myös korvata ainakin osittain turvallisen ja elämyksellisenä tuotteena varsinaisen matkailun.³⁴⁹

Tulevaisuudentutkija Sirkka Heinonen on esittänyt, että vuonna 2093 tietoyhteiskunta olisi muuttunut mobiiliksi elämisyhteiskunnaksi, jossa sekä fyysinen että virtuaalinen liikkuminen on osa arkeamme. Virtuaaliset elämykset ovat niin toden-

---

346 Future traveller tribes 2030 2015, 19.

347 Suomen matkailun tulevaisuuden näkymät 2014.

348 Future traveller tribes 2030 2015, 19.

349 Esim. Puhakka 2011, 21.

tuntuksia, että virtuaalisen ja fyysisen kokemuksen rajat ovat hälventyneet.³⁵⁰ Tulevaisuudentutkija Mika Pantzar taas on puhunut teknologian kesyttämisestä, minkä jälkeen sen käyttäminen koetaan sosiaalisesti ja kulttuurisesti tavanomaiseksi.³⁵¹ Tätä kesyttämistä on tapahtunut sosiaalisen median suhteen varsin lyhyessä ajassa, ja myös käyttäjät ovat muovanneet teknologisia sovelluksia yhä intuitiivisemmin käytettäviksi.³⁵² Tulevaisuudentutkijat Risto Linturi, Osmo Kuusi ja Toni Ahlqvist taas ovat varoittaneet siitä, että Suomi on pudonnut 2000-luvun kuluessa uusimman teknologian kehityksestä. Kuitenkin erityisesti peliteollisuuden kentällä suomalaiset ovat onnistuneet luomaan kilpailukykyisiä tuotteita. Varsinkin virtuaalisten pelimaailmojen osalta tutkijat näkevät tulevaisuudessa nopeaa kehitystä.³⁵³ Kaupallisen viihteen puoli ei kuitenkaan suoraan korreloi kehitystä matkailualalla ja kulttuuriperintötyössä, vaikka sieltä innovaatioita hiljalleen omaksuttaisiinkin.

Historioitsija Lauri Viinikkala on tarkastellut yhdistetyn todellisuuden teknologioiden mahdollistamaa kerrontaa ja historiallisen tiedon olemusta sekä sen autenttisuutta.³⁵⁴ Viinikkala pohtii tutkimuksessaan yhdistetyn todellisuuden teknologioiden tuottamien menneisyyskuvien historiallisen tiedon luonnetta ja mahdollisuuksia. Hänen mukaansa virtuaalitodellisuus on jo tällä hetkellä saavuttanut sellaisen asteen, jossa se voi tavoittaa suuren yleisön. Toimintavarmuuden parantuessa arkeologiaan ja historiaan perustuvia tuotteita saadaan todennäköisesti tuotettua yhä enemmän ja parempilaatuisina, vaikkei välttämättä koskaan saavutettaisikaan esimerkiksi kaupallisille peleille visuaalisesti vertailukelpoisia tuotteita.³⁵⁵ Vuorovaikutteisuuden ja moniaistisuuden elementit tulevat myös todennäköisesti kehittämään tulevaisuudessa virtuaaliseen todellisuuteen perustuvissa tuotteissa.

Kokemuksia menneisyydestä ja toimijuutta tässä ajassa

Tässä luvussa nostan esille joitakin tapausesimerkkejä, joissa on viime vuosien ajan ollut aktiivisen kehittävä ote arkeologiaan – sekä matkailun resurssina että matkailutuotteena. Näkökulmiksi tässä luvussa nousee useita teemoja, jotka ovat matkailualan tulevaisuuden kannalta relevantteja. Näitä teemoja ovat elämystuotanto, pedagoginen toiminta ja yhteistyön, osallistavuuden sekä vapaaehtoistyön muodot. Haastateltavien kautta esillä ovat resurssointiin liittyvät kysymykset, kuten kuntatalouteen ja yksityisyrittäjyyteen liittyvät asiat. Tässä luvussa tuodaan esille myös matkailun kehittämisen käänköpuolia: moninaisia haasteita ja vaikeuksia sekä kahdessa kohteessa toiminnan päättymiseen johtaneita syitä. Sekä innovaatioiden ja pitkäjänteisen toiminnan mah-

350 Heinonen 2008, 15–16.

351 Pantzar 1996.

352 Haverinen 2015, 16.

353 Linturi, Kuusi & Ahlqvist 2013, 13, 41.

354 Viinikkala 2018.

355 Viinikkala 2018, 66–67.

dollistavien asioiden havainnointi että mahdollisten ongelmien ja niiden syiden pohdittaminen voivat auttaa tulevaisuudessa suunnittelemaan erilaisten kohteiden toimintaa siten, että siitä pystyttäisiin rakentamaan mahdollisimman laadukasta ja tuloksellista.

Olen jaotellut alaluvut neljään osioon. Ensimmäisessä alaluvussa *Matkailun mahdollistajat: muinaisjäännösten hoitotyötä* käsitellään arkeologisten maastokohteiden hoitotyön vaiheita Lounais-Suomessa sekä Pirkanmaalla. Lounais-Suomen esimerkki avaa sitä toimintakenttää, joka on mahdollistanut matkailualan kehittämisen 2000-luvun aikana. Adoptoi monumentti -toiminta taas toimii esimerkkinä tulevaisuusorientoituneesta, sosiaalisesta innovaatiosta, joka osallistaa paikallisia asukkaita ja tukee näin erityisesti lähimatkailun kehittämistä. Toisessa alaluvussa *Toimintaa kuntakontekstissa* kuvaillaan kolmen kunnan erilaisia toiminnan muotoja arkeologian elävöittämisen ja matkailun alalla. Esille nostetaan Esihistorian Eura ja siellä erityisesti Naurava lohikäärme -opastuskeskus, Liedon Nautelankosken museo sekä Yli-Iin Kierikkikeskus. Kolmannessa alaluvussa *Yksityisyrittäjyyttä ja harrastustoimintaa* tuodaan esille Rosalan viikinkikeskus esimerkkinä esihistorian elävöittämisestä yrittämisen muotona. Lisäksi luvussa kuvaillaan arkeologian harrastamista ja sen yhteyksiä matkailuun ja matkailun kehittämiseen. Neljännessä alaluvussa *Kun toiminta päättyy* tuodaan esille kaksi tapausesimerkkiä, Laitilan Untamalan arkeologinen opastuskeskus sekä Kivikausikeskus RIRA Suomusjärvellä. Tässä luvussa kuvaillaan niitä tekijöitä, jotka ovat vaikeuttaneet toiminnan kehittämistä, sekä niitä syitä, jotka aiheuttivat toiminnan päättymisen. Kuitenkin esille nostetaan myös sellaisia innovaatioita, joita näissä kohteissa on tehty ja joilla voisi olla merkitystä matkailualan kehittämiseksi tulevaisuudessa.

Näissä alaluvuissa ääneen pääsevät haastateltavani, joilla on ensikäden tietoa ja kokemusta erilaisten kohteiden kehittämisestä. Useat haastateltavistani ovat sitä ikäluokkaa, joka on seurannut esihistorian elävöittämistä ja matkailualan kehitystä 1980-luvulta lähtien.³⁵⁶ Yksi haastateltavani muistelee kokemuksiaan 1980-luvulta seuraavasti:

Se esihistorian elävöittäminen ei silloin ollut niin esillä kuin se on nyt. Muistelen, että Leire tuoli Tanskassa – sehän on jo kuuskytluvun alussa perustettu – et se oli niitä harvoja kohteita, missä sitä todella elävöitettiin silloin seitkyt-kaheksankytluvun vaihteessa. Se oli melkeinpä ainoa paikka, mitä mä nyt muistan. Ja aikamoinen edelläkävijä oli sitten toi Saarijärvi, joka perustettiin jo kaheksakyt-neljä, joka oli musta aika rohkea ja positiivinen veto pieneltä museolta semmosta tehdä. Mulla ei silloin ollut esihistorian elävöittäminen ainakaan päällimmäisenä mielessä, koska siihen ei ollut silloin niin sanotusti välineitä olemassa, vaan se oli enemmän tämä [matkustelun tarkoitus] kokemusten

---

356 TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1023; TYKL/AUD/1027; TYKL/AUD/1031; TYKL/AUD/1047.

kerääminen ulkomailla, seikkailu, omien rajojen tunteminen ja tietyllä tavalla niitte omien haaveitten toteuttamista siinä mittakaavassa, mitä se oli mahdollista.³⁵⁷

Haastateltava kokeekin työnsä olleen tietyllä tavalla pioneerityötä, sillä varsinaisia esikuvia tai esimerkkejä ei Suomessa ollut ja esihistorian elävöittämisen keinoja piti suunnitella hyvin itsenäisesti.

Euroopassa esihistoriallisia kohteita on alettu ennallistaa 1900-luvun alkupuoliskolla. Kohteet on usein avattu arkeologisten tutkimusten jälkeen. Laajojen arkeologisten kaivausten jälkeen vuonna 1907 avattiin yleisölle Römerkastell Saalburg Archäologischer Park, joka on *in situ* rekonstruktio roomalaisajan linnoituksesta. Edelleenkin erittäin suosittu turistikohde, kivi- ja pronssikautista asumista ja elämää esittelevä Pfahlbaumuseum Unteruhldingen eteläisessä Saksassa avattiin vuonna 1922. Laajasti esihistoriallisia kausia esittelevä Kantonales Museum für Urgeschichte(n) Zug Sveitsissä avattiin vuonna 1930. Arkeologinen ulkomuseo, Archäologisches Freilichtmuseum Oerlinghausen, perustettiin poliittisella agendalla varustettuna vuonna 1936. Pohjoismaista mainittava on erityisesti kokeellisesta arkeologiastaan tunnettu Sagnlandet Lejre Tanskassa. Lejre avattiin yleisölle vuonna 1965 ja se on edelleen erittäin suosittu turistikohde. Norjassa Roskilden viikinkilaivamuseo, Vikingeskibsmuseet, on perustettu vuonna 1969. Arkeologisia ulkomuseoita, kokeellista arkeologiaa sekä muinaistekniikoita edistävän EXARC-järjestön jäsenluettelon mukaan arkeologiaa elävöittäviä kohteita on enenevässä määrin perustettu kuitenkin vasta 1990-luvulta lähtien ja aivan viime vuosinakin on avattu uusia kohteita.³⁵⁸ Käytännössä suomalaisten kohteiden perustaminen on seurannut eurooppalaisia suuntauksia ja mallia haettiin erityisesti Pohjoismaista.

Kun mahdollisuuksia esihistorian elävöittämiseen alettiin saada Suomessa, työhön paneuduttiin suurella innostuksella.

Mä olin sillo viäl nuori ja ahkera ja energinen, eli mulla oli näyttämisen halu aika kova. Mul oli halu näyttää kynteni, ja oon pikkusen tämmöne aggressiivinen tyyppi, että mä purin sen agressiivisuuden sitte työntekoon.³⁵⁹

Näin kuvasi yksi haastateltava työelämään astumisen alkuaikoja työurallaan. Tämä sukupolvi teki paljon töitä ja sai myös aikaiseksi: monet esille nostetuista esimerkki-kohteista edustavat tämän suuren innostuksen, paneutumisen ja intohimoisen työs-

---

357 TYKL/AUD/1022. Elävöittämisessä ja paikallisten asukkaiden osallistamisessa on koettu monenlaisia vaiheita. Saarijärven Kivikauden kylän arkeologi muistelee tekstissään kokeilua, jossa paikallisia asukkaita oli työllistetty esittelemään kylää kuvitteellisissa kivikauden asuissa. Arkeologi muisteli, etteivät esiintyjät olleet kovin motivoituneita ja heidän tuntuksensa olivat tulleet paikanpäälle naureskelemaan heidän esiintymiselleen. Tämä kokeilu olikin päättynyt tuolloin lyhyeen. (Muurimäki 2007, 98.) Nykyisin taas elävöittäminen on osin ammattimaista työtä, osin harrastajavoimin tehtävää toimintaa, jolloin osallistujat ovat erittäin innostuneita ja kiinnostuneita tehtävästä. Osallistamisen menetelmät ovat kehittyneet vuosien varrella ja myös matkailijat haluavat entistä innokkaammin irrottautua nykyhetkestä esimerkiksi pukeutumalla kivikauden ihmisen vetimiin.

358 EXARC-järjestön sivut, <https://exarc.net/members/venues> (luettu 16.9.2020).

359 TYKL/AUD/1022.

kentelyn aikaansaannoksia. Jokainen tässä tutkimuksessa esille tulevista kohteista on hyvä esimerkki siitä käytännön työstä, jota arkeologisissa maastokohteissa on matkailun kehittämiseksi tehty. Jokaisessa kohteessa on ollut myös haasteita ja vaikeuksia selvitettävänä, eivätkä kaikki hankkeet ole johtaneet pitkäaikaiseen toimintaan. Silti niiden toiminnasta on löydettävissä matkailuun sovellettavissa olevia innovaatioita ja hyviä toimintamalleja.

Esille nostettujen esihistoriamatkailukohteiden lisäksi 1990-lopun lopulla pyrittiin kokoamaan kohdetietoja matkailijoiden tarpeisiin. Muinaisjäännösrekisterihankkeessa koottiin tietoja digitaaliseen rekisteriin Varsinais-Suomen ja Satakunnan esihistoriamatkailukohteista. Hankkeen aikana tehtiin *Kohteita esihistoriamatkailijoille* -esite, jossa esiteltiin omatoimimatkailijoita ajatellen kohteita ja niiden saavutettavuutta. Hankkeen aikana myös koulutettiin matkailuoppaita esittelemään arkeologisia kohteita.

Tää meiän projekti oli varmaan, emmä tiä olik se nyt ensimmäinen tämmönen EU-projekti, mut ainaki ihan ensimmäisiä. Mut sittehän niitä tuli useita, et meit oli siinä yhekskytluvun loppupuolel tosiaan useampi arkeologi, jotka oli töissä nimenomaan tämmöissä esihistoriamatkailua tukevissa projekteissa.³⁶⁰

Näin muisteli haastateltavani 1990-luvun loppupuolen EU-hankerahoituksen avulla syntyneitä matkailun kehittämistoimintaa. Paitsi rahoituskanavan löytyminen myös muinaisjäännösten hoitoyksikön toiminta muinaisjäännöskohteilla mahdollisti sen, että niitä pystyttiin markkinoimaan matkailijoille.

Se oli mun mielest hirveen kivaa aikaa, ja sit ku meit oli kuitenkin useampi kun tehtiin sitä, et mun mielest siin oli semmost aitoo innostusta ja kiinnostusta siihen.³⁶¹

Haastateltavani muisteli näin 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun projektityövuosia. Hän piti olennaisena erityisesti lähimatkailun ja virkistyskäytön mahdollisuuksien esille nostamista paikallisella tasolla ja koki, että tässä suhteessa projektit myös onnistuivat nostattaen kiinnostusta arkeologiaan ja muinaisjäännöksiin paikallisesti, kuntatasolla. Matkailun kehittämistä tehdään usein ”hankehumppana”, hankerahoituksen voimin. Kehittämistyössä tulevaisuusajattelu perustuu paitsi sille, että pyritään luomaan pysyviä ratkaisuja tai pitkäjänteisiä toimintamalleja, myös mahdollisuuksien antamiselle kokeiluille ilman varsinaista tulosvastuuta.³⁶²

Haastateltavat saattoivat mainita haastattelujen aikana hyviksi mieltämiään kohteita ja nimetä tuntemiaan, tehokkaiksi mieltämiään toimijoita:

360 TYKL/AUD/1032.

361 TYKL/AUD/1032.

362 TYKL/AUD/1037.

Joskus vähän, jos ajattelee kateellisena jotai Euraa, et minust se on edelläkävijäkunta, joka on myös-kin onnistunut pyrkimyksissään. Et toi Wahlqvistin Sirpa on semmonen määrätietonen, johdonmukainen. Että ei hajota voimiaan niin paljon ku mää ehkä teen joka suuntaan.³⁶³

Tämä oli esimerkki niin sanotusta hyvästä kateudesta, liikkeelle panevasta voimasta, jossa onnistuneen esimerkin voimin loi tulevaisuudenuskoa myös muiden lähialueiden kohteiden kehittämiseen. Kiitosta annettiin myös arkeologeille. Monilla matkailuyrittäjillä oli myönteisiä kokemuksia arkeologiasta ja esihistorian tuotteistamisesta juuri yhteistyökumppaneina toimineiden arkeologien takia:

Mun miälestä se [yhteistyö] mun kohdalla suju hirveen hyvin, et mä tunnen itseni kyllä monessa suhteessa etuoikeutetuks, ja oisko siinä ollu sekin hyvä säkä, että satuin olemaan just Turussa. [--] Et tääl oli paljo tämmösiä ennakkoluulottomia ihmisiä, jotka avosylin otti vastaan.³⁶⁴

Näin muisteli yksityisyrittäjänä toimiva haastateltavani yhteistyön tekemistä arkeologien kanssa. Kontakti arkeologian ammattilaiseen oli tärkeä, työn arvostusta ja mielekkyyttä lisäävä asia.

Hyvien toimintamallien ja käytänteiden lisäksi tässä luvussa tuodaan esille myös matkailualan kääntöpuolta ja sellaisia tekijöitä, joita voi pitää tulevaisuuden uhkatekijöinä. Vastoinkäymiset eri kohteissa ovat olleet moninaisia: on ollut toiminnan alasajoa, eripuraa toimijoiden kesken sekä voimattomuuden ja yksinäisyyden kokemuksia. Jokainen tapaus on omanlaisensa, mutta tiettyä toistuvuutta kuulemissani kertomuksissa kuitenkin oli. Yksi toistuvista teemoista haastatteluaineistossa on puhumattomuus; keskustelukumppaneiden vähäisyys tai olemattomuus. Tämä aihe nousi esille useissa haastatteluissa, enkä välttämättä ollut haastattelijana osannut varautua siihen, miten haastattelutilanne saattoi olla ensimmäinen hetki, kun haastateltava pääsi kertomaan ja analysoimaan omia kokemuksiaan esihistorian elävöittämisestä ja sen suhteesta matkailualaan.³⁶⁵ Tunne yksinjäämistä ja kokemusten jakamisen mahdottomuudesta vie motivaatiota työhön ja lopulta myös kykyä ja halua tulevaisuuden suunnitteluun. Näitä asioita käsitellään tulevissa esimerkeissä.

Kansatieteilijä Miia-Leena Tiili on tuonut esille meisyyden aksiooman puhuesaan ammattilaisuuden kautta rakentuvista yhteisöllisyyden kokemuksista. Tuttuus, toveruus ja luottamus tuottavat positiivista yhteisöllisyyttä, mutta Tiili huomioi tutkimuksessaan myös yhteisöllisyyttä murentavia, jännitteitä luovia ja ristiriitoja kehittäviä asioita, kuten epäluottamusta ja konflikteja tuottavia tekijöitä.³⁶⁶ Kokemus yhteisöllisyyden puutteesta tai sitä murentavista tekijöistä kuten epäluottamuksesta ja konflikteista toistuvat haastateltavieni pettymysten ja hankaluuksien kuvauksissa. Millaista on tehdä työtä, josta puuttuu työyhteisö ja työtoveruus? Miten loputtomal-

363 TYKL/AUD/1027.

364 TYKL/AUD/1050.

365 Esim. haastattelut TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1025; TYKL/AUD/1043.

366 Tiili 2016, 151–208.

ta tuntuva yksinäisyyden kokemus vaikuttaa työn tekemiseen? Entä miten työhön ja identiteettiin työntekijänä vaikuttaa se, ettei tunne saavansa tukea johdolta? Tai entä jos ei ylipäättäen tunnista sitä, kenen työtä tulisi johtaa? Tuen puute, työyhteisön puute tai sen negatiiviset ilmentymät luovat pettymysten ja hankaluuksien kuvaukselle voimakkaan tuntuksen painolastin, joka väistämättä vaikuttaa myös tulevaisuuden sanallistamiseen.

Paitsi paikallisesti itse matkailukohteissa, myös ammattikunnan sisällä saattaa olla käsityksiä ja asenteita, jotka vaikuttavat työn tekemiseen – myös tulevaisuudessa. Kulttuuriantropologi Tiina Suopajarvi on tutkinut työkuultuuria metsäalalla. Suopajarvi on hyödyntänyt ekofeministi Val Plumwoodin käsitettä taka-alaistuminen kuvattessaan sitä, miten metsäalalla arvostetaan eniten johtotehtäviä ja fyysisesti vaativia puunkaato- ja puunkorjuutöitä. Vasta-alkajien ja naisten tekemää työtä on tässä kontekstissa pidetty vähemmän merkityksellisenä, se on taka-alaistettu.³⁶⁷ Arkeologien ammattikunnassa kenttätöitä, arkeologisten kaivausten johtamista, on pidetty perinteisesti arvossa. Teoreettisesti suuntautuneita arkeologeja tai yleisötyötä tekeviä arkeologeja ei välttämättä ole suoranaisesti väheksytty, mutta tunnistettavissa on taka-alaistamisen käsitteeseen sisältyvä ajatus työtehtävien arvohierarkiasta. Tähän liittyy se ajatus, että kenttätöiden avulla luodaan sitä materiaalia, jota muut hyödyntävät, tulkitsevat ja tuotteistavat. Liikkeellepaneva voima on siis kenttätöiden tekemisessä ja käytännön kautta syntyneessä ymmärryksessä siitä, ”mistä arkeologiassa on todella kyse”. Tämä ajatus muodostaa ammattikunnan sisälle joko tiedostaen tai tiedostamatta ammatillisuuden sisäkehän, ydinjoukon, joka toisaalta tuottaa ja toisaalta valvoo arkeologisen tiedon rakentumista ja välittämistä.

Matkailualalla arkeologiaa hyödynnetään arkeologeista ja arkeologisesta tutkimuksesta huolimatta. Haasteltavanani ollut matkailualan kehittäjä koki suuttumusta ja turhautumista siihen, miten menestyneissä matkailuyrityksissä saatetaan käyttää arkeologista tietoa tai kansanperinnettä siihen perehtymättä ja olemassa olevaa asiantuntemusta hyödyntämättä. Esimerkkejä tällaisesta hän löysi erityisesti Lapin voimakkaasti kasvavasta matkailuteollisuudesta, mutta myös muualta.

Se, mikä minua henkilökohtaisesti ärsyttää, niin on se, että usein ne, jotka lähtee menestymään, on niitä, jotka ovat oikeesti, että siellä on taustalla matkailuyrittäjä, jolla ei oo oikeesti sitä tietotaito-osaamista eikä ymmärrystä siihen, että mitä hän on tuotteistanut. [--] ni ihan sillä samalla vauhdilla sen asian tekisi kunnolla. Eli ne, jotka on menestyneitä, on sellasii, joissa annetaan tosi merkillinen kuva esihistoriasta. Tämä on täysin väärin, koska nää asiat vois yhdistää.³⁶⁸

Haastateltava huomauttaa, että elämysten tuottaminen, elämyksellistäminen, on ”aivan oma lajinsa”. Eri toimijoilla on erilaisia vahvuuksia: on sisältöjen tuottamiseen liittyvää asiantuntijuutta, on yrittäjäosaamista, on elämys- ja palveluosaamista. Tä-

367 Suopajarvi 2009, 336.

368 TYKL/AUD/1035.

män takia pidettiin tärkeänä, että jokaisen toimijan oma asiantuntijuus tunnustettaisiin, sitä arvostettaisiin ja sitä hyödynnettäisiin aidosti.

Nää pitäis saada yhteen eikä siten, että puuhataan [yksin jokaisella sektorilla]. Se on vähä sama, ku museoissa tutkijat hyppii millon minäkin hahmona niinku itsekin olen ollut ryhmässä noitana ja kaikkena muuna. Niin oikeesti se on ihan älytöntä resurssien haaskaamista.³⁶⁹

Näitä osaamisen siiloja, erilaisen asiantuntijuuden lajeja, nousee esille seuraavissa alaluvuissa, joissa käydään yksityiskohtaisemmin läpi niitä esimerkkikohteita ja toiminnan muotoja, joihin haastatteluissa paneuduttiin. Tapausesimerkit kerrotaan haastateltavien äänen kautta ja niitä on täydennetty osin kirjallisuuden avulla. Olenaisiksi kuitenkin nousevat haastateltavien omat kokemukset: se, miten he kertovat työstään, kohteen taustoista ja kehityksestä.

Matkailun mahdollistajat: muinaisjäännösten hoitotyötä

Muinaisjäännösten hoitotyön vaiheita Lounais-Suomessa – suoraa ja paikallista vuorovaikutusta

Haastattelin kolmea muinaisjäännösten hoitotyötä organisoinutta henkilöä. Tämän lisäksi koin, että muinaisjäännösten hoito oli aihealueena sellainen, joka nousi todella monessa haastattelussa merkitykselliseen osaan. Esimerkiksi tulevaisuuspyörissä hoitotyö mainittiin viisi kertaa hoitotyön termillä ja useita kertoja muiden termien avulla kuten saavutettavuuteen, pehmeään suojeluun tai itse muinaisjäännökseen liittyen. Haastateltavat pitivät hoitotyötä matkailutoiminnan perusedellytyksenä, matkailun mahdollistajana. Haastattelu aikana ei ollut kulunut vielä pitkää aikaa Museoviraston muinaisjäännösten hoitoyksikön lakkauttamisesta, ja se luonnollisesti vaikutti haastatteluissa esitettyihin ajatuksiin. Oli osittain vielä epäselvää, miten joidenkin kohteiden tulevaisuudessa kävisi ja monin paikoin pelättiin pitkään jatkuneen hoitotyön tulosten menettämistä.

Pitkäjänteisen ja suunnitelmallisen muinaisjäännösten hoitotyön alkuvaiheet sijoittuvat 1980-luvun lopulle. Muinaisjäännösten hoitotyön alkuvaiheita muisteltiin siten, että arkeologi Anna-Liisa Hirviluoto olisi ollut se henkilö, joka sai aikaan muinaisjäännösten hoitotyön käynnistymisen nimenomaan Museoviraston organisoimana toimintana. Hirviluoto oli koonnut kohdeluettelon, josta lähdettiin liikkeelle.³⁷⁰ Vaikutteita toiminnan käynnistämiseen saatiin Ruotsista, jossa oli jo ollut *kulturmiljövård*-termin alla muinaisjäännösten hoitoon keskittyvää toimintaa sekä myös julkaistu alaan liittyvää kirjallisuutta.³⁷¹ Ruotsin mallin kautta ala kuitenkin lähti kehittymään omaan suuntaansa. Muinaismuistolaisissa on 1960-luvulta asti ollut myös Museoviras-

369 TYKL/AUD/1035.

370 TYKL/AUD/1047.

371 Ks. esim. Fahlander, Kristiansen & Nordbladh 2000.

ton oikeus hoitaa kohteita, joten ajatus ei sinällään ole ollut uusi. Lamavuodet ja sen aiheuttama työttömyys 1990-luvun taitteen jälkeen loivat tilanteen, jossa valtion viirastojen edellytettiin järjestävän työllisyystöitä. Tämä johti siihen, että Museoviraston arkeologian osasto aloitti muinaisjäännösten hoidon, juuri pääosin työllistettävien voimin.³⁷² Alkuvaiheessa ajateltiin, että kulttuuriympäristön hoitotyö oli sopivaa työllistymistyötä, mutta melko nopeasti huomattiin myös työn laajemmat merkitykset kulttuurin voimavarana ja myös matkailun mahdollistajana. Haastateltavani puhui oppimisprosessista, siitä, miten työn edetessä opittiin yhä paremmin näkemään paikalliset asukkaat ja maanomistajat osallisina kulttuuriympäristön hoidossa.³⁷³

Muinaisjäännösten hoitoyksikköön Museovirastoon valikoitui erilaisia tietoja ja taitoja omaavia henkilöitä. Ajatuksena oli, että erilaisista taustoista tulevat ihmiset voivat jakaa tietoaan ja opettaa toisilleen asioita. Työ sinällään olikin monialaista ja hoitotyötä tehneet haastateltavat kokivat, että vähitellen ala alkoi ammattimaistua siten, että muinaisjäännösten hoitoon muodostui erikoisosaamista. Yksi haastateltavistani kuvaili näkökulmaansa siten, että kohteiden hoidon perusta on muinaismuistolaisa ja että hoitotyötä tehdään ensisijaisesti muinaisjäännösten suojelun ja säilymisen edellytysten parantamiseksi.³⁷⁴ Ammattimaistumista kuvailtiin myös seuraavasti:

Siihen tosiaan tuli huomattavasti professionaalisempi ote, ni myöskin sitten se talvikauden vaihe; ensinnäkin niitten [muinaisjäännösten] hoitosuunitelmat, nyt niit ruvettiin tekemään paljon paremmin ja monipuolisemmin, laadukkaammin ku aikasemmin ja myös sitten enemmän opittiin näkemään se yleisö osana kulttuuriympäristön hoitoa, perinnemaisemien hoitoa, et siihen tuli sit tämmöst koulutusta ja erilaist opetusmateriaalin tekemistä ja muuta.³⁷⁵

Tätä kautta työn kuvaan nousivat ajatukset kohteiden mahdollisista matkailullisista merkityksistä, minkä lisäksi alettiin hahmottamaan aikaisempaa paremmin myös muinaisjäännösten arvot virkistyskohteina. EU-projektit värivät työnkuvaa erityisesti 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alkuvuosina ja yhteistyötä aikansa esihistoriamatkailuhankkeiden kanssa tehtiin aktiivisesti.³⁷⁶ Yksi haastateltavistani kuvaili työtä itsessään hyvin merkitykselliseksi:

Et on etuoikeutettu, että on saanu olla tässä työssä ja olla vaikuttamassa sen muinaisjäännöksen elinkaareen, vaikka se olisi viisi vuotta tai kaksikytviis vuotta.³⁷⁷

Haastateltava koki työyhteisönsä, ”länsirannikon daamien”, olleen samanhenkinen ja yhteistyön olleen erittäin antoisaa esimerkiksi ”metsäpuolen” edustajien kanssa.

372 TYKL/AUD/1034.

373 TYKL/AUD/1047.

374 TYKL/AUD/1034.

375 TYKL/AUD/1047.

376 TYKL/AUD/1047.

377 TYKL/AUD/1033.

Työssä viihtymisen ja merkityksellisyyden kokemukset välittyivät hyvin haastatteleista. Koettiin, että oltiin maisemanhoidon tiennäyttäjiä pohjoismaisella tasolla, sillä volyymi oli sen verran suuri ja työ tavoitteellista. Vuonna 2006 Suomessa tuli voimaan *Eurooppalainen maisemayleissopimus*, joka vahvisti työn merkityksellisyyden kokemusta ja antoi käytännön työkaluja muinaisjäännösten hoitotyön tueksi.³⁷⁸

Vuoteen 2010 asti hoidettiin säännöllisesti lähes 250 kohdetta.³⁷⁹ 2000-luvun vaihteessa hoitokohteiden määrä oli jopa 350, ja ne sijaitsivat 93 eri kunnassa (Kartta 3).³⁸⁰ Hoidettavaksi valikoitui kohteita, joissa oli jo tehty arkeologisia tutkimuksia ja joilla koettiin olevan tutkimushistoriallisesti merkitystä ja identiteettimerkitystä paikallisille asukkaille. Vanhimmat hoidetut kohteet ovat olleet kivikaudelle ajoittuvia asuinpaikkoja ja nuorimmat toisen maailmansodan aikaisia puolustusvarustuksia.³⁸¹ Myös matkailulliset nähtävyydsarvot huomioitiin valinnoissa. Esimerkiksi Varsinais- ja Vakka-Suomessa merkittäviä hoitokohteita olivat muun muassa Nousiaisten Palo, Laitilan Untamala ja Turun Koroinen. Rautakaudelle sijoittuvien kohteiden lisäksi hoitokohteiksi nostettiin usein pronssikautisia hautaröykkiöitä, vaikkei niitä olisi oltu tutkittu, sillä niiden koettiin kiinnostavan ihmisiä ja muinaisjäännöstyypinä ne edustavat näkyviä ja konkreettisia rakenteita, jotka vielä sijaitsevat yleensä maisemallisesti näyttävissä sekä historiallisesti merkittävissä paikoissa. Yksittäisiltä tutkijoilta saatiin myös vinkkejä mahdollisiksi hoitokohteiksi. Lisäksi arvostettiin yhteistyötä yliopiston arkeologian oppiaineen kanssa. Varsinais-Suomen muinaisjäännösten hoitotyötä organisoitunut haastateltava muistelee:

Mutta pitkälti se, että varsinkin Turun yliopistohan oli tehnyt paljon täs ympäristös tutkimuksii, niin siältä sit poimittiin niitä, mitkä tuntui semmosilta kohteilta, että niiden hoito on ikään ku järkevää, eli semmosii joihin yleisö voi ohjata ja joihin on helppo fyysisesti päästä, et ne ei o mitenkään hankalan kulkutaipaleen takana. Ja sitte tietenki tämmösii hyvin konkreettisia, arkisii syitä, et minkä maaomistajien kanssa päästiin yhteisymmärryksee siit hoidon järjestämisest ja tällasii.³⁸²

Haastateluissa esille nousi siis käytännöllisyys ja järkevyyt – se, miten työtä oli anetuilla resursseilla mahdollista toteuttaa mahdollisimman tehokkaasti. Tässä organisoituvuudessa haastateltavat olivat hyvin taitavia: he esimerkiksi suunnittelivat tarkoin matkareitit, sillä matkakustannukset olivat hoitotyössä merkittävä kustannuserä.³⁸³

Yksi haastateltavistani kuvaili hoitotyötä ryhmätyöksi, jossa on kuunneltava erilaisten sidosryhmien ajatuksia ja ehdotuksia kohteen tulevaisuudesta. Hän näki myös hoitotyön jatkuvana prosessina, jossa suunnittelutyö, varsinainen maisemanhoitotyö ja tehtyjen toimenpiteiden evaluointi vaikuttavat siihen, millä tavoin muinaisjäännös-

378 TYKL/AUD/1033.

379 Koivisto 2013, 21.

380 Mikkonen-Hirvonen & Tiitinen 2000, 32.

381 Mikkonen-Hirvonen & Tiitinen 2000, 32.

382 TYKL/AUD/1047.

383 TYKL/AUD/1047.

KARTTA 3. Kartta osoittaa kunnat, joissa oli 20 vuotta sitten, vuonna 2000, hoidettuja muinaisjäänöksiä (rasteroidut). Kartta: Mikkonen-Hirvonen & Tiitinen 2000.

tä hoidetaan ja ylläpidetään sekä millaisia esimerkiksi matkailullisen hyödyntämisen tapoja sille kehitetään.³⁸⁴ Haastattelussa nousi esille se, miten hoitotyötä tehneet saattoivat kokea myös itse muinaisjäännökset läheisiksi, ikään kuin toimijoiksi ihmisten rinnalla:

No siin yhdisty myöskin tää, et saa työskennellä ihan oikeitten muinaisjäännösten kans, mut sit myöskin paljon ihmisten kanssa ja eri tavalla erilaisten ihmisten kanssa tai eri suunnista asioita katsovien ihmisten kanssa sekä yleisön että vaikkapa niitten työllistettyjen hoitajien taikka koululaisten ja viranomaisten kanssa.³⁸⁵

Tässä näkyy, miten haastateltava oli arvostanut kiinteää kontaktia materiaaliseen kulttuuriperintöön, itse muinaisjäännöksiin, mutta samalla oli myös tiedostanut erilaisten yhteistyökumppaneiden merkityksen. Samalla tavoin toinen haastateltavani kuvasi suhdettaan hoidettavina olleisiin muinaisjäännöksiin lämpimäksi, kohteet tuntuivat ”omilta”.³⁸⁶ Jokainen hoitokohde on ollut erilainen: joissakin kohteissa on käyty esimerkiksi viiden vuoden välein, kun taas jotkut kohteet vaativat useamman hoitokerran vuoden aikana. Röykkiöitä pidettiin haastavina kohteina: ne työllistivät paljon suunnittelijaa, mutta varsinaista hoitotyöryhmää varsin vähän. Tässä jouduttiinkin tasapainoilemaan työn tehokkuuden kanssa; pohdittiin työpanoksen määrää suhteessa tuloksiin esimerkiksi nähtävyyksien arvosta mutta myös työllistämisaspektin pohjalta.³⁸⁷

Esimiestehtävissä toiminut haastateltava kuvasi prosessia matkailukohteen kehittämisen näkökulmista. Jo lähtökohdat muinaismuistoilla tai muinaismuistoalueilla ovat yleensä toisiinsa nähden hyvinkin erilaisia. Haastateltava teki jaon kahteen eri tilannetyyppiin: siihen, että kohde on jo matkailukäytössä ja nähtävyyden kohteena, ja siihen, että matkailukohteen potentiaali on olemassa, mutta sitä ei ole toistaiseksi hyödynnetty. Potentiaalisen kohteen parissa suunnittelu kohdistui siihen, että pohdittiin, minkälaista käyttöä kohde kestäisi. Joissakin tapauksissa kohde voisi olla matkailullisesti kiinnostava, mutta se ei kestäisi kävijöitä tai se saattaisi sijaita logistisesti hyvin vaikeasti saavutettavissa. Lisäksi suunnitteluvaiheessa selvitettiin myös sidosryhmien, kuten maanomistajien mielipiteitä kohteiden käyttöön liittyen. Ongelmallisena haastateltava näki tuolloin erityisesti matkailun kehittämiseen suunnatut resurssit tai niiden olemattomuuden:

Ainaki Museoviraston kohdal se resurssointi on ollu meille todelline pullonkaula, että niitä panoksia, mitä alkuvaiheessa tämmöseen kohteen kehittämiseen tarvitaan, niin niitä ei oo ollu välttämättä virastolla, mut niitä ei myöskään ollu siellä paikallistasolla, että kuntien ja kaupunkien varat menee muuhun.³⁸⁸

384 TYKL/AUD/1034.

385 TYKL/AUD/1043.

386 TYKL/AUD/1033.

387 TYKL/AUD/1047.

388 TYKL/AUD/1034.

Haastateltava koki, että monilla kunnilla ja kaupungeilla oli tuohon aikaan ylipääntään niin suuria taloudellisia vaikeuksia, että kohteiden kehittäminen matkailukohteiksi oli haasteellista. Matkailun kerrannaisia talousvaikutuksia ei välttämättä osattu hahmottaa tai tehdä näkyviksi, vaan arkeologiset maastokohteet näyttäytyivät suunnitteluvaiheessa taloudellisia panostuksia vaativilta kohteilta.

Haastateltava nosti esille myös erilaiset intressit ja ristiriidat liittyen erityisesti maanomistukseen. Aluksi muinaisjäännösten hoitotyö koettiin maanomistajien suunnalta vieraana ja hieman outona asiana. Yksi haastateltavistani koki myös, että hoitotyötä organisoivillakaan tahoilla ei aluksi ollut kokemusta ja ymmärrystä siitä, miten maanomistajia tulisi lähestyä, jolloin helposti otti käyttöönsä viranomaisasenteen:

Niin me tulla ja tehdä, et muinaismuistolaki antaa oikeude ja sanokaa te mitä sanotte. [--] Mut sitten vähitellen tietysti sit alettiin oppii myöskin se oikea lähestymistapa ja itsekki tajuttiin tavallaan se, et ei oo järkevää lyödä päätä seinää.³⁸⁹

Samanaikaisesti myös maanomistajien tietoisuus kulttuuriympäristöasioista kasvoi, ja esimerkiksi erityisympäristötukien kautta alettiin puhua kulttuurimaiseman aktiivisesta hoidosta, jolloin myös muinaisjäännösten hoitotyö tuli yhä tutummaksi. Haastateltavilla oli myös positiivisia kokemuksia yhteistyöstä ympäristöalan toimijoiden kanssa.³⁹⁰

Myös toinen haastateltava, joka oli työskennellyt esihistoriamatkailua kehittäneessä projektissa, korosti yhteisten pelisääntöjen sopimista vierailukohteiden suhteen:

Just nää maanomistajat, et sehän on ihan A ja O, et jos ylipäänsä jotain yksityisellä maalla olevaa muinaisjäännöstä hyödynnetään, niin kaikki täytyy olla tosi tarkkaan sovittuna sen maanomistajan kanssa.³⁹¹

Tämän haastateltavan muistitiedon mukaan ylivoimaisesti suurin osa hänen kontaktoimistaan maanomistajista oli suhtautunut matkailukäyttöön myönteisesti ja olivat myös tunteneet ylpeyttä maillaan sijaitsevista muinaisjäännöksistä. Tämä muistikuva toistui myös muissa haastatteluissa.³⁹² Hoitotyöhön on oltu erittäin tyytyväisiä. Maanomistajat ovat vaikuttaneet siitä, että heidän maillaan sijaitsee kohde, jota valtio haluaa hoitaa ja panostaa siihen resursseja. Monet olivatkin kertoneet, että hoitotyö oli parantanut heidän elinympäristöään. Lievästi vastahakoisetkin maanomistajat saattoivat vuosien mittaan muuttaa mieltään ja todeta, että on hienoa, että hoitotyö kohdistuu juuri heidän mailleen. Joskus hoitotyö laajeni naapureiden maille, jotka nähtyään hoitotyön tuloksia ottivat yhteyttä omien maidensa muinaisjäännöksiä

389 TYKL/AUD/1047.

390 TYKL/AUD/1047.

391 TYKL/AUD/1032.

392 Esim. TYKL/AUD/1033.

hoitoon liittyen.³⁹³ Yhden haastateltavani edustamassa hankkeessa otettiin myös matkailijavirrat huomioon hoidon suunnittelussa ja tehtiin tarkkoja suosituksia kohde-
tasolla monenlaisista käytännön asioista, kuten esimerkiksi omatoimimatkoilijoiden
autojen parkkeeraamisesta. Näin ajateltiin aiheutettavan mahdollisimman vähän
haittaa tai häiriötä maanomistajille ja naapurustolle.³⁹⁴

Toisenlaisiakin kokemuksia haastateltavillani kuitenkin oli. Saattaa olla, ettei mat-
kailukäyttöön ja sen kehittämiseen suinkaan aina suhtauduta myönteisesti. Usein
negatiiviseen suhtautumiseen ovat vaikuttaneet asenteet valtion hallintoa kohtaan.
Haastateltavani kuvaili sukupolvia ylittävää muistitietoa, jolla on vaikutuksia vielä
tässä päivässä:

Sääl't saattaa olla semmosii todella vanhoja kaunoi, mitkä on, et ku isoisää kiellettii joskus tekemästä,
ni ette kyllä tuu sitte tänne meii maalle.³⁹⁵

Myös Museoviraston vanhat päätökset esimerkiksi naapuruston maiden suhteen
ovat saattaneet vaikuttaa kielteiseen asennoitumiseen. Osa taas saattoi pelätä turistien
määrän kasvavan liian suureksi muinaisjäännöskohteella. Yksittäisten maanomistaji-
en asenteita ei kuitenkaan juurikaan oltu havaittu kuntien, seurakuntien tai yhteisöjen
omistamalla mailla ja yhteistyön kuvattiin sujuneen näissä tapauksissa jo lähtökohtai-
sesti erittäin hyvin. Esimerkiksi kunnat ja seurakunnat olivat tarjonneet apua raivaus-
jätteiden kuljetuksessa.³⁹⁶

Eräs haastateltava koki, että hänen tehtävänsä ovat usein ristiriitatilanteiden rat-
kontaa.

Mä ajattelen aina, et mä yritän selvittää, et mitä oikeesti on tapahtunu. Et mä kysyn kaikilta ja yritän
sitten katsoa läpi ja kerätä puolueettomasti ne eri asiat kasaan.³⁹⁷

Päätöksentekoon hän ei selvitysten jälkeen osallistunut, joten osapuolet pystyivät
todennäköisesti luottamaan häneen puolueettomana selvityksentekijänä. Vaikuttaa
siltä, että muinaisjäännösten hoitotyössä erityisesti hyvät vuorovaikutustaidot ovat
taanneet sujuvan ja yhteisymmärryksessä tehdyn hoitotyöprosessin yksityisten maan-
omistajien kanssa.³⁹⁸

Suosittujen nähtävyysskohteiden kohdalla myös kohteen fyysinen kuluminen saat-
taa tuottaa ongelmia. Tämän takia kohteiden hoidon suunnittelussa kiinnitetään huo-

---

393 TYKL/AUD/1033; TYKL/AUD/1047.

394 TYKL/AUD/1032.

395 TYKL/AUD/1047.

396 TYKL/AUD/1047.

397 TYKL/AUD/1034.

398 Esim. TYKL/AUD/1034. Haastateltava muistelee erästä vesimatkailuun liittyvää kohdetta ja sen hoitoprosessia, jossa henkilömuutosten jälkeen oli ajautettu konfliktiin maanomistajien kanssa. Erityisesti ristiriitatilanteiden ratkaisemisessa vahvat neuvottelu- ja kuuntelutaidot sekä paikallisen asiantuntijuuden ja asianosaisuuden ymmärtäminen ovat keinoja löytää hyviä ratkaisuja kaikkien osapuolten kannalta.

miota kulkureitteihin, polkuihin ja liikkumisen ohjaukseen. Huomioitava on myös laajemmin maanomistussuhteet, sillä vaikka itse muinaisjäännös sijaitsisikin yhden maanomistajan maalla, saattavat kulkuväylät sinne kulkea toisen maanomistajan maiden kautta. Tekniset ratkaisut, joilla kulumista ehkäistään, saattavat olla taloudellisesti kalliita, ja huomioitava olisi myös kohteen jatkohuolto eli se, että kohdetta pitäisi pystyä hoitamaan jatkuvasti ja pitämään kohteelle rakennettu infrastruktuuri käyttökunnossa ja turvallisena. Lisäksi ihmisten luonnossa liikkumisen taidot saattavat olla puutteellisia ja tuottaa häiriötä itse kohteelle sekä sen lähiympäristölle ja luonnolle.³⁹⁹

Muinaisjäännösten hoitoyksikön toiminnan alkuvaiheissa ajateltiin aluksi, että hoitotyön avulla saatetaan muinaisjäännös esille ja luodaan kaunista, kerroksellista maisemaa. Vähitellen hoitotyön merkitys alettiin kuitenkin ymmärtää niin sanotun pehmeän suojelun keinona; olennaisena keinona vaikuttaa ihmisten asenteisiin ja mielipiteisiin. Koettiin, että muinaisjäännösten hoito kasvattaa yhteisöjen arkeologisen kulttuuriperinnön suojelutahtoa.⁴⁰⁰ Lisäksi alkoivat korostua kohteiden luontoarvot kuten esimerkiksi perinnebiotyypit, jotka ovat syntyneet ihmisen toiminnan vaikutuksesta ja jotka myös katoavat, jollei kohdetta hoideta.⁴⁰¹ Näissä luontoarvoissa alettiin nähdä myös antikvaarista aineistoa, suojeluarvoa. Samalla alettiin nähdä, että maastossa tehtävien konkreettisten hoitotoimenpiteiden lisäksi hoitotyöhön kuuluu saumattomasti kohteen aktiivisen käytön lisääminen ja siitä tiedottaminen.⁴⁰² Eräs muinaisjäännösten hoitotyötäkin tehnyt haastateltavani pohti, että muinaisjäännösten hoitoa perusteltiin aikanaan myös kohteiden matkailu- ja opetuskäytöllä. Hän kuitenkin koki, että tämä perustelu kääntyi tavallaan hoitotyötä vastaan, kun Museovirastossa koettiin, ettei työ ollutkaan sitä ydintehtävää, jota Museovirastossa tuli tehdä.⁴⁰³ Tässä näkökulmassa muinaisjäännösten suojelulliset seikat jäävät hyötynäkökulmien varjoon, vaikkakin moni haastateltava painotti, että ne itse asiassa tukevat toinen toisiaan.

Joillakin kohteilla pidettiin mekaanisia kävijälaskureita, ja monissa kohteissa oli myös kävijävihkoja. Kävijät pitivät merkittyjä polkuja ja viitoituksia tärkeinä. Näin koettiin vierailu turvallisena ja toisaalta myös sallittuna. Kävijävihkoista oli huomattu, että erityisen hyvin suomalaisten lisäksi edustettuina olivat Pohjoismaat ja Baltian maat sekä ajoittain yksittäiset kävijät muualta Euroopasta. Palaute vihkoissa oli ollut positiivista, mutta haittapuolena oli, että ajoittain vihkoihin kohdistui ilkeilyä, niitä

399 TYKL/AUD/1034.

400 Ks. myös Järvinen 2000. Myös vedenalaisten kohteiden kohdalla on huomattu, että hylkyjen suojelua voidaan parantaa niiden hyötykäytöllä ja tiedon popularisoinnilla. Tätä työtä on jo tehty erityisesti sukeltajien keskuudessa, mutta arkeologi Milla Airosalmen mukaan hylkytietoutta tulisi jakaa myös suuremmalle yleisölle esimerkiksi digitaalisten keinojen avulla (Airosalmi 2018; ks. myös Koivikko 2017).

401 Hoitotyön menetelmien kehittäminen oli pitkä oppimisprosessi. Vähitellen opittiin, että tietyt toimenpiteet saattavat vaurioittaa muinaisjäännöstä ja kasvillisuutta. Mekaaninen poisto nähdään parhaimmaksi tavaksi hoitotyössä ja tarkkuutta vaadittiin myös hoitotoimenpiteiden ajoittamisessa, joka vaihteli esimerkiksi kohteen hoitovaiheen mukaisesti (TYKL/AUD/1047).

402 TYKL/AUD/1047.

403 TYKL/AUD/1043.

tärveltiin ja postilaatikkoja hajotettiin.⁴⁰⁴ Kohteissa järjestettiin myös maisemanhoitotalkoita:

Mä tiedän, että monet on sitä mieltä, että talkooperinne on kadonnu ja muuta, mutta mä olen ollut onnekas ja meil on ollu hirveen hyviä talkoita.⁴⁰⁵

Haastateltavani kokemuksen mukaan talkoissa innokkaimmin mukana ovat olleet keski-ikäiset naiset ja vanhemmat miehet, mutta mukaan on saatu myös esimerkiksi koululuokkia.

Muinaisjäännösten hoitoyksikön 20-vuotisjuhlaseminaaria vietettiin vuonna 2008. Tuolloin ajateltiin, että hoitotyö oli tullut hyväksytyksi osaksi kulttuuriympäristön suojelua ja että sille oli muodostunut vakiintunut asema toimijoiden joukossa:

Eikä me nähty semmost mahdollisuuttakaa, ei semmonen ehkä tullu kenenkää mieleenkää, et tää vois jotenkin lähtee loppumaan.⁴⁰⁶

Valtion tuottavuusohjelman käynnistyminenäkään ei merkittävästi huolestuttanut:

Me ei sitten hurjimmis painajaisissakaan ajateltu, että se sit vaikuttais meihin, ainakaan niin konkreettisesti, ku mitä se sit tuli tosiaan vaikuttamaan.⁴⁰⁷

Samalla tavoin toinen haastateltavani koki, että esimerkiksi kulttuurimaiseman hoito ja kulttuurimatkailun kehittäminen olivat niin voimakkaasti esillä koko Euroopan mittakaavassa, ettei hän pitänyt todennäköisenä työn päättymistä ja uudelleenorganisoinnista.⁴⁰⁸ Vuonna 2010 käynnistynyt Museoviraston organisaatiouudistus ja hieman myöhemmin tulleet yt-neuvottelut muuttivat muinaisjäännösten hoitokäytänteitä ja vaikuttivat merkittävästi useiden haastateltavieni työnkuvaan. Haastateltavani muistelee, että jo aikaisemmin oli lakkautettu yksi aluesuunnittelijan virka hoitoyksiköstä ja organisaatiouudistuksessa menetettiin sekä esimiesvirka että toinen aluesuunnittelijan virka. Hieman myöhemmin siirtyi vielä yksi pitkäaikaisista aluesuunnittelijoista töihin paikalliseen maakuntamuseoon. Samalla kun henkilöstö väheni, muuttui myös Museoviraston linjaus sellaiseksi, että keskityttiin yhä enemmän Museoviraston hallinnassa oleviin valtion kohteisiin ja yksityismailla oleva hoitotyö lopetettiin. Kuitenkin samanaikaisesti perustettiin muinaisjäännösalueiden hoitovastuujärjestelmä, jolla pyrittiin mahdollistamaan muinaisjäännösten hoidon jatkamista ainakin tietyssä määrin. Lisäksi haastatteluajanaan vuonna 2013 oli myös purettu yksityisten mailla olevia opastus- ja infrastruktuurijärjestelmiä. Tuohon aikaan

---

404 TYKL/AUD/1033.

405 TYKL/AUD/1033.

406 TYKL/AUD/1033.

407 TYKL/AUD/1047.

408 TYKL/AUD/1033.

arvioitiin, että hoitotyö kattoi enää 40 % niistä kohteista, mitä aikaisemmin oli kyetty vuosittain hoitamaan.⁴⁰⁹

Eräs virkamiehenä työskennellyt haastateltavani oli organisaatiomuutoksen yhteydessä havainnut tulevan valtionhallinnon trendin siitä, että valtion organisaatioissa tulisi tehdä yhä vähemmän itse ja keskittyä yhä enemmän ohjaamiseen, neuvontaan ja valvontaan. Muinaismuistolaki antaa Museovirastolle oikeuden tehdä hoitotyötä, mutta se ei velvoita siihen. Lakisääteinen viranomaistyö nostettiin etusijalle, minkä myös haastateltavat näkivät tuolloin ainoana mahdollisena vaihtoehtona.⁴¹⁰ Haastateltavani kuvaili hoitoyksikön tehneen silti paljon töitä toimintansa tarpeellisuuden osoittamiseksi:

Kyl me hirveesti harattiin vastaan ja yritettiin vakuuttaa sitä, et miten tärkeitä tää on ja miten tärkeitä tää on suojelun kannalta. Et just nimenomaa tää tietoisuuden lisääminen ja tämmösen suoje-lumyönteisen tahtotilan lisäämisen ja ylläpitämisen johdosta tää on erittäin tärkeitä, mut et se ei sit vaa kuitenka se viesti kulkenu sinne läpi.⁴¹¹

Vaikka kehityskulku olikin havaittavissa, oli muutosten seuraaminen ja vähitellen hyväksyminen raskasta hoitoyksikössä työskennelleille:

Siis sehän on hirveen surullista kaikille asiantuntijoille, jotka on tehny todella pitkään ja uskoneet siihen asiaan, ja sitten yhtäkkiä tulee tilanne, missä työnantaja katsoo, että on – ja tässä tapauksessa siis hallitus ja eduskuntahan on meidän työnantajia, viranomasten viime kädessä – niin muuttavatkin niin voimakkaasti linjaa. Ja tietenki se on sit surullista meidän pitkäaikaisten yhteistyökumppaneiden kanssa, jotka on ajatellut, et valtio ja Museovirasto on luotettavia yhteistyökumppaneita. Ja mä luulen, et se on ollu varmasti tää kakstuhattaluvun ja kakstuhattakymmenluvun alku semmost luopu-misen aikaa monella tapaa sekä meitä asiantuntijoille että sitten meitä sidosryhmille.⁴¹²

Surun ja osittain myös epäuskon sanoittaminen on vaikeaa. Moni haastateltava koki hoitoyksikössä tekemänsä työn tietyllä tapaa elämäntehtäväksi, joka organisaa-tioudistuksen myötä vähitellen katosi. Haastateltavani pyrki sanoittamaan tunte-muksiaan seuraavasti:

[--] Olen sen puolest kyl hirveen pahoillani, koska kuitenkin suurin osa mun elämäntyöstäni, mä tiädän, et se valuu hukkaan tuol maastos nytten.⁴¹³

Samalla tavoin surua ja huolta koettiin joidenkin paikallisten toimijoiden osalta.

409 Koivisto 2013, 21.

410 TYKL/AUD/1034; TYKL/AUD/1047.

411 TYKL/AUD/1047.

412 TYKL/AUD/1034.

413 TYKL/AUD/1047.

Mää suren sitä, ettei oo sitä Museoviraston maisemaporukkaa enää. [--] Kyl se vaikutti, et jos sä nyt tosiaan ajattelet, et melkein Keski-Pohjanmaal asti pitää täst kulkee ja väkee on paljo vähemmän, ni kyl se siis, se näkyy, ihan oikeest se näkyy [muinaisjäännösten hoidon puute].⁴¹⁴

Haastateltavat ottivat esille myös sen, että hoitotyötä organisoineet Museoviraston virkamiehet olivat toimineet maakunnissa ikään kuin Museoviraston käyntikortteina – näkyvinä ja hyödyllisiksi koettuina maakunnallisina toimijoina.⁴¹⁵ Hoitotyöhön liittyvät haastattelut käsittelivät tätä luopumis- ja suruprosessia varsin paljon, enemmän ja syvemmin kuin mihin olin etukäteen haastattelijana varautunut. Haastatteleuaineistoa tulkitessani olenkin huomannut, että tämän prosessin muisteleminen on vaikuttanut myös siihen tulevaisuusajatteluun, jota haastattelujen loppuvaiheessa on keskustelun kautta rakennettu.

Monet haastateltavani ottivat esille vaikutukset muinaisjäännösten hoitoyksikön lopettamisesta. Hoitotyötä pidettiin siitä aiheutuneisiin kustannuksiin nähden erittäin tehokkaana työnä ja tuloksiin oli oltu paikallisesti tyytyväisiä. Laitilassa useiden kohteiden hoitotyön jatkuvuus oli haastatteleujankohhtana vuonna 2013 epäselvä. Haastateltavani kuvaili muinaisjäännösten hoitotyön sosiaalisia ja ympäristöllisiä vaikutuksia seuraavasti:

Näil [muinaisjäännöksille ja muinaisjäännösalueille] on yhteistä se, et Museovirasto on hoitanu näitä kohteita tai nyt mun mielipurnauksen aiheeni myöskin, et se hoito o lopetettu. [--] Meil oli ainakin, oliskoha nyt ollu seitsemän vai kahdeksan kohdetta, mitä tääl oli, ja se oli siis halpaa ja edullist työtä tai kui sitä ny sanois. Kustannukset oli pienet ja se aika näkyvää kuitenkin se homma sitte. Ja sit ruvetaa supistamaa siält päin, misä on kaikkein pienimmät kustannukset, ni se tuntuu vähä oudolt. Täälläkin oli pitkäaikaistyöttömii kesäisin töissä niis sitte ja niilt vietii sekii nyt sitte. Et tämmöse kokoste Savemäkikin ni se o semmone... No olihan aika hienona säily sit tai tuli aika hienoks, ku sitä vuos kaudet hoidettiin ja sen miljöö avartui sitten.⁴¹⁶

Laitilan tapauksessa pienet yhdistykset ovat ottaneet kuitenkin hoitaakseen joitakin muinaisjäännöksiä. Laitilan Kulttuuriseura Walo ja Lounais-Suomen esihistoriamatkailuyhdistys Louhi ry ovat muun muassa hoitaneet joitakin muinaisjäännöskohteita Laitilan alueella.

Muinaisjäännösten hoitoyksikön työn merkittävyys nousi haastatteluissa esille erityisesti paikallisella tasolla. Koettiin, että hoitoyksikön työ oli tavallaan myös Museoviraston ja arkeologian imagon rakentamista ja muuttamista.

---

414 TYKL/AUD/1030.

415 Esim. TYKL/AUD/1043.

416 TYKL/AUD/1027.

Tää hoitoyksikön porukka ylipäänsä teki aivan mahdottoman upeeta pr-työtä maakunnissa, mikä kanssa kannattaa muistaa, et koska he oli just hyvin paljon tekemisissä maanomistajien ja tän paikallisen tason kanssa täällä maakunnissa, nii he teki aivan jumalattoman tärkeetä [työtä].⁴¹⁷

Tulevaisuuden suunnittelu ja uudenlaisten toimintatapojen innovointi on luonnollisesti varsin vaikeaa toiminnan lakkauttamiseen liittyvien tunnemuistojen jälkeen. Olikin tärkeää, että haastatteluissa pureuduttiin kaikessa rauhassa Museoviraston tekemän muinaisjäännösten hoitotyön lakkaamiseen ja siihen, miltä tämä prosessi oli tuntunut. Haastattelijana tiesin etukäteen tämän aihealueen nousevan haastatteluissa esille, mutta en kuitenkaan ollut varautunut siihen, miten voimakkaasti ja sydämeenkäyvästi muutosprosessia käsiteltiin. Oli selvä, että organisaatiouudistus oli tuottanut trauman, jonka purkamiseen oli kiinnostusta ja tarvettakin. Tämä keskustelu kuitenkin tarvittiin, sillä ainoastaan sen avulla voitiin vähitellen siirtyä tarkastelemaan muinaisjäännösten hoidon tulevaisuuksia ja sitä, millaisia uusia avauksia kentällä voitaisiin tulevaisuudessa kokea.

Haastateltavilla alkoi haastatteluajankohdan aikoihin olla jo kokemuksia Museoviraston muinaisjäännösten hoitoon kehitetystä avustusjärjestelmästä, jonka ajateltiin osittain korvaavan hoitoyksikön tekemää työtä. Avustusjärjestelmässä nähtiin positiivisena se, että se tietyllä tavalla pyrkii demokratisoimaan maisemanhoitotyötä laajentaen hoitotyön aikaisempia painotuksia Etelä- ja Lounais-Suomesta valtakunnalliseksi. Toisaalta avustusjärjestelmää kritisoitiin siitä, että se on tukimuotona pitkälti kertaluonteinen, kun taas muinaisjäännösten hoitotyö vaatii pitkäjänteistä sitoutumista kohteen hoitamiseen pysyvien ja näkyvien tulosten saamiseksi. Omaa uutta roolia kuvattiin ”matkasaarnaajaksi”, jossa keskeisenä tehtävänä on kannustaa yhteisöjä hakemaan hoitoavustusta.⁴¹⁸

Haastattelin myös asiantuntijaa Metsähallituksesta.⁴¹⁹ Metsähallituksen näkökulmasta valtakunnallisesti merkittäviksi luokiteltujen kulttuuriperintökohteiden (29 kpl) hallinnan ja hoidon siirtyminen Museovirastolta Metsähallitukselle vuonna 2014 on ollut looginen jatkumo, sillä Metsähallitus on tehnyt muinaisjäännöksien hoitotyötä jo aiemmin Metsähallituksen maa-alueilla.⁴²⁰ Haastateltavani arvioi, että Metsähallituksen paikkatietojärjestelmässä on ollut noin 20 000 kulttuurihistoriallista merkintää, joista karkeasti arvioiden kolmannes on lakisääteisesti kiinteitä muinaisjäännöksiä. Merkittävänä muutoksena haastateltavani piti kuitenkin sitä, että nyt ensimmäisen kerran selkeästi osoitettiin budjettirahoituksesta hoitorahaa näiden

417 TYKL/AUD/1032.

418 TYKL/AUD/1033.

419 TYKL/AUD/1044.

420 Kohteiden hallinnan siirron taustalla oli valtion kiinteistöstrategia, jonka mukaisesti kohteita on siirretty Senaatti-kiinteistöille sekä Metsähallitukselle. Metsähallitus käynnisti vuonna 2014 kehittämishankkeen, jossa on tehty kohteiden nykytilan ja kunnan kartoittamisen lisäksi muun muassa kävijätutkimuksia (Metsähallituksen kehittämissanke 2014–2018, <https://www.metsa.fi/projekti/rauniolinnoja-ja-muinaisjaannoksia-museovirastolta-metsahallituksen-haltuun/>, luettu 15.9.2020).

tiettyjen merkittävien muinaisjäännösten hoitoon.⁴²¹ Kansallinen metsäohjelma 2015 asetti tavoitteeksi myös sen, että valtion metsien arkeologinen perintö tulee inventoida. Metsähallituksessa onkin tehty merkittävää arkeologista inventointityötä vuosien 2010–2015 aikana, kun talouskäytössä olevia metsiä inventoitiin lähes neljän miljoonan hehtaarin verran. Hankeen aikana dokumentoitiin yli 10 000 kohdetta ja siinä otettiin ensimmäistä kertaa huomioon myös metsien nuorempi kulttuuriperintö. Hankkeessa työskenteli arkeologisen koulutuksen saaneita, ja Metsähallituksesta on muodostunut uusi arkeologeille työkenttää tarjoava organisaatio ja Metsähallituksen on havaittu työllistävän arkeologeja uudella intensiteetillä.⁴²² Inventoinnin tuloksien on ajateltu palvelevan myös matkailukäyttöä. Metsähallituksessa on parhailaan käynnissä useita erityisesti luontomatkailun kehittämiseen sekä lähiluonnossa liikkumiseen liittyviä hankkeita.⁴²³ Metsähallituksen, kuten monen muunkin organisaation, toiminta pyörii nykyisin suurelta osin hankerahoituksen turvin. Pitkäjänteisessä matkailun kehittämistyössä tämä saattaa tuottaa ongelmia. Inventointeihin panostamalla Metsähallitus on hyvin laajasti saanut koottua sellaista perustavanlaatuista tietoa metsäalueistaan, että esimerkiksi matkailun kehittämiseen tarvittavaa perustietoa alueista on nyt olemassa.

Metsähallituksessa on jo vuosien ajan kiinnitetty huomiota luontomatkailun kehittämiseen Metsähallituksen kestävä luontomatkailun periaatteiden mukaisesti. Näiden periaatteiden peruslähde on, että kohteiden luontoarvot eivät saa vaarantua ja toiminnoilla pyritään minimoimaan ympäristön kuormitusta. Kestävän luontomatkailun periaatteissa kiinnitetään myös huomiota paikallisyhteisöön toisaalta tietolähteen ja toisaalta osallistuvan toimijan lähtökohdista. Tarkoituksena on myös edistää paikallistalouden kasvua tekemällä yhteistyötä paikallisten toimijoiden kanssa.⁴²⁴ Kestävyyteen liittyy usein paitsi kohteiden fyysinen kestävyys myös kulttuurisia ulottuvuuksia. Haastateltavani nosti esille erityisesti Pohjois-Suomen saamelaisalueilla olevien matkailukohteiden kehittämiseen liittyviä haasteita. Esimerkiksi Inarin Ukonsaari on suosittu matkailukohde, mutta samalla se on saamelaisille pyhä paikka, mikä edellyttäisi kävijöiltä erityisen sensitiivistä paikan luonteen huomioimista.

Siaal on tahoja, joiden mielestä se kohteen käyttö nykyisellään tämmöisenä selkeenä turistipaikkana, et ihmiset ei tiedä, et ne tulee pyhälle paikalle. Kylhän siellä on opasteet ja siinä pressibussissa kerrotaan moneen kertaan, mut et käytetäänkö sitä riittävän kunnioittavasti. [--] Mutta tietysti siinä on sitten myöskin tää yrittäjän näkökulma, että siinä nyt on työpaikkoja kiinni.⁴²⁵

421 TYKL/AUD/1044.

422 Valtion metsien kulttuuriperintökohteiden inventointi 2010–2015, www.metsa.fi/metsiinkadonneet (luettu 25.9.2019).

423 Metsähallituksen hankkeita, <http://www.metsa.fi/kaikki-hankkeet> (luettu 25.9.2019).

424 Metsähallituksen kestävä luontomatkailun periaatteet, www.metsa.fi/kestava-luontomatkailu (luettu 25.9.2019).

425 TYKL/AUD/1044.

Haastateltava kuvaili näin erilaisia näkemyksiä Ukonsaaren käytöstä. Yhtenä vaihtoehtona on pohdittu myös, ettei saareen vietäisi matkailijaryhmiä, vaan saari kierrettäisiin. Kokonaan tämäkään ratkaisu ei kuitenkaan estäisi kohteen matkailullista käyttöä. Vuoden 2019 loppupuolella Visit Inari ilmoitti lopettavansa Ukonsaarelle rantautumisen matkailijoiden kanssa.⁴²⁶

Haastateltavana ollut Metsähallituksen asiantuntija piti erittäin tärkeänä kohteiden perusinfrastruktuuria ja palveluita:

Nää on hienoja kohteita, ja se on hirveen iso asia, että ne on myös sitten hyvin saavutettavia ja merkittäviä ja opastettuja ja siäl on palveluita ja kaikki muut. [--] Nää paikalliset yrittäjät on hirveen tärkeä yhteistyökumppani.⁴²⁷

Haastattelun aikoihin Metsähallituksessa keskityttiin kohteiden hallinnansiirtoon liittyvien käytännön asioiden hoitamiseen. Elettiin siis murrosaikaa, jonka seurauksia ei vielä tarkoin tunnettu. Metsähallituksella oli kuitenkin jo olemassa kohteiden suo- jeluun, hoitoon ja käyttöön liittyvä prosessirakenne, jota on toteutettu luonnonsuo- jelukohteissa. Haastateltavani puhui virkistyskäyttö- tai suojeluprosessista, eräpro- sessista ja alueiden hallintaprosessista. Jokaisella suojelualueella on puistonjohtaja ja asiakaspalveluun erikoistuneita henkilöitä sekä käytännön hoitotyöstä vastaava kent- täpäällikkö ja hänen alaisensa. Ydinalueilla työtä tekevät Metsähallituksen oma väki, mutta kauemmissa kohteissa työt teetetään ostopalveluina. Haastateltava kertoi työn mittasuhteista nostamalla esille sen, että Metsähallituksella on esimerkiksi huollet- tavanaan 1200 wc-tilaa. Myös talkooapu on arvokasta, WWF ja Suomen Luonnon- suojeluliitto ovat isoimmat Metsähallituksen yhteistyökumppanit maisemanhoidossa kuten niittotöihin liittyvän talkootyön organisoinnissa. Metsähallituksella onkin pit- kät perinteet talkootyöhön, sillä ensimmäisiä talkootöitä tehtiin jo 1970-luvun puo- livälissä. Perinnebiotooppien hoitoon saadaan myös karjaa laiduntamaan. Tässä on hyödynnetty maatalouden ympäristötuen erityistukia.⁴²⁸

Haastateltavani Metsähallituksesta on tehnyt organisaatiossa pitkän työuran, ja hänen kokemuksensa mukaan matkailualan merkitys alalla on kasvanut jatkuvasti. Erityisen haasteelliseksi työympäristöksi hän kokee Lapin, jossa varsinkin luonno- nympäristöjen kestävyys on paikoitellen koetuksella matkailijamäärien takia. Myös asenneilmapiiri luonnonsuojeluasioita kohtaan on muuttunut hänen työuransa ai- kana. Luonnonsuojelualueiden ja kansallispuistojen merkitys tunnistetaan nykyisin erityisesti niiden paikallistaloudelle tuoman hyödyn kannalta.

Siellä sitä voi sanoo, et se on jo teollisuutta [Lapissa]. [--] Tää nyt on ehkä kärjistetty, mut Lapissahan tää on jo totta, mutta myös muuallahan ne tuo, nimenomaan jossain Oulangan alueella, ni se on iso

426 Inarilainen matkailuyritys lopettaa turistien viemisen Ukonsaarelle, <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006293380.html> (luettu 10.3.2020).

427 TYKL/AUD/1044.

428 TYKL/AUD/1044.

paikallistaloudellinen vaikutus. Ja sillä tavalla ne luonnonsuojelualueet tai kansallispuistot jotka, et jossain vaiheessa kunnanisät ei missään nimes ikinä halunneet alueelleen. Ne on nyt erittäin haluttuja, mielihyvin ottaisivat niitä.⁴²⁹

Samalla tavoin haastateltava näki arkeologisten kulttuuriperintökohteiden merkityksen nousevan yhä suuremmaksi, kun matkailun taloudellinen merkitys erityisesti maaseudulla kasvaa entisestään. Samalla tavoin kuin Museoviraston muinaisjäännösten hoitoyksikössä, myös Metsähallituksen organisaatiossa on vähitellen vuosikymmenten aikana toiminta ammattimaistunut ja henkilöstömäärät kasvaneet. Haastateltavani kuvaili kokemaansa muutosta työyhteisössään seuraavasti:

Kaheksankytluvulla meit oli kakstoista kahvipöydän ympärillä ja nyt meil on yli tuhat henkilö töissä.⁴³⁰

Tästä muutoksesta voi päätellä myös yhteiskuntamme panostuksen ja arvostuksen muutoksen: resursseja on suunnattu luonnonsuojeluun ja valtion metsäalueiden suojele- ja virkistyskäyttöön. Haastateltavani koki, että luonnonsuojelutyö on ajan kuluessa arkipäiväistynyt ja selkeytynyt sekä saanut tätä kautta laajan yhteiskunnallisen hyväksynnän.

Metsähallituksen toiminnassa olennaisessa osassa on kestävyys, erityisesti fyysinen kestävyys, jota myös muinaismuistoalueilla seurataan. Käytössä on esimerkiksi valokuvaseuranta, jossa kuvataan kohdetta ja sen ympäristöä aina samasta paikasta samaan suuntaan. Lisäksi tehdään eroosioseurantaa, esimerkiksi polkujen leveyttä seuraamalla. Viranomaisten kanssa käydään säännöllisesti kohdekäynneillä.⁴³¹ Metsähallituksen hoidossa olevat kohteet eivät välttämättä kuitenkaan päädy kovin helposti arkeologisen tutkimuksen kohteeksi, vaikka ne toimisivatkin matkailukohteina. Tämä johtuu Metsähallituksen luonnonsuojeluun keskittyvästä painopisteestä. Muinaisjäännöksen säilyvyys on siis turvattu, mutta entä tutkimustoiminta, joka kiinteästi liittyy arkeologiaan ja arkeologisen tiedon popularisointiin? Asiantuntijahaastattelussa Metsähallituksen edustaja kuvaili asiaa näin:

Meillähän se maisema ei sinänsä muutu siinä ympärillä, eli tavallaan se muinaisjäännös säilyy siinä maisemassa ainakin vähintään siinä maisemassa, ku missä se on ollu siinä vaiheessa ku kohde on suojeltu. [-] Koska kohteitahan ei uhkaa mikään, niin me ollaan oltu vähän nihkeitä näihin kai-, et meil ei oo yleensä erityistä syytä kaivaa, et mist syntyy semmonen... jos voi sanoo reservaatti näille muinaisjäännöksille myös samalla tavalla ku luontokohteille.⁴³²

429 TYKL/AUD/1044.

430 TYKL/AUD/1044.

431 TYKL/AUD/1044.

432 TYKL/AUD/1044.

Keskustelu haastateltavan kanssa jatkui siten, että hän toi esille Metsähallituksessa tuolloin työskentelevien arkeologien kiinnostuksen kaivauksia kohtaan sekä sen, että asiasta oli keskustelu. Hän toi esille myös oman, luonnonsuojelusta kumpuavan, kaivauskriittisen näkökulman. Tämä näkökulma oli minulle uusi, ja arkeologi-minäni kiinnostui tästä, sillä en ollut tullut ajatelleeksi, että tieteellistä tutkimusta kohtaan saattaisi olla vastakkainen näkemys, joka myös edustaisi tiedettä – vain toisesta näkökulmasta. Täytyy myös myöntää, että keskustelun kuluessa tunsin sympatiaa arkeologien puolesta: työskentelyalueella olisi valtavasti mielenkiintoisia kohteita, mutta varsinaisille kaivauksille ei ole ollut olemassa suotuisaa asenneilmapiiriä tai resursseja.

H: Kyllä nää vielä aina haaveilee siitä

M: Niin joo, kaikki arkeologit aina haluais tehdä sellasen, nii.

H: Mut toisaalta nythän on niin hirveen mielenkiintosii tapoja kaikilla maatutkilla ja muullaki päästä kiinni siihen, et minkälaisii rakenteita siellä olis, et mua kiinnostaa itseäni ne huomattavan paljon enemmän, että.

M: Joo, ja sit se taas vaatis, sehän on kallista toimintaa tää varsinainen kaivaminen.

H: Joo, mä ymmärrän sen erittäin hyvin, et joku yleisökaivaus vois olla hyvinki kiinnostava juttu, mutta toisaalta, tästä me aina keskustellaan. Mun mielest niitä vois tehdä muualla.⁴³³

Haastateltavani kertoi, että hänen näkökulmansa nousee luonnonsuojelun uhka-analyyseistä eli siitä, miten jotain tiettyä uhkaa vastaan varaudutaan. Jos muinaisjäännostä ei uhkaa mikään, sille ei myöskään tämän ajattelutavan mukaan tulisi tehdä mitään. Ainoastaan esimerkiksi voimakas kohteen eroosio tai käytössä tapahtunut kuluminen voisivat olla sellaisia syitä, joissa uhka-analyysin perusteella tulisi tuottaa arkeologiset kaivaukset. Arkeologin näkökulmasta tämä toiminta vaikuttaa jonkin verran suppealta näkökulmalta, ja osa arkeologikunnasta pelkäsikin muinaisjäännosten hoito- ja samalla tutkimustyön kärsivän muutoksen yhteydessä:

Mul ei oo mitään uskoo siihen, et se työ [muinaisjäännosten hoito] millään taval jatkuis. Siält voi joku eräkämpä ja sen lähellä oleva muinaisjäännostkin tulla joksiki kohteeks, jossa käydään ja jota pidetään raivattuna ja esillä, mut et mä näen, et se on puhtaasti inventointia.⁴³⁴

Arkeologisten maastokohteiden opastusinfrastruktuuri herätti jonkin verran keskustelua haastateltavien kanssa. Metsähallituksessa käytetään käsitettä opastusvies-tintä, joka käsittää paitsi kohteen fyysiset opasteet ja henkilöoppaat maastossa ja itse kohteilla, myös esimerkiksi kohteen tiedot palveluineen verkossa.⁴³⁵ Monen haastateltavan kanssa puhuttiin lähinnä arkeologisista opastauluista. Erään useita opastauluja suunnitelleen haastateltavan mukaan olennaista on, että taulun tulisi tuoda

433 TYKL/AUD/1044.

434 TYKL/AUD/1023.

435 TYKL/AUD/1044.

kohde esille, mutta olla samalla huomaamaton, sulautua miljööseen ja olla viemättä huomiota itse muinaisjäännöksestä. Opastaulun ei hänen mukaansa tulisi olla liian hyökkäävästi esillä, mikä vaikuttaa paitsi sen visuaaliseen suunnitteluun, myös sen paikantamiseen muinaisjäännöksen lähellä. Jokainen kohde on omanlaisensa ja opastaulun sijoittaminen vaatii tapauskohtaista arviointia.

[--] koska se on kuitenkin aika jyhkeä se rökkiö siellä korkealla mäen päällä. Ja sitte, et mihin kohtaan se laitetaan niin, että se ei latista sitä näkymää? Ja se täytyy sit tosiaan jättää vähän alemmas, et siit on sit mahdollist kävellä ohi vielä ihailemaan sitä maisemaa.⁴³⁶

Haastateltavana ollut Museoviraston edustaja piti tärkeänä valtakunnallisesti merkittävien muinaisjäännöskohteiden siirtyessä Metsähallituksen hoidon piiriin sitä, että osaaminen muinaisjäännösten hoidossa säilyisi.⁴³⁷ Joissakin tapauksissa taas Museoviraston rakennuttajan vastuu säilyy edelleen. Esimerkiksi Ristiinan Astuvansalmen kalliomaalausalue sijaitsee yksityisen maanomistajan maalla ja sinne on rakennettu Museoviraston toimesta infrastruktuuria, kuten katselulaitureita ja tasoja. Museovirastolla on myös lain sallima oikeus mennä hoitamaan yksityisen mailla olevaa muinaisjäännöstä, mitä oikeutta Metsähallituksella taas ei ole, joten tällaisten kohteiden hoito on jäänyt edelleen Museovirastolle.⁴³⁸ Haastattelemani viranomais- tahot olivat vuonna 2014 odottavan myönteisiä tulevasta yhteistyöstä ja pitivät hoitotyön uudelleenorganisointia sinällään järkevänä uudistuksena. Yksityisten maille kohdistetun muinaisjäännösten hoitotukijärjestelmän on myös ajateltu ainakin jonkin verran parantavan tilannetta.⁴³⁹

Metsähallitus on varmaan hyvä isäntä. Eriäinen varmaan ku Museovirasto, ja sitte oikeestaan käytäntö tai siis tulevaisuus näyttää, minkälaiseks se käytäntö lopulta muodostuu, et en ehkä olis itse ainakaan hirveen huolissani. Minust tuntuu, et he halua oikeesti tehdä yhteistyötä niin ku he on enneki halunneet ja heitä kiinnostaa nää kohteet ja niitten hoito- ja käyttösuunnittelu ja tietonen kehittäminen.⁴⁴⁰

Huolta taas on herättänyt erityisesti paikallisten, pienten kohteiden rooli ja tulevaisuus. Ihmisten arkiympäristöön liittyvät pienimuotoiset kohteet nähdään tärkeinä ja niiden hoidon jatkuminen huolettaa.

Mullakin oli aikanaan joitakin muinaisjäännöksiä, jotka oli iha maaseudulla ja joilla tehtiin vuosittain hoitotoimenpiteet vaan sen takia, et tiedettiin, et kyläkoulun lapset käy siellä open kanssa ja se

---

436 TYKL/AUD/1038.

437 TYKL/AUD/1026.

438 TYKL/AUD/1026.

439 TYKL/AUD/1026; TYKL/AUD/1031; TYKL/AUD/1034.

440 TYKL/AUD/1034.

KUVA 5. Paimion Rekottilan linnavuorelle kulkijat ohjataan maastoon merkityillä opasteilla linnavuoren laelle. Valittavana on kaksi reittiä, loiva- ja jyrkkäkulkuinen. Kohde sijaitsee yksityisellä maalla. Paimio-Seuran ArkeoSport -työryhmä on talkootyöllä ja Museoviraston tuella raivannut kulkuväylät sekä tehnyt opastuksen ja kyltityksen kohteelle. Kuva: Juha Mäki 2014.

KUVA 6. Maisemanhoitotalkoot Laitilan Soukaisten Savemäellä. Vanhemmalle roomalaisajalle ajoittuvaa kalmistoa ovat hoitaneet Soukaisten kyläyhdistys ja Lounais-Suomen esihistoriamatkailuyhdistys Louhi. Talkoissa on niitetty heinikkoa ja raivattu pensaita siten, että kalmiston maanpäällä sijaitsevat kivirakenteet erottuvat maastosta helpommin. Kohde sijaitsee yksityisellä maalla. Maija Mäki 2020.

KUVA 7. Paimiossa sijaitsevan Rekottilan linnavuoren selkeä ja informatiivinen opastaulu, joka sijaitsee kävelyreitillä alussa. Kuva: Maija Mäki 2014.

on osa sitä heidän lähikulttuuriperintöään, et tän tyyppistä [työtä] ei varmaan enää sitten [tehdä] ihan lähivuosina ainakaan valtion toimijoitten puolelta.⁴⁴¹

Museoviraston rooli matkailutoiminnassa nähdään viranomaishaastattelujen valossa asiantuntijaohjauksena. Metsähallituksen resurssit nähdään tässä tulevaisuudessa parempina, myös sen takia, että käytännön hoitotyötä tehdään pääsääntöisesti Metsähallituksesta käsin.⁴⁴² Riskiksi toisaalta koetaan se, että Museoviraston oma osaaminen ja ymmärrys kohteista saattaa ohentua tulevaisuudessa.⁴⁴³ Haastatteluissa viranomaistahot kuitenkin asennoituivat matkailutoimintaan yleisesti ottaen erittäin myönteisesti:

En näe mitään sellasii rajoituksia varsinaisesti. Nythän on jo kesäteatteritoimintaa, on turnajaisii, keskiaikapäivii ja kaikkii järjestetään näissä kohteissa. Konsertteja, taitaa jossain olla pidetty larppejakin. [-] Mikä tahansa toiminta lisää muinaisjäännöksen tunnettuutta.⁴⁴⁴

Maaperään kajoavaa toimintaa, kuten esimerkiksi infrastruktuurin rakentamista, ei kuitenkaan muinaisjäännöskohteella voitaisi edelleenkaan tehdä, johtuen rakentamisen muinaisjäännöstä tuhoavasta luonteesta. Museoviraston edustaja näki, että varsinainen matkailutoiminta on pääsääntöisesti maakunnallisesta ja paikallisesta toiminnasta kumpuavaa ja perustuu erityisesti siihen, miten paikallisuutta, paikkakuntia ja alueita halutaan markkinoida menneisyyden jäänteiden avulla.⁴⁴⁵ Tämä näkemys nostaa esille paikallista toimijuutta ja paikalliseen menneisyyteen pohjautuvaa matkailullista potentiaalia. Lisäksi yhteistyön kolmannen sektorin toimijoiden kanssa nähdään tuovan tulevaisuudessa uudenlaisia toimintamahdollisuuksia. Samalla toivotaan, että esimerkiksi monien kohteiden pitkiä tutkimustraditioita ei unohdetaisi, vaan että niitä osattaisiin hyödyntää ja ottaa huomioon myös tulevaisuudessa palveluita kehitettäessä ja tuotteistettaessa.⁴⁴⁶

Moni haastateltava oli ajatuksissaan jo luopunut Museoviraston roolista muinaisjäännösten hoitajana, vaikka se pettymyksen tunteita herättikin. Kysymykset hoitotoimenpiteiden jatkuvuudesta nousivat nousi esille esimerkiksi tulevaisuuspyörä-tehtävissä. Tässä yksi haastateltavista kertoo tulevaisuuspyörään kirjaamistaan asioista:

Se, et Museovirasto edelleen hoitais niit, tai ei, et joku hoitais ne, ei välttämät Museovirasto, mut ton Museoviraston asiantuntijoiden ohjauksessa.⁴⁴⁷

---

441 TYKL/AUD/1034.

442 TYKL/AUD/1026; TYKL/AUD/1031; TYKL/AUD/1033.

443 TYKL/AUD/1031.

444 TYKL/AUD/1026.

445 TYKL/AUD/1026.

446 TYKL/AUD/1031.

447 TYKL/AUD/1027.

Muinaisjäännösten hoidon avulla haastateltava koki maiseman kerroksellisuuden tulevan ymmärrettäväksi ja tätä kautta historiallisten ja esihistoriallisten jälkien merkityksen ja arvostuksen nousevan paikallisten ja matkailijoiden silmissä. Uudessa tilanteessa pelätään sitä, että hoitokohteeksi valikoitumisesta tulee tulevaisuudessa sattumanvaraista ilman ammattimaista valikointia. Hoidon lopettaminen kohteella näkyy nopeasti:

No ne kohteet, mis mää tänä kesänä esimerkiks oon käyny, ni on vaikka Lohjan Arorinne ja Karjaan Luupakka. Eikä kysymys oo siitä, et siäl olis tehty mitään sen jälkeen, ku se hoito on lakannu, vaan se on ihan vaan, et luonto ottaa omansa takaisin. Ne rupee pusikoitumaan, rakenteitten päälle kaatuu puita ja kukaan ei viitsi kaivaa pois.⁴⁴⁸

Toinen haastateltavani oli erityisen huolissaan rautakauden kohteista, joissa hoitotyön tulokset valuvat hukkaan nopeimmin:

Ja sitte ku se menetetään se kasvillisuus siältä, ni sit se on menetetty, että jotkuthan voi siäl siemenpankki sit elää viäl joitakin vuosikymmeniiki, mut että mikä todennäköisyys on, et ne saadaan uudelleen hoitoon, ni on aika pieni.⁴⁴⁹

Joissakin kohteissa vierailu tai suunnitelmallisempi matkailukäyttö on käynyt mahdollottomaksi hoidon päätyttyä, sillä hoidon kautta näkyvissä olleet rakenteet ovat peittyneet kasvillisuuden alle. Matkailukäytön päättymistä kuvailtiin matkailijan näkökulmasta:

Siäl on joku romahtanu siltarakenne, ja repsottava opastaulu, ni se vaa kiukuttaa ihmisiä.⁴⁵⁰

Kuitenkin monissa oppaissa ja nettisivuilla kohteet ovat olleet hoidon päättymisenkin jälkeen esillä, joten omatoimimatkoilijoita on kohteissa todennäköisesti käynyt. Esimerkiksi Nakkilan Rieskaronmäki on sekä tutkimuksellisesti ainutlaatuinen että maisemallisesti toimiva käyntikohde, mutta hoidon päätyttyä:

Sehän on muutamias vuodes menny aiva hirveeseen kuntoon. [--] Se nyt on niin umpeenkasvanu, et se on siis semmonen rinnuksie al ulottuva nokkonen.⁴⁵¹

Pitkäaikaisen työn jälkien nopeaa katoamista kuvailtiin haastatteluissa kriisiksi, suruksi ja shokiksi, mikä kuvastaa tekijöiden voimakasta suhdetta työhönsä sekä itse muinaisjäännöksiin.

---

448 TYKL/AUD/1043.

449 TYKL/AUD/1047.

450 TYKL/AUD/1028.

451 TYKL/AUD/1028.

Positiivisesti taas suhtauduttiin Metsähallituksen hallintaan siirtyneiden kohteiden tulevaisuuteen: nähtiin, että kohteiden hoitoon saadaan tulevaisuudessa paremmin resursseja ja yhteistyön Metsähallituksen ja museoviranomaisten kanssa ajateltiin jatkuvan hyvänä myös tulevaisuudessa.⁴⁵² Yksi haastateltavistani oli havainnut, miten Metsähallituksessa kohteiden kävijämäärien mittakaavat ovat suurempia ja miten myös esimerkiksi opastusinfrastruktuurin rakentaminen toimii Metsähallituksessa suurisuuntaisemmin ja järjestäytyneemmin.⁴⁵³ Koetaan siis, että tulevaisuudessa näiden kohteiden matkailukäytölle tulee olemaan paremmat perustat kuin mitä aikaisempi järjestelmä olisi pystynyt tuottamaan. Muinaisjäännösten hoitotyön muutokset asiakkaan, kuten matkailijan, kannalta tiivistä eräs haastateltavista seuraavasti:

Siinä [Metsähallituksen työssä] voi puhua asiakastyöstä ja mä puhuisin meillä [Museoviraston] hoitokohteen kävijöistä.⁴⁵⁴

Yksi haastateltavista nosti esille lopettamisprosessiin kiinteästi kuuluvan hoitovastuun siirtämisen muille toimijoille, ”jälkihoidon” kuten hän prosessia kuvasi. Toivottiin, että Museovirasto olisi voinut ottaa jälkihoidon koordinoinnin vastuulleen, myös niiden lukuisten muinaisjäännösten osalta, jotka eivät siirtyneet Metsähallituksen hoitoon. Huolta kannettiin erityisesti jo saavutettujen tulosten menettämisestä:

Jos mä nyt jotain opin [muinaisjäännösten hoitotyöstä], oli se, että ku jos sä rupeet hoitaa jotain kohdetta niin kyl siin pitäis olla aika pitkän tähtäimen suunnitelma siinä, koska kun niitä hoitotoimenpiteitä aletaan tekemään, niin yleensä jos sä sitä pari kolme vuotta teet ja sit se loppuu, ni se on kohta kahta kauheemman näköinen se paikka sen jälkeen. Se niinku innostuu, se alkaa se uus piennarkasvillisuus ja muu tulemaan sieltä.⁴⁵⁵

Hoitotyötä organisoineille työhön liittyvät arvot rakensivat kokemuksen työn merkityksellisyydestä. Museoviraston strategioissa toistunut lauselmä ”kulttuuriperintö kuuluu kaikille” oli hoitotyössä erityisen merkityksellinen.

Mä olen ajatellu sitä, että kun kulttuuriperintö ja tässä tapauksessa arkeologinen kulttuuriperintö kuuluu kaikille, niin mun tehtävä on ollu tehdä sitä saavutettavammaksi sekä fyysisesti että informatiivisesti, että se on ollu minusta se ehkä tärkein arvo ja on, pidän edelleenki, et se on semmonen ohjenuora.⁴⁵⁶

Samalla tavoin toinen hoitotyötä organisoanut haastateltava koki, että työn mielekkyys ja arvo syntyivät nimenomaan paikallisten asukkaiden kohtaamisen kautta.

---

452 TYKL/AUD/1033.

453 TYKL/AUD/1033.

454 TYKL/AUD/1033.

455 TYKL/AUD/1045.

456 TYKL/AUD/1033.

Maakunnissa hoitotyötä arvostettiin ja tämä sai aikaan kokemuksen työn merkityksellisyydestä.⁴⁵⁷ Tähän ajatukseen liittyy myös tavoitteet arkeologisen kulttuuriperinnön arvostuksen lisäämisestä, maisemanlukutaidon kasvattamisesta ja maiseman ajallisen syvyyden ymmärtämisestä hoitotyön kautta. Samalla nämä arvot liittyvät myös matkailun kehittämiseen ja mahdollistamiseen: maisemassa liikkuvien ihmisten tiedon ja ymmärryksen lisäämiseen sekä elämysten rakentumiseen. Haastateltavani puhui oman työnsä kautta huomaamastaan rauhoittumisen tunteesta ajallisesti kerroksellisen maiseman äärellä, mikä on antanut arjessa rentoutumisen, kiireen hidastumisen ja hektisen arjen hetkellisen pysähtymisen kokemuksia.⁴⁵⁸

Adoptoi monumentti -toiminta – vapaaehtoisuuteen ja talkoohenkeen perustuvaa hoitotyötä

Adoptoi monumentti -toiminta käynnistettiin ensimmäisenä Suomessa Pirkanmaan maakuntamuseossa. Tampereen seudulla haastattelin kahta henkilöä, joista toinen oli työnsä kautta läheisesti tekemisissä Adoptoi monumentti -toiminta kanssa, ja toinen taas valikoitui haastateltavaksi markkinointiin ja tiedottamiseen liittyvän osaamisensa vuoksi. Tällä hetkellä Adoptoi monumentti -toiminnassa on mukana myös Helsinki, Vantaa, Keski-Suomi ja Satakunta, joten toimintamalli on alkanut viime vuosien aikana levitä myös muualle Suomeen.⁴⁵⁹ Pirkanmaalla toimintaa on lähdetty kehittämään pitkäjänteisesti ja oletusarvona on ollut, että toiminnan vakinaistuminen vie aikaa:

Me yritetään sitä pehmeää suojelua edistää, tai me ollaan koko ajan yritetty sitä, että me saadaan ihmiset itse, kansalaiset tunnistamaan ja vaalimaan muun muassa arkeologiaa omana kulttuuriperintönä. Sehän vie paljon aikaa ja voi olla, että mä oon eläkkeellä enne ku rupee näkyä tuloksia.⁴⁶⁰

Mallia toimintaan on otettu Iso-Britanniasta, erityisesti Skotlannista, jossa on pitkät perinteet arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoon liittyvästä vapaaehtoistoiminnasta. Adoptointi-prosessissa pohditaan tarkoin itse hoitokohdetta: sen pitää olla ymmärrettävä ja kerronnaltaan potentiaalinen, saavutettava ja sopiva myös matkailukohteeksi.⁴⁶¹ Käytännön hoitotyö on monipuolista: alueen kasvillisuuden raivaamista ja näin siis muinaisjäännöksen ympäristön selkeyttämistä sekä saavutettavuutta lisäävien rakenteiden tekemistä. Lisäksi adoptoijat raportoivat museolle esimerkiksi ilkvallasta tai muista vaurioista kohteessa.⁴⁶² Muinaisjäännösten hoitotyössä painotetaan erityisesti sitä, että hoitokohteen muinaisuutta korostavat tekijät nostetaan hoitotyössä esille siten, että kävijä voi havaita myös aikakausten kerroksellisuuden. Paikan topografia ja kasvillisuus ohjaavat sitä, millaisia hoitotoimenpiteitä voidaan

457 TYKL/AUD/1028.

458 TYKL/AUD/1033.

459 Adoptoi monumentti -sivusto, <https://adoptoimonumentti.fi/> (luettu 14.10.2019).

460 TYKL/AUD/1045.

461 Nissinaho 2013, 65–66.

462 Nissinaho 2013, 68.

tehdä. Myös perinnebiotooppien huomioiminen hoitotyössä on tärkeää, sillä niiden tila Suomessa on uhattuna.⁴⁶³

Haastateltavani piti lakisäätteistä suojelua merkityksellisempänä pehmeän suojelun menetelmiä, osallistamista ja erityisesti vapaaehtoisuuteen perustuvaa osallistumista. Toiminnan käynnistymisen hän muisteli perustuneen Museoviraston aloitteellisuuteen:

[Museovirastossa] toimi tämmöinen nuori osastonjohtaja Jukka Moisanen aikanaan, ja hän oli mun mielest aika edistysellinen siinä ja toimi just tässä kulttuuriympäristönhoidon eli arkeologisen perinnönhoidon kanssa. [--] Me kyllä adoptoitiin tää pehmeän suojelun käsite ja kehitettiin sitä eteenpäin.⁴⁶⁴

Vuosien 2005–2006 aikana käynnissä oli EU-projekti, jossa pohdittiin ja kehitettiin osallistumisen tapoja ja tehtiin kokeiluja. Pirkanmaalla otettiin tuolloin käyttöön niin sanottu *Open Space* -metodi, jossa pyrittiin osallistamaan kansalaisia kulttuuriperintökohteiden arvottamiseen. Haastateltava koki, että Pirkanmaalla on tehty tämänkin jälkeen pioneerityötä kansalaisosallistumisen saralla ja pyritty myös liittämään rakennetun ympäristön ja arkeologisten muinaisjäännösten hoito käsitteellisesti saman kulttuuriympäristökäsitteen alle.⁴⁶⁵

Haastateltavani piti tärkeänä keskusteluyhteyden synnyttämistä ja ylläpitämistä kansalaisten ja kansalaistoimijoiden kanssa. Keskustelujen kautta on syntynyt uudenlaista omistajuutta kulttuuriperintöä kohtaan:

Ja sit se, et sä kuuntelet ja ymmärrät ja ei tarvii olla koko ajan samaa mieltä mitä asiakas, mut että sun pitää nähdä kaikki ne eri puolet, koska mein intressissä on, että joku sitä kulttuuriperintöä suojelee sitteki, ku me lähdetään paikalta pois. [--] Et arkeologisten kohteiden ongelma on minusta juuri se, että silloin kun puhutaan esihistoriasta, niin ihmiset ei koe sitä omaksi kulttuuriperinnöksi, et silloin se traditio on katkennut ja ne aatteelee, se on vaa tommost eksoottis ja hauskaa ja jännää.⁴⁶⁶

Museotyöntekijöiltä toiminnan kehittäminen on vaatinut asenteen muuttamista siten, että ajatellaan toimintaa fasilitaattorin, toiminnan organisoijan ja liikkeellepanijan, roolista. On todettu, että tärkeää on löytää hyviä, motivoituneita ryhmiä, joilla on aidosti halua sitoutua kohteitten hoitamiseen. Usein ryhmällä on yksi tai kaksi kohdetta hoidettavaan.⁴⁶⁷ Toiminnassa on pitänyt myös hyväksyä se, että ihmiset luovat omia merkityksiä muinaisjäännöksille ja että heidän motiivinsa muinaisjäännösten hoidolle saattavat poiketa arkeologien kuvittelemista motiiveista:

---

463 Mikkonen-Hirvonen & Tiitinen 2000, 35–36.

464 TYKL/AUD/1045.

465 TYKL/AUD/1045.

466 TYKL/AUD/1045.

467 Soininen 2018, 60–61.

Sit sun pitää loppujen lopuks päästä perille siitäkin, että ne syyt minkä takia jotkut haluaa adoptoida monumentin ja hoitaa, ni ne ei oo välttämät ollenkaa niitä, et sul on ollu ajatuksena, et nyt jälkipolville säilytetään täällä muinaisjäänöksiä, vaan ne on ihan omat vaikuttimet.⁴⁶⁸

Syyt monumentin adoptointiin ja hoitamiseen vaihtelevat. Taustalla saattaa olla halu viettää aikaa ja rentoutua kauniissa ja rauhallisessa paikassa, ja esille on noussut myös hoitotyön terapeuttisia vaikutuksia. Toisilla saattaa olla halu käsillä tekemiseen, ja hoitotyö rakentaa tunnetta siitä, että on osa elämän kiertokulkua. Myös hoitotyön myötä saatava seura ja syy lähteä pois kotoa saattavat olla riittäviä syitä olla mukana monumentin adoptoinnissa. Kaikilla ei välttämättä ole suurta kiinnostusta esimerkiksi arkeologiseen tietoon, vaan he luovat omia käsityksiään menneisyydestä arkeologisen maastokohteen kautta.

Meiän piti tehdä työtä, et me pystytään antaan niille oikeus antaa omia merkityksiä sille paikalle. Se ei o arkeologin totuus se oikee, ni meidän ei pidä kauheen mustasukkasia olla siitä oikeesta tiedostakaan.⁴⁶⁹

Haastateltavani totesi kuitenkin, että museoväellä tulee silti olla kyky ja halu jakaa myös tätä niin sanotusti oikeaa tietoa siitä kiinnostuneille.

Adoptoi monumentti -toiminnassa on huomattu, että adoption kautta paikallinen huolenpito muinaisjäänöksiä kohtaan on kasvanut. Esimerkiksi yhdestä kohteesta oli kadonnut Museoviraston muinaisjäänös -kyltti, mutta se oli löytynyt myöhemmin ja kiinnitetty takaisin paikoilleen. Adoptioita tekevät yhteisöt ovat olleet keskenään erilaisia. Haastateltavani oli pohtinut niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat aitoon osallistamiseen. Joissakin tapauksissa, kuten esimerkiksi erään koulun kohdalla, oli huomattu, että viranomaislähtöinen osallistaminen jää helposti passiiviseksi. Esimerkiksi erään koulun ottaman muinaisjäänöksen hoitamisen aktiivisuuteen vaikutti se, oliko koulussa asiasta kiinnostunutta opettajaa, joka olisi organisoinut toimintaa. Haastateltavani olikin pohdiskellut osallistamisen ja osallistumisen käsitteellisiä eroja:

Tietyllä tavalla se osallistaminenhan on semmosta, et siinä nähdään helposti se kansalainen tämmösenä passiivisena tahona, ja sit se, että me o yritetty tutkia ja pohtia kovasti sitä, et mikä on se vaihe, et he oikeesti rupee osallistuu, et ne ottaa sen omaksensa sen asian.⁴⁷⁰

Haastateltavani oli huomannut omassa toimintaympäristössään, että erityisesti rakennetun kulttuuriperinnön osalta kansalaisaktiivisuus on ollut nousussa ja kansalaisjärjestöistä on pikemminkin pyritty osallistamaan museoväkeä. Haastateltava onkin ollut tyytyväinen tähän toimintaan, sillä se on kummunnut kansalaisista itses-

468 TYKL/AUD/1045.

469 TYKL/AUD/1045.

470 TYKL/AUD/1045.

tään, eivätkä museoammattilaiset ole olleet ohjaamassa sitä. Toiminta on oikeastaan käynnistynyt museosta huolimatta.⁴⁷¹

Adoptoi monumentti -toiminta on kuitenkin taistellut samojen taloudellisten reunaehto- jen kanssa kuin muukin kulttuurityö Suomessa. Haastattelujankohtana vuonna 2014 haastateltavani toiveet lähitulevaisuutta kohtaan olivat maltillisia:

Ku me ollaan täs talouskurimuksessa, niin se on yks niitä resursseja, joittenka puolesta pitää nyt taistella, että nyt o semmonen tilanne, et toivos, et kukaan ei kuole eikä muutenkaa jää eläkkeelle tai lähde pois, koska ei saa mitään aloittaa uudestaan.⁴⁷²

Tietotaidon katoaminen eläköitymisen myötä huolesti ja vaati lähitulevaisuudessa toimenpiteitä. Myös museolaitoksen sisällä oli kilpailua vähäisistä resursseista, mikä haastateltava näki vahingollisena, museotoimintaa itseään haittaavana seikkana. Muualla Suomessa on ajoittain hieman kadehdittu Tampereen seudun aktiivista otetta muinaisjäännösten hoitoon. On ajateltu, että aikaansaavuus johtuu hyvistä resursseista, mutta käytännössä saavutukset ovat vaatineet pitkäjänteistä työtä:

Ja sit ihmiset aina sanonu ku me o sanottu, et me tehdään jotain tämmöstä, niin se on ensimmäinen mikä tulee vastaan, on et: ”Ni ku teil on nii hyvät resurssit”, mut eihä meil mitää hyviä resursseja oo ollu ainakaa. Me ollaa tehty kauheesti varmaan töitä ja myyty ja tehty kaikenlaista.⁴⁷³

Vaikuttaa myös siltä, että maakuntamuseossa on tässä suhteessa tehty myös erinomaisia rekrytointeja, sillä toiminta on jatkunut ja kehittynyt jatkuvasti ja muinaisjäännösten hoitotyön toimintamallit ovat levinneet vähitellen muuallekin Suomeen.

Haastateltavat nostivat usein Tampereen museolaitoksen esimerkiksi aktiivisesta ja innovatiivisesta työstä:

Siis tää arkeologinen innostus täl hetkel Tampereen seudul on, siis se on se, joka pesäke must, joka luo uutta. Mä näen Tampereen uutena uudenluojana. Siält voi syntyä semmost uutta, siäl on aina ollu siis kadehdittavan hyvä henki töissä.⁴⁷⁴

Kritiikkiäkin esitettiin. Esimerkiksi Adoptoi monumentti -hankkeeseen saatettiin suhtautua epäilyksellä sen takia, että ajateltiin ihmisten sitouttamisen hoitotyöhön olevan vaikeaa. Tällöin muinaisjäännöksen hoitamisesta puuttuu siihen vaadittavaa pitkäjänteisyyttä.⁴⁷⁵

---

471 TYKL/AUD/1045.

472 TYKL/AUD/1045.

473 TYKL/AUD/1045.

474 TYKL/AUD/1023.

475 TYKL/AUD/1023.

Samalla tavoin eräs pitkään muinaisjäännösten hoitotyötä organisoinut henkilö suhtautui melko pessimistisesti vapaaehtoistyön kautta saavutettaviin tuloksiin, vaikka pitikin hyvänä, että yhteisöjä kannustetaan hoitotyöhön.

Se erilaisten yhdistysten ja muitten tekemä työpanos ei voi olla niin laajaa todellisuudessa, ku mitä meil [muinaisjäännösten hoitoyksikössä] oli. Et ku meil kuitenkin oli mahdollisuus pistää viiden, kuuden hengen työryhmä jollekki alueel ja ne teki viikon töitä siällä ja sit jos joku yhdistys tekee iltapäivän talkoot, ni jokainen ymmärtää, et vaik siäl olis kaksikymment ihmist siäl yhdistyksest tekemäs, ni se ei tee sitä samaa työtä.⁴⁷⁶

Haastatteluajankohdan aikaan vuonna 2014 ei Pirkanmaalle ollut vielä noussut uudenlaisia esihistoriaan linkittyviä matkailutuotteita. Haastateltavani pohti tuolloin, että aivan uusia avauksia ja ideoita ei viime vuosina ollut noussut esihistoriamatkailun kentällä, eikä heilläkään ollut vielä tuolloin suunnitelmassa mitään uudenlaista tähän liittyen.⁴⁷⁷ Aivan viime vuosien aikana tilanne on kuitenkin huomattavasti parantunut. Muun muassa Laukon kartanolla pidettävät vuotuiset Muinainen Laukko -festivaalit ja Pirkkalan Muinaismarkkinat vuodesta 2016 alkaen ovat piristäneet alueen imagoa arkeologisiin kohteisiin liittyvässä matkailutarjonnassa. Pirkkalan Muinaismarkkinat ovat saaneet alkunsa Tursiannotkon alueella tehdyistä monivuotisista kaivauksista ja ne tarjoavat kävijöilleen rautakauden tunnelmaa. Muinaismarkkinoiden ohjelmassa on muun muassa työpajoja, taistelunäytöksiä, opastettuja kierroksia ja asiantuntijaluentoja.⁴⁷⁸ Muinainen Laukko -festivaalille ja Pirkkalan Muinaismarkkinoille tyypillistä on, että ne molemmat tarjoavat ohjelmistossaan myös muinaismusiikkia. Pidän todennäköisenä, että aktiivinen Adoptoi monumentti -toiminta on myös toiminut alueellisesti jonkinasteisena kiinnostuksen herättäjänä esihistoriaa ja arkeologiaa kohtaan. Näin tämä toiminta on luonut pohjaa sille, että myös matkailuun on ryhdytty kehittämään uudenlaisia tuotteita, jotka perustuvat paikalliseen, tutkittuun esihistoriaan. Adoptoi monumentti -toiminnassa mahdollinen matkailutoiminta on otettu jo kohteiden valinnassa ja hoitosuunnitelmien teossa huomioon. Kohteiksi valikoidaan lähinnä sellaisia muinaisjäännöksiä, jotka soveltuvat myös matkailukohteiksi. Tällöin esimerkiksi muinaisjäännöksen ja sen ympäristön kulumiseen on kiinnitetty huomiota jo hoitosuunnitelmaa tehdessä.⁴⁷⁹

Erään toisen haastattelun yhteydessä keskusteltiin maanomistajien suhteesta muinaisjäännösten hoitoon ja matkailulliseen hyödyntämiseen.

---

476 TYKL/AUD/1047. Vetämässäni tulevaisuustyöpajassa opiskelijat taas näkivät vapaaehtoistyön muotojen roolin korostuvan tulevaisuudessa. He näkivät myös potentiaalia vapaaehtoistyön tuotteistamisessa (TYKL/SPA/1205).

477 TYKL/AUD/1045.

478 Pirkkalan Muinaismarkkinoista, <https://www.pirkkala.fi/palvelut/kulttuuri/pirkkalan-muinaismarkkinat/> (luettu 14.10.2019).

479 TYKL/AUD/1045.

Sit mä luulen, et nää ihmiset, jotka tätä Aurajokilaaksoo viljelee, ni on aika ylpeit tästä maisemasta ja ylpeit siit, et saavat olla mukana siin semmosessa jatkumossa ikään kuin.⁴⁸⁰

Ylpeys omaa kotiseutua ja sen historiaa kohtaan nousi haastattelussa voimakkaasti esille, minkä takia haastateltava myös koki, että omilla mailla sijaitsevia menneisyyden jälkiä ollaan halukkaita myös esittelemään toisille. Haastateltava on järjestänyt lähimatkailun konseptiin kuuluvia pyöräilyretkiä paikallisille ja saanut paikallisilta maanomistajilta positiivista palautetta sekä poikkeuksetta luvat kohteilla käymiseen:

Aina on ollu hirveän positiivinen, et kukaan ei oikeestaan oo tähän mennes viäl kieltäny, et heiän tontin läpi ei saa kävellä tai heiän pihai ei saa tulla, et päinvastoin, et ollaan vähän ylpeitä siit, et tämmönen on. Et tietysti, jos sitte siihe laukkais koko ajan jotain porukkaa, ni se on eri juttu, mut et sillon kun tehdään se, ja etukäteen aina kysymällä tietysti ja kauniisti neuvottelemalla.⁴⁸¹

Tässä neuvottelutyössä apua on varmasti ollut myös erinomaisesta paikallistuntemuksesta: haastateltava itse on tunnettu ja luotettu paikallinen asukas ja maanomistaja, jolloin neuvottelut ovat olleet lähtökohtaisesti tasa-arvoisia ja molempien osapuolten näkökulmia kunnioittavia. Tässä erityisen olennaista on maanomistajien positiivisen asenteen huomaaminen ja huomioiminen. Paikallisilla maanomistajilla on aitoa ylpeyttä omalla maalla sijaitsevasta arkeologisesta kulttuuriperinnöstä. Maanomistajat saattavat kokea maallaan olevan kohteen samalla tavoin kuin yksityisen museon ylläpitäjät, joiden motiiveja etnologi Elina Salminen on kutsunut yksityiseksi avoimuudeksi. Tällä Salminen tarkoittaa sitä, että museon omistaja ei ole halunnut erityisesti mainostaa tai tiedottaa kohteensa olemassaolosta, vaan hän kertoo sen olemassaolosta vain niille, joille haluaa.⁴⁸²

Adoptoi monumentti -toimintamalliin liittyen hyviä toimintamalleja ovat edellä esitetyn perusteella pitkäjänteinen ja sinnikäs kehittämis- ja vaikuttamistyö, minkä taustalla ovat selkeät ja jäsentyneet ajatukset toiminnan tarkoituksesta ja toteutustavoista. Olennaista toiminnan käynnistymiselle ja kehittämiselle on ollut organisatorinen tuki työlle. Lisäksi toiminnasta on pystytty viestimään hyvällä argumentaatiolla päättävälle taholle ja voitu osoittaa sen paikallinen vaikuttavuus ja tätä kautta yhteiskunnallinen merkitys. Arkeologi Aino Nissinaho onkin todennut erilaisten adoptoinnin ja muiden vapaaehtoistoiminnan muotojen yleistyvän tulevaisuudessa.⁴⁸³ Samalla tulisi pitää huolta, että resursseja toiminnan fasilitointiin on olemassa, sillä vapaaehtoistyön organisointi on jatkossakin aikaa vievää ja kulttuuriperintötyön ammatillaisen ohjausta vaativaa työtä. Lisäresurssoinnin tarpeita on huomattu samantyyppisessä adoptioprosjektin hallinnassa myös Norjassa.⁴⁸⁴ Vapaaehtoistyöntekijöiden

480 TYKL/AUD/1020.

481 TYKL/AUD/1020.

482 Salminen 2011, 154–155.

483 Nissinaho 2013, 70.

484 Lidén 2005.

ohjaus ja konsultointi, tapahtumien järjestäminen ja toiminnasta tiedottaminen sekä adoptiokohteiden kunnan seuraaminen ovat esimerkkejä työstä, jota vapaaehtoistyön taustalla tehdään.⁴⁸⁵ Hoitotyön ohjaaminen vapaaehtoisille ei siis vapauta resursseja esimerkiksi muuhun museotyöhön, vaan se tulee integroida osaksi museoiden perustoimintaa.

Toimintaa kuntakontekstissa

Esihistorian Eura – projektista pysyvään toimintaan

Euran kunnan toimintaan liittyen haastattelin yhtä henkilöä, jolla on pitkä työhistoria Euran esihistorian tuotteistamiseen ja elävöittämiseen liittyen.⁴⁸⁶ Lisäksi haastattelin toista henkilöä, joka oli organisoinut muinaisjäännösten hoitotyötä esimerkiksi Euran alueella.⁴⁸⁷ Aloittaessaan työskentelyn kunnassa huomasi ensimmäinen haastateltavani, etteivät paikalliset tunteneet Euran arkeologisia kohteita, eikä niissä ollut myöskään opasteita. Hän taas oli opintojensa kautta tutustunut arkeologiseen tutkimukseen ymmärtäen näin Euran ainutlaatuisen aseman Suomen esihistoriassa. Haastateltava kuvaili alkuaikojen elävöittämistyön tapahtuneen pienin askelin. Olennaista oli, että Eurassa arkeologisia kaivauksia tehnyt arkeologi Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander oli aktiivisessa roolissa kaivauksista tehdyn näyttelyn tuottamisessa. Lähdettiin tekemään kokeiluja, jotka suunnattiin erityisesti koululaisille.

Tehtiin esimerkiksi tällöinen kulttuuripäivä alakouluille eli kaikki koululaiset pistettiin tekemään jotain esihistoriallisia tekniikoita, mut meil oli semmonen suurisuuntainen tapahtuma, et kaikki koulut sekotettiin, et se oli oikein siis semmonen valtaisa tapahtuma. [--] No siit synty ihan hirveen innostus. Lapset oli tosi innostuneita ja opettajat oli innostuneita ja kaikki oli sillai, et ”Oi että, tää olikin hiano juttu!”⁴⁸⁸

Alkuvaiheessa mukana oli myös Rauman opettajakoulutuslaitos, jonka kanssa kehitettiin yhdessä lapsille suunnattuja esihistoriatuotteita. Esimerkiksi esihistoriakerron kautta saatiin Luistariin kesäoppaita. Toiminnan kehittyessä ja monipuolistuessa tuli tarve pysyväälle näyttelytilalle. Samaan rakennukseen, jossa nykyisinkin sijaitsee esihistorian opastuskeskus Naurava lohikäärme, tehtiin yhden huoneen näyttely – muinaistekstiiliverstas, jossa esiteltiin Euran emännän pukua ja sen valmistamiseen liittyviä tekniikoita. Kaavio numero kuusi on koonti Euran esihistoriaan liittyvästä nykyisestä tarjonnasta.

485 Nissinaho 2013, 70.

486 TYKL/AUD/1049.

487 TYKL/AUD/1028.

488 TYKL/AUD/1049.

Kohde	Palvelut
Arkeologiset maastokohteet: <ul style="list-style-type: none"> Luistarin muinaispuisto, joka on Suomen suurin tutkittu kalmisto (myöhäinen rautakausi) Käräjämäen kalmisto (rautakauden loppupuoli) Kauttuan linnavuori Kauttuan Harolan muinaisjäännösalue (rautakauden alun röykkiöitä) Panelian Kuninkaanhauda (rakennettu mahdollisesti pronssikauden alkupuolella) 	<ul style="list-style-type: none"> Opastettu muinaispolku Aikamatka esihistoriaan (pyöräily, kävely) Panelian kylän pronssi-reitti (kuudella pronssikautisella röykkiöllä opastaulut) Opastetut kierrokset ja viikinkiteemaiset rooliopastukset (Pohjolan muinaiselämys Oy) Koululaisille suunnatut digitaaliset opastukset ja visualisoinnit (reitit suunniteltu 2–3 tunnin oppitunneiksi) Painettu esite kohteista, löytyy myös Euran kunnan sivuilta Huomioitavaa on myös, että Luistarin löytöjen perusteella on rekonstruoitu Euran emännän muinaispuku ja viikinkimiehen viitta.
Tapahtumat: <ul style="list-style-type: none"> Viikinkiajan tori (kevät) Muinaisaikaan -tapahtuma (kesä) Viikinkitaitokisat 5-luokkalaisille (syyskesä) 	Tapahtumissa hyödynnetään esihistorian elävöittämisen menetelmiä, myydään käsityötuotteita, pidetään taistelunäytöksiä ja tarjotaan erilaisia mahdollisuuksia kokeilla esim. jousiammuntaa ja muita muinaistaitoja. Näistä tapahtumista Muinaisaikaan-tapahtuma on kohdistettu eniten matkailijoille.
Härkänummen rautakautinen kylä	<ul style="list-style-type: none"> Pohjolan muinaiselämys Oy järjestää kylässä ryhmille elämysmatkoja rautakauteen. Muinaisleirikoulu peruskoulujen alaluokkalaisille: oppilaat osallistuvat muinaisleirin arkiseen elämään ja pääsevät kokeilemaan esim. leivän paistamista ja tulen tekemistä tuluksilla. Leirikoulun yhteydessä yöpymismahdollisuus läheisessä leirikeskuksessa. Yritysten ja yhdistysten virkistyspäivät, juhlat Avoinna vain tilauksesta ja tapahtumien yhteydessä.
Naurava lohikäärme, arkeologinen opastuskeskus	<ul style="list-style-type: none"> Näyttelytoimintaa Kauppa, jossa myydään paikallisia käsitöitä Seminaarit ja yleisötapahtumat Samassa rakennuksessa lounasravintola
Toimijat	<ul style="list-style-type: none"> Euran kunta Osma ry Pohjolan Muinaiselämys Oy

KAAVIO 6. Koonti Euran esihistoriamatkailuun liittyvistä kohteista ja palveluista.⁴⁸⁹

Haastateltavani muisteli, että Museoviraston päätös Laitilan Untamalaan rakennettavasta arkeologisesta opastuskeskuksesta herätti närkästystä Eurassa, jossa oli esihistoriaa elävöitetty jo vuosien ajan.⁴⁹⁰ Tavallaan tämä tuhtumus oli hyväksi, sillä euralaiset lähtivät toteuttamaan hankettaan itse ja saivat kokoon merkittävän rahoituksen kolmivuotiselle Esihistorian Eura -hankkeelle. Saatu EU-hankerahoitus mahdollisti 2000-luvun vaihteessa Nauravan lohikäärmeen rakentamisen. Museovirasto oli myös mukana hankkeessa muinaisjäännösten hoitotöiden osalta. Haastateltavani muisteli hankkeen alkuvaiheita seuraavasti:

489 Tiedot saatu Esihistorian Eura -esitteestä ja Pohjolan Muinaiselämys Oy:n kotisivuilta, <https://muinaisaikaan.com/pohjolan-muinaiselamys/> (luettu 11.3.2020).

490 TYKL/AUD/1028.

Se hanke oli sit semmonen, et me tehtiin aika semmonen laaja taustaselvitys siihen, et mitä me halutaan ja päätettiin, et me tehdään semmonen laaja-alanen pohjatyö, josta sitten asiat voi edetä sil taval, et siäl voi olla jotakin näyttelyitä ynnä muita, mut siäl voi olla myöskin tämmösii yritystointintaan liittyviä kehitelmiä taikka et miten käsityöläiset pystyy hyödyntämään tätä ja aika monelt eri kantilta tätä asiaa valmisteltiin.⁴⁹¹

Mallia käytiin katsomassa ruotsalaisista, norjalaisista ja tanskalaisista kohteista, sillä alusta alkaen oli selvää, ettei oltu rakentamassa perinteistä museokohdetta, vaan haluttiin saada ”esihistoria elämään” tässä päivässä, osana paikkakuntalaisten arkea. Samalla hankkeessa oli myös matkailullisia tavoitteita, mutta erityisen tärkeäksi nähtiin paikkakuntalaisten esihistoriatietoisuuden nostaminen. Haastateltava koki, että kaikki hankkeen alussa asetetut tavoitteet saavutettiin pysyen myös asetetun budjetin raameissa.⁴⁹² Esihistorian opastuskeskuksen rakentamisen lisäksi hankkeessa tuotettiin tieviitoitus ja opastauluja Euran arkeologisille kohteille. Arkeologi Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander kirjoitti Euran esihistoriasta populaarin kirjan *Kalastajista kauppanaisiin. Euran esihistoria*⁴⁹³, ja kirjan oheen tuotettiin multimediaesityksiä erityisesti lapsille ja nuorille.

Iso osa projektia oli myös kunnan leirikeskukseen viereen sijoitettu Härkännummen rautakauden kylä, johon rakennettiin lopulta kaksi asuintaloa, sepänpaja ja kaksi aittaa. Ajatus saatiin elävöittämiskokeilujen kautta ja Pohjoismaissa toimivien esihistoriakeskusten mallien pohjalta. Kohdeyleisö on ollut lapset ja nuoret, ja toiminta kylässä saatiin organisoitua hyvin leirikeskukseen läheisyyteen.

Tiedettiin, et paikka sopii siihen hyvin eli se on kunnan leirikeskukseen alueella ja se oli semmonen pelto, mis ei näkyny mitään muuta tätä päivää ku yks katuvalo, et siin oikeesti pääs semmosee fiilikseen, et mä oon jossain muualla. Ja sit se leirikeskus kuitenkin palveli sitten esimerkiks oppilasryhmiä kauhean hyvin sitte, et siäl voi yöpyä ja siäl voi käydä vessas ja syödä tämän päivän ruokia ja näin.⁴⁹⁴

Haastateltavani muisteli, miten jotkut asiat hankkeessa tuottivat päänvaivaa. Nämä olivat asioita, joihin nykyisin löytyy suhteellisen vaivattomasti asiantuntevia tekijöitä:

Kaikkihan siin koko ajan oppi, et sin tehtiin paljo semmost, et mä muistan kauhean hyvin sen, etko esimerkiksi sin näyttelyyn haluttiin tämmönen, siis haluttiin tehdä viikinkiaikane miekka, mitä ihmiset saa kokeilla. Niin nyt tuntuu ihan käsittämättömält, mut sillon se oli ihan hirveen hankalaa löytää mistään semmost seppää, joka ryhtyis tekemään semmosta.⁴⁹⁵

---

491 TYKL/AUD/1049.

492 TYKL/AUD/1049.

493 Lehtosalo-Hilander 2000.

494 TYKL/AUD/1049.

495 TYKL/AUD/1028.

KUVA 8. Esihistorian opastuskeskus Naurava lohikäärme sijaitsee vanhassa kiviavetas-
sa. Kuva: Maija Mäki 2008.

KUVA 9. Opastuskeskuksen myymälän tuotteita, jotka ovat pääosin lähialueen käsityöläisten valmistamia ja liittyvät Euran esihistoriaan. Valikoimissa on esimerkiksi koruja, saviastioita, juomasarvia, tekstiilejä, lautanoarjoja ja taljoja. Kuva: Maija Mäki 2008.

KUVA 10. Yksityiskohta opastuskeskuksen näyttelystä, jossa esitellään rautakautista vaate-
tusta. Kuva: Maija Mäki 2008.

Esihistorian opastuskeskus Naurava lohikäärme toimii edelleen vaihtuvien näyttelyiden tilana, millä pyritään pitämään yleisön kiinnostusta yllä.

Siäl ei oo mitään pysyvää näyttelyä, vaan että pikkuhiljaa kaikki aina vaihtuu sitä mukaa, kun keretään ja ennen kaikkee saadaa rahaa jostain, ja toisaalt, et miten esineit Museovirastost saadaan vaihdettuu, ni sen mukaan vähän.⁴⁹⁶

Opastuskeskuksessa ei siis ole omia kokoelmia, joten toimiva yhteistyö esimerkiksi Museoviraston kanssa on ollut keskeistä toiminnan varmistamiseksi. Arkeologisten näyttelyiden rakentaminen – erityisesti pitkällä aikajänteellä – vaatii museoalan organisaatioiden tuntemusta sekä tietoa siitä, millaisia kokoelmia löytyy sekä mitä ja millä tavoin esineistöä saa näyttelyihin lainaan. Näin arkeologisen näyttelyn rakentaminen on lähtökohtaisesti vaativampaa kotiseututyötä kuin esimerkiksi olemassa olevan kotiseutumuseon kokoelmien hyödyntäminen näyttelytyössä. Tässä saattaa myös olla yksi syy siihen, minkä takia Suomessa ei kovin useita esihistoriaa elävöittäviä keskuksia ole edelleenkään. Esineistön lainaaminen ja toisaalta niiden mahdollisesta konservoinnista ja esillepanosta huolehtiminen vaatii resursseja ja erityisosaamista, joka on mahdollista ainoastaan läheisessä yhteistyössä ammattiarkeologien kanssa. Euran kunnan tapauksessa olennaista oli, että hankkeen käynnistäjien joukossa oli arkeologian osaamista, jolloin hanke pystyttiin suunnittelemaan alusta alkaen toteuttamiskelpoiseksi.

Näyttelyiden rakentaminen riippuu siis monista tekijöistä, eikä hankaluuksiltakaan ole aina vältytty. Haastatteluajankohdan aikoihin käynnissä oli uuden näyttelyn suunnittelu, joka aiheutti paikallisille päänvaivaa:

Nyt esimerkiks on semmonen tilanne, et me ollaan liki vuos sit Museovirastosta [pyydetty] nyt uusii esineit, mut ei meil o viäl [tammikuun lopulla] mitään tietoo niistä, ni se ei tapahdu ihan pelkästää sillai, mitä me halutaan. Mut ihan hianosti se yhteistyö Museovirastoo kyllä pelittäny, ei siin oo mitään, mut et aikataulut on joskus semmosia vähän haasteellisia.⁴⁹⁷

Opastuskeskuksessa on pyritty joka vuosi uudistumaan ja tuomaan näyttelyyn uusia esineitä, uutta rekvisiittaa ja muuta sisältöä. Haastatteluajankohtana tammikuun loppupuolella muu osa näyttelystä oli jo pitkälti valmis, mutta päätökset lainattavasta esineistöstä puuttuivat vielä. Opastuskeskuksen yhteydessä on alusta asti toiminut myös myymälä, jossa ajatuksena on ollut tarjota tuotteita joiden mallit ovat esihistoriasta mutta joita voi käyttää tänä päivänä. Myymälään on luotu tietoisesti tietynlainen, paikallisten käsityöläisten tuotteisiin perustuva tuotevalikoima, joka edustaa erityisesti Euran esihistoriaa:

496 TYKL/AUD/1049.

497 TYKL/AUD/1049.

Se on sillai vähän erilainen museokauppa, että siel ei ole tämmösii muovimiekkaja tai tän sorttisia, mitä täl hetkel jotenkin näyttää, että kaikis museokaupois näyttää olevan, et me ollaan yritetty pitää sitä profiilii todella erilaisena ja jollakin taval onnistuttuki siinä.⁴⁹⁸

Olenneiseksi asiaksi haastateltavani koki sen, että koko toiminta-ajan on tukeuduttu siihen, mitä juuri Euran esihistoriasta tiedetään ja mitä arkeologisissa tutkimuksissa on saatu selville. Yhdessä sovittujen elävöittämisen periaatteiden seuraaminen on ollut tärkeää:

Kauheen helposti just elävöittäjilläki tulee semmonen, et nää skandinaaviset kaikki jumalhahmot ja muut vilahtaa heti sinne joukkoon, ku se on jotenki niin tunnettua. Niin on yritetty pitää huolta siitä, et meidän kannattaa nyt kertoa tästä meitä omasta, kun siit ei [yleisesti] tiedetä.⁴⁹⁹

Tämä ajatus vahvistui kohdevierailujen aikana Pohjoismaissa, kun euralaiset kokevat, että monissa muissa kohteissa saatettiin elävöittämistä tehdä tiedollisesti hatarammalta pohjalta. Laajat arkeologiset kaivaukset Eurassa mahdollistivat sen, että saatettiin keskittyä juuri siihen, millaisia jälkiä esihistoriasta on Eurassa ja miten näitä jälkiä on tulkittu: millaista elämää Eurassa on rautakaudella eletty arkeologisten tutkimusten perusteella.

Pidemmän aikavälin toiminnan mahdollistanut innovaatio Eurassa oli se, että elävöittämis-toimintaa lähdettiin alusta lähtien suunnittelemaan niin sanotun kolmikan mukaisesti. Kunta otti vastuun opastuskeskus Nauravasta lohikäärmeestä, mutta elävöittämis-toimintaa varten erityisesti Härkännummen kylässä perustettiin yritys, Pohjolan Muinaiselämys Oy, joka toimii edelleen. Koettiin myös, että monissa asioissa, kuten esimerkiksi hankerahoituksia haettaessa, olisi hyvä olla myös yhdistys, joten perustettiin myös Ala-Satakunnan perinneyhdistys Osma ry. Yhdistys on toiminut useassa tapauksessa eri toimijoiden suhteen yhteistyöelimenä. Yhdistys on esimerkiksi järjestänyt koulutuksia ja matkoja jäsenille eli sille vapaaehtoisten ryhmälle, joka on mukana esihistorian elävöittämisessä eri tapahtumissa. Näin EU-hankkeen myötä luotiin myös toimijoiden verkosto, mikä mahdollisti toiminnan jatkumisen ja edelleen kehittämisen. Haastateltavani muisteli, että heti alusta alkaen projektissa ajateltiin työtä hankekautta pidemmälle: sitä, miten toimintaa ylläpidetään ja kehitetään myös tulevaisuudessa.⁵⁰⁰ Pidän olennaisena erityisesti Euran kunnan aktiivista roolia, sillä sen ylläpitämä infrastruktuuri on mahdollistanut itse toiminnan jatkumisen ja kehittymisen.

---

498 TYKL/AUD/1049.

499 TYKL/AUD/1049.

500 TYKL/AUD/1028.

Todella monii asioi me tehdään yhdes kuten nyt vaikkapa Muinaisaikaan-tapahtuma taikka vitosluokkien tämmönen satakuntalaiset viikinki-taitokisat, joka on järjettömän suosittu tapahtuma aina syksysin. Niin oikeestaan kaikki tapahtumat on semmosii, et tehdään tän kolmen porukassa.⁵⁰¹

Eurassa käytössä on ollut nettobudjetointi, mikä on mahdollistanut ulkopuolisen rahoituksen omarahoitusosuuden käyttämisen. Tämä on ollut joustava ja hankemuotoisen toiminnan mahdollistava tapa toimia kunnassa. Haastateltava koki, että esihistoria on vahvistanut paikkakuntalaisten identiteettiä sekä kunnan imagoa.⁵⁰² Eri-tyisesti kuntaliitosten aikana paikallisen identiteetin vahvistamiseen liittyvät teot on nähty tärkeinä hallinnollisten rajojen muutospaineissa.

Esihistorian opastuskeskus Naurava lohikäärme on myös kansainvälinen matkailukohte. Paikallisessa opaskoulutuksessa esihistoria on huomioitu erityisen hyvin:

Ja heil sit järjestetään sen heidän oman opaskoulutuksen lisäksi aina tämmösiä syventäviä osioita esihistoriaan ja et sit kyl aika hyvi heiät on briiffattu ja siäl on siis joitaki semmosii oppait, jotka tietää enemmän kuin minä. Ne todella perehtyneet asiaan.⁵⁰³

Huomattavaa on, että Eura on jälleen noussut myös tutkimuksellisen mielenkiinnon sekä uudenlaisen esihistorian elävöittämisen kohteeksi, erityisesti muutama vuosi toteuttamani haastattelun jälkeen. Kuuluisa rautakautinen Luistarin asuinpaikka- ja kalmistoalue on saanut uudet, visuaalisuuteen panostavat kotisivut, joilla on esillä paitsi huolellisesti toteutettuja rautakautta henkiviä valokuvia että sarjakuvapiirroksia. *Luistari*-sivustolle on koottu tietoa alueelle kohdistuneesta vanhemmasta ja uudemmasta arkeologisesta tutkimuksesta. Sivuilla on myös populaareja artikkeleita Luistarin rautakautisesta elämästä. Sivusto kokoaa siis arkeologiasta ja Luistarin muinaisjäännösalueesta kiinnostuneen kannalta sirpaleista tutkimustietoa yhteen ja tarjoaa myös helposti lähestyttävässä ja visuaalisesti kiinnostavassa muodossa tulkin-
toja rautakauden elämästä.⁵⁰⁴

Vaikuttaakin siltä, että nuoremman arkeologikunnan keskuudessa on useita tutkijoita, jotka ovat aktiivisen kiinnostuneita esihistorian elävöittämisestä ja arkeologian popularisoinnista. Nämä tutkijat ovat hyvin verkostoituneita ja toimivat useissa arkeologiaa popularisoivissa hankkeissa. Esimerkiksi arkeologi Ulla Moilanen on tullut tunnetuksi rautakautteen liittyvän arkeologisen tutkimuksen popularisoijana. Hän on mukana *Luistari*-sivuston toteuttajissa ja on muun muassa valokuvannut elävöittämisskuvia sivustolle. Moilanen on toiminut myös esimerkiksi *Muistojen ja tarinoiden Kangasniemi* -projektissa, jossa on tehty yleisökaivauksia ja tuotettu arkeologiaan liit-

501 TYKL/AUD/1049. Muinaisaika.com-sivustolla esitellään paitsi itse tapahtuma, myös Pohjolan muinaiselämys Oy:n ja Osma ry:n toimintaa,

502 TYKL/AUD/1049. Ks. myös Wahlqvist 2009.

503 TYKL/AUD/1049.

504 Luistari. Tutkimusportaali ja kotisivu, <https://luistari.fi>. Sivustolla nostetaan esille uudemmasta tutkimuksesta erityisesti luonnontieteellisiä menetelmiä kuten luututkimukseen liittyviä tutkimusaiheita. Lisäksi mainitaan hautalöytöihin liittyviä uusia tutkimuksia, joissa on hyödynnetty muun muassa kokeellisen arkeologian menetelmiä.

tyviä oppimateriaaleja kouluille.⁵⁰⁵ Näin vahvaa populaariin arkeologiaan monimediallisesti suuntautuvaa toimintaa ei vielä haastatteluja tehdessäni ollut olemassa, mutta viitteitä siihen suuntaan toki oli. Koululaisille suunnattua arkeologiaa popularisoivaa työskentelyä, kuten esimerkiksi *Muistojen ja tarinoiden Kangasniemi* -projektia, on tukenut vuodesta 2017 lähtien Suomen Kulttuurirahaston *Mullankaivajat*-hanke.

Niin Euran kuin Yli-Iin Kierikkikeskuksenkin tapauksessa on kohteissa ollut jo vuosia tarjolla tuotteita, jotka edelleen myyvät hyvin ja joihin asiakaskunta on tyytyväinen. Tietoisuus uudistumisen tarpeesta on kuitenkin läsnä monessa kohteessa, näin myös Eurassa:

Vaik meil on hyvii vanhoi tuotteita, mitkä aina vaan menee kaupaksi, sanotaan nyt vaikka joku viikinkitaitokisat, tarkoitan tuotteilla siis myös ohjelmalveluita, niin kylhä sitä sitten aina tarvitaan myös jotain uutta, ettei kannata nyt ruveta ajattelemaan, et tämä on valmis jo.⁵⁰⁶

Eurassa oli haastatteluajankohdan aikoihin lähdetty toteuttamaan yleisökaivauksia Kauttuan kylällä. *Kulttuurien Kerroksia Kauttualla* -hankkeessa järjestettiin yleisökaivaukset kahtena vuotena, 2012 ja 2013, ja hankkeella oli myös oma blogi ja Facebook-sivusto.⁵⁰⁷

Muinaisjäännösten hoitotyön jatkuvuus oli taas ongelma, joka oli ajankohtaistunut juuri haastatteluajankohtana vuonna 2014. Museoviraston hoitoyksikön kanssa yhteistyö oli toiminut haastateltavan mukaan erittäin hyvin. Haastateltavani pohtikin varsin kriittisesti muinaisjäännösten hoitotilannetta Eurassa:

Tähän asti hoidettuja ja opastettuja kohteita on tosi paljon [yhden kunnan alueella], niin et se koko paketti hoidetaan ilman [hoitoyksikön tekemää työtä], täst vaan, ni se on ongelma. Museovirastoltahan me on saatu nyt sitten, esimerkiks viime vuonna saatiin Luistarin aidan tekemiseen rahaa, mut siis niis avustuksis on se ongelma, et ku se on sit semmonen yksittäinen juttu, ni tää on kuitenkin semmosta hirveän pitkäjänteistä työtä tai mun mielest pitäis olla. Et se ei o sit, et mä haen joka vuosi johonki kohteeseen, et saadaa se kerran niitetty tai jotain. Se o ihan miäletönt ajanhaaskaust kaikilt mahdollisilt osapuolilta eli semmoseen pitkäjänteiseen työhön pitäis päästä siinäkin, et se on nyt sillai hakusessa.⁵⁰⁸

Suurin osa kohteista on yksityisten tai kunnan omistamilla mailla, vaikkakin esimerkiksi Käräjämäki päättyi Metsähallituksen hoitamaksi kohteeksi. Talkootyötä tehtiin jo, mutta haastateltava näki sen organisoimisen useaan laajaan kohteeseen erittäin työlääksi. Lisäksi esimerkiksi Käräjämäki on ajoittain noussut ilkeväkallan kohteeksi ilmeisesti lähinnä sijaintinsa takia. Aluetta on roskattu ja kiviä spreijattu sekä

---

505 *Muistojen ja tarinoiden Kangasniemi* -projekti 2015–2019, <https://muistojenkangasniemi.wordpress.com/> (luettu 2.10.2019).

506 TYKL/AUD/1049.

507 Raike & Puolamäki 2013.

508 TYKL/AUD/1049.

kyltityksiä tuhottu ajoittain.⁵⁰⁹ Kohdetietojen salaamiselle tai kohteiden sulkemiselle kävijöiltä haastateltavat eivät kuitenkaan ole nähneet tarvetta, vaikka ilkeältä onkin ollut harmittavaa.

Eriyisen onnistuneeksi esimerkiksi *Esihistorian Eura* nousee paikallisten asukkaiden osallistumisen kautta. Haastateltavani oli pannut merkille sen, miten innokkaasti paikalliset ovat osallistuneet toimintaan, esihistoria on tullut osaksi monen paikallisen asukkaan arkea. Presidentti Tarja Halosen linnan juhlissa käyttämä Euran puku vakuutti myös monia hanketta epäilleitä. Pidemmällä aikavälillä haastateltavani kokeen esihistorian elävöittämisen tuoneen paljon positiivisia vaikutuksia, myös taloudellisia, kuntaan:

Kyl se [esihistorian elävöittäminen] Eurassa on sit kuitenkin tuonu monenlaist, et jos sitä joku ihan oikeest rupeis selvittämään niit kustannuksia ja tuloja ja menoja, ni kyl mä väitän, et siin aika lail plussan puolel päästäis. Et kyl siäl o monenlaist hyvää sitä kautta tullu.⁵¹⁰

Paikallinen tahtotila esihistorian elävöittämiseen ja toiminnan kiinnittyminen paikallisyhteisöön on ollut se olennainen menestystekijä, joka Eurassa on tuonut merkittäviä tuloksia esihistorian elävöittämisen saralla.⁵¹¹ Pitkäjänteinen kehittäminen ja toiminnan organisoiminen alusta lähtien kolmen erilaisen toimijan varaan on tuottanut tulosta, joka on omalla sarallaan ainutlaatuista ainakin Suomen mittakaavassa.

Liedon Nautelankosken museo – pitkäjänteistä pedagogiaa

Arkeologisten maastokohteiden matkailullinen tuotteistaminen kytkeytyy yleisemmin museoalan perinteisiin, erityisesti museopedagogiikan kehitykseen viime vuosikymmenten aikana. Museoympäristössä tapahtuvaan oppimiseen on viime vuosina liitetty englanninkielestä muotoiltu käsite *edutainment*⁵¹², joka merkitsee opettamista viihtymisen ja viihdyttämisen keinoin. Tämä käsite nostaa esille museokokemuksen elämyksellisen ja viihteellisenkin luonteen.⁵¹³ Museopedagogiikka arkeologisessa kohteessa perustuu pitkälti konkreettisiin, esillä oleviin merkkeihin menneisyydestä: esineisiin, rakennuksiin ja rakennelmiin. Haastatteluaineistosta nousi hyvänä esimerkkinä esille Liedon Nautelankosken museo, jossa muinaistekniikoihin perustuvaa pedagogista toimintaa on kehitetty pitkäjänteisesti. Olen haastatellut museosta yhtä henkilöä⁵¹⁴, mutta monen muunkin haastateltavan ajatuksissa on ollut erityisesti pedagogiset lähtökohdat ja ajatus siitä, että esihistoriaa ja arkeologista tutkimusta tulee tehdä tutuksi erityisesti lapsille ja nuorille.⁵¹⁵ Liedon Nautelankosken museon toimin-

509 TYKL/AUD/1028.

510 TYKL/AUD/1028.

511 Wahlqvist 2009.

512 Käsite *edutainment* on syntynyt kahden sanan yhdistelmästä, *education* ja *entertainment*.

513 Hooper-Greenhill 2007, 33.

514 TYKL/AUD/1020.

515 Esim. TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1023; TYKL/AUD/1025; TYKL/AUD/1030; TYKL/AUD/1032; TYKL/AUD/1049.

ta vertautuu hyvin esimerkiksi Lapin Sammallahdenmäellä tehtävään esihistorian elävöittämiseen sekä Yli-Iin Kierikkikeskuksen toimintaan, sillä näissäkin kohteissa toiminnan lähtökohtana on itse kokeiltavat muinaistekniikat, tekemällä oppiminen.

Liedon Nautelankosken museo on profiloitunut arkeologis-kulttuurihistorialliseksi paikallismuseoksi. Vuonna 2015 Tarvasjoen kunta liitettiin Lietoon, ja kunnan museokokonaisuutta on alettu kutsua Liedon museoksi. Museota ylläpitää Nautelankoski-säätiö. Fyysiseen museokokonaisuuteen kuuluvat Lauri Nautelan museo, Liedon kotiseutumuseo, vesimylly, sauna ja aitta. Museon alueella on myös Kukkarkosken kivikautinen asuinpaikka ja kalmisto, joista löytynyttä esineistöä on esillä museossa. Nautelankoski on Aurajoen suurin koski. Koskialueen rantalehdot on rauhoitettu luonnonsuojelualueeksi, johon voi tutustua viitoitettua polkua pitkin (Kaavio 7). Nautelankosken museon perusnäyttely Kivikauden pyyntimiehen jäljillä kertoo kivikauden elämästä Liedossa 5 000 vuotta sitten. Museon toiminnassa lomittuu siis ympäristö- ja kotiseutumatiikka esihistoriallisiin viitekehyksiin.

Kohde	Palvelut
Arkeologinen maastokohde: <ul style="list-style-type: none"> • Kukkarkosken kivikautinen asuinpaikka ja kalmisto Luontokohde: <ul style="list-style-type: none"> • Nautelankoski, jossa vesimylly • Koskialueen rantalehdot ovat luonnonsuojelualueita. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tietoa kivikaudesta tarjolla erityisesti museonäyttelyssä • Luonnonsuojelualueella luontopolku
Nautelankosken museo	<ul style="list-style-type: none"> • Perusnäyttely: Kivikauden pyyntimiehen jäljillä • Vaihtuvia näyttelyitä • Kahvio • Museopuoti • Seminaaritila, tilavuokrausta yksityistilaisuuksiin • Opastetut kierrokset, myös teemakieroksia • Monimuotoinen koululaistointi, myös päiväkodit ja kerhot huomioitu: suuntautuminen muinaistekniikkaan • Tapahtumat: esim. satutunnit lapsiperheille
Toimijat	<ul style="list-style-type: none"> • Nautelankoski-säätiö • Liedon kunta • Museon vapaaehtoiset

KAAVIO 7. Koonti Liedon Nautelankosken museon palveluista.⁵¹⁶

Liedon kunta tukee museon toimintaa taloudellisesti ja museo saa myös valtionavustusta toimintaansa.⁵¹⁷ Lisäksi museo on hankkinut omarahoitusta toimintansa tueksi. Nautelankosken museo – kuten moni muukin paikallismuseo – hyödyntää huomattavan paljon vapaaehtoisten henkilöiden talkooapua. Esimerkiksi vuonna 2012 museolla oli 64 vapaaehtoistyöntekijää, joiden työpanoksesta kertyi satoja työtunteja. Ainoastaan vapaaehtoistyöntekijöiden voimin museotoimintaa ei kuitenkaan voitaisi nyky muodossaan ylläpitää, ja Nautelankoskella työskenteleekin kaksi koko-

516 Tiedot Nautelankosken museon kotisivuilta, <http://www.nautelankoski.net/index.php> (11.3.2020).

517 TYKL/AUD/1020.

päivätoimista museotyöntekijää. Lisäksi erilaiset hankkeet työllistävät eripituisin jaksoin museoalan ammattilaisia ja vuosittain museoalan harjoittelijoita.

Nautelankosken museo on esimerkillisellä tavalla nivonut historian kouluopetuksen osaksi vuotuista museopedagogista toimintaa. Museo toimii osana koulun lukuvuoden arkirutiineja ”hiljaisen” opintosuunnitelman osana: jokainen oppilas vierailee museossa vähintään kolme kertaa perusopetuksen vuosiluokilla 1–6. Museovierailut toteutetaan vuosiluokilla kaksi, kolme ja viisi. Toisella luokalla oppilaat tutustuvat museon myllärintupaan ja vesivoimalla toimivaan myllyyn ”Koiramäen hengessä”. Kolmannella luokalla oppilaat kiertävät luontopolulla ja tutustuvat jokilaakson kasvillisuuteen sekä maisemanmuutokseen Aurajoen vedenalaista maisemaa esittelevän näyttelyn avulla. Historian opintojen alkaessa viidennellä luokalla oppilaat ovat jo kokeneita museokävijöitä ja tutustuvat museon kivikausiaiheiseen perusnäyttelyyn sekä eläytyvät kivikauden ihmisen maailmaan muinaistekniikoiden avulla. Museokäynnillä jaetaan myös museon koostamia oppimateriaaleja, joiden avulla museokäyntiä voidaan myöhemmin vielä syventää koululuokassa.⁵¹⁸ Kokeileminen ja itse käsin tekeminen muinaistekniikoilla ovat olennainen osa oppimiskokemusta: museossa kokeillaan muun muassa tulen tekemistä jousiporan avulla, pajun niinestä narun punomista ja punamullalla maalaamista. Tarkoituksena on ollut päästä kiinni kivikauden ihmisen ajatusmaailmaan ja toisaalta tehdä asioita yhdessä ja luovasti.

Koulujen opetussuunnitelmaan perustuva museotoiminta käynnistyi museon käytännön kokemusten pohjalta. Museo oli suunnittelussa aloitteentekijän roolissa, ja yhteistyössä koulujen kanssa muovattiin nykyinen pedagoginen järjestelmä museokäynneille.

Oikeestaan sekin oli semmone, et kun sit se rupee olemaan niin mahdotont se touhu tai jotenki semmost järjetönt tai epä määräst, et sitte lähetettii vaa kouluil tieto, et nyt meil olis koululaispäivä, et varatkaa aikaa ja muuta, ja sit siihe meni joka tapaukses hirveest aikaa, ku piti vastata puhelimeen, koko ajan sopii niit, et: ”Juu, ei voi tulla sillo ja voi tulla, ja linja-auto on tuol” ja plaa, plaa, plaa ... mä ajatteli, et ei tämmösest tuu yhtikäs mittää, et tähä menee kaikkien työaika ja opettajan, meiän ja kaikkien hermot, et nyt vaa ryhdytään tähän, ja sitte rehtoreitte kans pidettii palavereja. Koulu- ja opetussuunnitelmaa tutkailtiin kyl hyvi perinpohjasesti, et mitkä luokat, mitä kohtaa lapsen elämäs tää museo vois parhaiten palvella, ja sit pikku hiljaa se asettui tähän. Ja tää on hyvä, et kyl me ollaan tällai toimittu nytte kymmenen vuotta.⁵¹⁹

Edellä esitetty lainaus kertoo siitä prosessista, miten museohenkilökunta tutustui valittuun kohderyhmään ja pyrki rakentamaan museon palvelukokonaisuuden juuri kyseistä kohderyhmää ajatellen. Luodun mallin eduksi on osoittautunut se, että asiakkaat – koululaiset – palaavat museoon myöhemmin, jo yleensä seuraavana kesänä

518 TYKL/AUD/1020.

519 TYKL/AUD/1020.

perheensä kanssa. Lisäksi museossa pidetään ilmaisia satutunteja perhepäivähoidossa ja kotihoidossa oleville lapsille.

Joissakin muissakin kohteissa, joiden kehittäjiä ja toimijoita olen haastatellut, on ollut vilkasta koululaistoimintaa. Nautelankosken museon mallin tyyppistä toistuvaa ja suunnitelmallista työtä ei kuitenkaan ole useinkaan saatu rakennettua, vaikka potentiaalia itse kohteessa tähän olisikin. Eräs haastateltava kuvailee koulujen kanssa tehdyn yhteistyön vaikeuksia seuraavasti:

Nyt on vähän enemmän taas ollu jo koulut liikkeellä, mut esimerkiks X, vaik se siäl opetusohjelmas lukee, ni eihä siält kaikki koulut tule, eikä edes [paikallis]koulu, ku nyt ku meil on vaan yks koulu ja ne on bussikuljetukse varas, ni ei sitä bussirahaa löydy. Sillon ko oli täsä, nii ne mukulat tuli polkupyöräl kyl. Mun miälest se on kyl vähä järjestelykysymyski, et kyll täs kaupungin kouluil tulee, ni ne käyttää sillai, et ku o viety uimahallil, ni sit siin välis, ku toiset ui, ni toiset tuodaan tänne sit taas. [--] Ni ky se sama toimis sit täälläki, mut jos ei sitä halua enää, ni sit ei.⁵²⁰

Haastateltava koki, että erityisesti asiasta kiinnostunut opettaja pystyisi vaikuttamaan retkien järjestämiseen. Nautelankosken museolla järjestelyvastuu museokäynneistä otettiin itselle. Museo vastaa käytännön järjestelyistä kuten linja-autokyydeistä, jolloin opettajille ei käynneistä koidu ylimääräistä vaivaa.

Paikallishistoriaa pidetään havainnollisena ja konkreettisenä tapana avata historiallista ajattelua lapsille ja nuorille. Menneisyyden ihmisen elämä avautuu näin mikrohistoriallisella tai tässä tapauksessa pikemminkin kansatieteellisellä tavalla yksilön, perheen ja lähiyhteisön näkökulmasta tuoden historian tapahtumat lähelle, osaksi oman suvun ja asuinalueen menneisyyttä. Paikallishistorialla nähdään tältä pohjalta useita tehtäviä: kasvatuksellisia, psykologisia ja historiallisia. Omaan kokemuspiiriin kiinnittyminen mahdollistaa aktiivisen osallistumisen ja menneisyyteen kiinnittymisen kokemuksen.⁵²¹ Samalla tavoin myös esihistoriaan perustuva opetus voi konkreettisuutta ja hahmottua paremmin paikalliselta tasolta katsottuna.

Tietoisuus menneisyydestä rakentuu ihmisille monikanavaisesti; paitsi kouluopetus, myös monet muut tekijät vaikuttavat siihen, miten menneisyys hahmottuu ja avautuu. Tiedotusvälineiden, kirjallisuuden, taiteen, viihteen ja muistiorganisaatioiden antamat kuvat ja tulkinnat menneisyydestä muokkaavat mielikuvia ja antavat konkreettisia välineitä historiallisen ajattelun rakentumiselle. Samalla ne saattavat kuitenkin myös sirpaloittaa ja hajanaistaa mielikuvia menneisyydestä. Kasvatustieteilijä Tiina Tähtikari on osoittanut, että Liedon Nautelankosken museon kivikautista elämää ja nykytutkimusta esittelevä pienoismalli on onnistunut vakiinnuttamaan viidesluokkalaisille koululaisille käyttöön termit ”kaivaus”, ”arkeologi”, ”tutkimus”, ”jäännö” ja ”esine” osaksi kivikauden kulttuurista puhumista.⁵²² Suurimman vaiku-

520 TYKL/AUD/1030.

521 Esim. Rantala 2012; Tähtikari 2009.

522 Tähtikari 2009, 37.

KUVA 11. Liedon Nautelankosken museon päärakennus sisäänkäynnin suuntaan kuvattuna. Päärakennusta kutsutaan Lauri Nautelan museoksi, ja se on valmistunut vuonna 2000. Yläkerrassa on näyttelytilojen lisäksi auditorio, kahvio ja museopuoti. Alakerrassa on kokoelmien säilytystiloja sekä tiloja tutkimustyölle ja esineiden hoitotyölle. Kuva: Maija Mäki 2008.

KUVA 12. Yksityiskohta museon perusnäyttelystä, jossa kerrotaan kivikauden ihmisen elämästä. Pienoismalliin on kuvattu kaksi eri aikatasoa: kivikauden asumuksia ja arkielämää asuinpaikalla noin 5000 vuotta sitten, sekä Kukkarkosken kivikautisen asuinpaikan ja kalmistoalueen arkeologisia kaivauksia vuosina 1975–1976. Kuva: Maija Mäki 2008.

KUVA 13. Museon seinärakenteisiin on maalattu munatemperalla muinaisista kalliomaalauksista inspiraation saaneita kuvia museossa tehtävän pedagogisen työn tueksi. Kuva: Liedon museo.

KUVA 14. Kukkarkosken muinaismuistoalueen opastauluja, joissa kerrotaan kampakeräämisen kulttuurin lisäksi Kukkarkosken myöhemmistäkin vaiheista. Kuva: Liedon museo.

tuksen tehneitä osioita pienoismallissa olivat Tähtikarin mukaan vesi ja kivikautiset asumukset eli sellaiset perustavanlaatuiset elementit, joille löytyy vertailukohta nykyajasta. Veden virtaavan voiman ”pysäyttäminen” pienoismallin kiinteäksi vedeksi kiehtoi lapsia. Esineiden asettaminen vitriiniin, lasin taakse, oli Tähtikarin tutkimuksessa taas vähentänyt lasten motivaatiota tarkastella esineistöä.⁵²³ Elämystuotteelle merkityksellisintä ei olekaan varsinaisesti aito esineistö, vaan niiden vakuuttava esillepano ja niihin liitetyt tarinat.⁵²⁴ Lisäksi muinaistekniikoiden kokeileminen kiinnosti ja motivoi lapsia sekä selkeytti esimerkiksi termin ”kampakeramiikka” ymmärtämistä.⁵²⁵

Kansatieteilijä Charlotta von Essen on tutkinut Liedon Nautelankosken museon toimintaa erityisesti opettajan näkökulmasta.⁵²⁶ Mielenkiintoista on, että opettajat ovat kokeneet tulevansa museoon ”asiakkaan” roolissa, odottaen hyvää, valmiiksi paketoitua palvelua.⁵²⁷ Tähän Nautelankosken museo on myös pyrkinyt vastaamaan koostamalla koko alakoulun ajaksi suunnitelmallisen museokäyntien sarjan. Nautelankosken museota kuvataan von Essenin haastattelumateriaalissa ”täyden palvelun talona”, jonka laadukkaat tuotteet henkilöityvät erityisesti museon vakihenkilökuntaan.⁵²⁸ Vaivattomuus, helppous ja laadukkaat sisällöt tekivät museokäynnistä opettajan kannalta onnistuneen kokemuksen.

Konkreettinen esimerkki opetussisällön kehittämisestä ovat Nautelankosken museon seinärakenteeseen kokeilumielessä vuonna 2012 maalatut kalliomaalaukset. Mallia otettiin Ristiinan Astuvansalmen, Kirkkonummen Juusjärven ja erityisesti Verlan kalliomaalauksista. Maalaukset tehtiin munatemperalla ja niissä kuvataan hirviä ja venettä.

Et nyt meil oli tos sit tämmönen, ne on kuitenkin sen kokoset fyysisesti, ja sit toisaalta näkee heti, et se on tehty. Ettei kellää tuu sellane ajatus, et [ne] nyt olis jotain oikeesti vanhoi.⁵²⁹

Aikaisemmin museossa oli kalliomaalauksista puhuttaessa näytetty lyhyt power point -esitys, mutta varsinaisten maalausten koettiin sopivan paremmin opastuksen osaksi avaamaan kivikauden ihmisten ajatusmaailmaa. Tässä museon henkilökunta noudatti esihistoriamatkailun eettisiä ohjeita, joiden mukaan nykyajassa tehdyt menneisyyttä mukailevat elementit tulee toteuttaa niin, ettei niitä voi sekoittaa aitoihin, säilyneisiin esineisiin, maalauksiin tai rakenteisiin (Liite 3).

Pienessä museossa resursseja hyödynnetään viisaasti ja muissa töissä ylijääneitä materiaaleja kierrätetään opetuksen osaksi. Esimerkiksi rakennusten maalaamiseen

523 Tähtikari 2009, 41–43.

524 Kylänen & Tarssinen 2007, 112–119.

525 Tähtikari 2009, 45–46.

526 von Essen 2012.

527 von Essen 2012, 40–41.

528 von Essen 2012, 41, 43.

529 TYKL/AUD/1020.

käytettyä punamultaa käytettiin lapsiryhmissä kivien maalaamiseen. Tai paikallisilta hirvimiehiltä saatetaan lahjoituksena saada vuota museokäyttöön, jolloin sitä työstetään yhdessä koululaisten kanssa. Myös pysyviä elementtejä, kuten tulen sytyttämistä ja niinen punomista, halutaan säilyttää ohjelmassa, sillä:

Aina tehdään sitä tulta, ku se o kuitenkin semmone hirveen tärkeä asia ollu. Ja sit aina punotaan sitä niintä ku verkko on kuitenkin semmonen superjuttu.⁵³⁰

Kivikaudesta on poimittu siis tutkijoiden osoittamia olennaisia kivikauden ihmisen elämää kuvaavia asioita, jotka avautuvat koululaisille käytännön kokeilemisen ja itsetekemisen kautta. Pedagoginen painotus on ollut selkeästi esillä myös monissa muissa kohteissa, joissa haastattelin toimijoita. Esimerkiksi Lapin Sammallahdenmäen opastukset edustavat kokemuksellista, eläytyvää oppimista. Opastukset toteutetaan usein draamaopastusten tyyppisesti ja itse kokeillen erilaisia pronssikautisen ihmisen elämään liittyviä toimintoja. Tarkoituksena on oppia sekä ympäristöstä että ympäristössä, jolloin oppimiskokemus lähestyy kokonaisvaltaista elämystä.⁵³¹

Museon pedagogisten tuotteiden kehittämiseen on edellä kuvatun perusteella panostettu vuosia, mutta samalla tiedostetaan niiden markkinointiin liittyviä haasteita.

Emmä usko, et yksikää museo voi jäädä hissuttelemaan sil tavalla ja tuntee olonsa turvatuksi ja vetäytyy sinne sitte tekemään kokoelmatyötä, et kyl siin täytyy olla koko ajan yhteys ja myöskin koko ajan tiedottaa.⁵³²

Museon, kuten matkailuyritysten tai matkailua harjoittavien yhteisöjenkin, lähellä on sidosryhmiä, joille kohdetta tulee markkinoida aktiivisesti. Paikallismuseon tiedotus suuntautuu paitsi potentiaalisille asiakasryhmille, myös kunnan sisällä museon rahoituksesta päättävälle poliitikoille ja virkamiehille.

Toisaalta paikallismuseon toiminnan kehittämisessä nähdään myös uhkakuvia. Haastattelussa kävi ilmi, että museon perustehtävän pelättiin vaarantuvan tulevaisuudessa, mikäli museolaitos pyrkii yleisesti ottaen liiaksi elämystuottajan ja erityisesti tapahtumatuottajan rooliin. Rajallisten resurssien suuntaaminen pois museon ydintehtävistä, kohti matkailullista elämystuotantoa, koettiin museon identiteettiä uhkaavana tekijänä.

Sen pitää rehellisesti olla sitä [museo] alusta loppuun, eikä yrittää muilla keinoin saada ihmiset kiinnostumaan siit museosta, et: ”Tulkaa tänne. Tääl on hyvää kahvii ja kattokaas meil on tos tommone näyttelyki”, vaan että: ”Meil on hianot näyttelyt, mut et voitte toki samal juoda kahviaki.”⁵³³

530 TYKL/AUD/1020.

531 TUKL/AUD/1030. Ks. myös Puolamäki & Raike 2009, 227–228.

532 TYKL/AUD/1020.

533 TYKL/AUD/1020.

Haastattelussa korostui museotoiminnan ydintehtävät: tallentaminen, tutkiminen ja sen kulttuuriperinnön esilletuominen, joka nähdään museon vastuualueelle kuuluvaksi. Liedon Nautelankosken museoon verrattuna monissa muissa museoissa näihin oheispalveluihin ja esimerkiksi juuri tapahtumatuotantoon panostetaan nykyisin huomattavasti museon resursseja. Tähän toimintaan haastateltava kuitenkin suhtautuu kriittisesti:

Mä suren sen paikan puolesta, et sitä ei kunnioiteta semmosena ku se on, vaa halutaan tehdä jotain muuta.⁵³⁴

Tämäntyyppistä oheistoimintaa voisi haastateltavan mukaan hyvin toteuttaa esimerkiksi matkailulliseen liiketoimintaan erikoistunut pienyritys, jonka ydintoimintaan se hänen mielestään parhaiten soveltuisi.

Yllä kuvatun perusteella Liedon Nautelankosken museon toimintatavassa on useita elementtejä, joita voidaan hyödyntää pedagogisesti suuntautuneessa esihistoriamatkailussa. Näitä elementtejä ovat koulujen sitouttaminen vuotuisiin museokäynteihin, kohderyhmän tuntemus ja tuotteen räätälöiminen heidän tarpeisiinsa eli tässä tapauksessa koulujen opetussuunnitelmiin sekä vierailujen käytännön asioiden organisointi museon toimesta. Nautelankosken museoon on myös pyritty rakentamaan moniaistinen oppimiselämys, jonka peruselementteinä toimivat muinaistekniikat ja kokemuksellisuus. Oppiminen tapahtuu itse tekemisen ja oivaltamisen avulla. Koulun arkiseen toimintaan tuodun, toistuvien museokäyntien avulla koululaisia totutetaan käymään museoissa myös tulevaisuudessa.

Yli-Iin Kierikkikeskus – kokeilevaa elämystuotantoa

Haastattelin Yli-Iin Kierikkikeskuksen toimintaan ja tulevaisuuteen liittyen yhtä henkilöä⁵³⁵, mutta Kierikkikeskus mainittiin useissa haastatteluissa yhtenä hyvinkin toimivan esihistoriamatkailukohteen esimerkkinä.⁵³⁶ Lisäksi yhden henkilön⁵³⁷ haastattelu sivusi myös Kierikkikeskuksen toiminta-ajatusta siten, että otin sen osaksi Kierikkikeskuksen toiminnan kuvaamista ja tulkintaa. Haastatteluajankohtana Kierikkikeskus on osoittautunut Suomen mittakaavassa harvinaislaatuiseksi menestykseksi: kymmenen vuoden aikana kävijöitä on ollut 250 000, yli tuhat koululaista on käynyt yleisökaivauksilla ja keskus on ollut mukana 13 EU-hankkeessa.⁵³⁸ Kierikkikeskus sijaitsee pienessä Yli-Iin kunnassa, joka on hallinnollisesti yhdistetty Oulun kaupunkiin. Keskus sijaitsee 30 kilometriä lähimmältä päätieltä ja haastateltavani mukaan sitä voisikin kutsua aidoksi ”korpimuseoksi”. Sijaintinsa huomioon ottaen Kierikkikeskus onkin ollut todellinen menestys arkeologiaan pohjautuvan matkailutoiminnan

534 TYKL/AUD/1020.

535 TYKL/AUD/1022.

536 Esim. TYKL/AUD/1021; TYKL/AUD/1023.

537 TYKL/AUD/1021.

538 TYKL/AUD/1022.

alalla. Yksi menestyksen mittari tällä alalla on myös se, että keskus on edelleen olemassa ja toimintakykyinen (Kaavio 8).

Keskuksen toimintaa pyörittäneen näkökulmasta tie menestykseen ei ole tullut kuitenkaan helposti ja myös suhde paikallisiin – sekä päättäjiin että asukkaisiin – on ollut osin ristiriitainen. Haastateltavani saapui Yli-Iihin muualta ja yllättyi yhteisön pienuudesta:

Siinä alussa, mikä mulle ei ollu silloin täysin selvillä, ku mä tulin tähän isommista ympyröistä, että miten pieni se yhteisö siellä Yli-Iissä oli, miten uskallan sanoa, epäluulonen ja välinpitämätön Kierikille se oli, eli mä en saanu sieltä siitä yhteisöstä mitään tukea. Ja mä en ota siitä itselleni syyllisyyttä, et se oli vähän huonosti petattu se homma ja sitten oli semmonen täysin väärä käsitys levitetty, että siihen ne kaikki rahat uppoaa.⁵³⁹

Haastateltava joutui ajoittain sietämään epäasiallisia yhteydenottoja ja usein myös irtisanomisuhkauksia. Kunnan henki ei ollut siis harvinaislaatusesta hankkeesta huolimatta yhtenäinen, eikä aina positiivinenkaan. Lisäksi haastateltava on kokenut ajoittain joutuneensa huonosti johdetuksi, mikä on ollut merkittävänä osasyynä ajoittaiseen työuupumukseen. Haastateltava pitäääkin Kierikkikeskusta vaativimpana paikkana omassa työhistoriassaan.

---

539 TYKL/AUD/1022.

Kohde	Palvelut
Arkeologinen maastokohde: - Kierikinkankaan kivi- kautinen asuinpaikka Kivikauden kylä, jossa mm. asumusrekonstruktioita	<ul style="list-style-type: none"> Arkeologiset yleisökaivaukset, toteutetaan vuosittain. Lisäksi tehty myös muita arkeologisia tutkimuksia Luontopolku kivikauden kylään Kivikautinen ansapolku Kivikauden kylässä aukioloaikana paikalla oppaita, lisäksi tarjolla opastettuja kierroksia Mahdollisuuksia kokeilla kivikauden arkiaskareita, mm. jousiammuntaa tai kiviesineiden valmistamista Tapahtumia, mm. vuosittaiset muinaismarkkinat, Muinaistulien yö -kesäyöpymismahdollisuus Kokeilevaan arkeologiaan liittyviä kokeiluja kuten mm. talviasumiskokeilu helmikuussa 2020
Arkeologinen näyttely pääraken- nuksessa	<ul style="list-style-type: none"> Arkeologinen perusnäyttely, opastetut kierrokset Vaihtuvia näyttelyitä vuosittain Aurinkokivi-elokuva Auditorio ja tarjolla kokouspalveluita Ravintola
Elämyspaketit	<ul style="list-style-type: none"> Päivä kivikaudella -paketti, jossa opastettu kierros ja muinaistekniikkojen kokeilua, ansapolku Heimokilpa, taitokilpailu kivikauden tyyliin Kivikautta lapsille, päiväkotiryhmille ja esikoululaisille, näyttely, muinaistekniikoita, matkamuiston tekeminen, Aurinkokivi-elokuva, ansapolku Kivikautta lukiolaisille, arkeologi oppaana: tutkimuksellinen painotus, näyttely, muinaistekniikoita Kivikauden hengessä -paketti, opastus kivikauden kylässä, ansapolku, Aurinkokivi-elokuva Esihistoria tutuksi toiminnallinen ohjelma- ja opastuspaketti koululaisille, opastus ja tehtävämoniste, muinaistekniikoita, Aurinkokivi-elokuva Kivikautta kaivaen lukiolaisille, osallistuminen arkeologisille kaivauksille, kaivausohjevihko toimitetaan opettajalle jo aikaisemmin Yleisökaivaukset, osallistuminen kaivauksille arkeologin ohjauksessa, lapsille kunniakirja osallistumisesta
Hotelli KierikinHovi, yksityisyrittä- jä, hotelli rakennettu v. 2005	<ul style="list-style-type: none"> Hotellihuoneita 16 kpl Kokous- ja juhlatilat, auditorio, saunatilat Pitopalvelut, kesäkahvila Ulkoilma-aktiiviteetteja: uinti, soutu, grillaus, trampoliini, pingis, tikanheitto, karaoke, metsästys, kalastus, moottorikelkkailu, hiihto, vaellus (luontopolut) Tapahtumia, mm. retirittejä
Toimijat	<ul style="list-style-type: none"> Oulun kaupunki tukiyhdistys Kierikki ry Yhteistyössä esim.: Hotelli KierikinHovi, Oulun yliopiston arkeologian oppiaine, EXARC: arkeologisten ulkoilmamuseoiden yhteistyöorganisaatio⁵⁴⁰

KAAVIO 8. Koonti Kierikkikeskuksen palveluista.⁵⁴¹

540 Kierikkikeskus ja ahvenanmaalainen Fibula ry ovat ainoita suomalaisia jäseniä ko. järjestössä, <https://exarc.net/members/venues> (luettu 14.3.2020).

541 Koonti on tehty Kierikkikeskuksen kotisivujen perusteella, <https://www.ouka.fi/oulu/luuppi/esittely-kierikkikeskus> (luettu 14.3.2020) ja Hotelli KierikinHovin kotisivujen perusteella, <http://kierikinhoivi.fi/> (luettu 14.3.2020).

KUVA 15. Kierikin Kivikauden kylän asumusrekonstruktioita. Kuva: Juha Mäki 2014.

KUVA 16. Kierikin Kivikauden kylässä voi kokeilla monenlaisia kivikauden arkiaskareita kuten esimerkiksi jousiammuntaa ja kiviesineiden valmistamista. Myös melomista voi kokeilla yhdestä puusta veistetyllä ruuhella. Kuva: Juha Mäki 2014.

KUVA 17. Kivikausityylinen asumus Kierikkikeskuksen perusnäyttelyssä, joka sijaitsee keskuksen päärakennuksessa. Hirsirakenteinen, arkkitehtuuristaan palkittu päärakennus valmistui vuonna 2001. Kuva: Juha Mäki 2014.

Kierikkikeskuksen ylläpitäminen ja kehittäminen on ollut mielenkiintoista, mutta ei kovin helppoa. Haastateltavani kokee, että odotukset ja vaatimukset Yli-Iin kunnassa ovat olleet ajoittain epärealistisia ja jatkuvuuden turvaaminen on ollut jatkuvan työn takana. Pienessä kunnassa on saatettu myös pitää Kierikkikeskuksen menoja suurina:

Siinä koko ajan tämmösessä pienessä kunnassa, ku oli semmone käsitys vielä, että Kierikki on suunnattoman kallis, mikä on kauniisti sanottuna emävale. Kalleimmillaan me vietiin kolme prosenttia Yli-Iin kunnan viidentoistamiljoonan euron budjetista ja nyt tällä hetkellä [vuonna 2013] me ollaan mä oon laskenu tätä koko ajan, ja ihmiset ei meinaa uskoo korviaan, ku mä olen sanonut, et pelkästään tästä niin sanotusta siku – Oulun kaupunki rakastaa lyhennelmiä – tää sivistys- ja kulttuuripuolen budjetista, joka on neljäsataa miljoonaa, niin me ollaan ehkä noin puoli promillea, siis se Kierikki.⁵⁴²

Museoille poikkeuksellisesti Kierikkikeskus toi aikaisemmin tuloja Yli-Iin kunnalle. Haastateltava muistelee:

Me tienattiin erittäin hyvin, noin satatuhatta vuodessa, joka oli valtavan hyvä saavutus korpimuseolta pienellä henkilökunnalla, ajettii ja piti tuottaa voittoa, mut me ei saatu sitä rahaa omaan käyttöön.⁵⁴³

Haastateltava kokee tämän asian suureksi vääryydeksi, sillä Kierikkiä pyöritettiin kovin pienellä henkilökunnalla, kolmella henkilötyövuodella. Haastateltava pelkääkin, että pienuus koituu vielä Kierikkikeskuksen kohtaloksi tulevaisuudessa.⁵⁴⁴ Haastateltavani esitti uhkakuvan haastattelussa joulukuussa 2013, ja jo varsin pian, vuonna 2017, tämä pelko olikin lähellä toteutua, sillä Oulun kaupungin muutosohjelmassa Kierikkikeskuksen pääarakennusta suunniteltiin myytäväksi. Muutosohjelman ehdotusta vastustettiin ja sitä varten perustettiin esimerkiksi kansalaisadressi, joka keräsi merkittävän määrän allekirjoituksia. Myös eurooppalainen ulkomuseoiden ja kokeellisen arkeologian edustusorganisaatio EXARC julkaisi avoimen kirjeen Oulun kaupungin päättäjille. Kirjeessä korostettiin Kierikin tärkeyttä koko Euroopan kannalta.⁵⁴⁵ Kierikkikeskuksen saama huomio auttoi, sillä valtuusto kirjasi yksimielisesti talousarvioonsa, että Kierikkikeskusta on kehitettävä ja tunnistettava sen mahdollisuus nousta alueen markkinointivetonaulaksi. Kuntaliitoksista on useammallakin haastateltavalla kokemuksia ja mielipiteitä jaettavaksi. Tässä tapauksessa haastateltava oli seurannut pienten paikkakuntien liitoksia ja huomannut, että päätöksiä olisi pitä-

542 TYKL/AUD/1022.

543 TYKL/AUD/1022.

544 TYKL/AUD/1022.

545 Kalevan uutinen 22.12.2017, Kierikkikeskuksen sulkemista vastustetaan adressissa – kokonaisuus halutaan säilyttää: <https://www.kaleva.fi/uutiset/kulttuuri/kierikkikeskuksen-sulkemista-vastustetaan-adressissa-kokonaisuus-halutaan-sailyttaa/779858/> (luettu 9.7.2019).

nyt tehdä ennen liitosta, sillä sen jälkeen pienen paikkakunnan vaikutusmahdollisuudet isomman organisaation osana ovat merkittävästi heikentyneet.⁵⁴⁶

Kaleva uutisoi Kierikin tilanteesta joulukuussa 2018. Huoli keskuksen jatkosta oli edelleen olemassa, sillä Kierikkiin ei oltu vielä saatu lisää vakinaista henkilökuntaa.⁵⁴⁷ Jo vuoden 2013 haastattelussa puheeksi oli tullut Kierikkikeskuksen vähäinen henkilökuntaresurssi. Haastateltavani piti tätä pahimpana epäonnistumisenaan, mikä näkyi suoraan toiminnan pyörittämisessä. Esimerkiksi oppaitten hankkiminen on ollut jokavuotinen hankaluus keskukselle:

Joka vuosi alotetaan ihan plankkotilanteesta. Mul ei oo mitään tietoa, ketä oppaita on ens vuonna, ne koulutetaan tyhjistä, tulevat tosta ovesta sisään, meil ei oo mitään tietoo millaisia ne on ja taas kerran alotetaan rumba alusta. Me ollaan kolmetoista vuotta tätä korttitaloa pyöritetty. Se korttitalo romahtaa, ku siäl o yks epäonnistunu opas tai joku sairastuu.⁵⁴⁸

Kierikkikeskuksessa, samoin kuin Saarijärven kivikauden kylässä merkityksellisesä asemassa ovat kivikauden kylän rekonstruktio, joista näyttävimmät ovat erilaisia asumuksia. Nämä ulkomuseomaiset alueet erottuvat perinteisestä museosta, ja ne myös mahdollistavat erilaisten toimintojen ja elämispakettien rakentamisen. Ulkomuseoalueen ylläpito vaatii aikaa ja resursseja. Esimerkiksi rakennusrekonstruktioita joudutaan uusimaan muutaman vuoden välein, jotta ne säilyvät edustavina ja asiakkaille turvallisina. Matkailijoille mielenkiintoiset ja näyttävät rekonstruktio pohjautuvat kokeellisen arkeologian tutkimukseen, joka vaatii kokemusta ja asiantuntemusta, mutta joka myös jatkuvasti innostaa ja inspiroi kohteiden ylläpitäjiä.⁵⁴⁹

Samalla tavoin kuin Liedon Nautelankosken museossa, on koululaistoiminta ollut olennainen osa Kierikkikeskuksen toimintaa. Keskuksessa tehtävä esihistoriakasvatus saattaa olla mittakaavaltaan ja volyymiltaan Suomen suurinta, kun se suhteutetaan Yli-Iin kunnan asukaslukuun.⁵⁵⁰ Viidesluokkalaisille suunnattua *Esihistoria tutuksi* -koululaispakettia on pidetty muuttumattomana tuotteena koululaisryhmille jo vuosien ajan. Tämä ohjelmapaketin muuttumattomuus on auttanut selviytymään muuttuvien oppaiden ja harjoittelijoiden ongelmasta:

Ja sen testauksen ansiosta, vaikka tulee tää uus pystymetsästä tuleva harjoittelija, joka pelkää lapsia ja eläimiä ja muita, niin saadaan siihen laitettua sen sisään, koska hän tietää tää uus harjoittelija, että se, mihin hän menee, on niin testattu, niin monta kertaa läpikäyty, että hänellä on rooli, jonka hän

546 TYKL/AUD/1022.

547 Kalevan uutinen 27.2.2018, Kohu oli Kierikille tärkeä, mutta intendentti Leena Lehtinen odottaa, että lupauksista seuraisi myös tekoja: <https://www.kaleva.fi/uutiset/kulttuuri/kohu-oli-kierikille-tarkea-mutta-intendentti-lee-na-lehtinen-odottaa-etta-lupauksista-seuraisi-myo-s-tekoja/786190/> (luettu 9.7.2019).

548 TYKL/AUD/1022.

549 Esim. Muurimäki 2007, 103.

550 TYKL/AUD/1022.

hoitaa ja mihin putkeen hän menee. Et me ei heitetä sitä kylmään veteen ja sanota, että ”Tee mitä huvittaa”. Ei suinkaan, tehdään just niin kun on testattu monta kertaa se läpi.⁵⁵¹

Kohderyhmäajattelu on Kierikkikeskuksessa vahvaa, ja huomiota on kiinnitetty erityisesti lapsiin ja lapsiperheisiin. Keskuksen toimintaa on muotoiltu taitavasti erilaisiksi elämyspaketeiksi. Kierikkikeskuksessa on toteutettu myös esimerkiksi kivikautteen pohjautuva näytelmä. Haastateltavani painotti kuitenkin, että jos markkinoinnissa puhutaan siitä, että ohjelmapaketti on tieteelliseen tutkimukseen pohjautuva, sen todella täytyy sitä olla. Tällöin palveluntarjoaja on myös vastuussa siitä, että antaa oikeaa kuvaa arkeologisesta tutkimuksesta, eikä tarjota esimerkiksi itsekeksittyjä tulkintoja kohteesta.⁵⁵²

Kohteen syrjäisyys on asettanut erityisiä vaatimuksia sen markkinoimiselle. Markkinointiin on kaivattu ammattimaista otetta. Kierikissä on pyritty kehittämään esimerkiksi omaa käsityötuotteiden brändiä. Toinen matkailuvaltti ovat olleet kansainväliset yleisökaivaukset, jotka ovat aikoinaan käynnistyneet EU-rahoituksen turvin. Yleisökaivausten tekeminen ei ole ollut taloudellisesti kannattavaa, mutta ne ovat luoneet Kierikille omanlaistaan imagoa sekä mahdollistaneet myös arkeologisen tutkimuksen jatkuvuuden. Kierikkikeskuksessa on koettu, että taloudellista tulosta on saatu pääasiassa erilaisin ohjelmapalveluin.⁵⁵³

Kierikkikeskuksen yhteyteen rakennettiin hotelli vuonna 2005, mutta sen toiminnassa on ollut haasteita. Myös Kierikkikeskuksen henkilökunta on joutunut muiden töiden ohella pyörittämään hotellia:

Jouduttii kaks vuotta sitä pyörittämään ja mä ite jouduin hyvin paljon tekemään siellä hotellissa myös ihan konkreettisia juttuja. Ja opin kyllä matkailuyrittäjän arkea kantapään kautta. Mä tiedän, millasta se räkki on.⁵⁵⁴

Hänen mukaansa hotelli vei ajatuksia pois Kierikkikeskuksen toiminnan ytimestä, siitä museotyöstä ja kokeellisen arkeologian työstä, joka keskuksen toiminnassa on kaikkein oleellisinta. Työn kuormittavuus johti siihen, että haastateltava jäi virkavapaalle kolmeksi vuodeksi:

Mä olin ihan burnoutin partaalla siitä jatkuvasta haukkumisesta ja niistä vaatimuksista ja syytöksistä ja muuta. [--] Mä olin ihan siinä pisteessä, että oli pakko ottaa etäisyyttä.⁵⁵⁵

Haastateltava koki kantaneensa vastuuta keskuksen toiminnasta yksin, eikä paikakunnalla ollut myöskään aktiivista harrastaja-arkeologien joukkoa, joka olisi aut-

---

551 TYKL/AUD/1022.

552 TYKL/AUD/1022.

553 TYKL/AUD/1022.

554 TYKL/AUD/1022.

555 TYKL/AUD/1022.

tanut henkisesti ja myös käytännössä tukenut työn tekemistä. Tässä suhteessa sekä Liedossa että Eurassa on oltu paremmassa asemassa. Mukaan on saatu esihistoriasta ja arkeologiasta kiinnostuneita harrastajia, jolloin toiminnan pyörittämiseen on saatu konkreettista apua. Myös kohteen omaksi kokeminen on vahvistunut, kun paikalliset ovat olleet mukana sen toiminnassa ja kehittämisessä.⁵⁵⁶ Nykyisin myös Kierikkikeskuksen toimintaa tukee sen tukiyhdistys Kierikki ry, joka on muun muassa hakenut menestyksellisesti hankerahoitusta keskuksen kokeellisen arkeologian toimintaa varten.

Kierikkikeskuksessa on usein esiintynyt kivikauden toimintaryhmä Kuttelo, jossa toimii myös yksi haastateltavistani. Kuttelon toimintaa leimaa se, että ryhmä pyrkii havainnollistamaan kivikautista elämää konkreettisesti sekä osallistamaan yleisöä mukaan toimintaansa. Kuttelon esitykset räätälöidään tapauskohtaisesti asiakkaiden kanssa. Ryhmä pystyy esittämään hyvinkin tarkasti tiettyä kivikauden ajanjaksoa, mutta se on tehnyt myös ”yleiskivikautisia” esityksiä. Haastateltavani kuvaili ryhmän toimintaa näin: ”Meil on yleensä toiminnallinen, osallistava, elämyksellinen show.”⁵⁵⁷

Esitykseen kuuluu muun muassa leiriytymisnäytös, jonka yhteydessä käsitellään esimerkiksi jokin riistaeläin ruoaksi asti tehden itse myös työkaluja käsittelyä varten. Tulet tehdään kitkatulimenetelmällä, näytetään puun työstöä ja esimerkiksi villien ravintokasvien hyödyntämistä. Esityksessä on myös yleensä yleisöä viihdyttäviä haastateltavan nimeämiä ”nostohetkiä”, johon saattaa sisältyä esimerkiksi painia, jousikaksintaistelua tai hikoilumajassa saunottamista. Ryhmä on pyrkinyt kehittämään toimintaansa pohtien esityksen laajentamista taiteen ja musiikin suuntiin. Kuttelo esiintyy usein ulkomailla, Saksassa ja Tanskassa, mutta myös Kierikkikeskus on ollut ryhmän vakioasiakkaita. Ryhmän esitykset ovat museokohteille melko hintavia, sillä ryhmään kuuluu yli kymmenen henkilöä ja usein mukana saattaa olla seitsemän tai kahdeksan elävöittäjää. Haastateltava kokee ”keikat” sekä antoisiksi että raskaiksi, sillä niiden valmistelu on työlästä ja työskentely kohteessa erittäin intensiivistä. Ryhmä käy iltaisin läpi päivän tapahtumia ja myös tapahtumien jälkeen kokoonnutaan keskustelemaan keikasta. Toimintaryhmästä on muotoutunut tiivis ystävä- ja työyhteisö, joka saattaa lähteä myös omaehtoisille, yksityisille metsäretkille harjoittamaan kivikautista ”eräilyä”. Mukaan ovat vähitellen tulleet myös elävöittäjien lapset, jotka ovat kasvaneet mukaan ryhmän toimintaan.⁵⁵⁸

Kierikkikeskuksessa pitkään työskennellyt haastateltavani summasi matkailuun ja sen kehittämiseen liittyviä oppeja esihistoriamatkailukohteessa seuraavasti:

Tulevaisuutena täytyy kyllä olla vanhasta oppiminen ja ydinosaaminen pitää laittaa kuntoon, koke-
musta tulee arvostaa, epäonnistumisiin täytyy varautua ja infran pitää olla kunnossa. Mieluummin

556 Vrt. TYKL/AUD/1020; TYKL/AUD/1049.

557 TYKL/AUD/1021.

558 TYKL/AUD/1021. Helmikuussa 2020 Kierikkikeskuksessa on kokeiltu kivikautista talviasumista, ja mukana kokeilussa oli muun muassa 2-vuotias norjalaistyttö. Kierikissä kokeillaan kivikauden talviasumista, <https://agricola-verkko.fi/tietosanomat/kierikissa-kokeillaan-kivikauden-talviasumista/> (luettu 14.3.2020).

alottaa pienestä ja vaatimattomasti, kun lupaa liikoja alottaa isoja juttuja, mut kuitenkin se perusta on hyvä olla, tuki siällä taustalla.⁵⁵⁹

Haastateltava siis pitää kohteen sisällöntuotantoa ja palvelujen muotoilua ensiarvoisen tärkeänä asiana. Lisäksi taloudelliset seikat tulee huomioida perusteellisesti: toiminnassa pitäisi pystyä varautumaan huonoihin kausiin ja olisi tärkeää voida myös kokeilla ja testata uudenlaisia palveluja ja tuotteita.⁵⁶⁰ Tätä Kierikkikeskuksessa on tehty. Keskuksessa on ennakkoluulottomasti pyritty rakentamaan museaalisesti ja matkailullisesti ammattimainen, arkeologiseen tutkimukseen vahvasti perustuva ja arkeologista tutkimusta jatkuvasti tuottava, elämyksiä paketoiva matkailukohde. Vastoinkäymisistä ja jatkuvasta resurssipulasta huolimatta keskus on vakiinnuttanut toimintansa pohjoisen Suomen esihistoriamatkailukohteiden kärkenä ja se toimii monessa suhteessa malliesimerkkinä, esimerkiksi kansainvälisten kontaktiensa ja koululaistoiminnan sekä tarjoamiensa ohjelmalveluiden ansiosta. Yhtenä menestyksen avaimena Kierikkikeskuksessa on toiminut asiakaslähtöisyys – se, että palveluita on muotoiltu lähtökohtaisesti tietyille kohderyhmille panostaen samalla myös palveluun.⁵⁶¹ Se, mitä muissa haastatteluissa Kierikiltä toivottiin lisää, oli tutkimuksen yhä vankempi yhdistäminen itse toimintaan. Kierikissä on toki tehty jatkuvasti yleisökaivauksia, mutta erityisesti panostusta kokeellisen arkeologian tieteellisen tutkimuksen tukemiseen kaivattiin.⁵⁶² Tähän onkin viime vuosina tekemäni haastattelun jälkeen panostettu. Kierikkikeskuksen toiminnassa on huomattavissa profiloituminen niin sanotun seikkailumatkailun ja extreme-matkailun kehittämiseen, mihin liittyvät esimerkiksi kokeilut talviasumisesta.⁵⁶³

Yksityisyritystä ja harrastustoimintaa

Rosalan viikinkikeskus – uudistuksia ja yhteistyötä pienellä taloudellisella riskillä

Rosalan viikinkikeskukseen Hiittisissä tutustuin yhden haastateltavan sekä havainnoinnin avulla. Kohteen tekee poikkeukselliseksi se, että kyseessä on yksityisyrityksen rakentama kohde, joka on vakiinnuttanut toimintansa. Haastateltava kokee viikinki-

559 TYKL/AUD/1022.

560 Samalla tavoin kuin Kierikkikeskus, myös Saarijärven kivikauden kylä on toiminut kunnan ylläpitämänä ja kärsinyt ajoittain taloudellisesti niukoista ajoista. Saarijärven kivikauden kylässä joitakin toimintoja on yksityistetty ja tuotteistettu palveluja erilaisille kohderyhmille (Muurimäki 2007, 108). Nykyisin Kivikauden kylässä tarjotaan muun muassa toiminnallisia opastuksia ja Muinaiselämää-leirejä (Saarijärven Kivikauden kylän Facebook-sivusto, <https://fi-fi.facebook.com/kivikaudenkyla/>, luettu 14.9.2020).

561 TYKL/AUD/1022.

562 TYKL/AUD/1023.

563 Lehtinen 2013. Yksi tunnetuimmista extreme-tyyppisiä kokemuksia tarjoavista arkeologisista matkailukohdeista on Archeon eteläisessä Hollannissa. Archeon tarjoaa esihistoriaan, roomalaisaikaan ja keskiaikaan liittyviä aktiviteetteja ulkoilmamuseoympäristössä. Archeon on tuotteistanut toimintansa sekä (perhe)matkailijoille että koululaisryhmille. Kohteessa järjestetään esimerkiksi gladiaattorinäytöksiä ja yleisö pääsee kokeilemaan eri aikojen elämää monenlaisten aktiviteettien avulla. (Lehtinen 2013, 80–81, Archeonin kotisivut, <https://www.archeon.nl/en/home.html>, luettu 14.3.2020).

keskuksen olleen pitkälti mielekäs harrastus, jonka toimintaa on pitkään rahoitettu perheyhteyksien muilla toiminnoilla. Viikinkikeskuksen aloitusvuodeksi haastateltava arvioi vuoden 1992, jolloin oli jo saatu järjestettyä jonkin verran ohjelmaa. Nykyisin viikinkikeskus kuitenkin toimii kaupallisesti niin sanotusti omillaan, mutta haastateltava muistelee, että erityisesti sen toiminnan alkuaikoina kyse oli puhtaasti harrastuksesta, joka ei ollut kaupallisesti järkevää toimintaa.⁵⁶⁴ Alkususäyksen toiminnalle antoivat Hiittisissä 1980-luvulla suoritettut arkeologiset kaivaukset, jotka herättivät haastateltavan mielenkiinnon Rosalan esihistoriaan. Ensimmäiseksi alueelle rakennettiin rautakautinen pitkätalo, ja samanaikaisesti tehtiin myös pienimuotoista esihistorian elävöittämistä:

Sit oli vähän semmosia ryhmiä, jotka oli kiinnostuneita, mut silloin pääasiassa ohjelmat oli ulkona ihan; paistettiin leipää avotulella ja vähän tämmöst jousiammuntaa ja semmost. Ja sitten ku saatiin toi pitkätalo, ni sit voitiin jo sisällä tehdä ruokaa ja tarjota ihmisille sit semmosii vähän niinku elämyksiä ja siitä se vaan sitten pikkujolkaa on yhä enemmän [toiminta kehittynyt].⁵⁶⁵

Haastateltavalla on kaupallinen koulutus ja hänen tavoitteenaan on ollut kehittää keskuksen toimintaa rauhallisen pitkäjänteisesti. Kesän ansioilla on aina suunniteltu jotain uutta seuraavalle vuodelle. Suuria taloudellisia riskejä ei ole haluttu ottaa, mutta välillä on otettu myös lainaa uudistumiseen. Esihistorian harrastajayhdistysten kanssa viikinkikeskus tekee yhteistyötä esimerkiksi siten, että keskuksessa pidetään kesäisin markkinaviikonloppu, jonka aikana yhdistykset pitävät näytöksiä viikinkikeskuksessa ja keskus taas majoittaa yhdistysten väen tiloihinsa. Yöpyjiä on vuosittain tapahtuman aikana noin 70 henkeä.⁵⁶⁶ (Kaavio 9.)

---

564 TYKL/AUD/1053.

565 TYKL/AUD/1053.

566 TYKL/AUD/1053.

KUVA 18. Rosalan viikinkikeskuksen alueella on useita rakennuksia ja rakennelmia. Kuvassa on Helga-kappeli, jonka avulla kerrotaan kristinuskon saapumisesta Suomeen. Kuva: Juha Mäki 2009.

KUVA 19. Sisäkuva päällikönhalli Rodeborgista. Hallissa järjestetään pitoja ja siellä on myös mahdollista yöpyä. Vuodepaikkoja on 35 kappaletta. Kuva: Juha Mäki 2009.

KUVA 20. Vierailijat voivat halutessaan pukeutua viikinkiaikaa henkiviin asuihin. Kuvassa kypärävaihtoehtoja kokeiltavaksi. Kuva: Juha Mäki 2009.

Kohde	Palvelut
Viikinkikylä	<ul style="list-style-type: none"> • Useita rakennusrekonstruktioita (esim. päällikönhalli) ja muinaisjäännösrekonstruktioita (esim. jatulintarha) • Kaksi viikinlaivan rekonstruktioita • Yrittitarha ja kanala • Opastetut kierrokset • Viikinkien viisiottelu -ohjelmapaketti • Viikinkien merenkulku -ohjelmapaketti • Arkeologinen koekaivaus -ohjelmapaketti • Aktiviteetteja: varpa, mölkky, tikanheitto, kroketti, knattleikr, köydenvedo, jatulintarha, hevosenkengän heitto, puujalkakävely, tasapainotukki, viikinkivaatteiden sovittaminen, miekkailu harjoitusaseilla • Tapahtumat: Viikinkien talvikisat, Sesongin avaus -tapahtuma, Viikinkipäivät, Muinaistulien yö, Museomyymälän jouluglögit, Kauneimmat joululaulut
Museonäyttely	Kolme näyttelykokonaisuutta: Saariston ja pohjolan viikinkiaikainen historia, taistelumuseo, käsityö- ja soitinnäyttely
Oheispalvelut	<ul style="list-style-type: none"> • Majoitus- ja ravintolapalvelut • Vaatevuokraus • <i>Päällikön pidot</i> -paketti (opastus, kirveenheitto-ohjelma, viikinkiviitan vuokraus, viikinkiateria) • Juhlat, kokoukset (auditorio), tyky-matkat, talvipidot, leirikoulut • Kahvila • Museomyymälä • Pyörien vuokraaminen
Toimijat	<ul style="list-style-type: none"> • Rosalan viikinkikeskus Oy • Laaja yhteistyörinki paikallisten yritysten kanssa Hiittisten saariston alueella, yhteistyötä myös esihistorian elävöittäjien kanssa • <i>Destination Viking Association</i> -järjestön perustajajäsenen, tätä kautta eurooppalaista yhteistyötä ja toiminnan kehittämistä

KAAVIO 9. Koonti Rosalan viikinkikeskuksen palveluista.⁵⁶⁷

Viikinkikeskuksessa työskentelee pääosin kausityöntekijöitä, haastatteluajankohdantana vuonna 2015 heitä oli seitsemän. Tarkoituksena on ollut pyrkiä pidentämään matkailukautta, mutta tärkein toiminta-aika on kuitenkin kesä. Haastateltava piti ongelmallisena sitä, että yksittäisen yrittäjän on vaikeaa pidentää toimintakautta saaristossa, sillä muutkin palvelut lopettavat toimintansa talvikuukausiksi, jolloin vieraileville ryhmille on vaikeaa hankkia oheispalveluja. Matkailukautta on kuitenkin saatu pidennettyä sekä alkukevästä että loppusyksystä. Keväisin kohteessa vierailee yrityksiä, leirikouluja ja eläkeläisryhmiä, kesällä pääosin yksittäiskävijöitä ja syksyllä jälleen muun muassa koululaisryhmiä. Lisäksi viikinkikeskuksessa järjestetään juhlia, syntymäpäiviä ja häitä. Saariston matkailuun vaikuttaa erityisesti kesän sää. Haastateltava kuvaili kesäkuuta 2015 näin:

Nyt on ollut harvinaisen surkeat kelit. Me huomataan se heti täällä. Et keväällä sitä ei huomaa, koska silloin on niin paljon enemmän varattuja ryhmiä, mut nyt tässä vaiheessa kautta varsinkin ennen

⁵⁶⁷ Koonti on tehty Rosalan viikinkikeskuksen kotisivujen mukaan, <https://rosala.fi/fi/> (luettu 14.3.2020).

kun on kesälomat kunnolla alkaneet, niin nyt kun on ollut kylmää ja tuulista, niin sen huomaa siis koko alueella, kaikkialla Hankoa ja Nauvoa myöten, et veneturistit ei oo vaa liikkeellä, ja mä ymmärrän sen hyvin. Kuka nyt haluaisi lähteä sateeseen ja kylmään. Mut et se vähän harmittaa.⁵⁶⁸

Sää hankaloittaa myös kulkemista Bengtskärin majakalle, ja jos esimerkiksi tuuli estää kulkemisen majakalle, on viikinkikeskus toiminut vaihtoehtoisena majoitus- ja vierailupaikkana. Saariston matkailuun sää vaikuttaa veneilijöiden takia huomattavasti, ja haastateltavan mukaan erityisesti vierasvenesatamat ovat sään suhteen haavoittuvaisia. Viikinkikeskuksen pidempi matkailukausi hieman tasoittaa tilannetta.

Saaristo nähtiin myös muissa haastatteluissa matkailun kehittämiseen potentiaalisena kohteena.⁵⁶⁹ Haasteelliseksi nähdään se, miten paikalliset asukkaat kokevat matkailun kehittämistyön. Rosalan viikinkikeskuksen yrittäjän tavoin matkailusesongin pidentämiseen liittyvät kysymykset ovat matkailun kehittämisen kannalta olennaisia myös muiden haastateltavien mielestä. Eräs haastateltavani totesikin seuraavasti:

Niin kauan kun suurin osa saariston yrityksistä on auki vaan viis, kuus, seitsemän viikkoo kesästä ja niitä hoidetaan osana jotain muuta työtä, niin sekään ei kehity.⁵⁷⁰

Hän ehdotti ratkaisuksi sitä, että saaristoalueiden kärkikeskittymät ja kärkiyritykset pitäisi löytää ja pyrkiä vahvistamaan niiden toimijuutta alueella. Näiden kärkikohdeiden vahvistuessa myös alueen muut toimijat hyötyisivät ja voisivat pidentää omaa aukioloaan ja sesonkia. Haastateltava ideoi työnjakoa yritysten välillä:

Et nää yritykset keskenänsä vois sopia. Ei kaikkien tarvitse olla syyskuussa auki joka päivä. Mut se, et ketkä ovat maanantai, ketkä ovat tiistai, niin pois päin. Näin digiaikana ihmiset voi nopeesti tsekata et mitkä on auki, mut se et olis jotain auki. Et jostain saa ruokaa, jotain aktiviteetteja saa. Vähintäänkin sieltä huhtikuun puolesta välistä lokakuun puoleenväliin olis palveluita saatavilla.⁵⁷¹

Esteeksi haastateltava koki ”perisuomalaisen” kateuden – sen, ettei yrityksissä välttämättä osata ajatella yhteisen edun hyödyttävän kaikkia osapuolia.

Rosalan viikinkikeskuksen yrittäjät ovat verkottuneet laajalti paikallisten toimijoiden kanssa. Heidän toimistonsa kautta varataan esimerkiksi taksiveneitä. Näin yrityksestä on tullut alueen suurin työnantaja. Paikallisen leipomon ja panimon tarjontaa hyödynnetään ja paikallisilta kalastajilta hankitaan kalat, sillä haastateltava haluaa tarjota nimenomaan villinä kalastettua kalaa. Haastateltava näkee, että yhteistyö on välttämätöntä:

---

568 TYKL/AUD/1053.

569 Esim. TYKL/AUD/1040.

570 TYKL/AUD/1040.

571 TYKL/AUD/1040.

Kyl se meillä on aina ollu se ajatus myöskin, ja mulla, et se on kaikkien hyödyksi. Mitä enemmän olis toimintaa, sitä parempi. Mut kyl mä tiedän monet täälläkin ajattelee sillä taval, et se on aina pois joltain, mut kyl se käytännössä on niin, et kyl se on kaikille parempi, mitä enemmän on toimintaa just sen takia, et sillon ihmiset voi tulla kauempaakin ja on paljon tekemistä täl saarella.⁵⁷²

Haastateltava ei siis nähnyt saaren tarjontaa kilpailullisena asetelmana vaan toisiaan tukevana toimintana. Kävijämäärät saarella ovat kasvaneet hiljalleen. Haastavaksi haastateltava kokee viikinkikeskuksen sijainnin, vaikka paikka toisaalta antaa keskukselle saaristolaisen, joidenkin kävijöiden eksoottiseksi mieltämän imagon. Haastatteluajankohdan aikana ulkomaisia turisteja ei vierailut vielä kovin runsaasti, pääasiallisesti kävijöitä tuli Viirosta, Ruotsista ja Venäjältä. Aivan viime vuosina Turun seudun saaristoa on kuitenkin alettu markkinoida voimakkaammin ulkomaisille kävijöille. Viikinkikeskuksen yrittäjä näki tämän kehityksen käynnistyneen jo vuonna 2015:

Se on ehkä muuttumassakin pikku hiljaa myöskin, kun nykyäänki markkinoidaanki saaristoa enemmän Suomesta. Aikaisemmin se on ollu oikeestaan niin, et Lappi ja Helsinki on ne ainoat, joita markkinoidaan messuilla ulkomailla, mut kyl se on muuttunut vähittäin. Suomen saaristo on niin erikoinen myöskin kaikin tavoin, et kyl se sillä tavalla on muuttumassa.⁵⁷³

Viikinkikeskuksessa on panostettu erityisesti koululaisryhmiin ja lapsiperheisiin:

Voi sanoo, et lapsiperheilt tulee hyvää palautetta, koska tääl on paljon tekemistä, jos vertaa moneen muuhun kohteeseen saaristossa niin yleensä ni hirveesti panosteta siihen. Et täällä me pyritään myöskin, et ois paljon käytännön asioita, voi kokeilla harjoitusmiekkvoja ja voi tehdä vähän kaikenlaista myös, jotta se ois käytännönläheistä ja muutenkin, et ois vähän erilainen kuin museot, et täällä saa kokeilla ja koskea asioihin.⁵⁷⁴

Toiminnallisuus, kokeileminen ja itsetekeminen, ovat viikinkikeskukselle tyypillinen toimintamalli. Esihistorian elävöittäminen, löytöjen käyttökontekstin esille tuominen käytännönläheisesti, on keskuksen toiminnan peruseriaatteita. Viikinkikeskus pyrkii uudistumaan vuosittain. Haastatteluajankohdan aikoihin suunnitteilla oli esimerkiksi soitin- ja käsityönäyttelyiden rakentaminen. Myös viikinkiaikaisen merenkulun esilletuomista haastateltava piti tärkeänä ja oli selkeästi innostunut keskuksen viikinkiveneestä.⁵⁷⁵

572 TYKL/AUD/1053.

573 TYKL/AUD/1053. Saaristomatkaailun kehittämiseen ja markkinointiin on viime vuosina panostettu esimerkiksi luomalla uusia tuotepaketteja (Visit Turku edistää aktiivisesti saaristomatkaailun kehitystä 29.8.2020, http://www.visitturku.fi/uutinen/2019-08-29_visit-turku-edistaa-aktiivisesti-saaristomatkaailun-kehitysta, luettu 14.3.2020).

574 TYKL/AUD/1053.

575 TYKL/AUD/1053.

Yksi selkeästi muista erottuva tekijä on se, että toimintaa pyörittää perheyritys. Haastatteluajankohtana yrityksessä oli juuri tehty sukupolvenvaihdos ja keskuksen toiminnasta vastaavalla perheellä oli myös pieniä lapsia. Tämän takia mitään suurempia investointeja ei haluttu juuri sillä hetkellä tehdä. Toimintaa haluttiin ylläpitää niin, että aikaa riittäisi myös perhe-elämälle. Haastateltava oli itse ollut mukana perheyrityksen toiminnassa aivan lapsesta saakka ja samalla tavoin nyt perheen lapset osallistuvat viikinkikeskuksen toimintaan:

Joo, saa ihan pienestä olla mukana täällä. Saa sit nähdä, et johtaak siihen et ne on kiinnostuneita vai päinvastoin. Sen saa sit tulevaisuudessa nähdä.⁵⁷⁶

Haastateltava sanoitti perheyrityksen toimintaa niin, että sukupolvenvaihdos oli tuonut mahdollisuuden keskittyä tulevaisuuden kehittämiseen. Samalla ajatus siitä, että yritystä rakentaa ja kehittää myös omille lapsille, oli vahvistunut. Jokaiselle perheenjäsenelle oli muodostunut oma roolinsa yrityksen toiminnassa ja esimerkiksi haastateltavan veljen venekuljetuksiin keskittynyt yritys oli myös mukana omalta osaltaan toiminnan pyörittämisessä. Ajoittaisen taloudellisen epävarmuuden sietämisen ohella positiivisena seikkana haastateltava näkee työn vapauden ja luovuuden:

Et saa hyvin paljon toteuttaa sit itseänsä ja kehittää ja keksiä ja ihan käytännössäkin rakentaa ja luoda. Siitä mä pidän kyl itse, aina pitäny, et se on kyl tärkeätä, et saa itse luoda ja tehdä.⁵⁷⁷

Saaristo on toimintaympäristönä erityislaatuinen. On ollut tyypillistä, että elinkeinot ovat olleet monimuotoisia, puhutaan monitoimitaloudesta. Lisäksi saariston luonnonoloilla on merkittävä vaikutus siihen, miten pärjätään.⁵⁷⁸ Luonto ja meri vaikuttavat konkreettisesti elämään ja myös matkailuun, kuten haastateltavani jo edellä kertoi. Matkailu nähdään yhtenä tulevaisuuden mahdollisena työllistäjänä saaristoympäristössä,⁵⁷⁹ ja Rosalan viikinkikeskus on esimerkki siitä, miten matkailun kehittäminen on mahdollistunut muiden elinkeinojen ohessa. Samantyyppiset toimintamallit saattavat olla yhä useammin todellisuutta myös Suomen mantereella, erityisesti maaseudulla, jossa on myös kehittymässä ja jo kehittynyt uudenlaisia työnteon ja toimeentulon muotoja.

Erikoisia kohteita ja maassa mönkimistä – arkeologian harrastaminen ja matkailu

Haastateltavieni joukossa on muutama erittäin kokenut, pitkänlinjan arkeologian harrastaja, jotka valikoituivat mukaan pitkälti muiden haastateltavien suositusten

---

576 TYKL/AUD/1053.

577 TYKL/AUD/1053.

578 Siivonen 2008, 24–28.

579 Siivonen 2008, 28.

perusteella.⁵⁸⁰ Arkeologian harrastajat nähtiin tärkeäksi toimijajoukoksi ja yhteistyökumppaniksi arkeologisilla maastokohteilla. Heidän kokemustensa ja näkemystensä perusteella voidaan havainnoida joitakin tekijöitä, jotka voisivat tulevaisuudessa olla avaintekijöitä pitkäjänteisessä työssä sellaisen arkeologian harrastamisen saralla, joka voisi edesauttaa myös matkailutoiminnan kehittymistä. Esille haastatteluissa nousivat erityisesti ne tekijät, jotka arkeologiassa vetävät puoleensa; ne syyt, miksi arkeologiaa harrastetaan ja mikä arkeologiassa kiehtoo. Lisäksi haastattelujen kautta välittyi kuva harrastamisen monipuolisuudesta: osa harrastaa arkeologiaa esihistorian elävöittämisen kautta, osa toimii matkanjärjestäjänä, osa taas hakeutuu seikkailumatkoille tai yleisökaivauksille. Harrastaminen ja matkailu kietoutuvat monin tavoin yhteen: harrastaminen voi innostaa matkailemaan, mutta arkeologian harrastaminen voi tarjota myös mahdollisuuksia olla mukana matkailun tuottajapuolella, esimerkiksi elämyspalveluissa. Arkeologian harrastamisen kautta saadaan lisäksi kuvattua yksittäisiä kohteita laajemmin sitä kenttää, millä arkeologiset esihistoriamatkailukohteet toimivat.

Arkeologian kiinnostavuus on monella harrastajalla itse tieteenalassa, arkeologian tavassa tutkia ja tulkita menneisyyttä.⁵⁸¹ Näin yksi haastateltavistani kuvaili kiinnostustaan arkeologiaa kohtaan:

Et tietyst arkeologian tärkein ominaisuus on mielikuviutus, mut et se täytyy pitää se raja, et mikä on tietyst ihan omassa ammatissakin; aina on se tulos ja sit mitä siitä voidaan päätellä ja millä ehdoilla ja sit sen päättelyn kritiikki.⁵⁸²

Hän perustelee kiinnostustaan tieteeseen sukupolvensa ajattelutavalla: sodanai- kana syntyneelle tärkeintä oli ollut toimeentulon turvaaminen, arjen sujuminen, ja ”huvitukset” olivat sivuosassa. Tämän ajattelutavan hän yhdistää siihen, ettei häntä edelleenkään arkeologiassa kiinnosta esimerkiksi esihistorian elävöittäminen, vaan enemmän se tieteellinen päättely, jota arkeologiassa tehdään löytöjen perusteella.⁵⁸³ Lisäksi mainittiin hyötyliikunta ja liikkuminen luonnossa harrastukseen motivoivina tekijöinä.⁵⁸⁴ Tärkeinä koettiin myös ne ihmiset, joihin harrastuksen myötä on tutustunut ja joidenkin kanssa myös ystävystynyt.⁵⁸⁵ Joissakin yhdistyksissä on harrastettu julkaisutoimintaa ja pidetty näin tiiviisti yhteyttä ammattiarkeologeihin. *Arkeologia NYT!* ja *Hiisi*-lehtiä on julkaistu harrastajien voimin ja varsinkin *Hiisi*-lehti on myös yhdistänyt maantieteellisesti eri yhdistyksiä toisiinsa.⁵⁸⁶

580 TYKL/AUD/1024; TYKL/AUD/1029; TYKL/AUD/1030; TYKL/AUD/1051; TYKL/AUD/1054. Myös osa sellaisista haastateltavistani, jotka ovat arkeologian ammattilaisia, kuvaili itseään harrastajaksi tietyillä arkeologian osa-alueilla, jotka ovat innostaneet esimerkiksi matkailemaan (TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1043).

581 TYKL/AUD/1054; TYKL/AUD/1051; TYKL/AUD/1029.

582 TYKL/AUD/1029.

583 TYKL/AUD/1029.

584 Esim. TYKL/AUD/1054.

585 Esim. TYKL/AUD/1029.

586 TYKL/AUD/1054.

Joillakin haastateltavillani oli toisaalta mielikuvia sisäänpäin lämpiävyydestä eli siitä, että toisiin yhdistyksiin tai uusiin jäseniin ei luontevasti otettaisi kontaktia ja tehtäisi yhteistyötä tai edes pyydettäisi mukaan toimintaan. Erään paikallisen yhdistyksen toiminnan uhkana näki yksi haastateltavani asenteen uusia jäseniä kohtaan:

Nyt on vähän surkee ton XX tilanne, et sinne ei oikeen nuoremmat vissiin, sinne ei niitä hyväksytä, eikä ne uskalla tulla.⁵⁸⁷

Joissakin yhdistyksissä on koettu olevan myös eripuraisuutta, mikä on osaltaan vaikeuttanut yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Yhdistyskentän toimijat ovat myös menneet limittäin: samoja henkilöitä on vaikuttanut eri yhdistyksissä, joten tekijöitäkään ei välttämättä ole ollut aina tarpeeksi. Kun yhdistyksiä on ollut useita, on harrastajan kannalta hankalaa se, että monet tapahtumat osuvat samoihin aikoihin. Tässä harrastajat ovat tehneet yhteistyötä ja pyrkivät tiedottamaan toisiaan eri tapahtumista.⁵⁸⁸ Nykyisin Facebookista löytyy muun muassa *Arkeologian ystävät* -ryhmä, jossa harrastajat ja arkeologian ammattilaiset tiedottavat tapahtumista. Tätä ennenkin on erilaisille sivustoille koottu arkeologian harrastajille suunnattua tietoa. Esimerkiksi arkeologian harrastamiseen keskittyvien yhdistysten kotisivuilla on tietoa ja kokemusten jakamista muun muassa blogitekstien avulla arkeologian harrastamisesta.⁵⁸⁹

Yhteys harrastajiin saattaa olla antoisaa ja virkistävää arkeologian ammattilaisten kannalta. Yksi haastateltavistani kuvailee yhteyksiään ja yhteydenpitoaan harrastajiin psyykkisesti tärkeäksi henkireiäksi.

Mul oli hirvee työtahti. [--] Nää harrastajat kuitenkin muodosti jonkin näkösen kaveriporukan, joitten kanssa oli kiva tehdä juttuja, koska se innostus oli sitten se, joka ruokki sitä mun omaa työmotivaatiota.⁵⁹⁰

Ystävystyminen erilaisia taustoja omaavien ihmisten kanssa toi haastateltavalle aivan oman harrastuksen, seikkailumatkat, joita kymmenen hengen arkeologiasta kiinnostunut porukka teki noin 15 vuoden ajan arkeologisesti mielenkiintoisiin, mutta vaikeapääsyisiin kohteisiin, muun muassa Siperiaan. Matkat olivat porukan itse järjestämiä:

---

587 TYKL/AUD/1029.

588 TYKL/AUD/1029.

589 Ks. esim. Sarsa ry:n sivut www.sarsary.net (luettu 3.7.2019), Ango ry:n sivut www.arkeoango.net (luettu 3.7.2019), Jatuli ry:n sivut <http://yhdistykset.ekarjala.fi/jatuli/index.html> (luettu 3.7.2019) tai Turun maakuntamuseon ystävät ry:n sivut, joilla esittäytyy yhdistyksen arkeologian jaosto <http://www.museonystavat.fi> (luettu 3.7.2019). Museovirasto on lisäksi järjestänyt säännöllisesti 2010-luvulla arkeologian harrastajien tapaamisia. Tässä näkyy myös museoviranomaisten kiinnostus yhteistyöhön ja sen kehittämiseen harrastajien kanssa.

590 TYKL/AUD/1022.

Täysin organisoimattomia eli ei oo olemassa mitään taustaa eikä rahoja saa takas, ei voi valittaa, kukkaan ei oo vastuussa, ja me ollaan tehty se koko homma [itse] täysin.⁵⁹¹

Eräs toinen haastateltavistani kertoi roolistaan matkanjärjestäjänä. Hän organisoii ryhmämatkoja arkeologisiin kohteisiin sekä Suomessa että ulkomailla. Yhteistyötä hän on tehnyt esimerkiksi arkeologiaa harrastavien yhdistysten sekä kesäyliopiston kanssa. Matkan organisointi vaatii hänen mukaansa tarkkaa suunnittelua ja ajoituskykyä. Tulijoita matkalle tarvitaan linja-autollinen, jotta toiminta jää taloudellisesti voiton puolelle. Matkaa varten haastateltavani kirjoittaa tarkat kohde-esittelyt:

Nää ulkomaanmatkat on kaikki minun kirjottamia. [--] Kaikille seuroille ei tehdä. Se riippuu, koska näähän on työläitä tehdä ja painaa, niin sen takia niille, jotka haluaa nuukailla, ni ei niille tehdä sitä, mutta ihmiset tykkää, ku ne saa valmiiks tommosen. Niiden ei tarvii koko ajan kynä sauhuten kirjoittaa, ku se on olemas.⁵⁹²

Ajatuksena on ollut tarjota kokonaisvaltainen, asiantuntijamatkaan vertautuva matkailuelämys, jossa tarjotaan siis myös taustatietoa kohteista, joissa tullaan vierailemaan. Haastateltavan mukaan tämäntyyppiset matkat vetävät parhaiten arkeologiasta kiinnostuneita harrastajia, mutta muille kohderyhmille niiden myyminen olisi kallista ja haastavaa. Haastateltava pitää tärkeänä paitsi kohteiden perustuntemusta, myös kykyä osata ajoittaa kohdekäynnit:

Ensinnä on ainakin tunnettava ne kohteet. Tiedettävä, missä on näyttäviä kohteita ja tottakai sun pitää osata esitellä ne kohteet hyvin ja laskea tarkkaan, kuinka kauan niissä menee aikaa. Jos se aikataulu repeää, ni sehän menee pielee. On sovittu jotai kohtaamisia ja... Se lasketaan kartasta äärimmäisen tarkasti, et kuinka kauan tossa voi mennä ja sitte siin on yleensä vähän laskettu vielä semmosta turpoamisvaraa eli pelivaraa.⁵⁹³

Haastateltava käyttää paljon aikaa suunnitteluvaiheessa eri käyntikohteiden, majoitusten ja ruokailujen järjestämiseen. Hän on aina useita kertoja henkilökohtaisesti yhteyksissä jokaiseen paikkaan:

Puhelulla on hyvin merkittävä rooli, kyllä. Jos siäl on ystävällinen palvelu ja mukava, niin sillä on suuri merkitys, mut totta kai mä katon myös, minkä näkönen paikka, ei myö ny ihan mielelläni kaupungin keskustaane mene esimerkiksi.⁵⁹⁴

Tavoitteena on siis hakea paitsi ruokailupaikkojen myös majoituksen suhteen laadukasta mutta samalla ”jotain erilaista”, sellaista, mihin matkailijat eivät ehkä muu-

591 TYKL/AUD/1022.

592 TYKL/AUD/1051.

593 TYKL/AUD/1051.

594 TYKL/AUD/1051.

toin menisi. Tarkan suunnittelun avulla matkakokemuksesta muodostuu kävijälle matkaelämys, eikä hän tällöin välttämättä kiinnitä huomiota taustajärjestelyihin.

Elämystä rakennetaan näillä matkoilla myös toisin tavoin. Haastateltavani esimerkiksi valikoi sellaisia ruokailupaikkoja, jotka poikkeavat tavanomaisesta. Lisäksi usein kuljetaan vesiteitse, jolloin saavutetaan sellaisia kohteita, joille ei muutoin pääsisi. Haastateltavan mukaan kohteita pyritään yleensä valikoimaan mahdollisimman monipuolisesti, niin että tarjolla on hyvin monentyyppisiä, arkeologisesti kiinnostavia kohteita kivikautisesta asuinpaikasta kalmistoihin ja linnakkeisiin. Hän pyrkii myös rakentamaan retken sellaiseksi kokonaisuudeksi, että se olisi kohteidensa osalta ”nousuhdanteinen” ja näyttävimmät ja vetovoimaisimmat kohteet tulisivat matkan loppupuolella. Näin matkasta pyritään jättämään hyvä tunnetila osallistujille. Kohteista esitellään myös kaivauskuvia ja esinelöytöjä eli pyritään avaamaan niiden arkeologista tutkimushistoriaa. Joitakin ”täkyjä” pyritään myös valikoimaan mukaan, erityisesti kalliomaalaukset ovat olleet suosittuja käyntikohteita. Haastateltava pyrkii myös löytämään esiteltäviä kohteita tasaisesti matkan varrelta, jotta itse matkustusaika pysyisi kohtuullisena. Joskus jokin teema saattaa myös vetää retkille kiinnostuneita:

Ja sitten erikseen vielä, jos mahdollista niin keskiajan kirkkoja. Jotkut matkat on lähes pelkästään kirkkomatkoja. Mäkin jossain vaihees epäilin, et mahtaiskos noille nyt tulla väkeä tommoselle kirkkomatkalle, mutta ne on yllättäen ollu joka kerran aivan täynnä.⁵⁹⁵

Haastateltavan mukaan näille matkoille tulijat odottavat pyhimystarinoita ja kirkkomaalauksen selittämistä eli jälleen kohteen tuntemus nousee etusijalle.⁵⁹⁶ Lisäksi erikoisuudet vetävät. Keski-Ranskaan paleoliittisille luolille järjestetty matka epäilytti matkanjärjestäjiä hinnallaan ja erikoisuudellaan, mutta sitä myytiinkin niin hyvin, että lopulta järjestettiin kaksi peräkkäistä matkaa samaan kohteeseen.⁵⁹⁷ Sisällöllisesti haastateltava näkee, että arkeologisen ja luonnontieteellisen, kuten geologisen tai biologisen, matkan järjestäminen voisi tuoda uudenlaisia kävijäryhmiä ja laajentaa matkanjärjestämisen konseptia.

Kohderyhmältään haastateltavan edustamat matkat on suunnattu hyväkuntoisille eläkeläisille tai eläkeikää lähestyville: ”Alle viiskymppinen on melkeen harvinaisuus. Ihan oikeesti.”⁵⁹⁸ Tässä suhteessa matkat edustavat myös tulevaisuuden matkailutrendiä, hyväkuntoisten ”seniori-ikäisten” yhä aktiivisempaa elämäntyyliä.⁵⁹⁹ Suunnitte-

595 TYKL/AUD/1051.

596 TYKL/AUD/1051.

597 TYKL/AUD/1051.

598 TYKL/AUD/1051.

599 Ikääntyvä väestömme on yhä terveempää, aktiivisempaa ja varakkaampaa kuin aiemman sukupolven samanikäiset. Tämä ennakoi sitä, että yhdeksi tärkeäksi matkailijaryhmäksi nousee tulevaisuudessa matkailukykyiset ja -haluiset seniorit. Keskiluokan vaurastuminen myös muualla maailmassa tuottaa seniorimatkailejoiden virtaa esimerkiksi Suomeen, joka koetaan turvallisena ja eksoottisena matkailukohteena. Toisaalta eläkeiän nousu tai eläkkeiden pieneminen voi heikentää ikääntyneiden mahdollisuuksia matkustaa. Huomioitavaa on myös, että kun suuret ikäluokkamme eivät enää pysty matkustamaan, siirtyy palvelukysynnän painopiste matkailualalta muualle. (Puhakka 2011, 9; Amadeus 2007, 21.)

lussa kohderyhmä otetaan myös huomioon esimerkiksi varoittamalla etukäteen vaikeakulkuisesta maastosta. Haastateltava suhtautuu epäillen nuoremman sukupolven kiinnostukseen arkeologisille maastokohteille kohdistuvaa matkailua kohtaan.

Valitettavasti minusta vaan näyttää, ei niitä nuorisoo kuule näillä matkoilla näy ikinä, että ne nyhjä jossain tietokoneitten äärellä eikä metsässä, missä nää muinaisjäännökset on.⁶⁰⁰

Monet tulevat matkoille yhä uudelleen:

Suurin osa näistä on semmosia, jotka on ennenkin ollu [matkoilla]. Ne alottaa yleensä esimerkiksi kesäyliopistolla, ni ne alottaa halvemmalla matkalla, yhden päivän matkalla. Se on niinku semmonen sisäänheittomatka ja sitte ne lähtee pitemmälle matkalle. Ne huomaa, et täähän olikin kivaa. Ehdottomasti suurin osa on semmosia. Siältä tulee aina uusia jonkun verran, mutta harva alottaa heti jollain, et lähetään Pyreneille.⁶⁰¹

Usein ryhmät pysyttelevät vuodesta toiseen myös niissä ryhmissä, joissa matkustamisen ovat aloittaneet. Haastateltavan organisoimat matkailijaryhmät eivät siis pääsääntöisesti sekoitu keskenään. Tästä voi huomata tietynlaista turvallisuushakuisuutta matkustamista: halutaan pysytellä ”omassa” ryhmässä, jolloin matkakohteet vaihtuvat, mutta tuttu matkaryhmä edustaa pysyvyyttä. Myös hinnoittelu on olennaista. Haastateltava järjestää monentyyppisiä matkoja ja edullisimmillaan päivämatka järjestyy noin sadalla eurolla, kun taas ulkomaanmatkat saattavat olla kahdentuhannen euron hintaluokkaa. Erilaisille toimijoille matkat hinnoitellaan hiukan eri tyyppisesti.

Haastateltava ei näe kuvailemassaan matkailun muodossa aineksia massamatkailulle, vaan se on erikoistunutta, asiantuntijuuteen perustuvaa, yksityiskohtaisesti räätälöityä matkailutoimintaa. Myöskään monistettavuutta tai skaalautuvuutta haastateltava ei näe, vaan hän kokee, että matkat tulisi räätälöidä jokaiselle asiakkaalle omanlaisekseen. Tämä johtuu siitä, että asiakaskunta on kuitenkin varsin suppea. Potentiaalia kasvulle hän kuitenkin näkee ja odottaa myös nuoremman sukupolven tuovan uusia avauksia.⁶⁰² Haastateltavieni joukossa oli myös kaksi henkilöä, jotka harrastivat arkeologista seikkailumatkailua.⁶⁰³ Näillä matkoilla ”kukaan ei vastaa mistään” ja tavoitteenakin on seikkailla, nähdä jotain sellaista, jonne ei muutoin pääsisi. Olosuhteet matkoilla ovat voineet olla karuja ja epämukavia, mutta epätavanomaisiin kohteisiin tutustuminen on korvannut matkojen hankaluudet.

---

600 TYKL/AUD/1051.

601 TYKL/AUD/1051.

602 TYKL/AUD/1051.

603 TYKL/AUD/1051; TYKL/AUD/1022.

Monelle arkeologian harrastajalle on tärkeää päästä osallistumaan arkeologisille kaivauksille.⁶⁰⁴ Arkeologiset harrastajayhteisöt osallistuvat usein lähiseutujen kaivauksille. Olennaista toiminnalle on hyvä keskusteluyhteys paikallisten arkeologien välillä. Arkeologian harrastajat kokevat olevansa erityisryhmä, jolle olisi hyvä suunnata heille räätälöityjä palveluita. Esimerkiksi kaivauksille osallistuminen voisi näille ryhmille olla ilmaista tai edullisemmin hinnoiteltua, sillä usein arkeologiaa harrastavat voivat myös neuvoja ja ohjata muita. Yksi haastateltavista arkeologian harrastajista ottaa kantaa kaivausten hinnoitteluun:

Muistaakseni XX kaivauksissakin, olik se peräti viiskymppiä päivää, ni minust se on aika kova hinta mennä tekeen töitä. Mä olen itse ollu kymmenil kaivauksil, enkä mä oo koskaan maksanu mitään. Kyl se on raakaa työtä. [--] Ja sit jos sä maksat siitä, ni sä haluaisit myös löytää joitain sieltä, ku hyvin useinhan nää on hyvin vähälöytösiä tääl. Jos siellä vesisateessa muutaman päivän möngit, etkä löydä mitään, niin kyllä siinä into hiipuu.⁶⁰⁵

Olisikin tärkeää, että arkeologian harrastajat ja erityisesti kokeneempi harrastajaväki otettaisiin huomioon arvokkaana ja merkityksellisenä yhteisönä arkeologian piirissä. Usein tämä vaatii aktiivisuutta nimenomaan arkeologien puolelta: keskusteluyhteyden ylläpitämistä, toimintaan mukaan kutsumista ja yhdessä tekemistä. Usein avoin yliopisto on ollut toiminnan käynnistäjänä ja arkeologiasta kiinnostuneita yhteen vetävänä toimijana. Kurssit ovat kuitenkin ajan myötä kallistuneet, mikä saattaa vaikuttaa osallistumisaktiivisuuteen. Arkeologiset yleisökaivaukset ovat myös väylä, jolla harrastajyhdistykset rekrytoivat uusia jäseniä. Yhden haastateltavan mukaan kiinnostus arkeologiaan ja ylipäätään menneisyyteen tuntuu lisääntyneen ja usein kesän kaivaukset saavat hyvin julkisuutta tiedotusvälineissä. Tämä lisää kiinnostusta myös harrastajyhdistyksiä kohtaan.⁶⁰⁶

Joillakin harrastajilla on arkeologikontakteja ulkomaille. Yksi haastateltavani on käynyt useina vuosina työskentelemässä arkeologisilla kaivauksilla Virossa ja Venäjällä.⁶⁰⁷ Näiltä kaivauksilta ovat myös haastateltavan ikimuistoisimmat kaivauskokemukset:

---

604 Haastatteluaineistossani arkeologian harrastajia oli kolme henkilöä (TYKL/AUD/1054; TYKL/AUD/1029; TYKL/AUD/1051), jotka olivat myös osallistuneet yleisökaivauksille. Kaksi haastateltavista kertoi varsinaisesti innostuneensa arkeologiasta kaivausten myötä, kun taas kolmannen haastateltavan kiinnostus oli lähtökohtaisesti enemmän teoreettista kiinnostusta arkeologiaa kohtaan. Tämän haastateltavan fyysinen kunto ei myöskään enää ole kestänyt hankalia kaivausasetoita. Toisellakin haastateltavalla on kokemuksia siitä, että osa iäkkäämmistä harrastajista joutuu luopumaan yleisökaivauksille osallistumisesta kuntonsa takia (TYKL/AUD/1054). Moni harrastaja on kuitenkin löytänyt arkeologian juuri eläkepäiviensä iloksi (esim. TYKL/AUD/1054, joka perusteli harrastustaan nimenomaisesti harkittuna ja järkisyihin perustuvana, eläkeläiselle sopivana valintana), jolloin huomioon pitää ottaa myös iän tuomat fyysiset hankaluudet.

605 TYKL/AUD/1051. Samalla tavoin myös haastateltava TYKL/AUD/1054 jättäytyi pois yleisökaivauksilta niiden tultua maksullisiksi.

606 TYKL/AUD/1054.

607 TYKL/AUD/1054.

Pari vuotta sitten löyty se nuorakeraaminen hauta siellä meidän Narvajoensuun kaivauksilla. Klassisesti oli just perjantai-iltapäivänä kolmen aikaan kun se tuo Pietikäisen Heikki, meidän yks harrastaja niin kaivo koekuoppaa siellä ja sitte sieltä tuli hänen naisystävänsä nuorakeraaminen astia kädesään, kaivanu siellä esille ja sitten arkeologit näki sen. Tosiaan tuntu, et ne leijuu siinä puoli metriä vähintään sen maanpinnan yläpuolella, ja Aivar heti palkkas viis opiskelijaa sitte kaivamaan sinne sillon perjantai-iltana.⁶⁰⁸

Haastateltava ei itse ollut päässyt kaivamaan yhtä merkittävää löytöä, mutta koki palkitsevaksi itsessään jo sen, että pääsi olemaan mukana kaivauksilla ja iloitsemaan ystäviensä tekemistä löydöistä.

Monella harrastajalla arkeologisten kaivausten lisäksi muinaisjäännösten hoitaminen on olennainen osa harrastusta. Hoitotalkoot ovat olleet yhdelle haastateltavalleni erityisesti yhteisöllisyyden, yhdessä tekemisen ja olemisen muoto.⁶⁰⁹ Haastateltava kokee kuitenkin hoitotyön olevan sellaista, että se vaatisi jotain uutta talkoiden lisäksi, jotta ihmiset kiinnostuisivat työstä pidempiä aikoja:

Kylhä niis on vähän semmonen, et jos se toistuu ihan samanlaisena, ni sitte se ei enää viehätä ihmisiä.⁶¹⁰

Arkeologit itse kokevat, että arkeologian harrastajat ovat vaativa kohderyhmä, jolle voi myös tarjota ”perusmatkailijaan” verrattuna haasteellisempia kohteita:

Joku kohde saattaa sit tämmöstä jotai hardcore-harrastajaa kiehtoa, vaikka ei sit ihan joka turistia houkuttelis sinne matkaansa, et tällaset jotka sit on syvemmin, ku meil on kuitenkin paljon arkeologian harrastajia ympäri Suomea, ni heille joku tämmönen esimerkiks lähdekirjallisuudesta tuttu kohde voi olla semmonen, et minkä haluu pongata, et: ”Hei, nyt mä haluan käydä siellä, et ku tää aina mainitaan!”, vaikka se sit oliski jossain tuhannen skutsissa.⁶¹¹

Tämän takia esihistoriamatkailua onkin kehitetty niin, että kohteita on luokiteltu ja markkinoitu erityisesti saavutettavuuden näkökulmasta erilaisille kävijäryhmille.⁶¹²

Arkeologiaa harrastetaan myös elävöittämisen kautta, usein käsityöharrastukseen lomittuvana. Elävöittäjät osallistuvat markkinoille ja tapahtumiin, joissa he antavat

608 TYKL/AUD/1054.

609 TYKL/AUD/1054.

610 TYKL/AUD/1054.

611 TYKL/AUD/1032.

612 Esimerkiksi *Kohteita esihistoriamatkailijalle* -esitteessä kohteet on jaoteltu kolmelle eri kävijäryhmälle: turisteille, kulttuurimatkaajille ja harrastajille. Turisti-ryhmän kohteet ovat helposti saavutettavia, perhematkailijoille sopivia, ympäristöltään näyttäviä ja liikkuminen kohteessa on vaivatonta ja opastettua. Kulttuurimatkailijan kohteet ovat hieman vaativampia, mutta näissäkin kohteissa on yleensä opastaulu, ja reitti perille on selkeä. Harrastajille suunnatut kohteet on suunnattu vaativille harrastajille ja niille pääseminen saattaa vaatia esimerkiksi suunnistus-taitoa, hyvää fyysistä kuntoa ja erityisjärjestelyjä. Muinaisjäännös saattaa olla myös ulkoisesti vaatimaton, vaikkakin tutkimuksellisesti merkittävä. Tällainen jaottelu tuo esille siis myös sellaisia arkeologisia maastokohteita, joita ei muutoin edes esiteltäisi mahdollisille matkailijoille.

työnäytöksiä ja myyvät tekemiään tuotteita. Yksi haastateltavistani oli kouluttautunut arkeologiksi, mutta koki myös harrastavansa elävöittämistä nimenomaan harrastajan roolissa.

Se antaa semmosen kosketuksen käytännön elämään, et mitä se oikeesti tarkoittaa vaikka jonkun esineen valmistaminen ja mimmosia sisältöjä voi liittyä tämmöseen artefaktiin, on se sitten esine taikka rakenne. Et mitä muuta se on ku se, mitä me täl hetkellä nähdään jäännöksenä.⁶¹³

Haastateltavani koki antoisaksi suhteensa elävöittäjäyhteisöön, sillä hän koki tapaavansa näissä tapahtumissa sellaisia ihmisiä, joita ei muutoin tulisi lainkaan tavattua. Haastateltava pukeutuu tapahtumiin ajan hengen mukaisesti mutta ei omaksu mitään roolia, vaan toimii tapahtumassa omana itsenään. Suomalaisia tapahtumia hän kuvaa aineelliseksi kokonaisuudeksi, kun taas esimerkiksi ruotsalaisissa muinaistapahtumissa on vielä monimuotoisempia toiminnanmuotoja, kuten musiikkia tai folkoreen liittyviä aktiviteetteja.⁶¹⁴ Esimerkiksi Laukon kartanon muinaismarkkinat ovat ottaneet vaikutteita vastaavista ruotsalaisista tapahtumista uudistaen omalta osaltaan suomalaista tarjontaa.

Esihistorian elävöittäminen voi olla myös puolittain työ, puolittain harrastus. Kysellessäni toiminnan kannattavuudesta, tyypillinen vastaus oli tällainen:

Mut ei siit tuntipalkoil pääse. Sekin oli ihan hyvä, et meil o hauskaa. Nii, emmä tiä, jos sitä rupeis oikeen liikeperiaatteel tekemään, emmä tiä, olisko meil väkeäkään, näin tää menee.⁶¹⁵

Toiminta itsessään on siis tuntunut mukavalta ja mielekkäältä, ja siitä on tullut hieman sivutuloja. Mutta toimintaa ei kuvailla liiketoiminnaksi vaan harrastukseksi, eikä sitä välttämättä edes haluta kasvattaa varsinaiseksi liiketoiminnaksi. Ajatellaan mahdollisesti, että harrastuksen hauskuus saattaisi kadota, jos sitä alettaisiin kehittää voittoa tavoittelevaksi toiminnaksi.

Aivan oma harrastajaryhmänsä ovat metallinetsintää harrastavat, ”piipparoijat”, jotka ovat osittain harrastajayhdistyksiin järjestäytyneitä ja suurelta osin yksittäisiä harrastajia. Metallinetsijöihin kuuluu monenlaisia ihmisiä: joitakin menneisyys kiinnostaa tutkimuksellisesti niin, että he tekevät tiivistä yhteistyötä museoammattilaisten kanssa, mutta mukaan mahtuu myös niitä, jotka eivät ymmärrä tai välitä muinaisjäännösten suoja-alueista.⁶¹⁶ Tämän takia arkeologikunnan suhtautuminen metallinetsijöihin on ristiriitainen. Metallinetsijöille järjestetään koulutuksia ja pyritään tuomaan

613 TYKL/AUD/1043.

614 TYKL/AUD/1043.

615 TYKL/AUD/1030.

616 Tästä teemasta keskusteltiin useamman haastateltavan kanssa. Esimerkiksi yksi haastateltavista piti valistusta ja tiedottamista ainoana väylänä siihen, että harrastukselle saataisiin kulttuuriperinnön säilymisen kannalta selkeitä sääntöjä (TYKL/AUD/1026). Yhdessä harrastajayhdistyksessä taas harkittiin haastatteluajankohdan aikana lainattavan metallinpaljastimen hankkimista yhdistyksen jäsenten käyttöön. Haastateltava veti tarkan rajauksen arkeologian harrastajien ja ”aarteensijien” välille painottaen yhteistyön tärkeyttä museoiden kanssa (TYKL/AUD/1054).

yleiseen tietoon sellaisia pelisääntöjä, jotka turvaisivat muinaisjäännökset ja toisaalta mahdollistaisivat uusien löytöjen asianmukaisen tutkimuksen. Laitteisto on harrastuksessa tullut yhä edullisemmaksi, joten yhä useampaa houkuttaa kokeilla aarteiden etsimiseen ajatuksia johdattavaa metallinetsintää. Sosiaalisen median ryhmien myötä harrastuksesta on tullut myös yhteisöllistä: kuvia löydöistä jaetaan ja vinkkejä etsimiseen annetaan aloittelijoille.

Vaikka arkeologian ja esihistorian harrastamisen kenttä on 2000-luvun aikana monipuolistunut, näkivät haastateltavani tulevaisuudessa myös uhkakuvia. Varsinkin yhdistysmuotoinen harrastaminen on kärsinyt viime vuosina harrastajien vähydestä ja iäkkyydestä. Eräs haastateltavistani pohdiskeli asiaa näin:

Ehkä nimenomaan tämmönen sitten järjestötyö on se, mikä sitten, et siihen osallistuminen ei oo ehkä niin kiinnostavaa [nuoremmista].⁶¹⁷

Tämän haastateltavan edustamassa yhdistyksessä yksi hallituksen jäsenistä on nuorempaa sukupolvea kuin muut, jo eläkkeellä olevat hallituksen jäsenet. Eräs toinen haastateltavistani taas oli kertaalleen yrittänyt irtautua yhdistystehtävistä siinä kuitenkaan onnistumatta. Hän toivoisi, että jatkajia löytyisi niin, että asioita voitaisiin yhdessä käydä läpi, jolloin muutos ei olisi niin äkkinäinen:

Tietysti muistaa itsekin, joutu itse asiassa, ensimmäisen kerran valittiin, niin sitten tilanne oli, että ei ollu [ketään neuvomassa asioita]... yllättäen joutu sitte remmiin. Ehkei sitä halua ihan suoraan välttämättä seuraajille samaa yllätystä.⁶¹⁸

Myös toinen haastateltavani oli ollut hyvinkin aktiivinen yhdistystoimija, mutta iän myötä hän oli tietoisesti muuttanut rooliaan:

Ja nyt sitte kun on näin vanha, ni mä oon nyt sit ottanut sen roolin, et mä en sitte tee enää mitään, et mä vaan nautin. Tietyst sitä tarvitaan matkoil niitä osallistujia ja joihinki tilaisuuksiin.⁶¹⁹

Matkoille eläkeläiset tuntuvat kuitenkin edelleen lähtevän mielellään, vaikka varsinainen yhdistystoiminta ei enää kiinnostaisikaan.⁶²⁰ Yksi haastateltavistani kuvaillee matkoille osallistuvia eläkeläisiä hyvin toimeentuleviksi, sosiaalisiksi ja turvallisia matkajärjestelyjä arvostaviksi. Erityisesti ulkomaanmatkojen järjestäminen on osoittautunut taloudellisesti kannattavaksi toiminnaksi, mutta niiden korkeatasoinen järjestäminen on myös vaativaa ja aikaa vievää työtä. Kuten haastateltavani totesi, ryhmämatkat eivät ole ”harjoitusmatkoja”, vaan matkat pitää olla suunniteltu etukäteen

617 TYKL/AUD/1054. Haastateltavieni joukossa oli harrastajapuolelta pääasiassa iäkkäämpiä edustajia. Pyrin tavoittamaan myös nuorempia, mutta yhteydenotot eivät tuottaneet tulosta haastatteluiksi asti.

618 TYKL/AUD/1054.

619 TYKL/AUD/1029.

620 TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1051.

erittäin tarkasti. Haastateltava oli huomannut myös, että ihmiset valittavat matkajärjestelyistä nykyisin hyvin helposti. Haastateltavani muisteli erästä arkeologista ryhmämatkaa, jossa yksi henkilö onnistui jatkuvalla valittamisellaan pilaamaan matkan ryhmähengen:

Ne ei tienny koko hommasta [arkeologiasta ja matkakohteista] yhtikäs mitään. Ne ei ollu kiinnostunu. Mä en oikeen ymmärrä, miks ne ylipäätää sinne matkalle tuli. Varsinki tää rouva valitti joka asiasta ja oli todella epäsosiaalinen ja haukku minua [matkanjohtajaa]. Mä olin sitä järjestämässä ja rupes haukkuu sitä muuta porukkaa. En tiädä, mitä paineita hänellä oli, ja sillä matkallahan oli muutamia arkeologeja, ja onnistu aika hyvin pilaamaan sen reissun, ja sen jälkeen [järjestäjätaholta] loppu matkat.⁶²¹

Haastateltava pitääkin matkan onnistumisen kannalta todella tärkeänä ryhmähengeä ja osallistujien huumorintajua, jossa ei vähästä hätkähdetä. Varsinkaan ryhmämatkoilla matkalle ilmoittautuneita ei yleensä etukäteen tunneta, joten niitä ei voida järjestää kokeilumielessä, vaan niiden tulee olla ammattitaidolla suunniteltuja ja toteutettuja – niin, että myös vaikeammaksi osoittautuvat asiakkaat pidetään kohtuullisen tyytyväisinä.

Kipinä menneisyyteen on harrastajillakin alkanut yleensä jo lapsuudessa. Yksi haastateltavistani kertoo:

Mä kuulun siihen sukupolveen, ku Sinuhe ilmestyi ja muistan sitä kyllä semmosena kymmenvuotiaana salaa lukeneeni, ku äidistä se ei oikeen ollu sopivaa kirjallisuutta sen ikäselä ja muutenki sitten oli, ehkä sillon puhuttiin tämmösistä asioista [arkeologiasta ja arkeologisista löydöistä ja ehkä ne oli aika uusiakin jotkut tämmöset klassisen arkeologian löydöt. Siitä sitte, mut et ammatiks sitten mun viisas äitini sanoi, että arkeologiasta ei oikein ole leipäpuuksi ja niin minusta sitten tuli biokemisti.⁶²²

Turun seudulla paikallisen Työväenopiston vuosittain jatkunut arkeologian kurssi saattoi paikallisia arkeologiasta kiinnostuneita yhteen. Yksi haastateltavistani oli osallistunut kurssille vuosikymmenen ajan, sillä kun kurssin vetäjä vaihtui, sai samalla myös uudenlaisia näkökulmia aiheisiin. Kurssilla on järjestetty retkiä arkeologisiin kohteisiin ja myöhemmin kurssilaiset alkoivat myös osallistua yleisökaivauksille. Yksi haastateltava muistelee, että 1980-luvun loppupuolella innostajana harrastajiin päin toimi Turun maakuntamuseon johtajana työskennellyt Knut Drake.⁶²³ Harrastajat järjestäytyivät myös itsenäisesti; haastateltava muistelee epävirallista ”muinaistieteellistä huvitoimikuntaa”, joka kulki omatoimisesti lähialueen kohteille ja museonäyttelyihin.⁶²⁴

621 TYKL/AUD/1022.

622 TYKL/AUD/1029. Haastateltava viittaa Mika Waltarin kansainvälisesti menestyneeseen historialliseen romaanin *Sinuhe egyptiläinen*, joka ilmestyi vuonna 1945.

623 TYKL/AUD/1029.

624 TYKL/AUD/1029.

Harrastamisen lopettaminen ja elämäntilanteiden muuttuminen saattavat tuottaa huonoa omaatuntoa ja pohdintaa siitä, miten kauan yhden ihmisen kuuluu kantaa vastuuta esimerkiksi pienestä yhdistyksestä. Elämäntilanteet muuttuvat ja siten myös ne intressit, johon aikaansa haluaa käyttää. Haastateltavat kuitenkin kokivat usein voimakasta lojaalisuutta harrastukselleen, mikä aiheutti huonoa omaatuntoa:

Mul on välil sillai, et tuppaa tulemaan, ku muutakaa ajankuluu, ja emmä jaksu iha täyspäiväsest sitä tehdä, vaik mä koen huonoo omatuntoo vaiheest kyl. Ku mul on käyny näi ihanast, et minust o mummu tullu.⁶²⁵

”Mummun työt” ajavat haastateltavalla kaiken muun ohi, mistä hän kuitenkin koki huonoa omaatuntoa. Lapsenlapset ovatkin saattaneet tulla mukaan myös elävöittämistöihin, jos aikataulut ovat niin sallineet. Tulevaisuuden ajattelemisessa on huolta jatkuvuudesta.

Emmä kyl täl hetkel tiädä, et kuka nero ottas [vetovastuun toiminnasta tulevaisuudessa], mitä mul, en tiä. Suvus o ollu vika, et kuolla kupsahdetaan, et kui se o, mä oon jotenki jo jääny välist, mut kuitenkin mä täs viäl potkin. Olis suotavaa, et jaksaisin viäl vähä aikaa jatkaa. [--] Jotai muutaki sit joskus välil tekis mieli harrastaa. Ja tää on kyl ihan numero yks tietenkin. Jos saisin valita, istusin kotona kutomas, enkä tekis mittää muuta.⁶²⁶

Haastateltavan puheesta kuultaa tulevaisuudessa häämöttävä harrastuksesta luopuminen. Samalla kuitenkin välittyy huoli, se, ettei hän koe, että voisi vielä jättää harrastustaan, kun toiminnan jatkuvuus on epäselvää. Toiveena olisi, että harrastuksen jatkajiksi löytyisi ihmisiä, jotka olisivat toiminnassa yhtä täydellä sydämellä mukana kuin mitä hän itse on ollut. Haastattelemani arkeologian harrastajia kuvaakin yhteisesti intohimoinen, vakava suhtautuminen harrastamiseen. Harrastamisesta on tullut tärkeää elämänsisältöä, osalle jopa elämäntehtävä ja samalla esimerkiksi sivutoimeentulo.

Kun toiminta päättyy

Laitilan Untamalan arkeologinen opastuskeskus 2000–2010 – resurssipulaa ja yksinäisen tekemisen kokemuksia

Hiukan innovatiivisuutta ja hiukan joustavuutta, ni mä uskon, et se ois ollu ihan toimiva konsepti.⁶²⁷

Näin totesi haastateltavani muisteltuaan Laitilan Untamalan arkeologisen opastuskeskuksen vaiheita. Opastuskeskuksen vaiheisiin liittyen olen haastatellut neljää hen-

625 TYKL/AUD/1030.

626 TYKL/AUD/1030.

627 TYKL/AUD/1037.

kilöä, jotka ovat olleet toiminnassa mukana erilaisissa rooleissa.⁶²⁸ Lisäksi joissakin muissakin haastatteluissa sivuttiin arkeologisen opastuskeskuksen vaiheita. Suurin osa tekemistäni haastatteluista hahmottaa opastuskeskuksen vaiheita paikallisesta näkökulmasta, jolloin suhde opastuskeskuksen perustajaan ja ylläpitäjään Museovirastoon näyttäytyy paikallisten toimijoiden suunnasta. Kuvaukseni ei siis ole välttämättä joka suhteessa tasapuolinen siten, että se valottaisi kunnolla jokaisen keskuksen vaikuttaneen toimijan näkökulmia. Pyrinkin nostamaan esille juuri ruohonjuuritasoon toimintaa ja kuvaan Untamalan opastuskeskuksen vaiheita niiden toimijoiden näkökulmasta, jotka ovat olleet läsnä konkreettisesti, jokapäiväisessä työssä opastuskeskuksessa.

Yksi haastateltavistani muisteli, että ennen Untamalan arkeologista opastuskeskusta oli Laitilassa toiminut hetken aikaa myös Kalevala-keskus, johon oli liittynyt Kalevala-teemaista maakunta-ajattelua. Tämä toiminta oli kuitenkin hiipunut vähitellen 1990-luvun aikana, ja haastateltava koki, ettei se ollut ollut kulttuurisesti kestävää toimintaa, vaan paikallisesta näkökulmasta hieman kaukaa haettua.⁶²⁹ Museovirasto sai 1990-luvun lopulla valtion kiinteistökauppojen mukana Untamalan kalmistoalueen reunamalla sijaitsevan vanhan navettarakennuksen.⁶³⁰ EU-hankkeen voimin siihen rakennettiin arkeologinen opastuskeskus. Haastateltavani muistelee, että myös Museoviraston sisällä oltiin hankkeesta lähtökohtaisesti erimielisiä:

No se oli sit alust lähtien semmone, tai ainakin sain ymmärtää, et Museovirastos tietyt henkilöt oli innostuneita ja tietyt henkilöt ei ollu innostuneita siitä.⁶³¹

Toinen haastateltavani taas muisteli hankkeen alkuvuosia lämmöllä. Paikallisella tasolla oltiin innostuneita uudesta matkailukohteesta ja sen kehittamisestä. Hän koki, että tässä vaiheessa oli havaittavissa innostusta monelta eri taholta esihistoriamatkailun kehittämiseen:

Se lähti hirveen hyvin käyntiin aikoinaan, et siin oli semmost innostusta ja tekemistä ja kakstuhattuvun alku oli tämmöstä esihistoriamatkailun buumiaikaa, et oli näit erilaisii hankkeita ja yhteistyöprojekteja sit eri puolille.⁶³²

628 TYKL/AUD/1027; TYKL/AUD/1037; TYKL/AUD/1043; TYKL/AUD/1047.

629 TYKL/AUD/1027.

630 Untamalan suurelta osin tutkimaton kalmistoalue ajoittuu vanhemmalta roomalaisajalta kansainvaellusajalle ja sitä kutsutaan untamalanlanttopyin kummuiksi. Myös rautakautiset peltoterassit erottuvat maastosta. Kumpukalmiston lisäksi alueelta tunnetaan useita muinaisjäännöksiä kuten ruumiskalmisto, asuinpaikka-alueita, kuppikiviä, viljelysten vierustoilla olevia kiviröykkiöitä ja teiden varsilla pystykiviä. Untamalan kirkkomaalla sijaitsee Kalevanpojan viikatteenkikku -niminen pystykivi, joka on ajoitettu 1200-luvulle. (Untamalan roomalaisaikaiset hautakummut, <https://kalmistopiiri.fi/2015/08/24/untamalan-roomalaisaikaiset-hautakummut-saattavat-kertoa-uudisasutuksesta/>, luettu 15.3.2020), Laitilan kylien varhaisvaiheet: Untamala, <http://www.lailanet.fi/kylahistoria/Kylat/untamala.htm>, luettu 15.3.2020.) Untamalan raittikylässä kulkevaa kulttuuripiolkua kunnostetaan parhaillaan kyläläisten ja Metsähallituksen yhteistyöllä (<https://turunseutusanomati.fi/2019/09/laitilan-untamalan-kulttuuripolku-nousee-uuteen-kukoistukseen/>, luettu 15.3.2020).

631 TYKL/AUD/1027.

632 TYKL/AUD/1047.

Vuonna 2003 opastuskeskus vihittiin käyttöön. Haastateltavani muisteli, että opastuskeskuksen toiminnassa pyrittiin monipuolisuuteen: oli näyttelytoimintaa, yleisökaivauksia, tapahtumia, kuten seminaareja ja yleisötapahtumia, sekä tiedon välittämistä erityisesti paikallisille toimijoille. Navettarakennuksen yläkerrassa oli pysyvä näyttely, ja vuosittain alakertaan rakennettiin vaihtuvia näyttelyitä – usein paikallisesta näkökulmasta. Esillä on esimerkiksi ollut roomalaisaika ja kristinuskon tulo alueelle ja esineistöä saatiin Museovirastosta. Haastateltavani, joka oli työskennellyt keskuksessa, muisteli, että opastuskeskuksella oli kiinteät yhteydet paikallisiin asukkaisiin:

Mä olin siellä paikalla ympärivuotisesti ja siäl saatto tulla käymään melkein koska tahansa joku paikallinenkin. No sinne tuotiin esineitä esimerkiks, mitä ihmiset oli löytäny taikka käytiin kyselemässä, että kun siäl on toi kivikasa, että mistäs se mahtaa olla peräisin, tai et tiedetäänkö siitä jotakin. Mut et kävijämäärät oli mun mielest ihan kohtuullisia, mut ei sit kuitenkaan ilmeisesti riittäviä.⁶³³

Yksi haastateltavistani oli työskennellyt opastuskeskuksessa yhden kesän ajan. Hän oli ottanut varsinaisesta työstään vapaata ja pohti, että olisi saattanut vaihtaa töihin opastuskeskukseen, jos sen tulevaisuus olisi ollut turvatumpi ja resurssoidumpi. Hän näki keskuksen toiminnassa tuolloin useita ongelmia:

No ensinnäkin ne mahdottoman hyvät näyttelyt mitä siel oli, ne oli tosi hyviä, mut niitten ideoiminen alotettiin ja valmisteleminen siin vaihees ku sitä ois pitäny jo markkinoida elikkä siin ois pitäny olla hiukan suunnitelmallisempaa hommaa.⁶³⁴

Käytännön ongelmia näki myös toinen haastateltavani. Hänen mukaansa ongelmallista oli, ettei Museovirastolla ollut selkeää budjettia opastuskeskuksen avoinna pitämiseen ja kehittämiseen, vaan ”ilmeisesti ne rahat piti koko ajan kaapia siält jostain Museoviraston muilta kohdilta.”⁶³⁵ Haastattelujen perusteella hyvin pian paikalliset toimijat huomasivat, että keskuksen toiminnan organisoinnissa oli puutteita. Yksi haastateltavista muisteli keskuksen näyttelyiden markkinointiin liittyviä ongelmia:

Aika pian lähti semmonen, alko päätkimään. Et sit se suljettiin talveks ja sit ku kesäl avattiin, ni sitte pitkään tai kevääseen asti mä sit ain soittelin ja kysyin: ”No mikä näyttely saadaa ens kesä?” Huhtikuus tuli ehkä tieto sit, et mikä näyttely on, ja sit tuli taas, joka kesä alotti uus henkilö, ja sit ei ollu budjettia, ei voinu markkinoida talvellakaan.⁶³⁶

Erityisesti markkinointitoimenpiteet olisi pitänyt pystyä aloittamaan viimeistään alkuvuodesta, mutta usein tieto tulevasta näyttelystä saavutti paikalliset vasta myö-

633 TYKL/AUD/1043.

634 TYKL/AUD/1037.

635 TYKL/AUD/1027.

636 TYKL/AUD/1027.

hään keväällä. Tämä johti siihen, ettei kävijöitä saatu opastuskeskukseen toivotulla tavalla. Ongelmaksi koettiin myös, että kesäyöntekijä keskuksessa vaihtui usein, jolloin keskuksen toimintaa ei voitu suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti kehittää.⁶³⁷ Markkinointiin ei ollut resursseja. Opastuskeskus oli kylläkin esillä Museoviraston sivuilla, mutta varsinaisia markkinointitoimenpiteitä ei saatu juurikaan tehtyä.⁶³⁸

Lisäksi haastateltava olisi kaivannut keskuksen enemmän esihistorian elävöittämistä, sellaista toimintaa, joka olisi vetänyt yleisöä paikalle. Paikallisten hän muisteli käyneen kohteessa mielellään. Vaikeampana tehtävänä hän piti ohiajavien houkuttelemista kohteeseen – siis matkailutoimintaa. Haastateltava olisi yhtenä vaihtoehtona miettinyt pääsylipuista luopumista kokonaan ja panostanut enemmän museokauppaan. Hän muistelee, että erityisesti ryhmät pitivät sisäänpääsyä kalliina. Kesäyöntekijän perehdytykseen ei myöskään jäänyt paljoa aikaa. Haastateltava muistelee töiden alkaneen kaksi viikkoa ennen keskuksen avautumista yleisölle kesän ajaksi.⁶³⁹ Toisen haastateltavan mukaan keskus koettiin paikallisten keskuudessa jonkin verran vierasna. Hän pitikin tärkeänä sitä, että tämän tyyppinen projekti lähtisi liikkeelle nimenomaan paikallisista asukkaista itsestään pohjautuen heidän omaan kiinnostukseensa ja innostukseensa.⁶⁴⁰

Elämysten tuottamisessa haastateltavani näki ajatuksellisia eroja Museoviraston toimijoihin ja paikallisiin aktiiveihin nähden. Haastateltava tunnisti tarpeen mahdollisimman tarkkaan menneisyyden rekonstruointiin ja esittämiseen mutta koki, että opastuskeskuksen tyyppisessä kohteessa esihistorian elävöittämisen keinoja olisi voinut tulkita väljemmin kuin miten tutkijat asian kokivat. Alla olevassa haastattelulainassa näkyy, että minulle haastattelijana tämä ristiriita ei tullut haastatteluissa ensimmäistä kertaa esille, vaan tunnistin lyhyestä kuvauksesta haastateltavan hieman epäröiden esittämän ongelmakentän.

H: Toi arkeologia on tavallaan viel hankalampi ja se oli se mikä Museovirastol tuli esteeks, kun he eivät halunneet ikään kuin, tehdä vähän sinnepäin. He pelkäs, se oli heille se suurin peikko, et jos...

M: Se menee väärin.

H: Nii, et jos se menee hiukankin väärin, et se pitäis olla sit niin tarkkaa ja eksaktii tietoo. Mun mielestä siit olis vaan selvinny kyl verbaalilahjakkaana, ni ainahan vois esittää et täähän on voitu, et jos ei tiedä asiaa ihan varmaks, niin me esitämme nyt yhden mahdollisen tavan, miten tää on joskus tehty. Ni se olis ollu parempi, ku se et ei esitetä ollenkaan.⁶⁴¹

637 TYKL/AUD/1027.

638 TYKL/AUD/1043.

639 TYKL/AUD/1037.

640 TYKL/AUD/1047. Myös Lapin Sammallahdenmäen maailmanperintöstatus tuli kunnalle ikään kuin tilaamatta, yllätyksenä. Ainakaan aluksi kunnassa ei arvostettu statusta kovin korkealle, mutta myöhemmin siitä on tullut kunnalle merkittävä asia, myös imagollisesti. Matkailun kehittäminen on ollut haasteellista, sillä kunnassa kohdetta ei ole välttämättä mielletty varsinaisesti matkailukohteeksi. (TYKL/AUD/1028.)

641 TYKL/AUD/1037.

KUVA 21. Laitilan Untamalan arkeologinen opastuskeskus sijaitsi vanhassa kivinavetassa. Kuva: Anja Lindholm-Ventola 2005.

KUVA 22. Lampaat ovat hoitaneet Untamalan rautakautista kalmistoaluetta pitämällä maanpeittokasvillisuuden lyhyenä. Kuva: Anja Lindholm-Ventola 2005.

Haastateltava pohti arkeologisen tiedon ja tulkinnan suhdetta sen esittämiseen, elävöittämiseen ja markkinointiin. Hänen kokemuksensa mukaan opastustilanteissa keskustelut yleisön kanssa tuottivat uudenlaisia tulkintoja ja oivalluksia arkeologiasta ja esihistoriallisen ihmisen elämästä. Haastateltavani pohti rooliaan oppaana seuraavasti:

Ihmiset esitti omii teorioitaan ja sit mietittiin yhdes, kun kumpikaan ei tienny. Et jos sinne lähtee kaikkietävänä guruna, ni aika yksin saa olla.⁶⁴²

Haastateltavani arvosti vuorovaikutusta ja keskustelua ja koki ihmisten saavan positiivisen elämyksen päästessään jakamaan ajatuksiaan ja kokiessaan, että heidän tulkintansa aiheesta saattavat olla yhtä mielenkiintoisia kuin paikkaa esittelevän oppaan. Opastuskeskukseen tultiin myös muistelemaan, nostalgisoimaan mennyttä aikaa ja paikkaa: ”Monta kertaa oppaan rooli onkin kuunnella”, totesi haastateltava omasta roolistaan. Hän näki tärkeänä, että pystyi asiakaspalvelussa joustamaan omasta käsikirjoituksestaan, improvisoimaan ja näin aidosti kohtaamaan asiakkaansa.⁶⁴³

Toinen haastattelemani henkilö, joka oli työskennellyt opastuskeskuksessa, muisteli oman roolinsa olleen raskas erityisesti suhteessa paikallisten ja Museoviraston näkökulmiin:

Mikä tavallaan teki siitä työstä kauheen raskaan, et oli – ei kuulunu oikeestaan kumpaankaan, et tuntu, et kun oli virastolaisten kanssa tekemisissä joutu puolustaan sitä paikallist näkökulmaa ja kun oli paikallisten kanssa tekemis, ni joutu puolustamaan sitä Museoviraston näkökulmaa ja aina oli tavallaan oppositiossa.⁶⁴⁴

Haastateltava koki myös, että työ oli hyvin yksinäistä, erityisesti talvisin, kun keskuksessa työskenteli täysin yksin. Haastateltava olisi organisoanut opastuskeskuksen toiminnan jollekin kolmannelle taholle kuten kannatusyhdistykselle, säätiölle tai osuuskunnalle, jolloin vastuu, mutta myös tahtotila keskuksen kehittämiseksi olisi kasvanut. Haastateltava kuvailikin opastuskeskuksen tilanteen olleen ajopuumainen:

Ajopuu joo, jost kukaan ei ottanu vastuuta, varsinkaan siit rahoituksesta, mutta sit myöskään siit kehittämisest sinänsä.⁶⁴⁵

Opastuskeskuksen käynnistysvaiheessa mukana ollut haastateltava piti suurimpana ongelmana sitä, että taustaorganisaatio opastuskeskukselle oli yksinkertaisesti väärä. Museovirasto ei ollut organisaationa riittävän joustava keskuksen toiminnan ylläpitämiseen:

---

642 TYKL/AUD/1037.

643 TYKL/AUD/1037.

644 TYKL/AUD/1043.

645 TYKL/AUD/1043.

Et ei löydetty niit oikeit toimintamalleja, koska tää keskus joutu sopeuttamaan toimintansa viraston toimintamalleihin eikä toisinpäin.⁶⁴⁶

Erään toisen haastateltavan mukaan ongelmaksi koitui se, ettei toiminta ollut kylälähtöistä, vaan Untamalaan ”vietiin tapahtumia”, jolloin toimintaan ei sitouduttu lähtökohtaisesti samalla tavoin, kuin kyläläisten itse suunnittelemaan ja toteuttamaan hankkeeseen olisi mahdollisesti suhtauduttu.⁶⁴⁷ Myös toinen haastateltava koki, että opastuskeskuksen ongelmaksi koitui se, ettei toiminta kiinnittynyt paikalliseen yhteisöön – sitä ei koettu omaksi ja siten vaalimisen arvoiseksi.

Siin täytyy olla se paikalline, paikallinen porukka ja se paikallinen tahto. Et vaiks sitä kui paljo Helsingis tahdottais, ni se ei sitte vaan onnistu.⁶⁴⁸

Hyvän paikallistuntemuksen omaava haastateltava suri sitä, ettei tuolloin myöskään Untamalan kyläyhteisöstä löytynyt ketään, joka olisi saanut koottua yhteen erilaisia toimijoita.⁶⁴⁹ Paikallisten osuus toiminnassa typistyi siihen, että Laitilan kunta osallistui taloudellisesti keskuksen ylläpitoon sen toiminnan viime vuosina. Museovirasto kuitenkin piti korkeaa tilavuokraa, jota ei neuvotteluista huolimatta saatu laskettua kohtuullisemmalle tasolle. Näin opastuskeskus lopulta suljettiin kokonaan ja kiinteistö meni sen jälkeen myyntiin. Paikallisille opastuskeskuksen lyhyt toimintajakso näyttäytyi sen verran negatiivisessa valossa, että se vaikutti myös siihen imagoon, joka heille oli syntynyt Museovirastosta:

Museovirastoo mul on tullu jotenki vähän negatiivinen kuva siit, et se on niin hidastuokainen ja byrokraattinen laitos. Et siäl ne joutu näitten supistusten kohteeks täsä takavuosina tai pari vuotta sitten, ni johtuu ehkä kyl heist ittestäänki, et se oli niin jäykkäliikkeinen ja semmonen byrokraattinen laitos.⁶⁵⁰

Haastateltavalle oli jäänyt Museoviraston toimintakulttuurista sellainen vaikutelma, ettei pitänyt organisaatiota mieluisena yhteistyökumppanina. Potentiaalia hän kuitenkin näki edelleen Untamalassa ja toivoi paikalle yrittäjähenkistä, kulttuurimatkailua palvelevaa toimintaa.⁶⁵¹ Untamalan kylä kokonaisuutena, kyläraitti kyläkirkkoineen, rautakautinen kalmisto ja lähistöllä sijaitsevat kuppikivet sekä paikallisesti omaleimainen Kalevanpojan viikatteentikku, luo paitsi kulttuuriperinnön kannalta myös matkailullisesti kiinnostavan kokonaisuuden. Lisäksi Untamalan kylä sijaitsee valtatie 8:n varrella, jolloin sinne poikkeaminen on matkailijalle vaivatonta.

646 TYKL/AUD/1047.

647 TYKL/AUD/1033.

648 TYKL/AUD/1028.

649 TYKL/AUD/1027.

650 TYKL/AUD/1027.

651 TYKL/AUD/1027.

Untamalan opastuskeskuksen piti alun perin olla pilottiprojekti, josta arkeologisten opastuskeskusten idea olisi voinut levitä myös muualle Suomeen. Haastateltavani pitivätkin ideaa hyvänä. Yksi haastateltavani vertasi ajatusta Metsähallituksen luontokeskuksiin, joihin kävijät ovat hyvin löytäneet. Luontokeskusten valtakunnallinen organisaatio Metsähallituksen kautta on ollut avainasemassa siinä, että keskuksat ovat vakiinnuttaneet asemansa ulkoilijoiden, retkeilijöiden ja vaeltajien suosiossa. Kulttuuriperintöpuolella haastateltava näki kuitenkin, että ollaan yhä edelleen perinteisen museokeskeisiä, eikä välttämättä oivalleta potentiaalia esihistoriaan keskittyvälle keskukselle, joka sijaitisi muinaisjäännösalueen yhteydessä. Samalla myös hän näki uhkakuvia ainoastaan kuntien ylläpitämässä kohteissa vaikean kuntatalouden ja kuntaliitosten aiheuttamien uudelleenorganisointumisien vuoksi.⁶⁵² Opastuskeskuksen toiminta osana Museovirastoa lopetettiin vuonna 2010, ja se siirtyi Metsähallituksen haltuun.

Untamalan arkeologisen opastuskeskuksen vaiheista voidaan tässä yhteydessä oppia, että kestävän matkailutoiminnan tulisi olla lähtöisin paikallisyhteisöstä tai ainakin paikallisen yhteisön toimijoiden tulisi sitoutua kohteen kehittämiseen pitkäjänteisesti. Taustaorganisaation tulisi olla matkailutoiminnan kehittämistä ajatellen joustava ja aidosti sitoutunut kohteen kehittämiseen matkailullisista lähtökohdista. Ajatus hankkeen takana oli alun perin erinomainen, mutta tällä kertaa ei käytännössä saatu luotua pidempiaikaista toimintaa. Monet esimerkkikohteistani ovat menestyneet myös yhden, asiaansa uskovan ja verkottumaan pystyvän toimijan pitkäjänteisen työn kautta. Tällaista vetäjää hankkeelle ei kuitenkaan Laitilassa saatu. Untamala on kuitenkin kohteena sen verran ainutlaatuinen ja merkityksellinen, ettei ole ihme, että viime vuosina uusia toimijoita on jälleen löytynyt ja muinaisjäännöksiäkin hoidetaan nyt hankerahoituksen avulla laiduntamalla ja kunnostusraivauksilla. Matkailijoille on suunnitteilla erityisesti mobiilivetoisia opastuksia.⁶⁵³ Lisäksi toimintaa on järjestänyt Kalevanpojan kulttuuriseura Untamala pitäen taidenäyttelyitä, konsertteja, esitelmätilaisuuksia ja opastuksia Untamalan kulttuurimaisemassa.⁶⁵⁴ Kyläläisten aktivoitumisen kautta nähtävissä voisi olla ainakin paikallisesti merkityksellistä toimintaa ja ituja myös matkailun kehittämiseen.

Kivikausikeskus RIRA Suomensjärvellä 2008–2009 – lyhyt taistelu olemassaolosta
Suomensjärven Kivikausikeskus RIRAn kohtalosta kertoo tässä tutkimuksessa kolme haastateltavaa.⁶⁵⁵ Kaksi haastatelluista oli intensiivisesti mukana projektissa ja keskuksen perustamisessa, jolloin heidän näkökulmansa on voimakkaan ”sisäpiiriläinen”. Yksi haastateltavista taas on vasta viime vaiheessa mukaan tullut toimija, joka tarkastelee keskuksen vaiheita paitsi asianomistajan myös ulkopuolisen silmin.

652 TYKL/AUD/1043.

653 Laitilan Untamalan kulttuuripolku... <https://turunseutusanomati.fi/2019/09/laitilan-untamalan-kulttuuripolku-nousee-uuteen-kukoistukseen/> (luettu 15.3.2020).

654 Kulttuurikeskus Untamalan www-sivut, www.kulttuurikeskusuntamala.fi (luettu 25.3.2019).

655 TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1025; TYKL/AUD/1042.

Matkailututkijat Johan R. Edelheim ja Jatta Nousiainen ovat arvioineet, että matkailututkimuksen tulisi keskittyä aikaisempaa enemmän matkailun kohdealueiden sijaan matkailun lähtö- ja läpikulkualueisiin.⁶⁵⁶ Suomen kaikki kunnat eivät voi profiloitua merkittävien matkailukohteiden kautta, vaan ne voisivat keskittyä tarjoamaan erinomaisia läpikulkemiseen liittyviä palveluita.⁶⁵⁷ Tähän läpikulkemisen tematiikkaan kiinnittyi Kivikausikeskus RIRA, joka rakennettiin Suomusjärvelle valtatie 1:n varrella sijaitsevan Teboil Kivihovin yhteyteen. Kivikausikeskus RIRA oli toiminnassa vuosina 2008–2009. Hankkeen aloitteentekijä oli Suomusjärven kunta, joka perusti RIRAn vuonna 2008 juuri ennen kuin kunta liitettiin Saloon vuoden 2009 alusta. Salon kaupunginvaltuusto päätti kuitenkin lakkauttaa keskuksen jo toukokuussa 2009, joten keskus ehti olla toiminnassa ainoastaan muutaman kuukauden verran. Haastateltavat näkivät sekä hankkeen käynnistämisen että sen lopettamiseen johtaneet tapahtumat poliittisena pelinä, mikä liittyi käynnissä olleeseen kuntaliitokseen.⁶⁵⁸ Suomusjärvellä hanke oli käynnistetty todennäköisesti tarkoituksellisesti jo ennen kunnan yhdistymistä Saloon, mitä Salossa ei otettu hyvin vastaan.

Somusjärvellä keskuksen avaamisesta iloittiin. Hankkeella oli ollut tiukka aikataulu, mutta keskus oli onnistuttu avaamaan suunnitellusti. Ilo vaihtui kuitenkin nopeasti suruun ja pettymykseen, kun Salon kaupunginvaltuusto päätti ensimmäisessä kokouksessaan ajaa keskuksen alas. Haastateltava kertoo RIRAn päättäjäisjuhlista:

Sitte mä kävin tekemässä tämmösen uutisreportaasin, jota näytettiin RIRAn päättäjäisjuhlissa. Kävin haastattelemassa näitä poliitikkoja, ja selvis semmonen mielenkiintonen seikka, että siel oli siis ihan vasemmiston ehdokkaista kokoomukseen, niin oli selvästi sovittu juttu, että ollaan yhteisenä rintamana, että Suomusjärvi alas. Nää kunnanvaltuutetut niin valtaosa, yli kaks kolmasosaa ei ollu käyneet koskaan siellä. Ne lausunnot oli tämmösiä et, minä vähän ”Oletko käynyt siellä?” ”En ole käynyt.” ”No miten sä voit ottaa kantaa?” ”No minulle vähän kerrottiin, että ei sitä kannata tukea, ja sit me päätettiin näin.”⁶⁵⁹

Somusjärveläiset eivät ehtineet tai ymmärtäneet lobata keskusta tässä vaiheessa, eikä päättäjien tiedossa välttämättä ollut edes se, että näyttelytilaan oli tehty 15 vuoden vuokrasopimus:

Olishan se nyt joka tapauksessa kannattanu pari vuotta antaa pyöriä, kun sitä vuokraa pyöriä joka tapauksessa. Siihen olis oikeesti löytyny keinoja talkoovoimii ja kaikkee, Suomusjärvi-Seura olis ha-

656 Edelheim & Nousiainen 2013, 16.

657 Läpikulkuinfrastruktuurin luomisen perusasiat ovat varsin yksinkertaisia: matkailijat tarvitsevat pysähdyspaikkoja, joissa on puhtaat ja toimivat wc-tilat sekä mahdollisuus ruokailuun. Tällaisen palveluinfrastruktuurin luominen on taloudellisesti vähemmän riskialtista ja nopeammin taloudellisesti kannattavaa kuin esimerkiksi suuria rakennushankkeita vaativat matkailukeskukset (Edelheim & Nousiainen 2013, 16).

658 TYKL/AUD/1025; TYKL/AUD/1042.

659 TYKL/AUD/1042.

lunnu auttaa sen pyörittämisessä ja niin pois päin. [--] Siellä se loppu on siis, se jauhaa saman verran kun kunnanjohtaja saa palkkaa.⁶⁶⁰

Oli keskuksen lopettamispäätöksen takana sitten mitä tahansa, tekijöille työn valuminen hukkaan otti lujille.

Kyllähän me tehtiin sitä niin tosissaan ku voi tosissaan jotain tehdä ja tehtiin suunnitelmii jatkosta ja kaikesta. [--] Mä muistan sen, mä olin ihan niin kun selkääni saanu tavallaa siin miäles, et mone ihmisen työpanos heitetää hukkaan, et sil ei anneta mahdollisuut.⁶⁶¹

Yksi haastateltavistani tuli työskentelemään RIRAAan vasta hankkeen loppupuolella, ja hän näki hankkeen käytännön ongelmat nopeasti:

Mä sanoin toisena työpäivänä sille XX, et ”Tää kaatuu tää homma.” Mä näin sen heti.⁶⁶²

Haastateltava näki suurimmaksi ongelmaksi kohteen epärealistiseksi kuvaamansa taloudellisen pohjan, ja erityisesti huoltoasemayhtiön kanssa solmitun kalliin vuokrasopimuksen. Haastateltava ehti työskennellä RIRAssa viitisen kuukautta, mutta ei kokenut saaneensa lyhyeksi jääneestä työsuhteesta epäonnistumisen kokemusta tai traumoja, sillä työskentely tuntui jopa terapeuttilta vaikeampien työkokemusten jälkeen.⁶⁶³

Yksi haastateltavistani päätyi projektiin tekemään elokuvallista sisällöntuotantoa. Hänen mukaansa projektiin sukeltettiin ”kauheella vauhdilla”. Hän koki menneisyyden visualisoimisen haastavana mutta mielekkäänä tehtävänä. Haastateltava näki kohteessa hyviä mahdollisuuksia, eikä kokenut esimerkiksi valitun paikan, uuden huoltoaseman pohjakerroksen, olevan suuressa ristiriidassa kivikausikeskuksen teeman ja toiminnan kanssa. Omaa rooliaan haastateltava kuvasi näin:

Se oli ehto, että ykskään kunnanisä ei, tai kunnanhallitus tai kukaan ei päättä, et se on taiteellinen vapaus. Ja tietysti se tilaajalta, ku eivät olleet tottuneet tämmösiä töitä tilaamaan, niin se oli hatunoston arvoinen asia, että luottivat niin paljon.⁶⁶⁴

Haastateltava tuotti paitsi näyttelyyn tullutta elokuvallista materiaalia myös keskuksen visuaaliseen ilmeeseen liittyvää materiaalia kuten julisteita ja esitteitä. Lisäksi haastateltava suunnitteli arkkitehtiveljensä kanssa näyttelyn ilmeen vitriinejä ja myymäläkalusteita myöten. Haastateltavan vastuulla oli myös näyttelyn valaistuksen ja yleisatmosfäärin suunnittelu ja toteutus.

660 TYKL/AUD/1042.

661 TYKL/AUD/1025.

662 TYKL/AUD/1022.

663 TYKL/AUD/1022.

664 TYKL/AUD/1042.

KUVA 23. Sisäänkäynti Kivikausikeskus RIRAAan tapahtui huoltoaseman sisäänkäynnin kautta. Kuva: Maija Mäki 2008.

KUVA 24. Yleiskuva näyttelytilasta. Keskeltä erottuu yksi kolmionmallisista vitriineistä. Kuva: Leena Lehtinen 2009.

KUVA 25. RIRAn myymälä, jossa oli laajalti kivikautteen liittyviä paikallisten käsityöläisten valmistamia tuotteita. Kuva: Leena Lehtinen 2009.

KUVA 26. RIRAA varten suunnitellut ja myyntituotteiksi tarkoitetut korut. Kuva: Leena Lehtinen 2009.

Elokuvallista materiaalia kertyi lopulta kymmeniä tunteja. Haastateltavan tapana on kulkea aina kamera mukana ja dokumentoida siten kaikenlaista kiinnostavaa, RIRAn projektiin liittyen esimerkiksi erilaisia säätiloja luonnossa. Tavoitteena oli tuottaa elämys luonnosta ja ihmisestä sen osana.

Tavallaan se koko ydin oli siinä, että ne ei ole, et niitä videoklippejä ja sitä videokerrontaa, ei ole juonellista, mutta on luonnontapahtumia ja sitten lievästi dramatisoituja tapahtumia, ei näyteltyjä, vaan että ne näissä kuvälähteissä kulkee omaa elämäänsä ilman mitään synkroonia, samalla [tavalla] kuin luonnossa.⁶⁶⁵

Videonäyttöjä ei synkronoitu tuottamaan tarinallisuutta tai juonta, vaan tarkoituksena oli havainnoida kuvan ja äänen avulla luonnon tapahtumia ja herätellä näin kävijän mielikuvitusta. Haastateltavan mukaan valittu kerronnan tyyli tehoi erityisesti lapsikävijöihin:

Lapset on aika hyvä mittari, todella hyvä mittari. Lapsen mieli niin kivasti osaa nähdä ja poimia yksityiskohtia ja mielle yhtymiä ja kaikkee tämmöstä.⁶⁶⁶

Näyttelyä lähdettiin siis rakentamaan tietyllä tavoin ”aikahypyn” muotoon tuoden kävijä keskelle kivikautisen elämänmenon hetkiä.⁶⁶⁷ Näyttelytilaan rakennettiin myös vitriinejä, joissa oli esillä kivikauteen liittyviä arkeologisia löytöjä, mutta erityinen painotus oli tilan tunnelman luomisessa ja elämyksen rakentamisessa. Haastateltava piti olennaisena näyttelyn kerronnan rakentamista elokuvallisen esitystavan vahvuuksien varaan. ”Elokuvan pitää hurmata ja tempasta mukaansa”, oli haastateltavan sanoma edustamastaan taiteenlajista.⁶⁶⁸ Elokuvaa tuotettiin kolmen hengen muodostamassa tiimissä, jossa yhdellä oli tausta arkeologiassa ja yhdellä taas talousasioissa. Arkeologin mukanaololla pyrittiin siihen, että arkeologiset yksityiskohdat vastaisivat mahdollisimman hyvin sen hetkistä tutkimusta. Haastateltava oli tyytyväinen siihen, miten tiimin jäsenten erilaiset taustat tukivat näyttelyn rakentamistyötä. Haastateltava luotti myös omaan näkemyskseenä:

Sitte yhtä vähän ku arkeologit tietää kun minä, että mitä sen ajan ihminen on ajatellu. Se on ajatellu perheen elantoa ja ruokaa ja ihan samoja ajatuksia ja se on tuntenu ahneutta, kateutta, rakkautta,

---

665 TYKL/AUD/1042.

666 TYKL/AUD/1042.

667 Tämä näkökulma arkeologiseen näyttelyyn eroaa perinteisestä. Arkeologisia näyttelyitä on kritisoitu pitkään siitä, että ne ovat hyvin esinekeskeisiä jättäen menneisyyden ihmiset ”kasvottomiksi” ja persoonattomiksi. Esihistorian ihmisillä näyttää esinepainotteisissa näyttelyissä olevan hyvin passiivinen rooli (Adolfsson 1987, 160–163; Rönkä 2014, 36–38). RIRAn näyttely nosti poikkeuksellisesti esille kivikauden ihmisen ja teki sen visuaalisen taiteen ja kokonaisvaltaisen tunnelman luomisella.

668 TYKL/AUD/1042.

kaikkia tämmösiä tärkeitä perustunteita. Ei mulla maallikon ajatuksissa oo mitään syytä ollu ajatella, että he olleet yhtään villimpiä kun keskivertosuomalainen ruotsinlaivalla.⁶⁶⁹

Toinen haastateltavani muistelee, että tarkoituksena oli alusta lähtien luoda jotakin uutta – tuoda elämyksellisellä tavalla esille kivikauden kulttuuria, ei ainoastaan Suomusjärven kulttuuria, vaan koko Salon alueen kivikautta. Tarkoituksena oli näyttää, että kivikauden ihminen on ollut ihan samanlainen ihmisenä kuin nykyihminenkin.

Et siin on joku karvanen äijä nuija kädessä ja se raahaa sitä vaimoonsa tukasta siäl vaan, siis on oikeasti perustettu perheitä ja on huolehdittu lähimmäisestä. [--] Maailma ympärillä erilainen, mut se on ihan tunteva ihminen.⁶⁷⁰

Mielenkiintoinen juonne näyttelyn rakentamisessa oli Suomusjärven kuntalaisten mukaan tuominen tuotannon eri vaiheisiin. Elokuvallista materiaalia tuottanut haastateltava ei käyttänyt videoilla lainkaan aikuisia, sillä

Aikuisilla helposti on väärin leikattu tukka ja muotipartoja ja ei tuu mielellään ilman meikkejä kuviin, ni mä löysin Suomusjärvellä oli semmonen luomuperhe. [--] Mut joka tapauksessa se tuntu lapsivinkkeli kaikkein luonnonmukaisimmalta.⁶⁷¹

Luomuperheeksi kuvaillun perheen jäsenistä mukana oli viisi lasta, vauvaikäisestä 13-vuotiaaseen. Lisäksi yölliseen kuvaukseen mukaan rekrytoitiin kunnanvaltuuston jäsenet, joilla oli alun alkaen hieman eri käsitys kuvattavasta tilanteesta kuvaajan kanssa:

Se oli jotenkin niin farssimaista, ku mä sanoin, että siellä ja siellä, Kirkkomäellä, olkaa tarkkana, Kirkkomäki on Kiskontien varressa, se on korkea kallio. Otatte kumisaappaat ja verryttelyhousut ja mielellään tummat, koska ne tulee sinne kaavun päälle. Sitte tulee se päivä, ni kunnanvaltuusto seisoo kunnantalon edessä pyhäpuvut päällä. Ja puolet niistä sanoo, että sinähän sanoit, että ollaan menossa kirkonmäelle. [--] No siellä rämmittiin sitte, pikkukengissä. Ja se oli monien suurin elämys koko elinaikana, että noin kivaa ei oo koskaan ollu.⁶⁷²

Haastateltavan mukaan kivikausikeskus ehti lyhyessäkin toiminta-ajassa nostamaan suomusjärveläisten ylpeyttä kotiseudustaan. Alkuperäisenä oli, että paikkakunta leimattaisiin stereotyyppisen sananmukaisesti ”kivikautiseksi”, mutta keskuksen toiminnan ja taiteellisen näkökulman ansiosta sen positiivinen huomioarvo huomattiin paikallisten keskuudessa.⁶⁷³

669 TYKL/AUD/1042.

670 TYKL/AUD/1025.

671 TYKL/AUD/1042.

672 TYKL/AUD/1042.

673 TYKL/AUD/1042.

RIRAn myymälän tuotteita lähdettiin suunnittelemaan yhteisöllisesti. Alueen käsityöläisiä lähdettiin kouluttamaan kivikauteen arkeologiseen tutkimukseen tutustuttamalla, minkä jälkeen käsityöläiset alkoivat suunnitella kivikausihenkisiä tuotteita. Tuotteiden prototyypeistä annettiin palautetta ja kehitettiin edelleen siten, että niistä tuli uniikkeja, juuri kivikausikeskusta varten tehtyjä tuotteita.⁶⁷⁴ Eräässä toisessa haastattelussani nostettiin esille juuri RIRAn myymälän tuotteet esimerkiksi hyvin tuotteistetusta arkeologisesta kulttuuriperinnöstä ja esihistoriaa henkivästä myymälästä.⁶⁷⁵

Mitä RIRAn tapauksessa olisi opiksi ja neuvoksi tulevaisuuteen? Positiivista nopeasti päättyneessä hankkeessa oli se, miten aktiivisessa roolissa paikalliset toimijat hankkeessa olivat. RIRA nosti paikallisidentiteettiä ja ylpeyttä omaan kotiseutuun tuoden esille paikkakunnan merkittävän roolin kivikauden kulttuurien tuntemuksessa ja tutkimuksessa. Samalla näyttelynrakentamisessa yhdistettiin monenlaista osaamista ja siinä pyrittiin konkreettisesti elävöittämään kivikautta uudella tavalla ja uudenaikaisessa paikassa – nimenomaan matkailijat huomioon ottaen. Hanke kuitenkin kaatui poliittiseen päätöksentekoon, ja sen aloittamiseen liittyi myös tiettyä uhkarohkeutta, halua haastaa ison kuntaliitoksen aiheuttama päätöksenteon siirtyminen kauemmas Suomusjärveltä. Hanketta edistettiin niin nopealla aikataululla, ettei sen aikana ehditty suunnitella toiminnan turvaamista, mikäli Salon kaupunki ei lähtisi toimintaa rahoittamaan. Toisaalta myöskään asian lobbaamisessa ei päästy edes alkuun, sillä päätös keskuksen lakkauttamisesta tehtiin heti, kun se oli vain mahdollista.

RIRAn tapaus osoittaa sen, miten kulttuuritoimijat ovat usein riippuvaisia päätäjien suosiollisuudesta; siitä, että toiminnan arvot ja tulevaisuuden mahdollisuudet pystytään perustelevaan. Paikkakuntalaiset ovat todennäköisesti tulevaisuudessa varovaisia sitoutumisestaan vastaavanlaiseen projektiin. Kivikausikeskuksen tapauksessa paikalliset osallistuivat keskuksen käynnistämiseen myös taloudellisesti ostamalla osuuksia keskukselta. Haastateltavani kuvaili tapahtunutta isoksi henkiseksi menetykseksi, jossa nähtiin kasvojen menettämisen vaara: naurunalaiseksi joutuminen pienehkällä paikkakunnalla.⁶⁷⁶ Tällaista riskiä tuskin ainakaan edelliseen hankkeeseen vahvasti sitoutuneet ovat valmiita uudelleen ottamaan.

Huolestuttavaa niin RIRAn kuin joissakin muissakin esimerkkinä toimivissa tapauksissa on se, miten hankkeen työntekijät ovat olleet henkisesti erittäin tiukoilla. Jopa niin, että monet haastateltavista kuvailivat haastattelussa työuupumuksen ja loppuun palamisen oireita.⁶⁷⁷ Työ on koettu mielekkääksi ja merkittäväksi mutta samalla erittäin kuormittavaksi ja raskaaksi, sillä usein varsinkin hankkeiden käynnistäminen on ollut tekijöilleen erittäin kokonaisvaltainen työprosessi. Yksi haastateltavani kuvaili seuraavalla tavalla tekemänsä projektityöjakson päättymistä:

---

674 TYKL/AUD/1025.

675 TYKL/AUD/1033.

676 TYKL/AUD/1042.

677 Esim. TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1025.

Mul ei ollukkaan sit enää oikeestaa muuta vaihtoehtoo ku sanoo itseni irti sen takia, et mä olin ihan burn outissa. Mä sairastuin.⁶⁷⁸

Töitä on tehty yleensä melko pienen työyhteisön voimin, jolloin työmäärä on saatanut kasvaa yhtä henkilöä kohden varsin suureksi. Samalla syvä mielenkiinto itse asiaan, vastuuta ottava tapa tehdä töitä ja vastuun kokeminen myös suhteessa paikallisiin asukkaisiin on kuormittanut. Kuitenkaan esimerkiksi työnohjausta tai työmäärää ja painetta tunnistavaa ja helpottavaa johtamista ei ole ollut välttämättä tarjolla lainkaan, tai se ei ole ollut riittävää. Osa haastateltavistani on myös ollut itse johtajia tai freelance-periaattein toimivia, jolloin itsensä johtamisen taidot ovat korostuneet.

Haastattelujen aikana sain mielikuvan, että näistä uupumisen ja yksinäisyyden kokemuksista ja niihin liittyvistä tapahtumista ei välttämättä oltu puhuttu aiemmin kenenkään kanssa, esimerkiksi arkeologiyhteisön sisällä tai muiden kollegoiden kanssa. Tämä on sinällään ymmärrettävää, sillä usein oli kyse määräaikaisesta hankkeesta, jonka jälkeen piti löytää jälleen itselleen uusi työ ja näyttäytyä näin pystyvänä ja jaksavana työntekijänä. Hankkeita myös esitellään ja tuodaan näkyväksi yleensä ainostaan tulosten ja onnistumisten kautta ja valossa. Tilaisuuksia puhua hankkeiden ongelmista ja jaksamisesta ei ole oikein ollut. Näin haastattelut muodostuivat ainakin osin terapeuttisiksi, traumaattisia tapahtumia purkaviksi tilanteiksi, joihin en ollut oikeastaan etukäteen varautunut.⁶⁷⁹ Haastateltavani kokivat usein myös oppineensa tapahtuneesta:

No ei kai kukaan pala loppuun, jollei murehdi etukäteen asioita, mutta mä oon siitäkin oppinu. [--]
Oppi siihen, et turha niit on pyörittää kaksykynteljäseitemmä pääs asioit, jotka ei oo just sil hetkel akuutteja.⁶⁸⁰

Näin haastateltava on kääntänyt aikoinaan kovalta tuntuneet kokemukset oppimisprosessiksi siten, etteivät kokemukset ole vaikuttaneet hänen tulevaisuusajatteluunsa tai tulevaisuudenuskoonsa.

RIRAn kohtalo oli dramaattinen, lyhyt mutta kiihkeä toiminnan kausi, mutta joissakin muissakin haastatteluissa sivuttiin sitä, että kuntaliitokset ovat saattaneet vaikuttaa negatiivisesti esihistoriaan liittyvän matkailun kehittämiseen juuri kunta-liitoskohteissa. Toinen esimerkki on Halikosta, joka liitettiin Saloon vuonna 2009. Yksi haastateltavistani oli toiminut aktiivisesti Halikon Rikalanmäellä, jonne oli tehty muinaispolku, alueen opastauluja oli uudistettu ja kohteesta oli myös tehty esitteitä ja populaari kirja. Lisäksi jo aiemmin oli ollut suunnitelmia arkeologisesta opastuskeskuksesta, joka ei ollut kuitenkaan saanut poliittista tahtoa taakseen. Kuntaliitoksen

678 TYKL/AUD/1025.

679 Tutkimusaiheen läheisyydestä ja tärkeydestä haastateltavalle, Ruotsala 2002, 31. Terapeuttisista ja tunnustuksellisista haastatteluista, Ruotsala 2005, 67–68.

680 TYKL/AUD/1025.

myötä esihistoriamatkailun kehittäminen päättyi. Haastatteluaikaan, vuonna 2013, haastateltava totesi tilanteesta:

Siinä kävi niin, et homma loppu siihe kuin seinään. Et nyttehä ne Rikalan rakennukset on myynnissä.⁶⁸¹

Myöhemmin Rikalanmäen rakennuksissa on toiminut muun muassa perinnerakentamiskeskus ja tätä ennen monitaiteellinen ja -tieteellinen Rituaalimuseo.⁶⁸² Muinaispolku on edelleen käytössä ja sitä ylläpitää Rikala-seura.⁶⁸³ Vaikuttaakin siltä, että toiminnan päätyttyä mielenkiintoisiksi koettuihin kohteisiin syntyy aikaa myöten uudenlaista toimintaa, uusien toimijoiden kautta. Kohteet ikään kuin ”löydetään uudelleen” ja niihin otetaan samalla aikaisemmasta toiminnasta eroava näkökulma. Seuraamieni kohteiden tapauksessa viime vuosien kehityksessä korostuu se, että taiteen ja tieteen rajapintoja yhdistelevä toiminta on ollut yksi sellaisista uuden toiminnan muodoista, jotka ovat etsiytyneet arkeologisten kohteiden luokse. RIRAn elokuvailmaisuuksiin tukeutuvan näyttelyn, Rikalanmäen poikkitieteellisen ja -taiteellisen toiminnan sekä Untamalassa toteutetun monipuolisen taidetoiminnan lisäksi esimerkiksi Kuusiston piispanlinnan raunioiden yhteydessä oleva Kuusiston kartano toimii nykyisin taidekartanona järjestäen kesäisin taidenäyttelyitä, konsertteja, performansseja ja filosofisia keskusteluja.⁶⁸⁴

”Suomen esihistoria on kyl sellanen, jota kannattaa oikeesti lähteä tuotteistamaan” – Kehittäjien uusi sukupolvi

Tässä luvussa pohditaan sitä, millä tavoin haastateltavani näkivät seuraavan tai seuraavat sukupolvet, jotka tulevat kehittämään matkailua arkeologisilla maastokohteilla tai elävöittämään muutoin esihistoriaa. Haastateltavistani suurimmalla osalla on pitkä kokemus alalta, ja osa lähestyi jo eläkeikää. Haastatteluissa pohdittiin jonkin verran sitä, millaisen koulutuksen haastateltavat olivat itse saaneet ja miten se oli vaikuttanut heidän uraansa ja suhteeseen arkeologian popularisointiin sekä hyödyntämiseen. Haastateltavat olivat myös havainnoineet uuden sukupolven asenteita ja tapaa tehdä töitä, ja heillä oli näkemyksiä siitä, miten alaa tulisi kehittää jatkossa. Haastattelujen lisäksi olen havainnoinut sitä, minkälaisia uusia ideoita, toimintatapoja ja tuotteita viime vuosien aikana on toteutettu. Myös eDelfoi-kyselyn vastauksissa oli viitteitä siitä, mitä tulevien sukupolvien työstä ja työntekemisen muodoista ajatellaan.

681 TYKL/AUD/1032.

682 Rituaalimuseosta, <https://rituaalimuseo.org/> (luettu 21.10.2019). Sivuilta löytyy myös keskustelua Rikalanmäen tulevaisuudesta erityisesti Rikalanmäen rakennusten myyntivaiheessa vuonna 2013.

683 Rikalanmäki Rikala-seuran kotisivuilla <http://www.halikko.fi/home/rikalanmaeki> (luettu 21.10.2019).

684 Kuusiston Taidekartano, <https://www.kuusistontaidekartano.fi/fi/> (luettu 15.3.2020).

Haastateltavani tunnistivat hyvin sen aikakauden peruspiirteet, jolloin he olivat saaneet koulutuksensa ja pohtineet tulevaisuuden mahdollisuuksia arkeologian saralla. Yksi 1970-luvulla syntynyt haastateltavani muistaa pohtineensa vakavissaan arkeologian popularisointia ja mahdollisesti myös matkailuun liittyvää itsensä työllistämistä valmistuessaan arkeologiasta vuosituhannen vaihteessa. Hän ei kuitenkaan kokenut tuolloin, että olisi pystynyt ansaitsemaan alalla elantoaan. Yksityisyrittäjyys tuntui liian vaikeasti toteutettavalta toimenkuvulta:

Mä en uskonu, että siinä [arkeologian popularisoinnissa] voi onnistua siinä vaiheessa. Mä valmistuin vuonna kakstuhatta ja mitä mä tutkiskelin sitä sen hetkistä tilannetta, ni mä ajattelin, että se on taisteluu tuulimyllyjä vastaan ja mä en ehkä jaksa tehdä sitä yksin, et se ei ois ollu tarpeeks innostavaa yrittää sitä yksin silloin läpi. Mä uskon, et nyt olis paremmat mahollisuudet onnistua.⁶⁸⁵

Toinen haastateltavistani tunnisti sen ammatillisen sukupolven, johon hänet on koulutettu yliopistossa, sekä sen, miten tuo koulutus on vaikuttanut siihen, miten arkeologiaa on popularisoitu ja hyödynnetty matkailutoiminnassa.

Meijät on opetettu hyvin tutkijakeskeisiksi ja vähän ehkä sellaseks, että ei niitä nyt niitä tuloksia tässä nyt kaikille julkisteta. [--] Ja semmose opinki [löytöjen ja tutkimustulosten ”jemmaaminen”] mä oon varmaan kyl saanu, mut siit mä oon kyl pyristelly [pois].⁶⁸⁶

Arkeologian tieteenteon kulttuuri ei ole haastateltavieni mukaan tukenut keskinäistä avoimuutta, eikä ole kannustanut yleisötyön kehittämiseen. Tässä on kuitenkin omien havaintojeni mukaan tapahtunut murros 2000-luvun aikana ja aivan viime vuosina on arkeologian popularisointiin löydetty jälleen uudenlaisia näkökulmia ja toimintamalleja.⁶⁸⁷ Moni haastateltava mainitsi tulevaisuuden mahdollisuuksiin ja alan kehitysnäkymiin liittyen sen, että arkeologiselle (perus)tutkimukselle pitäisi taa-ta jatkuvuus. Haastateltavieni mukaan tarvitaan uusia arkeologisia kaivauksia, uusia löytöjä ja uusia tulkintoja, jotta ihmiset ja erityisesti media saadaan kiinnostumaan arkeologiasta. Kulttuuriympäristön suojeluun liittyviä toimenpiteitä ei nähty riittävä-
vänä kiinnostuksen ylläpitäjänä, vaan tarvitaan uutta tutkimusta, joka ruokkisi myös elävöittäjien ja matkailutoimijoiden innovatiivisuutta.⁶⁸⁸ Uudelta arkeologien sukupolvelta toivottiin erityisesti välittäjän roolin omaksumista. Matkailupalvelujen tuo-

685 TYKL/AUD/1036.

686 TYKL/AUD/1025.

687 Uusista toimintamalleista voi tässä yhteydessä mainita Adoptoi monumentti -toiminnan muinaisjäännösten hoitotyössä, museotoimijoiden yhteistyön metallinetsinharrastajien kanssa, useat arkeologiaa popularisoivat www-sivustot (esim. Kalmistopiiri <https://kalmistopiiri.fi/>, luettu 5.9.2019), Luistarin kotisivut <https://luistari.fi/fi/>, luettu 16.3.2020) ja Ravattulan Ristimäen tutkimukset muinaispuku-hankkeineen <http://www.ravattula.fi/etu.htm>, luettu 16.3.2020) sekä arkeologiaa ja esihistoriaa harrastavat ja elävöittävät yhdistykset ja niiden toiminta (myös suomalaista arkeologista tutkimusta tukeva yhdistys on perustettu, Suomen muinaistutkimuksen tuki ry, <http://smtt.fi/etu.htm> (luettu 16.3.2020).

688 Esim. TYKL/AUD/1036.

tantoon tarvitaan mukaan tuottajaporras, joka toimii arkeologisen kulttuuriperinnön ammattilaisten ja matkailualan ammattilaisten välillä ”kielenkääntäjän” roolissa.⁶⁸⁹

Haastateltavat näkivät, että matkailualalla matkailun kehittäjien uusi sukupolvi on tällä hetkellä kokeneempaa kuin aikaisemmin. Matkailun kehittämistyötä vuosien ajan seurannut haastateltava kuvaili nykytilannetta näin:

Ehkä oppirahat on maksettu. On syntynyt semmonen tiettyjen, jo ammattimaisten kehittäjien joukko. Sillon alussa, kun hankkeitten vetäjiks vedettiin pystymetsäst ihmisiä, ni oikeesti ei ehkä ne hankerahat tullu kovin tehokkaaseen käyttöön.⁶⁹⁰

Suomeen vaikuttaa siis syntyneen hankeammattilaisten verkosto, joka kykenee tekemään esimerkiksi matkailualan kehitystyötä aiempaa tehokkaammin. Kehitystyön jatkuvuus on kuitenkin hankerahoitusmaailmassa jatkuva haaste: miten hankkeiden innovaatiot ja toimintamallit saataisiin päätyämään pysyväksi osaksi käytännön työtä? Haastateltavani kuvaili hanketyön haasteellisuutta seuraavasti:

Tulee mieleen nyt tämmösii kuin Teijo [kansallispuisto], jota on monessa eri hankkeessa yritetty kehittää. Kyl se aina hiukan on nytkähtänyt eteenpäin. Mut kyllähän me tiedetään rahoitusten kriteerit. Välttämättä ei oo helppo löytää semmost rahoitusta, joka oikeesti palvelis sitä yrittäjää tai sitä kohdetta. [--] Usein monia rahoituksia saadaan siihen suunnittelemiseen, mut sit ei saada niit investointirahoja esimerkiks, millä niitä suunnitelmia toteutettais käytännössä.⁶⁹¹

Yksi haastateltavista kuvaili tulevaisuuden matkailuosajien kouluttamista joustavuuden, resilienssin, käsitteen avulla. Haastateltava nosti esille nuorten aikuisten uudenlaiset tavat suhtautua työhön. Nämä uudenlaiset työtekemiset tavat haastavat jo parhailaan perinteisen palkkatyön toimintamalleja. Sesonkiluontoinen matkailualan työ jopa saattaa houkuttaa tulevaisuudessa juuri joustavuutensa ansiosta:

Varsinkin siin vaihees ku niil ei oo perhettä, ni ne oikeesti jopa hakee pätkätoita. Sil tavalla, et nyt teen kauheesti duunia aamusta iltaan viis kuukautta ja sen jälkeen menen seittemäks kuukaudeks Etelä-Amerikkaan jonneki viidakkoon.⁶⁹²

Haastateltava näki myös yksilöllisten, erikoisosaamiseen perustuvien koulutusvalintojen potentiaalisuuden matkailualaa ajatellen. Erikoistumisen ohella tarvetta on tulevaisuudessa myös moniosajille. Tässä nähtiin kuitenkin myös ongelmia, erityisesti suhteessa alan yleiseen matalapalkkaisuuteen:

---

689 TYKL/AUD/1035.

690 TYKL/AUD/1040.

691 TYKL/AUD/1040.

692 TYKL/AUD/1040.

Sekatyömies sanana, siin on negatiivinen kaiku. Millä me löydetään semmonen positiivinen mieli-kuva tämmösest moniosajasta, et se on tavoiteltava työnkuva. Koska sitä se vaan jatkos on, et yhden jos toisen täytyy aika moniosajia olla.⁶⁹³

Uudenlaisina osajina voidaan pitää myös ammattimaisia esihistorian elävöittäjiä, jotka kiertävät erilaisissa tapahtumissa, kuten muinaismarkkinoilla, myymässä tuotteitaan ja osallistumassa elävöittämissesityksiin.⁶⁹⁴ Ammattimaisilla elävöittäjillä on yleensä jokin ammatillinen tausta, esimerkiksi muinaistekniikka-artesaanina tai muulla tavoin käsityöläiseksi kouluttautuneena. Yksi haastateltavani työskentelee yksityisyrittäjänä valmistaen ja myyden historiahenkisiä vaatteita ja asusteita sekä osallistuen keskiaikamarkkinoiden toteuttamiseen puvustajana. Yritystoiminta on kasvanut hitaasti, mutta taloudellisesti kannattavaa se ei ole ollut. Yritystoiminnan pyörittämisen on haastateltava kokenut myös raskaaksi, vaikka toisaalta häntä on houkutellut nähdä yrityksen kasvun mahdollisuudet. Kunnianhimo itse tekemiseen, käsityöläisyyteen, on asettanut kuitenkin rajoituksia yritystoiminnan kasvulle:

Et se että haluan kuitenkin tehdä työni hyvin, niin se vaatii sitä, et se asiakas tulee paikalle, ja sit otetaan mitat ja sovitetaan useamman kerran.⁶⁹⁵

Kymmenen vuoden päästä haastatteluhetkestä hän ei enää nähnyt itseään yrittäjänä, mutta epäselvää oli, mihin suuntaan ura olisi lähtenyt. Työllistyminen on ikätovereilla ollut vaikeaa, ja moni on kouluttautunut uudelleen ja saattaa tehdä useampaa työtä yhtäaikaisesti. Haastateltava kokee talousvaikeuksista huolimatta ylpeyttä osamisestaan ja työstään:

Oon mä tyytyväinen siihen, mitä mä oon saavuttanu. Et kyllä mä sen tiedän, että mä oon tehny hirveesti töitä, aivan järkyttävästi, vaikkei siit mitään tuloja oo. Ja oon koko ajan halunnu tietää lisää ja haluan tuntee ihmisiä ja haluan verkostoitua.⁶⁹⁶

Haastateltavan kiinnostus kohdistuu historiaan ja sen tutkimukseen sekä toisaalta käsityöperinteen eteenpäin viemiseen. Käsityöläisen tulee haastateltavani mukaan tulevaisuudessa miettiä tarkoin erikoistuminen johonkin tiettyyn asiaan, sillä ainoastaan silloin voi löytää kysyntää tuotteilleen. Myös toinen haastattelemani käsityöläinen kuvasi kokovuotisen päätulon hankkimisen käsityöläisenä erittäin haastavaksi. Muinaistekniikoita kouluttanut haastateltavani näki avainasiaksi monipuolisuuden sekä asiantuntijuuden ja käsityöläisyyden yhdistämisen. Lisäksi hänen mukaansa on

693 TYKL/AUD/1040.

694 eDelfoi-kyselyssä nähtiin elävöittäjäryhmien tulevaisuudessa edelleen ammattimaistuvan. Toisaalta pelättiin sitä, miten taloudellisesti kannattavaksi toiminnaksi elävöittämisestä on tulevaisuudessakaan. ”Kiinnostusta asiakkailta ja yleisöllä riittää, mutta raha on tiukassa”, kommentoi yksi panelisti aihetta. (TYKL/AUD/1205.)

695 TYKL/AUD/1041.

696 TYKL/AUD/1041.

myös tyypillistä, ja tulevaisuudessa mahdollisesti yhä tyypillisempää, että käsityöläisillä saattaa olla myös muita tulonlähteitä, esimerkiksi matkailuun ja museoalaan liittyvien elämispalveluiden kautta. Näin käsityöläisyyteen liittyvä elämäntapa on osittain muuttunut tai on muuttamassa muotoaan ”sesonkiluontoiseksi” työnteon tavaksi.⁶⁹⁷

Haastattelemani yksityisyrittäjänä toimivaa käsityöläistä työllisti haastatteluajan kohtana keskiaikamarkkinat päätoimisesti neljä kuukautta vuodessa. Haastateltava on vastannut markkinoiden puvustamisesta ja kokenut viime vuosina avustajien hankkimisen hankaloituneen entisestään. Hätäavuksi hän on välillä saanut ystävänpalveluksena tuntemiaan ammattilaisia auttamaan puvustamisessa, mutta on kokenut huonoa omaatuntoa työn teettämisestä ilmaiseksi. Haastatteluaikaan vuoden 2015 joulukuussa haastateltava pohti työn ja harrastuksen yhdistämisen mielekkyyttä:

Ja tietysti tässä on nyt ku viidettä kesää tekee, niin vähän miettii et onko, ku tää ei oo enää kauheen, tää ei oo kannattavaa, et pitäiskö vaan sit? Et jos ei täst tuu muutosta [taloudellisessa kannattavuudessa], nii voi joutuu lähtemään.⁶⁹⁸

Aikaisemmin markkinoita oli järjestetty kaupungin organisaation osana, mutta haastatteluajankohdan aikana järjestäminen oli ulkoistettu yhdistykselle. Haastateltava koki, ettei kaupungin organisaatiossa välttämättä ymmärretty sitä, miten resurssit riittävät ainoastaan juuri ja juuri tapahtuman järjestämiseen.

Etä täs oli just tossa, olikse se nyt toukokuussa, kun oli nää kaks keskustelua täs raatihuoneella, järjestettiin tän alueen kehittämisestä ja mä istuin sit siellä meidän yhdistyksen edustajana, niin siinä ei edes käsitelty näitä kahta tapahtumaa. Ne vaan sivuutettiin oletuksena, et nää on olemassa. [-] Etitään uusia juttuja, kun pitäis ennemminki turvata nää olemassa olevat.⁶⁹⁹

Tapahtuman kasvettua massatapahtumaksi on haastateltavan mukaan osittain unohtunut se, millä resursseilla tapahtumaa tehdään, ja toisaalta myös se, että isojen ihmismassojen liikuttelu pienehköllä alueella on hankalaa. Haastateltava koki tuolloin, että järjestelyorganisaatio oli tietyllä tavoin risteyskohdassa: tulevaisuuden varalle pitäisi keksiä uusia tapoja rahoittaa ja resurssoida tapahtumaa.⁷⁰⁰ Harrastajavoimin pyritettävän massatapahtuman organisointi tuntui jo ajoittain liian raskaalta.

Myös muut kuin esihistorian elävöittäjät olivat pohtineet työn mielekkyyttä suhteessa siihen, miten ala tarjoaa elantoa. Arkeologien ammattikunnassa tunnetaan hyvin alan vaihtamiseen liittyvät pohdiskelut ja moni on myös päätenyt vaihtamaan

697 TYKL/AUD/1021. eDelfoi-kyselyssä vastaajat uskoivat muinaistekniikoiden ja -taitojen hyödyntämisen matkailualalla kasvavan entisestään tulevaisuudessa. Tätä pidettiin myös toivottavana ilmiönä. ”Monimutkaistuvassa tietoyhteiskunnassa ihmiset kaipaavat vastapainoksi itse tekemistä, hitaalla rytmillä, vanhoja aitoja tekniikkoja hyödyntäen”, pohti yksi vastaajista kiinnostusta muinaistekniikoihin. (TYKL/SPA/1205.)

698 TYKL/AUD/1041.

699 TYKL/AUD/1041.

700 TYKL/AUD/1041.

alaa jossain vaiheessa uraansa. Erään haastateltavan kanssa keskustelu asiasta kuului seuraavasti:

M: Ook sä koskaan ihan oikeesti harkinnu, et sä vaihtaisit ihan täysin alaa?

H: Olen, monesti. Tai mua ei haittais esimerkiks semmonenkaan, et tehdä jotain ihan muuta työtä ja sit tavallaan ”harrastaa” arkeologiaa. Et jotain kirjoitusduunia tai jotain pikkujuttua sä pystyt tekeen sivutoimisestikin ihan yhtä hyvin, ettei se mua tavallaan haittais yhtään tehdä jotain ihan muutaki.

M: Ook sä ihan konkreettisesti hakenu jotain muita juttui?

H: Olenhan mä kaiken näköst hakenu.⁷⁰¹

Haasteltava ei ajatellut alanvaihtamisen olevan epäonnistumisen merkki. Haastateltavani koki, että hänen taustansa ja monipuolinen työkokemuksensa mahdollisti sen, että saattaisi tarvittaessa hakeutua takaisin esimerkiksi asiakaspalvelutyöhön. Hän piti nykyhetken realismina, ettei esihistoriamatkailu ainakaan toistaiseksi pysty tarjoamaan pysyvää ja taloudellisesti riittävää toimeentuloa. Tähän ansainnan problematiikkaan liittyy myös se, että arkeologian popularisointia tehdään usein freelance-pohjalta. Tässä ongelmaksi koettiin se, että melko usein oletuksena on, ettei arkeologille tarvitsisi maksaa tehdystä työstä, esimerkiksi kohteen opastamisesta. Omaa työtä saattaa myös olla vaikea hinnoitella ja toisaalta tilaajan asenteet saattavat vaikeuttaa palkkiosta sopimista:

Oli kuitenkin tahoja, et törmäs siihen, et oletettiin, et arkeologi vaan tulee ihan ilmatteeks ja kertoo asioita.⁷⁰²

Haastateltavani on kuitenkin tehnyt myös ilmaiseksi ”keikkoja”, esimerkiksi vanhusten historiakerholle. Kun koko kerhon toimintaa pyöritettiin vapaaehtoisvoimin, hän antoi myös oman osuutensa toiminnalle ilmaiseksi. Tällaiset vapaaehtoistyön muodot jäävät helposti huomaamattomiksi työnteon muodoiksi. Sekä kulttuurialan ilmaistyöstä että vapaaehtoistyön muodoista on viime aikoina keskusteltu ja pyritty tuomaan esille piilossa olleita epäreiluiksi koettuja käytäntöjä sekä purkamaan niitä.⁷⁰³

Moni haastateltavistani oli erittäin kokenut esihistorian elävöittäjä ja matkailun kehittäjä omassa työympäristössään. Joidenkin haastateltavien kanssa keskustelimme

---

701 TYKL/AUD/1032.

702 TYKL/AUD/1032.

703 Kupola, Yhteiskunnan toimintasektorit, <https://kupolahumak.wordpress.com/kulttuuripolitiikan-sektorit/> (luettu 16.3.2020). Tulevaisuudesta ennakoidaan, että kulttuurialan työskentely tulee olemaan yhä enemmän hankkeistettua ja yrityspohjaista toimintaa sekä hybridimuotoista siten, että kulttuurityö tulee lomittumaan muiden sektoreiden työhön. Osallistamisen muodot ja digitalisaatio nähdään myös toiminnan muotoja muokkaavina isoina ilmiöinä. Uhkakuvana taas nähdään kuntien vetäytyminen kulttuuritoiminnan rahoittamisesta. ”Fiksuun yritystoimintaan” uskottiin myös eDelfoi-kyselyssäni, sillä moni vastaajista piti todennäköisenä julkisen rahoituksen vähenemistä sekä sitä, etteivät päättävät tahot tule tulevaisuudessakaan tunnistamaan arkeologisen kulttuuriperinnön tuotteistamisen potentiaalia. Innovatiivisia avauksia ja tuotteistamisen monimuotoisuutta odotetaan myös juuri yrittäjien puolelta. (TYKL/SPA/1205, erityisesti vastaukset liittyen osioon ”Toimintaympäristö”).

siitä, mitä toiminnalle tapahtuu, kun he jäävät eläkkeelle tai jättäytyvät muuten pois toiminnasta.

M: Mitä tapahtuu sen jälkeen, ku sä lähdet vaik eläkkeelle?

H: Tulee seuraava, joka pistää hihat heilumaan. ... Joo, jos ylipäätään tulee seuraava. [--] Mut se on ihan selvä, et emmä sitä tilannetta pelkää lainkaan.⁷⁰⁴

Tässä keskustelun pätkässä nousi esille haastateltavan vahva usko toiminnan jatkumiseen ilman hänen itsensä läsnäoloa. Kuitenkin samanaikaisesti hän otti esille myös sen mahdollisuuden, ettei omalle työlle tulisikaan ketään jatkajaa. Tätä hän ei kuitenkaan pitänyt kovin todennäköisenä, vaan hän hyvin nopeasti esitti näkemyksensä toiminnan jatkuvuudesta. Vaikka toiminta olisi kietoutunut hyvinkin voimakkaasti johonkin tiettyyn henkilöön, ajateltiin yleensä, että uusia tekijöitä kyllä ennen pitkää tulisi. Toivottiin myös, että toiminnan muodot muuttuisivat ja että esihistoria olisi yhä voimakkaammin läsnä ihmisten arjessa:

Profiloituis selkeesti se, että tääl on jotain ainutlaatuista arkeologista löytöaineistoa ja että se näkyy täällä arkipäivässä edelleen, mut siis uusiutuvana asiana. Että ei välttämättä näitä koruja olis enää myynnissä, vaan se nivoutuis siihen tämänpäiväseen elämään.⁷⁰⁵

Tulevaisuuden arkeologian ammattilaisilta kysytään haastateltavien mukaan siis erityisesti joustavuutta, monialaisuutta ja monitaitoisuutta. Myös teknologista osaamista pidettiin tarpeellisena tulevaisuudessa. Yksi haastateltavani tiivisti seuraavalla tavalla tulevaisuuden humanistin työnkuvan:

Kyl mä nyt haluan uskoo, et humanistei tarvitaan, mut et mun mielest humanistien on vaan pakko muuntuu ja hankkii uusia osaamisaluei myöski. Et siis on se humanisti ja sit tutkijahumanisti tai opettajahumanisti niin pakko sen on ajatella nii, et jos se täält joskus yliopistost valmistuu kaksvitosenä, ni se joutuu sen lisäksi iha oikeest lukemaa ittelles varmaa neljä tai viis muutaki ammattii sit viäl, et siis se vaan on nyt sit tätä aikaa.⁷⁰⁶

Haastateltavistani suurin osa edustaa ikäluokkia, jotka ovat luoneet, suunnitelleet ja kehittäneet esihistoriamatkailun mahdollistavia asioita: muinaisjäännösten hoitoa ja esittelytapoja, arkeologisia opastuskeskuksia ja matkailupalveluja arkeologiseen kulttuuriperintöön pohjautuen. He edustavat näin alansa pioneereja – niitä, jotka ovat luoneet ensimmäisiä matkailutuotteita alalle ja samalla kehittäneet muinaisjäännösten hoitojärjestelmiä siten, että matkailu kohteille on ylipäätään mahdollistunut. Museologi Solveig Sjöberg-Pietarisen sukupolvijaottelussa nämä toimijat toisaalta edustavat

---

704 TYKL/AUD/1049.

705 TYKL/AUD/1049.

706 TYKL/AUD/1046.

alansa pioneereja, toisaalta myös hallinnointiin ja järjestelmien luomiseen keskittyvää kehittäjä sukupolvea. Esihistoriamatkailun seuraavan sukupolven tulisi Sjöberg-Pietarisen sukupolvijaottelun mukaan olla yhä voimakkaammin yleisötyöhön keskittyvää, välittäjän ammattikuvan omaksunutta sukupolvea. Tämä uuden sukupolven esiintulo on jo näkyvässä tutkimuksen teko hetkellä, sillä esihistoriaa elävöitetään tällä hetkellä jo toisilla tavoilla kuin vielä haastattelujen teko aikaan vuosina 2013–2015. Seuraavassa osassa lähdetäänkin kuvailemaan matkailun mahdollisia tulevaisuuksia sekä niitä toimijoita, joita nämä tulevaisuudet tarvitsisivat toteutuakseen.

**OSA III:
TULEVAISUUSKUVIA –
MATKAILUA ARKEOLOGISILLA
MAASTOKOHTEILLA**

Tulevaisuuskuvat ovat hetken kuvauksia jostakin tietyistä tulevaisuuden hetkestä. Tulevaisuuskuva on ikään kuin ”pysäytyskuva” tulevaisuudesta: siitä on luettavissa viitteitä nykyhetken ja siihen tulevaisuuspolkuun, joka on johtanut tulevaisuudessa kuvatun tilanteen kaltaiseen todellisuuteen. Tulevaisuuskuvat ovat siis tuokiokuvia tulevaisuudesta, eikä niiden kautta tavoitella koko tulevaisuuskuvaan johtavan polun kuvaamista, kuten skenaariotyössä tehdään.⁷⁰⁷ Koska tulevaisuus on havainnointikykyimme ulkopuolella, mahdollistavat kirjoittamalla tuotetut ja visualisoidut tulevaisuuskuvat tulevaisuuden erilaisten mahdollisuuksien kuvittelun. Tulevaisuuskuvat ovatkin etnologisen kulttuurianalyysin tavoin merkitysten tihentymiä: niissä tiivistetään aineiston olennaisia ulottuvuuksia. Billy Ehn ja Orvar Löfgren ovat ottaneet esille kulttuurianalyttisen tulkinnan yhtenä keinona dramatisoinnin.⁷⁰⁸ Tulevaisuuskuvat voidaankin nähdä tässä yhteydessä kulttuurianalyttisenä tulkintana, jossa tuodaan näkyväksi ajatusleikin voimin vaihtoehtoisia tulevaisuuksia.

Tulevaisuuskuvat vaikuttavat nykyisyyteen. Ne saattavat muokata ihmisten toimintaa: tulevaisuuskuvan takia tulevaisuutta saatetaan pyrkiä muokkaamaan paremmaksi koettuun suuntaan tai sen toteutumista pyritään estämään, siihen pyritään sopeutumaan tai pyritään voimistamaan sen toteutumisen todennäköisyyttä. Tulevaisuuskuviin kautta voidaan siten havainnollistaa vaihtoehtoisia tulevaisuuksia: ne monipuolistavat tulevaisuusajatteluamme ja saattavat nostaa esille myös jotain sellaista, mitä emme ole tulleet ajatelleeksi tai emme ole halunneet uskoa mahdolliseksi. Tulevaisuuskuva konkretisoi tulevaisuutta siten, että siihen on helpompi muodostaa mielipide ja siten siitä on helpompi myös keskustella. Näin tulevaisuuteen voidaan vaikuttaa paremmin esimerkiksi päätöksenteon eri asteilla.⁷⁰⁹

Tässä luvussa esittelen aineistolähtöisesti rakentuneet tulevaisuuskuvat matkailusta arkeologisille maastokohteille. Olen rakentanut tulevaisuuskuvat kulttuurianalyysin keinoin pohtien erityisesti aineistoa tematisoinnin, vastakohtaisuuksien, toisistaan eriävien näkemysten ja ”mitä jos” -tyyppisen ajatusten suunnanvaihdosten avulla.⁷¹⁰ Koin tulevaisuuskuvat tässä tutkimuksessa mielekkäämmäksi lähestymistavaksi kuin esimerkiksi tulevaisuudentutkimuksessa paljon hyödynnetyt skenaariot, sillä tulevaisuuskuviin avulla pystyin tiivistetyssä muodossa tuomaan esille haastattelujen ja eDelfoi-kyselyn kautta esille nousutta tulevaisuusajattelua. Samalla kykenin antamaan enemmän tilaa haastateltavien ajatuksille tietyntyyppisistä tulevaisuuksista.

Rakentamistani tulevaisuuskuvista välittyy tulevaisuudentutkija Jim Datorin neljän vaihtoehtoisen tulevaisuuskuvan malli. Dator on määritellyt neljä tulevaisuuskuvan ”arkkityyppiä”, jotka toistuvat usein skenaariotyöskentelyssä. Nämä tulevaisuuskuvat ovat kestävyuden ja järjestyksen tulevaisuus, jatkuvan kasvun tulevaisuus, romahduksen ja kriisin tulevaisuus sekä muodonmuutoksen tulevaisuus viitaten erityisesti

707 Vrt. Lehtonen 2016, 72–73.

708 Ehn & Löfgren 1990 [1982], 112–113. Ehn ja Löfgren (1990 [1982], 28) ottavat esille myös aikaperspektiivin (mennyt–nyt–tulevaisuus) huomioon ottamisen yhtenä tematisoinnin välineenä.

709 Esim. Meristö 2013, 179.

710 Ehn & Löfgren 1990 [1982], passim.

voimakkaaseen teknologiseen murrokseen.⁷¹¹ Muotoilemani tulevaisuuskuvat eivät täysin vastaa Datorin mallia, mutta samankaltaisuutta niissä on. ”Pieni on kaunista” -tulevaisuuskuva kertoo vastuullisesta lähimatkailusta, ja ”Yhdistetään ne vähäiset resurssit!” -tulevaisuuskuva viittaa matkailualan kasvuun ja keskittämiseen. ”Kyllä se vieminen sammuttaa valot” -tulevaisuuskuva taas nostaa esille romahduksen ja unohduksen teemat, ja ”Netissä räplääjät ja digivastaiset” -tulevaisuuskuvan keskiössä on tulevaisuuden teknologiat – eivät kuitenkaan niin voimakkaasti kehittyneenä versiona kuin mitä Datorin malli antaisi ymmärtää.⁷¹²

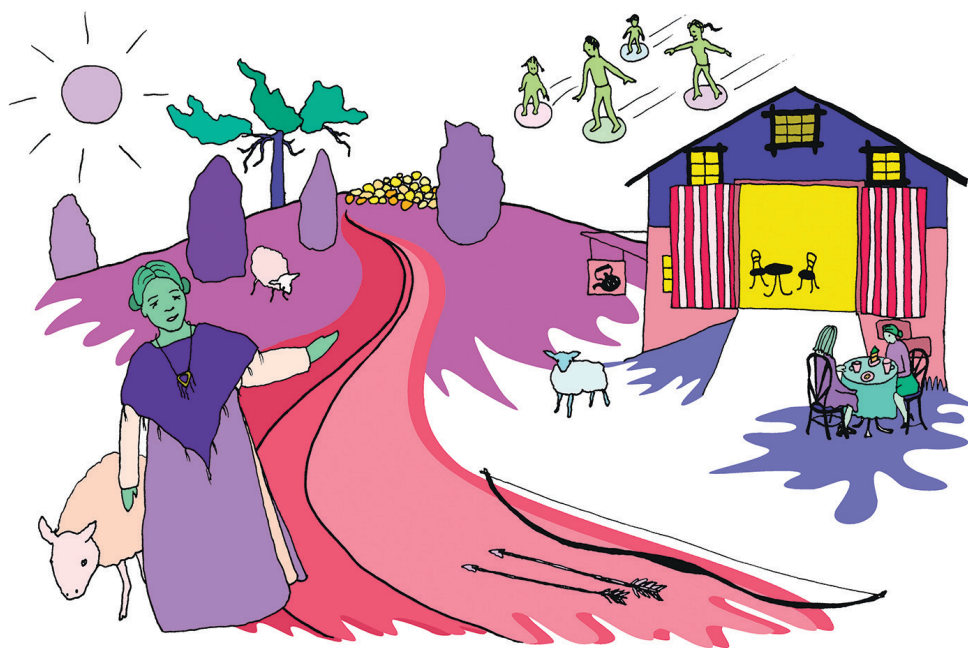
Tulevaisuuskuvia rakentaessani pyrin ajattelemaan tutkimuksen mahdollista lukijaa. Esittelen tulevaisuuskuvat siten, että tulevaisuuskuvan alkuun on kirjoitettu lyhyt tuokiokuva tulevaisuuskuvan maailmasta. Tuokiokuvia visualisoivat taiteilijan tekemät unenomaiset piirrokset. Nämä lyhyet, tarinalliset tuokiokuvat on kirjoitettu tulevaisuuden matkailijan näkökulmasta ja ne sijoittuvat ajallisesti 2050-luvulle. Niiden kautta avautuu siis matkailijan kokemusmaailma. Samalla taustalle piirtyy kuva siitä toimintaympäristöstä ja toimijoista, jotka työskentelevät matkailun parissa tulevaisuudessa arkeologisilla maastokohteilla. Tuokiokuvan alle on tiivistetysti koottu ne asiat ja ilmiöt, jotka ovat juuri tälle tulevaisuuskuvalle olennaisia. Tämän jälkeen tuodaan laajemmin esille näitä tulevaisuuskuvan esille nostamia ilmiöitä haastateltavien, eDelfoi-kyselyn vastausten sekä tutkimusaineistoani täydentävän kirjallisuuden avulla. Tulevaisuuskuvien kautta tulevaisuus tulee läsnäolevammaksi, jolloin erilaisien vaihtoehtojen pohtiminen ja niiden arviointi helpottuu. Tulevaisuuskuvat lisäävät siis parhaimmillaan ilmiöön liittyvien toimijoiden, tulevaisuuden tekijöiden, tulevaisuusvalmiuksia.

---

711 Dator 2009, 8–10.

712 Arkeologian ja arkeologian ammattilaisten tulevaisuudesta, ks. myös Maaranen 2010b.

”Pieni on kaunista” – Vastuullista toimintamatkailua lähimatkailun ilmiönä

Elokuun viimeisinä lomapäivinä lapset halusivat lähteä seikkailemaan ja toiveena oli myös nähdä kotieläimiä. Päätimme lähteä pyöräreissulle läheiselle rautakautiselle kalmistolle, jonne oli edellisenä kesänä uusittu opasteet. Olin jo etukäteen tutustunut reitin mobiiliopastukseen, joten tiesin, että lapset jaksavat sen kyllä kulkea. Läheisestä kirjastosta saa lainata sähköpyöriä kypärineen, joten matka taittui kevyesti. Kalmistolle oli tuotu kesäksi lampaita, jotka vielä laidunsivat tuuhean katajikon keskellä. Arkeologista päivää kalmistolla oli mainostettu niin, että tiesimme läheisellä maatilalla olevan samana päivänä avoimet ovet. Pysähdyimme tutustumaan maatilan töihin ja vietimme hetkisen myös tilan kesäkahvilassa. Kalmistolle olivat kyläläiset järjestäneet paikallisten harrastajanäyttelijöiden vetämiä draamaopastuksia. Paikalla oli mahdollisuus kokeilla myös jousiammuntaa ja kokeilla lautanauhan tekoa. Emme olleetkaan ymmärtäneet, miten historialtaan mielenkiintoisen paikan lähistöllä oikein asumme! Lapset jatkoivat vielä kotonakin ”arkeologisia kaivauksia” löytäen puutarhastamme pullon korkkeja, lasin palasia ja luun siruja. Tästä saimme puheenaihetta siitä, miten erilaiset roskat oikein maatuivat ja miten esimerkiksi muovi on luonnolle edelleen niin haitallinen materiaali. Lasten kanssa päätettiin myös lähteä seuraavana keväänä maisemanhoitotalokoiisiin muinaisjäännökselle.

Tulevaisuuskuvaan kulttuurianalyysin kautta nostetut asiat ja ilmiöt: lähimatkailu ja paikallisuus, kestävä kehitys tukevat toimintamallit, vapaaehtoistyön muodot, esihistorian elävöittämisen tavat

Arkeologisen kulttuuriperinnön merkitys *hyvän arkiympäristön lähteenä ja lähimatkailun resurssina* oli teema, joka toistui sekä useassa haastattelussa että eDelfoi-ky-selyssä – hieman eri sanoin kuvailtuna. Luontomatkailun kehittäminen arkeologisten maastokohteiden erityispiirteet huomioiden lähimatkailun kontekstissa nähtiin monesta eri näkökulmasta kannatettavana. Ajateltiin, että tällaisissa matkailun muodoissa yhdistyy useita tavoiteltavia matkailun kehityssuuntia. Esimerkiksi seuraavassa haastattelulainauksessa näkyy se, miten monet näkivät tulevaisuuden toivottavan kehityksen:

Pidän sitä ekologisena ja sivistävänä ja sit jos siihen yhdistyy vielä retkeily ja kaikki ni sehän on optimaalisinta, ja ehkä myös jos kansainvälisesti aattelee, ni parasta mahdollista Suomi-kuvaa myöskin.⁷¹³

Haastateltavat pohtivat tulevaisuudessa ihmisten arkielämän eriytyvän yhä voimakkaammin luonnosta, jolloin esihistoriamatkailun eksoottisen luonteen ajatellaan korostuvan entisestään.⁷¹⁴ Luonnonsuojelukohteilla on huomattu, että erityisesti kohteen maisemalliset arvot ovat niitä, joita matkailijat arvostavat vuodesta toiseen ja jotka toimivat myös matkailun vetovoimatekijöinä.⁷¹⁵ Samalla tavoin tietyt arkeologiset kohteet, kuten esimerkiksi linnavuoret tai pronssikautiset rökkiöt, voivat toimia nimenomaan maisemallisina kohteina tarjoamiensa näkymien takia. Näin arkeologisten maastokohteiden luontokohteen ominaisuudet saattavat nousta aikaisempaa merkityksellisempään asemaan.

Paikallisuuden, paikallisen elämän ja paikallisen menneisyyden, kokeminen on voimakas matkailun trendi, joka todettiin monessa haastattelussa.⁷¹⁶ Haastatteluiden kautta välittyi ajatus, että tulevaisuudessa yhä olennaisemmaksi nousee kulttuurisen kestävyuden näkökulmat eli esimerkiksi se, millä ehdoin ja miten paikallisten ihmisten elämään voidaan tuoda turistinen ulottuvuus.⁷¹⁷ Monissa haastatteluissa kuvastui toive, että arkeologisiin maastokohteisiin suuntautuva matkailu olisi Suomessa tulevaisuudessa edelleen melko pienimuotoista, ”kotiseututuotteeksi” muotoiltua. Paikalliset asukkaat ja koululaiset nähtiin potentiaalisina ja toisaalta myös tarpeellisina kävijäryhminä, sillä moni oli myös huolissaan koululaisten historiatietoisuudesta ja historian ymmärryksen kehittymisestä.⁷¹⁸ Ajateltiin myös, etteivät arkeologiset

713 TYKL/AUD/1052.

714 TYKL/AUD/1047.

715 TYKL/AUD/1044.

716 Esim. TYKL/AUD/1021; TYKL/AUD/1024; TYKL/AUD/1035; TYKL/AUD/1037; TYKL/AUD/1040.

717 Esim. TYKL/AUD/1035; TYKL/AUD/1037.

718 Esim. TYKL/AUD/1023; TYKL/AUD/1040.

maastokohteemme välttämättä myöskään pysty tyydyttämään kansainvälisten matkailijoiden odotuksia.⁷¹⁹ Eräs haastateltavista näki, että ”pieni on kaunista” -ajattelu-tapa olisi nimenomaan tavoiteltavaa tulevaisuudessa. Esimerkiksi kävijämäärien kasvattamisen sijaan olennaista olisi pyrkiä tuottamaan yksilöllisiä, syviä kokemuksia, jotka mahdollistuvat parhaiten pienimuotoisen matkailun avulla.

Täytyy tulla tilaa pienemmille asioille. Ja sitten nimenomaan pienemmille sellaisille asioille, joista sitten tulee kuitenkin sitä henkistä tai kulttuurista pääomaa.⁷²⁰

Tulevaisuudessa tulee semmosii uudentyypisiä matkailutrendejä, joissa oikeesti tavallaan menään lainausmerkeissä omalle takapihalle, ja se että sieltä löytyy sitte se joku kiinnostava juttu, niin muinaisuus ja kädäntaidot ja kulttuuriperintö ylipäättään on oikeestaan ihan melkeen määräävässä asemassa siinä.⁷²¹

Taloudellisen voiton tavoittelun ja tulosten mittaamisen sijaan tulevaisuudessa tulisi haastateltavan mukaan olla sijaa myös toisenlaisille arvoille.

Et ku ihmiset paahtaa siitä esimerkiks Halikon kohdalla, ku siin on monta hoidettua muinaisjään-nöstä, et siel on rautakautinen asuinpaikka tai uhrikuppikallio, mut näkee jo, että on hoidettu pelto-saareke ja katajaketo, et jotain erityistä niissä voi olla, ni mä aina ajattelen, että sekin on semmonen tärkeä merkitys, mikä niillä kohteilla on.⁷²²

Haastateltavat näkivät suomalaisen luonnon puhtauden ja hiljaisuuden tulevai-suuden myyntivalttina, tulevaisuuden resurssina.⁷²³ Maiseman merkitys ihmisten hyvinvoinnille, hitauden, syventymisen ja hiljaisuuden mahdollisuudet, ovat läsnä arkeologisessa kulttuuriperinnössä, kuten kulttuurimaiseman kerroksellisuudessa. Nämä arvot ovat läsnä niin arkimaiseman kuin matkailumaisemankin yhteydessä. Haastateltavat nostivat esille omaehtoiseen liikkumiseen ja kohteiden itsenäiseen löytämiseen liittyviä onnistumisen elämyksiä ja ilon tunteita. Monet näkivät, etteivät kaikki kohteet ylipäättään kaipaa elävöittämistä tai tuotteistamista. Havaittavissa oleva muinaisjäänös ja paikan henki voivat olla riittävästi itsessään synnyttääkseen elä-myksen. Eräs haastateltavista kuvaili asiaa näin:

Jotenkin mua puhuttelee ihan se semmonen vaatimattomuus tietyllä tavalla, ihan vaan se paikka tai se sellasenaan. Et mä en kaipaa siihen, et se pitäs paketoida jotenki tai siellä olla joku spektaakkeli

719 TYKL/AUD/1040.

720 TYKL/AUD/1033.

721 TYKL/AUD/1021.

722 TYKL/AUD/1033.

723 Esim. TYKL/AUD/1033; TYKL/AUD/1037.

tai mitään välttämättä erikoista, et se tietyllä tavalla kuulostais kiinnostavalta. [--] Jotenki paikan haltuunotto on tärkeitä.⁷²⁴

Haastateltavien esittämät ideat paikallisesta toiminnasta ja sen kehittämisestä olivat maanläheisiä ja käytännöllisiä mutta silti kokeilunhaluisia. Seuraavassa lainuksessa on esimerkki omatoimimatkailuun liittyvästä ideasta, jota on ajateltu myös tuotteistamisen näkökulmasta:

Me ollaan joskus mietitty, et me voitais tehdä semmosii kartoja ja esimerkiksi kirkonkylässä vois hyvin olla fillarei lainattavana. Meil oli jopa valmis suunnitelma, et firmat sais sponsoroida ja tehdä oman mainosfillarin. Sitte joku näist yrittäjistä antais eväskorin mukaan ja joko opas lähtis mukaan tai sit jos ne on omatoimisii, niin niille kerrotais, missä voi käydä. [--] On muinaispelto, mis vois käydä piknikillä ja on näit linnavuoria ja muita kohteita, piilokirkkoo ja muita historiallisii kohteita.⁷²⁵

Tässä ideassa tiivistyvät monet matkailun trendeiksi laskettavat ilmiöt: omatoimimatkailu, ekologisesti toteutettava lähimatkailu, yritysyhteistyö ja matkailijan seikkailuhenkisyys. Myös matkailuun liittyvää liikkumista pohdittiin haastatteluissa. Esimerkiksi yksi haastateltavista näki pyöräilyn tulevaisuuden matkustamisen isona trendinä. Suomalaisilla on ollut tennis-, golf- ja lasketteluvillityksiä, ja myös pyöräilyssä hän näki samanlaisia piirteitä.⁷²⁶ Pyöräily taas mahdollistaa itsenäisen tutustumisen arkeologisiin maastokohteisiin, joten tämän trendin tulo saattaisi lisätä omatoimimatkailijoiden määrää kohteilla.

Lähimatkailua tarkasteltiin haastatteluissa myös *yksityisyrittäjyyden* kautta. Valtion ja kuntien roolin matkailun kehittämisessä nähtiin tulevaisuudessa heikkenevän ja matkailun tuotteistaminen nähtiin ensisijaisesti pienyritysten tehtäväkenttään kuuluvana.⁷²⁷ Pienyrittäjän nykyhetken toimintaympäristöä kuvailtiin kuitenkin siten, että suurin osa ajasta kuluu yrityksen normaalin arjen pyörittämiseen, jolloin kehittämistyölle jää vain harvoin aikaa ja mahdollisuuksia. Tähän kehittämistyöhön toivottiin yhteiskunnalta tukea.⁷²⁸ Matkailun kehittämistyössä haastateltavat nostivat esille tarpeen konkreettisiin, yrittäjiä suoraan hyödyntäviin toimenpiteisiin.⁷²⁹ Eräs haastateltava kuvaili hanketyöhön liittyvää toimintaa yrittäjän näkökulmasta:

Usein on hyvä alkuinnostus, mut se yrittäjän aika on rajallinen – aika teettää sen ongelman. Käytännössä sitte ei ehkä kuitenkaan ehditä siihen paneutumaan. Mut varmaan tärkeintä on se, et hankkeis

724 TYKL/AUD/1048.

725 TYKL/AUD/1037.

726 TYKL/AUD/1042.

727 TYKL/AUD/1027.

728 TYKL/AUD/1050.

729 TYKL/AUD/1040.

pitäisi olla aika vahva yrittäjäkohtainen kehittäminen. Et ei vaan pidetä jotain yleisellä tasolla olevia koulutuksia ja muuta.⁷³⁰

Tässä haastateltava nosti esille yrittäjän arkeen ja yritystoiminnan käytännön työhön liittyvän asian: sen, että kehittämistyössä pitäisi pyrkiä pienimuotoisiin, ruohonjuuritason muutoksiin, jolloin yrittäjillä olisi paremmin motivaatiota sitoutua mukaan kehittämishankkeisiin. Tässä ongelmaksikin taas on koitunut se, että tällaisissa hankkeissa omarahoitisuus on yleensä suurempi, kun taas harvat matkailuyritykset voivat panostaa omaa rahaa hankekehittämiseen.⁷³¹

Yrittäjiltä perätiin paitsi liiketoiminnallista ja tuotteistamiseen liittyvää osaamista myös kulttuurista ymmärrystä arkeologista kulttuuriperintöä kohtaan. Taloudelliset realiteetit tunnustettiin ja todettiin, että yrittäjiksi ryhtyvät tarvitsevat myös tulevaisuudessa erityistä pitkäjänteisyyttä, sillä taloudellinen kannattavuus syntyy alalla hitaasti. Sivuelinkeinon mahdollisuuksia haluttiin nostaa enemmän esille. Esimerkiksi monilla maataloilla olisi mahdollisuuksia tuoda paikallisia kohteita näkyvämmäksi maatilamatkailumarkkinoilla.⁷³² Yksityisyrittäjyydestä kokemusta omaavat haastateltavat korostivat sitä, että yrittäjyydessä olennaista on joustavuus ja muutoskestävyys – yrityksen tulee pystyä muokkaamaan toimintaansa tilanteiden vaatimilla tavoilla. Tämä vaatii yrittäjiltä ennakkointikykyä ja sellaista joustavuutta, jota ei välttämättä isommista organisaatioista löydy.⁷³³

Toiminnan vapaus nähtiin olennaisena asiana myös paikallistasolla, esimerkiksi kunnallisessa työssä. Pidettiin tärkeänä, että kehittämistyötä arvostetaan ja mahdollistetaan siten, että asiasta kiinnostuneilla toimijoilla on vapaus toimia parhaaksi katsomillaan tavoilla. Tämä toiminnan vapaus nousi arvostuksessa jopa resurssien tarjoamisen edelle, sillä vastauksissa ei nähty kovin realistisena sitä, että kuntatalous antaisi myöten panostaa esihistoriamatkailun kehittämiseen ainakaan lähitulevaisuudessa.⁷³⁴ On myös tärkeää, että paikallisten panos huomioidaan ja tehdään näkyväksi. Eräs haastateltava kertoi esimerkiksi matkamessujen järjestelyistä ja siitä, miten eri kunnissa toimittiin. Haastateltava nosti esiin oppaiden työn arvostuksen:

Siäl on siis paljo vapaaehtosii, jotka tekee siäl näis kohteis töitä, mut niist pidetää hyvää huolta. Niil järjestetää kaikennäkösii tapaamisii ja koulutust ja matkailuu ja tämmösii. Muistetaa joulun ja on tämmöst tietty huolenpitoo, ni ihmiset haluu tulla.⁷³⁵

Haastateltava koki, että vapaaehtoistyöntekijöiden ja paikallisten aktiivien huomiomisessa on eri kunnissa ja kaupungeissa suuria eroja: on halua huomioida heidän

730 TYKL/AUD/1040.

731 TYKL/AUD/1040.

732 TYKL/AUD/1027.

733 TYKL/AUD/1046.

734 TYKL/AUD/1027; TYKL/AUD/1049.

735 TYKL/AUD/1030.

tekemänsä työ, mutta toisinaan myös taipumusta pitää heidän työpanostaan itsensä selvyytenä tai jopa rasitteena muulle työlle. Samalla kritiikkiä annettiin myös sille, että monissa matkailun kehittäjäorganisaatioissa vaaditaan maksua yhteismarkkinointiin osallistumisesta. Pienillä toimijoilla ei ole tähän varaa.⁷³⁶

Yhteistyö nähtiin monessa haastattelussa välttämättömänä keinona kehittää jotain uutta ja suurempia yleisömääriä kiinnostavaa.⁷³⁷ Paikallisia toimijoita yhteen kokoamalla saataisiin luotua uudenlaisia toiminnan tapoja ja mielekästä toimintaa useille eri toimijoille. Erityisesti yllättävät yhdistelmät, kohtaamiset ja kohtauttamiset, avavat ajattelun ja toiminnan mahdollisuuksia. Myös paikallisten toimijoiden joukosta löytyy yleensä tahoja, jotka eivät ole aiemmin tehneet asioita yhdessä. Tähän arkeologian, esihistorian ja menneisyyden tulkintojen mukaan tuominen voisi tuoda myös arkeologian elävöittämiseen ja matkailukäyttöön uudenlaisia tapoja toimia ja tuottaa elämyksiä asiakkaille. Samalla tavoin viranomais tahojen, kuten Museoviraston, Metsähallituksen ja Senaatti-kiinteistöjen, välisessä yhteistyössä nähtiin mahdollisuuksia tuottaa uudenlaista toimintaa yhdistetyin resurssein.⁷³⁸

Perusinformaatiota kohteista toivottiin *digitaalisiin muotoihin* yhä suuremmissa määrin. Vastajaat toivoivat esimerkiksi avointa karttapalvelua, jossa kävijä voisi yksilöllisesti suunnitella käyntikohteensa ja kulkureittinsä. Samalla varsinaisen matkailuinfrastruktuurin luomisen ajateltiin suurella osalla kohteita rakentuvan hyvin pienimuotoiseksi. Yksinkertaisuus, luonnonläheisyys ja pienimuotoisuus olivat tulevaisuuden kuvauksissa toistuvia elementtejä. Esimerkiksi Lapin Sammallahdenmäelle suuntautuvaa matkailullista tulevaisuutta kuvailtiin tältä pohjalta:

Et se ei tarvii nii kauhee paljoo erilaisii rakenteit sin tullakkaa, et opastust voidaan kehittää vähitellen ja niit fasiliteettei voidaan kehittää vähitellen. Et sille sopii semmonen luonnonkohde, se semmonen yksinkertaisuus kyl sopii sinne.⁷³⁹

Erityisesti markkinoinnin parissa haastateltava näki tarpeita kehittämistyölle, kuten myös tuotteiden uudistamisessa ja ennakkoluulottomassa kehittämistyössä. *Elävöittämistä*, tarinallistamista, arkeologian ”höystämistä” pidettiin merkityksellisenä tulevaisuudessakin. Tämä nähtiin merkittävänä asiana erityisesti niille kävijöille, jotka eivät lähtökohtaisesti ole kiinnostuneita arkeologiasta tai kohteesta itsessään.

736 TYKL/AUD/1030; TYKL/AUD/1050.

737 Esim. TYKL/AUD/1042. Eri toimijoiden välinen yhteistyö ja verkostomaiset toiminnan muodot nähtiin myös eDelfoi-vastauksissa tulevaisuudessa uusia ideoita ja toimintamalleja tuottavana toimintana. Yksi vastaajista piti mahdollisena itsenäisten kyläkeskusten ottavan kehittämistyöstä vastuuta, jolloin nimenomaan paikalliset toimijat voisivat yhteistyössä saada luotua palveluja lähimatkailuun. ”Pari kolme samanhenkistä, mutta eriävistä lähtökohdista toimivaa, on enemmän kuin yksi ynnä yksi ynnä yksi. Ideat saavat flowta ja huonot karsiutuu helpommin”, pohti yksi vastaajista yhteistyön positiivisia puolia. (TYKL/SPA/1205.)

738 TYKL/AUD/1026.

739 TYKL/AUD/1028.

Se ei iha pelkästää se, et mennää kattomaan, et täsä on nyt tämä kiviröykkiö on tämän kokone ja tämä on tämän kokonen, niin se ei mun mielest riitä, vaan kyl siin pitäa olla se tarina lisäksi, miks nää ihmiset on tehny ja mitä niist voi olettaa.⁷⁴⁰

Haastateltava piti erityisen tärkeänä kohteisiin liittyvää arkeologista tutkimusta, josta elävöittämisessä voi ammentaa tietoa juuri tietystä kohteesta. Maastossa sijaitsevalle muinaisjäännökselle voisi hänen mukaansa myös suunnitella jokaiselle vuodenajalle jotain uutta ja mielenkiintoista ja noudatella näin esimerkiksi perinteiseen vuodenvuoroon liittyvää tietoutta. Elävöittäjille merkityksellistä on haastattelujen mukaan paitsi itse tapahtumat ja niissä esiintyminen, myös niiden valmistelu: yhdessä tekeminen ja suunnittelu. Eräässä vapaaehtoisista koostuvassa ryhmässä jokainen oli tehnyt itselleen kengät suutarin ohjeiden mukaisesti. Työ ei ollut helppoa ja siihen meni paljon aikaa; haastateltava arvioi, että kengät valmistuivat kahden-kolmen kuukauden aikana, kun niitä tehtiin joka viikonloppu yhdessä. Käytännön kekseliäisyys, tavat tuoda menneisyys eläväksi, on tuottanut mielihyvää ja onnistumisen kokemuksia:

Me täsä vuos taka sit vedettii yhdet kuuskymppisetki sillai, et näi talvel yks juhlakalu halus muinase menuun ja mehän teimme. Kyllä vähä yleisö oli hämmästyny, ku käskettii ruvet sormil syömään. No kaikist suurin ongelma si, miten me laitamme savukalan tarjolle. Meil oli savustettu kala. Sit me keksittiin: me otettiin vaa ne nahat siit keskiosast pois ja sit ku ne oli ottanu toise kylje, sit käännettiin toisin päin. [--] kuoren palasel ja puol tarjottiin.⁷⁴¹

Moni haastateltava pyrki elävöittämisessä mahdollisuuksien mukaan autenttisuuteen, tutkittuun tietoon perustuvaan toteutukseen. Välillä kuitenkin tässä autenttisuuden vaatimuksessa on jouduttu joustamaan. Tämä huomioitiin kuitenkin itse elävöittämistapahtumassa:

Kyl esimerkiks mää väittäsin kyl, et ruuan laittoki on ollu helppoo sen jälkee, ku pata keksittii. Et oikeesti se, et ku yrittää pysyy siin autenttisuus. Silmälasithan on nyt ollu ainoot, mitä me oon suvereenisti todettu, et niist me ei void pinnat. [--] Sit vaa ihmettel, et ”Kato ko, oottekste nähny tällasii lasinpalasii, ko joku oli tän jättäny. Näil muute näkee aikast hyvin.” Joku tämmöne höplä juttu siihe sit täytyy vetää.⁷⁴²

Yleisesti ottaen koettiin, että harrastajaryhmien ikäpolvien välillä saattaa olla eroa siinä, millä tavoin kiinnostutaan muinaisuudesta. Vanhemman polven nähdään harrastavan enemmän puhtaasti tietoon ja tieteeseen suuntautuen, kun taas nuoremman harrastajakunnan kiinnostuksen nähtiin suuntautuvan enemmän elävöittämiseen

740 TYKL/AUD/1030.

741 TYKL/AUD/1030.

742 TYKL/AUD/1030. Toinen autenttisuudesta joustamiseen liittynyt päätös oli sisäpuolelta lasitettujen saviastioiden käyttäminen, sillä huokoisista saviastioista ei nykyisten hygieniasäännösten mukaan voi tarjoilla ruokaa.

ja kokemuksellisuuteen: ”Harrastetaan sillä tavalla itse siihen eläytyen”, kuvaili yksi haastateltavani itseään nuorempien kiinnostusta esihistoriaan ja arkeologiaan.⁷⁴³ Haastateltava koki, että jonkin asteinen heittäytyminen vieraaseen aikakauteen antaa uudenlaisen kokemuksen sinänsä tuttuhinkin tapahtumiin.

Mun mielestäni esimerkiksi keskiaikamarkkinoissa saa jo enemmän irti, ku pukeutuu keskiaikavaatteisiin. [--] Sit välil, ku menee omis vaatteis, ni on ihan ku ois millä tahansa markkinoilla. Ja sit on kuitenkin sellanen oma kaveripiiri, mitkä on siinä samas jutus mukana, ni se on ihan kiva porukalla mennä sillee yhdessä pukeutuneena.⁷⁴⁴

Arkeologinen kulttuuriympäristö osana hyvää ja mielekästä arkea nähtiin myös mainostamisen ja tiedottamisen viitekehyksissä. Arkeologian *popularisointi ja tiedonvälittäminen* kuuluvat tulevaisuudessa yhä enemmän arkeologien työnkuvaan, tai näin ainakin haastateltavani kokivat. Tällä hetkellä arkeologit hyödyntävät esimerkiksi Facebookin ja Instagramin tyyppisiä sosiaalisen median kanavia tuottamalla lyhyitä juttuja tutkimushankkeisiin liittyen.

Voi olla aika pieni juttu, mutta meille se [Facebook-sivu] on iso juttu, koska siellä me voidaan välillä tupsauttaa ja muistutella arkeologisestakin kulttuuriperinnöstä pieninä uutisina. Ne ei täydy olla semmosii iha valtavia, isoja tiedotteita. Se on meille semmosen vapaamuotosemman viestinnän kanava.⁷⁴⁵

Tavoitteena on ollut murtautua mukaan ihmisten arkipäiväiseen elämään ja tuoda arkeologista tutkimusta näin lähemmäksi yleisöä. Arkeologian ”valtavirtaistumiseen” eivät haastateltavani arkeologisen tiedon ja tulkinnan haastavuudesta johtuen usko, vaikka kiinnostuneen yleisön määrä kasvaisikin.⁷⁴⁶ Tämän hetken haasteena popularisoinnin suhteen on se, ettei oikein mikään taho ole ottanut sitä varsinaisesti vastuulleen. Osittain syyksi nähtiin se, että arkeologiaa voi pitää verrattain nuorena tieteenalana, jolloin on ainakin aiemmin ollut voimakas tarve korostaa sitä vakavasti otettavana tieteenä. Haastateltavani kuvailivat popularisoinnin tilannetta nykyhetkessä näin:

Kaikki tietää, et pitäs myös yhteiskunnallisesti vaikuttaa, mut sit kaikki ajattelee, et voi ku joku toine tekis.⁷⁴⁷

---

743 TYKL/AUD/1024.

744 TYKL/AUD/1024.

745 TYKL/AUD/1049.

746 TYKL/AUD/1034.

747 TYKL/AUD/1034.

Meilt puuttuu luottamus siihe meiän omaan aiheeseen, alaan... ihan niinku loppuun asti. Koska jos me ajateltais, et tää on tosi hyvä juttu ja tästä pitää kaikkien tietää, ni meil ei oiskaan ongelmaa sen popularisoinnin kanssa.⁷⁴⁸

Arkeologian popularisointia tarvitaan paitsi suurelle yleisölle, myös paikallisesta näkökulmasta. Arkeologiset kohteet ja niiden merkitykset eivät automaattisesti avaudu paikallisillekaan. Haastateltavani kertoi paikallisten asukkaiden ajatuksista erään merkittävän nähtävyyden yhteydessä:

Paikallisist kaikki viäläkää sitä sillai arvosta, mut sit o kyl osa, joka näkee sen arvon, mut ei se kaikil o tuttu, eikä sil taval läheine ja lämmin viäläkään. Siis must tuntuu, et ajan oloon ja kyllä se si, ku siin näit omiaki ihmisiin, semmosii ku ei o käyny, ni sit ku ne tulee ja sit ku oikeen lähdetään kunnol puhumaan, ni kyl must tuntuu, et kyl siäl valo syttyy, et ihan oikeesti.⁷⁴⁹

Paikallisille asukkaille kohteen historian avaaminen tiedon välittämisen ja elävöittämisen kautta on tärkeää paikallistuntemuksen kannalta. Matkailun kehittämisen kulttuurinen kestävyys nousi esille useassa haastattelussa.⁷⁵⁰ Niissä pidettiin tärkeänä, että tuotteet rakentuvat aidosti paikallisen esihistorian ja sen ominaispiirteitten varaan. Eräs haastateltavani pohdiskeli asiaa näin:

Fakta ja fiktio pitää erottaa, ettei mene sekoamaan ja myöskin sitten tämmöset turhat liioittelut pois, tyyliin et meiän paikkakunta on maailman paras joka suhteessa. Et vaik se ittes tuntuuki siltä, ni se kuulostaa ehkä vähän tympeelt toisten korvii sit taas.⁷⁵¹

Myöskään keinotekoisien nähtävyyden luomista muinaisjäännösalueen yhteyteen pidettiin epäsovivana juuri kulttuurisen kestävyysnäkökulmasta. Eräessä kohteessa paikallinen aktiivi oli esimerkiksi hankkinut omin luvuin betonista valetun ”jättiläisen sääriluun” muinaisjäännösalueen reunamalle. Vaikka paikallisesti tunnettiinkin jättiläistarinoita, pidettiin hankintaa keinotekoisena nähtävyytenä aidon muinaisjäännösalueen rinnalla, joten ”sääriluusta” luovuttiin nopeasti.⁷⁵² Tulevaisuuden arkeologisilta kohteilta perättiin vastuullisuutta ja sitoutumista kestäväen kehityksen periaatteisiin.

Vastuullisuus on niitä yksiä vahvimmin kasvavia asioita, että millä perusteella tiettyjä palveluita valitaan. Se ei ole mikään kilpailutekijä varmasti, mut se on vaan asia, mikä pitää olla kunnossa.⁷⁵³

---

748 TYKL/AUD/1034.

749 TYKL/AUD/1030.

750 Esim. TYKL/AUD/1027.

751 TYKL/AUD/1027.

752 TYKL/AUD/1027.

753 TYKL/AUD/1035.

Haastatteluissa mielteliäisyyden hetket tuottivat oivalluksia, samoin kuin hetket, jolloin haastateltavat pohdiskelivat tulevaisuutta hieman epävarmoina siitä, miten asiaa oikein pitäisi lähestyä. Näissä hetkissä tapahtui tulevaisuusajattelun suhteen oivalluksia, sillä silloin ihmiset saattoivat rohkaistua arvelemaan, toivomaan ja assosioimaan. Alla olevan kommentin lausui valtion virkamies pitkähkön haastattelurupeaman loppupuolella, ikään kuin sivulauseessa tai ajatuskulkunsa jatkeena. Lainauksessa näkyvästä epäröinnistä huolimatta haastateltava halusi jakaa tämän intuitiivisen, haastateltavasta epävarmalta mutta toivottavalta tulevaisuudelta vaikuttavan ajatuksen:

Mä itse toivoisin, et se [matkailutoiminta] suuntaisi, mutta tää siis ihan intuitiivista, et emmä pysty sanomaa, et näin on, mutta ihmiste kulttuuriympäristösuhteen kannalta, se että tämmöne hyvä arkiympäristö ja siinä olevat historialliset piirteet antaa, tuo hyvinvointia tai on merkityksellisiä, niin sen kannalta tämmönen [lähimatkailun] kehitys olis mitä suotavinta.⁷⁵⁴

Hoidettujen, arkeologisten maastokohteiden koetaan siis mahdollistavan tulevaisuudessa kokemukset hyvästä arkiympäristöstä, ja ne voivat toimia myös lähimatkailun resurssina. Lähimatkailun tuotteistamiseen tarvitaan kuitenkin yhteistyötä paikallisten toimijoiden kesken. Lisäksi merkitystä on yleisellä ja paikallisella tasolla arkeologian popularisoinnilla sekä yksinkertaisilla, paikallisesti toteutettavilla arkeologian elävöittämissä keinoilla. Lähimatkailun kehittämisen tulee aineistoni perusteella tulevaisuudessa olla joka suhteessa paikallislähtöistä. Tuotteiden tulee pohjautua paikalliseen esihistoriaan ja uusimpaan arkeologiseen tutkimukseen. Lähimatkailun tulee myös olla paikallisten toimijoiden käsissä olevaa, pienimuotoista ja etupäässä paikallisille asukkaille kohdistettua toimintaa.

---

754 TYKL/AUD/1031.

”Yhdistetään ne vähäiset resurssit!” – Verkostomaisen yhteistyön ja keskittämisen mahdollisuuksia

Tänä vuonna halusimme kokea jotain erilaista. Vaimoni oli hankkinut minulle 80-vuotislahjaksi elämyspaketin esihistoriaan ja päätimme lähteä tavanomaisen Lapin ruskamatkan sijaan aikamatkalle kivikauteen. Tuntui, että elämyspaketti olisi suunniteltu juuri meille: yövimme mukavasti läheisessä kylpylässä, josta kävelymatkan päässä oli esihistoriakeskus. Meille oli varattu päivän ajaksi oma opas, jonka johdolla tutustuimme näyttelyyn ja pääsimme verstaalle tekemään itsellemme matkamuuistoja. Teimme toisillemme pienet luiset korut. Parasta kuitenkin oli, että pääsimme osallistumaan oikeille arkeologisille kaivauksille. Vietimme kaivauksilla koko iltapäivän, ja teimme joitakin löytöjä: vaimo kaivoi esille pari kvartsi-iskosta, ja minä huonoselkämpänä vietin aikaa seulalla. Kaivaminen oli leppoista touhua, tuli mieleen kullan huuhtontahetket Lapissa. Pitäisikin muuten taas kotona kokeilla vanhaa metallinetsintäni lastenlasten kanssa, on se löydön tekeminen vaan tosi hieno tunne! Illalla nautimme kivikausihihenkisen illallisen kylpylässä ja tulimme vielä uudelleen esihistoriakeskukseen, josta lainasimme kaiverretun ruuhan ja meloimme lyhyen lenkin läheisellä järvellä kuun noustessa jo taivaalle. Rannalla paloivat tulet, ja keskuksella oli myös iltaohjelmaa, musiikkia

ja tanssia. Olipa ikimuistoinen ilta! Nyt suunnittelemme jo seuraavaa matkaa. Seuraavaksi taidamme lähteä tutummalle lomalle, golf-matkalle, mutta ajattelimme käydä samalla lähistöllä olevalla muinaisjäännösalueella. Sinne on kuulemma rakennettu myös rautakautta esittelevä vierailukeskus, jossa emme olekaan vielä käyneet. Vaimon ystävättäret ovat siellä jo käyneet ja suositelleet kohdetta sosiaalisessa mediassa.

Tulevaisuuskuvaan kulttuurianalyysin kautta nostetut asiat ja ilmiöt: matkailualan kasvu ja ymmärtäminen liiketoimintana, yhteistyön ja verkostomaisen toiminnan muodot, keskittäminen ja keskitetty koordinointi, kokonaisvaltainen elämystuotanto ja markkinointi

Suomalaisilla vaikuttaa haastattelujen perusteella olevan varsin aktiivinen suhde historiaan: sitä harrastetaan eri tavoin ja sen parissa viihdytään.⁷⁵⁵ Haastateltavani kokivat menneisyyden kiinnostavan tulevaisuudessa yhä suurempaa määrää ihmisiä, ja monilla oli myös kokemusta omassa työssään kiinnostuksen kasvusta.⁷⁵⁶ *Kiinnostuksen kasvun* taustalla nähtiin monenlaisia syitä. Erään haastateltavan mukaan tämä kiinnostus kumpuaa ainakin osittain kädentaitojen harrastamisesta, mikä johdattaa kiinnostusta myös siihen, miten ja millä välineillä ennen on töitä tehty.⁷⁵⁷ Suomalaisia yhdistävänä asiana nähtiin myös yleinen kiinnostus suomalaisten taustaan ja juuriin.⁷⁵⁸

Viihteen ja pelaamisen kautta on kasvanut myös nuorempien kiinnostus historiaa ja esihistoriaa kohtaan.⁷⁵⁹ Esimerkiksi fantasiakirjallisuus ja elokuvat, fantasiapelit ja larppaaminen saattavat olla väyliä arkeologian ja esihistorian pariin:

Monelle teinille tai nuoremmallekin se kosketuspinta johonkin toisen tyyppiseen matalateknologiseen ympäristöön, johonki ihmeelliseen, tulee [fantasiapelien] kautta, ja sitte se jalostuu ehkä vähän myöhemmin aidoks kiinnostukseksi historiaa kohtaan.⁷⁶⁰

Kilpailu ihmisten viettämästä vapaa-ajasta nähtiin olevan jo tämän hetken todellisuutta. Tämä vaikutti siihen, ettei osa haastateltavista nähnyt hyvää tulevaisuutta pienillä kulttuurikohteilla. Kilpailun ajateltiin entisestään kiristyvän, mikä pakottaa toimijoita keskittämään palvelujaan yhteen. Eräs haastateltava kuvaili kohteensa ti-

755 Esim. TYKL/AUD/1031.

756 Esim. TYKL/AUD/1021; TYKL/AUD/1025; TYKL/AUD/1048. Esimerkiksi kuntaliitosten koettiin nostaneen kiinnostusta paikalliseen kulttuuritoimintaan ja historiaan. Kotiseututyössä nähtiin uudenlaista aktiivisuutta, jota ei aikaisemmin ole koettu (TYKL/AUD/1048). Menneisyyden koettiin myös kiehtovan mielikuvistusta: menneisyydessä koetaan olevan jotain mystistä, tulkintoja ja selityksiä väistelevää ja samalla uteliaisuutta herättävää. Opiskelijoista koostuvassa tulevaisuustyöpajassa historiaan ja esihistoriaan suhtauduttiin kuitenkin kriittisemmin: teemaa pidettiin lähtökohtaisesti hieman epäkiinnostavana ja vaikeasti lähestyttävänä, vaikka aihealueeseen liittyvät kasvatukselliset arvot nähtiin tärkeinä (TYKL/SPA/1205).

757 TYKL/AUD/1025.

758 TYKL/AUD/1048.

759 Vetämässäni tulevaisuustyöpajassa opiskelijat pitivät tärkeänä juuri esihistoriaan liittyvää hauskuutta ja iloa. Kokonaisvaltaisen elämyksen luominen nähtiin merkityksellisenä. (TYKL/SPA/1205.)

760 TYKL/AUD/1021.

lannetta siten, että takaamalla palvelujen monipuolisuus pyritään varmistamaan asiakastytyväisyys myös tulevaisuudessa:

Kyllä jos haluaa voittaa tän kilpailun asiakkaiden vapaa-ajasta, ni täytyy olla tämmönen paikka, missä on oheispalvelut, että on ravintola ja on kauppa ja meillähän on täs tilavuokrausta; auditorio ja kabinetteja ja muuta sellasta.⁷⁶¹

Keskittäminen tuo mahdollisuuden kehittää isommilla resursseilla oheistoimintaa ja palveluita. Tällöin kohde kilpailee samoista kävijöistä kuin muut, mahdollisesti viihteellisemmät kohteet. Toimintaan ja sen kehittämiseen haluttiin volyyymiä, mikäli tarkoituksena on nimenomaan toimia matkailualan viitekehyksessä:

Et jos joku menestyy, ni joku semmonen, joka on oikeen, se täytyy olla jollain rahalla rakennettu. Se ei voi olla pienimuotoinen, siihen täytyy liittyä semmonen formaatti, jossa lähtökohtaisesti on jo se, et se pitäis menestyä.⁷⁶²

Käytännössä nykyisistä toimivista matkailukohteista ainoastaan Yli-Iin Kierikki-keskuksessa nähtiin tällaista matkailullisesti kunnianhimoista toimintakulttuuria. Haastateltavanani ollut matkailun kehittäjä näki, että Santa Parkin tai Muumimaailman tyyppinen esihistoriaa esittelevä kohde saattaisi toimia samantyyppisellä ”osallistumista katselemalla” -konseptilla.⁷⁶³ Tämä on kuitenkin ainakin toistaiseksi ollut vieras konsepti kokeiluuteen ja moniaistiseen toimintamalleihin verrattuna.

Monet haastateltavat mainitsivat olennaiseksi tekijäksi tulevaisuudessa *kohteen sijainnin*. Valtatien varrella sijaitseminen antaa matkailukohteelle etulyöntiaseman; siihen on vaivatonta ja helppoa pysähtyä. Matkailijavirrat ovat näin saavutettavissa.⁷⁶⁴ Kivikautta esittelevää arkeologista tukikohtaa rakennettiin Suomenselälle, kivikausikeskus RIRAan, joka sijaitisi huoltoasemalla moottoritien varressa. Hankkeen kaatumisesta huolimatta ajatus nousi esille useassa haastattelussa sellaisena toimintamallina, joka voisi tulevaisuudessa nostaa arkeologisen kulttuuriperinnön alueellisen matkailutoiminnan keskiöön.⁷⁶⁵ Toteutuakseen tämän tyyppinen toimintamalli vaatisi kiinteää *yhteistyötä* matkailutoimijoiden, sisällöntuottajien ja palveluntarjoajien kesken. Tähän yhteistyön käynnistämiseen ja ylläpitämiseen toivottiin asiantuntemusta, matkailupalveluiden tuottajia välittämään arkeologian osaajien asiantuntemusta matkailuyrityksille. Matkailun kehittämisessä haastateltavat kokivat, että mukana tulisi olla mukana arkeologista osaamista, mutta keskusteluyhteyttä eri toimijoiden välillä ei nykyisin vielä useinkaan ole. Eri alojen toimijat tulisi saattaa yhteen jo suunnit-

---

761 TYKL/AUD/1036.

762 TYKL/AUD/1023.

763 TYKL/AUD/1035.

764 Esim. TYKL/AUD/1022.

765 Esim. TYKL/AUD/1035.

teluvaiheessa. Yhteistyön tulisi olla myös pitkäjänteistä, jotta yhteisiin näkemyksiin voitaisiin päästä.

Ei se arkeologi yksin yleensä ole ihan aina oikeessa, eikä sit se matkailuihminenäkään. Se haluaa poimii siält semmosia jännittäviä yksityiskohtia tai sil voi olla kaikkee jännää mielessä, mutta arkeologiaa usein vaivaa se, et se haluaa kertoa siitä kaiken pikkutarkasti. [--] Joskus mä ajattele, et sit onnistutaan tekeen se [infotaulu] niin tyrmäävän tylsäks, että se torjuu ihmisen.⁷⁶⁶

Nyt on niin hirveen monta kertaa nähty se, et miten se sama pyörä keksitään uudestaan ja uudestaan. [--] Tietysti se antaa semmosta uskoo siihen, että ne on ihan oikeita hyviä ajatuksia, ku monet tahot päätyy niihin, mutta moni asia olis varmaan edenny huomattavasti nopeemmin, kun nää kaikki olis toiminu yhdessä jo alusta lähtien.⁷⁶⁷

Yhdessä tekeminen vaatii pitkäjänteisyyttä, sekä sitä, että kaikki toimijat sitoutuvat samanlaisiin arvoihin. Yksi haastateltava kuvaili yhteistyötä ja siihen liittyvää jatkuvaa neuvottelua eri toimijoiden kanssa seuraavasti:

Me ollaan tehty sillo joskus sitä esihistoriaprojektia suunniteltaessa sellane selkee linjaus, et me toimimme näin ja kaikki toimijat on sitoutunu siihen ja näin tääl tehdään tätä juttua eli niihin keskeisiin arvoihin, mitä me nähdään täs meitä esihistorias olevan. Mä pidän sitä edelleen hirveen tärkeenä, et tehdään yhteinen päätös, että täällä me toimimme tällä tavalla tämän asian kanssa. [--] Semmonen yhteinen tärkeä asia, et ei jokanen voi tehdä sitä omal tavallaan.⁷⁶⁸

Haastateltavan mukaan toimijajoukko on aktiivisesti nostanut esille arvojensa mukaisen toiminnan periaatteita, jos jonkin yhteistyökumppanin toiminta on lähtenyt poikkeamaan yhteisesti sovituihin periaatteisiin.

Palvelun laatu, ammattitaitoisuus palveluammattissa, koettiin haastatteluissa tärkeänä tekijänä. Ammattitaidoksi kuvailtiin esimerkiksi diplomaattisuutta: ”pitkä pinna ja kestää kaiken”, kuvasi yksi haastateltava matkailualalle ominaista palveluhenkeä.⁷⁶⁹ Ammattitaitoa on myös valmistautuminen ja yllättävissä tilanteissa vaihtoehtoisten toimintatapojen löytäminen. Lisäksi ammattitaitoon koettiin kuuluvan se, että keskeneräisiä tai testaamattomia tuotteita ei myydä asiakkaalle: tuotteen tulee olla kaikilta osin laadukas ja hiottu kokonaisuus.⁷⁷⁰ Ammattitaidoksi kuvailtiin myös sitä, että kohteen arkeologinen tutkimushistoria ja kohteen edustama aikakausi tunnetaan hyvin. ”Faktan määrähän ei koskaan oo se olennainen juttu”, totesi kuitenkin haastateltavani.⁷⁷¹ Sisältö tulee paketoitua kiinnostavaan muotoon, ja tässä olennaisessa

766 TYKL/AUD/1045.

767 TYKL/AUD/1050.

768 TYKL/AUD/1049.

769 TYKL/AUD/1022.

770 Esim. TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1035; TYKL/AUD/1040; TYKL/AUD/1050.

771 TYKL/AUD/1022.

osassa on jatkuva uuteen arkeologiseen tutkimukseen perehtyminen ja arkeologian elävöittäminen muotojen tunteminen ja uudistaminen. Monet haastateltavat kuitenkin totesivat, ettei arkeologiaa tarvitse tehdä näytelmäksi tai liioitella sitä, koska se itsessään on jo niin jännittävää.⁷⁷²

Matkailukohteiden osalta kaivattiin siis monipuolista ja laadukasta palvelutarjontaa sekä yhteistyötä eri toimijoiden välille. Toisaalta toivottiin myös laajempaa ja *keskitettyä koordinaatiota* eri kohteiden välille. Esimerkiksi maailmanperintökohteiden osalta kaivattiin yhteistä koordinointia.⁷⁷³ Erityisesti koordinointia toivottiin markkinoinnin suhteen; sen tehostamiseksi ja samalla myös myynnin lisäämiseksi. Haastateltavani kuvaili oman opastustyönsä perustuvan pitkälti itse tehtyyn myyntityöhön ja työn kautta syntyneeseen tunnettavuuteen:

Jos mä aattelen, et minkä verran mulla on opastuksii Sammallahdenmäel, nii enemmän mul tulee oman hankinnan kautta, tai se, et minut tiedetään, ku esimer Rauman matkailun kautta. Et olisko ollu kaks keikkaa matkailun kaut viime vuan, ja jos mä noin viiskyt kertaa siäl olen käyny, ni kyl seki sit joku vihje on.⁷⁷⁴

Haastateltava koki, että Rauman keskustasta kauempana sijaitseva Sammallahdenmäki ei ollut saanut yhtä paljon panostusta markkinointiin kuin alueen toinen maailmanperintökohde Vanha Rauma. Hänellä oli myös kokemus siitä, ettei Rauman kaupungin matkailuneuvonnassa tunnettu Sammallahdenmäkeä kohteena, jolloin sinne ei myöskään osattu ohjata kohteesta kyseleviä matkailijoita. Tämä ei ollut luonut luottamusta tai uskoa kaupungin suunnalta tulevaan markkinointiin ja matkailun kehittämiseen, vaan haastateltava koki, että asiantuntemus kohteesta ja myös varsinaiset markkinointiponnistelut olivat nimenomaan lähitoimijoiden ansiota ja aikaansaannosta.

Matkailun kehittämisessä nähtiin yleisellä tasolla, että jonkin valtakunnallisen organisaation pitäisi ottaa aiempaa enemmän vetovastuuta ja pyrkiä innostamaan esihistoriamatkailun kehittämiseen.

No, mä tiä, onk se Museoviraston tehtävä, mut jos meillä olis joku semmonen valtakunnallinen toimija, joka kannustaisi ja ehkäpä jopa kokoais toimijoita yhteen ja edistäis tätä asiaa, tätä esihistoriamatkailua nimenomaan ja niitten esihistoriakohteitten ja esihistorian esille tuomista, ni sehän muuttais tätä tilannetta meiän näkökulmasta hirveän paljon positiivisempaan suuntaan. Museovirasto ei varmaan koe tätä ehkä omaks tehtäväks, mut mul ei ois mitään sitä vastaan, että he kokisivat

---

772 Esim. TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1030; TYKL/AUD/1032; TYKL/AUD/1043.

773 TYKL/AUD/1030.

774 TYKL/AUD/1030.

tai että olis joku sellanen yhteinen taho, joka näkis, että tämä on kiinnostava asia ja näit toimijoita kannattaa kannustaa.⁷⁷⁵

Haastateltava koki, että esihistoriallisten kohteitten esille tuominen ei ole tällä hetkellä oikein minkään tahon varsinaisena tehtävänä, jolloin jokainen kohde tekee esimerkiksi markkinointityötä melko lailla itsekseen. Yhteisen tekemisen, tiedon ja vastuun jakamisen teemat koskettavat paitsi arkeologien ja muiden kulttuuritoimijoiden välistä, myös arkeologien sisäistä työtä. Kohtaamisten mahdollistaminen on ollut viime vuosina esimerkiksi Museoviraston toimintakenttää. Organisaatorajat ylittävä toiminta mahdollistaa uudenlaista ajattelua ja toimintaa, uskotaan kentällä.⁷⁷⁶ Myös kulttuuritoimijoiden ja matkailutoimijoiden yhteistyössä nähdään edelleen parannettavaa. Matkailualaa tunteva haastateltava kuvaili niitä käytännön haasteita, joita tiedonkulussa edelleen on:

Esimerkiks kulttuuripuolen toimijoiden silmiä avattiin sille, et jos varsinki tavotellaan kansainvälisiä matkailijoita, ni ihan oikeesti ne aukioloajat, sisäänpääsy ynnä muut pitää tietää puoltoist, kaks vuotta etukäteen. [--] Tää on asia, mikä on tiedostettu ja mitä on nyt monis hankkeis jumpattu, et kulttuuripuolen ihmiset pitäis saada hereille aikaisemmin. Ja se on ihan kotimaanki matkailus edelleen este. Matkamessuil jos kysyt monest kulttuurikohteest et mitä teil on ensi kesänä, ni ei osata viel sanoo. Ja sillon eletään jo tammikuuta. Yksittäisil matkailijoil se ehtii se tieto, mut varsinki matkanjärjestäjäpuoli putoo pois.⁷⁷⁷

Tämä toiminnan ennakoitavuus tuli esille myös jo luvussa kolme, jossa erityisesti vaikeuksien kanssa paineissa kohteissa tieto aukioloajoista ja tarjolla olevista palveluista saattoi tulla aivan liian myöhään keväisin, jotta se olisi tavoittanut matkailijat, saatikka sitten matkanjärjestäjät.

Yhteistyön esteeksi nähtiin esimerkiksi se, että museoammattilaiset saattavat edelleen olla varsin ”reviiritietoisia”, jolloin jo tiedon jakaminen on vaikeaa, muunlaisesta yhteistyöstä puhumattakaan. Yksi johtavassa asemassa oleva haastateltava kuvasi tilannetta näin:

Mun mielest se [matkailun kehittäminen] tarttis kaikist eniten museoihmisilt sitä halua jakaa sitä tietoo, mikä heillä on. Ja tavallaan päästää siihen muita. Usein, must tuntuu, just jotenki kauheesti vahditaan sitä. Jotenki se rajapinta pitäis saada avoimemmaks.⁷⁷⁸

---

775 TYKL/AUD/1049. eDelfoi-kyselyssä pohdittiin myös sitä, mikä organisaatio voisi ottaa vastuuta esihistoriamatkailun kehittämisestä: ”Museoviraston tai maakuntamuseoiden [nyk. alueellisten vastuumuseoiden] toimenkuvaan tällainen ei kuulu, eikä niistä löydy tarvittavaa asiantuntemusta matkailusektorista, yliopistoille tämä on liian epätieteellistä ja matkailuorganisaatioille epäkaupallista” (TYKL/SPA/1205). Esihistoriamatkailu onkin mahdollisesti nykyisiin organisaatioihin suhteutettuna tietynlainen väliinputoaja, jossa nähdään potentiaalia, mutta käytännön toteuttamisen ja tuen keinot ovat vaikeasti hahmottuvia.

776 TYKL/AUD/1034.

777 TYKL/AUD/1040.

778 TYKL/AUD/1039.

Haastateltava näki, että erityisesti museo-organisaatioiden johdon tulisi rohkais-
ta ja kannustaa tiedon jakamiseen ja välittämiseen sekä yhteistyön eri muotoihin.
Näin arkeologinen kulttuuriperintö koettaisiin entistä vahvemmin myös yhteiseksi
kulttuuriperinnöksi, ei ainoastaan arkeologisen tutkimuksen lähteeksi. Haastatelta-
va näki, että yksityisyrittäjien tuotteista löydetään helposti erilaista vikaa, kun lähtö-
kohtana pitäisi olla yhdessä tekeminen.⁷⁷⁹ Näen kuitenkin, että tämä ”tiedon vartijan”
rooli on museoalalla jo nyt muuttumassa, ja varsinkin tulevaisuudessa museoalan voi-
makkaasti monialaistuttua tiedon siilojen rakentuminen on entistä vaikeampaa ja toi-
minnan peruslähtökohdaksi asettuu tiedon jakaminen ja avoin toimintakulttuuri.⁷⁸⁰

Suhde rahaan ja jonkin toiminnan taloudelliseen tuottavuuteen arkeologiseen
kulttuuriperintöön liittyen oli haastateltavien keskuudessa jonkin verran ristiriitai-
nen. Osa haastateltavista näki arkeologisen kulttuuriperinnön itseisarvon niin suu-
rena, ettei mieluusti olisi liittänyt siihen kannattavan liiketoiminnan paineita.⁷⁸¹ Osa
taas koki, että matkailuliiketoiminta voisi osaltaan myös auttaa nostamaan yleisesti
ottaen arkeologisen kulttuuriperinnön arvostusta.

Siin just se matkailu ois sellanen potentiaali, koska siit sit pystyis tuleen myös tuloo ja elinkeinoo. Ja
se just nostais niitten merkityst, et suurempi osa ihmisist myös ymmärtäis, et jos joku tulee katto-
maanki niit, et ehkä niil on jotain arvoa.⁷⁸²

Potentiaalia arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvässä matkailussa nähtiin
yleisesti ottaen kaikkien haastateltavieni näkökulmista. Moni kuitenkin viittasi pe-
rusasioihin: kohteen resurssointiin, myös suoraan rahalliseen panostamiseen, sekä
kohteiden markkinointiin. Näkyvyyden parantaminen, mutta samalla myös perusinf-
rastruktuurin rakentaminen, ylläpitäminen ja parantaminen, olivat usein mainittuja
asioita.⁷⁸³ Saavutettavuutta ja esteettömyyttä pidettiin perusasioina, joiden pitäisi olla
kohteissa kunnossa. Maastossa paikalla olevista infotauluista oltiin montaa mieltä:
toisaalta osa näki ne ensiarvoisen tärkeinä ja toivottavina perusasioina kohteissa, osan
mielestä taas ne vanhentuvat sekä sisällöllisesti että ulkoasultaan varsin nopeasti.⁷⁸⁴
Haastateltavieni tulevaisuuden toiveet olivat monessa tapauksessa hyvin konkreetti-
sia. Nähtiin, että erilaisten toimintojen ja palvelujen järjestäminen mahdollistuisi pe-
rusinfrastruktuurin rakentamisen kautta. Tässä eräs haastateltava kuvailee mieluista
tulevaisuudenkuva:

Jos siin vois olla se muinaistalo, jos vois olla esimerkiksi tietyt kesäviikot [avoinna]. Siäl vois ihan
oikesti, siin vois hyvi järjestää sillai, et siäl olis ihmisii olemas ja tekemäs. [--] Ja se vois samal olla

779 TYKL/AUD/1039.

780 Ks. myös Ahmas 2019.

781 Esim. TYKL/AUD/1031.

782 TYKL/AUD/1039.

783 Esim. TYKL/AUD/1026; TYKL/AUD/1032; TYKL/AUD/1033; TYKL/AUD/1047.

784 Esim. TYKL/AUD/1026.

tietyst joku tämmönen matkailuinfotyypinenkin. [--] Siin on nyt vieres tommone hyvä ruokapaikka, mut sä voit tarvii sit jälkiruoaks sit semmost muinaisempaa siin. [--] Sit siihe vois tehdä pienen peltotilkun ja ottaa sen vuohen ja hanhen ja possun, ja tehdä siihe semmosen muinaispellon, tehdä siihe semmost ympäristöö, ja mihi vois ihan vapaasti pysähtyy.⁷⁸⁵

Haastateltava kuvaili myös erilaisia tapahtumia, koululaistoimintaa ja elämystuotantoa, jota hänen kuvailemassaan paikassa voisi tuottaa. Tässä kuvauksessa esille nousi erilaisten toimintojen monipuolisuus sekä elämykset, joiden ajatellaan rakentuvan eri aisteihin vetoamalla.⁷⁸⁶

Yleisökaivaukset moni haastateltavista koki toimivina ja arkeologiaa avaavina, mahdollisina matkailutuotteina.⁷⁸⁷ Erään haastateltavan kanssa pohdittiin yleisökaivausten tuotteistamista. Haastateltava näki, että itse kaivauksille ei välttämättä olisi tarpeen asettaa korkeaa hintaa, jos tulot vain saataisiin ohjattua paikallisille toimijoille.⁷⁸⁸ Haastateltava koki myös, että paikallisesti olisi tarvetta tutkimukselle, jossa laskettaisiin konkreettisesti taloudellinen hyöty yrittäjille yleisökaivausten oheispalveluiden tuottamisesta.

Esimerkiks monta kertaa kuulee yrittäjien sanovan, et ei he lähe näihin mukaan, et ei niist oo juuriin hyötyy, ja sehän ei pidä paikkaansa.⁷⁸⁹

Myös arkeologisten kaivausten seuraaminen esimerkiksi oppaan avulla nähtiin mahdollisena myytävissä olevana tuotteena.⁷⁹⁰ Sillä, minkälaista kohdetta kannattaisi lähteä kaivamaan, on merkitystä. Esimerkiksi rautakauden kohteessa saattaisi löytöjen konservointikulut nousta liian korkeiksi. Hyviä kokemuksia taloudellisesta kannattavuudesta on saatu erityisesti kivikauden kohteilta.⁷⁹¹ Toisaalta yleisökaivausten ideologinen tausta nähtiin kansanvalistusaatteen kautta, maisemanlukutaitoa kehittäväenä ja maiseman kerroksellisuuden ymmärrystä lisääväenä menetelmänä, jossa pääosassa ei siis lähtökohtaisesti ole matkailuliiketoiminta.⁷⁹² Tämä opetuksellinen ulottuvuus vaikuttaa ehkä myös siihen, ettei yleisökaivauksista ainakaan vielä ole kehittynyt varsinaisia matkailutuotteita. Yleisökaivausten konkreettisuus, osallistuminen itse kaivaustoimintaan, nähtiin kuitenkin toimivana tapana tuoda arkeologialle näkyvyyttä ja tehdä esihistoriaa tutummaksi.⁷⁹³

---

785 TYKL/AUD/1030.

786 eDelfoi-kyselyssä esille nostettiin elämysten tuottamiseen liittyviä ideoita ja nähtiin, että kohteet kaipaisivat rohkeaa otetta tuotteistamisessa: ”Sisältöä on saatava lisää – pelkkä kulttuurimaisema ei myy. Ohjelmallista ja fantasiaa otetta tarvitaan roppakaupalla lisää. Pelit kehiin”, totesi yksi vastaajista (TYKL/SPA/1205).

787 Esim. TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1023; TYKL/AUD/1037; TYKL/AUD/1043.

788 TYKL/AUD/1037.

789 TYKL/AUD/1037.

790 Esim. TYKL/AUD/1040.

791 TYKL/AUD/1047.

792 TYKL/AUD/1027.

793 TYKL/AUD/1043.

Yleisökaivauksien koettiin tarvitsevan tieteelliset, arkeologiset päämäärät. Kaivausten vetäjiltä kaivausten järjestäminen vaatiikin monenlaista ammattitaitoa: toisaalta arkeologisten kenttätutkimusten menetelmällistä osaamista, ja toisaalta yleistajuistamisen taitoa sekä sosiaalisia taitoja. Useita yleisökaivauksia vetänyt haastateltava kuvaili asiaa siten, että yleisökaivauksilla tulee olla selkeät, tieteelliset tavoitteet:

Kyl silloin kun ollaan tekemisissä oikeesti harrastuneitten ihmisten kanssa, jotka todella on kiinnostuneet arkeologiasta, ni kyl siin pitää olla motivaatio. Selkeä kysymyksenasettelu ja tieto siitä tai oletus siitä, että jotain löytyy.⁷⁹⁴

Haastateltavan kokemuksen mukaan yleisökaivauksille osallistuu ihmisiä erilaisin motivaatioin: on vakavia harrastajia mutta myös ”turisteja”, joille olennaisin asia on löytämisen ilo. Löytöjen ei kuitenkaan tarvitse olla erikoisuuksia, vaan ylipäätään arkeologiset löydöt keramiikanpaloista palaneeseen luuhun kiinnostavat ja herättelevät mielikuvitusta. Kohteen valintaan vaikuttavat myös muut tekijät, kuten kohteen sijainti turvallisessa ja saavutettavassa paikassa.⁷⁹⁵ Lisäksi olennaista on, että kaivauksille luodaan hyväntuulinen, innostunut tunnelma, jolloin lopulta kovin merkitykselliseksi ei nouse edes se, millaisia löytöjä siellä tehdään.⁷⁹⁶ Joissakin haastatteluissa keskusteltiin siitä, että uudet arkeologiset tutkimukset, kuten tutkimus- ja yleisökaivaukset, nostavat aina ihmisten kiinnostusta kohteita kohtaan. Erään haastateltavan mukaan ne herättävät ihmisten uteliaisuutta: kaikki eivät välttämättä halua itse kaivamaan, mutta tulevat kyllä katsomaan ja saattavat innostua sitten kulkemaan myös muissa lähiseudun kohteissa.⁷⁹⁷

Kokonaisvaltaisen elämyksen luominen asiakkaan näkökulmasta nähtiin edelleen haastatteluissa vaikeana toteuttaa yhteneväisesti eri palveluntarjoajien kautta, mikä näkyy erityisesti markkinointiin liittyvinä vaikeuksina.

Varsinainen tapahtuma tai ydinpalvelu meil osataan yleensä aika hyvin. Mut markkinointi klikkaa osittain, varsinki ulkomaalaisten näkökulmast. Ei löydy kieliversioita, ajan tasasi. Ei löydy riittävän selkeit karttoja, et missä joku tapahtuma on. [--] Et oikeesti voi olla ihan vaikee löytääki paikan päälle. Ja sit ehkä siin [hankkeessa] huomattiin myöskin sentyyppinen, juur se et kantaaks se teema jotenki läpi sen koko asiakkaan polun.⁷⁹⁸

Tällä asiakkaan kulkemalla polulla haastateltava tarkoitti koko asiakkaan kokemaa palvelukokonaisuutta matkansa aikana. Tähän liittyy esimerkiksi se, millä tavoin matkailijan muissa kuin varsinaisessa ydinpalvelussa, esimerkiksi majoitus- ja ruokailupalveluissa, on huomioitu matkan tai siihen kiinteästi liittyvän tapahtuman teema.

794 TYKL/AUD/1043.

795 TYKL/AUD/1043.

796 TYKL/AUD/1047.

797 TYKL/AUD/1049.

798 TYKL/AUD/1040.

Matkailututkija Tom Selänniemi on havainnut, että matkailijalle itse matkakohde saattaa olla toissijainen, kun olennaista ovat ne aistielämykset, mitä kohde tuottaa matkailijalle. Matkailututkimuksessa puhutaan ruumiinturismista, jossa matkailukokemusta luonnehtii erityisesti aistien välityksellä koettavat elämykset. Yksinkertaisetkin aistikokemukset, jotka poikkeavat matkailijan arjesta, voivat tuottaa voimakkaita matkailuelämyksiä.⁷⁹⁹ Tämän takia toiminnallisuus esihistoriamatkailukohteissa on todettu niin toimivaksi konseptiksi. Esimerkiksi arkirutiineita haastavat, moniin aisteihin vetoavat muinaistekniikat, voivat edustaa Selänniemen kuvaamaa ruumiinturismia. Tom Selänniemen matkan tekemisen vaiheita mukaillen haastateltavani koki myös, että jälkimarkkinointi kohteissa on toistaiseksi hyvin puutteellista, sillä ei tiedetä tarkkaan, keitä siellä käy, eikä näin pystytä lähestymään asiakkaita uudelleen matkan jälkeen. Haastateltavan mukaan asiakkaan kokema matkailukokemus, koko palvelupolku, tulisi tutkia yksityiskohtaisesti juuri asiakkaan näkökulmasta ja tehdä korjauksia tarvittaessa. Kyse on pitkälti markkinointiviestintään liittyvistä yksityiskohdista, joita kulttuurialan toimijat eivät tule välttämättä ajatelleeksi.

Yleisesti ottaen *markkinoinnin ja viestinnän* koettiin perustuvan tulevaisuudessa yhä voimakkaammin vertaisuusosittelijoiden voimaan.⁸⁰⁰

Puskaradio on todella tärkeä mainonnan väline, et se on melkein tärkeempi kuin mikään muu huomio, mitä saadaan.⁸⁰¹

Eri kohteissa on sitoutettu erilaisia sidosryhmiä osaksi kohteen toimintaa ja siitä viestimistä. Esimerkiksi lapsiperheille, opettajille tai eläkeläisille on rakennettu omia toiminnan muotoja.⁸⁰² Markkinointiin ei kuitenkaan ole perinteisesti suunnattu juuri resursseja ja usein yhden ihmisen työtaakka on ollut mittava. Markkinointi on myös saatettu kokea vaikeaksi tehtäväksi, joka vaatii omaa erityisosaamistaan.⁸⁰³ Eräs haastateltavistani ehdotti, että tulevaisuudessa esimerkiksi pienemmät museot voisivat yhdessä palkata markkinointiin suuntautuneen henkilön huolehtimaan kaikkien kohteiden markkinoinnista. Eri alueilla on jo tällä hetkellä yhteen kokoavaa, maakunnallista matkailumarkkinointia, mutta joiltakin osin se on vielä kehitymisasteella. Esimerkiksi Satakunnan alueella on paljon valtakunnallisesti merkittäviä esihistoriakohteita, mutta ainakin haastatteluajankohtana koettiin, että yhteismarkkinoinnin kehittämisessä olisi vielä työsarkaa.⁸⁰⁴ Kuntatalouden näkökulmasta merkittäväksi nähtiin kuntapäätäjien asenne arkeologisen kulttuuriperinnön hoitamista ja matkai-

799 Selänniemi 1996, 216, 220–221.

800 Esim. TYKL/AUD/1053.

801 TYKL/AUD/1036.

802 Esim. TYKL/AUD/1036.

803 Esim. TYKL/AUD/1034.

804 TYKL/AUD/1049. Myös eDelfoi-kyselyssä perätiin resursseja keskitettyyn yhteismarkkinointiin (TYKL/SPA/1205, erityisesti osioon 1, ”Toimintaympäristö”, liittyvät vastaukset).

lun kehittämistä kohtaan. Yksi haastateltavista kuvaili kunnan kehittämisasennetta matkailuun ja esihistoriamatkailuun liittyen:

No ei tääl kauheesti siis kunnassa oo sillai siihen panostettu, ei, mut iha viime aikoina siihen virinnyt semmosta uudenlaista kiinnostusta ehkä. Mut et ei voi sanoa, että olis, et ei meil oo koskaan ollu ketään matkailusta vastaavaa esimerkiks.⁸⁰⁵

Markkinoinnissa erilaiset toiminnalliset tempaukset saattavat innostaa ihmisiä. Erään näyttelyn avajaisten yhteydessä kaupunkiin kätettiin munia, joiden sisältä löytyi avajaiskutsu. Paikallislehden ja sosiaalisen median avulla ihmiset saivat tietoa kätketyistä munista ja innostuivat toden teolla niitä etsimään.⁸⁰⁶ Pienet, oivaltavat markkinointi-innovaatiot eivät siis välttämättä ole kalliita ja vaikeasti toteutettavia, mutta ne vaativat kekseliäisyyttä ja viitseliäisyyttä. Viestintätempauksen organisaattori muisteli toteutusta haastattelussa:

Vielä hirvee lumipyry ollu edellisenä iltana, se aamu oli aivan karmee, ku mä tarvoim reiteen asti lumessa kätkemässä niitä munia, koska osa oli ulkona ja osa oli sisätiloissa niinku kirjastoissa. Se oli hauskaa.⁸⁰⁷

Usein kuvitellaan, että markkinointityö vaatii isoja resursseja, mutta ison museoyksikön viestinnästä vastaava ei tätä haastattelussa allekirjoittanut: ”Se vaatii vaan sen yhden ihmisen idean ja se on ihan ilmanen.”⁸⁰⁸ Olennaisena asiana haastateltava piti markkinoinnin pitkäjänteisyyttä. Hänen mukaansa viestinnän tulee luoda luottamukselliset välit kohteen sisällöntuottajiin, ”omaan taloon”, jotta työhön saa tarvitsemaansa tietoa. Toisaalta taas tarvitaan pitkäaikaisia mediasuhteita, jotta yhteistyö tiedotusvälineiden kanssa sujuu jouhevasti ja luottamuksellisesti.⁸⁰⁹

Kuten munien etsintä -esimerkissä, voi huumori toimia arkeologian vaikeatajuisuuden purkajana. Yksi haastateltavistani nosti Lahden kaupungin laajat torikaivaukset ja kaivausten aikana toteutetun viestinnän sosiaalisessa mediassa yhdeksi onnistuneeksi esimerkiksi kaupunkikaivausten huumorilla höystetystä yleisötyöstä:

Se niitten Facebook oli aivan loistava! Siis ihan mieletön juttu! Paljon seuraajii. Tosi hauskasel tavalla kirjoitettuja päivityksiä, mitä siäl tapahtuu, alkaen siit et kuin monen heian henkilökunnast käyttää silmälasei. [-] Ja antaa ihan erilaisen kuvan meistä ja semmosest jättimäisest kaupunkiarkeologisest työstä, mitä siäl tehtiin, ettei se oookaan ihan niin vakavaa ja salasta, vaik ollaanki aitojen takana, turvallisuussyistä tietenki.⁸¹⁰

805 TYKL/AUD/1049.

806 TYKL/AUD/1036.

807 TYKL/AUD/1036.

808 TYKL/AUD/1036.

809 TYKL/AUD/1036.

810 TYKL/AUD/1025.

Tapahtumatuotantoa pidetään olennaisena keinona saada ihmiset liikkeelle kohteeseen.⁸¹¹ Elämysten tuottaminen ja muinaisuuden elävöittäminen on osa joidenkin haastateltavieni työtä ja toimenkuvaa.⁸¹² Yleisöä osallistava elävöittäminen nähdään mielekkäänä ja antoisana tapana tuottaa yleisöä kiinnostavaa ja aktivoivaa sisältöä kohteisiin – myös tulevaisuudessa. Osallistava yleisötyö on tekijöidensä mukaan ”raskasta, mutta kivaa”.⁸¹³ Se nähdään paitsi tapana houkutellessa kävijöitä, myös tapana sytyttää innostus ja kiinnostus muinaisuutta kohtaan. Kuitenkin kritiikkiäkin esitettiin juuri tapahtumien elävöittämisestä. Osa haastateltavista koki, että autenttisempaa olisi nähdä esimerkiksi seppä työssään ruukilla tai pajassa kuin takomassa rautaa esimerkiksi joulu- tai markkinatorilla.⁸¹⁴ Elävöittämistä toivottiin siis aidolle kohteille, ei ainoastaan turistisiin markkinatapahtumiin.

Monessa haastattelussa puhuttiin esihistoriamatkailun toistaiseksi käyttämättömistä potentiaalista. Siitä, miten matkailutoiminnan mittakaava on vielä kovin pieni, vaikka kohteet itsessään ovat ainutlaatuisia ja poikkeuksellisen kiinnostavia myös esimerkiksi Euroopan laajuisesti.⁸¹⁵ Haastatelussa annettiin tällaisista kohteista joitakin esimerkkejä, kuten toisen maailmansodan historiaan liittyvä Salpalinja⁸¹⁶, jonka kansainvälisen näkyvyyden koetaan olevan vielä melko vaatimatonta suhteessa siihen, miten se voisi olla esillä sotahistoriasta kiinnostuneiden harrastajien joukossa. Samalla tavoin toistaiseksi käyttämättömäksi potentiaaliksi nimettiin suomalaiset teollisuusarkeologiset kohteet, kuten esimerkiksi vanhat rautaruukit.⁸¹⁷

Menneisyyden kokeminen laajemmin kokonaisuutena oli asia, joka nousi esille haastatelussa.⁸¹⁸ Arkeologian ja esihistorian tutuksi tuominen osana esimerkiksi lähimenneisyyden esittämistä saattaisi luoda kiinnostusta ja tuoda laajempaa yleisöä esihistoriallisten kohteiden äärelle. Kokemuksena oli, että lähimenneisyyteen liittyvät tapahtumat houkuttelevat pääsääntöisesti enemmän yleisöä kuin kaukaisempaan ja näin vieraammalta tuntuvaan menneisyyteen liittyvät tapahtumat.⁸¹⁹ Eräs haastateltavista tiivistä, että ymmärrys syntyy ennen kuin jotain voi arvostaa. Tämän takia esihistorian popularisoi nähdään niin tärkeänä:

Mä olen ollu yks semmonen toimija tässä kentässä, että toki eihä yksi ihminen koskaan mitään tee, mutta mun mielest meillä pitäisi jollain tavalla aina olla takaraivossa semmonen, just se ruotsalaisten *förmedling*, että vast sitte sillä on mun mielest merkitystä, kun me saahaan laajempi yleisö ymmärtämään se ainutkertaisuus ja merkittävyys. [--] Vielä kaikkien näitte työvuosienki jälkeen

811 Esim. TYKL/AUD/1036.

812 Esim. TYKL/AUD/1021; TYKL/AUD/1041.

813 TYKL/AUD/1021.

814 TYKL/AUD/1031.

815 Esim. TYKL/AUD/1031.

816 TYKL/AUD/1031.

817 TYKL/AUD/1031.

818 Esim. TYKL/AUD/1038.

819 Esim. TYKL/AUD/1038.

ajattelen, että se kuuluu meille kaikille, ja mä jotenki ajattelen, että kaikkien pitäis ponnistella – toisten enemmän, toisten vähemmän, sen eteen.⁸²⁰

Tämä ajatus, että popularisointi kuuluu jokaisen kulttuuriperintötoimijan toimenkuvaan, on mielenkiintoinen, sillä vaikuttaa edelleen siltä, että esimerkiksi osa arkeologeista ei välttämättä koe tutkimustiedon popularisointia tehtäväkseen. Tämä saattaa osittain johtua esimerkiksi siitä, miten tutkimuksen tuloksellisuutta nykyisin mitataan. Koetaan myös, että popularisointi on taito, joka on mahdollisesti vain tietyillä, harvoilla ihmisillä.

Asiakslähtöisyys on menestyksen olennaisia avaintekijöitä, totesivat useat haastateltavat.⁸²¹ Lähtökohtana kaikelle toiminnalle pitää olla asiakkaat. Eräs matkailualan perehtynyt haastateltava nosti esille sen, millaisia asiakkaita ja millaisia määriä matkailutyössä asetetaan tavoitteeksi. Tulevaisuudessa saattaa olla yhä merkityksellisempää määrällisten mittareiden sijaan se, millaisia asiakkaita pyritään hankkimaan:

Siin on tämmönen tyyppinen suomalainen usko, et volyymia pitää olla. Sen sijaan, et uskallettais... kun kerrankin rakennetaan uutta, niin silloin ois mahdollisuus profiloida se tuote vähän korkeampaan hintaluokkaan, jolloin pienemmällä volyymilla saatais henkilökohtasempaa palvelua, ehkä miellyttävämpiä ympäristöä.⁸²²

Tällä kommentilla haastateltava nosti esille matkailun tuotteistamiseen liittyvää kohderyhmäajattelua. Matkailualalla pyritään usein edelleen matkailijamäärien kasvattamiseen. Kuitenkin erityisesti hyvinvointiin ja terveyteen liittyvän luksusmatkailun on nähty nousevan tulevaisuudessa yhä merkittävämmäksi matkailun muodoksi.⁸²³ Haastateltava kritisoi myös suomalaisille matkailijoille kehitettyjä, ulkomaisen teeman varaan suunniteltuja kohteita, joita löytyy esimerkiksi ravintola- ja kylpylämaailmoista. Varsinkin ulkomaalaisille, vaativille ja luksukseenkin tottuneille asiakkaille pitää haastateltavan mukaan tarjota mieluummin suomalaiseen luontoon ja kulttuuriin liittyviä tuotteita, jotka erottautuvat muusta matkailutarjonnasta kansainvälisellä mittapuulla.⁸²⁴ Tähän kiinnostukseen arkeologinen kulttuuriperintömme pystyy vastaamaan, kun se tuotteistetaan laadukkaasti ja panostetaan sen markkinointiin.

Tässä tulevaisuuskuvasessa esille nostettiin matkailullisen liiketoiminnan kehittämiseen liittyviä haasteita sekä toiveita yhteistyöhön, keskittämiseen ja markkinoinnin

---

820 TYKL/AUD/1033.

821 TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1025; TYKL/AUD/1030; TYKL/AUD/1050.

822 TYKL/AUD/1040.

823 Niin sanotut uuden luksuksen muodot nähdään kokemuksen, ei materian kautta. Uuden luksuksen kuluttajat ovat vaativia ja kiinnostavat huomiota myös ekologisuuteen ja eettisyyteen. (Danziger 2005, 18–19; Yeoman & MacMahon-Beattie 2006; Yeoman 2008; Yeoman & MacMahon-Beattie 2018.)

824 TYKL/AUD/1040. Luksusta tutkineet Ian Yeoman ja Una MacMahon-Beattie näkevät tulevaisuuden luksuksen yhdeksi mahdolliseksi kehityssuunnaksi autenttisuuteen ja historiaan sekä käsityöllisyyteen ja yksilöllisyyteen perustuvat luksuksen muodot (Yeoman & MacMahon-Beattie 2018).

koordinointiin liittyen. Mikäli kohteista todella halutaan kehittää menestyviä matkailutuotteita, niiden tuotteistamiseen ja markkinointiin tulisi aineiston perusteella panostaa enemmän resursseja, kuin mitä tähän mennessä on tehty. Kohteissa nähdään matkailullista potentiaalia, ja tulevaisuuden toiveita kohdistetaan erityisesti paikalliseen, verkostoituneeseen yritystoimintaan.⁸²⁵ Samalla nähdään, että vetoapua tarvitaan koordinoidussa markkinoinnissa ja laadukkaan tuotteistamisen tavoissa. Arkeologiset kohteet saattaisivat myös nousta matkailumarkkinoilla merkittävämpään asemaan, jos niille kohdistuva toiminta olisi osa jotain muun tyyppistä matkailutoimintaa. Yllättävät yhdistelmät voivat olla tulevaisuuden matkailukohteille tyyppillinen asia.

---

825 Pienyrittäjyyden mahdollisuuksiin suhtauduttiin osin kriittisesti eDelfoi-kyselyssä. ”Paikallis- ja pienyrittäjät taitavat olla ainoa toivo – mutta saattavat myös olla lopullinen kompastuskivi! Toiminnan jatkuvuuden takaaminen, tuotteistamistaidot, asiantuntemus, markkinointi, laadun takaaminen, todelliset kumppanuudet ja yhteistyö. Nämä voivat olla isoja paloja pienille yrittäjille”, pohdiskeli yksi vastaajista pienyrittäjyyteen pohjautuvaa toimintaa. Toivottiin myös, että alueellisesti syntyisi niin sanottuja veturiyrityksiä, jotka vetäisivät muita toimijoita yhteistyöhön. (TYKL/SPA/1205.)

”Kyllä se viiminen sammuttaa valot, ni näyttää tällä hetkellä todennäköisemmältä.” – Unohtuvan ja hylätyn arkeologisen kohteen tulevaisuuksia

Olimme tulleet tavanomaiselle kaupunkilomalle Turkuun, mutta parin päivän päästä halusimme etsiytyä jonnekin, mikä ei olisi niin turistista aluetta kuin Turun keskustakorttelit. Huomasimme kaupungin digitaalisesta matkailusovelluksesta, että oli tehty reitti syrjäisille ja piilossa oleville arkeologisille kohteille Turun lähiympäristöön. Kohteita kuvailtiin vaikeasti löydettäväksi ja eksoottisiksi, joten päätimme ottaa haasteen vastaan ja lähteä omatoimisesti etsimään kohteita. Vuokrasimme sähköpyörät ja lähdimme matkaan jo varhain aamulla. Aurajoesta nouseva usva teki maisemasta sadunomaisen. Löysimme ensimmäiset kohteet suhteellisen helposti ja nappasimme todisteeksi selfiet, jotka latasimme myös sovellukseen. Palveluita kohteiden lähellä ei ollut ja varauduimme retkeen omilla eväillä. Viimeistä kohdetta etsimme pitkään: maasto oli vaikeakulkuista ja pitkäksi kasvanut aluskasvillisuus vaikeutti kulkua. Emme nähneet maastossa mitään merkkejä muinaisjäännöksestä, kunnes vahingossa astuin sivuun ja

melkein taitoin nilkkani. Huomasimme, että seisoimme kiviröykkiön päällä, joka oli vain kadonnut kasvillisuuden sekaan. Tuntui kuin olisimme astuneet menneisyyteen: oivallus tuli niin konkreettisesti! Retki oli aika raskas, mutta ikimuistoinen – havaitsimme jotain, mitä kovin moni muu ei varmasti olisi huomannutkaan. Selfie-sarjamme palkittiin viikon parhaimpana matkadokumenttina ja saimme palkinnoksi luksushotelliiviikonlopun. Tulemme varmasti uudelleen: Tukholmasta Turkuun kuljetaan hyperloopin avulla reilussa puolessa tunnissa – olemme nopeammin perillä kuin jos matkustaisimme Tukholman kaukaisimpiin lähiöihin.

Tulevaisuuskuvaan kulttuurianalyysin kautta nostetut asiat ja ilmiöt: muinaisjäännösten hoidon heikkeneminen, resurssien niukkuus ja mahdollisuudet matkustaa, asiantuntijaosaamisen katoaminen, asenteiden ja arvojen muutos

Haastateltavani olivat pääosin optimistia tulevaisuuden suhteen. Niinpä rakensin myös tähän lähtökohtaisesti pessimistiseen tulevaisuuskuvaan matkailuun optimistisesti suhtautuvan tilanteen, jossa arkeologinen kulttuuriperintö on tiedostettu matkailun kentällä, mutta johon ei ole kohdistettu juurikaan esimerkiksi hoitotyötä. Tässä ylläolevassa tulevaisuuskuvaava avaa tarinassa ei siis näyttäyty kovin voimakkaasti dystooppisiin tulevaisuuksiin liittyvät piirteet, vaikka siihenkin suuntaan osa haastateltavistani tulevaisuutta visioi. Monet haastateltavistani uskoivat matkailun jatkuvuuteen sekä siihen, että ihmiset ovat tulevaisuudessakin kiinnostuneita menneisyydestä, arkeologiasta ja arkeologisista kohteista.

Kakstuhattaviisikymmentä: mä en usko, että matkailu on kuitenkin mihinkää loppunu, koska ihmiset on luonteeltaan uteliaita ja ne haluaa nähdä muutakin kuin oman nurkkansa, mikäli siihen on minkälaisia mahdollisuuksia.⁸²⁶

Tulevaisuuden uhkakuvat olivat silti läsnä monissa haastatteluissa. Haastatteluissa pelättiin arvojen kovenemista kulttuuria ja kulttuurityötä kohtaan, muinaisjäännösten hoidon heikkenemistä ja käytännön osaamisen katoamista, resurssien ratkaisevaa vähenemistä sekä yhteiskunnallisia murroksia, kuten maaseudun autioitumista. Toisaalta myös matkailun hallitsematonta kasvua ja kohteille liiallisia kävijämääriä pidettiin arkeologisia maastokohteita uhkaavina ilmiöinä. Tässä luvussa tarkastellaan näitä tulevaisuuden uhkakuvia niistä näkökulmista, joita haastateltavani ovat tuoneet esille ja joista keskusteltiin myös eDelfoi-kyselyssä.

Tyypillinen uhkakuva haastateltavilleni on kovien, *taloudellisten arvojen nousu* siten, että kulttuurityö ja tätä myöten myös arkeologiset kohteet ajettaisiin resurssien vähentämisen myötä liian ahtaalle. Tällainen arvoilmapiiri koettiin vahingollisena paitsi arkeologiselle kulttuuriperinnölle, myös koko yhteiskunnalle:

---

826 TYKL/AUD/1035.

Mut pahinta olis just se, et rupeis menemään ihan semmost yksoikost polkuu ja tuloksena olis joku betoniviidakko ja mainoskylttimetsä, ja säästetään ja tehokkuuden nimis nipistetään kaikki kulttuuri ja siihen viittaava pois. Se tulee, mä nään et, ei tarttis kauaakaan odottaa ni sit olis kallis lasku maksettavana. Ihmiset rupee voimaan huonosti. Siis semmosetkin ihmiset, jotka eivät välitä, jotka sanovat, etteivät perusta kulttuurista tai perinteistä tai mistään yhtään, niin reagoivat, jos se puuttuu.⁸²⁷

Taloudellisten arvojen korostuminen yhteiskunnallisessa päätöksenteossa nähdään uhkana arkeologiselle kulttuuriperinnölle yleensä mutta myös matkailutoiminnassa. ”Ei me varmaan ihan pohjalla viäl olla”, totesi yksi haastateltava, jonka näkemyksen mukaan arvot ja yhteiskunnan kehitys kulkevat jatkuvassa aaltoliikkeessä.⁸²⁸ Hän näki siis, että kulttuuriperinnön säilyttämiseen ja siitä huolehtimiseen liittyvät arvot nousevat jälleen jossakin vaiheessa tulevaisuuttamme esille merkityksellisempinä, kuin mitä ne ovat nykyhetkessä. Arvojen kovenemiseen uskottiin myös eDelfoi-kyselyssä, eikä sitä pidetty toivottavana kehityskulkuna. Eräs vastaajista kommentoi asiaa näin:

Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että arvot kovenevat, eikä millään ole arvoa olla sellaisenaan olemassa. Sen sijaan sen on tuotettava ja merkittävä jotain. Yhteiskunnallisille arvoille on kuitenkin tyypillistä muuttuminen eli ne aaltoilevat puoleen ja toiseen.⁸²⁹

Taloudellisten arvojen nousu vaikuttaa yhteiskunnan joka tasolla. Valtion virkamiehenä toimiva haastateltavani pohti valtion roolin muuttumista ja tulevaisuuden vaikutusmahdollisuuksia melko kriittiseen sävyyn:

Valtiolle vaan pulmana, et jos ja kun hallintoo joka tapaukses kevennetään tai hallinnon rakenteita muutetaan, niin miten tän tyypiset kysymykset ylipäänsä samalla, ku sitä hyvinvointivaltio sieltä vähän puretaan, nii miten tän tyypiset kysymykset, intressit pysyy siellä matkassa. Ne pysyy matkassa, jos voidaan osoittaa, et niist on taloudellista hyötyä.⁸³⁰

Jos selkeää taloudellista hyötyä ei voida osoittaa, jää arkeologisiin maastokohteisiin liittyvä toiminta haastateltavan mukaan helposti ainoastaan suojeluhallinnoksi, joka lopulta on melko passiivinen ja suppea tapa suhtautua arkeologiseen kulttuuriperintöön. Hallinnon keventämisen nähdään johtavan siihen suuntaan, että resurssija tul-

827 TYKL/AUD/1037.

828 TYKL/AUD/1043. Samalla tavoin arvotutkimuksessa on havaittu arvojen järjestelmäluonne. Tietyt arvot vahvistuvat toisten heiketessä ja päinvastoin. Arvot kiinnittyvät myös identiteettiimme, ja on havaittu, että tietyillä aloilla toimivilla ihmisillä on usein keskenään samanlaisia arvoja. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, miten haastateltavani arvottivat tulevaisuuden vaihtoehtoja: mitä he näkivät hyvinä, positiivisina tulevaisuuskuvinä ja mitä taas epätoivottavina ja uhkaavina tulevaisuuskuvinä. (Helkama 2015, 209, 212–213.)

829 Tässä vastaaja pohti muinaisjäännösten arvottamista välineellisesti, aikajänteenä 2040-luku (TYKL/SPA/1205).

830 TYKL/AUD/1031. Samantyyppinen arvio annettiin myös eDelfoi-kyselyssä, jossa päätöksentekijöiden hyvään tahtoon suhtauduttiin kriittisesti: ”Suurelle osalle päätöksentekijöistä arkeologinen kulttuuriperintö on lähes tuntematon käsite. Juhlapuheissa se voidaan esittää voimavarana, mutta aitoa tahtoa tai rahaa tuskin löytyy.” (TYKL/SPA/1205.)

laan suuntaamaan ensisijaisesti välttämättömäksi koettuun kulttuuriperinnön suoje-
luun.⁸³¹ Vaikka resurssien vähenemistä pidetään, jos ei todennäköisenä, niin ainakin
voimakkaan mahdollisena kehityskulkuna, ovat monet haastateltavat kuitenkin sitä
mieltä, että ala jatkaa toimintaansa riippumatta tarjolla olevista resursseista: ”Aina
kitkutellaan ihan varmasti. Hauskaa vaikka komerossa, jos niin päättää.”⁸³²

Kulttuuriperintötoimijat ovat vuosien varrella tavallaan tottuneet resurssien vähyy-
teen. On opittu pärjäämään vähällä. Haastateltavani ajattelevat, että arkeologiasta in-
tohimoisesti kiinnostuneet ammattilaiset toimisivat jollain tavalla alan hyväksi, vaika
resurssointia vähennettäisiin edelleen tulevaisuudessa radikaalisti. Nähtiin myös,
että alalla on totuttu aaltoliikkeeseen ja siihen, että jossain vaiheessa taloudelliset re-
surssit saadaan kohenemaan muun talouden hyvän kehityskulun vuoksi.⁸³³

Niukkuuteen ovat tietyllä tavoin tottuneet myös yrittäjät, jotka toimivat läheises-
ti arkeologiseen kulttuuriperintöön ja matkailuun liittyvillä aloilla. Haastateltavani
edustavat paitsi arkeologiseen yrittäjyyteen liittyviä perinteisempiä yrittäjyyden muo-
toja, kuten kenttätöihin suuntautuvaa yrittäjyyttä, myös esimerkiksi tapahtumatuot-
tointoon ja käsityöläisyyteen liittyvää yrittäjyyttä. Yritystoimintaa alalla on yleises-
ti ottaen melko vaikea saada taloudellisesti kannattavaksi ja varsinkin aloittelevan
yrittäjän ensimmäiset vuodet ovat yleensä tappiollisia. Epävarmuus taloudellisesta
pärjäämisestä on läsnä yrittäjän arjessa, mikä tekee työstä henkisesti raskasta. Yksi
haastateltavistani toimii yksityisyrittäjänä, käsityöläisenä. Hänen mukaansa monet
käsityöläiset työllistävät itsensä osuuskunnissa, jolloin on mahdollisuus myös sosiaa-
liturvaan. Haastateltavani on valinnut toisin ja kokee tämän takia luopuneensa urava-
lintansa kautta tietyistä asioista.

Mut kyl ne säästöt menee siinä yrittämisen ensimmäisenä vuonna aika tyhjiin et pääsee lähteen.
[-] Et jos mul on kuukausi, et mä en saa mistään rahaa, niin sitä rahaa ei tuu. Mä en voi hakee sitä
mistään. Ja mikään sossu ei maksa mun lääkkeitä siinä kohtaa. [-] Tai en mä tiä, ehkä mulla olis jos
mul olis rahaa, niin mul olis kiinnostusta, mut se on vaan jotenkin kuoletettu ne kaikki semmoset
matkustelu ja joku oma talo tai tämmöset asiat, ne on täysin kuoletettu et ei ees ajattele. Ja sit ku ei
niit ajattele, niin ei niit tarvitsekaan.⁸³⁴

Myös vapaaehtoistyöhön nojautuvat toiminnan muodot ovat samanlaisten talou-
teen liittyvien kysymysten äärellä kuin muutkin. Esimerkiksi muinaismarkkinoiden
ja muiden tapahtumien tuottaminen on pitkälti Suomessa perustunut vapaaehtois-
työhön, josta ainoastaan harvat saavat varsinaista palkkaa. Tässä uhkana on työn

---

831 Resurssointiin liittyvä positiivinen signaali saatiin alkuvuodesta 2020, kun alueellisiin vastuumuseoihin
avattiin useita uusia arkeologin virkoja uudistetun museolain (314/2019) mukaisesti. Kulttuuriympäristötehtävät
kirjattiin näin ensimmäistä kertaa lakiin. ([https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/kulttuuriymparistopal-
velut-tehtavat-ja-yhteistyö/alueelliset-vastuumuseot-niiden-tehtavat-ja-toimialueet](https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/kulttuuriymparistopal-
velut-tehtavat-ja-yhteistyö/alueelliset-vastuumuseot-niiden-tehtavat-ja-toimialueet), luettu 17.3.2020.)

832 TYKL/AUD/1026.

833 TYKL/AUD/1026.

834 TYKL/AUD/1041.

lyhytjälteisyys: se, miten vapaaehtoiset innostuvat ja jaksavat jatkaa toimintaa. Eräs tapahtumatuottajan työtä tehnyt haastateltava kommentoi asiaa seuraavasti:

Kyl tää jatkuu. Se, että mimmosena se jatkuu, riippuu tietysti kaikkien näitten tapahtumien tuotantoryhmistä. Et koska sitten esimerkiksi Hämeenlinna tuupertuu omaan mahdottomuuteensa, et se on niin laaja se alue, ja heit on niin vähän. [--] Mut et ainahan tulee niit uusii harrastajia, jotka haluaa ottaa vastuuta. [--] Koska se raha vaikuttaa ihmisten jaksavuuteen niin paljon. Jos ei oo rahaa, ei voi kehittää mitään.⁸³⁵

Haastateltavani koki myös, että kävijät ovat tulleet vaativammiksi: ”Hyvin itsekäs aika, must tuntuu, että nyt otetaan kaikki kaikesta irti.”⁸³⁶ Vaikka tapahtuma olisi ilmainen, vaatii yleisö rahoilleen vastinetta. Osa muinaismarkkinoista onkin päätynt ottamaan sisäänpääsymaksuja, joilla on katettu tapahtuman tuotantokuluja.

Suhde resursseihin ja konkreettiseen, rahalliseen tukeen, puhututti siis sekä arkeologian ammattilaisia että alan muita toimijoita. Usein keskusteluissa päädyttiin puhumaan arkeologisen kulttuuriperinnön *käytettävyydestä ja hyödyistä*, ja tämän puheen koettiin nousevan nykyhetken talous- ja yhteiskunnallisesta tilanteesta. Myös maanomistajien suhteen arkeologiseen kulttuuriperintöön ajateltiin tulevaisuudessa vaikuttavan merkittävällä tavalla kohteiden mahdolliseen matkailulliseen hyödyntämiseen: heidän arvonsa ja asenteensa mahdollistavat tai toisaalta saattavat estää matkailun kohteilla. Yksi haastateltavista kuvaili tulevaisuuspyörässään kahta erilaista maanomistajan tapaa suhtautua arkeologiseen kulttuuriperintöön.⁸³⁷ Toinen tapa on nähdä muinaisjäännös ensisijaisesti rasitteena, esimerkiksi rakentamisen esteenä. Tässä näkökulmassa ei kyetä tai haluta nähdä kohteen historiaan liittyviä merkityksiä ja arvoja, jotka voivat konkretisoida esimerkiksi paikan imagon kautta. Toinen näkökulma taas edustaa aktiivista kiinnostusta arkeologiseen kulttuuriperintöön, mikä johtaa toisaalta haluun ja kiinnostukseen hoitaa maillaan sijaitsevia muinaisjäännöksiä ja toisaalta kiinnostukseen esitellä niitä muille. Tässä näkökulmassa on myös mahdollisuus matkailulle. Asenteisiin voidaan myös vaikuttaa. Haastateltava nosti esille erityisesti järjestöt, kuten Maaseudun Sivistysliiton ja Kotiseutuliiton sekä Maa- ja kotitalousnaiset, sellaisina tahoina, jotka vaikuttavat myönteisellä tavalla paikallisessa kulttuurielämässä ja tekevät myös innovatiivista ympäristösivistystyötä, joka usein ammentaa myös arkeologisesta kulttuuriperinnöstä tehden sitä näkyväksi ja ymmärrettäväksi. Näiden järjestöjen toiminnan kautta saadaan suoria kontakteja maanomistajiin, millä vaikutetaan pitkällä aikajälteellä myös asenteiden muuttumiseen kulttuuriperintöä arvostavaan suuntaan.⁸³⁸

Matkailutoiminta liiketoimintana, voittoa tuottavana toimintana, koettiin arkeologisissa kohteissa erityisen haasteellisena. Eräs haastateltavistani totesi, että kaikki

835 TYKL/AUD/1041.

836 TYKL/AUD/1041.

837 TYKL/AUD/1031; TYKL/SPA/1205.

838 TYKL/AUD/1031.

arkeologiaan liittyvä on kovin kallista, eikä se tuota suoraan taloudellista voittoa, jolloin välineellisiä tuottoja voi olla vaikea todentaa tai edes hahmottaa.⁸³⁹ Myös matkailualalla on huomattu se, että alan tuomat hyödyt talousalueelle on vaikeaa osoittaa ja mitata tarkasti, joten esimerkiksi päätöksentekoon vaikuttaminen tarkkoja lukuja esittämällä voi olla hyvin vaikeaa.⁸⁴⁰ Arkeologian ”kalleuteen” liittyvät paitsi arkeologiset kaivaukset ja muut tutkimukset, myös osin kohteiden hoitoon liittyvät asiat. Laajojen arkeologisten kohteiden hoitaminen ja infrastruktuurin ylläpitäminen vaativat resursseja sekä osaamista.

Rahan puute. Ne rapistuu. Se on tommonen ihan konkreettinen kohta ja pulma, siis on hyvin paljon helpompi saada hankerahaa kylmillään olevalle hirsirakennuksen katon kunnostamiseen kuin esimerkiksi linnakesaaren muurien korjaamiseen.⁸⁴¹

Haastateltavani mukaan joissakin kohteissa on jo nykyisinkin riskejä kävijäturvallisuutta ajatellen. On selvää, että matkailijoille pitää turvata turvallinen kohdekäynti ja toisaalta kohteissa tulisi olla sellainen infrastruktuuri, että kohteet fyysisesti kestävät kävijöiden käynnit.⁸⁴² Monessa kohteessa ja organisaatiossa pohdittiinkin parhaillaan sitä, mistä käytännössä saataisiin resursseja rakenteiden kunnostamiseen ja kohteiden jatkuvaan sekä säännölliseen hoitotyöhön. Tämä esti myös matkailupalveluiden kehittämisen, sillä kohteita hallinnoivat ja niiden hoidosta vastaavat joutuivat käyttämään niin suuren osan energiastaan kohteiden perusinfrastruktuurin hoitamiseen. Toisaalta kohteiden muuttaminen turistiksi tiloiksi saattaa tuottaa kohteiden hoidossa ja korjausrakentamisessa ylilyöntejä, jotka voivat tuhota kohteiden historiallista arvoa.⁸⁴³ Museoammattilaisena toimiva haastateltavani pohti sitä, että joissakin kohteissa niiden historialliset kerrostumat saattavat joutua syrjään turistiksen markkinapaikan hengen tieltä. Historiallisten kerrosten säilyttäminen ja vaaliminen vaativat sellaista osaamista, mitä välttämättä matkailutoimijoilta ei löydy.

Sillon niistä tulee tämmösiä markkinapaikkoja ja vaikka ne ympäristönä säilyy edelleen hienoina, niin mul on jotenki semmonen tunne, et kun matkailukohde, johon mennään ensi sijassa kuluttamaan, hävittää jotenkin siitä, et tätä on vaikee muotoilla tarkasti. [--] Sillo se altistetaan tai alistetaan pikkusen liiankin kanssa asioille, jotka ei suoraan liity sen omaan historiaan. [--] Ni siellä [eteläsuomalaisessa teollisuushistoriallisessa kohteessa] se on sit jo menny lähes semmoselle ruotsalaiselle

839 TYKL/AUD/1034.

840 Tässä suhteessa pyrkimystä muutokseen on. Esimerkiksi Visit Finland kokoaa ja tuo esille matkailualaan liittyvää tilastotietoa Suomessa, näkökulmana erityisesti matkailun taloudelliset vaikutukset, <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/tutkimukset-ja-tilastot/tutkimukset-ja-tilastot-lyhyesti/> (luettu 30.3.2020). Paikallisesti esimerkiksi Lounais-Suomessa tilastollista dataa matkailusta pyrkii kokoamaan ja tarjoamaan Lounaistieto, <https://www.lounaistieto.fi/tietopalvelut/tilastot/matkailu/> (luettu 3.9.2019).

841 TYKL/AUD/1044.

842 TYKL/AUD/1044.

843 TYKL/AUD/1031.

puts och blank -linjalle, että siit tulee todella hienoo ja siistii ja viimeisteltyy, ja sillo se karheus ja robustiuskin häviää joskus vähän liikaakin.⁸⁴⁴

Toinen merkittävä, tulevaisuuden uhkia esille nostava teema haastatteluissa oli pelko *osaamisen ohenemisesta* – niin arkeologisen kulttuuriperinnön kuin matkailualan kohdalla. Viranomaistaholla nähtiin uhkana vahvan asiantuntijuuden rakentumiseen vaadittavan käytännön osaamisen oheneminen.⁸⁴⁵ Tämä osaamisen heikentyminen heijastuisi myös paikallisille tasoille. Kyseessä on tietyllä tavalla myös sukupolvikysymys: esimerkiksi muinaisjäännostien hoitotyöhön vuosien ajan meritoituneen asiantuntijuuden jatkuvuuden turvaaminen tulee olemaan lähivuosien ratkaistavia kysymyksiä. Matkailualan asiantuntijaosaamisen heikkeneminen, erityisesti matkailualan koulutuksen puute korkeakouluasteella, nähtiin tässä hetkessä tulevaisuuteen ulottuvana uhkakuvana erityisesti matkailualan toimijoiden ja kouluttajien piirissä.⁸⁴⁶

Mä olen huolissani Suomen näkökulmast siinä [koulutuksesta]. Käytännössä, sanotaan niin, että täs on ollu viime vuosina vähän trendi lisätä toisen asteen matkailukoulutuspaikkoja. En sano, et se on huono. Mut tosiasia on se, että suurin osa toiselle asteelle hakeutuvista ei tavoittelekaan asiantuntija- ja esimiestehtäviä. [--] Mut mä katson, et matkailualan kehittyminen vaatii ihan oikeesti korkeakoulutettua väkeä. Ja sit kuitenkin, matkailualan kaikki tuotetarjonta on aika haastavaa, verrattuna siihen, et suunnittelen ja myyn kyniä. Ja sit tää kansainvälisyysaspekti, kulttuuritaustat, kaikki tämän huomioiminen. Sen tähden mun mielest ehdottomasti tarvittais korkeakoulutettua [työvoimaa matkailualalle]. Sekä ammattikorkeakouluist, mut myöski sit tiedekorkeakouluist.⁸⁴⁷

Koulutustehtävissä työskentelevä haastateltava kantaa siis huolta matkailualan koulutuksen tulevaisuudesta ja siitä, miten tulevaisuudessa alalle saataisiin koulutettua asiantuntijatyövoimaa. Esille tässä haastattelussa nousi matkailualan sesonkiluontoisuus eli se, miten korkeasti koulutetut ihmiset saattavat hakeutua jollekin toiselle alalle, joka pystyy tarjoamaan ympärivuotisesti töitä. Haastateltavan kokemuksen mukaan ainoastaan matkailualan suuret toimijat ovat voineet tarjota pysyviä työpaikkoja korkeasti koulutetuille ihmisille. Myös osaamisen riittävyys itse kohteissa ja niiden tarjoamissa palveluissa saattaa olla haasteellista toteuttaa käytännössä.

Tavallaan se ongelma on, et matkailuki on tosi mikroyritystä, pk-yritystä, jotka eivät pysty pääsääntöisesti ympärivuotisesti työllistämään. Ja sen tähden se alan kehitys vähän polkee paikallaan. Ja matkailuyritysten ihmiset monesti ovat täysin vailla, esim. yrittäjät ovat täysin vailla minkäänlaista matkailualan, plus liiketoiminnankaan, koulutusta.⁸⁴⁸

844 TYKL/AUD/1031.

845 TYKL/AUD/1026.

846 TYKL/AUD/1040.

847 TYKL/AUD/1040.

848 TYKL/AUD/1040.

Mä oon ollu Lofootilla, tämmöses viikinkipaikassa. Kyl mä vähän sen tyyppiseen [elämyksellisyyteen] uskon. Mut se ongelma tulee, se et jos se on tämmönen autenttinen... tai ei autenttinen, mut pyritään elämään siinä ajassa ja toimimaan siinä ajassa. Se vaatii osaavaa henkilökuntaa, joka ohjaa ja neuvoa ja vetää aktiviteettei, jolloin henkilöstökustannukset tulee aika suureks. Mä muistan esimerkiksi sen Lofoottien käynnin, joka oli joku ihan normaali kesäajankohta. Siel ei kuitenkaan tainnu olla sit ku kahdessa pisteessä joku tekemässä jotain. Et silloin ku on joku tapahtuma, ni silloinhan ne herää eloon ja niis on touhuu ja meininkiä. Mut semmoseen henkilömäärään ei oo normaalisti ehkä varaa, käytännös.⁸⁴⁹

Haastateltavani nosti esille ”kustannustehokkaan esihistoriallisen kohteen”, jossa henkilöstön kustannukset olisivat realistisesti toteutettavissa esimerkiksi yhden oppaan voimin. Tämä on hänen mukaansa toteutunut joissakin huippukohteissa, kuten esimerkiksi Stonehengen tapauksessa, mutta vastaavia ikonisia, kaikille kävijöille jo entuudestaan jollain tavalla tuttuja kohteita ei ainakaan toistaiseksi Suomessa ole. Matkailualan kannalta erityisesti kohteiden kaupallinen potentiaali on vaikea saavuttaa, sillä elämysteollisuus tuottaa jatkuvasti uudenlaisia tuotteita markkinoille ja kilpailu alalla on kova. Yritysten tulisi panostaa jatkuvasti toiminnan ja tuotteiden kehittämiseen, mutta siihen ei välttämättä ole käytännössä resursseja. Taloudellista kasvua voivatkin haastateltavani mukaan tavoitella ainoastaan joustavat ja sopeutuvat sekä ketterästi toimintaansa muuttavat ja muutoksia jossain määrin ennakoivat, yhteistyöhaluiset ja -kykyiset yritykset.⁸⁵⁰

Yhtenä varsin realistiseksi kuvailtuna uhkakuvana nähtiin *toiminnan hiipuminen hiljalleen*, huomaamattomasti. Hiljalleen unohtuiksi painuminen, huomaamattomaksi muuttuminen, onkin sellainen uhka, jota ei välttämättä huomata silloin, kun asiaan pitäisi jo tarttua. Toiminnan pikkuhiljaa vähentyessä, toimijoiden ikääntyessä tai kohteen hoitamattomaksi jäädessä vanhat toimintamallit vähitellen katoavat ja unohtuvat.⁸⁵¹ Yksi haastateltavista kuvaili tilannetta, jossa esimerkiksi kohteen infrastruktuuriin on investoitu, mutta kohde ei houkutelekaan toivotusti kävijöitä:

Jos investoidaan ja sit se kohteiden tuotto tai kävijämäärät elikkä niiden faktinen yhteiskunnallinen merkitys ei näy näissä suhteissa, jos se ei sit toteudukaan, niin sit ne passivoituu, hiipuu ja unohtuu, ja niille tulee aika lyhyet elinkaaret.⁸⁵²

Toiminnan hiljalleen näivettyminen oli haastatteluissa toistuva teema, josta välitettiin myös haastateltavien turhautumista ja väsymistä vallitsevaan tilanteeseen. Nämä kuvaukset vaikuttivat myös siihen, millä tavoin tulevaisuutta kyettiin haastattelun aikana hahmottelemaan ja kuvittelemaan. Puhuttiin hiipumisesta, höyläämisestä ja

849 TYKL/AUD/1040.

850 TYKL/AUD/1040.

851 TYKL/AUD/1038.

852 TYKL/AUD/1031.

näivettymisestä – tietyllä tavoin vääjäämättömistä tapahtumaketjuista, joita on vaikea katkaista ja ehkäistä.

Kyl se kaiken kaikkineen se näivettyminen tavallaan, et kun koko ajan leikataan ja leikataan ja höylätää ja höylätää, nii kaikki alkaa olla sit jo aika kovilla, ja jossain vaihees se niinku tulee se loppu vastaan. Et ei se sit enää, enää mikään toimi.⁸⁵³

Tämän huomaamattoman hiipumisen ja toiminnan näivettymisen ongelmat koettiin olevan läsnä jo nykyhetkessä, erityisesti harvaanasutun maaseudun kylissä ja yhdistyksissä. Maaseudun autioituminen nähtiin epätoivottavana tulevaisuuskuvana,⁸⁵⁴ mutta käytännössä monessa maaseudulla sijaitsevassa kotiseutuyhdistyksessä oli jo painiskeltu aktiivisten toimijoiden vähyiden kanssa. Haastateltavieni edustamissa kotiseutuyhdistyksissä kuitenkin mietittiin keinoja uusien toimijoiden mukaan saamiseksi. Kilpailu vapaa-ajasta on kovaa, ja varsinkin lapsiperheille tarjotaan erilaisia harrastusmahdollisuuksia pienemmälläkin paikkakunnilla. Osa haastateltavista oli myös sitä mieltä, että kiinnostus menneisyyteen, historiaan ja omiin juuriin syntyy mahdollisesti vasta myöhemmin elämänkaaren aikana – eli otollinen kohderyhmä toiminnalle olisivat juuri seniori-ikäiset.⁸⁵⁵ Huolta tilanne herätti siinä mielessä, että monin paikoin jatkajia aikaisemmalle kulttuuri- ja kotiseututyölle ei ollut löytynyt. Eräs haastateltavista kuvaili tilannetta pienissä kotiseutuyhdistyksissä ja koki, että nuorten kohdalla toiminta saattaa ottaa toisenlaisia muotoja kuin aiemmin.

Miten haavoittuvaista on silloin, ku se on yksilöistä, yksistä ihmisistä kiinni, tietyistä, joka osaa ja joka jaksaa ja on aina hoitanu ja sitte, kun luopuu siitä, niin miten se sitten. [--] Et nuoret ehkä vähän jotenki suhtautuu, et ne ei ajattele ensisijaisesti, et menen mukaan johonkin kiinnostavaan yhdistykseen, vaan ne ajattelee sitä toimintaa ja sisältöä ja nyt järjestetään tämmönen tapahtuma ja. Että se lähtökohta voi olla erilainen.⁸⁵⁶

Maaseudun autioituminen tuottaa henkistä irtautumista kulttuurimaisemasta mutta myös fyysistä kohteiden katoamista hoidon puutteen myötä. Jo nykyhetkessä voidaan sanoa, että kohteita on katoamassa maisemasta säännöllisen hoidon lopettamisen myötä. Eräs haastateltavani puhui näkymättömistä maisemista ja pienimuotoisista, ruohonjuuritason kohteista potentiaalisina matkailukohteina, jotka voisivat toimia seikkailuhenkisille, tutkimusmatkailijoiksi itsensä kokeville matkailijoille.⁸⁵⁷ Myös eDelfoi-kyselyssä otettiin huomioon tämä vaihtoehto ja todettiin, ettei kaikkea tarvitsisi tuotteistaa, vaan ihmiset saattavat tulevaisuudessa myös itse haluta rakentaa

853 TYKL/AUD/1028.

854 Esim. TYKL/AUD/1052.

855 Esim. TYKL/AUD/1038; TYKL/AUD/1048.

856 TYKL/AUD/1048.

857 TYKL/AUD/1052.

omat matkakokemuksensa.⁸⁵⁸ Tätä tulevaisuuskuvaava tavoittelin tämän luvun alkukuvauksessa. Kuitenkin myös toisenlaisia vaihtoehtoja tulevaisuudelle on.

Samalla tavoin kuin toiminnan hiipumista pidettiin tulevaisuuden uhkana, pidettiin *hallitsemattoman suuria kävijämääriä* epätoivottavana tulevaisuuskuvana.⁸⁵⁹ Tämän uhkakuvan koettiin koskevan lähinnä pääkaupunkiseudun uusia historiallisia kohteita, jotka olivat haastatteluajankohdan aikana vapautumassa armeijan käytöstä ja siten siirtymässä virkistys- ja matkailukohteiksi. Näissä tapauksissa kohteen kehittäjät joutuvat miettimään tarkoin esimerkiksi kävijöiden kulkureittejä ja yleistä turvallisuutta turvatakseen toisaalta kohteiden kulttuurihistoriallisia ja luonnonsuojelullisia arvoja ja toisaalta kävijöiden turvallisuutta.⁸⁶⁰ Äkillinen ja ennakoimaton turistimäärien kasvu saattaa aiheuttaa ongelmia kulttuuriperintökohteissa, mikä on huomattu esimerkiksi kuvitteelliseen keskiaikaan sijoittuvan *Game of Thrones* -televisiosarjan pohjalta syntyneen matkailuilmion yhteydessä.⁸⁶¹

Kävijämäärien suuren kasvun ohella kohteiden keskittyminen viihteelliseen tapahtumatuotantoon nähtiin epätoivottavana tulevaisuuskuvana. Ajatellaan, että tapahtumatuotantoon keskittyminen tulee todennäköisesti tapahtumaan kohteeseen liittyvän perustoiminnan kustannuksella, eikä se silti välttämättä turvaa sitä, että ihmiset kiinnostuisivat aidosti kohteeseen liittyvästä kulttuuriperinnöstä.

Se on hirveen vaarallista, et lähtee sille tielle ihan kokonaan, et ensinnäkin semmoset tapahtumat vaatii valtavasti työtä, ja sit se perustyö saattaa helposti unohtuu, et se voi vaarantuu ihan kokonaan. Sit unohdetaan, ajatellaan, et kyllä ne siel jotenkin pärjää ittekseen, ja mitä siitä, kuha järjestetään vaa joku hilipalipoo tonne, et saadaan miljoona ihmiset liikkeelle. [--] Mä tuun oikeesti hirveen surulliseksi siin kohtaa. Et mä suren sen paikan puolesta, et sitä ei kunnioiteta semmosena ku se on, vaa halutaan tehdä jotain muuta. Ja jokane ihminenki haluu tulla kohdelluks omana itsenään eikä jonain toisena.⁸⁶²

Vaarana nähdään, että arkeologinen käyntikohde typistyy tällöin lähinnä kulisiksi muulle toiminnalle. Toimijoiden tulisi erään haastateltavani mukaan pitää esillä kulttuuriperinnön itseisarvoa ja tuoda sinnikkäästi esille kohteeseen liittyvää tietoa ja tutkimuksen avulla tehtyjä tulkintoja. Paikan henkeä ja menneisyyttä tulee haastateltavani mukaan kunnioittaa, myös oheispalvelujen ja tapahtumatuotannon kautta.

---

858 Kommentti liittyy kyselyn osioon Imago ja markkinointi, jossa pohdittiin arkeologisten kohteiden tuotteistamista (TYKL/SPA/1205).

859 TYKL/AUD/1044.

860 TYKL/AUD/1044. Esimerkeiksi keskustelun kuluessa nousivat Helsingin Kuninkaansaari ja Vallisaari, jotka avautuivat virkistyskäyttöön kesällä 2016. Ensimmäisenä kesänä Vallisaarella kävi yli 90 000 kävijää ja vuonna 2020 kävijöiden määrän odotettiin kasvavan entisestään nykytaidebiennaalin avautuessa saareen (Helsingin Uutiset 24.4.2019). Koronaepidemia on kuitenkin siirtänyt nykytaidebiennaalin järjestämisen seuraavaan vuoteen.

861 Ghisoiu, Bolan, Gilmore & Carruthers 2017.

862 TYKL/AUD/1020.

Pitää rehellisesti olla sitä alust loppuun, eikä yrittää muilla keinoin saada ihmiset kiinnostumaan. [--] Suorastaan joskus vähän jäärpäisesti.⁸⁶³

Kävijämäärien kasvun ja tapahtumatatuotannon nousun epätoivottavuuden lisäksi esille nostettiin myös eräänlaisia vaihtoehtoisen matkailun muotoja. Eräs haastateltava oli kiinnostunut nimeämänsä passiivimatkailun ajatuksesta. Tällä hän tarkoitti kohteiden maisemallista hoitamista ja saavutettavuuden parantamista esimerkiksi opasteilla, mutta muutoin tietoista matkailupalveluiden kehittämättä jättämistä. Tällöin kohteita ei esimerkiksi aktiivisesti tuotteistettaisi tai mainostettaisi, vaan ne jätettäisiin ihmisten oman kiinnostuksen kautta löydettäviksi ja koettaviksi.⁸⁶⁴ Matkailuvirtojen ohjaamista tehdään jo nykyisin monissa kohteissa ja joillekin kohteille ei kävijöitä edes ohjata. Haastattelemani Metsähallituksen asiantuntija kuvailee toimintatapoja näin:

Sitte erityisesti on jotain täämösi kohteita, joille ei välttämättä opasteta, esimerkiks kompassiruu-
sut on sellasia. Niille tahtoo ihmiset mielellään siirrellä kiviä, et sanotaan, et okei, ne on olemassa,
mut sit me opastetaan mielellään jonnekin vähän kestävämmälle kohteelle. Mutta toisaalta sitten se,
että kun näitä kohteita tuodaan esille, nehän kiinnostaa ihmisiä aivan valtavasti.⁸⁶⁵

Tyypillistä on, että luonnonsuojelullisista syistä saatetaan polkusuunnittelussa tehdä sellaisia ratkaisuja, että polut ohjataan kulkemaan arvokkaimpina pidettyjen kohteiden sivusta. Tunnetuilla kohteilla taas pidetään parempana, että tehdään selkeät polut ja kulkemisen ohjaukset, jotta ehkäistäisiin eroosiota ja esimerkiksi luvattomien tulentekopaikkojen syntymistä.⁸⁶⁶

Haastattelujeni aikaan yhteiskunnallinen keskustelu ei ollut yhtä voimakkaasti ilmastonmuutokseen sitoutunutta kuin tämän hetken keskustelukulttuuri. Ilmastonmuutoksen kysymyksiä kuitenkin sivuttiin ja osa haastateltavistani näki *ilmaston- ja ympäristömuutoksen* todellisena uhkana arkeologiselle kulttuuriperinnölle.⁸⁶⁷ Yksi haastateltavistani ennakoii asiaa näin:

Sateet ja happamoituminen ja kaikki o ilman muuta, ja sit tulee tietyst noi tulvariskitekijät sun muut.
Se tulee olemaan tulevaisuut; ei varmaan meidän aikana vielä, mut jos kehitys jatkuu samanlaisena,
ni tulee olemaan merkittävä uhka.⁸⁶⁸

Suojeluasioiden kohdalla pohdittiin sitä, mitä suojelutoimenpiteitä pitäisi ylipäänsä tehdä ja pitäisikö joihinkin kohdetyyppeihin osoittaa lähitulevaisuudessa in-

863 TYKL/AUD/1020.

864 TYKL/AUD/1031.

865 TYKL/AUD/1044.

866 TYKL/AUD/1044.

867 Esim. TYKL/AUD/1026.

868 TYKL/AUD/1026.

tensiivisempää tutkimustoimintaa, mikäli pystyttäisiin ennakoimaan niiden tutkimusmateriaalin muutoksia mahdollisten sateiden ja kostean ilmaston vaikutuksesta. Suorien, fyysisesti muinaisjäännöksiin vaikuttavien tekijöiden lisäksi oli kuitenkin vaikea hahmottaa ympäristönmuutoksen välillisiä vaikutuksia yhteiskunnassa ja ympäristössä.⁸⁶⁹ Yksi haastateltavani oli huomannut myös arvoristiriidan, sillä hän koki, että luonnonkohteiden ja ihmisen rakentamien ja arvokkaina pitämien kohteiden välille on viime aikoina syntynyt jakolinjaa siihen, mitä ensisijaisesti tulisi suojella. Suojelutahto näyttäisi tulevaisuudessa suuntautuvan erityisesti luontoon, ei välttämättä ihmisen tuottamaan kulttuuriperintöön: ”Minust kumpaakaan ei tarttis arvostaa toisensa yli, vaan ne vois olla yhtä tärkeitä.”⁸⁷⁰

Joissakin haastatteluissa radikaalina toimenpiteenä ympäristönmuutosta hillitsemään nähtiin arvokkaimmiksi määriteltyjen kohteiden sulkeminen kokonaan yleisöltä.⁸⁷¹ Matkailualan ammattilainen pohti haastattelussa asiaa ja näki rekonstruktioiden arvon nousevan tulevaisuudessa keinona korvata matkailijalle kokemus aidosta kohteesta.

Mikä ettei. Vastaavaa on tehty luonnon suunnalla. Tietyt arvokkaimmat [kohteet] on enää tutkijoitteiden käytössä. Kyllähän tää tämmönen vyöhykkeistämisajatus tai tän tyyppinen on varmaan ihan järkevä ajatus. [--] Ja sit oikeesti mun mielest selvät rekonstruktiot on jollain taval rehellisii. Sanotaan, et nää mitä tossa on... keskises Euroopassa on näitä kalliomaalausluolia, jotka on ollu pakko sulkee turismilta. Sit on rakennettu rekonstruktio viereen ja rehellisesti kerrotaan, et tää on sellanen. Mun mielest se on ihan ok, käytännös. Se täyttää ne suojelun vaatimukset. Silti ihminen saa jonkinlaisen käsityksen mist on ollu kysymys. Ja tämän päivän osaajat osaa tehdä aika hyviä jäljennöksiä.⁸⁷²

Tulevaisuudessa saattaakin olla, että myös Suomessa tarjotaan turisteille aikaisempaa enemmän rekonstruointeja, rakennettuja matkakohteita, joiden avulla ohjataan matkailijavirtoja aitojen muinaisjäännöskohteiden ulkopuolelle. Haastateltava näki, että rekonstruktioiden avulla voitaisiin taata palveluiden infrastruktuuri, kuten kahvila- ja myymälätilat sekä esimerkiksi parkkialueet. Toisaalta haastateltava pelkäsi ”hengiltä suojelua” – sitä, että kohteiden arkiseen elämään puututaan liian voimakkaasti niin, ettei matkailukohde tunnu enää elävältä, oikeiden ihmisten asuin- ja työ- säkäyntitypaikalta.

869 TYKL/AUD/1034.

870 TYKL/AUD/1034. Tämä sama arvoasetelma näkyi sosiaalisessa mediassa esimerkiksi Notre Damen kirkon palon ja samanlaisesti tapahtuneiden luonnonkatastrofien käsittelyssä. Suru Notre Damen palosta näkyi sosiaalisen median kanavilla voimakkaasti, mutta pian sen jälkeen tehtiin myös vertauksia siihen, miten ihmiset eivät osanneet surra samanaikaista uhkaavaa ilmastonmuutosta tai vaikkapa Amazonin sademetsien paloja. Luonnon ja ihmisen luoman kulttuuriperinnön tuhoutumiseen ja näihin reagoimiseen tehtiin jakolinjaa, jossa ympäristön tuhoutuminen nähtiin pahempaan ja voimakkaampaan reagoitua vaativana.

871 Esim. TYKL/AUD/1040.

872 TYKL/AUD/1040.

Tavallaan se, et suojeluviranomaisilla pitää olla semmonen ajatus minusta et suojellaan kyllä, mut millä tavalla täs pystytään säilyttämään [elävyys]. Ja usein se on kuitenkin se, et siel on jonkunlaist toimintaa. Ja sit täytyy olla vaan järkee siinä, et mikä toiminta siihen sopii, mitä siel sisäl voidaan tehdä. Ja mitä voidaan ulkokuorel tehdä.⁸⁷³

Haastateltava pohti myös paikkojen ja rakenteiden kerroksellisuutta; sitä, miten eri ajat voivat välittyä matkailijoille yhtäaikaisesti. Olennaisena hän piti elävyyttä, tasapainoilua suojelullisten arvojen ja kohteen matkailukäyttöön liittyvien tekijöiden kanssa.

Arkeologisten maastokohteiden tulevaisuus vaikutti haastattelujen ja eDelfoi-kyselyn perusteella monin tavoin uhkaavalta. Haastatteluissa pelättiin taloudellisten arvojen ajavan ohii kulttuuriperinnön säilyttämiseen ja vaalimiseen liittyvistä arvoista. Ymmärtämättömyys ja välinpitämättömyys olivat termejä, jotka toistuivat uhkakuvissa. Tulevaisuuden uhat nousivat tavallaan erilaisten ilmiöiden ääripäistä: joko kohteiden hoitamattomuuteen liittyvästä ”unohtamisesta” tai sitten matkailun hallitsemattomasta kasvusta ja sen lieveilmiöistä. Huoli kohteiden fyysisestä säilymisestä nostettiin esille paitsi niille kohdistuvan matkailutoiminnan, myös esimerkiksi uhkaavien ilmaston- ja ympäristönmuutosten tuottamien uudenlaisten olosuhteiden osalta. Samalla huolta kannettiin siitä, miten kohteisiin liittyvä arkeologinen tieto tehdään tulevaisuudessa saavutettavaksi. Uhkana nähtiin esimerkiksi viihteelliseen tapahtumatuotantoon liiaksi keskittyminen, mikä saattaisi rapauttaa kohteisiin liittyvää perustutkimusta. Huolta tuotti myös se, miten alalle saadaan tulevaisuudessa osaavaa työvoimaa, niin arkeologian popularisoinnin kuin matkailualan ammattilaistenkin osalta. Nykytoimijoiden ikääntyminen on nostanut esille vapaaehtoistyöhön liittyvän huolen ihmisten jaksamisesta ja mahdollisuuksista sitoutua esimerkiksi pitkäjänteiseen kohteiden hoitotyöhön. Toiminnan huomaamatonta hiipumista pidettiin erityisen huolestuttavana piirteenä, sillä sitä on vaikea havaita ja siten puuttua siihen ajoissa. Kulttuuriperintötoiminnan merkittävyyden ja vaikuttavuuden esille tuomista peräänkuulutettiin, mutta samalla pelättiin, että resurssipulassa tullaan jättäytymään yhä huomaamattomampaan rooliin. Kuitenkin, kaikesta edellä mainitusta huolimatta, monessa haastattelussa uhkakuviin suhtauduttiin niin, ettei niihin tule uskoa turhan voimakkaasti:

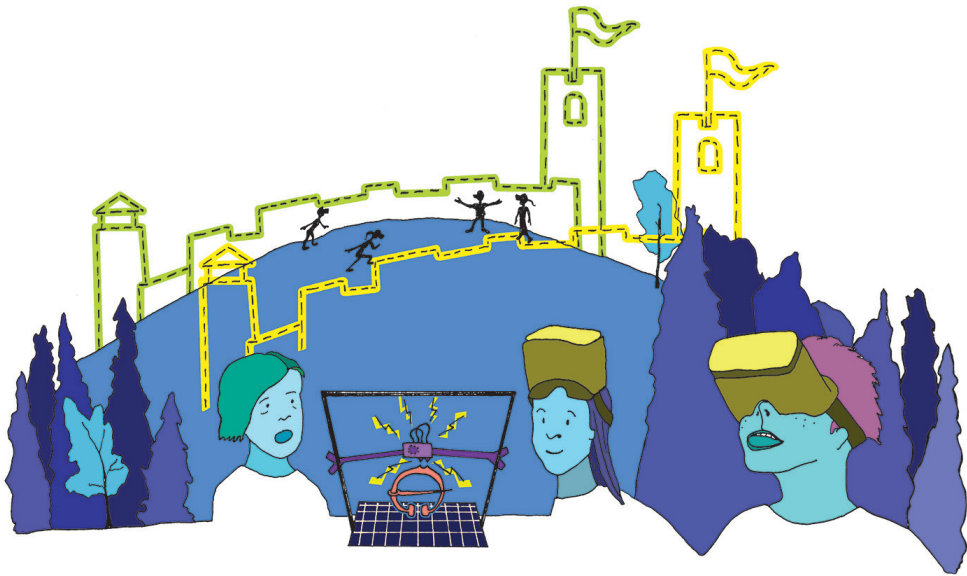
On se mahdollista, mut ei voi elää ni, ei saa uskaa semmoseen. [--] Ei vaa, kauheeta semmoset tulevaisuudet, eihä kukaa voi tietää tulevaisuudesta. Visioita voi olla tai et, niitä optimistisia ja muita, ja sitte täytyy kuulla muita ja mennä eteenpäin, yrittää tehdä se, mitä on voitavissa, mutta mää en tykkää ennustaa, oikeesti. Mut noi merkit on vähän uhkaavia, mutta ainahan ne on vähän uhkaavia.⁸⁷⁴

873 TYKL/AUD/1040.

874 TYKL/AUD/1045.

Haastateltavani ei siis suostunut jäämään negatiiviseksi kokemansa tulevaisuusku-
van vangiksi, vaan hän koki, että tulevaisuuteen tulee pyrkiä vaikuttamaan strategia-
työllä sekä arjessa tehtävällä jokapäiväisellä kulttuuriperintötyöllä. Tämä toimeliaisuus
kuvastaa hyvin kaikkia haastateltaviani: tulevaisuuden uhkakuvia kyllä tiedostettiin,
mutta niitä ei jääty haastatteluissa kuitenkaan kovin paljoa murehtimaan. Tulevaisuu-
teen suhtauduttiin pääosin lopulta ratkaisukeskeisesti ja toiveikkaasti.

”Netissä räplääjät ja digivastaiset” – Näkökulmia tulevaisuuden teknologioihin

Meidän koululuokkamme esihistorialeiri oli aivan mahtava! Leiri pidettiin esihistoria-keskuksessa ja teemana oli rautakausi. Ensin sai valita kahden tiimin välillä: toisessa keskityttiin teknologiaan, ja toisessa tehtiin asioita aivan ilman teknologian apua. Mä menin teknologiatimiin, koska se kiinnostaa mua. Moni valitsi kuitenkin ei-teknologisen tiimin, koska se on jotain aivan erilaista, mihin me ollaan totuttu. Tutustuimme sitten läheiseen linnavuoreen molemmilla eri tavoilla. Me näimme hienon rekonstruktion, joka tuntui melkein todelliselta! Rekonstruktiosta pystyi löytämään merkkejä oikeista arkeologisista löydöistä ja niihin koskemalla sai lisätietoa tutkimuksista. Ei se ihan yhtä hieno ollut kuin pelimaailmoissa, mutta aika hieno kuitenkin. Mä mietin kyl, miten sitä mallinnosta olis voinut koodata vähän paremmaksi. Se toinen ryhmä taas tutustui linnavuoreen oikean oppaan avulla. Niitä vähän nauratti, kun ne katsoivat meidän heilumista: eiväthän he nähneet sitä, mitä me nähtiin! Kyllä mekin sitten nähtiin aitoja arkeologisia löytöjä ja päästiin kokeilemaan entisaikojen arkeologien työtä. Nykyisin ei enää juuri kaiveta oikeasti, vähänkö tylsää. Saatiin myös maistella rautakautista ruokaa. Tarjolla oli muuten oikeaa lihaa: se oli tosi oudon makuista! En uskaltanut paljoa maistaa, vähän vain. Yö nukuttiin rautakautisessa talossa, kaikki yhdessä tilassa. Se oli jännittävää. Seuraavana päivänä kokeiltiin erilaisia muinaistekniikoita, ne vaativat sorminäppäryyttä. Me tehtiin myös kolmiulotteisia malleja arkeologisista löydöistä printterillä. Se oli tosi helppoa, kun olen usein kotonakin rakennellut malleja. Yhden korun printtasin äidille lahjaksi, sen mielestä se oli kaunein koru, jonka on ikinä saanut.

Tulevaisuuskuvaan kulttuurianalyysin kautta nostetut asiat ja ilmiöt: esihistorian elävöittämisen teknologiset mahdollisuudet, teknologia viestinnän, kuten markkinoinnin ja kommunikaation osana, toimijoiden ja kuluttajien teknologiamyönteisyys, teknologiavastaisuus ja teknologiaväsymys

Tutkimusprosessin alusta alkaen oli selvää, että halusin perehtyä siihen, millaisia mahdollisuuksia uudet teknologiat voisivat tarjota esihistoriamatkailun kehittämiseen. Tämä tehtävä osoittautui kuitenkin varsin haastavaksi, sillä vaikka uusista teknologioista kirjoitetaan paljon, emme haastatteluissa juurikaan käytännössä käsitelleet tulevaisuuden teknologioita kuin muutamien asiasta erityisen kiinnostuneiden kanssa.⁸⁷⁵ Monesta haastateltavasta teknologiaan liittyvät kysymykset tuntuivat vaikeasti lähestyttäviltä. Joukossa oli myös joitakin henkilöitä, jotka kyseenalaistivat teknologian kehityksen myönteiset puolet ja pitivät esimerkiksi digitalisaatiota läh- tökohtaisesti negatiivisena ilmiönä.⁸⁷⁶ Näiden voimakkaiden näkemysten kohtaaminen oli aluksi hämmentävää ja pohdin sitä, millä tavoin tulevaisuuden teknologioita ja niihin liittyviä ajatuksia ja mielipiteitä tulisi tutkimuksessa tuoda esille. Päädyin käsittelemään teemaa aineistolähtöisesti ja tuomaan näin esille mielipiteiden moninaisuutta. Samalla osoittautui, että teknologiaan liittyvät näkökulmat avasivat myös haastateltavieni tulevaisuusajattelun piirteitä, joita tuodaan esille tutkimuksen seuraavassa osassa. Kulttuurianalyysille tyypilliseen tapaan, vastakohtaparien kautta, tässä teknologiaan painottuvassa luvussa ovatkin läsnä molemmat tulevaisuuden ääripäät: sekä ubiikkiin teknologian⁸⁷⁷ mahdollisuudet että teknologian liittyvät tulevaisuuden uhkakuvat ja teknologiakielteisyys.

On ennakoitu, että kuluttajat tulevat näkemään suuremman teknologisen murroksen seuraavan kymmenen vuoden kuluessa, kuin mitä on havaittu viimeisen sadan vuoden aikana. Matkailijan kokemusmaailman siirtyminen mobiiliin ja jatkuvaan virtuaaliseen läsnäoloon on jo 2010-luvulla muuttanut matkailijan matkakokemusta. Internetistä on tullut tärkein matkailuelinkeinon tiedonvälittämis-, myynti- ja markkinointiväline. Tiedon vapaa saatavuus, kokemusten reaaliaikainen jakaminen ja uudet teknologiset innovaatiot viehättävät y- ja z-sukupolven matkailijoita. Tulevaisuuden teknologinen kehitys näyttäisi kuitenkin johtavan yhä voimakkaampaan teknologian sulautumiseen, verkottuneeseen ja huomaamattomasti arkielämässä läsnä olevaan, ubiikkiin teknologiaan.⁸⁷⁸ Teknologia oli aihealue, joka jakoi haastateltavieni mielipiteitä. Osa haastateltavistani suhtautui uusiin teknologioihin ja niiden hyödyntämiseen myönteisesti ja uteliaisuudella.

---

875 Esim. TYKL/AUD/1026; TYKL/AUD/1036; TYKL/AUD/1046.

876 Esim. TYKL/AUD/1021; TYKL/AUD/1027.

877 Ubiikilla teknologialla tarkoitetaan huomaamattomasti toimivaa ja kaikkialle ympäristöönsä sulautuvaa tietoteknologiaa, joka mahdollistaa myös koneiden keskinäisen viestinnän (esim. Kaivo-oja 2014).

878 Yeoman 2012, 67.

Mun mielestä pitäis päästä tarttumaan näihin uusiin teknologioihin ja tuoda niitä mukaan, vaikk se saattaa tuntua vieraalta tässä yhteydessä. Ja se on tietysti haasteellista, et siinä säilyis se semmonen autenttisuuden tuntu, mitä mä kaipaaisin niihin. Mut eihän ne tarvi toinen toisensa pois sulkevia asioita.⁸⁷⁹

Uskon digitaalisten ratkaisujen tuovan aivan uuden ulottuvuuden muinaishistoriaan. Tarinat, pelit ja elämyksiin liittyvät matkailukohteet sopivat muinaisjäännösten hyväksi käyttämiseen. Lisätty todellisuus ja pelillisuus ja 3D ovat ne todennäköisimmät koukut. – Näin minäkin uskon. Ellei tälle linjalle lähdetä, on edessä hiipuva harrastelu. Se olisi todellinen kauhukuva!⁸⁸⁰

Tiedon välittämisen ja jakamisen kanavien teknologinen kehitys nähtiin esihistoriamatkailussa matkailijoiden tekemää *tiedon hankintaa* nopeuttavaksi ja helpottavaksi asiaksi. Paikkatiedon soveltamismahdollisuudet nähtiin keinona helpottaa kohteiden löytyvyyttä myös yksittäisten matkailijoiden näkökulmasta.⁸⁸¹ Teknologian kehittämisessä nähtiin mahdollisuuksia myös erityisesti matkailumarkkinoinnin osalta. Erityisesti *tiedonvälitys*, mielipiteiden ja suositusten jakamisen nopeus ja vaikuttavuus ovat jo nyt nähtävissä matkailualalla. Ihmiset tekevät ostopäätöksiä sosiaalisten verkostojensa avulla. Haastateltavani olivat huomanneet tämän tiedonhankintaan, tiedonvälitykseen ja tiedonjakamiseen liittyvän muutoksen ja ennakoivat muutoksen jatkuvan edelleen myös tulevaisuudessa. Esimerkiksi erään haastattelemani matkailun kehittäjän mukaan painetun tekstin aika on ohi ja jatkossa erityisesti kuvat ja visuaalisuus ovat ne tavat, joilla tietoa tullaan välittämään.⁸⁸² Muutoksen nähtiin myös olevan mahdollista suljetumpaan suuntaan.

Ihmisten tiedonhankintatapa on muuttunu todella radikaalisti ja muuttuu varmaan tulevaisuudessakin.⁸⁸³

En usko sosiaalisen median säilyvän avoimena. Liian suuri turvallisuusriski. Tulee muuttumaan joksikin muuksi.⁸⁸⁴

Viestinnän ja markkinoinnin sirpaloituminen on tiedostettu tässä ajassa. Erilaisia viestintävälineitä ja kanavia on lukemattomia, ja haastatteluissa nähtiin, että tulevaisuudessa viestinnän monikanavaisuus tulee entisestään kasvamaan. Matkailutoimijan näkökulmasta muutos on lisännyt työtä viestinnässä. Tämän suuntauksen nähtiin myös voimistuvan tulevaisuudessa.

---

879 TYKL/AUD/1050.

880 Keskustelu eDelfoi-kyselyssä talouteen ja resursseihin liittyvässä kysymyksessä (TYKL/SPA/1205).

881 TYKL/AUD/1050.

882 TYKL/AUD/1035.

883 TYKL/AUD/1035.

884 Imagoon ja markkinointiin liittyvän kysymyksen vastaus eDelfoi-kyselyssä (TYKL/SPA/1205).

Et ei oo oikeen mitään perinteistä, [mitä] voi jättää pois paitsi faksin.⁸⁸⁵

Vielä nyt neljä vuotta sitten me ei tiedetty, mitä on some. Siis kaikki tämä Facebook-viidakko ynnä muuta, sen kautta tapahtuva heimoutuminen ja muuta, ja miten tämä muuttuu. Nuoriso, nyt alle kouluikäisteki vaan netissä räplää, niin miten se muuttuu.⁸⁸⁶

Ihmisten kiinnostusten kohteiden seuraaminen ja havainnointi sekä soveltaminen kohteiden markkinointiviestintään vaatii viestinnän ammattilaisena toimivan haastateltavani mukaan jatkuvaa kehittämisasennetta ja hyvää vaistoa siitä, mihin kiinnostus on seuraavaksi kohdistumassa. Tätä vaistoa, intuitiota, haastateltavani piti avaimena onnistuneeseen markkinointiin. Sosiaalisen median merkityksen nousu matkailumarkkinoinnissa on tapahtunut nopeasti. Moni haastateltavistani koki, että nuoremman sukupolven ja uusien kohderyhmien kuluttajakäyttäytymisen ennakointi on vaikeaa niistä lähtökohdista, joissa nykyisin toimitaan. Moni myös mainitsi, että markkinointiin esimerkiksi sosiaalisen median kanavissa ei tahdo löytyä aikaa muiden tehtävien ohella.

Se maailma on muuttunu niin kauheesti ja siin pitäs vaan yksinkertaisesti siirtyä uusiin markkinointikanaviin, mutta kun on kahdeksan miljoonaa asiaa samaa aikaa tehtävänä, niin ei tahdo aina sit, vaikka tietää, et no nyt tää on semmonen asia, mikä pitäs tehdä.⁸⁸⁷

Haastateltavieni arki oli pääosin erittäin kiireistä. Uudenlaiset markkinoinnin muodot saattoivat tuntua vaikeasti lähestyttäviltä ja toteutettavilta, jolloin niiden työstämistä lykättiin. Toivottiin teknologiaorientoitunutta, uuden sukupolven työntekijöitä, jotka voisivat auttaa uudenlaisten markkinointikeinojen kehittämisessä. Moni haastateltava haaveili esimerkiksi paikallisten kohteiden näkyvyyden ja tunnettavuuden lisäämisestä verkkopalveluiden avulla.⁸⁸⁸ Karttaan sitoutuvat paikannuspalvelut kiinnostivat, mutta tekijöitä ei aina ole saatavilla. Kotiseututyön arjessa monet jo nyt käytössä olevat teknologiset innovaatiot tuntuvat vielä kovin kaukaiselta tulevaisuudelta.⁸⁸⁹ Digitaaliset mahdollisuudet tuntuvat toimijoista taloudellisesti mahdottomilta ratkaisuilta, vaikka periaatteessa kiinnostusta olisikin.

---

885 TYKL/AUD/1036.

886 Kommentti annettiin haastattelussa vuonna 2013 (TYKL/AUD/1022).

887 TYKL/AUD/1049.

888 Esim. TYKL/AUD/1038; TYKL/AUD/1048.

889 Museologi Magdalena Laine-Zamoskaja huomasi tämän asian tutkiessaan suomalaisten paikallismuseoiden roolia digitaalisen kulttuuriperinnön luomisessa. Kiinnostusta virtuaalimuseoiden tekemiseen olisi ollut, mutta resurssien vähäisyyden sekä teknisen osaamisen puutteiden takia monessa pienessä museossa digitaalisten välineiden hyödyntäminen on jäänyt vähäiseksi tai kokonaan haaveeksi. (Laine-Zamoskaja 2017.)

No kyl me toistaseks ollaan aika perinteisil linjoilla menty, että ei siellä oo sellast osajaa tällä hetkellä. Et kyl se sit melkein vaatis aina jonkun sellasen, joka tuntis tai kenellä olis sillai sit kontaktit, helpot kontaktit. Et kuitenki tää on aika paljon tämmöst harrastelua.⁸⁹⁰

Myös aika on resurssi. Monelle harrastuksenaan esihistorian elävöittämistä tekeväälle toimijalle realismia on se, ettei digitaalisia toteutuksia välttämättä saada hiottua loppuun ajanpuutteen takia. Erään yhdistyksen nettisivuista haastateltavani totesi:

Ne on siin muodossaan, kun on joskus hät-hätää sinne tehty, ku on kotisivut avattu. Eli kyl on suunnitteilla, että ne uudistettaisiin ja ajanmukaistettaisiin ja tehtäisiin ihan erilaisiks. Mutta tommoseissa se ajanpuute kyllä näkyy, että sitten kun ei vaan sitä aikaa oo, niin sit joku jää retuperälle.⁸⁹¹

Haastateltavien joukossa oli myös niitä, jotka suhtautuivat innostuneesti teknologian suomiin mahdollisuuksiin. Arkeologi Michael Shanks on nostanut esille arkeologien viehtymyksen teknologioihin ja niiden tuottamiin rekonstruktioihin menneisyydestä. Shanksin mukaan tämä viehtymys saattaa tuottaa teknofiliaa eli sellaista rakkautta teknologian mahdollisuuksia kohtaan, jossa tuotetaan esimerkiksi rekonstruktioita niiden itsensä takia, ei välttämättä dokumentoinnin tai tutkimuksen tarpeista lähtien.⁸⁹² Haastateltavieni esittämässä näkemyksissä ei ollut kuitenkaan nähtävissä voimakkaan teknofilista suhtautumista elävöittämiseen. Teknologia nähtiin tulevaisuudessa osin välttämättömäksi keinoksi kohteen ymmärrettäväksi tekemisessä, *menneisyyden elävöittämisessä*.

Se tapa, millä niitä sitten lähdetää kertoo, et se pelkkä kohde ei yksin riitä, eikä ehkä pelkkä se infotaulukaan siin kohteen vieressä, vaan että uutta tekniikkaa, mitä pystytään käyttään, ni olis siin esittelytavassa mukana.⁸⁹³

Hologrammiennallistuksia voisi olla muuallakin kuin muinaisjäännösalueen välittömässä läheisyydessä. Ja niitä olisi varmaan helppo lainata museoihin eri puolille maailmaa. Sitten koko maailman kuva muuttuu, koska kaikki ajat ja paikat ovat saavutettavissa ja läsnä koko ajan.⁸⁹⁴

Yksi haastateltavistani oli työskennellyt 3D-mallintamisen parissa. Hankkeessa oli uusittu Kaakkois-Suomen linnoitusten opastusjärjestelmiä ja samalla rakenteita do-

---

890 TYKL/AUD/1038.

891 TYKL/AUD/1038.

892 Shanks 2012, 148.

893 TYKL/AUD/1025.

894 Hologrammiennallistuksia ja -opastuksia pidettiin eDelfoi-kyselyssä sekä todennäköisinä että toivottavina menneisyyden elävöittämiskeinoina tulevaisuudessa (TYKL/SPA/1205). Immersiivistä kokemusta arkeologisella maastokohteella voitaneen tulevaisuudessa tuottaa muillakin kuin hologrammiteknologian keinoin, mutta ko. teknologia on yleisesti sen verran tuttu asia, että sitä saattoi luontevasti kysyä eDelfoi-kyselyssä.

kumentoitii niin, että niistä saatiin tehtyä 3D-animaatioita.⁸⁹⁵ Vuonna 2014 tehdyssä haastattelussa haastateltavani ennakoii 3D-teknologian tulevaisuutta:

Ollaan sillä kinthaalla, et se 3D-teknologia tulee joka kotiin ja sen kautta ehkä sit jotain, joka myös tietyst kannattaa hyödyntää kulttuuriperintöpuolellakin.⁸⁹⁶

Nyt esimerkiksi Helsingin Oodi-kirjastossa on Kaupunkiverstas, jossa voi käyttää muun muassa laserleikkuria, 3D-tulostimia ja -jyrsimiä.⁸⁹⁷ Olemme siis tilanteessa, jossa ainakin kaupunkien isoissa kirjastoissa kuka tahansa pääsee jo hyödyntämään 3D-teknologiaa.⁸⁹⁸ Teknologista kehitystä tiiviisti seuraava haastateltavani kuitenkin totesi, että kulttuuriperintöala väistämättä omaksuu teknologioita käyttöönsä suhteellisen hitaasti johtuen käytettävistä resursseista. Hän arvioi, että uuden teknologian käyttöönotosta noin kymmenen vuoden päästä teknologia saattaa olla kulttuuriperintösektorin tavoitettavissa.⁸⁹⁹ Verkostoituminen teknologioiden kehittäjien ja toisaalta palvelumuotoilijoiden kanssa nähtiin välttämättömänä, jotta teknologisia ratkaisuja saataisiin sovellettua alalle nykyistä nopeammin.

Haastateltavani näkivät tarvetta konkreettisuuden muinaisuuden elävöittämissä. Teknologioiden kohdalla tämä tarkoittaa esimerkiksi *mallintamista ja yhdistettyyn todellisuuteen liittyviä palveluja*. Realistiseksi nähtiin se, että tuotteistaminen tapahtuu tulevaisuudessa valmiiden sovellusten kautta. Mobiiliopastuksia onkin jo tuotettu jonkin verran kohteille ja monille kohteille on myös tehty esimerkiksi geokätköjä. Sovellusten helppokäyttöisyys sekä käyttäjän että tuotteistajan näkökulmasta nähtiin erityisen tärkeänä asiana. Myös se, että sovellus on ihmisille jo entuudestaan tuttu, nähtiin etuna sille, että sitä voisi hyödyntää arkeologisessa kulttuuriperintökohteissa.⁹⁰⁰ Tulevaisuuden teknologioihin yhdistettiin voimakkaasti kommunikatiivinen puoli, mahdollisuus kommunikointiin mahdollisimman monipuolisesti, ei ainoastaan sanoin vaan myös kuvin tai mielikuvin.⁹⁰¹ Kommunikoinnin mahdollistamista pidettiin tärkeänä, myös yhteiskunnan ja yhteisöjen tasavertaisen osallistumisen näkökulmista. Tasa-arvoinen ja tasapuolinen kohtaaminen on tärkeää siten, että menneisyyden tulkinnoille annetaan tilaa.

895 TYKL/AUD/1026; <http://museovirastorestauroi.nba.fi/linnoitukset/pietarin-kivikilpi> (luettu 17.6.2019).

896 TYKL/AUD/1026.

897 Helsingin Oodi-kirjaston kaupunkiverstas, <https://www.oodihelsinki.fi/palvelut-ja-tilat/palvelut/> (luettu 17.6.2019).

898 Sama huomio tehtiin myös eDelfoi-kyselyssä, jossa todettiin, että ”Jo nyt 3D on totta. Hajut, maut ja muut lisämausteet tulevat isolla todennäköisyydellä.” 3D ja 4D -tuotteita pidettiin hyvin todennäköisenä ja toivottavana tuotteistamisen muotona esihistoriamatkailussa tulevaisuudessa. Kuitenkin myös vastakkaisia näkemyksiä esitettiin ja uskottiin esimerkiksi käsityönä valmistettavien tuotteiden arvostuksen kasvuun tulevaisuudessa. (TYKL/SPA/1205.)

899 TYKL/AUD/1026.

900 Esim. TYKL/AUD/1049.

901 TYKL/AUD/1034.

Meiän pitää jotenki tasa-arvosesti kohdata ne muutkin keskustelijat ja kuunnella heidän näkökulmiaan, ja me voidaan oppia siitä ihan samalla tavalla kun muut kokee, että me ollaan tasa-arvoisesti heidän kanssa, ni he ottaa sitä meiän informaatiota vastaan.⁹⁰²

Verkossa tapahtuvan toiminnallisuuden nähtiin luovan mahdollisuuksia myös arkeologisen kulttuuriperinnön esille tuomiseen ja osallistamiseen. Virtuaalitodellisuus nähdään reaali maailmaa vapaampana toimintakenttänä, joka sallii leikillisyyden ja kokeilevuuden. Historioitsija Lauri Viinikkala on todennut, että yhdistetyn todellisuuden sovellukset rakentavat uudenlaisia merkityksiä aineelliselle todellisuudelle tuoden esille ympäristömme historiallista kerrostuneisuutta.⁹⁰³ Samalla mahdollistuvat uudenlaisen toiminnan muodot ja tätä kautta merkitysten ja tulkintojen moninaisuus. Mitä virtuaalisemmaksi todellisuus muovautuu ympärillämme, sitä leikillisemmin sen tuottamiin menneisyyden kuviin voidaan suhtautua.

Verkkopalvelut tai semmoset Second life -tyyppiset jutut, että miten vois mennä verkossa jonnekki. Nyt on niitä esimerkkejä vähän joka puolella, tulee näitä, voi osallistua virtuaalijumalanpalvelukseen tai. [-] Tavallaan verkossa, onks se sallitumpaa sitten, että voi pikkasen leikkiä sit jollakin asioilla.⁹⁰⁴

Yhdellä haastateltavistani oli takanaan kaksikymmenvuotinen kokemus arkeologisen kulttuuriperinnön digitaalisesta mallintamisesta. Hänen mukaansa työssä on jatkuvasti toimittu teknisellä rajalla, jossa toisaalta mallinnosten tiedollinen sisältö vanhenee nopeasti, mutta teknisesti sovellukset vanhenevat vielä tätäkin nopeammin. Haastateltavan yritys on tuottanut esimerkiksi mallinnoksia YLE:lle tv-sarjaan:

No siin tuli esiin just se YLE:n toimittaja, mik ihan oikeessahan ne oli, ku ne sanos, et ne mallinnokset näyttää Islannilt, ku siäl ei o yhtään puuta. Mut et se vaan johtus kerta kaikkiaan siit, et jos tekee mahdollisimman hyvän mallin, ni sinne ei lasketustehot... et tieto, kolmiulotteises mallintamises on ainakin melkein tähän päivään asti se kaikist rajoittavin tekijä on aina se, et mil sen mallintaa ja mil sen laskettaa minkä haluais tehdä. Et se on se, ja aina joudutaan pakittamaan sit sen tietotekniikan takia tietyl taval taaksepäin siit tasost, mihin haluttaisiin päästä. Mut et sit sinne telkkarisarjaankin väkisin sit runnottiin muutama näre pystyyn.⁹⁰⁵

Mallintamistyössä tasapainoillaan siis jatkuvasti teknisten realiteettien ja asiakkaiden toiveiden mukaisessa elävöittämisessä. Haastateltava on pyrkinyt mallintamistyössään erityisesti tiedolliseen tarkkuuteen, ei varsinaiseen graafiseen elävyyteen. Tässä haastateltava näki esimerkiksi museo-organisaatioiden tarpeet ja toisaalta kohderyhmien, kuten esimerkiksi nuorten aikuisten, kiinnostuksen ristiriidat. Teknisesti

902 TYKL/AUD/1034.

903 Viinikkala 2018, 73.

904 TYKL/AUD/1048.

905 TYKL/AUD/1046.

mallinnokset alkavat näyttää vanhanaikaisilta kolmen–viiden vuoden sisällä, kun taas museoille kolmen vuoden käyttöikä on lyhyt. Nuorelle ikäpolvelle taas viisikin vuotta vanha mallinnos näyttäytyy varsin vanhanaikaisena.⁹⁰⁶ Teknisen toteutuksen uusiutumisen sykli on siis kulttuurilaitosten tarpeille todella nopeaa. Kolmiulotteisten mallinnosten tuottaminen on vaatinut haastateltavan edustamalta yritykseltä suuria investointeja, joten niihin keskittyminen on ollut myös taloudellinen riski.

Ja tietenkin nyt sit jos sanotaan, et aika monta vuottahan täs on nyt jo odoteltu näit mullistavii päätelaitte, kolmiulotteisii lasei tai jotai läpinäkyvii kalvoi tai jotai muut ja ne on aina ollu melkeen tulos. Et sit ku ne joskus tulee, ni ne varmaa muuttaa kyl rajusti sitä, miten me voidaan esittää asioi ja sit ne täytyy käytännös kyl kaikki mallit taas laskettaa uudestaan.⁹⁰⁷

Haastateltava toivoi, että mallinnosten tekniset ominaisuudet olisivat tulevaisuudessa sellaisia, että vanhoja malleja voisi hyödyntää uusien pohjana, päivitettävänä versioina, kun haastatteluajankohdan aikaan vuonna 2014 uudet mallinnostilaukset piti luoda aina tyhjästä. Tällä tavoin taloudellinen kannattavuus on ollut mallinnostyössä melko vaikeasti toteutettavissa. Elämysten tuottaminen mallinnosten avulla on haastateltavani mukaan vaikeutunut vuosien kuluessa, kun asiakkaat ovat tottuneet esimerkiksi virtuaalipelimaailmoihin. Elämyksen tuottaminen mallinnosten avulla onkin muuttunut itse mallinnoksen aiheuttamasta elämyksestä käyttökokemuksen suuntaan:

Et jos siihe keksitään joku näyttävä hilavitkutin, mil sitä [mallinnosta] näytetään, ni se aiheuttaa sen vau-efektin, ja se ei sit taas sit välttämät, mitä me ollaan siihen tehty.⁹⁰⁸

Henkilökohtaisten päätelaitteiden kehitys on tuonut haasteita mallinnosten hyödyntämiseen pienikokoisilla näytöillä. Lisäksi haastateltavaa mietitytti esimerkiksi museoiden ansaintamallin kehittäminen erityisesti museon seinien ulkopuolella, maastossa. Rahoituksen saaminen mallintamiseen ja kehitystyöhön on tullut yhä vaikeammaksi. Rahoitusta on saatu parhaiten juuri teknologian kehittämiseen, jolloin arkeologisen sisällön on ajateltu olevan jo olemassa. Teknologiaa on siis voitu kehittää suhteessa paremmin kuin sisältöjä.⁹⁰⁹

Haastateltavani mukaan ongelmia on ollut myös siinä, etteivät insinööritieteet ja humanistiset tieteet ole toistaiseksi kohdanneet toivotulla tavalla Suomessa. Haastateltava vertasi tilannetta Italiaan, jossa insinöörit tekevät luontevasti yhteistyötä humanistien kanssa esimerkiksi antiikin monumenttien mallintamisessa. Peliteollisuuden odotetaan muuttavan vähitellen tätä tilannetta Suomessakin. Haastateltavan kokemuksen mukaan kuitenkin esimerkiksi tutkimukselliseen tarkkuuteen pyrkimi-

906 TYKL/AUD/1046.

907 TYKL/AUD/1046.

908 TYKL/AUD/1046.

909 TYKL/AUD/1046.

nen on ollut haastavaa, ja tähän hankaluuteen hän on myös omassa työssään jonkin verran turhautunut:

Nii, sillai, et jos sä joudut tekemään sen [arkeologisiin yksityiskohtiin liittyvän keskustelun] sen viistoist kertaa aina uusien kans, ni sit se alkaa tuntumaan, et tää ei o enää mun hommaa.⁹¹⁰

Tutkijan luonteella varustettu yrittäjä kokee myös, että niin sanotusti valmista tietoa on yleensä hyvin vähäisesti tarjolla, ja hankkeissa tarvittaisiin aikaa kohteiden perustutkimukseen mallintamisen näkökulmista.⁹¹¹ Uuden teknologian käyttöönoton yhteydessä saattaa vielä riittää itse teknologian kokeileminen, mutta mitä tottuneemmaksi yleisö käy, sitä vaativammaksi tullaan myös sisällön suhteen. Tämän takia haastateltava korostikin sitä, että humanististen tieteiden edustajat saisivat tulevaisuudessa yhä voimakkaammin osallistua teknologisten sovellusten kehittämiseen, sillä muutoin sisällöt käyvät yhä ohuemmiksi ja yksityiskohdiltaan suoranaisesti vääriksi.⁹¹²

Innostuneiden ja toiveikkaiden haastateltavien lisäksi kohtasin myös haastateltavia, joiden suhtautuminen teknologiaan oli varovaista tai lähtökohtaisesti kriittistä. Eräs oppaana työskennellyt haastateltavani kokee tärkeäksi suoran ja välittömän kontaktin luomisen yleisönsä kanssa. Samaa välittömyyttä ja spontaaniutta hän ei koe saavutettavan teknologian avulla.

Mä oon varmaa vähä vanhanaikane, mää uskosin, et se ois paljo parempi, ku se [opas] olis ihminen eikä MP3-soitin. Se on jotenkin vaan sitteki persoonatont.⁹¹³

Toinen haastateltava taas näki internetpohjaiset palvelut ongelmallisina tiedon haun ja löydettävyyden kannalta.

Tämmösiin nettipalveluihin mä en tässä asiassa kauheesti usko, mitä museot tekee. Meilläkin on toi maakuntamuseo tehny hyvinki innovatiivisia kokeita internetissä, mutta mun on vaikee usko, et ihmiset löytää sellasia. Netti on semmonen suo, et sinne hautaa helposti mitä vaan. Jotenki pitäis pystyä hyödyntämään olemassa olevia suosittuja nettipalveluita tällasessa asiassa.⁹¹⁴

Tulevaisuudentutkija Toni Ahlqvist käyttää termejä esineistyminen ja sen seurauksena tuleva vieraantuminen. Esineistyminen liittyy teknologian arkiseen kokemiseen, jolloin teknologia koetaan usein arkielämän helpottajana. Teknologia on tällöin läsnä

910 TYKL/AUD/1046.

911 TYKL/AUD/1046.

912 Samaan huomioon on päätyneet myös historioitsija Lauri Viinikkala, joka on tutkinut yhdistetyn todellisuuden mahdollisuuksia historiaan pohjautuvissa ja uutta teknologiaa hyödyntävissä tuotteissa. Vaikka Viinikkala näkee alalla paljon tulevaisuuden mahdollisuuksia, on samalla havaittavissa myös kasvavaa tarvetta ”kolmannelle kertomukselle”, joka kertoo sovelluksen käyttäjille, mihin tietoihin sovelluksen tuottamat kertomukset perustuvat. (Viinikkala 2018.)

913 TYKL/AUD/1030.

914 TYKL/AUD/1036.

arjessa lähes huomaamattomissa muodoissa. Esineistymisessä ihmisten väliset suhteet alkavat korvautua ihmisen ja esineen välisillä suhteilla. Esineistyminen saattaa kuitenkin johtaa siihen, että ihmiset alkavat kokea irrallisuutta ja osattomuutta teknologisoituneessa yhteiskunnassa.⁹¹⁵ Näitä irrallisuuden kokemuksia oli havaittavissa haastatteluissani, ja ne vaikuttivat myös siihen, miten haastateltavat suhtautuivat teknologiaan omassa tulevaisuusajattelussaan.

Useat haastateltavistani näkivät teknologisen kehityksen *uhkakuvien* kautta. He olivat useimmiten pidättyväisiä, varovaisia ja pessimistisetkin teknologian kehittymiseen suhtautuvia. Haastattelijana tämä ajoittain turhautti. Tuntui, etten saanut haastateltavieni kautta uusia ideoita teknologian hyödyntämiseen matkailussa, vaan kohtasin pikemminkin ”teknologiajarruja”, jotka eivät kovin halukkaasti lähteneet kuvittelemaan tulevaisuutta teknologiaalähtöisesti. Myöhemmin, haastatteluaineistoa analysoidessani, kuitenkin palasin uudelleen teknologiaa koskeviin keskusteluihimme ja opin katsomaan niitä uudella tavalla. Löysin merkityksellisyyttä siinä tavassa, miten teknologian kehittymistä haastatteluissa käsiteltiin. Suhtautumistavat avasivat myös alan toimintaympäristöä ja syitä sille, miksi ja miten teknologisia innovaatioita omaksutaan suhteellisen hitaasti.⁹¹⁶ Samalla alkoi hahmottua kuva haastateltavien tulevaisuusajattelusta suhteessa teknologiaan. Eräs haastateltavani pohti digitalisoitumisen trendiä seuraavasti:

Mut jollain tavalla mä kuitenkin koen sen tavallaan aika haavoittuvana tulevaisuuden siinä suhteessa, et jos ollaan pelkästään tämmösten järjestelmien varassa ja informaatio menee tollai näkymättömiin. Ja jollain tavalla myöskin [näen digitalisaation] myöskin epäekologisena, vaikka sitä kuinka sanotaan, että paperiton maailma on ekologisempi joka suhteessa, mutta kuitenkin se, että kaikessa ollaan teknologian varassa ja kaikessa ollaan sähkön varassa, ja se edellyttää, että tulevaisuus toimii niin tätä [sähköä]. Niin mun mielestä se on jollain tavalla pelottava suuntaus.⁹¹⁷

Haastateltava kokee digitalisaation vaikuttavan työllistymisen mahdollisuuksiin ja tätä kautta ihmisten elämänlaadun kaventumiseen ja ihmisten eriarvoistumiseen. Digitalisaation kyydissä pärjääjien ja sen vauhdista tippuvien maailma ei välttämättä kohtaa. Haastateltavani näkee tämän vääränä ja epätoivottavana, sellaisena tulevaisuutena, jota hän tietoisesti vastustaa nykyhetkessä.⁹¹⁸

Joihinkin tiettyihin, jo olemassa oleviin teknologisiin innovaatioihin suhtauduttiin varauksellisesti tai niitä saatettiin vastustaa. Yksi tällainen esimerkki ovat metallinetsimet. Osalle haastateltavista metallinetsimien käyttö näyttäytyi uhkana muinaisjännöksille, sillä heidän mukaansa ihmisten uteliaisuus ja ahneus johtavat väistämättä

915 Ahlqvist 2018, 83–84.

916 Uskontotieteilijä Kati Mikkola näkee uutuuskien vastustamisen ja pelon esimerkiksi teknologisten uutuuskien vahingollisista seurauksista olevan osa innovaatioprosesseja. Uutuuksiin liittyy myös voimakkaita symbolisia tasoja, jolloin niihin kiinnittyy arvoja ja asenteita – uutuuden vastustaminen voi siis olla moraalinen valinta. (Mikkola 2009.)

917 TYKL/AUD/1038.

918 TYKL/AUD/1038.

lain rikkomiseen ja löytöjen kaivamiseen laissa suojelluilta alueilta. Toivottiin, että muinaismuistolain uudistamisen yhteydessä voitaisiin vahvistaa pelisääntöjä metallinetsimien käytössä. Haastateltavat puhuivat kiusauksesta, vastustamattomasta halusta käydä tutkimassa kiellettyjä paikkoja.

Museovirastoki jossain yhteyksis puhunu aika myönteisesti tämmöste puolesta. Minust sitä ei pitäis tehdä, koska siit tulee se kiusaus. Ihmisel tulee semmone kiusaus, et ei se pysty vastustamaan. Must ne pitäis olla iha samal taval, ku joku nyt vähä täst asiasta sivuun, mut et joku moottorikelkka, must ne kuuluu vaa porohoitoalueel tai jonnekki ammattikäyttöön, tai mönkijät, eikä leikkikaluiks.⁹¹⁹

Uusien teknologioiden hyödyntäminen saattoi näyttäytyä vaikeana aiheena myös sen takia, että moni haastateltava kuvaili potentiaalisia matkailijoita arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvillä kohteilla sellaisiksi, jotka nimenomaisesti saattavat pyrkiä irtautumaan nykyteknologian aiheuttamasta stressistä ja kiireen tunnusta.⁹²⁰ Matkailija saattaa siis kokea esimerkiksi tuotteen digitaaliset elementit matkailuelämystään häiritsevinä tekijöinä. Vastapainoa nykyhetken digitalisoituneelle maailmalle haetaan itse tekemisen ja kokemisen ympäristöistä, jotka koetaan aidoksi ja autenttiseksi.

Ja sit oikeesti tänä päivänä, jos miettii matkailubisnestä, et halutaanko siihen yhdistää, ainaki jossei siellä jossain paikan päällä, koska se saattaa sitä autenttisuuskokemusta häiritä, joku tämmönen mobiiliratkaisu tai digitaaliset jutut.⁹²¹

Haastateltava sanoitti tässä siis sitä ristiriitaa, joka syntyy matkailijan autenttisuuden kokemuksesta ja nykyajan sekä tulevaisuuden tavoissa luoda elämyksiä nojautuen digitaalisiin menetelmiin. Voikin olla, että tulevaisuudessa arkeologiseen kulttuuriperintöön perustuvan matkailun vahvuus on siinä, ettei siinä hyödynnetä juurikaan uusia teknologioita tai sitä tehdään hyvin harkiten ja maltillisesti. Silti se väylä, josta kokemuksen äärelle hakeudutaan, saattaa olla digitaalinen.

Huomattavaa on, että virtuaalisuus, digitaalisuus ja yhdistetyn todellisuuden elementit venyttävät joissakin tapauksissa jo itse matkailun määrittelyä. Joillekin haastateltaville tämä määrittelyn liukuvuus nosti jollain tasolla ärtymystä: koettiin, ettei virtuaalinen matkailu itse asiassa ole varsinaisesti matkailun määritelmään kuuluvaa toimintaa. Tässä haastattelulainauksessa tavoitellaan tämän lievän ärtymyksen merkitystä:

H: Noku mä en sitä [virtuaalimatkailua] sit kyl enää matkailuks kutsu. Jollain tavalla mua häirittee se sana virtuaalimatkailu. Jos se ajatus on, että se on nojatuolissa kotona, ni eihän se oo sillon enää.

919 TYKL/AUD/1027. Samalla kun tällaiset innovaatiot nähtiin pitkälti arkeologiseen kulttuuriperintöön kohdistuvina uhkina, ei niiden matkailulliseen hyödyntämiseenkään suhtauduttu positiivisesti. ”En halua tällaista tapahtuvan!”, kommentoitiin eDelfoi-kyselyssä tulevaisuusväitteeseen, jossa ehdotettiin metallietsinharrastuksen tuotteistamista matkailualalle (TYKL/SPA/1205).

920 Esim. TYKL/AUD/1040.

921 TYKL/AUD/1040.

M: Se ei oo fyysistä matkailuu.

H: Fyysist matkailuu. Mä nään sen...

M: Mikä sen rooli sitten...

H: Se on kiinnostuksen herättäjä ehkä. Se on kiinnostuksen herättäjä.⁹²²

Oma mielikuvani on, että tässä hetkessä jäi jotain sanoittamatta. En saanut selville haastateltavan omaa suhdetta digitaalisuuteen tai virtuaalisuuteen, mutta myöhemmin hän nosti esille ärtymyksen aiheuttajana erityisesti digitaalisuuden suhteen autenttisuuteen. Haastateltavani totesikin:

Jotenki mun tekis mieli viskata tommonen älypuhelin hiivattiin, jos mä meen jonneki esihistoria-kohteeseen.⁹²³

Älypuhelimien tai digitaalisten sovellusten kautta tapahtuvat toiminnot rikkoivat haastateltavasta autenttisuuden kokemuksen, jonka hän nosti tärkeimmäksi arvoksi juuri esihistoriamatkailukohteissa. Keskustelimmekin haastateltavan kanssa ”digirauhasta”; siitä, että lomalla ei tarvitsisi olla jatkuvasti tavoitettavissa tai läsnä sosiaalisen median kanavilla. Haastateltavan mukaan tässä on kyse osittain sukupolvieroista, vaikka myös nuoremmissa sukupolvissa on havaittavissa digitaalisesta elämäntyylisestä luopuvia ja kieltäytyviä.

Digitalisaatio on ilmiönä laaja ja monimuotoinen kokonaisuus, johon suhtaudutaan usein jollakin arvovarauksella. Usein digitalisaatiosta puhutaan kuin se olisi vääjäämätöntä, lähes ihmisestä riippumatonta kehitystä. Uhkakuvien kautta se näyttäytyy ihmiskunnan päihittävänä, käsistä karkaavana ilmiönä. Digitalisaation mukana olisi kuljettava, eikä sen kyydistä saisi pudota.⁹²⁴ Tulevaisuudentutkijat Tomi ja Mikko Dufva nostavat esille sen, että digitalisaation parempi ymmärtäminen auttaisi tuomaan ilmiön lähemmäksi ihmistä, tekemään siitä arkipäiväisempää. Tähän tavoitteeseen päästäkseen tarvitaan aikaisempaa enemmän kokemuksellista tietoa digitalisaation eri piirteistä. Kirjoittajat tarkoittavat kokemuksellisella tiedolla erityisesti digitaalisen teknologian ominaispiirteisiin perehtymistä, ei niinkään sitä, miten itse palvelu koetaan. Kuitenkin myös sen hahmottaminen, miten ja millä tavoin digitalisaatio koskettaa eri elämänaaloja ja toimintoja arjen tasolla, auttaa ymmärtämään ihmisten kokemuksellista tietoa digitalisaation toiveista, uhan tunteista ja konkreettisista seurauksista. Tällöin sekä ”digiosaajien” että ”digitumpeloiden”⁹²⁵ kokemukset voidaan ottaa huomioon.

922 TYKL/AUD/1040.

923 TYKL/AUD/1040.

924 Dufva & Dufva 2016, 44.

925 Digiosaajilla viitataan sellaisiin henkilöihin, jotka hahmottavat digitaaliset rakenteet ja osaavat myös kyseenalaistaa niitä. Digitumpelot taas suhtautuvat digitaalisiin palveluihin lähes taianomaisina, oman mielen omaavina attribuutteina, jolloin he ovat digitaalisten rakenteiden armoilla. Diginatiiveiksi kutstuttu sukupolvi voi todellisuudessa kuulua näistä kumpaan tahansa ryhmään, sillä heille ei ole välttämättä opetettu digitaalisia kansalaistaitoja, jolloin he saattavat kokea digitaalisuuden sekä annettuna että piilotettuna. (Dufva & Dufva 2016, 48–49.)

Myös eräs toinen haastateltavani myönsi, ettei ole jaksanut kiinnostua esimerkiksi sosiaalisen median kanavista. Vaikutti siltä, ettei hän kokenut niistä olevan juurikaan hyötyä omassa työssä.

Mä en oo itte missään somessakaan mukana ollenkaan, että mä joskus menen, mutta en o jaksanu. Ain jossain törmää, et tarttis mennä, mut vähä niinku Heli Laaksonen kirjottaa jossain runossa, et: ”En halua opetella enää yhtään tunnuslukua tai pin-koodii.”⁹²⁶

Sosiaalisen median seuraaminen ja siihen osallistuminen tuntuivat vierailta ja raskailta tehtäviltä muiden asioiden ohella. Teknologia herätti siis tietoista vastustusta. Kun keskustelimme tulevaisuuspyörän esille nostamista tulevaisuuskuvista, ottivat jotkut haastateltavista esille teknologian juuri epätoivottavimpien tulevaisuuksien kategoriassa:

Tekniikka valtaa kaiken ja tämmönen vähän lisääntyvä itsekkyyys niinku esimerkiks... et se peittää kaiken alleen ja... mis kaikki on luonnon... on pelkkä välinearvo vaan. Niin, joo! Vois sanoo ehkä, et näitten esihistoriakohteillakin on minust semmost itseisarvooki sit ihan.⁹²⁷

Haastateltavani koki, että teknologinen kehitys saattaa johtaa tilanteeseen, jossa luonto- ja kulttuuriperinnön osa-alueet nähdään ainoastaan niiden käyttö- ja välinearvon kautta. Arkeologisen kulttuuriperinnön itseisarvo ja sen avulla syntyvät käsitykset sukupolvien ketjusta ja ajallisesti monikerroksisesta maisemasta nousivat sellaisiksi arvoiksi, joiden pelättiin tuhoutuvan teknologian ”ylivallan” kautta. Samalla kuitenkin tunnistettiin, että teknologiset sovellukset saattaisivat tehdä nämä arvot ymmärrettäväksi erilaisille kohderyhmille. Jo nyt käytössä oleviin sovelluksiin suhtauduttiin siis lähtökohtaisesti myönteisesti ja uteliaasti, mutta samanaikaisesti pelättiin teknologisen kehityksen entisestään siirtävän arkeologisen kulttuuriperinnön hyödyntävoittelun välineeksi ja käyttöarvon kautta mitattavaksi.

Teknologian ennakoinnin haastateltavat ovat kokeneet vaikeaksi, vaikkakin tarpeelliseksi osaksi omaa työtään.

Sanotaan joitakin vuosii sitte saatto vähän arvata, et joku asia on tulos ja se kolahtaa, mut nyt vaikutelma on se just, et ne voi olla sit ihan jotain muuta, mitä on osannu arvatakaan.⁹²⁸

Alkuvaiheessa teknologiset innovaatiot vaikuttavat usein heikkolaatuisilta, sillä rahoitusta hakiessa tulee teknologioita kehittäessä jo tuottaa mahdollisille asiakkaille erilaisia prototyyppejä. Tällöin on kuitenkin vielä vaikeaa hahmottaa innovaatioiden todellista potentiaalia. Teknologian kehitykseen perehtyneet haastateltavani kokivat,

926 TYKL/AUD/1027.

927 TYKL/AUD/1027.

928 TYKL/AUD/1046.

että Suomi on osittain jäänyt kehityksessä jälkeen. Tulevaisuuden innovaationa pidettiin esimerkiksi kotikäyttöön soveltuvien interaktiivisten virtuaalimaailmojen kehittymistä erityisesti peliohjainten helppokäyttöisyyden ja immersiiivisten kokemusten kehittyneen luomisen kautta. Tässä toiveena kuitenkin on, että tekniset pelialustat pysyisivät suhteellisen muuttumattomina edes kolmen-viiden vuoden ajan, sillä muutoin esimerkiksi museosektorin on vaikea osallistua tuotteiden kehittämiseen. Lisäksi nähtiin robotiikan kehityksen vaikuttavan jo lähitulevaisuudessa voimakkaasti arkeologisten kaivausten toteuttamiseen siten, että tulevaisuudessa kaivaustyövoiman ovat korvanneet robotit. Robotiikan innovaatiot tulevat yhden haastateltavani mukaan todennäköisesti joltakin muulta sektorilta, josta ne sitten imetään arkeologiaan. Haastateltavani ennakoii, että tulevaisuudessa niin sanotusti vanhanaikainen, arkeologikeskeinen kaivaus saattaisi olla myös matkailutuote:

Nähdä elävä arkeologi, ni se on matkailunähtävyys. Mut se, et sit niis on tietenki aina haasteena se, et sen pitää olla riittävän vetovoimanen joko sen takia, et ne arkeologit on vetovoimasii tai sit siält pitää tulla koko ajan jotain semmost, et syntyy vau-efekti.⁹²⁹

Mallintamiseen ja myös elävöittämiseen liittyen pohdittiin myös tiedon *digitaaliseen arkistointiin* liittyviä asioita. Tiedon pysyvässä tallentamisessa nähtiin tulevaisuudessa useita epävarmuuksia.

Et ku me kokeillaan kaikenmaailmasii hilavitkuttimii, joist me ei yhtään tiedetä, et aa: toimiiks ne enää muutaman vuoden pääst ja me tallennetaan sitä tietoo mitä moninaisimmil menetmil täl hetkel, ni mikä siit aineistost on semmost sil taval arkistoituvaa, et se avautuu viäl viide vuoden pääst tai kymmene vuode pääst.⁹³⁰

Haastateltavan oman kokemuksen mukaan hän saa edelleen avattua 1990-luvulla tehtyjä kartta- ja tekstiaineistoja, mutta erityisesti mittausaineiston tallentaminen tulee olemaan hankalaa. Hänen mukaansa tällä hetkellä kaikkein tuorein aineisto vanhenee kaikista nopeimmin ja sen uudelleen käyttöönottaminen on hankalaa. Haastateltava sympatisoi arkistoalan ammattilaisia, joiden työnkuvaa piti vähintäänkin haasteellisena, mutta samanaikaisesti hänellä on omassa työssään tavoitteena käyttää aina uusinta mahdollista teknologiaa. Uusimman teknologian hyödyntämisen hän näkee omassa yritystoiminnassaan kilpailuetuna. Haastateltavani pohtikin aineiston tallentamisen ja käyttökelpoisuuden välistä ristiriitaa.

Mä en halua, et jos mä käytän huipputeknologiaa, ni se et mä pakitan viis vuatta vanhan järjestelmän vaatii ensinnäkin sen, et iso osa siit mun aikaa saamast tuloksest katoaa ja sit toiseksee se voi tietenki johtaa siihen, et iso osa siit edusta, minkä mä oon saanu sitä teknologiaa käyttämällä, ni

929 TYKL/AUD/1046.

930 TYKL/AUD/1046. Digitaalisen tiedon arkistoinnin problematiikan nostivat esille myös opiskelijat vetämässäni tulevaisuustyöpajassa (TYKL/SPA/1205).

häipyy siit, ku mä joudun pudottamaan sitä sinne taaksepäin, et se on siin ilman muuta se ongelma-kohta. Ja sen takia siin aika helposti sit jättää sen sinne korkeammal tasolle ja arkistoi sen sit jollakin taval ja sit ne perusaineistot ehkä sit toimitetaan siin muodos, ku ne nyt vaaditaan.⁹³¹

Haastateltava kokee siis kilpailueduksi sen, että hyödyntää uusinta teknologiaa. Huolta taas herättää se, etteivät viranomaiset pysty tällä hetkellä seuraamaan teknologista kehitystä niin, että tutkimusaineiston arkistointi ja sen ohjeistus olisi ajan tasasta ja teknologiseen kehitykseen reagoivaa tai sitä jopa ennakoivaa. Haastateltava onkin huolissaan tällä hetkellä ja tulevaisuudessa tuotettavan digitaalisen aineiston hyödyntämisen rajoitteista. Tähän tehtävään muistiorganisaatiot ovat haastateltavani mukaan kovin heikosti resurssoituja.

Mä nyt vähän kuvittelin, et täs on, ku me ollaan pioneirisukupolvi, jotka kokeilee kaikki, et me havaitaan, et osa toimii ja osa ei. Et nyt vaan tuntuu silt, et meiän jälkeen ei tu sitä järjestäytyntä uudisasukassukupolvee, joka sanoo muute, et ”By the way, pelot voitais tehdä suoriks,” mut me tehdää se vaan läntti jonnekin ja sit me mennään seuraava paik.⁹³²

Haastateltava kokee siis, että selkeän ohjauksen puuttuminen on tehnyt digitaalisen teknologian hyödyntämisen kentästä sellaista, että erityisesti aineiston pitkäaikais-tallentaminen ja uudelleenkäyttäminen ovat hyvin haasteellisia. Teknologian muutosnopeus pitäisi huomioida ohjeistuksissa ja pystyä ennakoimaan tulevia muutoksia huomattavasti nykyistä nopeammin.

No vaikka viide vuode pääst voi olla niin, et arkeologisil ryhmil on, ei suinkaa pystys seisovat laserkeilaimet, vaan sit on jotkut käsiskannerit, joitten kans mitataan ja sit me taas tarvitaan, iha uusii aineistoi syntyy ja jo tarttis olla joku vastaus siihenki [arkistointiin].⁹³³

Haastatteluissa pohdittiin myös, tulevatko maastokäynnit olemaan tulevaisuudessa harvinaisia tilaisuuksia. Pohdittiin ihmisen suhdetta luontoon ja teknologiaan ja miten nämä asiat voisivat tulevaisuudessa kohdata. Monet haastateltavista kokevat, että maastokäyntien moniaistisuutta ja luonnossa liikkumisen kokemusta ei voida tulevaisuudessakaan korvata virtuaalisesti. Toivottiinkin, että virtuaalisten mallinnosten avulla ihmisiä pikemminkin rohkaistaan ja innostetaan kulkemaan itse kohteille.

Minulle se on uhkakuva. Että miksi vaivautua maastoon, ku sä näet kaikki kohteet jo tommosina kuvina ja sitte sä näet tommosena 3D:nä ne. [--] Mikään ei kuitenkaan korvaa sitä, ku sä olet siellä paikalla eri vuodenaikoina, eri vuorokauden aikoina, ja mä käyttäisin siintä nimenomaan termiä kokemus.⁹³⁴

---

931 TYKL/AUD/1046.

932 TYKL/AUD/1046.

933 TYKL/AUD/1046.

934 TYKL/AUD/1033.

Teknologiainnokkuuden ja toisaalta teknologiavastaisuuden lisäksi esille nostettiin *teknologiaväsymys*: se, että ihmiset eivät jaksaa uusien teknologisten innovaatioiden vyöryssä omaksua uutta teknologiaa tai miettiä sen hyödyntämisen keinoja. Yksi haastateltavistani pitää jo nykyhetkessä olemassa olevana seikkana sitä, että suomalaiset ovat osittain pudonneet uusimman teknologian kehityksestä, eikä haluja kuilun kuromiseen välttämättä ole. Tämä näkyy hänen kokemusmaailmassaan esimerkiksi kouluissa, opettajakunnassa, jossa osin tuntuu olevan väsymystä uusien teknologioiden hyödyntämistä kohtaan.

Me tehtiin niitten koulujen kans, maaseudul kylläki, mut ku viis vuotta sitte, ku me yritettii niil kertoo, et miten tietotekniikkaa vois käyttää opetukses ja ku mä siin vaan sen oivalsin, et itse asias nää opettajat, jotka on nyt Pisa-tutkimuksen mukaan tämän planeetan parhai, ni nää on ihan puhki tähän tietotekniikkaan. [-] Et se pitää olla täysin valmiina.⁹³⁵

Haastateltavan kokemuksen mukaan uuden teknologian käyttöönotossa asiat eivät yleensä suju täysin suunnitelmien mukaisesti ja käyttäjän tulisi olla joustava ja ongelmanratkaisukykyinen. Tätä halua ongelmanratkaisuun ei hänen mukaansa kuitenkaan käyttäjien suunnalla oikein ole, vaan oletetaan, että kaiken pitäisi toimia alusta alkaen täydellisesti. Tulevaisuuden taitoihin kuuluu tämän perusteella joustava ja avoin suhtautuminen uuteen teknologiaan sekä nopea omaksumiskyky siihen, miten sitä voitaisiin hyödyntää.

Esineistymisen ja vieraantumisen tematiikka oli vahvasti läsnä siinä teknologia-puheessa, jota haastatteluissa käytiin. Toisaalta esineistyminen nähtiin vääjämättömänä tapahtumakulkuna, mutta samalla toivottiin, että arkeologisia maastokohteita voitaisiin pitää jonkinlaisena teknologiasta vapaana vyöhykkeenä. Tähän ajatukseen lomittui myös käsitys siitä, että kohteet voisivat edustaa autenttisuutta ja aitoutta mahdollisimman konkreettisessa muodossa. Luonnon kokeminen ilman teknologisia suodattimia, muinaistekniikat ja muu käsillä tekeminen ovat esimerkkejä siitä, miten monet haastateltavat kokevat esihistoriamatkailun tulevaisuuden parhaimmillaan. Erään haastateltavan sanoin:

Mutta mä ehkä hyödyntäisin sitä [teknologiaa] mieluummin jossain muussa kun esihistoriamatkailussa. Mä haluaisin sen jotenki säilyttää tuleville polville vielä kumminki semmosena, mihin voi nojata ja rakentaa sitä omaa identiteettiään.⁹³⁶

935 TYKL/AUD/1046.

936 TYKL/AUD/1050.

**OSA IV:
TULEVAISUUSAJATTELIJAN
MUOTOKUVIA**

Historioitsijat David Lowenthal ja Marcus Binney ovat määritelleet kolme todellisuus-aspektia menneisyydestä. Ensinnäkin heidän mukaansa menneisyys on (ollut) erilaista kuin nykyisyys. Lisäksi menneisyys on heidän mukaansa ensiarvoisen tärkeää sitä tarkastelevan modernin ihmisen identiteetin kannalta. Kolmas todellisuusaspekti on, että menneisyys ”katoaa”; sen olennaiset materiaaliset muistot ovat häviämässä.⁹³⁷ Tietoisuus tulevaisuudesta voi ilmentyä suhteessa näihin aspekteihin. Ensinnäkin tulevaisuusajattelun pohjalla on tietoisuutta jatkuvasta muutoksesta; siitä, että asiat eivät tule olemaan tulevaisuudessa täysin samalla tavoin kuin ne nykyisyydessä ovat. Tulevaisuus ei ole läsnä nykyisyydessä samalla tavoin kuin menneisyys. Voimme kuitenkin havainnoida ja tulkita signaaleja tulevaisuuden mahdollisista kehityskuluista. Tulevaisuus on siis läsnä mahdollisuuksina ja toiveina sekä uhkina ja pelkoina. Kyky kuvittelemiseen on ihmiselle luontainen luovuutta vaativa kyky, joka mahdollistaa sekä menneen että tulevaisuuden ajattelun. Tulevaisuustietoisuutemme perustuu siis tulkintaan ja ymmärrykseen ajan olemuksesta suhteutuen siten myös tietoisuuteen menneisyydestä ja nykyhetkestä. Tulevaisuusajattelu on näin perusta kaikelle suunnitelmallisuudelle ja samalla perusta tulevaisuuden tekijyydelle.⁹³⁸

Tälle tulevaisuustietoisuudelle rakentuu jokapäiväinen ja erityisesti muutostilanteissa aktivoituva tulevaisuusajattelumme. Tässä tutkimuksessa olen lähtenyt perehtymään tulevaisuusajatteluumme hyvin aineistolähtöisesti. Alun perin tavoitteenani ei ollut varsinaisesti tutkia tulevaisuusajattelua yleensä, vaan hahmottaa nimenomaan matkailun mahdollisia tulevaisuuksia arkeologisilla maastokohteilla. Haastattelulitteraatioita lukiessani päädyin kuitenkin yhä uudelleen pohtimaan sitä, miten haastateltavani kuvasivat tulevaisuutta ja toisaalta omaa toimijuuttaan. Muistin myös useita hetkiä, joissa olin jäänyt haastattelujen aikana pohtimaan sitä, mistä haastateltavien mielipiteet oikein muodostuivat. Aineiston analyysivaiheessa aloin merkitä tulevaisuusajatteluun viittaavia hetkiä haastattelulitteraatioihin erilaisilla merkinnöillä ja myös värien avulla. Näin tässä esiteltävät tulevaisuusajattelijahahmot alkoivat muotoutua.

Nostan aineistosta esille neljä tulevaisuusajattelijan hahmoa, jotka ovat realistisen kehittäjä-toteuttaja, visionäärinen kuvittelija, päättäväinen vaikuttaja ja pessimistinen murehtija-jarruttelija. Olennaista on ymmärtää, ettei yksikään hahmoista ole suoraan jonkun haastateltavani persoonaa kuvaava. Tulevaisuusajattelijan hahmot koostuvat niistä temaattisista piirteistä, joita haastatelussa tuli esille. Käytännössä haastateltavani saattavat siis edustaa useampaa hahmoa riippuen siitä tilanteesta, jossa he toimivat ja miten he kokemuksistaan ja ajatuksistaan kertoivat. Luomieni hahmojen tarkoituksena onkin tuoda esille konkreettisesti tulevaisuusajattelun eri piirteitä: sitä, miten hahmotamme tulevaisuutta ja miten toisaalta haluamme olla mukana muovaamassa sitä. Voimme valita tietoisesti tai päätyä tiedostamattamme eri tilanteissa

937 Lowenthal & Binney 1981, 17.

938 Tulevaisuuden tekeminen konkretisoituu nykyhetkessä erityisesti päätöksenteon kautta (Mannermaa 1991, 20). Yhteiskunnallisen ja organisatorisen päätöksenteon lisäksi tulevaisuuden tekemiseksi voidaan käsittää myös tekemämme arkiset valinnat ja toimintamme yhteisön jäseninä.

johonkin näistä rooleista, joista jokainen vaikuttaa omalla tavallaan tulevaisuuteen. Otsikkotasolla mainitut tulevaisuusajattelijan muutokuvat viittaavat juuri tähän viitteellisyyteen: hahmot on koottu temaattisesti tietyistä piirteistä, mutta todellisuus on tätä monimuotoisempaa.

Hahmojen avulla on tuotu tutkimustuloksia kulttuurintutkimuksessa esille aiemminkin. Folkloristi Jukka Vahlo tyypitteli kvantitatiivisesta aineistosta seitsemän erilaista pelaajahahmoa tutkiessaan videopelien merkityksellisiä pelaamiskokemuksia. Jokaiselle pelaajatyypille oli luonnosteltu myös pelihahmo, joka kuvasti pelaajatyypin tapaa pelata.⁹³⁹ Kansatieteilijä Tytti Steel taas päätyi kertomaan satamatyön hierarkioita ja arvoasetelmia käsitelleessä tutkimuksessaan neljän haastatellun henkilön elämäntarinan. Steelin mukaan tämä oli osin tyylillinen keino, jolla hän pyrki ottamaan huomioon tutkimuksen lukijat.⁹⁴⁰ Tulevaisuudentutkimuksessa tutkimustulosten esittämisessä hyödynnetään usein tarinallisuutta, esimerkiksi skenaariota, tulevaisuuspolkuja, muotoiltaessa.⁹⁴¹ Pitkän linjan tulevaisuudentutkija Michel Godet on kuitenkin myös kyseenalaistanut tämän tavan ja kysynyt, miten voidaan varmistaa, että tulevaisuutta todella lähdetään rakentamaan. Tähän ei välttämättä riitä ainoastaan erilaisten tulevaisuuskuvien muotoileminen, vaan tarvitaan työvälineitä siihen, että tulevaisuuteen aletaan ottaa kantaa myös tekojen ja toiminnan kautta.⁹⁴² Tulevaisuusajattelijahahmojen kautta voidaan havaita konkreettisella tasolla se, mitkä asiat ajattelussamme voivat edistää ja mitkä taas estää tulevaisuuden tekemistä. Näin hahmot saattavat edistää tulevaisuuden tekemistä herättämällä pohtimaan sitä, millaista tulevaisuustyötä tehdään erilaisissa tulevaisuusprosesseissa ja toisaalta millä tavoin kukin meistä toimii omassa arjessaan.

Haastatteluja lukiessani huomasin haastateltavia, jotka eivät suoraan löytäneet omaa paikkaansa hahmojen joukossa. Usein tällainen vaikeammin kategorisoitavissa oleva haastateltava oli hyvinkin toimelias yhteisössään ja kiinnostunut juuri asioiden toteuttamisesta yhdessä muiden kanssa. Tulevaisuuden kuvittelu ja visiointi ei kuitenkaan välttämättä ollut tällaiselle haastateltavalle helppo tai luonnollinen tapa ajatella tulevaa, ja hän saattoi olla varovainen arvioissaan tulevaisuudesta. Tämä tietynlainen varovaisuus tai pidättyväisyys teki vaikeaksi arvioida haastateltavan tulevaisuusajattelua voimakkaammin tulevaisuutta kuvittelevien ja kuvitteluun sanallistavien toimijoiden rinnalla. Tämän takia sisällytin hahmoihin sellaisia piirteitä, jotka tuovat lähelle myös nämä haastateltavat. Tarkoituksena on saada rakentamistani hahmoista moniulotteisempia tavoittamaan sitä todellisten ihmisten joukkoa, jotka haastateltavikseni päätyivät ja suostuivat. Olennaisina johtolankoina haastatteluja analysoidessani koin konkreettiset esimerkit tulevaisuuden tekemisestä: siitä työstä ja siihen

---

939 Vahlo 2018.

940 Steel 2013, 37.

941 Tästä etnologiaan sovellettu esimerkki, Lehtonen 2016. Tulevaisuudentutkijat Mika Aaltonen ja Rolf Jensen (2012) ovat muotoilleet tulevaisuusajattelijahahmoja populaariin Mr ja Mrs Future ja 5 suurta kysymystä -kirjaan. Kirjassa oppaina toimii kolme hahmoa, Vain faktat (mitä tiedämme jo ilmiöstä), Viisas lady (syy- ja seuraussuhteet) ja Kapinallinen (mitä jos -kysymykset). Kirjan pohjalta on tehty myös lautapeli.

942 Godet 2012. Ks. myös Jarva 2014.

liittyvistä valinnoista, joita haastateltavat olivat tehneet ja joista he halusivat haastatteluhetkessä kertoa. Tulevaisuusajattelun kannalta oli myös olennaista, millä tavoin he perustelivat tekemiään valintoja ja missä sävyssä muistelua tehtiin. Haastatteluhetken kerronta on tästä näkökulmasta nykyhetken muovaamaa tulevaisuusajattelua, jossa myös itse haastattelutilanne tuo omia kerrostumiaan ja tulkinnan mahdollisuuksia haastattelupuheelle.

Jokaisella hahmolla on vastavoimansa, ne ajatusmallit ja tuntemukset, jotka hyydyttävät, hidastavat ja estävät tulevaisuuksien toteutumista. Pettymyksistä ja vaikeuksista kumpuava pessimismi on saattanut muovata elämänasennetta ja murtaa tulevaisuudenuskoa. Tälle epäilevyydelle, ”taaksepäin katsomiselle”, on kuitenkin myös annettava oma sijansa ja näkyvyytensä tasapainoittavana ja keskustelua herättävänä näkökulmana. Kuitenkin monilla haastateltavillani ja niilläkin, joilla oli kokemusta vaikeista ja matkailualan kannalta huonosti päättyneistä hankkeista, oli edelleen positiivinen tulevaisuudenusko ja tahtoa aktiiviseen tulevaisuudentekemiseen. ”Tulevaisuus on aina haaste”, totesi yksi haastateltavistani perustellessaan positiivista asennettaan.⁹⁴³ Tulkitsen hänen tällä tarkoittaneen sitä, että näkee omassa toiminnassaan väylän vaikuttaa tulevaisuuteen. Tätä positiivista asennetta hän selitti myös omalla kunnianhimmillaan ja sillä, että tämän kautta tulevaisuudessa näkee lähinnä hyviä mahdollisuuksia, jolloin huomio ei kiinnity liiaksi uhkakuviin.

Eräs haastateltavistani oli aiemmin osallistunut skenaariotyöskentelyprosessiin ja koki sen auttaneen ajattelemaan vapaasti tulevaisuutta.

Nyt muistelen, me tehtii ensin se pahin tulevaisuus, sitte se paras tulevaisuus ja sen jälkee tuli vasta se realismi, koska sillon se realismi ei sitonu sitä meiän ajattelua siinä pahimman ja parhaimman toivomisessa ja pelkäämisessä.⁹⁴⁴

Haastateltavalla olikin tämän prosessin aikana hahmottunut kommunikaation tärkeys, sekä arkeologiyhteisön sisällä että suhteessa yhteiskuntaan. Skenaarioprosessiin osallistuminen oli siis vahvistanut haastateltavani tulevaisuusvalmiuksia. Tulevaisuudentutkija Riel Miller on nostanut esille käsitteen tulevaisuuslukutaito (engl. *futures literacy*), millä tarkoitetaan kykyä kuvitella vaihtoehtoisia tulevaisuuksia sekä kykyä hyödyntää näitä tulevaisuuksia nykyhetkessä.⁹⁴⁵ Tulevaisuuslukutaidon avulla pystytään tunnistamaan, kohdistamaan ja kehittämään tulevaisuusajatteluumme luovemmaksi ja nykyhetken todellisuudesta vapautuvaksi vahvistaen siten toimijuuttamme tulevaisuutta kohtaan.⁹⁴⁶ Tätä varten tarvitaan tietoa siitä, millä tavoin tulevaisuusajatteluumme rakentuu ja miten se vaikuttaa jokapäiväisessä elämässämme ja niissä valinnoissa, mitä arjessamme teemme. Neljän tulevaisuusajattelijahahmon kautta voidaankin pohtia sitä, millaisia tulevaisuusvalmiuksia hahmoilla on ja miten heidän

943 TYKL/AUD/1025.

944 TYKL/AUD/1034.

945 Miller 2007.

946 Miller 2018, 2–6. Ks. myös Balcom Raleigh, Pouru, Leino-Richert, Parkkinen & Wilenius 2018.

tulevaisuuslukutaitoaan voitaisiin kehittää ja vahvistaa. Näin hahmojen kautta esille nousevia tulevaisuusajatteluumme liittyviä vahvuuksia ja kehittämiskohteita voi nostaa esille ja soveltaa erilaisissa tulevaisuusprosesseissa.

”Ei sitä nyt kaikkii tuulimyllly vastaan ruveta taistelemaan.” – Realistinen kehittäjä-toteuttaja

Realistisen kehittäjä-toteuttajan hahmon alle luokittelin 27:n haastateltavan ajatuksia tulevaisuudesta. Realistinen kehittäjä-toteuttaja olikin haastatteluaineistostani runsaimmin esille nouseva hahmo. Tämä oli tietyllä tavoin odotettavissa oleva asia, sillä aineistosani oli useita esihistoriamatkailutoimintaa organisoivia ja toimintaa vetäviä henkilöitä. Arvotutkimuksissa on huomattu, että tietyllä alalla toimivat edustavat samantyyppistä arvomaailmaa ja siten myös samantyyppistä tulevaisuusajattelua.⁹⁴⁷ Tietyntaista tulevaisuusajattelua edustava henkilö siis rakentaa tulevaisuutta oman arvomaailmansa ja ajatustapansa mukaisesti. Tästä voidaan päätellä, että tietynlaisen tulevaisuusajattelun dominanssi alalla on vaikuttanut myös siihen,

millä tavoin arkeologiaan perustuvaa matkailutoimintaa on viime vuosien aikana kehitetty. Tältä pohjalta voidaan myös väittää, että tulevaisuudessa alalle tarvittaisiin enemmän variaatiota tulevaisuusajattelun suhteen – eli käytännössä esille nostetuista tulevaisuusajattelijahahmoista esimerkiksi visionääristä kuvittelua ja päättäväistä vaikuttajuutta edustavaa tulevaisuusajattelua. Näiden eri tavoin tulevaisuutta hahmottavien toimijoiden yhteen tuominen synnyttäisi todennäköisesti uudenlaista ajattelua, uudenlaista toimintaa ja toimintamalleja esihistoriamatkailun alalle.

Realistinen kehittäjä-toteuttaja näkee tulevaisuuden niin, että siihen voi vaikuttaa omalla toiminnallaan. Realistinen kehittäjä-toteuttaja hyväksyy myös sen, että vaikuttaminen tulevaisuuteen vaatii aikaa ja pitkäjänteistä työtä.

Turkuhan on onnistunu oikeen upeesti siis tuotteistamaan sen niitten keskiaikatapahtuman, ja kun ajattelee, et sitä on tehty pitkään. Sillo yhdeksänkytluvulla, ku se alko, ni sehän oli ihan onnetoman

947 Ks. Helkama 2015, 209.

pieni tapahtuma alkuun, mut ne vaa sinnikkäästi jatko sitä ja nythä se on ihan mielettömän hiano tapahtuma.⁹⁴⁸

Realistinen kehittäjä-toteuttaja osaa havainnoida toimintaympäristöä, löytää hyviä toimintamalleja ja omaksua niitä omaan työhön. Hän kehittää toimintaa rauhallisesti ja pitkäjänteisesti, vältellen esimerkiksi suuria taloudellisia riskejä. Esihistoriamatka-lun tapauksessa realistiselle kehittäjä-toteuttajalle tärkeitä arvoja on muun muassa autenttisuus, jota tavoitellaan mahdollisuuksien mukaan seuraten uutta arkeologista tutkimusta ja soveltaen sitä käytäntöön. Näin kuvaili toimintaperiaatteitaan viikinki-keskusta kehittävä yrittäjä:

Kyl nää rakennukset on, niiden tekeminen kestää niin kauan, et ne on, jos katsotaan työtä, ni kyl ne on tosi työläitä tehdä, koska me ollaan täällä hyvin [huolellisia ja tarkkoja]. Tehdään todellakin käsityönä, veistellään kaikki pinnat kirveellä ja se on se, mikä on hirveän aikaa vievää ollut.⁹⁴⁹

Harrastuksesta lähteneen viikinkikeskuksen kehittäminen on yrittäjälle edelleen mielekästä ja hän kuvasi sitä muun yrittäjyyteen kuuluvan työnsä ohella hauskaksi ja mielenkiintoiseksi asiaksi. Yhteistyötä yrittäjä tekee mielellään käsityöläisten, kuten puuseppien ja seppiä kanssa. Taloudelliselta kannalta hän ei kuitenkaan nähnyt kohdetta kovin tuottoisaksi. Toiminta on viikinkikeskuksessa saatu kannattavaksi vuosien ja vuosikymmenten aikana, mutta esimerkiksi rakentamiskustannukset ovat kohonneet nykyisin niin, että vastaavien rakennusten tekeminen nousisi kustannuksiltaan korkeaksi.

Seuraava esimerkkilainaus haastattelusta kuvaa realistisen kehittäjä-toteuttajan kykyä nähdä tarve jollekin asialle ja sen jälkeen pystyä hahmottelemaan toteuttamiseen liittyviä tekijöitä niin, että keskustelukumppani voi mielessään kuvitella tulevaisuuden konkretisoituvan. Realistinen kehittäjä-toteuttaja osaa kuvailla tulevaisuutta niin, että se alkaa tuntua paitsi houkuttevalta, myös mahdolliselta ja todennäköiseltä toteuttaa. Tässä tapauksessa mielenkiintoista on, että haastateltava kuvaili tapahtumaa, jota ei haastatteluajankohtana ollut vielä olemassa.

Voi olla, et joutuu kymmenen vuotta tahkoomaan ennekö siäl on tosi paljon porukkaa, mutta siinä voisi sellaista, millä sais suhteellise nopeasti ihmiset kiinnostumaan tästä. [--] Tääl ei oo mitään. Et se ois semmonen elävä tapahtuma. Ihmiset on kuitenkin aika kiinnostuneita tollasist kesätapahtumista yleisesti ottaen, jos ne tekee hyvin ja siel on koko perheelle ohjelmaa.⁹⁵⁰

Haastateltava siis visioi keväällä 2014 viikinkiaikaan sijoittuvaa tapahtumaa Pirkanmaalle. Hyvin haastateltavan kuvaamassa hengessä on Laukon kartanossa nyt

---

948 TYKL/AUD/1036.

949 TYKL/AUD/1053.

950 TYKL/AUD/1036.

vuodesta 2018 järjestetty erittäin suosituksi kesätapahtumaksi muodostunutta *Muinainen Laukko*-tapahtumaa. Tapahtumaa markkinoidaan Laukon kartanon sivuilla seuraavasti:

Tiedossa on aimo annos iloista markkinahumua, huimia taisteluita, tiukkoja kilpailuja, kiehtovia keskusteluja, herkullista ruokaa ja riemullista musiikkia. Kesän komeimmilla historiafestareilla mukana mm. viikinkibändi Medvind, viikinkilaiva Sotka, Iloinen Joutsen ja Aarnimetsän ampujat.⁹⁵¹

Muinainen Laukko -tapahtumaa markkinoidaan ristiretkiaikatapahtumana. *Pirkkalan muinaismarkkinoita* taas on järjestetty vuodesta 2017 lähtien ja myös ne ovat vetäneet hyvin kävijöitä viikinkiaikaa kuvastavien elämysten äärelle.⁹⁵² Yhteistä näille uusille markkinatapahtumille on, että ne pyrkivät hyödyntämään monipuolisesti esihistorian elävöittäjiä ja tarjoamaan perinteisen markkinakokemuksen lisäksi myös oheisohjelmaa, kuten musiikkia, taistelunäytöksiä ja ohjelmallisia illanviettoja. Vapaaehtoisina, puoliammattilaisina tai ammatinharjoittajina toimivat elävöittäjät ovat löytäneet nämä tapahtumat, ja niissä on kiiteltä mahdollisuutta keskustella ja vaihtaa ajatuksia ammattiarkeologien kanssa.⁹⁵³ Haastateltavani tunnistama tarve tapahtumatuotannosta alueellisessa tasolla oli siis muutamaa vuotta myöhemmin jo konkreetisoitunut käytäntöön.

Realistinen kehittäjä-toteuttaja suhtautuu toiveikkaasti myös haastaviin ja ristiriitaisiltakin tuntuviin teemoihin. Esimerkiksi metallinetsinharrastuksessa nähtiin uhkien ohella mahdollisuuksia.⁹⁵⁴ Parhaimmillaan harrastajien voimavaroja voitaisiin kuitenkin yhdistää ja ohjata kulttuuriperinnön suojeluun ja myös matkailun kehittämiseen. Realistinen kehittäjä-toteuttaja näkee ongelmat käytännöllisesti, suunnaten ajatuksensa ratkaisujen etsimiseen. Ratkaisukeskeisyys kuvastaakin realistisen kehittäjä-toteuttajan ajattelutapaa:

Kaikissa kohteissa on omat ongelmansa, et se on ihan luonnollista! Minust ne ongelmat on semmoisia, et ne on haasteita, mitkä pitää ratkaista. [--] Mä ajattelen ylipäätään, ni siis ongelmat on tehty ratkottaviksi, ja sit se avoimuus ja vuorovaikutus on tärkeää.⁹⁵⁵

Haastateltava otti tässä yhteydessä esille yhden kohteen, jossa vastaan tulleita haasteita oli pyritty ratkomaan luovasti ja hyvällä yhteistyöllä. Porvoon Linnamäki on suosittu nähtävyysskohde, jossa ongelmia on aiheuttanut niin ilkeältä kuin eroosio ja rakenteiden kuluminenkin:

951 Muinainen Laukko -tapahtuma: <http://www.laukonkartano.fi/tapahtumat/muinainen-laukko/> (luettu 20.3.2019).

952 Kokemuksia Pirkkalan muinaismarkkinoilta: <https://www.taivaanalla.fi/2018/07/15/pirkkalan-muinaismarkkinat-2018/> (luettu 20.3.2019).

953 Kokemuksia Laukon kartanon tapahtumasta elävöittäjän silmin: <https://www.taivaanalla.fi/2018/07/08/muinainen-laukko-2018/> (luettu 20.3.2019).

954 Esim. TYKL/AUD/1036.

955 TYKL/AUD/1034.

Se ilkeältä on ihan sitä, et on töhritty, on poltettu savukkeella muovisia informaatiotauluja pilalle, on revitty pois penkit, vaikka ne ois kuinka hyvin kiinnitetty maahan, on hajotettu roskikset, on revitty kasvillisuutta pois, on roskattu todella paljon.⁹⁵⁶

Näitä suureksi koettuja ongelmia on lähdetty onnistuneesti ratkomaan yhteistyössä Museoviraston edustajien, kaupungin virkamiesten ja kaupunginosayhdistyksen kanssa. On tehty muun muassa luovia ratkaisuja kasvillisuuden sijoittamisessa ja pystytty näin ohjaamaan kävijämassoja turvallisille ja kohdetta mahdollisimman vähän kuluttaville reiteille.⁹⁵⁷ Olennaista tässä esimerkissä on toimiva yhteistyö eri toimijoiden ja erityisesti paikallisten kanssa. Myös muilla kohteilla onnistumisen edellytyksistä kerrottaessa esille nousi erityisesti joustava yhteistyö erilaisten toimijoiden välillä.⁹⁵⁸

Realistinen kehittäjä-toteuttaja ei kuitenkaan lähde ”taistelemaan tuulimyllyjä vastaan”, kuten eräs haastateltavani kuvaili mahdottomaksi koettuja tilanteita, joissa ei ole näkyvissä realistisia ratkaisumahdollisuuksia. Haastateltavani kuvaili tässä arkeologisen opastuskeskuksen sulkemiseen johtanutta prosessia:

Kyl se vähän harmitti, et se meni, semmonen potentiaalinen homma meni ihan poskelleen, mut ei se sit toisaalta, kun näki et siihen ei ollu oikeesti ajateltukaan satsata mitään, ei ei sitä nyt kaikkii tuulimyllyi tartte vastaan ruveta taistelemaan. Sit täytyy vaan hyväksyy se, et tää nyt ei ollu...⁹⁵⁹

Kyseinen haastateltava onkin myöhemmin suunnannut mielenkiintonsa ja toimintatarmonsansa toiseen kohteeseen, jossa arkeologia ja esihistoria ovat kuitenkin enemmän sivuosassa. Tämän näen realistinen kehittäjä -tyypille luonteenomaiseksi toimintamalliksi. Realistisella kehittäjä-toteuttajalla on joustavuutta, resilienssiä, muuttaa toimintatapojaan ja toiminnan suuntaa, jos näkee sen tarpeelliseksi tai välttämättömäksi.

Realistinen kehittäjä-toteuttaja haluaa saada aikaan näkyviä tuloksia – ainoastaan asioiden suunnittelu ei tyydytä ja saattaa luoda myös turhautumista, mikäli suunnittelutyö jostain syystä pitkittyy. Eräs haastateltavani kuvaili erään muinaisjäännöskohteen hoito- ja käyttösuunnitelmien tekoa:

Ja mä nyt esimerkiks en tiedä, ku niitähän on niit hoito- ja käyttösuunnitelmii, nii nyt sinä aikana, ku sitä prosessii on käyty, ni ohjeetki o muuttunu ainakin kolmee kertaan. [--] Ni ihan siin aikaa saadaan kulumaan, ku pyöritellään. Se on hyvä, ku on suunnitelma, mut sit tarttis viäl tehdäkki.⁹⁶⁰

956 TYKL/AUD/1034.

957 TYKL/AUD/1034.

958 Muina yksittäisinä esimerkkikohteina onnistuneesta virkistys- ja matkailukäytön kehittämisestä mainittiin esimerkiksi Raaseporin linnan alue ja Rapolan linnavuori Valkeakoskella (TYKL/AUD/1034).

959 TYKL/AUD/1037.

960 TYKL/AUD/1030.

Hän toivoi, että alueen kohteille saataisiin oma koordinaattorinsa, joka edistäisi suunnitelmien toteuttamista. Tärkeää hänelle oli siis toimintaan keskittyminen, konkreettisten tulosten aikaan saaminen. Käytännön asioiden huono organisointi turhauttaa nopeasti realistisen kehittäjä-toteuttajan. Eräs haastateltavani kertoi tiedonkulun ja järjestelyjen toimimattomuudesta liittyen arkeologisen maastokohteen wc:n huoltoon:

Mä en tiä, mitä järkee on, et heinäkuus museon johtaja ajaa kattomas, onk vexas paperii laatikos. Jok ikinen kerta kaikki oli loppu, ku mä siäl kävin. Mä kävin aika usein. [--] Vaik ei mun sielunelämään sovi, et siäl ei ole. Mä sen teen, mut mua potuttaa, ku mun miälest sitä asiaa ei kuulu hoitaa sillai.⁹⁶¹

WC-paperin täydentämiseen liittyvä organisoimattomuus nousi haastateltavan mielessä esimerkiksi koko järjestelmän toimimattomuudesta – siitä, ettei kohteen infrastruktuurin hoitoa oltu tehty tarpeeksi hyvin ja järjestelmällisesti. Huonon organisoinnin lisäksi täysi organisoimattomuus turhauttaa ja huolestuttaa realistista kehittäjä-toteuttajaa. Alla on yksi esimerkki käymistäni keskusteluista liittyen muinaisjäännösten hoidon organisoimiseen Museoviraston hoitoyksikön lopetettua toimintansa.

H: ... Se on hirveän työlästä, ku se on tämmöst sirpaleista, et se täytyis jotenki saada jollakin tavalla organisoitua, mut asia on levällään toistaiseksi.

M: Miten ens kesä?

H: Mennään sirpaleisessa järjestyksessä ja yritetään siält sun täältä hoitaa se, mitä pystytään, et... niin se tapahtuu.⁹⁶²

Tämä toimintamalli ei selvästikään ollut haastateltavalle mieluinen vaan huolta ja harmitusta aiheuttava. Hän oli kuitenkin jo pohtinut hoidon uudelleenorganisointiin liittyviä mahdollisuuksia, eli realistisen kehittäjä-toteuttaja -tyypin mukaisesti haastateltava ei ollut tyytymässä vallitsevaan tilanteeseen vaan pyrki aktiivisesti muuttamaan sitä.

Käytännönläheiseen ratkaisuhenkisyyteen liittyy myös se, että realistinen kehittäjä-toteuttaja kiinnittää huomiota resursseihin ja siihen, että kohteessa on varaa kehittää toimintaa. Arkeologian ja esihistorian elävöittämisessä on usein kohdattu niukkuutta ja suoranaista puutetta rahallisista resursseista. Esimerkkikohteitteni joukossa jatkuvuutta edustavissa esimerkkikohteissa on ollut erityisen taitavia hankerahoituksen hakijoita, jotka ovat tunnistaneeet kohteen kehittämismahdollisuudet ja osanneet rakentaa realistisia, käytännönläheisiä hankkeita kehittämään kohteiden matkailu- ja

961 TYKL/AUD/1030.

962 TYKL/AUD/1049.

virkestyskäyttöä. Eräässä kunnassa työskentelevä haastateltavani kuvailee rahoitustilannetta ja kohteiden kehittämistä seuraavasti:

Ehkä se niinku rahaan aina kilpistyy sit kunnallakin se suhtautuminen. Et jos mä nyt menen sanomaan, et tarvittas kymppitonni johonkin juttuun lisää rahaa, niin ei siit nyt kukkaan kauheesti riemastu, mutta että kaikkee saa tehdä, kunhan siit ei tule mitään erityistä [kuluja]. Et siis oikeestaan melkeen kaikki me ollaan tehty kyllä ulkopuolisil rahoituksil. [--] Ja sen jälkeenki ku meil oli toi iso hanke, ni meil on ollu monia pienempiä hankkeita, muta aina siis sil taval, et rahat on tullu jostain muualta.⁹⁶³

Ulkopuolisen rahoituksen hankkiminen on vaatinut haastateltavaltani erityistä aktiivisuutta sekä päättäväisyyttä. Yleisesti ottaen realistisen kehittäjä-toteuttajan toiveet lähitulevaisuudesta ovat maltillisia. Eräs keskiaikamarkkinoiden toteuttajaorganisaatiossa työskentelevä haastateltavani kuvaili toiveitaan näin:

Mä tarvitsisin enemmän aikaa, et mun pitäis saada enemmän siis palkkaa ainakin yhden kuukauden enemmän. Sen lisäksi pitäis harjoitusten alkaa aikasemmin et mul pitäis olla ne roolit ja näyttelijät. [--] Nää on tietty semmosia, mihin ei pystytä ehkä, mut et mitä jos sais ihan oikeesti, niin sit myös tietysti se, et meil olis kunnolliset tilat tässä. [--] Ja pystyttäis tarjoamaan esimerkiks suihkut meidän näyttelijöille. Et sit kun ne on veressä, et ne pääsee suihkuun. Ja se, et meil on yks vessa täällä, mitä käyttää nää muutkin toimistotilat, toimijat tässä.⁹⁶⁴

Haastateltava on tehnyt töitä jo vuosien ajan samoissa tiloissa, joten turhautuminen heikkotasoiisiin tiloihin oli ymmärrettävää. Silti toiveet eivät olleet suuria, vaan lähinnä työskentelyä parantavia ja kohteiden saavutettavuutta lisääviä perusfasiliteetteja. Eräässä kohteessa työaikaa oli kulunut kohteen tienvarsikyltitysten lupa-asioiden hoitamiseen:

Ku keskustelin siäl sitte virkailijan kans, ja hän sano, et nää oli, kun Varsinais-Suomest on se lista olemassa, jotka on määritelty, et mitkä on niitä, mitkä voidaan sitten tällä kreikkalaisel pylväiköl ohjata turistei, ni siäl ei o yhtään kivikauden kohdetta. Et siäl on pronssikauden ja rautakauden kohteita ne kaikki. Kysyin, et minkä takia näin on, et eiks ny joku kivikaude kohdeki olis mukava opastaa, mut ne sano, et täs ajatellaa matkailijaa sil tavalla, että ohje on ollu, että ei esimerkiks poltto-
kenttäkalmistoo, mist ei näy maanpääl mitään. Si määki ajattelin sen niin, et eihän se o se kriteeri, et näkykö siin maan päällä jotaki vai eiks siihen näy, et näkyyhän vaik ei täälläkää mitään rakentei, meil ei oo mitää kiviröykkiöi tai mitää semmost jäljellä, ni se maisema, johon kivikauden ihminen on asettunu, ni se on itsessään se yks arvo.⁹⁶⁵

963 TYKL/AUD/1049.

964 TYKL/AUD/1041.

965 TYKL/AUD/1020.

Tämä ajatteluketju on realistiselle kehittäjä-toteuttajalle tyypillistä; hän ei kehittämistyössä alistu suoraan ylhäältä annettuihin päätöksiin, vaan pyrkii aktiivisesti perustellen muuttamaan sellaisia päätöksiä, joissa näkee korjattavaa ja joiden koee olevan lähitulevaisuuteen huomattavasti vaikuttavia asioita.

Mä yritin siin lausuntopyyntös korostaa sitä, et ku meil on tääl ihan hirveen hieno kohde, joka on matkailijal ihan elämys, ku hän tulee tänne, ja nyt tänne ei oikee kukaan osaa tulla.⁹⁶⁶

Realistinen kehittäjä-toteuttaja osaa muotoilla hyviä ja perusteltuja argumentteja tärkeäksi kokemansa asian puolesta. Tässäkin tapauksessa kyltitys kohteelle järjestyi lopulta. Ilman haastateltavani omaa aktiivisuutta, asia ei olisi kuitenkaan ratkennut kohteen matkailukäytön kannalta positiivisesti.

Toinen esimerkki kehittäjä-toteuttaja-asenteesta oli tilanne yhdessä esihistoriaa elävöittävässä kohteessa, jossa oli huomattu, ettei ohjelmapalveluja tarjoavia yrityksiä ole juurikaan käytettävissä lähiseudulla. Tämän takia kohde on nykyisin varautunut tarjoamaan esimerkiksi omin voimin järjestettyjä luontoaktiviteetteja, jotka eivät ole välttämättä suoraan esihistoriaan tai arkeologiseen tutkimukseen kytkettävissä.⁹⁶⁷ Eräässä toisessa kohteessa tulevaisuuden toiveet olivat hyvin vaatimattomia; ei varsinaisesti edes haaveiltu kehitystyöstä, vaan toivottiin, että voimavarat riittäisivät ylläpitämään nykyistä infrastruktuuria.

Tavallaan mä toivoisin, et se mitä ollaan saavutettu, ni se ainakin ylläpidettäis, et moni asia on niinku se et sit joudutaan taas aloittamaan ikään ku alusta. Mä oon silleen tyytyväinen pieniinki asioihin, et mä olisin iloinen siittäkin, et siel [kohteessa] tulevaisuudessakin se esihistoria huomattais, ei unohdettais, et mikä se paikka ihan oikeesti on, et mikä on sen paikan merkitys.⁹⁶⁸

Haastateltava piti vähimmäisedellytyksenä sitä, että kävijöillä olisi mahdollisuus tutustua alueeseen itsenäisesti siten, että tarjolla olisi informaatiota paikan esihistoriasta. Hän toivoi myös, että jo tehtyjä internet-palveluja ylläpidettäisiin ottaen esille Museoviraston ylläpitämän *Muinaispolut*-sivuston ja kuntien omat kotisivut, joilla voisi myös olla tietoa kunnan alueen esihistoriasta. Realistinen kehittäjä-toteuttaja iloitseekin mahdollisesti vaatimattomilta tuntuvista, mutta konkreettisista tulevaisuusteista:

Mä koen sen [populaariarkeologian] kauheen tärkeeks, et joku ihan tämmönen pienikin juttu, et saadaan johonkin opastaulu, joka sit tuo sitä tietoo suurelle yleisölle, nii se on jonkun mielest pieni asia, mut mulle se on iso asia.⁹⁶⁹

966 TYKL/AUD/1020.

967 TYKL/AUD/1022.

968 TYKL/AUD/1032.

969 TYKL/AUD/1032.

Konkreettiset uudistukset, esimerkiksi uusi opastaulu, tuottavat ilon ja tyytyväisyyden tunnetta. Haastateltavani kokikin, että vaatimattomat tulevaisuuden toiveet ovat osa hänen luonteenpiirteitään: ”Mä osaa sillee visioida mitään hirveitä systeemejä ja sfäärejä, koska hyvin usein ne ei o todellisia.”⁹⁷⁰

Tämä oli mielenkiintoinen lausahdus, sillä tähän liittyy realistisen kehittäjä-toteuttajan tulevaisuusajattelua leimaava piirre: hänen tulee nähdä tulevaisuus toteuttavissa olevana asiana, jolloin sen käytännön toteuttamiseen voi tarttua. Muutoin tulevaisuus tuntuu realistisesta kehittäjä-toteuttajasta liian kaukaiselta ja tavoittamattomalta, mielikuvituksen tuotteelta. Realistisen kehittäjä-toteuttajan tulevaisuusajattelun aikajänne onkin verrattain lyhyt, arviolta 1–5 vuoden päässä tulevaisuudessa. Uudistumisen tarpeen realistinen kehittäjä-toteuttaja kyllä tunnistaa, vaikka sen sanoittaminen saattaakin olla vaikeaa.

Et ehkä siin vaan sit jonkunäköst semmost uudistumista, [--] nii, emmä tiä, osittai semmost kotikutoisuudest tiätty varmaan täytyis päästä, päästä pois. Mut et, et eihä ihmisten kiinnostus esihistoriaa kohtaa ole millään taval vähentyny, vaan päinvastoin mun miälestähän se on koko ajan lisääntyny.⁹⁷¹

Uudistumisen ja uudistamisen tarve siis tunnistetaan ja tunnustetaan, mutta ilman konkreettista suunnitelmaa siihen saattaa olla vaikea tarttua.

Realistinen kehittäjä-toteuttaja huomioi rehellisesti myös mahdollisen toiminnan hiipumisen. Yksi haastateltavistani piti ratkaisevana tekijänä alan ammattilaisen mukanaoloa ja vetoapua paikallisessa toiminnassa.

Se voi olla, et se kyl se siitä sit varmaan pikkuhiljaa hiipuu. Et olis kyl kauheen hieno juttu et jos ajattelee sitä, et ku kotiseutuyhdistykset kuitenkin varmaan on keskimäärin sellasia, jotka vois olla kiinnostuneita esihistoriasta ja menneisyydestä muutenkin, et jos sais ulkopuolisia voimia asiantuntijoiden taholta siihen toimintaan mukaan, vähän sillai olemaan tukena ja semmosena. Kyl se semmosen vaatii todellakin, että jatkossakin sitten. Et kyl se muuten hiipuu.⁹⁷²

Haastateltavani tunnistivat myös sen, että monin paikoin toiminta on ollut riippuvaista yhdestä näkyvästä ja aikaansaavasta johtohahmosta.⁹⁷³ Toiminnan jatkumista johtohahmon siirtyessä eläkkeelle tai luopuessa toimenkuvastaan ei monin paikoin oltu suunniteltu, vaikka luottamusta siihen, että jatkajia työlle löytyisikin oli olemassa. Tässäkin ehkä välittyi realistisen kehittäjä-toteuttajan tulevaisuusajattelun tietynlainen lyhytjänteisyys: tulevaisuutta ajatellaan suunnittelujänteen mukaisesti muutaman vuoden päähän.

---

970 TYKL/AUD/1032.

971 TYKL/AUD/1028.

972 TYKL/AUD/1038.

973 Esim. TYKL/AUD/1028.

Kulttuurianalyttisen prosessin aikana liitin alun perin työnimenä kulkeneen realistisen kehittäjän hahmoprofiiliin myös termin toteuttaja. Tällä tarkoitan sitä, että realistisen kehittäjän luonteenpiirteeseen kuuluu konkreettinen toiminta, tulevaisuuden tekeminen. Osa haastateltavistani profiloitui juuri toteuttaja-puolen kautta. He nauttivat yhdessä tekemisestä ja yhteisön aikaansaannoksista, eivätkä haastatteluisa juurikaan korostaneet omaa osuuttaan tekemisessä, vaikka se olisi ollutkin varsin merkittävässä roolissa.⁹⁷⁴ Joillakin oli todella paljon ideoita oman kohteensa kehittämiseen, mutta samalla realistinen näkemys käytettävistä resursseista:

Kyl se minä varmasti olen siinä mielessä, joo se, jolla on paljon aina ideoita. Paljon enemmän kuin mitä millään ehditään toteuttaa. Kyl on kaikenlaisia ideoita aina jotka olis tosi mielenkiintoisia. [--] Mut rahaahan on aina liian vähän, se nyt on semmonen selviö, et vaikka kuinka haluais tehdä, niin... Ainahan olis siis paljon suunnitelmia, jos olis mahdollisuuksia tehdä.⁹⁷⁵

Luovan tulevaisuusajattelun näkökulmasta realistinen kehittäjä-toteuttaja-hahmo ei lähde kovin helposti kuvittelemaan kaukaista tulevaisuutta tai sellaisia tulevaisuuksia, jotka ovat kaukana hänen omasta kokemusmaailmastaan. Eräs arkeologiaa harrastava haastateltavani kuvaili esimerkiksi lyhykäisyydessään seuraavalla tavalla tulevaisuuden toiveitaan: ”Tietysti lisää matkoja ja lisää opetusta ja miksei kaivauksiakin.”⁹⁷⁶

Toiveet tulevaisuudesta olivat siis määrällisiä ja temaattisesti samanlaisia, joista hänellä oli jo aiempaa kokemusta. Tämä realistisen kehittäjä-toteuttajan piirre tulisi huomioida tulevaisuustyöskentelyssä: realististen kehittäjä-toteuttajien lisäksi tulevaisuusprosesseihin tarvitaan mukaan myös muunlaisia tulevaisuusajattelijointa, jotta tulevaisuuden vaihtoehtojen moninaisuus ja rikkaus nousisivat esille. Joskus realistinen kehittäjä-toteuttaja saattaa toimia siten, että hän tietoisesti katkaisee tulevaisuuden kuvitteluprosessin. Tällöin hän näkee kuvittelun aikana esille tulleen ajatuksenjuoksun ”epärealistisena”, siis toteuttamiskelvottomana. Tämä asenne saattaa kuitenkin vaurioittaa yhteisön tulevaisuuden kuvittelukykyä, mahdollisuuksien variaatioiden näkemistä ja hyväksymistä. Se saattaa vaikuttaa myös keskustelujen kehittymiseen siten, että vilsimpiä ideoita ei uskalleta esittää lainkaan.

Loppujen lopuksi realistista kehittäjä-toteuttajaa voi kuvailla tulevaisuuteen luottavaksi optimistiksi, joka kokee, että ongelmat ovat ratkaistavissa ja asioihin voi omalla työllään vaikuttaa.

Mä olen ehkä myös perusluonteeltaan luottavainen, että mä aina ajattelen, et kyllä kaikki asiat järjestyy.⁹⁷⁷

974 Esim. TYKL/AUD/1020; TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1027; TYKL/AUD/1038; TYKL/AUD/1049.

975 TYKL/AUD/1053.

976 TYKL/AUD/1051.

977 TYKL/AUD/1033.

Voimakas tahto tulevaisuuden tekemiseen vaikuttaa siihen, että realistisen kehittäjä-toteuttajan kokemukset tukevat tätä optimismia, luottamusta tulevaisuuteen. Aikaansaadun työn tulokset osoittavat hänelle, että suunnitelmallisen työn kautta syntyy laadukkaita ja aikaa kestäviä tuotteita ja toimintaa. Tämä piirre tekee realistisesta kehittäjä-toteuttajasta tulevaisuutta muovaavan tulevaisuuden tekijän.

”Siinä on se rakkaus kuitenkin keskeinen asia ja intohimo.” – Visionäärinen kuvitteliija

Visionäärisen kuvittelijan tulevaisuusajatteliija-hahmoon luokittelin yhdeksän haastateltavani ajatuksia. Suurimman osan näistä henkilöistä sijoitin myös muihin tulevaisuusajattelijoiden hahmoihin, mutta kolmen haastateltavan kohdalla visionäärisen kuvittelijan tulevaisuusajattelu tuli esille erityisen vahvasti. Koko aineistossa visionäärisiä kuvittelijoita ei siis ollut kovin montaa, mutta heidän vaikutuksensa niissä kohteissa, joissa he ovat työskennelleet on ollut todella merkittävä – käytännössä leimaa-antava koko kohteelle.

Visionääristä kuvittelijaa kuvaa pitkälti intohimo johonkin tiettyyn asiaan. Tämä intohimo on visionäärisen kuvittelijan liikkeellepaneva voima, joka kiinteästi välittyy hänen työstään ja toiminnastaan. Yksi haastateltavista kuvailee itseään näin:

Sanotaan, et mä suhtaudun intohimolla kaikkeen mitä mä teen. [--] Tietysti se kostautuu sitte päinvastaisena ilmiönä.⁹⁷⁸

Visionäärinen kuvitteliija paneutuu kiinnostuksensa kohteeseen koko sydämeästään, ja hän on tai hänestä tulee tätä kautta aihealueen syvälinen asiantuntija. Visionäärisen kuvittelijan omat elämänarvot kietoutuvat osaksi hänen tulevaisuusajatteluaan. Yksi haastateltavistani pohjusti tulevaisuusajatteluaan näin:

Hyvin henkilökohtaisella tasolla mun on mahdoton erottaa toisistaan mun omia elämänarvoja ja yhteiskuntakriittisyyttä ja tulevaisuusvisioita, mun luontosuhdetta ja muinaistekniikkaa ja näitä suuria asioita toisistaan, et mä teen hyvin vahvasti sydämellä näitä juttuja ja mul o omat henkilökohtaiset tavoitteeni ja ehkä myös perusteluni omalle työlle.⁹⁷⁹

978 TYKL/AUD/1042.

979 TYKL/AUD/1021.

Tällaisesta vahvasta elämänarvoihin perustuvasta toiminnasta kumpuaa myös tulevaisuuden tekeminen, joka leimaa visionäärisen kuvittelijan elämäntapaa. Visionäärinen kuvittelija on aktiivisesti läsnä yhteiskunnassa ja yhteisössään. Visionääriselle kuvittelijalle on ominaista pohtia aktiivisesti tulevaisuutta. Hän kokee myös omilla valinnoillaan vaikuttavansa tulevaisuuteen. Tulevaisuuden ajattelu voi siis olla hyvinkin määrätietoista, ja se näkyy myös kaikessa, mitä visionäärinen kuvittelija päättää tehdä arvojensa pohjalta.

Ku mä siis nojaan todella vahvasti itse tämmösiä systeemiteoreettisiin tutkimuksiin ja kompleksisuusteoriaan ja jopa matemaattisiin tapoihin mallintaa tämmösiä yhteiskunnallisia kehityskaaria, kun mä perustelen itselleni, miksi paikallisuus ja omavaraisuus on kova juttu, tai että miksi kasvupakko on väärä tapa hahmottaa taloutta.⁹⁸⁰

Tässä esimerkissä haastateltavani haluaa siis pyrkiä löytämään tieteelliset perusteet omille ajatuksilleen ja omalle toiminnalleen, jonka kokee olevan vastuullista tulevaisuuden tekemistä tässä ajassa. Kyseinen haastateltavani oli aktiivisesti etsinyt erilaisia menetelmiä, joilla tulevaisuutta voisi hahmottaa konkreettisesti. Tämä oli haastateltavieni joukossa epätyypillistä. Tulevaisuutta ei yleisesti ottaen ajateltu näin aktiivisesti tai toisaalta omaa tulevaisuusajattelua ei välttämättä haluttu viestiä haastattelijalle näin suoraan. Haastateltava tiedosti tämän seikan ja koki ajatuksineen edustavansa tietyllä tavoin marginaalista ajattelutapaa myös omassa yhteisössään:

Ehdottomasti koen, että olen marginaalissa, mutta sen kaltaisessa marginaalissa, et nää tämmöiset samat kysymykset on mun miälestä yhä useammin ihmisten huulilla. [--] Jotkut pitää mua ihan foliohattuna ja o tyytyväisiä, kun mä vaan opetan niille näitä tiettyjä tekniikoita ja taitoja.⁹⁸¹

Marginaalissa oleminen, tai muiden ihmisten epäusko, eivät kuitenkaan juurikaan häiritse hyvällä itsetunnolla varustettua visionääristä kuvittelijaa. Tämän usein marginaaleihin suuntautuvan ajattelutapansa takia visionääristä kuvittelijaa tarvittaisiin myös erilaisissa tulevaisuusprosesseissa, jotta tulevaisuuden erilaiset, myös radikaalit ja epätavanomaiset vaihtoehdot voitaisiin huomioida. Marginaaleista saattaa nousta ennakkointityön kannalta olennaisia ilmiöitä: ajoittain visionääriset kuvittelijat edustavatkin omalla alallaan pioneerityötä ja -ajattelua, josta voi murtautua myös valtavirran ilmiöitä.

Visionäärinen kuvittelija osaa yhdistää ennakkoluulottomasti ja uusin tavoin aikaisempia kokemuksiaan ja havaintojaan ajatellessaan tulevaisuuden vaihtoehtoja. Visionäärinen kuvittelija on myös hyvä kertoja, joka osaa kuvittaa havaintonsa ja näkemyksensä kuulijalle.

980 TYKL/AUD/1021.

981 TYKL/AUD/1021.

Tietysti Euroopassa on, Ranskassa on ihan samanlaisia hölmölöitä ja peränurkkia ku Suomessakin, mutta siellä joka ikinen pitäjä ja pikku Asterix-kylä ni muistaa nostaa sen paikallisen erikoisuuden ja väittää, että tästä kellarista tulee Ranskan hienoin juusto. [--] Nii että se visio siitä siis ihan samalla tavalla, niin sä voit tuntea, jos sä löydät, oot sienessä ja sit keskellä tuuheeta metsää mis on jäättiläiskuuset ni sä aistit, näät että siin on esimerkiksi tervahauta. Joku kehä ja kumpu ja sit löytyy sieltä sammaleen alta tulipesä ja nyt tulee, voi helkkari soikoon, että tässä on kauan aikaa sitten tehty jotain ja mitäköhän on tehty.⁹⁸²

Tämä tarinoinnin taito on visionäärisen kuvittelijan vahvuus ja keino tulevaisuuden tekemiseen, tavoitteiden toteuttamiseen ja asenteiden muokkaamiseen. Visionäärisen kuvittelijan toimintaa leimaa usein päättäväisyys ja omapäisyyskin. Kun visio on muotoutumassa tai muotoutunut, sitä pitää päästä toteuttamaan. Eräs haastateltavani kuvaili projektinsa aloittamista seuraavasti:

Kun tammikuun ensimmäinen alko se projekti, jollonka vuoden aikana piti saada talvikuvia, kevätkuvia ja kaikkia, niin mä en saanu kameraa. Ne sanoi, että siellä on seuraava kokous maaliskuun viimesellä viikolla. Mä sanoin, että ei voi olla, että minä tarvitsen kameran heti. Sano, että mutta ku tässä kunnallinen päätöksenteko menee tällä tavalla, ni sitte enhän mä voi jäädä odottamaan. Mä ostin omalla rahalla kameran ja vein laskun sinne toimiston pöydälle ja rahastonhoitaja saa hengenahdistusta ja joutuu sairauslomalle.⁹⁸³

Haastateltavani tunnistivat myös toimintaympäristöstään visionäärisiä kuvittelijoita, ja usein heitä kuvailtiin voimakkain termein: ”Hän o ollu siin se, ’se’ henkilö, se tulisielu siellä”, kuvailtiin yhtä paikallista vaikuttajaa haastattelussa.⁹⁸⁴ Esihistoriamatkailukohteetkin saattavat henkilöityä visionääriseen kuvitteliijaan, joskus jopa liiankin voimakkaasti. Tällöin saattaa viedä aikaa, että voimakkaan persoonan jälkeen löytyy uusia henkilöitä ottamaan ideointivastuuta toiminnasta. Koska intohimoinen suhtautuminen asioihin on visionääriselle kuvittelijalle tyypillistä, antaa hän mielellään myös voimakkaita mielipiteitä merkityksellisinä pitämiinsä asioihin. Visionäärinen kuvittelija huomaa, että muut eivät välttämättä jaa hänen näkemyksiään, mutta kokee tehtäväkseen ottaa kantaa ja esittää rohkeita näkemyksiä tärkeiksi pitämistään asioista. Tämän takia visionäärinen kuvittelija saattaa joutua puolustamaan voimakkaastikin omia mielipiteitään, eikä aina välttämättä tule ymmärretyksi yhteisössään.

Visionäärinen kuvittelija ei välttämättä osaa tarkasti kertoa ideoidensa alkuperää. Ne perustuvat hänen kiinnostuksen kohteisiinsa ja ovat usein intuitiivisesti rakentuneita. Usein visionäärisen kuvittelijan ideat laventuvat myös jollain tavoin yhteisöllisiksi ja monialaisiksi hankkeiksi. Yksi haastateltavistani kuvailee ideointiprosessiaan näin:

---

982 TYKL/AUD/1042.

983 TYKL/AUD/1042.

984 TYKL/AUD/1028.

Kyllä se varmaan hyvin luonnostaan se ainakin tulee, että joku idea pulpahtaa mieleen, alitajunta prosessoi ja työstää ja sit sieltä pulpahtaa joku valmis idea, mihin lähtee sitte rahoitusta etsimään.⁹⁸⁵

Joskus inspiraatio iskee yllättäen. Tässä yksi haastateltavani kertoo maagisista aarteista ja aarrepaikoista kertovan kirjan idea synnystä:

Mulla kiinnitti huomiota yks sellain tarina, mis se aarrekirja sai alkunsa, ni tota iha siinä missä meidän kotipaikka on, ni siinä on semmonen Salmi-niminen vanha tila ja siin kerrottiin, et sinne Salmen rantaan on kätetty hopea-aarre ja 1900-luvun alussa jotku kaks miestä oli saanu nostettua sen aarteen, mut toinen niist oli kuollu kauan kiduttuaan ja toinenki oli alkanu sairastumaan tosi pahasti, ni se oli joutunu viemään sen aarteen takasin sinne järveen, et se oli otettu väärillä ehdoilla. Tosta tuli semmonen, et voi hemmetti, et onks näitä lisää, et nyt mä pengon tähän liittyen kaiken, mitä löydettävissä on. Ja yli kaksataa löyty kuitenkin niitä maagista aarretta.⁹⁸⁶

On siis jokin ilmiö tai asia, joka alkaa kiehtomaan ja vaivaamaan mieltä. Syntyy tunne, että aiheeseen pitää paneutua, ja näin asia alkaa elää ja luoda uusia ideoita ympärilleen. Tässä esimerkkitapauksessa paikalliseen kulttuuriperintöön liittyvät tarinat voivat myös toimia matkailutuotteen pohjana. Näiden tarinoiden löytäminen ja tallentaminen on työlästä ja aikaa vievää, mutta yleistajuisten tietokirjojen kautta ne saattavat päätyä myös matkailutoimijoiden hyödynnettäväksi. Tyypillistä onkin, että visionäärisen kuvittelijan projektit ovat usein erittäin työläisiä ja aikaa vieviä, eivätkä välttämättä silloin taloudellisesti kannattavia. Taloudelliseen tuottavuuteen ei tosin myöskään pyritä, sillä sitä ei yleensä pidetä tavoiteltavana arvona visionäärisen kuvittelijan projekteissa.

Nää työmääräthän tämmösissä projekteissa on hillittömiä ni ihan sillai niinku puhdas kotiseuturakkaus sitä paikkaa ja niitä ihmisiä kohtaan. [--] Hyvin pieni osahan siitä lopulta rahotetaan ja se mikä rahotetaan, ni se rahotus on hyvin pientä, mut se jollain tavalla se intohimo ja halu sitte edistää [valittua aihetta].⁹⁸⁷

Tässä kuvauksessa selville käy se, miten haastateltava ymmärtää käynnistetyn projektin työläyden mutta perustelee haluaan toteutukseen kotiseuturakkaudella paikkaa ja ihmisiä kohtaan. Visionäärisen kuvittelijan innostuessa ja heittäytyessä ideansa toteutukseen, eivät taloudelliset realiteetit ole hänellä välttämättä kovin olennainen asia. Yksityisyrittäjänä toimiva haastateltavani kuvaili työkenttäänsä historiaan ja esihistoriaan liittyvien roolipelien tuottamisessa seuraavasti:

985 TYKL/AUD/1052.

986 TYKL/AUD/1052.

987 TYKL/AUD/1052.

Siihen täytyy aina tehdä niitä viilauksia jonkun verran, että se on aika raskas, mutta erittäin palkitseva. Sehän se ongelma on, et se on niin kivaa, että mä sit tekisin sitä vaikka pelkästä rakkaudesta taiteeseen.⁹⁸⁸

Haastateltavani kertoi kokonaisvaltaisen elämyksen tuottamisen haasteellisuudesta roolipelikonseptissa. Käytännössä peruspeliä joudutaan aina modifioimaan kulloisenkin asiakasryhmän mukaiseksi. Lisäksi hinnoittelu tuotteelle on ollut vaikeaa useiden osallisten takia. Varsinaisen ohjelmapalvelun, roolipelin, lisäksi pelin toimintaympäristö, ruokailut, mahdolliset majoittumiset ja kuljetukset tai vaikkapa rooliasujen ompeleminen vievät oman osansa tuotteen kokonaishinnasta. Pelikokonaisuuksista tulee usein melko kalliita tuotteita, jolloin ne on suunnattu erityisesti ryhmille, joilla on varaa maksaa laadukkaista ohjelmapalveluista. Yksittäisille matkailijoille vastaavia tuotteita on muokattu esimerkiksi muinaismarkkinoille, joissa kuitenkin roolipelin pelillisiä elementtejä ei ole toistaiseksi hyödynnetty.

Visionäärisen kuvittelijan piirteeksi havaitsin haastattelujen perusteella myös intoutumisen itse huomaamiensa ongelmien ja haasteiden selvittämiseen. Nämä ongelmat saattavat olla hyvinkin monitahoisia ja isoja asiakokonaisuuksia, joihin visionäärinen kuvitteli kokee löytäneensä jonkinlaisen ratkaisun tai tavan lähteä asiaa ratkomaan. Joissakin tapauksissa kyse voi olla esimerkiksi asennekasvatuksesta, kyvyssä muuttaa ihmisten ajattelutapoja. Tämä asennekasvatus ulottui välillä koskemaan myös kollegoja, esimerkiksi muita arkeologeja. Tässä yksi haastateltavista muistelee omia työkokemuksiaan arkeologisilta kaivauksilta:

Lähtökohta oli se, että kuka tahansa oli kaivauksil töissä ja kun joku ihminen tulee siihen ja kysyy jotain, niin jokainen vastaa kauniisti, vaiks kuulee sadannen kerran sen, et ”Mikä sul on hävinny sinne?” tai näin. Koska se oli myöskin, koko ajanhan me ollaan käyntikortteina siinä omalle ammatille ja yritykselle ja näin.⁹⁸⁹

Joissakin isommissa kaivauskohteissa on myöhemmin käytetty myös PR-arkeologeja vastaamaan esimerkiksi ison kaupunkikaivauskohteen yleisötyöstä.⁹⁹⁰ Haastateltavieni mukaan tärkeää olisi saada vahvistettua positiivista asennetta läpi koko organisaation on kyseessä sitten pienehkö arkeologinen kaivaus tai isompi museo- tai matkailuorganisaatio. Ihmisten kohtaaminen vaatii asiakaslähtöisyyttä, jonka olemassaolo ja edelleen kehittäminen on matkailukohteen elinehto.⁹⁹¹

Visionäärinen kuvitteli saattaa tehdä omalla urallaan rohkeita hyppyjä tunte mattomaan. Esimerkiksi yksi haastateltavani oli työskennellyt toisella alalla, uusmediayrityksessä, josta oli imenyt vaikutteita tieteen popularisointiin.⁹⁹² Visionäärinen

988 TYKL/AUD/1050.

989 TYKL/AUD/1025.

990 Esim. Muhonen 2006. Ks. myös Siltainsuu 2012.

991 Esim. TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1025; TYKL/AUD/1032.

992 TYKL/AUD/1025.

kuvitteli onkin tietyllä tavoin vaihtelunhaluinen sillä tavoin, että hän kokee toisaalta hyötyvänsä ja toisaalta tarvitsevansa kokemuksia muista aloista ja ajattelutavoista. Haastateltavani kuvailee hakeutumistaan väliaikaisesti toisenlaisiin tehtäviin:

Mut jotenki sit mä aattelin, et nyt o museomaailma nähty, et nyt saa museot riittää. [--] Mä en jaksa... semmost ihan perushuttuarkee hirveen pitkään.⁹⁹³

Tässä lyhyessä lainauksessa tiivistyy visionäärisen kuvittelijan vaihtelunhaluisuus ja kokeilunhalu, josta visionäärinen kuvitteli itsekään ei ole aina täysin tietoinen. Haastateltavan puheessa toistuukin jatkuva kiinnostus uuden oppimiseen. Visionäärinen kuvitteli on siis lähtökohtaisesti monialainen ja kykenee näin yleensä hyvinkin vaivattomasti toimimaan monialaisissa yhteistyöhankkeissa.

Osa haastateltavistani pystyi myös löytämään esimerkkejä visionääristen kuvittelijoiden työn tuloksista. Esimerkiksi nykytaiteen tuomista arkeologisille kohteille pidettiin omaperäisenä ja kiinnostavana toimintakonseptina.

Mä usein pidän niitä, en tiedä mikä on, niin paljon hedelmällisempänä, kiinnostavampina yhdistelminä [kuin historian elävöittämistäpahtumia], oli se sit teatteria, taidetta, performanssia, musiikkifestivaaleja tai mitä tahansa muuta. [--] Mä muistan joskus, kun tuli ajettua vanhempaa Turun tietä tänne Turkuu ja joskus tuli pysähdettyä Halikon Rikalassa, jos oli jonku aikaa semmone Vendi-keskus näyttelyineen ja en tiedä, mitä happeninkejä siellä oli. [--] Se tietysti varmaan herätti ammatillisissa epäilyksiä, mut must se oli kiva paikka. Siäl oli hyvä henki, ja emmä osannu nähdä mitään hirveetä ristiriitaa siinä, ku siin oli jotakin... siin ehkä olennaist ei ollu, et olis kaikki faktat oikein kohdallaan, mut se tuntu olevan jonkinlainen lähtökohta tämmöselle ihmisten luovuuden virittämiselle. [--] Must siin oli tekijöillä ihan selvästi omat kirkaat, selvät ajatukset, jotka ei ollu itessään mitenkään puolivillasia mun miälestäni. Mä nautin tän tyyppisistä asioista ja ehkä pikkusen pitäs olla rohkeutta myös sen tyyppiseen.⁹⁹⁴

Haastateltava kaipaakin uudenlaisia tapoja tehdä tulkintoja menneisyydestä, avata mahdollisuuksia assosoida ja toisaalta antaa myös tutkimuksen avulla raameja tulkinnoille. Arkeologinen kulttuuriperintö näyttäytyy tällöin voimavarana ja resurssina taiteelliselle työlle ja tulkinnalle.

Moni haastateltavista tunnisti visionäärisen kuvittelijan toimintatapoja esimerkiksi innovatiivisesta ja luovasta toiminnasta matkailualalla. Samalla saatettiin nostaa esille heidän toimintaansa liittyviä epäilyksiä, usein liittyen visionäärisen kuvittelijan kykyyn toimia haastateltavien kuvailujen mukaan realistisesti, järkevästi. Eräs haastateltava kuvaili haastatteluaikana menestyvän ja kasvuhaluisen matkailuyrityksen toimijoita näin:

993 TYKL/AUD/1025.

994 TYKL/AUD/1031.

Ehkä siin on tyypillinen esimerkki, sellanen, että siin on mukana innovatiivisia ihmisiä. Toivottavasti semmosia, jotka osaa kyl laskeekin.⁹⁹⁵

Haastateltava oli siis huomannut yrityksen toiminnassa innovatiivisuutta, kykyä ja halua matkailun kehittämiseen, mutta oli samalla hitusen huolissaan siitä, oliko toiminnan kehittämisessä otettu tarpeeksi hyvin huomioon taloudelliset raamit ja toiminnan tuottavuus.

Tulevaisuudentekijänä visionääri on aivan erityisen sinnikäs. Hänen projekteilleen on tyypillistä se, että ne herättävät voimakkaita tunteita, kritiikkiäkin. Tämä ei kuitenkaan estä visionääristä kuvittelijaa toimimasta, sillä hänellä itsellään on voimakas usko asiaansa ja sen toteuttamisen muotoihin. Yksi haastateltavista kuvailee projektinsa alkua:

Oli hirveesti epäilijöitä. Sillo alkuun ainakin. Mut mä o vähä semmonen, et sit jos mä itte uskon asiaan, ni mul o ihan se ja sama mitä muut ajattelee. Ja mää [en] niinku lähteny siihen ihmettelyyn ollenkaan mukaan, enkä suonu [ajatuksia sille]. Enkä välittänyt siitä mitään.⁹⁹⁶

Maailmanmuuttamisen uskoon ja tahtoon liittyen visionäärinen kuvittelija haluaa nähdä pieniäkin muutoksia ihmisten toiminnassa ja ajattelussa. Edellisen lainauksen haastateltavakin oli tyytyväinen projektin saamasta palautteesta, sillä myös aikaisemmin epäilyksiä esittäneet tahot olivat antaneet siitä kiitosta.⁹⁹⁷ Sinnikkyys vetää muita puoleensa: tarpeeksi voimakas tahtotila luo ympärilleen tekemisen ideologian, halun tehdä yhteisen tavoitteen eteen tulosta.

Mä olen seikkailija, joka omalla raivoisalla tahtotilalla sanoo: ”No jumalauta, me mennään sinne Siperiaan. [-] Mä olen projektien perämööttori: äänekäs ja räpättävä. [-] Tää on mun vahvuuteni. [-] Mä en oo se diplomaatti, joka hymyilee ja kestää. En oo mikään tapakouluttaja tai muuta vastaavaa. Se ei oo mun roolini. Mä oon se, joka sanoo ”Nyt mennään!” ja vähän räväkästi ja terävällä kielellä ja muuta. Ja sen takia mä oon ihan täydelline korvenraivaaja. Koko mun työoura on ollu tätä korvenraivaamista, että tämmösiä tarvitaan.⁹⁹⁸

Tämän tyyppinen itsensä ja oman toimintansa analysoiminen vaatii itsetuntemusta ja kokemusta työelämästä, ymmärrystä siitä, millaisissa rooleissa on ollut ja millaisia työtehtäviä on päätnyt tekemään. Visionäärinen kuvittelija ei pyri miellyttämään liiaksi muita, hän kokee oman vahvan persoonansa ja näkemyksensä riittävän. Usein visionäärinen kuvittelija saakin yhteistyökumppaneita puolelleen toteuttamaan hänen visiotaan, vaikkei visionääri itse välttämättä apua erityisesti kaipaisikaan.

995 TYKL/AUD/1040.

996 TYKL/AUD/1025.

997 TYKL/AUD/1025.

998 TYKL/AUD/1022.

Niin sinnikästä ja uppoutuvaa tyyppiä kuin onkin, saattaa visionäärinen kuvitteliija myös väsyä vastoinkäymisten ja taistelujen tuoksinassa. Visionäärinen kuvitteliija ei luovuta helposti, mutta jos hän ei itse usko annettuun tehtävään, on toiminnan jatkuvuus vaarassa. Eräs haastateltavani muistelee tässä yhtä vaihetta työurallaan, jolloin hän koki saaneensa epärealistisia tehtävänantoja.

Sitä puolta [matkailuyrittäjyyttä] haluttiin, se oli jopa vaatimus mun saavuttaa, ja se oli kans yks rönsy, joka ei johtanu mihinkään. Me yritettiin epätoivon vimmallalla kaiken maailman kalastusleirejä ynnä muuta toimintaa viedä eteenpäin.⁹⁹⁹

Haastateltavani koki saaneensa epärealistisia, painostavalla tavalla annettuja tehtäviä, joita hän kuitenkin pyrki kaikin keinoin toteuttamaan. Tämä aiheutti väsymistä ja turhautumista, mikä visionääriselle kuvittelijalle on tavanomaisempaakin raskaampaa. Tuloksena saattaa olla myös katkeroitumista, mikäli esimerkiksi organisaation johtamisessa ei oteta tätä huomioon ja pystytä ohjaamaan visionäärisen kuvittelijan toimintaa sellaiseen työhön, jonka hän kokee mielekkääksi ja merkitykselliseksi.

Visionääristä kuvittelijaa saattaa myös turhauttaa se, että hän huomaa, millä tavoin edelläkävijyyttä ja pioneerityötä rajoitetaan yhteiskunnassamme.

Must tuntuu, että mä aina päädyn vaan tähän tämmöseen yksityisajatteliijaan, jotka miettii, et oispa se makeeta, ku olis näin ja näin. Ja sitte ku lähtee semmoselle pioneeritielle rakentamaan jotain ideoita, niin kyl nyt olis mahdollisia monet semmoset asiat, mitä mä silloin vuonna kakstuhatta yritin saada tämmöstä monimediallista kokonaisuutta siitä sen roolipelin ympärille rakennettua, ja se tuntu silloin aivan mahdottomalta. [-] Kun ne järjestelmät on rakennettu sillä tavalla, että se raha tulee rahan luo, et siin ei pysty tämmönen pieni toimija olemaan veturina.¹⁰⁰⁰

Parhaimmillaan visionäärinen kuvitteliija onkin työyhteisön osana tuomassa originaalin näkemyksensä osaksi yhteisön toimintaa. Tulevaisuudentekijänä visionäärinen kuvitteliija on päättäväinen ja sinnikäs, intohimoisesti merkityksellisiksi kokemiinsa asioihin paneutuva. Visionäärinen kuvitteliija pystyy kuvittelemaan tulevaisuutta ajallisesti hyvin pitkällä aikajänteellä, eikä pelkää heittäytyä kuvittelemaan tulevaisuutta esimerkiksi sadan tai tuhannen vuoden päähän. Visionäärisellä kuvitteliija omaa luovaa tulevaisuusajattelua, joka on välttämätön osa tulevaisuusprosesseja, joissa pyritään hahmottamaan tulevaisuutta mahdollisimman moniulotteisesti tavoitellen myös marginaalisia ja epätavanomaisia vaihtoehtoja.

---

999 TYKL/AUD/1022.

1000 TYKL/AUD/1050.

”Mä ole oikee varmaan supersitkeä.” – Päättäväinen vaikuttaja

Päättäväisen vaikuttajan hahmoprofiiliin otin mukaan aineistoa 13 henkilön haastatteluista. Näiden henkilöiden toiminnasta välittyi selkeimmin tietoinen vaikuttajan roolin omaksuminen omassa työssään. Päättäväisellä vaikuttajalla on kyky löytää useita vaihtoehtoisia toimintamalleja tulevaisuudelle ja hän haluaa myös aktiivisesti olla osa tulevaisuuden tekemistä. Tulevaisuusajattelussaan päättäväinen vaikuttaja pohtii asioita usean vuosikymmenen päähän, ylisukupolvisesti. Tällaisia hahmoprofiiliin sopivia henkilöitä löytyi aineistostani erityisesti matkailun ja muinaisjäännösten hallintaan liittyvistä kehittäjäorganisaatioista, mutta useita myös paikallisten toimijoiden piiristä.

Päättäväinen vaikuttaja huomaa ja osaa konkretisoida alan kehittämistarpeita. Hän osaa puhua auki haasteita ja ongelmakohtia kuitenkin ottaen samalla huomioon viestin vastaanottajan kiinnostuksen kohteet. Päättäväinen vaikuttaja ei siis hakeudu vastakkainasetteluun tai väittelyyn, vaan hakee havaitsemiinsa ongelmiin aktiivisesti ratkaisuja. Esimerkiksi eräs haastateltavistani tuo jatkuvasti päättäville tahoille esille edustamansa museon työtä ja resursseja. Hän käy vuosittain esittelemässä ja perustelemassa museon työtä, tuloksia ja työn tarpeellisuutta kuntapäätäjille. Lisäksi hän kutsuu säännöllisesti päättäjiä vierailemaan museossa.

Joka ainoa vuosi mä käyn, ja oikeen toivonki, et saan mennä puhumaan ihan. Haluaisin mennä kunnanvaltuustolleki, voisin ihan ussemminkin mennä ja sit me kutsutaan näit lautakuntii tänne myöskin.¹⁰⁰¹

Haastateltavani piti kunnan avustussummaa museolle kunnan budjetissa niin pienenä, ettei nähnyt todennäköisenä, että siitä alettaisiin ainakaan lähivuosina säästää. Vaikka säästötarpeita ei ole ainakaan toistaiseksi näköpiirissä, on haastateltavani jo pohtinut perusteluja tällaista tilannetta varten:

Vaikka sen ottas kokonaan pois, ni se auta mitään, et se ei ratkaise mitään, et se on niin pieni. [--] Sit mä vaan sit kerron näil sanojil, et: ”No niin. Nyt menee viiskytkuustuhat euroo [--] säätiön ylläpitämiseen, mut jos tämä lakkautetaan tämä säätiö, ni sit siellä lukee sopimuksissa näin, et jos säätiö lakkautetaan, niin tämä museo siirtyy kunnan hoidettavaksi, jonka on se hoidettava lais ja asetuksis

1001 TYKL/AUD/1020.

säädetyllä tavalla, jolloin tänne pitäis josta tapaukses pitää nämä huushollit yllä, et se on minimi, et nämä kokoelmat säilyy. Jollon sit tänne pitäis palkata yks ihminen vähintään, ja yhden ihmisen palkka plus näitten rakennusten ylläpito on yli viiskytkuustuhatta euroo vuodes, ja se vaan huonontais sitä palveluu.” Et siin on kuntapäätäjät, niin kyl he sen aika nopeasti ymmärtää.¹⁰⁰²

Haastateltavani argumentoi olemassa olevien sopimusten ja lakipykälien sekä taloudellisten realiteettien kautta. Hän otti siis huomioon yleisönsä, jonka pitäisi erityisesti ymmärtää museon ylläpidon taloudelliset realiteetit. Haastateltavani korosti, että päätäjille tulee tarjota tarpeeksi tietoa päätöksenteon tueksi. Tässä kommunikatio ja viestintä museon puolelta on olennaisessa osassa:

Et on se niinkin päin, että täytyyhän päätäjän tietää, mist hän päättää ennen kuin hän voi tehdä päätöksiä, ei ei voi tehdä vaa sellaselt tuntumalt. [--] Emmä usko, et yksikää museo voi jäädä hissuttelemaan sil tavalla ja tuntea olonsa turvatuksi ja vetäytyy sinne sitte tekemään kokoelmatyötä, et kyl siin täytyy olla koko ajan yhteydes ja myöskin koko ajan tiedottaa sit.¹⁰⁰³

Jokaisella haastatetulla toimijalla on ollut omat väylänsä tiedottamiseen ja viestintään. Päätäväiselle vaikuttajalle tyypillistä ovat suorat kontaktit päättäjiin. Lisäksi he ymmärtävät jatkuvan, aktiivisen viestinnän tarpeen resurssien turvaamiseksi ja lisäämiseksi. Haastateltavani näki tarpeelliseksi sen, että viestinnässä oltaisiin yhdenmuukaisia, jolloin museon organisaationa tulisi nousta aina ensimmäisenä viestinnässä esille:

Et meitä pitää päästä siihen, että ne ei o ne henkilöt, jotka henkilökohtasesti sitä asiaa tekee, vaan se on se museo, joka sen järjestää ja tekee mahdolliseks.¹⁰⁰⁴

Tällä strategialla vältetään esimerkiksi paikallisella tasolla vahvaa henkilöitymistä museotyöhön. Samalla museon työssä osoitetaan sen jatkuvuus, joka ei ole riippuvaista siellä työskentelevistä henkilöistä, vaikka heidän työpanoksensa toki tärkeäksi mielletäänkin.

Päätäväinen vaikuttaja tietää ne tahot, joiden päätökset ovat merkityksellisiä. Samalla hän myös tuntee väylät siihen, miten oman viestinsä voi saada perille päätäville tahoille. Lisäksi olennaista on, että päätäväinen vaikuttaja tunnistaa ja ennakoi ne hetket, jolloin tulee aktivoitua vaikuttamistyöhön. Haastateltavieni joukossa oli esimerkiksi valtion virkamiehenä toimiva henkilö, joka oli tunnistanut muinaismuistolainsäädäntöön liittyvän muutostarpeen ja kuvaili organisaationsa tapaa tuoda esille museaalisia näkökulmia lainsäädännön uudistamisessa:

1002 TYKL/AUD/1020.

1003 TYKL/AUD/1020.

1004 TYKL/AUD/1020.

Se on ihan väistämätöntä [lain uudistaminen]. Ja se on, nyt mä en yhtäkkiä muista, ku se oli menos hallitusohjelmaan et mainittiink se siellä. Taidettiin se jättää pois, mutta kyl mä tiedän, et meitä oma ministeriö parhaillaan valmistautuu siihen. Se on se syy, minkä takia me on myös ne meidän omat tarpeet, muistilistat, jo niistä lähetetty.¹⁰⁰⁵

Päätäväinen vaikuttaja on tunnistanut sen, miten kulttuurialaan suhtaudutaan päätöksentekijöitten taholta ja pyrkii muuttamaan vääriksi kokemiaan tulkintoja. Ongelmaksi koetaan edelleen se, ettei kulttuurityötä tunneta, eikä ymmärretä, miten paljon asiantuntemusta se vaatii. Kunnallisen päätöksenteon tunteva haastateltava kuvaili tyypillisiä päätöksentekoon vaikuttavia asenteita näin:

Kaikki on pelannu jalkapalloo jossain seurassa tai suunnistanu ja se semmone, et ymmärtää heti, et se o tosi tärkeä – ja toki on, ilman muuta! – mut sit tämmöne kulttuuri, niin se on hirveen vaikee semmosten ihmisten ymmärtää, mitä se kulttuuri on, jos ei o sen kans koskaan olla missään tekemisissä, siis niin kun tekemässä sitä.¹⁰⁰⁶

Kulttuurityöhön liittyvän asiantuntijuuden tunnistaminen ja toisaalta käytännön työn tuntemus voi olla hyvinkin heikkoa, mistä haastateltavan mukaan mielikuvat kulttuurityöstä jonkinlaisena puuhasteluna kumpuavat. Usein myös vapaaehtoistyön iso määrä saattaa johtaa mielikuvia harhaan siten, että ammattitaitoon liittyvää vaativuutta työn taustalla ja organisoinnissa ei tunnisteta. Muutosta tähän vallitsevaan tilanteeseen pyritään tekemään jo lapsuuden mielikuviin vaikuttamalla: kohteiden koululaisyhteistyö on yksi konkreettinen tulevaisuutta muokkaava vaikuttamisen muoto. Haastateltava on tunnistanut oman ikäpolvensa puutteet tässä suhteessa:

Mun sukupolvel ei oo sitä [koululaisena saatua kokemusta museoista ja muinaisjäännöksistä] kokemust oikeestaan, niin sanotaan just nää ja valitettavasti ussee miähet, jotka o päättävis elimis tuol, ni kaikki he o pelannu jalkapalloo pienenä, ni he ymmärtää sen, mut he ei ymmärrä välttämättä sitte näit kulttuuriarvoi niin syvältä.¹⁰⁰⁷

Tämän takia haastateltava onkin tehnyt paljon vaikuttamistyötä kulttuurityön perustelemiseksi kuntansa alueella. Haastateltava nimesi työnsä identiteettityöksi kuvailen edustamaansa museotyötä ihmisten identiteettitajua vahvistavaksi ja historian ymmärrystä lisääväksi.

Joissakin haastatteluissa päätäväisiä vaikuttajia löytyi haastateltavien kertomien tapausten taustajoukoista. Yksittäinenkin vahvatahtoinen henkilö on saanut käynnistettyä merkittäviä hankkeita toimien ”taustapiruna”, rahoituksen järjestäjänä, toimijoiden yhteen saattajana ja paikallisten aktivoijana.¹⁰⁰⁸ Päätäväiset vaikuttajat puhui-

1005 TYKL/AUD/1031.

1006 TYKL/AUD/1020.

1007 TYKL/AUD/1020.

1008 Esim. TYKL/AUD/1025; TYKL/AUD/1042.

vat myös suoraan minulle, haastattelijalle, osoittaen ymmärryksensä alan vaativista ongelmakohdista, mutta pyrkien samalla osoittamaan mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja.

Ihan samanlainen ku matkailuyrittäjät säveltää sisällöissä, nii sitte kulttuuripuoli ja museopuoli säveltää sitä siinä palvelupuolella. Mut että emmä nyt halua mitenkää masentaa tätä [tutkimusta ja tutkimuksen tekijää].¹⁰⁰⁹

Tässä esimerkissä haastateltava tuo selkeästi esille huomaamansa puutteet kulttuurielämyksiä tarjoavien toimijoiden palveluissa ja toisaalta matkailuyrittäjien tarjoamien tuotteiden sisällöissä. Silti hän ei halua ”masentaa” tutkijaa, vaan pyrkii haastattelun kuluessa esittelemään erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja.

Päätäväisiä vaikuttajia on myös arkeologian harrastajien joukossa. Kyky luoda pitkäaikaisia yhteistyösuhteita arkeologeihin, museoviranomaisiin ja muihin harrastajayhteisöihin, tapahtumien, retkien ja kaivausmahdollisuuksien organisoiminen sekä muun muassa julkaisutoiminnan edistäminen vaativat toteutuakseen organisaattoreita ja ideanikkareita. Esimerkki pitkäjänteisestä vaikuttamistyöstä on se, miten arkeologian harrastajat ovat yleisökaivauksilla pyrkineet luomaan yhteyksiä ja tutustumaan arkeologian opiskelijoihin. Ajatuksena on ollut, että luotujen yhteyksien kautta myös tulevaisuudessa päästäisiin mukaan kaivauksille ja muihin kenttätöprojekteihin. Tutuksi tuleminen, yhdessä tekeminen ja sitä kautta luottamuksen kehittyminen on nähty tärkeäksi tällä tavoin ainakin harrastajien puolelta.¹⁰¹⁰ Tämä esimerkki kertoo tulevaisuussuuntautuneesta suunnitelmallisuudesta ja päätäväisyydestä, halusta ylläpitää ja kehittää yhteistyösuhteita myös tulevaisuudessa.

Päätäväinen vaikuttaja pyrkii vaikuttamaan voimakkaasti lähitulevaisuuteen ja siihen, millaisia päätöksiä tulevaisuudesta nykyhetkessä tehdään. Päätäväinen vaikuttaja ei hyväksy automaattisesti muutoksia siten kuin ne mahdollisesti päättäjien taholta esitetään, vaan pyrkii aktiivisesti vaikuttamaan päätöksentekoon. Tästä esimerkkinä voi toimia yhden haastateltavani kuvaus muinaistekniikka-artsaanien koulutukseen liittyneestä uhasta 2010-luvun vaihteessa.¹⁰¹¹ Tuolloin koulutusta kaavailtiin lopetettavaksi oppilaitosten yhdistymisprosessin seurauksena. Haastateltavani ja kollegansa eivät kuitenkaan tätä suunnitelmaa hyväksyneet, vaan pyrkivät vaikuttamaan päätöksentekoon niin yhdistymisneuvotteluissa kuin myös julkisuuden avulla ja olemalla suoraan yhteydessä päätöksentekijöihin. Haastateltava kokee, että ilman aktiivista koulutuksen tarpeellisuuden esilletuomista päätös olisi ollut koulutuksen lopettaminen:

1009 TYKL/AUD/1035.

1010 TYKL/AUD/1054. Haastattelujankkohtana suunnitelmasta ei ollut vielä tullut näkyviä tuloksia. ”Toivotaan, että ne [opiskelijat] ottaa sitte yhteyttä, ku ne valmistuu ja johtaa omia kaivauksiaan, ni sitte ottais [yhteyttä harrastajiin], mutta ne on, tai ei o edetty vielä siihen vaiheeseen. Et kylhä ne rupee olla valmiina, ketkä ensimmäisinä, sanotaan kymmenkunta vuotta sittekin tavattu, ni niistä on suuri osa valmiita” (TYKL/AUD/1054).

1011 TYKL/AUD/1021.

Kyl se näin on, et minä ja sitte muut kollegat ja toki sitte myös oppilaiden tuki ja, ei siinä yks ihminen ratkassu sitä hommaa, mut että kyl ilman sitä taistelua niin olis hävinny. Se olis ollu sääli.¹⁰¹²

Kulttuurialan koulutustarjonnan suhteen tulevaisuus on kuitenkin jatkuvasti epävarma. Haastateltava näki silti muinaistekniikan koulutuksen tulevaisuuden positiivisena sen ainutlaatuisen luonteensa takia:

Se on se näkökulma muinaisuuteen ja se elävä yhteys sinne muinaisuuteen, ja sitte se monimateriaalisuus, mikä kerta toisensa jälkeen saa ihmiset hakeutuun tänne.¹⁰¹³

Muinaistekniikka-artsaanikoulutuksen nähtiin siis tarjoavan aivan omanlaisensa näkökulman menneisyyden ihmisten elämään ja tarjoavan mahdollisuuden työskennellä käytännönläheisesti useiden erilaisten materiaalien parissa. Tämän monipuolisuuden näki haastateltava kantavan myös tulevaisuuteen ja olevan sovellettavissa matkailualalle.

Kuten edellinen esimerkki osoitti, on päättäväinen vaikuttaja toiminnassaan sinnikäs ja periksiantamaton niin päättäessään. Varsin mainio ja erittäin kuvaava päättäväisen vaikuttajan luonnekuvaus itsestään oli seuraavassa haastattelulainauksessa:

Mä ole oikee varmaa iha supersitkeä. Mä oon ollu kerran semmosessa työprofiloinnissa ja mut määriteltiin, et mä olen palsternakka. [--] Mä olin palsternakka sen takia, että sinnittelen vielä siinä vaiheessa ku kaikki muut kasvit on pakkasen takia jo kupshtaneet.¹⁰¹⁴

Haastateltava kuvaili asenteekseen sitkeyden ja sitoutuneisuuden asiaansa. Hän ei suostu luovuttamaan ensimmäisten vastoinkäymisten tullessa vastaan. Hän pitää myös asennettaan tuloksellisena, vaikkakin pyrkii samalla tietoisesti rentouteen ja lähestyttävyyteen. Tämä oli kokemukseni myös haastattelussa: haastateltavani oli pitkän haastattelun aikana samanaikaisesti läsnä oleva sekä havainnoiva ja tarkasti kommentoiva. Sitkeyden ja määrätietoisuuden yhdistelmä toistui haastatteluissa. Myös eräs toinen haastateltavani kuvaili työtään sitkeyttä ja jääräpäisyyttäkin vaativaksi:

Et se on kyl semmonen vaara, et siin täytyy välil sit saada semmone vähä harmittavaisenkin maineen, et ku ei anna periks ja jääräpäisesti vaan toimii siin omassa.¹⁰¹⁵

Haastateltava tunnisti omasta työstään jatkuvan tarpeen perusteluille ja argumentaatiolle työn tarpeellisuudesta, jotta voitaisiin varmistaa työn vaatima resurssointi. Häntä vaivasi se, että kulttuuriperintötyötä, kuten moninaisia töitä museoissa, ei tunnuta ajoittain päättäjien puolelta arvostettavan:

1012 TYKL/AUD/1021.

1013 TYKL/AUD/1021.

1014 TYKL/AUD/1034.

1015 TYKL/AUD/1020.

Tämän museotyön osaavat kaikki muut tehdä paremmin kuin me, jotka tätä työtä tehdään, ja niitä säästöjä löytää heti joka ainoa kylän mies ja nainen välittömästi paljo paremmin kuin me, jotka tätä työtä ollaan tehty kymmenet vuodet.¹⁰¹⁶

Tämä johtuu haastateltavan mukaan tietämättömyydestä: yleisesti ottaen päättäjät eivät välttämättä tunne ja ymmärrä kulttuuriperintötyön sisältöjä, jolloin päätöksenteko voi olla lyhytjänteistä. Haastateltava puhuikin jatkuvan viestinnän ja tiedottamisen tarpeesta sekä niin sanotulle suurelle yleisölle että suoraan päättäjien suuntaan.

Päätäväinen vaikuttaja pyrkii luomaan konkreettisia ja hyvin toimivia toimintatapoja niin, että niitä voitaisiin hyödyntää mahdollisimman laajasti erilaisten toimijoiden keskuudessa. Yksi haastateltavistani kuvaili toimintaympäristöään ja tulevaisuuden haasteita laajan verkoston parissa työskennellessään seuraavasti:

Et me pystyttäis vielä tukemaan koulutuksella tai muuten toimintatapoja kehittämällä, malleja luomalla näitä meidän yhdistyksiä, et miten ne toimii siellä paikallisesti.¹⁰¹⁷

Haastateltava koki toimintaympäristön muutoksen olevan parhaillaan käynnissä ja koki, että vastuunkantoa erityisesti kulttuuriympäristön hoitoon ja esilletuomiseen tullaan tekemään tulevaisuudessa yhä voimakkaammin kansalaisyhdistyksen puolelta, järjestöjen ja yhdistysten kautta. Hän koki, että omassa työssään järjestön johtajana hän pyrkii antamaan työkaluja yhdistyksille valmistautua aikaisempaa vaativampaan tulevaisuuden toimijuuteen:

Semmosta valmistautumista juuri sen vastuun kantamiseen ja miten sitä sitte tehtäis, ni täs on varmaan just semmonen murrosaika, et meidän merkitys oikeesti tulee sitä kautta kasvamaan, et työ-sarka ei ainakaa vähene.¹⁰¹⁸

Päätäväinen vaikuttaja tunnistaa, millaiset perustelut tehoavat päättäjiin. Eräs päättäväiseksi vaikuttajaksi tunnistamani haastateltava kertoi työstä, jossa hänen organisaatiossaan oli tehty kävijätutkimusta näkökulmana nimenomaisesti se, millaisia vaikutuksia paikallistalouteen kävijöillä oli ollut eli esimerkiksi kuinka paljon euroja he ovat jättäneet aluetalouteen.¹⁰¹⁹ Näin työtä ja sen tuloksia tehdään näkyväksi paitsi erilaisille sidosryhmille ja yhteistyökumppaneille myös päättäjille. Sekä realistinen kehittäjä-toteuttaja että erityisesti päätäväinen vaikuttaja pyrkivät viestinnässään selkeyteen ja konkreettiseen argumentaatioon. Tämä saattoi näkyä esimerkiksi haastateltavan tulevaisuuspyörän selittämisessä. Haastateltavani tahtoi muodostaa piirroksen, joka olisi mahdollisimman ymmärrettävä ja selkeä:

1016 TYKL/AUD/1020.

1017 TYKL/AUD/1048.

1018 TYKL/AUD/1048.

1019 TYKL/AUD/1044.

Mä kirjotan tänne nyt näitä numeroita sitä mukaa, ku mä puhun, ni se on ehkä helpompi lukee.¹⁰²⁰

Materiaalisen kulttuuriperinnön säilyttämiseen ja hoitoon liittyvät asiat, ei siis ai-noastaan arkeologinen kulttuuriperintö, on koettu haasteelliseksi tehtäväksi vaikuttamistyössä. Eräs haastateltavistani nosti esille sen, miten museoammattilaiset eivät ole toistaiseksi oikein onnistuneet vakuuttamaan päättäjiä esimerkiksi museokokoelmien pitkäaikaissäilyttämiseen liittyvistä resurssointitarpeista:

Ja siinäki just museol olis iso rooli, tavallaan tehdä itseään merkitykselliseksi oman työnsä kautta. Hirveen harva päättäjä, ihan tavallinen, joka ei oo mihinkään perehtyny, ni pystyy arvostaan sellast. Jos ajattelee koko kuntakenttää ja mitä kaikkee täytyy tehdä, ni jos joku tutkija vaan vuodest toiseen luetteloi jotain ja kirjottaa jotain artikkeleii jostain ties mist... [--] Se on just aina sellanen, et sit vaan, et ettekste voi sit olla keräämät niit tavaroita, et tarviiks jokainen ruginlapa säilyttää. No joo, ei tarvi. Tavallaan just se, et museoihmiset ei ainakaan osaa yhtään kommunikoida sitä asiaa, et se on ihan oikeest tärkeet säilyttää myös tätä materiaalist kulttuuriperintöö tulevil sukupolvil.¹⁰²¹

Haastateltava näki, että juuri museaalisen työn näkyväksi tekeminen on ensiarvoisen tärkeää sille, että museoalan työhön saadaan ohjattua resursseja. Hänen koke-muksensa mukaan hyvin konkreettiset, päättäjien omaan arkeen liittyvät esimerkit, ovat toimineet vaikuttamistyössä parhaiten. Lisäksi haastateltava nosti esille vaikuttamistyön pitkäjänteisyyden: päättäjät vaihtuvat ja perusteluja joutuu nostamaan esille yhä uudelleen.

Se on loputon työmaa. Ja sit jos on itte onnistunu just vähän selittää jotain ja sit tulee jostain joku tutkija, joka on ihan muust maailmast, ni sit on ihan...¹⁰²²

Saman pitkäjänteisen ja yhä uudelleen perusasioihin palaavan vaikuttamistyön tunnisti myös toinen haastateltavistani:

Must tuntuu välillä, et koko mun työ, viimeiset kaksykut vuotta, ku mä oon ollu täällä, niin se on aina ollu tätä argumentointia ja kommunikointia.¹⁰²³

Tehokkaista argumenteista keskeisimmäksi nousi talousvaikutusten esille nostaminen. Matkailun kehittämisen nähdään kiinnostavan aina päättäjiä, sillä siinä tunnutaan ”haistavan rahaa”, taloudellisen hyvinvoinnin mahdollisuuksia.

Se on meille tavallaan uhka ja jatkuva haaste, että kuinka ne meidän argumentit menee läpitte, ja varmaan se yks suurin mahdollisuus siin on se, että me saadaan lopultakin selkeesti tuotua esille

---

1020 TYKL/AUD/1044.

1021 TYKL/AUD/1039.

1022 TYKL/AUD/1039.

1023 TYKL/AUD/1045.

rakennetun ympäristön ja arkeologisen ympäristön säilyttämisen taloudelliset vaikutukset pidemmällä tähtäimellä. Ja sitte pitää pystyä puhumaan ihan selkeesti selvillä argumenteilla ja numeroilla, ei millään väitöskirjanivaskoilla.¹⁰²⁴

Loputtomalta tuntuva vaikuttamistyö saattaakin aiheuttaa pahimmillaan turhautumista ja kyynistymistä. Päätäväinen vaikuttaja on kuitenkin asenteeltaan päättäväisen optimistinen. Hänelle on tyypillistä ratkaisukeskeisyys ja positiivinen, tulevaisuudentekemistä ja vaikutusmahdollisuuksia korostava asenne.

Et mennä sitte niillä eväillä eteenpäin, mitä on. Että vaikka esimerkiksi ei olisi rahaa kauheesti, ni ei se ny tarkoita sitä, ettei mitään voisi tehdä. Et sit täytyy vaa käyttää semmost, ja mä luulen, et monet ihmiset, jotka hakeutuu museotaloihin, ni on aika luovia ja ne pystyy keksimään ratkaisui.¹⁰²⁵

Päätäväinen vaikuttaja ei suostu antamaan työssään sijaa pessimismille, sillä hän kokee, että silloin toimintakyky on jo menetetty. Yksi haastateltavista kuvasi asiaa hyvinkin suorasukaisesti näin:

Siis kulttuuriympäristön suojelijan pitää olla optimisti koko ajan. [--] Sillo, ku näet semmosen rakennustutkijan tai arkeologin, mil on syvät rypyt otsalla ja se on tämmöt: ”Ei täs, ei auta mikään!” tai että rupee vaan itte tekeen, on tutkimustöissä jossain toimistossa ja ei organisoi, ni ei se pysty suojeleen enää.¹⁰²⁶

Taitavana sanankäyttäjänä päätäväinen vaikuttaja pystyy hyvin sanallistamaan työyhteisönsä arvoja ja tavoitteita sekä pohtimaan sitä, miten nämä abstraktit asiat ilmenevät käytännössä. Esimerkiksi eräs haastateltavani näki, että hänen työyhteisönsään yhteisesti jaettu kiinnostus ja sitoutuminen luonnonsuojeluun on sellainen pysyvä arvopohja, jonka varaan muu toiminta rakentuu:

Et se on ehkä tietyllä tavalla itseäänselvyys, mut et se on hirveen tärkeä asia yleensä ihmisille.¹⁰²⁷

Tämä on luonut yhteisön sisällä keskustelua esimerkiksi juuri matkailun kehittämiseen liittyen, sillä ihmiset ovat voimakkaasti tiedostaneet sen vaikutukset luonnonympäristöihin ja paikallisyhteisöihin. Asian voi kuitenkin nähdä tämän yhteisön vahvuutena: saman arvopohjan jakavat henkilöt ovat voineet ottaa esille vaikeiksi kokemiaan asioita ja luoda näin yhteistä ymmärrystä ristiriitaisesta aihekokonaisuudesta. Päätäväiset vaikuttajat ovat siis myös työyhteisöissään valppaana huomaamaan esillä olevia, ja yhteisölle merkityksellisiä asioita ja ilmiöitä.

1024 TYKL/AUD/1045.

1025 TYKL/AUD/1020.

1026 TYKL/AUD/1045.

1027 TYKL/AUD/1044.

Päätäväinen vaikuttaja ei kiinnitä kovin paljoa huomiota siihen, onko jokin tehtävä juuri hänen toimenkuvaansa kuuluva vaiko ei. Jos hän kokee, että johonkin asiaan tulee vaikuttaa muovatakseen tulevaisuutta, hän myös ottaa asian hoitaakseen. Esimerkiksi yksi haastateltavistani kantoi huolta arkeologisen opastuskeskuksen näyttely- ja muusta toiminnasta siten, että oli tämän takia aktiivisesti yhteyksissä siihen organisaatioon, jonka vastuulla toiminnan pyörittäminen oli. Hän myös sai järjestettyä taloudellista tukea toiminnalle, joka muutoin oli jo vaakalaudalla.¹⁰²⁸ Päätäväinen vaikuttaja ei myöskään jätä ilmaisematta mielipidettään, jos näkee, että asioita tulisi hoitaa jotenkin toisin. Tässäkin tapauksessa haastateltava toi esille erittäin selkeästi ne ongelmakohdat, jotka oli huomannut – samalla kuitenkin kohtuuttomasti kritisoimatta tai syyllistämättä muita toimijoita. Päätäväinen vaikuttaja osaa siis antaa rakentavaa kritiikkiä, mikä vaikuttaa siihen, että päätäväinen vaikuttaja todella vaikuttaa toiminnallaan tulevaisuuteen.

Päätäväinen vaikuttaja pyrkii toimillaan pitkäjänteisesti asennemuutokseen. Tässä Euran kunnassa työskentelevä haastateltavani kuvailee kuntapäätäjien asenteita arkeologiaa kohtaan ja sitä työtä, jota on tehnyt yhteistyökumppaneiden kanssa:

No se on ehkä vähän silleen ristiriitainen [kunnan suhtautuminen paikkakunnan muinaisjäännöksiin ja esihistoriaan]. Ehkä ylipäättään yks tärkeä asia, silloin ku mä tulin tänne, mä huomasin jotenkin sen, että kun meil on semmonen tilanne Eurassa, et mitä tahansa tietä tai kaivantoa tehdään, niin aina tulee esihistoria vastaan ja se aina siis myös maksoi, ja useimmiten se maksaja oli kunta, ni se oli vähän semmonen niinko, et ”Voi ei!” et jos taas jotain löytyy. Ja sama se oli yksityisil ihmisil semmonen mielikuva, et siit ei oo muut ku harmia. Ni se oli yks asia, mihin me haluttiinki tän projektin myötä tai näitten elävöittämisestä ja muitten asioiden kans, et tää on myös hyvä asia.¹⁰²⁹

Haastateltava tunnistaa edelleen samoja asenteita, mutta samalla myös sen asennemuutoksen, joka on tapahtunut lähes 20 vuotta kestäneen elävöittämisjärjestelmän aikana.

Ihmiset on pikkuhiljaa ruvennu hoksaamaan sen, mitä meil on. Paikkakuntalaiset on ittekin tietoisia asioista. Yks asia, mikä suunnattomasti auttoi kyl siinä asiassa, ehkä se muutama käännekohta, et vaik me oltii projektii tehty ja joka lehdes oli asiasta kauheesti juttuu, niin huomas oikee ittekki, et se käännekohta oli se, ku tasavallan presidentti Tarja Halonen pukeutu Euran emännän pukuun, ni silloin ihmiset tajus tääl, et tää on aika kova juttu tää Euran emäntä.¹⁰³⁰

Euralaiset olivat käyneet myös New Yorkissa erään näyttelyn avajaisissa ja tavanneet siellä Ruotsin kuninkaallisia. Tästä tapaamisesta oli tehty juttu paikallislehteen, ja sen kautta haastateltava oli myös kokenut, että esihistorian elävöittäminen oli murtautunut positiivisella tavalla euralaisten tietoisuuteen.

1028 TYKL/AUD/1027.

1029 TYKL/AUD/1049.

1030 TYKL/AUD/1049.

Päätäväinen vaikuttaja ei kuitenkaan välttämättä ole itse se, joka paistattelisi julki-suudessa tai uutisotsikoissa. Hän saattaa mielellään nostaa esille toimijoita ja tekijöitä, mutta toimia itse enemmän taustalla. Asennekasvatus, asenteisiin vaikuttaminen, on päätäväiselle vaikuttajalle tärkeää, mutta samalla sellaista huomaamatonta työtä, joka jää yhteisössä helposti piiloon.

Mähä olen koittanu sitäki sitte kans pehmentää, ku ymmärrän sen, kun on tehty kaivauksia paljon, mitä näit kaikkii esineit nyt menee Helsinkiin eikä niist sit kuulu sen jälkeen mittää. Tai jos joku löytää jonkun ja kuulee ja sit ilmottaa sen jonnekin, ni ”Juu, kiitos vaan.” Se menee sinne ja ei sit kuulu mitään. Must pitäs ehdottomast tulla se tieto takasi, et mikä tämä oli ja milt ajalt. Ja nyt ollaan jo käyty sillä tiellä, et vähä on ruvennu tulemaanki ja suhtautuminen on ystävällist ja on tehty näit inventointei ja muuta.¹⁰³¹

Haastateltava kokeekin, että vähitellen hänen viestinsä on otettu paikallisesti vastaan. Hän on pyrkinyt viestittämään, että löytöjä toimitetaan Museovirastoon pääasiassa sen takia, että siitä saataisiin kaikki mahdollinen tieto irti, eikä sen takia, että museoviranomaiset haluaisivat tarkoituksellisesti hankaloittaa esimerkiksi paikallisia rakennushankkeita. Haastateltavani on omassa työssään toiminut tavallaan siltana viranomaisen ja kansalaisten välillä rakentaen pitkäjänteisesti luottamusta viranomaisia kohtaan. On myös tyypillistä, että päätäväinen vaikuttaja törmäyttää sellaisia ihmisiä ja yhteisöjä, joilla näkee olevan yhteisiä intressejä. Tätä työtä moni haastateltavista tekee aivan tietoisesti ja pystyi myös osoittamaan toimintansa tuloksia:

Yhteyksien luominen, se o tosi tärkeää niinku näitten tietyst omienki yhteyksien luonti johonki, mut sitte ku tiedetään, et tos kyläs on semmonen ja semmonen, tuol on tommonen alottamas, ni näitten, saattaa nämä yhteen. Se on tosi tärkeää. [-] Et tavallaan pitää ite oivaltaa, et nuo pitäis saada nyt kohtaamaa toisensa. Mää ole itte vaan välittäjänä täsä, et samal taval tommosessaki hommas sit on.¹⁰³²

Nämä törmäyttämiset eivät välttämättä heti tuota tuloksia, tai niiden tulokset eivät ole suoraan jäljitettävissä kontaktien luomis- ja välittämistyöhön, mutta olennaista on, että osa haastateltavista tunnisti tämän hyvin huomaamattomankin työn luonteen ja merkityksen.

Päätäväinen vaikuttaja pyrkii tietoisesti ajattelemaan tulevaisuutta ja toimimaan muodostamansa tulevaisuustiedon mukaisesti. Eräs museotalalla työskentelevä haastateltava koki pohtivansa jatkuvasti työkseen tulevaisuutta:

1031 TYKL/AUD/1027.

1032 TYKL/AUD/1027.

Tommosii mä pohdin tällä hetkellä työssäni, yritän nähdä pidemmälle. Ja sithän meil on taustalla se, että viranomaisresurssit koko maassa vähenee. [--] Ni sillonhan se painopiste ja kulttuuriperinnön siitä välittäminen, huolehtiminen on yhä enemmän kansalaisten harteilla.¹⁰³³

Haastateltava kokee työnsä vaikuttavan lähitulevaisuuteen, kuten siihen, millaiset kontaktit museolla on eri sidosryhmiin, joiden kanssa myöhemmin saattaisi tulla konflikteja ja toisaalta myös yhteisiä kehittämishankkeita. Haastatteluajaksi museon sidosryhmien kanssa käytiin keskusteluja siitä, mihin tulevaisuudessa todennäköisesti vähenevät resurssit tulisi suunnata – jopa sillä tasolla, että pohditaan kuntatasolla, mihin kunnallisiin keskittyisiin työtä tulisi kohdistaa, jotta kulttuuriperintöasiat pysyisivät esillä ja ihmisten vapaaehtoisenkin kiinnostuksen ja toiminnan kohteena.¹⁰³⁴ Tässä näkyy päättäväisen vaikuttajan kyky ajatella tulevaisuutta pitkällä aikaperspektiivillä, jopa ylisukupolisesti.

Kulttuurisesti kestävä kehityksen mahdollistaminen ja tukeminen oli monelle haastateltavalleni tärkeä asia, joka välittyi heidän työssään ja toiminnassaan.¹⁰³⁵ Eräälle haastateltavalleni niin sanotun pehmeän suojelun menetelmät ovat väylä kulttuurisesti kestävä kehityksen luomiseen. Haastateltavan mukaan tämän kulttuurisesti kestävä kehityksen edellytysten luominen vie aikaa, mutta sen tuloksetkin kestävä kauemmin kuin lakisäätöisen suojelun kautta saavutetut asiat:

Sehän kestää juuri niin kauan ku se laki on olemassa ja sä valvot sitä, et sit ku sä lähet siältä paikalta, jos joku huomaa, ettei sitä kukaan valvo ja lakia muuteta, ni se oli siinä.¹⁰³⁶

Haastateltava kokee, että pehmeän suojelun keinoin pystytään luomaan kestävää kulttuuritahtoa kulttuuriperinnön suojeluun ja hoitoon, mikä kestää myös aikaa. Hän myös kokee omassa työssään tarpeelliseksi sen, että hän pystyy sanoittamaan tällaisen vision, jota pyrkii noudattamaan omassa työssään. Päättäväisen vaikuttajan tulevaisuuden tekijyys onkin pitkäjänteistä, tulevaisuuteen tähtäävää ja tulevaisuutta tietoisesti muokkaamaan pyrkivää toimintaa.

Joissakin organisaatioissa, joita haastateltavani edustivat, on otettu vakavasti tulevaisuustyön päämäärät ja henkilökunta on sitoutunut ennakoivaan työkuultuuriin.

Jos aattelee näit museo vahvuuksia, ni se, et tääl on täl hetkel tosi asiantunteva porukka töissä, joka yrittää ymmärtää sitä tulevaisuutta ja niil on annettu mahdollisuus visioida kanssa ja ajatella eteenpäin ja yritetään koko ajan olla vähän niin kun askeleen edellä ja ymmärtää, et mitä seuraavaks tapahtuu. Se on vahvuus.¹⁰³⁷

1033 TYKL/AUD/1045.

1034 TYKL/AUD/1045.

1035 TYKL/AUD/1027; TYKL/AUD/1028; TYKL/AUD/1031; TYKL/AUD/1033; TYKL/AUD/1034; TYKL/AUD/1035; TYKL/AUD/1044; TYKL/AUD/1045; TYKL/AUD/1047; TYKL/AUD/1048; TYKL/AUD/1049.

1036 TYKL/AUD/1045.

1037 TYKL/AUD/1045.

Tässä esimerkissä museoalan organisaatio on siis kannustanut oma-aloitteiseen, proaktiiviseen tulevaisuustyöhön. On myös todennäköistä, että tällaisessa organisaatiossa työntekijöiden rekrytointi on ollut erityisen onnistunutta, mikä on tukenut positiivisen toimintakulttuurin muodostumista. Päätäväiset vaikuttajat penäsivät muutosketteryuden kehittämistä ja toimintakulttuurin muutoksia erityisesti isojen organisaatioiden osalta, jotta voitaisiin varmistaa matkailun kehittämiseen liittyvä innovaatiotoiminta. Vaikka näiden organisaatioiden henkilökunnan osaamista arvostettiin, itse toimintakulttuuriin kaivattiin muutosta, jotta pystyttäisiin aidosti nostamaan esille ajassa liikkuvia innovaatioita ja hyviä toimintamalleja. Lisäksi perättiin aitoa keskusteluyhteyttä paikallisten toimijoiden kanssa: tulevaisuudessa isoilta museoalan organisaatioilta toivotaankin nopeaa ja joustavaa ideoiden omaksomiskykyä ja tahtoa sekä kykyä edistää ja kehittää näitä ideoita yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.¹⁰³⁸

Tämä organisatorisen tulevaisuusajattelun kyky oli leimaa-antavaa päätäväisille vaikuttajille. He tunnistivat luontevasti sellaisten toimintatapojen sudenkuopat, jotka eivät auttaneet kehittämään toimintaa organisatorisella tasolla.

Hirveen monessa maakunnassa ainakin takavuosina oli se ongelma, et sinne palkattiin arkeologi, joka sitte rupes antaa semmost kolmeekymmentä lausuntoo vuodessa maankäyttöasioista, mutta sit hän hävis kesällä ehkä inventoimaan yksinään jonnekin itse, sai jostakin rahaa ja meni itse sinne, taikka vaikka vetää kaivauksia, sit tekemään arkeologin työtä sen sijaan, että se vakinainen ihminen, joka sinne oli saanu jalan, olis pitäny ryhtyy organisoimaan ja hakee resursseja ja välttämät hän ei ite pääse sinne sit kaivauksil.¹⁰³⁹

Tässä lainauksessa käy hyvin ilmi päätäväisen vaikuttajan näkökulmasta se, miten tärkeää on huolehtia resursseista – ei vain omasta työnkuvastaan ja toiminnastaan. Päätäväinen vaikuttaja huolehtii ensisijaisesti siitä, että pystyy luomaan uusia työpaikkoja ja uusia toiminnan muotoja. Tähän tarvitaan visionääristä ajattelua, argumentointikykyä ja aktiivista toimijuutta.

Päätäväiset vaikuttajat toivoivat pääsääntöisesti tulevaisuudelta rauhallista kehitystä, aikaa ja resursseja suunnitella ja kehittää esihistoriamatkailutoimintaa tutkimukseen perustuen. Tämä johtuu päätäväisen vaikuttajan kymmeniäkin vuosia eteenpäin katsovasta, tulevaisuussuuntautuneesta ajattelusta.

Ku nää on kuitenkin semmosia asioit, jotka ei voi tapahtuu päiväs eikä kahdes ja vuosikin on tosi lyhyt aika ja kymmenenkin vuotta tuntuu, et o tosi lyhyt aika. Et se vois mennä sillai rauhallisesti eteenpäin ja et sitä tutkimust pystyttäis lisäämään.¹⁰⁴⁰

1038 Esim. TYKL/AUD/1027; TYKL/AUD/1045; TYKL/AUD/1049.

1039 TYKL/AUD/1045.

1040 TYKL/AUD/1020.

Tähän rauhalliseen asenteeseen tiivistyy päättäväisen vaikuttajan tulevaisuusajattelun periaatteet, jotka nojaavat siihen, että nykyhetkessä tapahtuvat toimet tulevat ulottumaan pitkäkestoisesti tulevaisuuteen. Vaikuttamistyön pitkäjänteisyyden takia päättäväinen vaikuttaja ei välttämättä kulje jokaisen nykyhetken trendin mukaisesti, vaan hänen toimintaansa ohjaa strateginen ajattelu useiden kymmenien vuosien päähän. Huomattavaa on, että päättäväisiä vaikuttajia löytyi silti jokaisen tällä hetkellä hyvin toimivan esimerkkikohteen taustalta. Päättäväisen vaikuttajan toiminta onkin siis päämäärätietoista tässä hetkessä, mutta hänen tavoitteensa nojaavat erityisesti tulevaan.

”Kukaan ei sillai oikeest välitä sydämestäs.” – Pessimistinen murehtija-jarruttelija

Aineistostani ei ainoastaan välittynyt optimistisia tulevaisuuden tekijyyttä korostavia tulevaisuusajattelijan hahmoja, vaan mukana oli myös muita sävyjä. Tulevaisuuteen pessimistisesti suhtautuvaan hahmoprofiiliin laskin mukaan kymmenen haastattelun aineistoja, joissa oli tunnistettavissa tulevaisuuspessimismin sävyjä. Yksikään haastatteluvastauksistani ei kuitenkaan profiloitunut ainoastaan pessimistisen tulevaisuusajattelun kautta. Koin silti tarpeelliseksi nostaa esille myös näitä tulevaisuusajattelun puolia, jotka saattavat jarruttaa ja estää tulevaisuuden tekemistä tässä ajassa. Haastattelujen kautta

aukeni myös syitä tulevaisuuspessimismille, mitä tässä luvussa tullaan pohtimaan tarkemmin.

Epävarmuus tulevaisuutta kohtaan saattaa aiheuttaa varsinkin pitkäaikaisena kokemuksena tulevaisuuspessimismää. Monessa esihistoriamatkailukohteessa tai muussa työtilanteessa on tullut vastaan hetkiä, ettei työn jatkuvuudesta ole ollut takeita.¹⁰⁴¹ Tämä on syönyt luottamusta ja uskoa tulevaisuuteen.

Sä et pysty mitään tekeen kunnolllla, jos et sä keskity siihe hommaan, jos sä et upota riittävästi tiettyä määrää rahaa ja jollet sä saa siihe pysyvyyttä ja jatkuvuutta.¹⁰⁴²

1041 TYKL/AUD/1022; TYKL/AUD/1025; TYKL/AUD/1027; TYKL/AUD/1037; TYKL/AUD/1041; TYKL/AUD/1042; TYKL/AUD/1043.

1042 TYKL/AUD/1022.

Tämä on erään haastateltavani kokemus, jonka hän kuvasi olleen läsnä työssään jatkuvasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Toiveet työn jatkuvuudesta sekä tätä kautta saavutettavasta taloudellisen turvallisuuden tunteesta ovat johtaneet arkeologeja vaihtamaan työuraansa pois arkeologian piiristä. Jo opiskeluvaiheessa on saatanut syntyä epävarmuutta tulevan työllistymisen suhteen. Haastateltavani muisteli haastattelussa omia opiskeluaikojaan:

Mä tiedän, et alalta on häipyny aika paljon nuoria jo sillo, kun minä aloitin opiskelemaan kaheksakytluvulla, koska ei ollu töitä, ei ollu tulevaisuutta. Ei ollu tulevaisuutta!¹⁰⁴³

Arkeologiaan liittyvien töiden vähäisyys on aiheuttanut tunteen tulevaisuudettomuudesta, näköalattomuudesta oman uran rakentamisen suhteen, minkä takia on hakeuduttu muille aloille. Haastateltavani peräänkuuluttikin yhteiskunnan vastuuta arkeologisen tutkimuksen ja esihistorian elävöittämisen saralla.

Työn raskaus ja vastoinkäymiset, kokemukset ”pään lyömisestä seinään”, saattavat vaikuttaa siihen, että tulevaisuus näyttäytyy uhkien ja huolien kautta. Joidenkin haastateltavien osalta on selvää, että heidän kokemuksensa alalta ovat muovanneet heidän tulevaisuusajatteluaan kovempaan ja kyynisempään suuntaan. Muutoin optimistiseksi tulevaisuusajatteluaan kuvannut haastateltava kertoi aivan haastattelun loppuvaiheessa tulevaisuuden uskonsa saaneen kolauksen kokemustensa kautta:

Emmä voi sanoa, et mä nyt niin kun olisin siit mitään traumaa saanut, mut et kyllhän se niinku sillai on vaikuttanut, et ehkä jotenkin viäl tehny pikkuse kyyniseks jotenkin.¹⁰⁴⁴

Vaikka haastateltava pitikin nykyisestä työnkuvastaan, eivät lähimenneisyyden kokemukset olleet vielä unohtuneet. Haastateltava kuvasi menneitä tapahtumia peliksi shakkilaudalla. Tästä nousi väistämättä mieleen, että haastateltava oli kokenut olleensa pelinappulana pelissä, jota ei välttämättä kokemustensa aikaan täysin hahmottanut. Tällöin tulevaisuudenuskoa on koetellut se, ettei tulevaisuus ole tuntunut olevan niin sanotusti omissa käsissä, omien valintojen kautta muovautuva.

Pessimistinen murehtija-jarruttelija saattaa olla hyvinkin kriittinen toimintatapoja tai jopa kokonaisia ammattiryhmiä kohtaan aikaisempien kokemustensa vuoksi.

Suomessa, vähän samal taval ku museosalalla, kai tässäkin [esihistorian elävöittämisessä] vallitsee jonkunlainen nuivakkuus. [--] Taiteilijat on ahdistuneita ja asiakkaat on ahdistuneita.¹⁰⁴⁵

Näin kuvailee esihistorian elävöittämis-toimintaa yksi haastateltavani, joka koki, että esihistorian elävöittämisen ammatillaiset suhtautuvat alaan ja omaan tekemiseensä

1043 TYKL/AUD/1022.

1044 TYKL/AUD/1028.

1045 TYKL/AUD/1042.

”liiankin hartaasti” siten, että luovuus ja uudet kokeilut eivät tahdo saada jalansijaa. Tässä haastateltavani haastoi monen tärkeäksi kokeman autenttisuuden vaatimuksen sellaisissa tapauksissa, kun se jarruttaa luovia kokeiluja.

Joissakin haastatteluissa esille nousi suomalaista arkeologiaa vaivanneet sisäiset ristiriidat: riitaisuus koettiin haittana arkeologialle tieteenalana, mutta sen koettiin myös häiritsevän arkeologisiin kohteisiin liittyvän matkailun kehittämistä.¹⁰⁴⁶ Haastatteluissa riitaisuus saatettiin nähdä edelleen muuttumattomana, vallitsevana olotilana, josta pyrittiin pysymään ulkopuolella. Yksi arkeologian harrastaja kuvasi asennoitumistaan ”johtaviksi arkeologeiksi” nimeämiensä henkilöiden välisiin ristiriitaisiin näkemyksiin näin:

Kuuntelen sujuvasti jokasta ja yritän olla puolueeton, mut kuitenkin, ei mun asiani oo, ei mul oo kantaa siihen kumpi on väärässä ja kumpi oikeassa.¹⁰⁴⁷

Haastateltavani näki, että riitaisuus aiheuttaa ”omissa poteroissaan” olemista ja näin yhteistyön kuihtumista ennen sen varsinaista aloittamistakaan. Myös toinen haastateltavani puhui suoraan ja kaunistelematta alan sisäisestä tilanteesta; hänen mukaansa arkeologit ovat tuhonneet hyvin paljon kehittämisen mahdollisuuksia loputtomalla keskinäisellä riitelyllä, ”sotimisella”. Haastateltava kuvaili voimakkein sanoin vuosikymmenten takaista toimintakulttuuria, jota piti ”joutavana keskinäisenä riitelynä” ja osittain myös työpaikkakiusaamisena. Arkeologien nuorempi sukupolvi on hänen mukaansa kuitenkin onnistunut melko hyvin karistamaan vanhat riidat ja pystynyt näin rakentamaan uudenlaista toimintakulttuuria.¹⁰⁴⁸

Vaikuttaa kuitenkin siltä, että riitaista toimintakulttuuria on hidasta muuttaa, sillä sen verran usein haastatteluissa kuvattiin arkeologien keskinäisen yhteistyön puutetta positiivisen kehityksen jarruksi ja esteeksi. ”Ei kenelläkään oo oikeus ivanauraa kenellekään muulle”, totesi yksi haastateltavista ikään kuin perustellen toimintakulttuurin muutoksen tärkeyttä. Haastateltava koki myös tullessaan itse työpaikkakiusatuksi, joten hän nosti esille voimakkaasti mutta samalla hyvin perustellen ja aidosti vaikeina pitämiään asioita pitkän uransa ajalta.¹⁰⁴⁹ Haastattelussa peräänkuulutettiin yhteishenkeä myös siinä mielessä, että kollegat ottaisivat entistä rohkeammin esille julkisesti alan ongelmakohtia ja puolustaisivat tarvittaessa toisiaan. Tiukoissa tilanteissa työurallaan olleen haastateltavan mieleen ovat jääneet sekä tuen osoitukset että niiden puute.

1046 Esim. TYKL/AUD/1029; TYKL/AUD/1022. Ks. myös Enqvist 2016.

1047 TYKL/AUD/1029.

1048 TYKL/AUD/1022.

1049 TYKL/AUD/1022.

Mulle itelleni, ku tuli tää [matkailukohde] homma, niin kyllä siinä, vois sanoo, hädässä ystävä tunnetaan, että mistä ja keneltä tuli tukea; hyvin yllättäviltä tahoilta ja sit hyvin yllättäviltä tahoilta sitä tukea ei tullu.¹⁰⁵⁰

Yksi haastateltavista pohti työrooliaan virkamiehenä ja sitä, miten työrooli saattaa pitkällä uralla hydyttää halua uudistua ja kehittää uusia innovaatioita:

Me virkamiehet fakkiudutaan ja meille tulee kynnistymistä ja me ei jakseta ja ruvetaan sit koko ajan vaan tarrautumaan siihe omaan juttuun, mitä me ollaan joskus muinoin tehty, eikä me anneta uusil ajatuksille mitään ideoita. Et semmonen vaarahan on olemassa aina. Levy juuttuu päälle, puolustetaan vaan omia etuja ja pelätään nuorisoa tai jotain muuta.¹⁰⁵¹

Pitkän työuran aikana saattaa olla vaikeaa ylläpitää avointa mieltä uusille ajatuksille, varsinkin nuorten alalle tulevien esittäessä uudenlaisia toimintatapoja. Haastattelujen mukaan ongelmaksi nousi myös se, että monet haastateltavista kokivat, etteivät olleet juuri koskaan päässeet keskustelemaan työstään, sen ongelmista ja toisaalta kehittämisen mahdollisuuksista kollegoiden kanssa. Työ on saattanut olla siis tässä suhteessa yksinäistä. ”Emmä oo näistä asioista edes keskustellu kenenkää kanssa”, totei yksioikoisesti eräs haastateltavistani.¹⁰⁵² Omaan työuraan liittyvän tulevaisuuden vaihtoehtojen kuvailu haastattelun aikana saattoi nostaa esiin haaveiden ja toiveiden sekä työelämän realiteettien ristiriidan. Freelance-töitä tekevän haastateltavani kuvailemana tulevaisuus ei vaikuttanut kovin lupaavalta:

Se on varmaan, ku tää yleinen työtilannekki on täl hetkellä aika musta, ni sitä on ihan hirveen vaikeeta revitellä mitään ruusuisia. Ja ku mä en oo koskaan ollu semmonen, mä oon hyvin realisti. Onpa joku inhorealistiksiki joskus kehunu, mut kun se on helpompaa, ku on jalat silleen puol metriin sisäpuolella, ni ei tipu kovin korkeelta. Mut sit ku on jo melkeen viiskyt, ni sen on jo opettanu, et viimeistää siin kohtaa Siperia on jo opettanu, et semmoset suuret haihattelut on jääny jo... Hyi ku mä olen, mut ku se nyt vaan on niin!¹⁰⁵³

Haastateltavani ei nähnyt oman tulevaisuutensa kietoutuvan enää kovin vahvasti esihistoriamatkailun kehittämiseen pitkälti huonojen talousnäkökymien takia. Hän myös koki, että projektirahoitusten vaihe vuosituhannen vaihteessa oli tavallaan kiihtynyt kokoon, eikä tarjonnut ainakaan haastatteluhetken aikoihin mahdollisuuksia työllistyä alalle. Silti hän näki arkeologian popularisoinnin edelleen tärkeänä toiminnan muotona, vaikka se ei liittyisikään varsinaisesti matkailun kehittämiseen.

1050 TYKL/AUD/1022.

1051 TYKL/AUD/1022.

1052 TYKL/AUD/1022.

1053 TYKL/AUD/1032.

Tulevaisuuspessimismistä synnyttää kokemus siitä, ettei ole tullut kuulluksi ja huomioiduksi. Erityisesti toistuvat epäonnistuneet kommunikointitilanteet tuottavat turhautumista ja pettymyksen kokemuksia.

Emmä ajattele ain positiivisesti. Sit mul o joskus semmonenki olotila, et ne [kaupungin työntekijät] kyllästyy minuu, et toi helkkari riivinrauta, ko rupee tostaki narisemaa, mut emää tiä. Mielelläni haluaisin kertoa, et ku asiat menee hyvin, mut ku ei sitä oo. Ku sitä o tosi niukast. Heti ku löytyy, ni heti sanon kyl.¹⁰⁵⁴

Haastateltavani on kokenut joutuvansa jatkuvasti huomauttamaan, muistuttamaan ja kritisoiamaan. Hänestä tuntui, ettei markkinointityötä hänen edustamalleen arkeologiselle maastokohteelle tehty tarpeeksi hyvin ja ammattitaitoisesti. Samalla hänen näkökulmansa oli paikallinen ja nousi kohteella tehdystä käytännön opastustyöstä käsin. ”Ruohonjuuritasolla” tapahtuvaa työtä tekevien kokemusten kuunteleminen ja heidän huomaamiensa puutteiden korjaaminen onkin todella tärkeää tunnistaa varsinkin isojen organisaatioiden kohdalla. Näin myös jalkautuminen kentälle, paikalliseen toimintaan perehtyminen ja toimijoihin tutustuminen koetaan ensiarvoisen tärkeäksi matkailua kehitettäessä. Paikallisten aktiivien kohtaamisen tärkeyttä haastateltavani kuvaili seuraavasti:

Et tietyst ihan hyvä, ku linnottautuu sin kaupungintaloo ja o tyytyväise näköne [--] enemmän pitäs ottaa kontaktii, et se ei oo vaa pelkästää, et mä men matkamessuille, jaan kasseja.¹⁰⁵⁵

Ainakin tässä haastateltavani tapauksessa huonot kokemukset vaikuttamisen mahdollisuuksista vaikuttivat suoraan hänen näkemyksiinsä tulevaisuudesta. Myös eräällä toisella haastateltavallani oli vastaavia kokemuksia siitä, miten vaikuttamismahdollisuuksien olemattomuus ja tunne siitä, ettei tilanne voi tulevaisuudessa parantua, voivat luoda syvää toivottomuuden tunnetta.

Me ollaan sellane ajopuu, et me sit johonki, joku tuntematon ohjaa meijät johonki, joku uppotukki tai sitte jollain taval eteenpäin.¹⁰⁵⁶

Haastateltavat tekivät haastattelujen aikana raskaitakin itsetuntemukseen liittyviä huomioita. Erityisesti kyynistymisen kokemukset olivat sellaisia, jotka haastateltavat olivat itse huomanneet.

Kyl on ihan selvää, et nimenomaan sanotaan kakstuhatluvun aikana, ni kyl mä olen persoonana [--] mää tarkotan nyt ihan tämmösen työpöersonana, ni kyl mää olen kyynistyny. Ihan selkeä, siis kyy-

---

1054 TYKL/AUD/1030.

1055 TYKL/AUD/1030.

1056 TYKL/AUD/1023.

nistyny, et niin paljon on semmosta, joka ottaa koko ajan takapakkia, ennen kaikkea nää tämmöset erimielisyydet, riidat, kaikki tämmönen, ku millään tasolla tulla toimeen, ni ne on, ne antaa mulle semmosen kyynisen pohjavireen koko tähän juttuun.¹⁰⁵⁷

Kyseinen haastateltavani koki oman työympäristönsä tilanteen haastatteluajan-kohtana hyvin toivottomana, ”pahimpana mahdollisena”. Kun hän vielä koki koko arkeologiyhteisön yleisilmapiirin negatiivisena, oli aivan erityisen vaikeaa nähdä tulevaisuutta positiivisten muutosten kautta. Haastateltava koki, että yhteistyössä olisi mahdollisuuksia, mutta ainakin tuolloin se kilpistyi jatkuvasti ilmapiiriongelmiin, minkä takia hänen oli hyvin vaikea visioida positiivisia tulevaisuuskuvia:

Kaikki kiertyy aina henkilöihin, vaik olis kuin hyvä asia, mut ku sen esittää väärä henkilö, ni ei tule mitään. Eli sen takia tää yhteistyö vaatii, se vaatis laajemman kriittisen massan koko maahan arkeologien osalta. Nii, ja ilmapiirimuutost. [--] Tampere on ihan poikkeus mun mielestäni nyt, et muut kuuluu tähän ryhmään, et mikään ei tahdo toimia ja kaikki tappelee kaikkien kans ja kaikki on aina henkilökohtasta, ni siin tarttis laajempi muutos.¹⁰⁵⁸

Haastateltava koki, että toimijat tarvitsevat yhteistyön lisäksi myös aitoa kannustamista, toistensa tukemista ja iloa toisten onnistumisesta.

Tulevaisuuspessimismi ei kuitenkaan välttämättä kiinnity johonkin tiettyyn oma-kohtaiseen kokemukseen. Sen pohjalla saattaa olla myös jokin ajassa tehty huomio, jonka vaikutuksiin suhtaudutaan kriittisesti. Yksi haastateltavistani oli tehnyt huomion, että koulujen opettajat eivät välttämättä asu enää sillä paikkakunnalla, jossa tekevät opetustyötä. Tämän hän kokee heikentävän kotiseutukasvatustyötä, sillä se vaatii opettajalta jonkin verran ylimääräistä vaivannäköä sekä paikkakunnan tunte-
musta.

Se riippuu niin kiinnostuksesta, et mä nyt tiedän joitakin X:ssä asuvia, jotka on kovin kiinnostuneita ja viä oppilaitaan tämmösiin paikkoihin ja näyttelyihin ja muihin, ja nyt mä tiedän taas semmosia tuskin minkään näköst käsitystä, et mitä ympäristös on. Kait ne asuu muuallaki sitte ja, et se on opettajan henkilökohtane kiinnostumine varmaa aika tärkeä paikka.¹⁰⁵⁹

Koululaitokseen ja opettajakuntaan vaikuttaminen saattaa tuntua sen verran isolta rakenteelliselta asialta, että siihen on vaikea tarttua käytännössä. Tämä taas saattaa kasvattaa pessimististä asennoitumista tulevaisuutta kohtaan. Haastateltava palasi aiheeseen pariin otteeseen haastattelun aikana ja toi esille huolensa yleissivistyksen ohenemisesta. Haastateltava käytti termiä uustiedottomuus kuvaamaan sitä, millä ta-

---

1057 TYKL/AUD/1023.

1058 TYKL/AUD/1023.

1059 TYKL/AUD/1027.

voin yleissivistyksen oheneminen vaikuttaa ihmisten tietoihin, taitoihin ja ymmärrykseen maailmasta.

Usean haastateltavan mainitsema, toistuva teema, joka herätti heissä jaettua huolta, oli arkeologian harrastajien ja kotiseutuhenkisten, aktiivisesti paikallisyhteisöissään toimivien ihmisten ikääntyminen. Osa haastateltavistani näkee tämän uhkana tulevaisuudessa,¹⁰⁶⁰ toiset taas kokevat sen mahdollistavan vähitellen nuorten työllistymistä alalle uudenslaisiin tehtäviin. Jotkut haastateltavista näkivät kiinnostuksessa ja arvostuksessa arkeologiaan ja muinaisjäännöksiin aaltoliikettä vuosikymmenten aikana. Vuonna 2013 tehdyssä haastattelussa haastateltava kuvaili muinaisjäännösten arvostusta sillä hetkellä heikoksi:

Ku tää hoitotyö aloitettiin, niin tuntu siltä, et yleisökin oli, arvosti muinaisjäännöksiä, oli kiinnostunu muinaisjäännöksistä. Mut nyt se on taas painunu taka-alalle, ja mul on semmonen olo jo, et muinaisjäännökset ei kiinnosta muita ku arkeologeja. Et nyt me ollaan kyl alamäissä ihan selkeesti ja maanomistajat menee ihan siis, niit on mennen menty niitten yli. Et se muinaisjäännöksen tuhoaminen maksaa niin vähän, et ei oo väliä, sil ei oo väliä. Ja tämä sama ilmiö oli seitsekytluvulla: hiekkaa kaivettii ja otettiin ihan surutta, vaik hyvin tiedettiin.¹⁰⁶¹

Haastateltava näki, että Museoviraston hoitoyksikön tekemä muinaisjäännösten hoitotyö oli nostanut muinaisjäännösten arvostusta maanomistajien silmissä, mutta tämän työn päätyttyä oli taas vajottu huonompaan suuntaan arkeologisen kulttuuriperinnön säilymisen kannalta.

Pessimistinen murehtija-jarruttelija ei välttämättä ole yleisesti ottaen muutosvastainen. Hän saattaa olla hyvinkin toimelias ja aikaansaava, mutta hänen kokemuksensa on kasvattanut pessimismii siihen, miten asioihin voi vaikuttaa. Eräs haastateltavani kertoi itselleen ominaiseen, temperamenttiseen tyyliin huomaamastaan epäkohdasta, joka oli synnyttänyt hänessä myös kovaa tuohtumusta:

Et siin melkeen tuli selvänäkösyyskohtaus. Niit mul tulee usse. Sit mun täyty laskee kymmenee, et mä sano ensimmäiseks sitä, mitä mieleen tulee, ko se on jo vähän aika negatiivisen takan. Aika monta kertaa sanoo: ”Älä sano nyt, jäähdy ensiks!” Millas tommosenki asian ilmaset sillai positii-visesti?¹⁰⁶²

Suuttumus, joka välittyi myös haastattelutilanteessa, osoitti sen, miten tärkeänä haastateltava piti asiaansa, edustamansa kohteen markkinointi- ja matkailutyötä. Tämä suuttumus ja tuohtumus olivat kuitenkin samalla myös osa siitä liikkeellepantavaa voimaa, jolla haastateltava sai asioita aikaiseksi yhteisössään ja edustamassaan kohteessa.

1060 Esim. TYKL/AUD/1024; TYKL/AUD/1028.

1061 TYKL/AUD/1023.

1062 TYKL/AUD/1030.

Pessimistisen murehtija-jarruttelijan rooliin kuuluu muutoksen näkeminen uhkien kautta. Joissakin kohteissa oli havaittavissa esimerkiksi päätöksenteon siirtymistä kauemmas, muun muassa kuntaliitosten kautta.

On mul siit [tulevaisuudesta] vähä huoltaki [--] ei ees tiedä henkilöö, kenen kans siäl [olisi yhte-yksissä]. [--] Siit puuttuu tää markkinointi ja siis se semmonen toiminta kokonaan, ja se on aika minimaalist se hoitohommaki, et ne ei näe sitä, et se on jotenki tärkeet.¹⁰⁶³

Haastateltava koki päätöksenteon ja toimijoiden siirtyneen kauemmaksi, mikä oli johtanut tiedonkulun puutteisiin sekä siihen, etteivät paikalliset kokeneet saavansa ääntään kuuluvaksi päätöksenteon prosesseissa. Pessimistinen murehtija-jarruttelija ei olekaan välttämättä väärässä murheineen, vaan hän saattaa sanoittaa ja tuoda esille huolia, jotka ovat yhteisössä yhteisesti koettuja ja jaettuja. Tulevaisuusajattelussa ja tulevaisuudentekemisessä onkin tärkeää ottaa huomioon ja tuoda esille myös tulevaisuuspessimismiin perustuvia näkökulmia. Ihmisten tulee saada tuoda esille ja sanoittaa tulevaisuuden uhkia mutta myös nykyhetkessä koettua toimimattomuutta tai vääräksi koettuja toimintamalleja ja päätöksiä. Tulevaisuussuuntautuneet prosessit saattavatkin toimia mahdollisuutena purkaa ja käydä läpi nykyhetken ja lähimenneisyyteen liittyviä ongelmakohtia ja tätä kautta nostaa esille myös tulevaisuuden kehitykseen vaikuttavia olennaisia tekijöitä.

Muutokset saatetaan nähdä ja kokea uhkien kautta, mutta lisäksi voidaan olla yleisesti ottaen muutosvastaisia. Muutosvastarinta voi toimia valittuna toimintastrategiana, jossa pyritään turvaamaan saavutettuja etuja, mutta ei nähdä tai haluta nähdä uudentilanteista aukeavia mahdollisuuksia. Eräs haastateltavistani kuvaili arkeologikuntaa lähtökohtaisesti muutosvastaiseksi:

Etten tiä, johtuuk se sit tost vahvast identiteetist tai perinteen painolastist tai mistä, mut et kyl ensimmäinen luonnehdinta vois olla aika äkkii noin yleisesti, et arkeologien muutosvastarinta.¹⁰⁶⁴

Tätä muutosvastarintaa haastateltava piti arkeologikunnan henkisenä ominaisuutena. Arkeologien kyky esimerkiksi omaksua uusinta teknologiaa kenttätöihin tai kyky pystyä hyödyntämään luonnontieteellisiä menetelmiä olivat esimerkkejä arkeologien tutkimuksellisista innovointikyvyistä. Kuitenkin ammattikunnan muutoksiin, yhteistyön ja arkeologian popularisoinnin uusiin muotoihin saatetaan haastateltavan mukaan suhtautua hyvinkin jyrkän muutosvastaisesti.¹⁰⁶⁵

Pessimistiseksi murehtija-jarruttelijaksi saattaa kehittyä silloin, jos kehitystyössä tunnutaan ajautuvan umpikujaan. Yksi esimerkki nousee maailmanperintökohteeksi luokitetulta Sammallahdenmäeltä, joka sijaitsee entisessä Lapin kunnassa, nykyisin

---

1063 TYKL/AUD/1030.

1064 TYKL/AUD/1023.

1065 TYKL/AUD/1023.

Rauman kaupungissa. Paikalliset aktiivit ovat suunnitelleet pronssikautisen rökkiö-alueen lähelle pronssikautista taloa, joka voisi toimia matkailijaryhmien kestitsemisessä, pedagogisena ympäristönä koululaisryhmille ja tukikohtana elävöittäjille. Ideaa ei kuitenkaan ole ponnisteluista huolimatta päästy toteuttamaan. Haastateltava kertoo:

Se on semmonen ikuisuuskyseminen, ku nyt on kaksi kovaa: toinen on Museovirasto, joka sanoo, et ei saa rakentaa edes suoja-alueelle, ja toinen on Rauman kaupungin kaavotus, joka sanoo, et ei saa rakentaa palvaamon tälle puolelle.¹⁰⁶⁶

Kumpikaan näistä toimijoista ei ole ainakaan toistaiseksi hyväksynyt paikallisten näkökulmaa ja sijaintiehdotusta, joka haastateltavan mukaan mahdollistaisi esimerkiksi palvaamon parkkipaikan hyödyntämisen ja riistapolun rakentamisen niin, ettei talolta olisi suoraa näköyhteyttä muinaismuistoalueelle. Suunnitelman edistäminen on koettu vaikeaksi erityisesti suhteessa Rauman kaupunkiin:

Ku emmä enää edes tiä, kene kans mää tappelisin näistä. Löytäs sen henkilön, kenen kans keskustellaan. Ei oo enää sitä.¹⁰⁶⁷

Haastateltava vertasi päätöksentekoa aikaisempaan kunnalliseen päätöksentekoon, jossa haastateltavan kuvauksen mukaisesti päästiin aamukahvilla ideoituja asioita toteuttamaan iltapäivän kuluessa. Byrokratian lisääntyminen ei saanut kiitosta. Haastateltavani on kokenut erityisen vaikeaksi sen, ettei kaupungin organisaatiosta ole löytynyt henkilöitä, joilta voisi kysyä ja saisi käytännön asioita vaivattomasti hoidettua:

Hermot menee, ja sit ku tosiaa oli tottunu tähä, et täs pöydä ääres ny sovitaan, et ”Hei! Se tarttis nyt tehdä. Koskas olis pojil aikaa?” Sit sovittii ja tehtii.¹⁰⁶⁸

Matkailutoiminnan ja tuotteistamisen kaupallistumisen kritiikki saatetaan kokea tässä matkailun kehittämisen kontekstissa ”kehityksen jarruna”. Kritiikkiä kaupallisuuteen ja markkinahumuksi kuvailtuun kaupallisten palveluiden vahvistamiseen tuli useilta haastateltavilta, usein erityisesti museotalle suuntautuneilta alan ammattilaisilta.¹⁰⁶⁹ Tältä osin haastateltavien mielipiteet myös poikkesivat jonkin verran matkailualalla olevien haastateltavien näkemyksistä. Sijoitinkin tämän näkökulman pessimistisen, kehityksen jarruttajan roolin puolelle juuri matkailun kehittäjien ja tuotteistajien näkökulman kautta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että museaalisten arvojen vaalijoiden mielipiteet olisivat jollain tavalla vääränlaisia, vaan valintani pyrkii

---

1066 TYKL/AUD/1030.

1067 TYKL/AUD/1030.

1068 TYKL/AUD/1030.

1069 TYKL/AUD/1031.

nostamaan esille arvokeskustelua museaalisten arvojen ja kaupallisen kehittämisen välillä.

Sit se, miten niitä [kohteita] elävöitetään matkailukäyttöön, niin tavallisesti tarkoittaa kaupallisten palvelujen lisäämistä, ja se tarkoittais sillo sitä, et on merkkituotemyymälöitä tai käsitöitä, taidetta tai muuta, miksei sinänsä korkeatasoista, mut et se elävöittäminen liitty nimenomaan kaupalliseen kapasiteetin vahvistamiseen, ja se must pikkusen vääristää niiden kohteiden ominaisluonnetta.¹⁰⁷⁰

Kaupallistumisen kritiikkiä esittävät haastateltavat toivovat, että tuotteita pohjattaisiin aidosti kohteen historiaan siten, että kohteen ”rouheus” ja autenttisuus pyrittäisiin säilyttämään mahdollisimman koskemattomana. Matkailun kehittäjä taas näkee tuoteistamisen matkailun markkinoinnin ja elämystuotannon näkökulmasta. Tuoteistamisen tulee tästä näkökulmasta olla ammattimaisesti ja laadukkaasti tuotettua, jossa kotikutoisuudelle, ”huovuttamiselle”, ei ole tilaa. Molemmat osapuolet, sekä museo- että matkailualalla, kuvaavat toistensa asenteita melko värikkäin ilmauksin. Keskusteluyhteyksien luominen ja ylläpitäminen auttaisi kuitenkin siinä, että tulevaisuudessa saatettaisiin paremmin ymmärtää ja ottaa huomioon eri toimijoiden näkökulmia.

Se, että oikeesti lähetään miettimään sitä, että mistä elämys tulee, mistä se koostuu ja mikä on se asia, mikä saa asiakkaan tulemaan sinne ja maksamaan siitä. [--] Ja sit se, että pitäs päästä irti selästä, tää kuulostaa vähän pahalt, mut huovuttamisesta. [--] Suomessa oli yhteen aikaan sellanen [tapa], et ihmiset kulki kaiken maailman huovutetut [hatut] päässä. Siis semmonen, et kaikki on sellasta peräti kotikutoista ja sellasta huovutettua. [--] Voidaan toimia alkeellisissa olosuhteissa, voidaan tehdä kaikkia näitä, mutta sitte se palvelu itsessään ei voi olla alkeellinen ja siellä pitää olla tietyt asiat, että pitää päästä vessaan ja pitää päästä pesemään kädet ja ihmisen ei kuulu palella vesitateessa ja muita tän tyyppisiä asioita, jotka sitte taas sille, joka on kauheen syvällä omassa ideassaan, niin unohtuu helposti.¹⁰⁷¹

Pessimistinen murehtija-jarruttelija ei välttämättä ole tyytyväinen vallitsevaan tilanteeseen, mutta ei ole sitä myöskään mielellään muuttamassa. Hän saattaa toisaalta suhtautua nostalgialla menneeseen, mutta hän voi olla myös kokenut vaikeuksia ja vastoinkäymisiä siten, että kokee vaikeaksi asennoitua toiveikkaasti tulevaisuutta kohtaan. Pessimistinen murehtija-jarruttelija saattaa olla myös kyynistynyt, minkä hän huomaa itsekkin, mutta kokee, ettei kykene ainakaan vallitsevissa olosuhteissa muuttamaan asennoitumistaan tulevaisuuteen. Pessimistinen murehtija-jarruttelija saattaa osoittaa tarkkanäköisesti nykyhetken ja menneen epäkohtia ja huonoja toimintamalleja, jolloin hänen huomionsa saattavat toimia ennakointityössä esimerkiksi varoittavina signaaleina tai kehitystyötä vaativina kohteina. Pessimistisen murehtija-jarruttelija -hahmon edustamat asenteet saattavat kuitenkin hidastaa tai estää ke-

1070 TYKL/AUD/1031.

1071 TYKL/AUD/1035.

hitystä, myös positiiviseksi koettua sellaista. Tulevaisuusprosessien edistämisen kannalta on tärkeää löytää keinoja käsitellä tulevaisuuspessimismiin liittyviä asenteita ja näkökulmia. Omassa aineistossani esille nousseissa esimerkeissä tarvetta olisi ollut esimerkiksi koko yhteisölle suunnatulle työnohjaukselle. Yleisesti ottaen kollegiaalinen yhteisöllisyys, puhumisen kulttuurin voimistaminen ja puhuminen myös negatiivisiksi ja ongelmallisiksi koetuista asioista, on keino hallita tulevaisuuspessimismia. Kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemukset vahvistavat tunnetta tulevaisuuteen vaikuttamisen mahdollisuuksista ja tämä tulisi huomioida voimakkaammin myös työyhteisöihin kohdistuvissa tulevaisuusprosesseissa.

**OSA V:
”KÄVIJÄT TUO MUKANAAN
SEN HYVÄKSYTTÄVYYDEN”
– ARKEOLOGINEN
KULTTUURIPERINTÖ
TULEVAISUUDEN RESURSSINA**

Tämän tutkimuksen tutkimusongelmana on ollut selvittää matkailun mahdollisia tulevaisuuksia arkeologisilla maastokohteilla Suomessa. Tätä varten olen nostanut aineistostani esille esimerkkejä siitä, miten arkeologista kulttuuriperintöä on Suomessa tuoteistettu 2000-luvun kuluessa erityisesti arkeologisten maastokohteiden yhteydessä. Lisäksi olen selvittänyt sitä, millaista tulevaisuusajattelua arkeologisen kulttuuriperinnön ja matkailualan eri toimijoiden keskuudessa on. Nämä tulevaisuusajattelun eri muodot vaikuttavat siihen, millä tavoin matkailun kehittämistyötä tullaan tulevaisuudessa tekemään ja miten matkailun kehittämiseen arkeologisilla maastokohteilla ylipäätään suhtaudutaan.

Pääaineistona tutkimuksessa ovat olleet tulevaisuusorientoituneet teemahaastattelut, joita tein yhteensä 35 kappaletta. Teemahaastattelussa hyödynsin tulevaisuuspyörä-menetelmää, jolla pyrin herättelemään haastateltavieni tulevaisuusajattelua. Haastattelujen jatkoksi tein eDelfoi-kyselyn ja käytettävissäni oli myös yhden tulevaisuustyöpajan aineisto, jonka rooli tässä tutkimuksessa on muuta aineistoa täydentävä. Analysoin aineiston etnologiselle tutkimukselle ominaisen kulttuurianalyysin avulla, jonka pohjalta muodostin neljä tulevaisuuskuvaavaa matkailusta arkeologisilla maastokohteilla sekä neljä tulevaisuusajattelijahahmoa. Teoreettisena viitekehysenä tutkimuksessa on toiminut tulevaisuusajattelun käsite, joka välittyy sekä rakentamistani matkailun tulevaisuuskuvista että luomistani tulevaisuusajattelijahahmoista. Lopputuloksena on kaleidoskooppimainen kuva matkailun tulevaisuuksista, jotka heijastelevat haastateltavieni näkemyksiä tuoden kuitenkin esille myös muun tehdyn tutkimuksen kautta matkailun tulevaisuuksiin liittyviä keskeisiä piirteitä. Tulevaisuusajattelijahahmot taas nostavat esille niitä tulevaisuusajatteluumme liittyviä piirteitä, jotka vaikuttavat siihen, miten käytännössä toimimme arjessa tehdessämme tulevaisuuteen vaikuttavia päätöksiä ja toimenpiteitä. Tässä osassa kokoan yhteen tutkimukseni keskeiset havainnot ja pohdin arkeologisen kulttuuriperintömme merkityksiä tulevaisuuden kannalta. Lisäksi pohdin tutkimukseni monitieteiseen tutkimusprosessiin liittyviä mahdollisuuksia ja rajoitteita: sitä, miten etnologinen kulttuurianalyysi soveltuu tulevaisuusorientoituneeseen tutkimusotteeseen.

Arkeologinen kulttuuriperintö ja matkailu

M: No koek sä, että muinaisjäännökset on semmonen asia, mikä on ihmisille tärkeä asia?

H: Sehän tuo konkreettisesti esille sen, mitä se muinaisuus on joskus ollu; ne esineet ja muinaisjäännökset. Mä uskon, et ihminen on vähä sellanenki, et jollei sille näytetä, ni ei usko, et niin on ollu. Sen takia niiden suojelu ja niiden ylläpitäminen on tärkeetä.¹⁰⁷²

Tutkimukseni on rakentunut kriittisessä kulttuuriperintötutkimuksessa esille tuodun auktorisoidun perintödiskurssin ja demokratisoituneen perintödiskurssin jän-

1072 TYKL/AUD/1025.

nitteelle. Etnologinen katse arkeologiseen kulttuuriperintöön nostaa esille erityisesti demokratisoituneen perintödiskurssin kokemuksellisia muotoja: arjen työtä matkailukohteissa ja siitä kumpuavia näkemyksiä tulevaisuudesta. Haastateltavani sanoin arkeologiset maastokohteet tarvitsevat kävijöitä, sillä kävijät tuovat mukanaan hyväksyttävyyden kohteen hoidolle ja tutkimukselle.¹⁰⁷³ Arkeologisilla maastokohteilla tehtävä hoitotyö ja matkailun infrastruktuurin ylläpitäminen, arkeologinen tutkimus ja sen popularisointi sekä kohteiden elävöittäminen ja tuotteistaminen pyrkivät kaikki omalta osaltaan paitsi mahdollistamaan matkailutoimintaa kohteilla, tuomaan ne myös osaksi paikallisten ihmisten arkiympäristöä ja kokemusmaailmaa.¹⁰⁷⁴

Nostin esille useita esimerkkitapauksia, joiden toiminnassa tiivistyy olennaisella tavalla matkailun tulevaisuuksiin liittyviä piirteitä. Esimerkkitapausten avulla saatoinkin löytää niitä olennaisia tekijöitä, jotka mahdollistavat pitkäjänteistä, kestävään kehitykseen perustuvaa matkailutyötä. Esimerkkitapaukset jäsenyivät muinaisjäännösten hoitotyön, kuntakontekstissa toimivien kohteiden, yksityisyrittäjyyden ja arkeologian harrastamisen kautta sekä joissakin kohteissa toiminnan päättymiseen liittyvien tekijöiden ympärille. Esille nousseita hyviä käytäntöjä ja tavoiteltavia toimintamalleja olivat tiivistetysti seuraavat asiat:

- matkailun kehittäminen ja muinaisjäännösten hoitaminen paikallislähtöisesti (kunnat, yritykset, yhdistykset ja yhteisöt, harrastajat ja vapaaehtoiset), samanaikaisesti myös viranomaisten ja kehittäjien läsnäolo ja vuorovaikutus paikallisyhteisöissä
- vapaaehtoistyön fasilitoinnin resurssointi ja vakuuttava viestintä työn vaikutuksista resursseista päättävälle taholle
- aito yhteistyö ja verkostoituminen alueen muiden toimijoiden kanssa, hyötyjen jakautuminen toiminnan jokaiselle osapuolelle
- kohteen perusinfrastruktuurin ylläpito ja parantaminen, kohteen oheispalvelut kunnossa
- matkailun liiketoimintaosaaminen ja kiinteät yhteydet muuhun elinkeinotoimintaan ja matkailun kehittäjäorganisaatioihin
- kohteen kiinnittyminen ajankohtaiseen arkeologiseen tutkimukseen ja arkeologiyhteisön tuki
- yhteistyö esihistorian elävöittäjien ja arkeologian harrastajien kanssa
- toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen asiakaslähtöisesti ja asiakkaiden sitouttaminen kohteen toimintaan
- osaava henkilökunta ja toimivat väylät sesonkityövoiman löytämiseen
- esihistorian elävöittämisen konkreettiset muodot, erityisesti muinaistekniikat ja kokeileva oppiminen, matkailuelämyksen rakentamisessa
- monipuolisuus toiminnan muodoissa, tuotteistamista kohderyhmät huomioiden, kohteisiin soveltuu usein myös tapahtumatuotantoa

1073 TYKL/AUD/1044.

1074 Ks. myös Vilkkunen 2018, 102. Arkeologisten kohteiden kehitys kuvastaa myös yleisemmällä tasolla museoiden muutosta esinekeskeisyydestä ilmiökeskeisyyteen ja yhteisökeskeisyyteen.

- suunnitelmallinen markkinointi ja viestintä eri sidosryhmille, huomioitava myös uudet teknologiat

Edellä luetellut hyvät käytännöt ja toimintamallit arkeologisten maastokohteiden yhteydessä kattavat paitsi kohteeseen liittyvän organisatorisen työn myös sen, millä tavoin arkeologisissa maastokohteissa rakennetaan ja tuotetaan matkailuelämyksiä. Menestyvillä kohteilla on selkeästi määritellyt kohderyhmät, joiden kautta niille on muodostunut säännöllinen ja ennakoitavissa oleva vuodenkierto erilaisine kävijäryhmineen. Pitkäjänteinen toiminnan kehittäminen, vakaa taustaorganisaatio ja toimijoiden aito innostus arkeologian ja esihistorian elävöittämiseen ovat niitä tekijöitä, jotka ovat tuottaneet jatkuvuutta työhön ja ajan kuluessa myös taloudellisesti riittävän kannattavuuden.

Monissa esimerkkitapauksissa oli huomattavissa se, miten paikalliset toimijat ovat mahdollistaneet pitkäjänteisen kehittämisen. Erityisesti kuntaorganisaatioiden tuki taustalla on ollut merkityksellinen. Kuntaliitosten luomat tilanteet ovat nostaneet esille kohteiden ylläpitoon ja toimintakykyyn liittyvän haurauden: Suomenselän kivikausikeskus RIRA siitä varoittavimpana esimerkkinä. Myös Halikon Rikalanmäellä kuntaliitoksen koettiin vaikuttaneen siihen, että esihistoriamatkailun kehittämistyö oli haastatteluajankohdan aikoihin toistaiseksi päättynyt. Liedon Nautelankoskella ja Euran Nauravan lohikäärmeen tapauksissa kunnan rooli on taas ollut verrattain positiivinen, vakaan kehittämistyön mahdollistajan rooli. Yli-Iin Kierikkikeskuksen tapauksessa haastatteluajankohdan aikoihin kuntaliitoksen vaikutuksia ei vielä tunnettu, mutta resurssien menettämisen uhka oli läsnä konkreettisesti. Myös Laitilan Untamalan arkeologisen opastuskeskuksen esimerkissä voi havaita sen, että paikallisten toimijoiden, kuten Laitilan kunnan, panostukseen opastuskeskuksen toiminnassa ei oltu kiinnitetty riittävästi huomiota.

Esimerkkitapaukset osoittavat myös sen, että esihistoriamatkailun kehittäminen tai ylipäätään arkeologian popularisointi riippuu pitkälti siitä, onko asiasta aidosti kiinnostunut henkilö sopivassa päättävässä asemassa sitä kehittämässä ja esille tuomassa. Usein onnistuneen toiminnan esimerkit kiteytyivät yhteen, toimeliaaseen ja aikaansaavaan, innostusta pursuilevaan henkilöön, joka pystyy luomaan vähilläkin resursseilla uutta ideoivan ja toteuttavan tekemisen ilmapiirin. Nämä toimet, mutta vaatimattomat henkilöt ajattelivat haastatteluissa, että uusia tekijöitä alalle löytyy kyllä myös tulevaisuudessa. Mutta onko näin? Aineistostani löytyy myös esimerkkejä, joissa hyvin organisoidun toiminnan taustalla käydään jatkuvaa kädenvääntöä resursseista ja toiminnan jatkuvuudesta. Kun päättäväisen vaikuttajan -hahmoprofiilin omaava henkilö siirtyy eläkkeelle tai toisiin tehtäviin, saattaa vaarana olla, ettei jatkaa arkeologian elävöittämis- ja popularisointityölle ole.

Tiivistin matkailun mahdolliset tulevaisuudet arkeologisilla maastokohteilla neljään tulevaisuuskuvaan. ”Pieni on kaunista” -tulevaisuuskuvasssa nostin esille arkeologisen kulttuuriperinnön merkityksen hyvän arkiympäristön lähteenä ja lähimatkailun

resurssina. Tässä tulevaisuuskuvassa arkeologiset maastokohteet ja niiden ympärille rakennetut palvelut nähdään ”kotiseututuotteena”, joka on muotoiltu erityisesti paikallisten asukkaiden lähtökohdista ja heitä varten. ”Yhdistetään ne vähäiset resurssit!” -tulevaisuuskuvan kautta tarkastelin toiminnan ammattimaistumista matkailun näkökulmasta. Keskittämisen ja suunnitelmallisen koordinoinnin sekä yhteistyön avulla arkeologiset maastokohteet saattaisivat saavuttaa aikaisempaa suurempia kävijämääriä sekä muotoutua osaksi muuta matkailutoimintaa. Tässä tulevaisuuskuvassa havainnoitiin myös kokonaisvaltaisen matkailuelämyksen tuottamiseen liittyviä tekijöitä. ”Kyllä se viiminen sammuttaa valot, ni näyttää tällä hetkellä todennäkösemmältä” -tulevaisuuskuvassa toin esille tulevaisuuden uhkakuvia muinaisjäännösten hoidon heikkenemisestä resurssien niukkenemiseen ja osaamisen ohenemiseen. Tämä tulevaisuuskuva nosti esille myös arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvät arvot ja niiden merkityksen yhteiskunnassamme. ”Netissä räplääjät ja digivastaiset” -tulevaisuuskuvan avulla käsitelin uuden teknologian mahdollisuuksia esihistorian elävöittämisessä sekä tiedon välittämisessä. Tässä tulevaisuuskuvassa pohdittiin myös teknologiavastaisuutta: sitä, miten teknologia voidaan kokea tulevaisuuden uhkana.

Haastateltavieni mukaan kiinnostus arkeologiaa ja esihistoriaa kohtaan tulee kasvamaan entisestään tulevaisuudessa. Arkeologian koetaan tarjoavan aikaan sitoutuvia merkityksellisyyden kokemuksia. Menneisyyden tuntemus tai siihen tutustuminen voivat erään haastateltavani mukaan luoda turvallisuuden tunnetta epävarmaan ja juurettomaan nykyaikaan. Arkeologinen kulttuuriperintö voidaankin nähdä lohduttavana, nykyhetken ongelmia mittasuhteisiin asettavana ilmiönä.

Ei tunnu niin irralliselta. [--] Ei oo sitä semmost kotiseutuu, mut on kuitenkin isompi kehys, mihin kuuluu kiinteesti. En mä sit tiedä, et oonko mä sit aino, joka mieltii tämmösiä. Joskus mä aattelen, et oonko mä ihan pökö. [--] Ihmiset ei oo niin epätoivosii jotenki, ku tuntuu, että no tää aika on vähän vaativa, ni antaa vähän perspektiivii sille, et ongelmat ja systeemit on ollu vähän niin ku koko maailman sivu samat. Ne vaan näyttäytyy meille nyt eri lailla.¹⁰⁷⁵

Aitous ja autenttisuus nousivat haastatteluissa esille erityisesti objektiivisen autenttisuuden käsitteen kautta ja kestävän kehityksen tematiikkaan sitoutuen. ”Perinnettä ei voi teeskennellä” oli viesti, joka välittyi monien haastattelujen kautta.¹⁰⁷⁶ Kiinnittyminen aidosti paikallisiin perinteisiin ja tutkittuun tietoon olivat niitä asioita, joiden toivottiin olevan läsnä myös arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvässä elävöittämisessä ja matkailutyössä tulevaisuudessa. Kulttuurisesti kestävimmäksi toiminnan muodoksi nähtiin pitkäjänteinen ja sisällöllisesti laadukas esihistorian elävöittäminen. Tähän liitettiin myös arkeologisen perustutkimuksen turvaaminen, sillä matkailualalla vaadittua jatkuvaa uudistumista ei haastateltavieni mukaan voida laadukkaasti toteuttaa ilman jatkuvasti päivittyvää, uutta arkeologista tutkimustietoa.

1075 TYKL/AUD/1037.

1076 Esim. TYKL/AUD/1020; TYKL/AUD/1027. Arkeologisen kulttuuriperinnön ja matkailun suhteesta sekä autenttisuuden liittyvistä erilaisista käsityksistä arkeologien ja matkailun kehittäjien välillä, ks. Robb 1998.

Arkeologiseen kulttuuriperintöön ja sen elävöittämiseen liitettiin haastattelussa vahva tulevaisuusulottuvuus. Ajateltiin, että arkeologinen kulttuuriperintömme voi toimia erityisesti nykyhetken voimavarana tuoden arkiympäristöömme ajallista syvyyttä ja kerroksellisuutta.¹⁰⁷⁷ Arkeologisen kulttuuriperinnön vaikuttavuus nähdään siis siihen liitettyjen, ajassa muuttuvien merkitysten kautta. Matkailukäytössä arkeologisen kulttuuriperinnön toivotaan välittävän näitä merkityksiä. Näin arkeologisen kulttuuriperinnön matkailullinen hyödyntäminen liittyy matkailijoiden itsensä kehittämisen tarpeeseen, haluan oppia uutta ja hankkia merkitykselliseltä tuntuvia kokemuksia elämäänsä.

Kokemuksen ja tulevaisuudenuskon suhteesta

Meille on tyypillistä, että ennakoimme tulevaa pitkälti vanhoihin kokemuksiimme pohjaten, jolloin nykyisyydessä havaittavissa olevat signaalit tulevasta välittyvät meille oman kokemusmaailmamme kautta.¹⁰⁷⁸ Tämän takia tulevaisuusprosessit koetaan tutkimuksellisesti haastaviksi: on aina varsin vaikeaa irtautua kuvittelemaan uusia ja erilaisia tulevaisuuksia, sillä olemme niin kiinnittyneitä nykyhetkeen.¹⁰⁷⁹ Tulevaisuudentutkija Jim Datorin mukaan kuitenkin juuri nykyhetkestä radikaaleimmin erottuvat tulevaisuuskuvat saattavat osoittautua merkityksellisimmiksi tulevaisuustyöskentelyn kannalta.¹⁰⁸⁰ Tutkimusaineistoni on osoittanut, miten kokemuksemme todella muovaavat tulevaisuusajatteluumme. Kokemuksemme sekä se, miten niitä tulkitsemme vaikuttavat siihen, miten ajattelemme tulevaisuutta ja millaisia vaihtoehtoja lähdemme kuvittelemaan. Tulevaisuusajattelijoina haastateltavani olivat yksilöllisiä ja luovia. Monet kertoivat haastattelussa myös arvoistaan, joiden kokivat vaikuttavan heidän tulevaisuusajatteluunsa. Kenttätöiden perusteella voidaan myös todeta, että monipuolinen ja luova, nykyhetkestä irrottautuva tulevaisuusajattelu vaatii yleensä jonkinlaista tukea siltä prosessilta, jossa tulevaisuutta kuvitellaan ja sanoitetaan. Tässä tutkimuksessa rakensin kulttuurianalyysin avulla haastatteluaineistosta neljä tulevaisuusajattelijahahmoa. Nämä tulevaisuusajattelijahahmot ovat lähes arkkityyppisiä kertoen tulevaisuusajattelumme piirteistä mutta myös tavoistamme työskennellä osana työyhteisöä.

Realistisen kehittäjä-toteuttajan tulevaisuusajattelu suuntautuu lähitulevaisuuteen, muutaman vuoden päähän. Hän kokee voivansa vaikuttaa tulevaisuuteen omalla toiminnallaan. Realistinen kehittäjä-toteuttaja on sosiaalisesti taitava verkostoituja, ja hän on hyvä yhteistyökumppani. Hän näkee ongelmat ratkaistavina haasteina, mutta ei toisaalta tuhlaa aikaansa toivottomilta vaikuttaviin tehtäviin. Realistinen kehittäjä-toteuttaja haluaa saada aikaiseksi näkyviä tuloksia ja hän saattaa turhautua huo-

1077 Esim. TYKL/AUD/1034.

1078 Esim. Poli 2010.

1079 Balcom Raleigh, Pouru, Leino-Richert, Parkkinen & Wilenius 2018, 9.

1080 Dator 1995.

nosta organisoinnista ja suunnittele mattomuudesta. Realistinen kehittäjä-toteuttaja suhtautuu optimistisesti ja luottavaisesti tulevaisuuteen, mutta ei mieluummin lähde kuvittelemaan kaukaisiksi kokemiaan tulevaisuuksia.

Visionäärinen kuvittelija omaa luovaa tulevaisuusajattelua. Hänen on luontevaa kuvitella asioita pitkälle tulevaisuuteen. Visionäärinen kuvittelija innostuu ja uppoutuu intohimoisesti johonkin asiaan. Visionäärisen kuvittelijan elämänarvot kietoutuvat osaksi hänen edustamaansa tulevaisuusajattelua. Hän työskentelee arvojensa mukaisesti ja pyrkii aktiivisesti muovaamaan tulevaisuutta teoillaan. Visionäärinen kuvittelija työskentelee äärimmäisen sinnikkäästi, mikäli hän kokee työnsä mielekkääksi ja merkitykselliseksi.

Päätäväisen vaikuttajan tulevaisuusajattelua kuvaa ylisukupolvisuus ja strateginen ajattelu. Päätäväinen vaikuttaja edustaa selkeimmin systeemiajattelua ja hän osaa tunnistaa ne tilanteet, jolloin päätöksiä tehdään. Päätäväinen vaikuttaja osaa muotoilla useita vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja näille tulevaisuuksille myös konkreettisia toimintamalleja. Hän on aktiivinen tulevaisuuden tekijä, päätäväinen argumentoija ja hyvä keskustelija. Päätäväinen vaikuttaja saattaa kuitenkin jatkuvien vastoinkäymisten takia väsyä ja kyynistyä, vaikka onkin perusluonteeltaan optimisti.

Pessimistinen murehtija-jarruttelija edustaa hahmoista tulevaisuuspessimismia, joka on syntynyt hahmolle ikävien kokemusten seurauksena. Pessimistinen murehtija-jarruttelija suhtautuu passiivisesti tulevaisuuteen, sillä kokee, ettei tulevaisuuteen pysty vaikuttamaan, vaikka haluaisi. Hän kiinnittää huomiota laajoihin ja kompleksisiin ilmiöihin, kuten esimerkiksi toimintakulttuureihin, ja kokee, ettei asioille ole mitään tehtävissä, vaikka tulevaisuus näyttäisi lohduttomalta. Pessimistisen murehtija-jarruttelijan on vaikeaa pitää mieltä avoimena mahdollisille tulevaisuuksille, sillä hänen ajatuksensa suuntautuvat enemmän menneeseen. Tulevaisuuspessimismia vahvistaa se, ettei koe tulleensa kuulluksi ja ymmärretyksi. Pettymyksen kokemukset ja turhautuminen aiheuttavat kyynistymistä. Myös muutokset pessimistinen murehtija-jarruttelija näkee helpommin uhkien kautta.

Haastateltavani arvostavat pysyvyyttä, jatkuvuutta ja ennakoitavuutta, minkä he kokivat vahvistavan tulevaisuudenuskoa. Matkailun kehittäminen arkeologisella maastokohteella on esimerkkitapausten perusteella vaatinut tuekseen jonkin pysyvän ja vahvan organisaation, joka on mahdollistanut pitkäjänteisen toiminnan kehittämisen. Haastateltavani kiinnittivätkin huomiota jatkuvuutta edustaviin toimijoihin, kuten esimerkiksi valtio- ja kuntasektoriin, museo- ja koululaitokseen. Näiden toimijoiden avulla nähtiin arkeologisen kulttuuriperinnön tulevan parhaiten turvatuksi, minkä lisäksi sitä voidaan niiden kautta tuoda myös esille.

Varsinaisen matkailutoiminnan kehittäminen nähtiin kuitenkin (pien)yritysten tehtäväksi, joiden koettiin pystyvän parhaiten tarjoamaan uudistuvia palveluita matkailijoille myös tulevaisuudessa. Erilaisten toimijoiden, erityisesti arkeologian ja matkailualan ammattilaisten, yhteen saattamista ja keskusteluyhteyden synnyttämistä pidettiin ensiarvoisen tärkeänä asiana. Kaivattiin myös tuottajaporraa, joka pystyisi

tarttumaan kohteiden tuotteistamisen ja kaupallistamisen haasteisiin. Uuden teknologian nähtiin tuovan uusia mahdollisuuksia esihistorian elävöittämiseen ja tarjoavan myös uusia väyliä markkinointiin ja kommunikointiin yleisön kanssa.

Kyllä mä toivoisin, että se [matkailu] vois sillonki [vuonna 2050] vielä olla sellasta ihan, et käytäs niissä fyysisissä kohteissa, että se olis edelleen mahdollista, että siitä olis huolehdittu siitä ympäristöstä niin, että se kestäis sen. Että sinne pääsis myös todellisesti paikan päälle.¹⁰⁸¹

Tulevaisuuden toiveet ja haaveet olivat suurella osalla haastateltavistani lopulta varsin maltillisia. Toiveet keskittyivät resurssien säilymiseen ja muinaisjäännösten hoidon turvaamiseen tulevaisuudessa. Näiden tekijöiden koettiin myös tulevaisuudessa mahdollistavan kestäväällä tavalla tuotettua matkailutoimintaa. Luottamus arkeologisiin maastokohteisiin, niiden kiinnostavuuteen ja voimaan herätellä mielikuviutusta, oli voimakkaasti läsnä siinä tulevaisuusajattelussa, jota haastateltavani edustivat. Matkailun mahdollistamista kohteilla pidettiin pääsääntöisesti positiivisena, sillä sen koettiin lisäävän myönteistä suojelutahtoa arkeologista kulttuuriperintöä kohtaan. Voidaan myös sanoa, että monet esille tulleista kohteista edustavat tietyllä tavoin matkailualan edelläkävijyyttä nostaen esille toiminnan monimuotoisuutta ja paikallisiin toimijoihin sitoutuvaa, lähiympäristössään aidossa vuorovaikutuksessa olevaa toimintaa.

Tulevaisuuden tekijät

Mielikuvamme tulevaisuudesta vaikuttavat nykyisyyteen. Ennakoimme, suunnittelemme ja spekuloidemme jatkuvasti tulevaisuutta arkielämässämme.¹⁰⁸² Toiveemme, unelmamme ja pelkomme kohdistuvat tulevaan. Luova tulevaisuusajattelumme vaikuttaa siis meihin nykyhetkessä, tulevaisuus vaikuttaa meihin. Tulevaisuudentutkija Richard Sandford on nostanut esille elettyjen tulevaisuuksien käsitteen (engl. *lived futures*), jonka avulla voidaan pureutua ”tiheään nykyhetkeen” niiden toimijoiden parissa, joille tietyn ilmiön tulevaisuus on erityisen merkityksellinen.¹⁰⁸³ Tämän tutkimuksen aineisto edustaa juuri tällaisia elettyjä tulevaisuuksia, joissa arkeologisten maastokohteiden matkailukentän tiheään nykyhetkeen perehtymällä voidaan hahmottaa elettyjen tulevaisuuksien eri tasoja. Ne tulevaisuuskuvat, jotka tässä tutkimuksessa on muotoiltu, edustavat juuri tällaista yhteisöistä itsestään kumpuavaa tulevaisuusajattelua. Sandfordin elettyjen tulevaisuuksien käsitteen kautta keskiöön nousevat tutkimukseen osallistuneiden arvot: ne asiat, joita pidetään merkityksellisinä, joiden halutaan kulkevan mukana tulevaisuuteen.

1081 TYKL/AUD/1050.

1082 Ks. Bryant & Knight 2020.

1083 Sandford 2019.

Tutkimukseni edustaa monitieteistä, tulevaisuusorientoitunutta etnologista tutkimusta. Tulevaisuudentutkimuksen ja antropologian kiinnostuksen kohteet ovat kietoutuneet yhteen jo 1970-luvulta lähtien.¹⁰⁸⁴ Etnografinen tulevaisuudentutkimus taas tunnistettiin kansainvälisesti jo 1980-luvulla.¹⁰⁸⁵ Kulttuuriperintökentälle tulevaisuusorientoitunut keskustelu on löytänyt tiensä vasta aivan viime vuosina.¹⁰⁸⁶ Menetelmällisesti tutkimukseni operoi sekä perinteisen, etnografisen haastattelututkimuksen että tulevaisuudentutkimusta edustavan Delfoi-kyselytutkimuksen parissa. Etnologinen kulttuurianalyysi osoitti tässä tutkimuksessa joustavuutensa ja muovautumiskykynsä, sillä sen avulla onnistuin löytämään monipuolisesta ja laajasta aineistosta ne olennaiset asiat, joiden avulla muotoilin tutkimuksen tulevaisuuskuvat ja tulevaisuusajattelijahahmot. Kulttuurianalyttinen tutkimustapa voisikin paitsi avata tulevaisuusprosesseissa luotuja aineistoja, auttaa jäsentämään myös itse prosesseja, joista usein jää jäljelle ainoastaan raportoidut lopputulokset.

Tällä hetkellä tulevaisuudentutkimuksen kentälle on noussut antisipaation käsitteeseen sitoutunutta tulevaisuudentutkimusta, jossa tulevaisuutta tarkastellaan ihmisten nykyhetken käsityksistä, ideoista ja unelmista käsin.¹⁰⁸⁷ Antisipatorinen tulevaisuudentutkimus lähestyy antropologien Rebecca Bryantin ja Daniel M. Knightin esittelemiä antropologisia tulevaisuusorientaatioita.¹⁰⁸⁸ Näistä orientaatioista nostan esille tässä loppuluvussa toivon.

Mä toivoisin sitä sillai, että me oltas pystytty tästä omasta pohjosesta ympäristöstämme rakentamaan sellainen kestävästi toimiva kokonaisuus, jossa muualta tulevat voisivat oikeesti nauttia siitä, mitä meillä on, mutta mitä heillä ei välttämättä siäl ole enää, ja sillai, että se esihistoria ei olis oma klönttinsä, irrallinen juttu, vaan että se olis osa meidän menneisyydestä kertovaa tarinaa.¹⁰⁸⁹

Toivo on tulevaisuuteen liittyvässä tulevaisuusajattelussa sellainen, joka ajallisesti limittyy nykyisyyden ja tulevaisuuden välille. Toivo on tulevaisuudellinen hetki, joka on läsnä vielä silloinkin, kun kokemuksemme tuottavat tulevaisuuspessimismää. Toivo on läsnä kuvittelussa, haaveilussa ja uneksimisessa. Haastateltavani osoittivat, että vaikeistakin kokemuksista tai pessimistisistä tulevaisuuden näkymistä huolimatta toivo oli läsnä tulevaisuusajattelussa. Yllä oleva lainaus kuvastaa tulevaisuuteen suhtautuvaa toiveikkautta, haavetta, jossa on sanoitettu niitä arvoja, joita haastateltavani

1084 Riner 1987, 314.

1085 Riner 1987, 318.

1086 Esimerkiksi arkeologit Cornelius Holtorf ja Anders Högberg ovat vaatineet kulttuuriperintösektorin strategisen työn osaksi eri tulevaisuuden aikajänteiden huomioonottamista. Kokoelmatyötä tulisi esimerkiksi hahmottaa eri aikajänteillä, jopa kymmenen sukupolven päähän. Samalla tavoin akateemisessa tutkimuksessa tulisi heidän mukaansa huomioida entistä voimakkaammin kulttuuriperinnön vaikutukset ihmisten tulevaisuustietoisuuteen ja toisaalta ihmisten tulevaisuustietoisuuden vaikutukset kulttuuriperintöön (Holtorf & Högberg 2015, 520–521; ks. myös Höberg, Holtorf, May & Wollentz 2017). Myös historioitsija François Hartog on nostanut esille huomion, miten kulttuuriperintötyöstä nykyisin välittyvät menneisyyden monimuotoiset tulkinnat, kun taas tulevaisuuden käsitteleminen on typistynyt nykyisyyden peilinä toimimiseen (Hartog 2005).

1087 Poli 2010; Poli 2011.

1088 Bryant & Knight 2020.

1089 TYKL/AUD/1035.

pitää tärkeänä. Nämä toivon ilmaukset ovat pilkahduksia tulevaisuuden tekemisen suuntaan, sillä toivolla on aina myös suuntansa.

Meistä jokainen ottaa omassa työssään jatkuvasti erilaisia rooleja: toimimme poisvalitsijana ja uudelleenjärjestäjänä, vastuullisena vaikuttajana ja sinnikkäänä säilyttäjänä, havahduttajana ja elämystenluojana. Voimme yleensä vaikuttaa siihen, missä roolissa toimimme tai joskus rooli asetetaan yllemme. Joka tapauksessa olennaista on tunnistaa se, millä tavoin roolimme vaikuttaa tulevaisuuteen, millaista tulevaisuutta teoillamme ja valinnoillamme teemme. Tämä tutkimus on antanut suuntaviivoja ja arkeologisille maastokohteille suuntautuvasta matkailun tulevaisuudesta ja siihen liittyvästä tulevaisuuden tekemisestä. Tässä työssä hahmoteltua tulevaisuusajattelua voi kuitenkin soveltaa mitä moninaisimpiin tilanteisiin ja toimintaympäristöihin. Niin menneisyys kuin tulevaisuuskin ovat läsnä nykyhetkessä. Nykyhetkessä teemme valintoja tulevaisuutemme suhteen. Jokainen hetki on jo siis osin tulevaa. Tähän tulevaisuuden ituun voimme teoillamme vaikuttaa. Otatko siis yllesi realistisen kehittäjä-toteuttajan, visionäärisen kuvittelijan, päättäväisen vaikuttajan vai pessimistisen murehtija-jarruttelijan roolin? Sen päätöksen voit tehdä jo tänään.

Tätä kirjoittaessa Amazonin sademetsät ovat palaneet voimakkaammin kuin koskaan ennen, napajäätiköt sulavat, merenpinta nousee ja äärimmäiset luonnonilmiöt yleistyvät. Tieto yhä nopeammin lähestyvistä ihmisistä ja muuta eliökuntaa uhkaavasta ympäristökatastrofista ahdistaa ja hämmentää länsimaista kuluttajaa. Yksilölliset valinnat matkailussa, erityisesti tekemättä jättämiset, kuten lentämisestä kieltäytyminen, ovat tapoja vaikuttaa paitsi ympäristöön, myös toisten ihmisten asenteisiin.¹⁰⁹⁰ Monet meistä kokevat tärkeäksi ottaa kantaa ja vaikuttaa yhteiskuntaan arkisilla valinnoilla, jotka liittyvät erityisesti kuluttamiseen. Onkin selvää, että matkailu ilmiönä tulee tulevaisuudessa kohtamaan yhä voimakkaammin uudelleenmäärittelyn tarvetta.

Tätä viimeistä lukua kirjoittaessani olen eristäytynyt perheeni kanssa koronaviruksen takia kotioloihin: koko arkemme on muuttunut ja tulevaisuus näyttää sumuisemmalta kuin aikaisemmin. Käytin aiemmin tässä tutkimuksessa termiä merkitystalouden kuvaamaan tulevaisuuden kulutustottumuksia, mutta voidaan hyvällä syyllä kysyä, ollaanko jo siirtymässä kohti selviytymistaloutta – taloudenmuotoa, jossa kyse on konkreettisesti ihmiskunnan tulevaisuudesta, kyvystä selviytyä ja ratkaista ihmis- ja eliökuntaa, koko elonkirjoamme, uhkaavia kompleksisia ongelmia. Selviytymisen kontekstissa arkeologinen tutkimus ja muinaisjäännökset kantavat sisällään jälleen uusia tulkintoja, ihmiskunnan kykyä elää kestäväällä tavalla suhteessa ympäristöönsä ja kykyyn sopeutua muutoksiin sekä yhteisöjen että ympäristön kannalta. Myös selviytymiseen keskittyvässä yhteiskunnassa on läsnä tulevaisuuden toivo.

Tekemistäni haastatteluista välittyi kuva, että arkeologisen kulttuuriperinnön parissa niin matkailualalla kuin kulttuuriperintötyössäkin olevat ihmiset kokevat syvää merkityksellisyyttä työstään. Eräs haastateltavistani pohti edustamansa museoprofession kautta arkeologisen kulttuuriperinnön esille nostamisen merkityksiä:

1090 Tekemättä jättämisen filosofisista periaatteista, Kärki 2019.

Kyl varmaan semmone isompi ajatus, mikä siin on, on se, et lapset sais, nuoret sais semmosta vahvuutta omaan identiteettiinsä, ja semmosen ymmärryksen siit, et me ei oikeesti olla ku pieni hetki täs, ja kaikki mitä me nyt on, perustuu siihe, mitä aikaisemmin on tehty. Ja sit koitettas ajatella sinne tulevaisuuteen päin myös, et pystyttäis muistamaan taaksepäin ja muistamaan eteenpäin periaatteessa.¹⁰⁹¹

Tästä haastattelulainauksesta välittyy työn merkityksellisyyden kokemus sekä ne erilaiset aikatasot, joilla arkeologisen kulttuuriperinnön parissa toimitaan. Toimiminen arkeologisen kulttuuriperinnön parissa näyttäytyy näin paitsi pyrkimyksenä ymmärtää menneisyyttä, myös aktiivisena identiteettityönä nykyhetkessä sekä tahtona ja kykynä vaikuttaa tulevaisuuteen. Tulevaisuuden tekijyys rakentuu tässä kontekstissa kyvystä tuoda esille ja välittää havaintoja ajasta, ajan kulusta ja siitä, miten voimme ottaa huomioon ja muokata tulevaa.

1091 TYKL/AUD/1020.

LÄHTEET

Arkistoitu tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto on tallennettu Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon.

Kansatieteen oppiaineen TYKL-kokoelma: TYKL/AUD/1020–1054.

Haastattelut

TYKL/AUD/1020

Nainen, s. 1950-luvulla. Museonjohtaja, filosofian maisteri (arkeologia).

TYKL/AUD/1021

Mies, s. 1960-luvulla. Tutkinnosta vastaava opettaja opistotasolla, artesaani.

TYKL/AUD/1022

Nainen, s. 1950-luvulla. Intendentti, filosofian kandidaatti (arkeologia).

TYKL/AUD/1023

Nainen, s. 1950-luvulla. Yliopiston lehtori, filosofian lisensiaatti (arkeologia).

TYKL/AUD/1024

Nainen, s. 1970-luvulla. Suunnitteluinsinööri, insinöörialan AMK.

TYKL/AUD/1025

Nainen, s. 1970-luvulla. Museonjohtaja, filosofian maisteri (arkeologia).

TYKL/AUD/1026

Mies, s. 1970-luvulla. Osastonjohtaja, filosofian maisteri (arkeologia) ja medianomi AMK.

TYKL/AUD/1027

Mies, s. 1950-luvulla. Kulttuurisihteeri, filosofian maisteri (kansatiede).

TYKL/AUD/1028

Nainen, s. 1960-luvulla. Maakuntamuseon arkeologi, filosofian maisteri (arkeologia).

TYKL/AUD/1029

Nainen, ei syntymäaikatietoja. Eläkkeellä, arkeologian harrastaja.

TYKL/AUD/1030

Nainen s. 1940-luvulla. Eläkkeellä, matkailuopas.

TYKL/AUD/1031

Mies s. 1950-luvulla. Valtion organisaatiossa osaston johtaja, filosofian maisteri (historia).

TYKL/AUD/1032

Nainen s. 1960-luvulla. Freelance-arkeologi, filosofian maisteri (arkeologia).

TYKL/AUD/1033

Nainen s. 1960-luvulla. Erikoissuunnittelija, filosofian maisteri (arkeologia).

TYKL/AUD/1034

Nainen s. 1960-luvulla. Erikoistutkija, filosofian lisensiaatti (arkeologia).

TYKL/AUD/1035

Nainen s. 1960-luvulla. Kehittämispäällikkö (matkailu), filosofian maisteri (kansatiede).

TYKL/AUD/1036

Nainen s. 1970-luvulla. Viestintäsuunnittelija, filosofian maisteri (kansatiede), tiedottajan tutkinto.

TYKL/AUD/1037

Nainen s. 1950-luvulla. Hankeassistentti, paikallisopas.

TYKL/AUD/1038
Nainen s. 1970-luvulla. Freelancer, graafinen suunnittelija, arkeologian harrastaja.
TYKL/AUD/1039
Nainen s. 1960-luvulla. Kulttuuritoimen johtaja, filosofian maisteri (arkeologia).
TYKL/AUD/1040
Nainen s. 1960-luvulla. Lehtori (AMK), kauppatieteiden maisteri.
TYKL/AUD/1041
Nainen s. 1970-luvulla. Yrittäjä, artesaani, merkonomi.
TYKL/AUD/1042
Mies s. 1940-luvulla. Elokuvaohjaaja, tuottaja.
TYKL/AUD/1043
Nainen s. 1960-luvulla. Projektivastaava, filosofian maisteri (arkeologia).
TYKL/AUD/1044
Nainen s. 1960-luvulla. Erikoissuunnittelija, filosofian maisteri (historia).
TYKL/AUD/1045
Nainen s. 1960-luvulla. Kulttuuriympäristöyksikön päällikkö, filosofian maisteri (arkeologia).
TYKL/AUD/1046
Mies s. 1960-luvulla. Yrittäjä, filosofian tohtori (arkeologia), filosofian lisensiaatti (Suomen historia).
TYKL/AUD/1047
Nainen s. 1950-luvulla. Suojeluviranomainen, filosofian maisteri (arkeologia).
TYKL/AUD/1048
Nainen s. 1960-luvulla, toiminnanjohtaja, filosofian maisteri (puheviestintä).
TYKL/AUD/1049
Nainen s. 1960-luvulla. Kulttuuritoimenjohtaja, filosofian tohtori (kansatiede).
TYKL/AUD/1050
Nainen s. 1950-luvulla. Matkailualan yrittäjä, HSO-sihteeri.
TYKL/AUD/1051
Mies, s. 1950-luvulla. Eläkeläinen, arkeologian harrastaja.
TYKL/AUD/1052
Nainen, s. 1970-luvulla. Tietokirjailija, filosofian maisteri (kulttuuriantropologia).
TYKL/AUD/1053
Mies, s. 1970-luvulla. Matkailualan yrittäjä, kauppatieteiden maisteri (kansantaloustiede).
TYKL/AUD/1054
Mies s. 1940-luvulla. Tietojenkäsittelyn opettaja, filosofian kandidaatti (matematiikka).

TYKL/SPA/1205:

Tulevaisuuspyörä-piirroks, 28 kpl.

eDelfoi-kysely, koonti kyselystä 157 sivua. Kyselyyn vastasi 40 henkilöä. Siihen kutsuttiin edellä mainittujen haastateltavien lisäksi viisi henkilöä täydentämään paneelia:

- taiteesta ja kulttuurista kiinnostunut eläkeläinen
- pelipedagogiikkaan erikoistunut yrittäjä
- matkailututkija
- matkailun kehittäjä
- matkailun opettaja

”Historialliset kohteet tulevaisuuden matkailussa” -tulevaisuustyöpaja 11.2.2016, Turun yliopisto.

Työpajan koonti, yhdeksän sivua. Työpajan vetäjät: Maija Mäki, Jussi Lehtonen ja Kirsi Sonck-Rautio. Osallistujina 11 opiskelijaa (pääaineina markkinointi 7 henkilöä, kansainvälinen liiketoiminta 2 henkilöä, talousmaantiede 1 henkilö, ranskan kieli ja kirjallisuus 1 henkilö).

Lounais-Suomen esihistoriamatkailuyhdistys Louhi ry:n arkisto, Turun yliopisto:

Kohteita esihistoriamatkailijalle Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa -esite. Turun yliopisto, Turku 1999.

Mäntylä, Sari 2000. *Lounais-Suomen esihistoriamatkailun kohderekisteri. Selvitys projektin toiminnasta 1997–1999*. Allekirjoitettu 10.1.2000.

Tutkimuksessa käytetyt valokuvat ovat tekijän hallussa, ellei toisin ole mainittu. Kuvaaja on mainittu suoraan kuvan yhteydessä.

Tulevaisuuskuvat ja tulevaisuusajattelijahahmot on piirtänyt Jaana Saarikoski, 2020. Alkuperäiset kuvat ovat piirtäjän hallussa.

Internet-lähteet

Adoptoi monumentti -sivusto, <https://adoptoimonumentti.fi/> [14.10.2019].

Aineeton kulttuuriperintö, Sopimus Suomessa, <https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/sopimus-suomessa> [7.3.2020].

Alueelliset vastuumuseot, niiden tehtävät ja toimialueet, <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/kulttuuriymparistopalvelut-tehtavat-ja-yhteistyö/alueelliset-vastuumuseot-niiden-tehtavat-ja-toimialueet> [7.3.2020].

Ango ry, www.arkeoango.net [3.7.2019].

Archeon museopuisto, <https://www.archeon.nl/en/home.html> [14.3.2020].

Esihistorian Eura -esite, http://www.eura.fi/esihistoria/esihistorian_eura_netti.pdf [11.3.2020].

Euroopan neuvoston kulttuuriperintösopimukset, <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/euroopan-neuvosto-ja-kulttuuriperinto> [16.9.2020].

EXARC, arkeologisten ulkoilmamuseoiden järjestö, jäsenorganisaatiot, <https://exarc.net/members/venues> [14.3.2020].

Helsingin Uutiset 24.4.2019, Vallisaari saa uuden tapahtuman myötä 300 000 kävijää – saaren luonto aiotaan turvata uudella luonnonsuojelualueella, <https://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/764363-vallisaari-saa-uuden-tapahtuman-myota-300-000-kavijaa-saaren-luonto-aiotaan-turvata> [25.9.2019].

Inarilainen matkailuyritys lopettaa turistien viemisen Ukonsaarelle, <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006293380.html> [10.3.2020].

Jatuli ry, <http://yhdistykset.ekarjala.fi/jatuli/index.html> [3.7.2019].

Julistus arkeologisen perinnön suojelusta ja hoidosta, <https://icomos.fi/kansainvalinen/julistukset-ja-suositukset/julistus-arkeologisen-perinnon-suojelusta-ja-hoidosta/> [luettu 15.9.2020].

Kansatieteilijät etunojassa tulevaisuuksiin. Tutkimuksia maaseudusta, saaristosta ja menneisyydestä -tutkimusblogi, <http://etunojassa.blogspot.com> [20.2.2020].

Kalevan uutinen 22.12.2017, Kierikkikeskuksen sulkemista vastustetaan adressissa – kokonaisuus halutaan säilyttää, <https://www.kaleva.fi/uutiset/kulttuuri/kierikkikeskuksen-sulkemista-vastustetaan-adressissa-kokonaisuus-halutaan-sailyttaa/779858/> [9.7.2019].

Kalevan uutinen 27.2.2018, Kohu oli Kierikille tärkeä, mutta intendentti Leena Lehtinen odottaa, että lupauksista seuraisi myös tekoja, <https://www.kaleva.fi/uutiset/kulttuuri/kohu-oli-kierikille-tarkea-mutta-intendentti-leena-lehtinen-odottaa-etta-lupauksista-seuraisi-myo-786190/> [9.7.2019].

Kalmistopiiri, <https://kalmistopiiri.wordpress.com> [5.9.2019].

Kierikkikeskus, kotisivut, <https://www.ouka.fi/oulu/luuppi/esittely-kierikkikeskus> [14.3.2020].

KierikinHovi -hotelli, <http://kierikinhovi.fi/> [14.3.2020].

Kierikissä kokeillaan kivikauden talviasumista. Uutinen Agricola-verkossa 24.2.2020, <https://agricolaverkko.fi/tietosanomat/kierikissa-kokeillaan-kivikauden-talviasumista/> [14.3.2020].

Kulttuurikeskus Untamalan kotisivut, www.kulttuurikeskusuntamala.fi [25.3.2019].

Kulttuuriympäristön palveluikkuna, https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_ohje.aspx [16.9.2020].

Kupola, Yhteiskunnan toimintasektorit, <https://kupolahumak.wordpress.com/kulttuuripolitiikan-sektorit/> [16.3.2020].

Kuusiston Taidekartano, <https://www.kuusistontaidekartano.fi/fi/> [15.3.2020].

Laitilan kylien varhaisvaiheet: Untamala, teksti: Jukka Vehmas, <http://www.lailanet.fi/kylahistoria/Kylat/untamala.htm> [15.3.2020].

Laitilan Untamalan kulttuuripolku nousee uuteen kukoistukseen. Uutinen Turun seutusanomissa 13.9.2019, <https://turunseutusanomat.fi/2019/09/laitilan-untamalan-kulttuuripolku-nousee-uuteen-kukoistukseen/> [15.3.2020].

Lapland's Dark Heritage / Lapin synkkä kulttuuriperintö -tutkimushanke, <https://blogs.helsinki.fi> [27.11.2018].

Liedon Nautelankosken museo, <http://www.nautelankoski.net/index.php> [11.3.2020].

Lounais-Suomen esihistoriamatkailuyhdistys Louhi ry, <http://louhiry.blogspot.com> [16.12.2019].

Lounais-Suomen esihistoriamatkailuyhdistys Louhi ry:n laatimat laadukkaan esihistoriamatkailun kriteerit, <http://louhiry.blogspot.com/p/laadukas-esihistoriamatkailu.html> [7.12.2018].

Lounaistieto: Matkailu-tilastot, <https://www.lounaistieto.fi/tietopalvelut/tilastot/matkailu/> [3.9.2019].

Luistari. Tutkimusportaali ja kotisivu, <https://luistari.fi> [2.10.2019].

Metsähallituksen kehittämishanke 2014–2018, <https://www.metsa.fi/projekti/rauniolinnoja-jamuinaisjaannoksia-museovirastolta-metsahallituksen-haltuun/> [15.9.2020].

Metsähallitus, hankkeet, <http://www.metsa.fi/kaikki-hankkeet> [25.9.2019].

Metsähallitus, kestävän luontomatkailun periaatteet, <http://www.metsa.fi/kestava-luontomatkailu> [25.9.2019].

Moilanen, Ulla: Esihistoria näkyväksi elävöittämällä, <https://luistari.fi/esihistoria-nakyvaksi/> [20.1.2020].

Muinainen Laukko -tapahtuma, <http://www.laukonkartano.fi/tapahtumat/muinainen-laukko/> [20.3.2019].

Muinainen Laukko -tapahtuma, Taivaan alla -blogin teksti vuoden 2018 markkinoista, <https://www.taivaanalla.fi/2018/07/08/muinainen-laukko-2018/> [20.3.2019].

Muinaistekniikka-artsaanin koulutus, Aineeton kulttuuriperintö -sivusto, https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Muinaistekniikan_koulutus [9.12.2019].

Muistojen ja tarinoiden Kangasniemi -projekti 2015–2019, <https://muistojenkangasniemi.wordpress.com/> [2.10.2019].

Museovirasto, arkeologisen kulttuuriperinnön määritelmä, <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/arkeologinen-kulttuuriperinto> [16.1.2020].

- Oodi-kirjaston palvelut Helsingissä, <https://www.oodihelsinki.fi/palvelut-ja-tilat/palvelut/> [17.6.2019].
- Pietarin kivikilpi -hanke, <http://museovirastorestauroi.nba.fi/linnoitukset/pietarin-kivikilpi> [17.6.2019].
- Pirkkalan muinaismarkkinat, <https://www.pirkkala.fi/palvelut/kulttuuri/pirkkalan-muinaismarkkinat/> [14.10.2019].
- Pirkkalan muinaismarkkinat, Taivaan alla -blogin teksti vuoden 2018 markkinoista, <https://www.taivaanalla.fi/2018/07/15/pirkkalan-muinaismarkkinat-2018/> [20.3.2019].
- Pohjolan muinaiselämys Oy, <https://muinaisaikaan.com/pohjolan-muinaiselamys/> [11.3.2020].
- Ravattulan Ristimäki -sivusto, <http://www.ravattula.fi/etu.htm> [16.3.2020].
- Rikala-seura, Halikko, <http://www.halikko.fi/home/rikalanmaeki> [21.10.2019].
- Rituaalimuseo, <https://rituaalimuseo.org/> [21.10.2019].
- Rosalan viikinkikeskus, <https://rosala.fi/fi/> [14.3.2020].
- Saarijärven Kivikauden kylä, Facebook-sivut, <https://fi-fi.facebook.com/kivikaudenkyla/> [14.9.2020].
- Sarsa ry, www.sarsary.net [3.7.2019].
- Suomen Kulttuurirahaston perustamiskeräys, <https://apurahat.skr.fi/perustamiskerays/Haku> [2.9.2020].
- Suomen muinaistutkimuksen tuki ry, <http://smtt.fi/etu.htm> [16.3.2020].
- Turun maakuntamuseon ystävät ry, arkeologian jaosto, <http://www.museonystavat.fi> [3.7.2019].
- Tutkimuseettinen Neuvottelukunta TENK, Hyvä tieteellinen käytäntö, <http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytantopäivä> [17.2.2019].
- Untamalan roomalaisaikaiset hautakummut saattavat kertoa uudisasutuksesta, Kalmistopiiri 24.8.2015, <https://kalmistopiiri.fi/2015/08/24/untamalan-roomalaisaikaiset-hautakummut-saattavat-kertoa-uudisasutuksesta/> [15.3.2020].
- Uusi museolaki voimaan 1.1.2020, <https://www.museovirasto.fi/fi/ajankohtaista/uusi-museolaki-voimaan-1-1-2020-mikae-muuttuu-kulttuuriympaeristoetehaevien-hoidossa> [7.3.2020].
- Valtion metsien kulttuuriperintökohteiden inventointi 2010–2015, www.metsa.fi/metsiinkadonneet [25.9.2019].
- Visit Finland, kestävän matkailun periaatteet, <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/vastuullisuus/kestavan-matkailun-periaatteet/> [10.3.2020].
- Visit Finland, matkailualan tilastot, <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/tutkimukset-ja-tilastot/tutkimukset-ja-tilastot-lyhyesti/> [30.3.2020].
- Visit Turku edistää aktiivisesti saaristomatkailun kehitystä 29.8.2020, http://www.visitturku.fi/uutinen/2019-08-29_visit-turku-edistaa-aktiivisesti-saaristomatkailun-kehitysta [14.3.2020].

Opinnäytetyöt

- Airosalmi, Milla 2018. *Konstit on monet hylkyjä suojeltaessa: historiallisten hylkyjen kulttuuriperintöstatus ja suojelun kehittäminen hyötykäytön avulla*. Arkeologian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- von Essen, Charlotta 2012. *Nautelankosken museon koululaistoiminta opettajien ja museoammattilaisten arvioimana*. Pro gradu -tutkielma, Opettajankoulutuslaitos, Turun yliopisto.

- Hämeenaho, Pilvi 2008. *Folklorismi. Sovellettu menneisyys osana nykypäivän suomalaisuutta*. Etnologian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Järvinen, Tähitalvikki 2000. *Arkeologisen kulttuuriperinnön hoito Suomessa*. Arkeologian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Keto-Seppälä, Maarit 2012. *Keskiaikaiset markkinat nykyajassa: turkulainen kaupunkitapahtuma tuottajan näkökulmasta*. Kansatieteen pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Nieminen, Anne 2012. *Turun Kakolanmäki 2025 – Kakolanmäen historiallisen vankila-alueen jatkokäyttö ja sen erilaiset tulevaisuuskuvat ja -toiveet*. Kansatieteen pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Nyholm, Mikael 2012. *Visuaalinen arkeologia. Näköaloja menneisyyteen – tulevaisuudessa*. Arkeologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Rönkä, Minna 2014. *Ihmis- ja kulttuurikuva suomalaisissa esihistorian näyttelyissä*. Arkeologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Siltainsuu, Jenni 2012. *Voimavara vai uhka? Yleisön ja asiantuntijan kohtaaminen yleisökaivauksilla*. Arkeologian pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Simola, Anne 2011. *Joki matkailun ja kulttuurin tilana – Turun kulttuuripääkaupunkivuoden mahdollisuudet Aurajokialueen matkailun kehittämiseksi*. Kansatieteen pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Tähtikari, Tiina 2009. *Museovierailu lapsen esihistorian opiskelun välineenä. Case-tutkimus: Nautelankosken museon koululaispäivä kivikaudesta*. Turun opettajankoulutuslaitos, pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.

Kirjallisuus

- Aaltonen, Mika & Jensen, Rolf 2012. *Mr ja Mrs Future ja 5 suurta kysymystä*. Helsinki: Talentum.
- Aarnipuu, Petja 2008. *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1162. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Adolfsson, Gundula 1987. *Människa och objekt i smyckeskrin. En analys av arkeologiska utställningar i Sverige*. Stockholm & Lund: Symposion Bokförlag & Tryckeri AB.
- Ahlqvist, Toni 2018. *Tulevaisuuden sosioteknisiä vastakkainasetteluja. Radikaalit teknologiat ja dialektinen tulevaisuudentutkimus*. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 4/2018. Helsinki.
- Ahmas, Kristina 2019. Tietoyhteisö rakentuu, kun norsunluutorni murenee. Teoksessa Hanneleena Hieta, Karri Kiiskinen, Maija Mäki, Päivi Roivainen & Ann-Helen Sund (toim.) *Liikettä rajapinnoilla. Rörelser och gränssytor*. Ethnos-toimite 21, Scripta Aboensia 6. Helsinki: Ethnos ry, 210–244.
- Aho, Seppo 2001. Matkailuelämys prosessina: elämysten synnyn ja kehityksen vaiheet. Teoksessa Seppo Aho, Antti Honkanen & Jarkko Saarinen (toim.) *Matkailuelämykset tutkimuskohteina*. Rovaniemi: Lapin yliopiston matkailun julkaisuja B 6, 32–50.
- Ahvenharju, Sanna, Minkkinen, Matti & Lalot, Fanny 2018. The Five Dimensions of Futures Consciousness. *Futures* 104 (2018), 1–13.
- Ala-Pöllänen, Anne 2017. *Happy Ship? Etnografinen tutkimus suomalaisista ja filippiiniläisistä merimiehistä suomalaisilla rahtilaivoilla*. Kansatieteellinen Arkisto 57. Helsinki: Suomen

Muinaismuistoyhdistys.

- Amadeus 2007. *Future Traveller Tribes 2020. Report for the Air Travel Industry*. <http://www.amadeus.com/documents/future-traveller-tribes-2030/travel-report-future-traveller-tribes-2020.pdf> [8.4.2020].
- Appadurai, Arjun (toim.) 1986. *The Social Life of Things*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Appadurai, Arjun 1996. *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Public Worlds, Volume 1. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Atalay, Sonya 2010. "We don't talk about Catalhöyük, we live it": sustainable archaeological practice through community-based participatory research. *World Archaeology* 42 (3), 418–429.
- Autere, Kaisa, Korhonen, Hanna & Krappala, Kim 2018. Arkeologiaa pedagogisesti – Mullankaivajat Kontiolahdella. Vaskiseppä Takkusen talon koululaiskaivaukset. *Muinaistutkija* 4/2018, 2–9.
- Balcom Raleigh, Nicolas A., Pouru, Laura, Leino-Richert, Ellinoora, Parkkinen, Marjukka & Wilenius, Markku 2018. *FUTURES LITERACY LAB FOR EDUCATION. Imagining Complex Futures of Human Settlements at Finland Futures Academy Summer School 2017*. FFRC eBOOK 3/2018. Turku: Finland Futures Research Centre. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019052016107>
- Bell, Wendell 1997. *Foundation of Futures Studies*, Volume 1. New Brunswick & London: Transaction Publishers.
- Benckendorff, Pierre 2008. Envisioning sustainable tourism futures: An evaluation of the futures wheel method. *Tourism and Hospitality Research Vol. 8*, 1, 25–36.
- Bendix, Regina 2000. Heredity, Hybridity and Heritage from One Fin de Siècle to the next. Teoksessa Pertti J. Anttonen, Anna-Leena Siikala, Stein R. Mathisen & Leif Magnusson (toim.) *Folklore, Heritage Politics and Ethic Diversity. A Festschrift for Barbo Klein*. Botkyrka: Multicultural Centre, 37–56.
- Bendix, Regina & Hafstein, Valdimar Tr. 2009. Culture and Property. An Introduction. *Ethnologia Europaea. Journal of European Ethnology* 39 (2), 5–11.
- Berghäll, Jonna & Pesu, Minna 2008. *Ilmastonmuutos ja kulttuuriympäristö. Tunnistetut vaikutukset ja haasteet Suomessa*. Suomen Ympäristö 44/2008. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Bryant, Rebecca & Knight, Daniel M. 2020. *The Anthropology of the Future*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cardell, David 2015. *Family theme parks, happiness and children's consumption. From roller-coasters to Pippi Longstocking*. Linköping Studies in Arts and Science No. 654. Department of Thematic Studies – Child Studies, Linköping.
- Carman, John 2002. *Archaeology and Heritage: An Introduction*. London: Continuum.
- Carroll, Sean 2016. *The Big Picture*. New York: Hutton.
- Claxton, Guy 1990. *Teaching to learn: a direction for education*. London: Cassell.
- Cohen, Erik 1974. Who is a Tourist? – A Conceptual Clarification. *Sociological Review Vol. 22*, No 4, 1974, 527–555.
- Cohen, Eric 1988. Authenticity and Commoditization in Tourism. *Annals of Tourism Research* 15, 371–386.
- Cohen, Eric & Cohen, Scott A. 2012. Authentication: Hot and Cool. *Annals of Tourism Research* 39 (3), 1295–1314.
- Cornish, Edward 1969. The Professional Futurist. Teoksessa Robert Jungk & Johan Galtung (toim.)

- Mankind 2000*. Universitetsforlaget. London: Oslo and Allen & Unwin, 244–250.
- Crang, Mike & Tolia-Kelly, Divya P. 2010. Nation, race, and affect: senses and sensibilities at national heritage sites. *Environment and Planning A* Vol. 42, 2315–2331.
- Danziger, Pamela N. 2005. *Let them eat cake: marketing luxury to the masses – as well as the classes*. Chigaco: Dearborn Trade Publishing.
- Dator, Jim 1995. *What Futures Studies is and is not*. <http://www.futures.hawaii.edu/>
- Dator, Jim 2009. Alternative Futures at the Manoa School. *Journal of Futures Studies* 2009 14 (2), 1–18.
- Dator, Jim 2019. *Jim Dator: A Noticer in Time*. Selected work 1967–2018. Anticipation Science 5. Switzerland: Springer, ProQuest Ebook Central.
- Davies, Charlotte Aull 2008. *Reflexive Ethnography. A guide to researching selves and others*. London: Routledge.
- De Kadt, Emanuel 1992. Making the Alternative Sustainable: Lessons from Development for Tourism. Teoksessa Valene Smith & Willian R. Eadington (toim.) *Tourism Alternatives, Potentials and Problems in the Development of Tourism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 47–75. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.9783/9781512807462>
- De Silvey, Caitlin & Harrison, Rodney 2019. Anticipating loss: rethinking endangerment in heritage futures. *International Journal of Heritage Studies* 26:1, 1–7. DOI: 10.1080/13527258.2019.1644530
- Dufva, Tomi & Dufva, Mikko 2016. Käsinkosketeltava digitaalisuus. *Futura* 3/2016, 44–49.
- Edelheim, Johan R. & Nousiainen, Jatta 2013. Matkailun kokonaisjärjestelmä ja matkailututkimus Suomessa. *Matkailututkimus* 9:2, 7–21.
- Edelheim, Johan & Ilola, Heli 2017. Matkailututkimus, matkailija ja matkailu. Teoksessa Johan Edelheim & Heili Ilola (toim.) *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. Rovaniemi: Lapland University Press, 17–25.
- Ehn, Billy 2014. Arjen yllätyksiä – huomaamattoman etnografia ja kulttuurianalyysi. Teoksessa Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Ethnos-toimite 17. Helsinki: Ethnos ry, 59–75.
- Ehn, Billy & Klein, Barbro 1994. *Från erfarenhet till text. Om kulturvetenskapliga reflektiviteter*. Stockholm: Carlssons.
- Ehn, Billy & Löfgren Orvar 1990 [1982]. *Kulturanalys. Ett etnologiskt perspektiv*. Malmö: Liber.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 2001. *Kulturanalys*. Malmö: Gleerups.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 2007. *När ingenting särskilt händer. Nya kulturanalys*. Stockholm: Symposion.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 2012. *Kulturanalytiska verktyg*. Malmö: Gleerups.
- Enges, Pasi, Mahlamäki, Tiina & Virtanen, Timo J. 2015. Arki, juhla ja pyhä. Teoksessa Jaana Kouri (toim.) *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Scripta Aboensia 3. Turku: Turun yliopisto, 61–82.
- Enqvist, Johanna 2016. *Suojellut muistot. Arkeologisen perinnön hallinnan kieli, käsitteet ja ideologia*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Eräsaari, Leena 1995. *Kohtaamisia byrokraattisilla näyttämöillä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Everding, Gerry 2007. *Imaging pinpoints brain regions that "see the future"*. *Memory and future thought go "hand in hand"*. Washington University in St. Louis News & Information. <http://news.wustl.edu/news/Pages/8448.aspx>

- Fahlander, Fredrik, Kristiansen, Kristian & Nordbladh, Jarl (toim.) 2000. *Texter om Arkeologisk Kulturmiljövård. Historia, praktik och identitetspolitik*. Gotarc Serie C, Arkeologiska skrifter no. 41. Sollentuna: Göteborgs universitet.
- Fingerroos, Outi 2003. Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa. *Elore* Vol. 10, Nro 2. <https://doi.org/10.30666/elore.78407>
- Fingerroos, Outi & Jouhki, Jukka 2014. Etnologinen kenttätyö ja tutkimus: metodin monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkkitapauksia. Teoksessa Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Ethnos-toimite 17. Helsinki: Ethnos ry, 79-108.
- Flechtheim, Ossip 1966. *History and Futurology*. Meisenheim am Glan: Verlag Anton Hain.
- Future Foundation 2015. *Future Traveller Tribes 2030. Understanding Tomorrow's Traveller*. <https://amadeus.com/documents/en/blog/pdf/2015/07/amadeus-traveller-tribes-2030-airline-it.pdf> [8.4.2020].
- Füller, Johann & Matzler, Kurt 2007. Customer delight and market segmentation: An application of the three-factor of customer satisfaction on life style groups. *Tourism Management* 29 (2008), 116–126.
- Gadamer, Hans-Georg 2004. *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Tampere: Vastapaino.
- Geertz, Clifford 1973. Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture. *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York: Basic Books, 3–30.
- Gell, Alfred 1992. *The Anthropology of Time*. Oxford: Berg.
- Ghisoiu, Mihaela, Bolan, Peter, Gilmore, Audrey & Carruthers, Clare 2017. "Conservation" and co-creation through film tourism at heritage sites: An initial focus on Northern Ireland. *Journal of Tourism & Development* 2017, Issue 27/28, 2125–2135.
- Glenn, Jerome C. 2009. The Futures Wheel. Teoksessa Jerome C. Glenn & Theodore J. Gordon (toim.) *Futures Research Methodology Version 3.0*. The Millennium Project.
- Gnatzy, Tobias, Warth, Johannes, von der Gracht, Heiko & Darkow, Inga-Lena 2011. Validating an innovative real-time Delphi approach – A methodological comparison between real-time and conventional Delphi studies. *Technological Forecasting & Social Change* 2011 (78), 1681–1694.
- Gordon, T. & Peace A. 2006. RT Delphi: An efficient, "round-less", almost real time Delphi method. *Technological Forecasting & Social Change* 2006 (73), 467–482.
- Godet, Michel 2012. To predict or build the Future? Reflections on the Field and Differences between Foresight and La Prospective. *The Futurist* 46(3), 46–49.
- Graburn, Nelson 1989. Tourism: The Sacred Journey. Teoksessa Valene L. Smith (toim.) *Hosts and Guests. The Anthropology of Tourism*. Second Edition. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 21–37.
- Haaparanta, Leila & Niiniluoto, Ilkka 2016. *Johdatus tieteelliseen ajatteluun*. Tallinna: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hakkarainen, Maria 2017. *Matkailutyön ehdot syrjäisessä kylässä*. Acta Universitatis Lapponiensis 357. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Halewood, Chris & Hannam, Kevin 2001. Viking Heritage Tourism. Authenticity and Commodification. *Annals of Tourism Research*, Vol. 28, No. 3, 565–580.
- Harmaala, Minan-Mari, Toivola, Tuija, Faehnle, Maija, Manninen, Petri, Mäenpää, Pasi & Nylund,

- Mats 2017. *Jakamistalous*. Helsinki: Alma Talent.
- Harrison, Rodney 2013. *Heritage. Critical Approaches*. London and New York: Routledge.
- Harrison, Rodney 2016. Archaeologies of Emergent Presents and Futures. *Historical Archaeology* 50 (3), 165–180.
- Hartog, François 2005. Time and Heritage. *Museum International* 57 (3), 7–18.
- Haverinen, Anna 2015. Facebook, Ritual and Community. – Memorialising in Social Media. *Ethnologia Fennica* 2015, Vol. 42, 7–22.
- Heyman, Josiah McC & Campbell, Howard 2009. The Anthropology of Global Flows. A Critical Reading of Appadurai's "Disjuncture and difference in the global cultural economy". *Anthropology Theory* 9:2, 131–148.
- Heikkilä, Katariina & Kirveennummi, Anna 2009. *Vanhusten hoiva ja huolenpito tulevaisuudessa. Näkökulmia Loimaan seudulla järjestetyn tulevaisuusverstaan pohjalta*. Tutu e-Julkaisuja 4/2009. Turku: Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019052216561>
- Heikkilä, Katariina & Kirveennummi, Anna 2013. *Tulevaisuuskuvia luontokokemusten hyödyntämisestä. Luonnosta hyvinvointia, palveluja ja liiketoimintaa*. Tutu e-Julkaisuja 4/2013. Turku: Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus. https://media.sitra.fi/2017/02/27174404/Tulevaisuuskuvia_luontokokemusten_hyodyntamisesta-2.pdf
- Heikkilä, Katariina, Nevala, Tuulia, Ahokas, Ira, Hyttinen, Liisa & Ollila, Johanna 2017. *Nuorten tulevaisuuskuvat 2067. Näkökulma suomalaisen yhteiskunnan kehittämiseksi*. TUTU eJulkaisuja 6/2017. Turku: Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019052116250>
- Heinonen, Sirkka, Ruotsalainen, Juho & Kurki, Sofi 2012. *Luova tulevaisuustila ja tulevaisuuden osaamisen ennakointi*. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen e-Julkaisuja 4 (2012). Turku: Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019052116447>
- Heimo, Anne 2007. Kuka saa tutkia historiaa? *Ennen ja nyt. Historian tietosanomat*. <http://www.ennenjanyt.net/2007/09/kuka-saa-tutkia-historiaa/>
- Heinonen, Sirkka 2008. Miltä maailma näyttää 85 vuoden päästä? *Departure 2093. Viisi visiota lentomatkailusta*. Toim. C Haglund. Finnair, 14–17.
- Helkama, Klaus 2015. *Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Halme, Anna-Maija, Mustonen, Tapani, Taavitsainen, Jussi-Pekka, Thomas, Suzie & Weij, Astrid (toim.) 2018. *Heritage is Ours. Citizens Participating in Decision Making*. Helsinki: Europa Nostra Finland.
- Hieta, Hanneleena 2010. *Mukautuva museo. Kolmen eurooppalaisen kansanelämänmuseon muutostarina 1970-luvulta 2000-luvun alkuun*. Turku: Turun yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-4329-6>
- Hietanen, Olli 2009. *Matkailun ja elämystuotannon osaamiskeskusohjelman tulevaisuuskoulutus. Yhteenveto alueellisten koulutusverstaaiden menetelmistä ja tuloksista*. Tutu-julkaisuja 3/2009. Turku: Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019051015057>
- Hietanen, Olli, Heikkilä, Katariina & Nurmi, Timo 2014. *Turkisalan tulevaisuus*. Tutu e-Julkaisuja 9/2014. Turku: Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus.

- Hietanen, Olli, Kirveennummi, Anna & Nurmi, Timo 2014. *FOOD NON-FOOD. Radikaalit tulevaisuudet -työpajojen tulokset*. Tutu e-Julkaisuja 12/2014. Turku: Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019052116403>
- Hietanen, Olli, Limnell, Jarno & Linturi, Risto 2016. Big data, IoT ja kyberturvallisuus 4.0. *Futura* 2/2016, 57–63.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme Helena 2008. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hjelmdahl, Kirsti Mathiesen 2003. *Tur-retur temapark. Oppdragelse, opplevelse, kommers*. Kristiansand: Norwegian Academic Press.
- Holtorf, Cornelius & Högberg, Anders 2015. Contemporary Heritage and the Future. Teoksessa Emma Waterton & Steve Watson (toim.) *The Palgrave Handbook of Contemporary Heritage Research*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 509–523.
- Hooper-Greenhill, Eilean 2007. *Museums and Education. Purpose, Pedagogy, Performance*. Oxford: Routledge.
- Honkanen, Antti 2004. *Menneisyyden tulevaisuus. Postmodernit matkailuteoriat ja vapaa-ajan matkailun muutokset eräissä Euroopan unionin jäsenvaltioissa vuosina 1985 ja 1997*. Keskusteluja ja Raportteja No 5. Matkailualan verkostoyliopisto. Savonlinna: Joensuun yliopisto.
- Hovi, Tuomas 2014. *Heritage through Fiction: Dracula Tourism in Romania*. Turun yliopiston julkaisuja Sarja – ser. B osa, tom. 387. Humaniora. Turku: Turun yliopisto.
- Hovi, Tuomas 2017. Kulttuurimatkailu. Teoksessa Johan Edelheim & Heli Ilola (toim.) *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. Rovaniemi: Lapland University Press, 64–69.
- Huttunen, Sirpa 2004. *Matkailuelämyksiä perinteestä*. Vantaa: Kalevalaisten naisten liitto.
- Huvila, Isto 2006. *The Ecology of Information Work. A Case Study of Bridging Archaeological Work and Virtual Reality Based Knowledge Organisation*. Åbo: Åbo Akademi.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 189–222.
- Hämeenaho, Pilvi 2014. *Hyvinvoinnin verkostot maaseudulla asuvien äitien arjessa. Etnologinen tutkimus palvelujen käytöstä ja hyvän arjen rakentumisesta*. Tutkimus 129. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Höckert, Emily, Hakkarainen, Maria & Jänis, Julia 2013. Matkailun paikallinen kehittäminen maaseudulla. Teoksessa Soile Veijola (toim.) *Matkailututkimuksen lukukirja*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 160–172.
- Högberg, Anders, Holtorf, Cornelius, May, Sarah & Wollentz, Gustaf 2017. No future in archaeological heritage management? *World Archaeology* 49:5, 639–547.
- Ikäheimo, Janne 2010a. Mallorca – muinaisjäännosturismista vapaa lomasaari? *Muinaistutkija* 3/2010, 12–18.
- Ikäheimo, Janne 2010b. Kulttuuriperintöpesulan isot pojat ja imaginäärinen uusmuinaisjäänös. *Muinaistutkija* 4/2010, 14–21.
- Immonen, Visa 2012. Heritageisation as a material process: the bishop's crosier of Turku Cathedral, Finland. *International Journal of Heritage Studies* 18 (2), 144–159.
- Jarva, Vuokko 2014. Introduction to Narrative for Futures Studies. *Journal of Futures Studies* 2014

18(3), 5–26.

Jarva, Vuokko 2016. Ydintaloutena palkaton työ. *Futura* 3/2016, 37–43.

Jennings, Gayle 2006. Perspectives on Quality Tourism Experiences: An Introduction. Teoksessa Gayle Jennings & Norma Polovitz Nickerson (toim.) *Quality Tourism Experiences*. Burlington, MA: Elsevier Butterworth-Heinemann, 1–22.

Jokela, Timo, Huhmarniemi, Maria, Haataja, Christa & Issakainen, Tenka (toim.) 2018. *Ympäristötaitetta Lapin matkailuun*. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja, Sarja C, Katsauksia ja puheenvuoroja 57. Rovaniemi: Lapin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-094-4>

Jouhki, Jukka & Steel, Tytti 2016. Analyysin ja tulkinnan ulottuvuuksia etnologiassa. Teoksessa Jukka Jouhki & Tytti Steel (toim.) *Etnologinen tulkinta ja analyysi. Kohti avoimempaa tutkimusprosessia*. Ethnos-toimite 18. Helsinki: Ethnos ry, 13–42.

de Jouvenel, Bertrand 1967. *The Art of Conjecture*. United States of America: Weidenfeld and Nicolson.

Kaivo-oja, Jari 2014. *Ubiikkiteknologian ja media-alan tulevaisuus. Muutoshasteet journalismissa ja mediassa*. Tutu e-julkaisuja 15/2014. Turku: Turun yliopisto, tulevaisuuden tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019052116407>

Kamppinen, Matti & Malaska, Pentti 2002. Mahdolliset maailmat ja niistä tietäminen. Teoksessa Matti Kamppinen, Osmo Kuusi & Sari Söderlund (toim.) *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 896. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 53–115.

Kangas, Anita 2001. Kulttuuripolitiikan murros. Teoksessa Sulevi Riukulehto (toim.) *Perinteitä vai bisnestä? Kulttuurin paikalliset ulottuvuudet*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 18–31.

Kansallinen metsästrategia 2025. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 6/2015. <http://mmm.fi/kms> [viitattu 16.6.2016].

Kietäväinen, Asta, Tuulentie Seija & Rovander Sinikka 2011. *Lapin matkailun sopeutuminen ilmastonmuutokseen. Clim-ATIC-hankkeen työraportti*. Metlan työraportteja 194. <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp194.pdf> [8.4.2020].

Kirshenblatt-Gimblett, Barbara 1998. *Destination Culture: Tourism, Museums, and Heritage*. Berkeley: University of California Press.

Kirveenniemi, Anna 1997. Kulttuuri, kansatiede ja kritiikki. Muutamia 1900-luvun tiedonintresseissä ja kulttuurikäsitteissä. Teoksessa Teppo Korhonen & Pekka Leimu (toim.) *Näkökulmia kulttuurintutkimukseen*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 33–53.

Kirveenniemi, Anna 2016. Maaseudun kulttuurisessa tilassa liikkuvat katseet. Laadulliset kyselyt etnografisena aineistona. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson, Helena Ruotsala & Anna-Maria Åström (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Ethnos-toimite 19. Helsinki: Ethnos ry, 185–226.

Kivimäki, Ville 2006. Sodan kokemushistoria. Uusi saksalainen sotahistoria ja kokemushistorian sovellusmahdollisuudet Suomessa. Teoksessa Tiina Kinnunen & Ville Kivimäki (toim.) *Ihminen sodassa. Suomalaisen kokemuksen talvi- ja jatkosodasta*. Helsinki: Minerva, 69–86.

Klein, Barbro 2006. Cultural Heritage, the Swedish Folklife Sphere, and the Others. *Cultural Analysis* 5 (2006), 57–80.

Knowd, Ian 2006. Tourism as a mechanism for farm survival. *Journal of Sustainable Tourism* 14, 24–42.

Knuutila, Maarit 2007. *Kansanomaisen keittämisen taito*. Kansatieteellinen Arkisto 50. Helsinki:

Suomen Muinaismuistoyhdistys.

- Koivikko, Minna 2017. *Recycling Ships: Maritime Archaeology of the UNESCO World Heritage Site, Suomenlinna*. Publications of Finnish Maritime Archaeological Society Vol. 1. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-68768-1-8>
- Koivisto, Leena 2013. 25 Years of Site Management in Finland. What Next? Teoksessa Ulla Lähdesmäki, Sami Raninen & Kerkko Nordqvist (toim.) *Archaeology in Society and Daily Life. Challenges and Co-operation in the 21th Century*. Tampereen museoiden julkaisuja 133. Tampere: Pirkanmaa Provincial Museum, 21–25.
- Koivula, Eeva & Saastamoinen, Olli (toim.) 2005. *Näkökulmia luontomatkailuun ja sen tulevaisuuteen*. Tiedonantoja 165. Joensuu: Joensuun yliopisto, Metsätieteellinen tiedekunta.
- Korkiakangas, Pirjo 1997. Individual, collective, time and history in reminiscence. *Ethnologia Fennica* vol 25 1997, 5–16.
- Korkiakangas, Pirjo 2005. Muistoista tulkintaan – muisti ja muisteluaineistot etnologian tutkimuksessa. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry, 129–147.
- Korkiakangas, Pirjo 2006. Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 120–144.
- Koselleck, Reinhart 2004. *Futures past. On the semantics of historical time. Translated and with an introduction by Keith Tribe*. Studies in contemporary German social thought. Irvington NY: Columbia University.
- Koskiahho, Briitta 2003. Aikakompleksisuus ja sen hallinta ajassa. Metodologisia perusongelmia tulevaisuudentutkimuksessa. Teoksessa Matti Vapaavuori & Santtu von Bruun (toim.) *Miten tutkimme tulevaisuutta?* Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura, 289–298.
- Kulttuuriympäristö yhteisenä voimavarana. Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma 2014–2020* (2015). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö. <http://hdl.handle.net/10138/155049>
- Kuosa, Tuomo 2012. *The Evolution of Strategic Foresight. Navigating Public Policy Making*. United Kingdom: Gower Publishing Limited.
- Kuula, Arja & Tiitinen, Sanni 2010. Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 446–459.
- Kuusi, Osmo 2003a. Delfoi-menetelmä. Teoksessa Matti Kampainen, Osmo Kuusi & Sari Söderlund (toim.) *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 896. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 204–225.
- Kuusi, Osmo 2003b. Delfoi-menetelmä. Teoksessa Matti Vapaavuori & Santtu von Bruun (toim.) *Miten tutkimme tulevaisuutta?* Acta Futura Fennica No 5. 2. uudistettu painos. Tampere: Tulevaisuuden tutkimuksen seura, 134–144.
- Kuutma, Kristin 2009. Cultural Heritage: An Introduction to Entanglements of Knowledge, Politics and Property. *Journal of Ethnology and Folkloristics* Vol. 3(2), 5–12.
- Kyllönen, Kimmo 2005. Kokeellista vai kokeilevaa arkeologiaa? *Muinaistutkija* 2/2005, 33–41.
- Kylänen, Mika & Tarssanen, Sanna 2008. Entä jos elämyksiä tuotetaan? Elämyskolmio-malli elämyksellisyuden tunnistamisessa, arvioinnissa ja vahvistamisessa. Teoksessa Seppo J. A. Karppinen & Timo Latomaa (toim.) *Seikkailun elämyksiä: seikkailukasvatuksen teoriaa ja*

- sovelluksia. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 99–126.
- Kyyrä, Sanna 2017. Matkailun ennakointi. Teoksessa Johan Edelheim & Heli Ilola (toim.) *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. Rovaniemi: Lapland University Press, 198–203.
- Kähtävä-Marttinen, Minna 2008. Elämyksiä kulttuuriperinnöstä. Teoksessa Petri Halinen, Visa Immonen, Mika Lavento, Terhi Mikkola, Ari Siiriäinen & Pirjo Uino (toim.) *Johdatus arkeologiaan*. Helsinki: Gaudeamus, 490–495.
- Kärki, Maija 2008. Laatu esihistoriamatkailuun – Lounais-Suomen esihistoriamatkailuyhdistys Louhiry. Teoksessa Teemu Mökkönen & Sirkka-Liisa Seppälä (toim.) *Arkeologipäivät 2007. Arkeologian yhteiskunnallinen merkitys & Arkeologia ilonaiheita*. Helsinki: Suomen arkeologinen seura, 24–32.
- Kärki, Kaisa 2019. *Investigating the Other Side of Agency. A Cross-disciplinary Approach to Intentional Omissions*. JYU Dissertations 65. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/63081>
- Laine-Zamojska, Magdalena 2017. *The Role of Small Local History Museums in Creating Digital Heritage. The Finnish Case*. Jyväskylä Studies in Humanities 310. Jyväskylä: University of Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7015-4>
- Lanfant, Marie-Francoise & Graburn, Nelson H. H. 1994. Teoksessa Valene Smith & Willian R. Eadington (toim.) *Tourism Alternatives, Potentials and Problems in the Development of Tourism*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 88–112. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.9783/9781512807462>
- Latvala-Harvilahti, Pauliina 2017. Suomenlinna etnografisen pitkittäistutkimuksen kohteena: Esitutkimusvaihe tutkimusprosessin osana. *J@rgonia*, 15 (29), 31–61. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201706142872>
- Latvala-Harvilahti, Pauliina 2018. Ett levande Sveaborg: Samfundens syn på boplat och världsarv. *Laboratorium* 2/2018. <https://bragelaboratorium.com/2018/04/22/ett-levande-sveaborg-samfundens-syn-pa-boplat-och-varldsarv/>
- Lavento, Mika & Suhonen, Mervi 2003. Arvostelu: Arkeologinen hypermedia: taidetta, tosiseikkoja, artefaktituotantoa. *Muinaistutkija* 1/2003, 41–46.
- Lehtinen, Leena 2013. How do Archaeology and Its Products Appear in Popular Culture and Everyday Life? Teoksessa Ulla Lähdesmäki, Sami Raninen & Kerkko Nordqvist (toim.) *Archaeology in Society and Daily Life. Challenges and Co-operation in the 21th Century*. Tampereen museoiden julkaisuja 133. Tampere: Pirkanmaa Provincial Museum, 74–82.
- Lehtonen, Juhani U. E. 1972. *U.T. Sirelius ja kansatiede*. Kansatieteellinen Arkisto 23. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Lehtonen, Juhani U. E. 2005. Kansatieteen tutkimushistoria. Teoksessa Pirjo Korhokangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry, 11–24.
- Lehtonen, Jussi 2016. *Skenaarioita maaseudun palveluista. Kaupat, kirjastot, pankit ja postit historiasta tulevaisuuksiin*. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja – Ser. C osa, tom. 429. Scripta Lingua Fennica Edita. Turku: Turun yliopisto.
- Lehto-Vahtera, Johanna (toim.) 2018. *Hermolepuutusta. August Pyölniitun ajatuksia*. Turku: Kustannusosakeyhtiö Sammakko.
- Lehtosalo-Hilander, Pirkko-Liisa 2000. *Kalastajista kauppanaisiin*. Euran esihistoria. Euran kunta.
- Leimu, Pekka 2005. Kyselyt. Teoksessa Pirjo Korhokangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.)

- Polkuja etnologian menetelmiin. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry, 77–88.
- Lidén, Hilde 2005. *Husadopsjon Røros. Evaluering av et samarbeidsprosjekt mellom Røros Museum og Røros grunnskole*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. <http://hdl.handle.net/11250/177531>
- Light, Duncan 2015. Heritage and Tourism. Teoksessa Emma Waterton & Steve Watson (toim.) *The Palgrave Handbook of Contemporary Heritage Research*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 144–158.
- Lillbroända-Annala, Sanna 2010. *Från kåk till kulturarv. En etnologisk studie av omvärderingen av historiska trästadsområden i Karleby och Ekenäs*. Åbo: Åbo Akademis Förlag.
- Lillbroända-Annala, Sanna 2014. Kulttuuriperintö prosessina ja arvottamisen välineenä. Teoksessa Tytti Steel, Arja Turunen, Sanna Lillbroända-Annala & Maija Santikko (toim.) *Muuttuva kulttuuriperintö. Det föränderliga kulturarvet*. Ethnos-toimite 16. Helsinki: Ethnos ry, 19–40.
- Lindgren, Mats & Bandhold, Hans 2009. *Scenario Planning: The Link between Future and Strategy*. New York: Palgrave, Macmillan.
- Lindqvist, Katja 2019. Kompetens för och på museer – nyckelteman. Teoksessa Katja Lindqvist (toim.) *Kompetens i museisektorn. Politik, praktik och relationen till högre utbildning*. Lund: Nordic Academic Press, 9–32.
- Linstone, Harold A. & Turoff, Murray 2002. *The Delphi Method. Techniques and Applications*. <https://web.njit.edu/~turoff/pubs/delphibook/delphibook.pdf> [8.4.2020].
- Linstone, Harold A. & Turoff, Murray 2011. Delphi: A brief look backward and forward. *Technological Forecasting & Social Change* 2011 (78), 1712–1719.
- Linturi, Hannu 2007. Delfoin metamorfooseja. *Futura* 1/2007, 102–114.
- Linturi, Hannu & Rubin, Anita 2011. *Toinen koulu, toinen maailma. Oppimisen tulevaisuus 2030*. TUTU-julkaisuja 1/2011, Turku: Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus.
- Lipkin, Sanna 2012. Taidearkeologiaa – näkökulmia tieteen ja taiteen yhteistyöhön. *Muinaistutkija* 4/2012, 50–54.
- Lowenthal, David & Binney, Marcus 1981. *Our Past before Us: Why Do We Save It?* London: Temple Smith.
- Lowenthal, David 1998. *The Heritage Crusade and the Spoils of History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lombardo, Thomas 2008. *The Evolution of Future Consciousness: The Nature and Historical Development*. Bloomington: Authorhouse.
- Lunnas, Jani 2005. Seikkailumatkailu kiipeilyetiikan näkökulmasta. *Matkailututkimus* 1/2005, 3–4.
- Luoto, Kalle 2015. Vastine Muinaistutkijan (3/2015) pääkirjoitukseen ”Firmat, kilpailu ja arkeologia”. *Muinaistutkija* 2015 (4), 54–55.
- Lüthje, Monika 2005. *Se mukava maaseutu siellä jossain. Maaseutumatkailu kokemusten, mielikuvien ja markkinoinnin kohteena*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Lähdesmäki, Ulla 2018. *Muinaisjäännös ympäristön muutoksessa. Modernin alueidenkäytön vaikutuksia Pirkanmaan muinaisjäännöskantaan*. Karhunhammas 18. Turku: Turun yliopisto, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Arkeologia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-718-4>
- Löyttyniemi, Virpi 2004. *Kerrottu identiteetti, neuvoteltu sukupuoli*. Auscultatio Medici. SoPhi 90. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto & Minerva.
- Maaranen, Päivi 2003. Pienmaiseman hoidon suunnittelusta ja toteuttamisesta: esimerkkinä

- arkeologiset kulttuuriperintökohteet. *Muinaistutkija* 4/2003, 2–12.
- Maaranen, Päivi 2010a. Hyvän hoidon periaatteet: ajatuksia muinaisjännösten ja luonnon hoidon vaikutuksista. *Muinaistutkija* 3/2010, 6–11.
- Maaranen, Päivi 2010b. Tulevaisuus ja arkeologia: mitä haluamme – ja mitä saamme? *Arkeologipäivät 2010*. Helsinki: Suomen arkeologinen seura. http://www.sarks.fi/ap/ap2010/ap2010_03_maaranen.pdf
- Maaranen, Päivi 2017. *Neljä näkökulmaa maisemaan. Havaintoja menneisyyden ihmisen ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta eteläisimmän Suomen alueella*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:ISBN 978-951-51-2962-8>
- MacCannell, Dean 1999 [1976]. *The Tourist: A New Theory of Leisure Class. With a New Foreword by Lucy R. Lippard and a New Epilogue by the Author*. Berkeley: University of California Press.
- Malaska, Pentti 2013. Tulevaisuustietoisuudesta ja tulevaisuudesta tietämisestä – tulevaisuus mielenkiinnon kohteena. Teoksessa Osmo Kuusi, Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.) *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* Acta Futura Fennica no 5. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura, 14–22.
- Mannermaa, Mika 1991. *Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus. Tulevaisuudentutkimuksen paradigmojen ja niiden metodologisten ominaisuuksien tarkastelua*. Acta Futura Fennica no 2. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura.
- Marshall, Yvonne 2012. What is Community Archaeology? *World Archaeology* 34 (2), 211–219.
- Masini, Eleonora 1989. The Future of Futures Studies. *Futures* Vol 21, No 2, 152–160.
- Masini, Eleonora 1993. *Why Futures Studies?* London: Grey Seal.
- McKercher, Bob & du Cros Hilary 2002. *Cultural Tourism. The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. New York: The Haworth Hospitality Press.
- Meriläinen-Hyvärinen, Anneli 2014. Kun kaivos tuli kotiin. Sotkamon Talvivaara: menetetyt paikat ja niiden kulttuuriperintö. Teoksessa Tytti Steel, Arja Turunen, Sanna Lillbroända-Annala & Maija Santikko (toim.) *Muuttuva kulttuuriperintö. Det föränderliga kulturarvet*. Ethnos-toimite 16. Helsinki: Ethnos ry, 207–242.
- Meristö, Tarja 2013. Skenaariotyöskentely strategisessa johtamisessa. Miksi skenaarioita? Teoksessa Osmo Kuusi, Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.) *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* 3. uudistettu painos. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura, 179–187.
- Meskill, Lynn 2010. Sites of Violence. Terrorism, Tourism and Heritage in the Archaeological Present. Teoksessa Robert W. Preucel & Stephen A. Mrozowski (toim.) *Contemporary Archaeology in Theory. The New Pragmatism*. Second Edition. Singapore: Blackwell Publishing Ltd, 508–524.
- Mikkola, Kati 2009. *Tulevaisuutta vastaan. Uutuuksien vastustus, kansantiedon keruu ja kansakunnan rakentaminen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1251. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mikkonen-Hirvonen, Satu & Tiitinen, Teija 2000. Muinaisjännösten hoito Suomessa – arkeologisen kulttuuriperinnön pehmeä suojelumenetelmä. *Aboa 1999-2000*, Turku: Turun maakuntamuseo, vuosikirja 63–64, 30–40.
- Miller, Riel (2007) Futures Literacy. A Hybrid Strategic Scenario Method. *Futures*, Vol. 39(4), 341–362.
- Miller, Riel (2018) Futures Literacy: Transforming the future. Teoksessa Miller, Riel (toim.) *Transforming the Future: Anticipation in the 21st Century*. London: Routledge, 1–14.
- Moilanen, Ulla 2015. Piipparioijat koulunpenkille? Yksi kokemus metallinetsijöiden kurssittamisesta.

Muinaistutkija 2/2015, 2–7.

- Moilanen, Ulla, Jokela, Janna, Siltainsuu, Jenni, Aalto, Ilari, Koivisto, Andreas, Viljanmaa, Sami & Näränen, Jari 2019. Yleisökaivauksen suunnittelun ja toteutuksen hyvät käytännöt. *Muinaistutkija* 3/2019, 2–17.
- Modarress, Mirette 2015. Onko menneisyyden perinnöllä merkitystä? – Lukiolaisnuorten käsityksiä kulttuuriperinnöstä ja arkeologiasta. *Muinaistutkija* 3/2015, 2–10.
- Modarress, Mirette & Hakamäki, Ville 2019. Metallinilmaisinharrastus: Kriittisiä näkökulmia ja tutkimuksellista yhteistyötä. *Muinaistutkija* 2/2019, 2–13.
- Moshenska, Gabriel (Ed.) 2017. *Key Concepts in Public Archaeology*. London: UCL Press. URL: <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1vxm8r7.5>
- Muhonen, Timo 2006. Avoimempaa arkeologiaa – Varhainen Turku -projekti ja PR-arkeologia. *Kuriositeetikabi.net* 3/2006. <http://kuriositeetikabi.net/numero3/Avoimempaaarkeologiaa.pdf>
- Muzaini, Hamzah & Minca, Claudio 2018. Rethinking heritage, but "from below". Teoksessa Hamzah Muzaini & Claudio Minca (toim.) *After Heritage. Critical Perspectives on Heritage from Below*. UK & USA: Elgaronline. <https://doi.org/10.4337/9781788110747>, 1–21.
- Muurimäki, Eero 2007. Stone Age Village in Saarijärvi – an Overview. Teoksessa Janne Villkuna, Jussi-Pekka Taavitsainen & Virpi Heikkinen (toim.) *IV Mittnordiska arkeologidagar Saarijärvi 14.–16. Juni 2007*. Keski-Suomi 20. Keski-Suomen Museoyhdistys, 91–112.
- Mäki, Maija 2014. "Muuttuuko ihminen – ja mihin suuntaan?" Muutosvoimia ja niiden vaikutuksia suomalaisen arkeologisen kulttuuriperinnön tulevaisuuksiin suhteessa matkailualaan. Teoksessa Niina Koskihaara, Maija Mäki & Kirsi Sonck (toim.) *Osumia. Kansatieteellisiä avauksia muutoksesta, sen hallinnasta ja sopeutumisesta*. Turku: Turun yliopisto, Kansatiede, 16–28.
- Mäki, Maija 2015. Matkailu arkeologisilla muinaisjäänöksillä. Teoksessa Jaana Kouri (toim.) *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Scripta Aboensia 3. Turku: Turun yliopisto, 334–341.
- Mäki, Maija & Schwartz, Eija 2019. "Siinä se suku on paras!" – Muisteltu lapsuus vuoroaikuteisessa kansatieteellisessä sukututkimushankkeessa. Teoksessa Hanneleena Hieta, Karri Kiiskinen, Maija Mäki, Päivi Roivainen & Ann-Helen Sund (toim.) *Lükkettä rajapinnoilla. Rörelser och gränsytor*. Ethnos-toimite 21. Scripta Aboensia 6. Helsinki: Ethnos ry, 288–330.
- Niiniluoto, Ilkka 2013. Tulevaisuudentutkimus – tiedettä vai taidetta? Teoksessa Osmo Kuusi, Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.) *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* Acta Futura Fennica no 5. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura, 23–30.
- Nissinaho, Aino 2013. Experiences of the Adopt-a-Monument Programme in Finland. Teoksessa Ulla Lähdesmäki, Sami Raninen & Kerkko Nordqvist (toim.) *Archaeology in Society and Daily Life. Challenges and Co-operation in the 21th Century*. Tampereen museoiden julkaisuja 133. Tampere: Pirkanmaa Provincial Museum, 65–73.
- Nygrén, Nina A. 2016. *Järvien hoito ja kunnostus 2030. Tulevaisuusverstaiden tulokset*. TUTU julkaisuja 2/2016. Turku: Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019052116268>
- Nyman, Lasse 2017. Metallinetsintää, metallinetsijän silmin. *Muinaistutkija* 3/2017, 26–31.
- O'Dell, Tom 2009. What's the use of culture? Culture Unbound. *Journal of current cultural research* 1/2009, 15–29.
- O'Dell, Tom & Willim, Robert 2011. Composing Ethnography. *Ethnologia Europaea* 41:1. Special issue: Irregular Ethnographies, 5–13.

- O'Dell, Tom 2018. Samverkansbegreppets skiftande betydelse. Teoksessa Martin Berg, Vaike Fors & Robert Willim (toim.) *Samverkansformer. Nya vägar för humaniora och samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur, 51–68.
- Olsen, Bjørnar, Shanks, Michael, Webmoor, Timothy & Witmore, Christopher 2012. *Archaeology. The Discipline of Things*. Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.
- Olsson, Pia 1999. *Eteen vapahan valkean Suomen. Kansatieteellinen tutkimus lottatoiminnasta paikallisella tasolla vuoteen 1939*. Kansatieteellinen Arkisto 45. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Olsson, Pia 2005. Tutkijan vastuu ja velvollisuus – tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Helsinki: Ethnos ry, Helsinki, 281–290.
- Paalumäki, Heli 2001. Edistyksen illuusio – Bertrand de Jouvenelin ”mahdolliset tulevaisuudet” aikansa kommentaattorina. *Futura* 2/2003, 16–26.
- Paaskoski, Leena 2008. *Herrana metsässä. Kansatieteellinen tutkimus metsänhoitajuudesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1170. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Palmer, Catherine 2009. Reflections on the practice of ethnography within heritage tourism. Teoksessa Marie Louise Stig Sørensen & John Carman (toim.) *Heritage Studies. Methods and Approaches*. New York: Routledge, 123–139.
- Pantzar, Mika 1996. *Kuinka teknologia kesytetään: kulutuksen tieteestä kulutuksen taiteeseen*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Petersson, Bodil 2003. *Föreställningar om det förflutna. Arkeologi och rekonstruktion*. Riga: Nordic Academic Press.
- Petrisalo, Katriina 2001. *Menneisyys matkakohteena. Kulttuuriantropologinen ja historiatieteellinen tutkimus perinnekulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pihlman, Sirkku 2001. Esihistoriallisen kulttuuriperinnön jäljillä. *Aboa 1999–2000*, Turun maakuntamuseo, vuosikirja 63–64. Turku: Turun maakuntamuseo, 8–18.
- Pine, B. Joseph & Gilmore, H. James 1999. *The Experience Economy. Work is Theatre & Every Business a Stage*. Boston: Harvard Business School Press.
- Pine, B. Joseph & Gilmore, H. James 2007. *Authenticity. What Consumers Want*. Boston: Harvard Business School Press.
- Pink, Sarah & Fors, Vaike 2018. Samverkansetik. Teoksessa Martin Berg, Vaike Fors & Robert Willim (toim.) *Samverkansformer. Nya vägar för humaniora och samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Poli, Roberto (2010). The many aspects of anticipation. *Foresight* Vol. 12(3), 7–17.
- Poli, Roberto (2011). Steps toward an explicit ontology of the future. *Journal of Futures Studies* 16, 67–78.
- Popper, Rafael 2008. How are foresight methods selected? *Foresight* Vol. 10 Nro. 6, 62–89.
- Potinkara, Nika 2014. Oikeus omaan kulttuuriperintöön. Saamelaismuseot identiteettipolitiikan näyttämönä. Teoksessa Tytti Steel, Arja Turunen, Sanna Lillbroända-Annala & Maija Santikko (toim.) *Muuttuva kulttuuriperintö. Det föränderliga kulturarvet*. Ethnos-toimite 16. Helsinki: Ethnos ry, 277–298.
- Puhakka, Riikka 2011. *Matkailukysynnän trendit vuoteen 2030 mennessä. TULEVA – Tulevaisuuden*

- matkailijat -projekti*. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu. http://www.kulmat.fi/images/tiedostot/Artikkelit/tuleva_trendit_2030.pdf [8.4.2020].
- Puolamäki, Laura & Raike, Eeva 2009. Kotimaisema, peritty kulttuuriympäristö. Teoksessa Maarit Grahn & Maunu Häyrynen (toim.) *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Tietolipas 230. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 215–235.
- Pöysä, Jyrki 1997. *Jätkän synty. Tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta suomalaisessa kulttuurissa ja itäsuomalaisessa metsätyöperinteessä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 669. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Quan, Shuni & Wang, Ning 2004. Towards a structural model of the tourist experience: an illustration from food experiences in tourism. *Tourism Management* 25:3, 297–305.
- Raike, Eeva & Puolamäki, Laura 2013. Kulttuurien Kerroksia Kauttualla. *Hiiskuttua* 7.10.2013, <https://sites.utu.fi/hiiskuttua/kulttuurien-kerroksia-kauttualla/>
- Rannisto, Antti 2012. *Modernin humanistin matkassa – kohderyhmän kvalitatiivinen analyysi*. Tutkimusraportti. Helsinki: Visit Finland. <http://www.kulmat.fi/images/tiedostot/Artikkelit/2012-MoHu-kvalitatiivinen.pdf> [8.4.2020]
- Rantala, Jukka 2012. *Lapset historiakulttuurin kuluttajina*. Historiallis- yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia 12. Helsinki: Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus. <https://blogs.helsinki.fi/historiallis-yhteiskunnallinen-kasvatus/files/2012/01/Lapset-historiakulttuurin-kuluttajina.pdf> [8.4.2020]
- Rantala, Outi 2017. Luontomatkaileu. Teoksessa Johan Edelman & Heli Ilola (toim.) *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. Rovaniemi: Lapland University Press, 59–63.
- Rauhala, Anna 2019. *Neulonnan taito*. Kansatieteellinen Arkisto 59. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Raunola, Ilona 2010. Osallisuus ja dialoginen paikantuminen etnografisessa kenttätyössä. Teoksessa Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) *Vaeltavat metodit*. Kultaneito VIII. Joensuu: Suomen Kansatietouden Tutkijain Seura, 285–314.
- Richards, Greg 2000. Cultural Tourism: Challenges for Management and Marketing. Teoksessa William C. Gartner & David W. Lime (toim.) *Trends in Outdoor Recreation, Leisure and Tourism*. Oxon & New York: Wallingford & CABIPub, 187–195.
- Riner, Reed D. 1987. Doing Futures Research – Anthropologically. *Futures* June 1987, 311–328.
- Ringer, Greg 1998. Introduction. Teoksessa Greg Ringer (toim.) *Destinations. Cultural landscapes of tourism*. London & New York: Routledge, 1–13.
- Robb, John G. 1998. Tourism and Legends. *Archaeology of Heritage. Annals of Tourism Research* Vol. 25 No. 3, 579–596.
- Robertson, Iain J. M. 2016. Introduction: Heritage from Below. Teoksessa Iain J. M. Robertson (toim.) *Heritage from Below*. London & New York: Routledge Taylor & Francis Group, 1–27.
- Roivainen, Päivi 2016. *Puettu lapsuus. Löytöretkiä lastenvaatteiden saarille*. Kansatieteellinen Arkisto 56. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Ronström, Owe 2008. *Kulturarvspolitik. Visby. Från sliten småstad till medeltidsikon*. Stockholm: Carlsson.
- Rubin, Anita & Siivonen, Katriina 2011. *Kärjet tekevät aina reikiä seiniin, muuten ilma ummehtuu. Osallisuuden luova voima*. Tutu e-Julkaisuja 3/2011. Turku: Turun yliopisto, Tulevaisuuden

tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019052216494>

- Ruohonen, Juha 2017. Arkeologiapedagogiikka – kasvatustieteen osa-alue vai käytännön museotyötä esihistorian parissa? *Muinaistutkija* 4/2017, 2–17.
- Ruotsala, Helena 2005. Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry, 45–76.
- Ruotsala, Helena 2002. *Muuttuvat palkiset. Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiiveissa vuosina 1930–1995*. Kansatieteellinen Arkisto 49. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Räikkönen, Juulia 2007. Matkalla koettuja elämyksiä ja elettyjä kokemuksia. Millainen on hyvä matkailukokemus? *Matkailututkimus* 3(1), 27–52.
- Räikkönen, Juulia 2017. Elämykset. Teoksessa Johan Edelheim & Heili Ilola (toim.) *Matkailututkimuksen avainkäsitteet*. Rovaniemi: Lapland University Press, 153–157.
- Räikkönen, Juulia 2014. *Enabling experiences – The role of tour operators and tour leaders in creating and managing package tourism experiences*. Turku School of Economics, Sarja/Series A-13:2014. Turku: Turku School of Economics. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-249-373-6>
- Räsänen, Pekka & Sarpila, Outi 2013. Internet-lomake vai ei? Vekkokyselylomake postikyselyitä täydentävänä tiedonkeruun menetelmänä. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 68–83.
- Rönkä, Anna & Sarkki, Simo 2011. Globaalivirtojen paikallistuminen. Sellutehdas, ihmiset ja paikka Kemijärvellä. *Alue ja ympäristö* 40:1, 17–28.
- Saarinen, Jarkko 2001. Matkailukokemuksista elämystuotantoon – Matkailuelämys käsitteenä ja luontomatkailemisen mainonnassa. Teoksessa Seppo Aho, Antti Honkanen & Jarkko Saarinen (toim.) *Matkailuelämykset tutkimuskohteina*. Suomalaisen matkailututkijaverkoston 10-vuotisjulkaisu. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 5–16.
- Saarinen, Jarkko 2004. Viimeinen oljenkorsi? Matkailu ja maaseudun aluekehitys. *Maaseudun Uusi Aika* 12(3), 26–38.
- Salminen, Elina 2011. *Monta kuvaa menneisyydestä. Etnologinen tutkimus museokokoelmien yksityisyydestä ja julkisuudesta*. Jyväskylä Studies in Humanities 149. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Sandford, Richard 2019. Thinking with heritage: Past and present in lived futures. *Futures* 111 (2019), 71–80.
- Selberg, Torunn 2002. Tradisjon, kulturarv og minnepolitik. Å iscenesette, vandre i of fortelle om fortid. Teoksessa Anne Eriksen, Jan Garnert & Torunn Selberg (toim.) *Historien in på livet. Diskussjoner om kulturarv och minnespolitik*. Lund: Nordic Academic Press, 9–30.
- Selkälä, Arto 2013. Verkkolomakkeella on väliä. Webropolin ja ZEF:in käyttöliittymien vastaajapsykologinen arviointi. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 105–122.
- Selvitys Suomen matkailuorganisaatioiden toimintamalleista 19.9.2019*. Business Finland ja Visit Finland. https://www.businessfinland.fi/4aaab2/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2019/selvitys_suomen_matkailuorganisaatioiden_toimintamalleista.pdf [1.9.2020]
- Selänniemi, Tom 1996. *Matka ikuiseen kesään. Kulttuuriantropologinen näkökulma suomalaisten*

- etelänmatkailuun*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 649. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Shanks, Michael 2012. *The Archaeological Imagination*. Walnut Creek California: Left Coast Press Inc.
- Sievänen Tuija & Neuvonen, Marjo 2014. Miten suomalaiset virkistäytyvät luonnossa? Teoksessa Liisa Tyrväinen, Mikko Kurttila, Tuija Sievänen & Seija Tuulentie (toim.) *Hyvinvointia metsästä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 21–35.
- Siivonen, Katriina 2007. The Right to Stand Outside of Cultural Heritage. A Condition for Sustainable Cultural Development. *Ethnologia Fennica* 2007, Vol. 34, 6–19.
- Siivonen, Katriina 2008. *Saaristoidentiteetit merkkien virtoina. Varsinaissuomalainen arki ja aluekehitystyö globalisaation murroksessa*. Kansatieteellinen Arkisto 51. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Siivonen, Katriina 2013. Kestävä aineellinen ja aineeton kulttuuri. Perinne, kulttuurin perinnöllisyys ja kulttuuriperintö Myrsky-taidehankkeessa. Teoksessa Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 318–335.
- Silvén, Eva 2004. *Bekänna färg. Modernitet, maskulinitet, professionalitet*. Nordiska museets handlingar 129. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Sjöberg-Pietarinen, Solveig 1997. *Kvinna i museivärlden. En studie i Irja Sahlbergs museisyn*. Åbo: Åbo Akademi.
- Sjöberg-Pietarinen, Solveig 2004. *Museer ger mening: friluftsmuseerna Klosterbacken och Amuri som representationer*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Skeates, Robin 2000. *Debating the Archaeological Heritage. Duckworth Debates in Archaeology*. London: Duckworth.
- Sliden, Miska 2008. Arkeologian popularisointi. Teoksessa Petri Halinen, Visa Immonen, Mika Lavento, Terhi Mikkola, Ari Siiriäinen & Pirjo Uino (toim.) *Johdatus arkeologiaan*. Helsinki: Gaudeamus, 485–490.
- Smit, Mieke, Bakker, Corien & Derde, Willem 2013. Archaeology in Everyday Life: A Blessing or a Curse? Perspectives from the Netherlands and Flanders, Belgium. Teoksessa Ulla Lähdesmäki, Sami Raninen & Kerkko Nordqvist (toim.) *Archaeology in Society and Daily Life. Challenges and Co-operation in the 21th Century*. Tampere: Pirkanmaa Provincial Museum, 15–20.
- Smith, Laurajane 2006. *Uses of Heritage*. Routledge, New York.
- Smith, Laurajane 2012a. Discourses of heritage: implications for archaeological community practice. *Nuevo Mundo Mundos Nuevos* 2012. <https://doi.org/10.4000/nuevomundo.64148>
- Smith, Laurajane 2012b. The Cultural "Work" of Tourism. Teoksessa Laurajane Smith, Emma Waterton & Steve Watson (toim.) *The Cultural Moment in Tourism*. London and New York: Routledge, 210–234.
- Snellman, Hanna 1996. *Tukkilaisen tulo ja lähtö. Kansatieteellinen tutkimus Kemijoien metsä- ja uittotyöstä*. Scripta Historica 25. Oulu: Oulun Historiaseura.
- Soininen, Tuija-Liisa 2018. Adopt a Monument – Conserving the Cultural Environment for the People, with the People. Teoksessa Anna-Maija Halme, Tapani Mustonen, Jussi-Pekka Taavitsainen, Suzie Thomas & Astrid Weij (toim.) *Heritage is Ours. Citizens Participating in Decision Making*. Helsinki: Europa Nostra Finland, 56–61.
- Šola, Tomislav 1997. *Essays on Museums and Their Theory – towards a cybernetic museum*. Helsinki:

Finnish Museum Association.

- Spangenberg, Joachim H. 2002. The changing contribution of unpaid work to the total standard of living in sustainable development scenarios. *International Journal of Sustainable Development* Vol. 5, No 4, 2002, 461–475.
- Spoof, Sanna Kaisa 1997. *Savikkojen valtias. Jokelan Tiilitehtaan sosiaalinen ja fyysinen miljöö*. Kansatieteellinen Arkisto 43. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Stebbins, Robert A. 2001. Serious Leisure. *Society* May/June, 53–57.
- Stebbins, Robert A. 2006. *A Perspective for Our Time. Serious leisure*. London: Transaction Publishers.
- Steel, Tytti 2013. *Risteäviä eroja sataman arjessa*. Kansatieteellisiä tutkimuksia Helsingin yliopistossa 17. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:ISBN 978-952-10-9013-4>
- Sunell, Otto 2016. *Turvallisuuskulttuuri julkisen hallinnon organisaatioissa vuoteen 2025 tultaessa: Nykytilan kartoitus ja neljä skenaariota*. Tampere University of Technology. Publications, vol. 1441, Tampere: Tampere University of Technology.
- Suomen matkailun tulevaisuuden näkymät. Katse vuoteen 2030*. TEM raportteja 4/2014. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://tem.fi/documents/1410877/2871099/Suomen+matkailun+tulevaisuuden+nakymat+17012014.pdf> [8.4.2020].
- Suominen, Jaakko 2016. Helposti ja halvalla? Nettikyselyt tutkimusaineiston kokoamisessa. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson, Helena Ruotsala & Anna-Maria Åström (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Ethnos-toimite 19. Helsinki: Ethnos ry, 103–152.
- Suopajarvi, Tiina 2009. *Sukupuoli meni metsään. Luonnon ja sukupuolen polkuja metsäammattilaisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1255, Tiede. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Swensen, Grete, Jerpåsen, Gro B., Saeter, Oddrun & Sundli, Tveit Mari 2013. Capturing the Intangible and Tangible Aspects of Heritage: Personal versus Official Perspectives in Cultural Heritage Management. *Landscape Research* 38:2, 203–221.
- Särkkä, Susanna, Konttinen, Lea, Sjöstedt, Tuula, Rastenberger, Patrik, Moorhouse, Joanna, Jousea, Inka & Lindroos, Teemu (toim.) 2013. *Luonnonlukutaito. Luo liiketoimintaa vihreästä hyvinvoinnista 2013*. Helsinki: Sitra. <https://media.sitra.fi/2017/02/23070432/Luonnonlukutaito-3.pdf> [23.2.2020].
- Söderlund, Sari & Kuusi, Osmo 2002. Tulevaisuudentutkimuksen historia, nykytila ja tulevaisuus. Teoksessa Matti Kampinen, Osmo Kuusi & Sari Söderlund (toim.) *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 896. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 251–347.
- Taavitsainen, Jussi-Pekka & Immonen, Visa 2013. Looking at archaeology through 30 years of Fennoscandia archaeologica – an interview. *Fennoscandia archaeologica* XXX, 3–11.
- Taivainen, Jouni (toim.) 2016. *Metsiin kadonneet. Valtion metsien kulttuuriperintökohteiden inventointihanke 2010–2015*. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 73. Helsinki: Metsähallitus. http://www.e-julkaisu.fi/metsahallitus/metsiin_kadonneet/pdf/KMO_julkaisu_210x210_e_julkaisu-opt.pdf [20.3.2019].
- Tapio, Petri, Paloniemi, Riikka, Varho, Vilja & Vinnari, Markus 2011. The unholy marriage? Integrating qualitative and quantitative information in Delphi processes. *Technological Forecasting & Social Change* 2011 (78), 1616–1628.
- Tauschek, Markus 2013. *Kulturerbe. Eine Einführung*. Berlin: Reimer.

- Taylor, Amos, Balcom Raleigh, Nicolas A., Kurki, Sofi, Ferreira-Aulu, Marianna Birmoser & Wilenius, Markku 2019. *Precursors to a "Good" Bioeconomy in 2125: Making Sense of Bioeconomy & Justice Horizons. First Foresight Report of the BioEcoJust Project*. FFRC eBooks 2/2019. Turku: Finland Futures Research Centre. <http://urn.fi/URN:ISBN:ISBN 978-952-249-521-1>
- Taylor, Ken 2012. Landscape and meaning. Context for a global discourse on cultural landscape values. Teoksessa Ken Taylor & Jane L. Lennon (toim.) *Managing Cultural Landscapes*. London and New York: Routledge, 21–44.
- Tervo-Kankare, Kaarina 2013. Ilmastonmuutostietoisuus ja sopeutuminen luontoon perustuvassa talvimatkailussa Suomessa – alueellisia ja toiminnallisia haavoittuvuuksia. *Nordic Geographical Publications* 41:2. Oulu: University of Oulu, Geographical Society of Northern Finland and the Department of Geography.
- Tervo-Kankare, Kaarina 2018. Entrepreneurship in nature-based tourism under a changing climate. *Current Issues in Tourism* 22 (4), 1–13.
- Tiili, Miia-Leena 2016. *Ammattilaisuuden ankkuripaikat. Kinesteettinen ja kulttuurinen tieto Suomenlahden merivartiostossa*. Kansatieteellinen Arkisto 55. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Tiittula, Liisa & Ruusuvoori, Johanna 2005. Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Timothy, Dallen J. & Boyd, Stephen W. 2003. *Heritage tourism*. Harlow: Pearson Education.
- Toffler, Alvin 1970. *Future Shock*. London: Bodley Head.
- Tonn, Bruce & MacGregor, Donald 2009. Individual approaches to futures thinking and decision making. *Futures* 41(2009), 117–125.
- Tuan, Yi-Fu 2006. Paikan taju. Paikka. Teoksessa Pekka Laaksonen, Seppo Knuuttilla & Ulla Piela (toim.) *Eletty, kuviteltu, kerrottu. Kalevalaseuran vuosikirja* 85. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 15–30.
- Turner, Louis & Ash, John 1976. *The Golden Hordes. International Tourism and the Pleasure Periphery*. New York, N.Y.: St. Martin's Press.
- Turtiainen, Riikka & Östman, Sari 2013. Verkkotutkimuksen eettiset haasteet: Armi ja anoreksia. Teoksessa Salla-Maaria Laaksonen, Janne Matikainen & Minttu Tikka (toim.) *Otteita verkosta. Verkon sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino, 49–67.
- Ukkonen, Taina 2006. Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 175–198.
- Urry, John 1995. *Consuming Places*. London: Routledge.
- Urry, John 2002 [1990]. *The Tourist Gaze*. London: Sage Publications Ltd.
- Vaara, Rauno 2002. Menneisyyden elävöitys ja arkeologisten ”rekonstruktoiden” problematiikka. *Muinaistutkija* 2/2002, 33–37.
- Vahlo, Jukka 2018. *IN GAMEPLAY. The Invariant Structures and Varieties of the Video Game Gameplay Experience*. Turun yliopiston julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis. Sarja B osa. Tom. 451, Humaniora. Turku: Turun yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7169-5>
- Vakimo, Sinikka 2010. Periaatteista eettiseen toimijuuteen – tutkimusetiikka kulttuurintutkimuksessa. Teoksessa Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) *Vaeltavat metodit*. Kultaneito

VIII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 79–113.

Van Doorn, Joseph W. M. 1982. Can Futures Research Contribute to Tourism Policy? *Tourism Management* Vol. 3, 3, 149–166.

Van Maanen, John 2011 [1988]. *Tales of the Field. On Writing Ethnography*. Chicago: The University of Chicago Press.

Viinikkala, Lauri 2018. *Digitaalisia valheita vai historiallista tietoa? Aineellisen todellisuuden, kerronnan ja historiallisen tiedon suhde yhdistetyn todellisuuden teknologiaa hyödyntävissä menneisyyden esityksissä*. Turun yliopiston julkaisuja Sarja – Ser C osa, tom. 463. Scripta Lingua Fennica Edita. Turku: Turun yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7524-2>

Viitanen, Eeva-Maria & Salminen, Timo 2012. Tohtorit suomalaisen arkeologian kentässä. Teoksessa Eeva-Maria Viitanen (toim.) *Arkeologipäivät 2011. Arkeologian asema muuttuvassa yhteiskunnassa & Nuoret muinaisjäännökset ja nykyisyyden arkeologia*. Helsinki: Suomen arkeologinen seura, 30–43.

Vilka, Hanna 2007. *Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilkuna, Janne 2003. Täytetyn tiikerin äärellä – museologia, mitä se on? *Tieteessä tapahtuu* 7/2003, 5–10.

Vilkuna, Janne 2007. Museologian vaiheita. Teoksessa Pauliina Kinanen (toim.) *Museologia tänään*. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Helsinki: Suomen Museoliitto, 44–65.

Vilkuna, Janne 2015. Aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön rajapintoja ja määritelmiä. Teoksessa Anna Kanerva & Ritva Mitchell (toim.) *Elävä aineeton kulttuuriperintö. Hankkeen loppuraportti*. Cuporen verkkojulkaisuja 28. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore, 113–125. https://www.cupore.fi/images/tiedostot/elavaaineetonkulttuuriperintö_loppuraportti.pdf [8.4.2020].

Vilkuna, Janne 2018. The development of Finnish museums over the last forty years. *Nordisk Museologi* 1/2018, 96–103.

Virtanen, Timo J. 2017. Visuaalinen muisti – kuvallisia kertomuksia. Teoksessa Niina Koskihaara & Maija Mäki (toim.) *Sukupolvien äänet. Lempiäisten sukuseuran jäsenten lapsuus- ja nuoruusmuistoja*. Scripta Aboensia 5. Turku: Turun yliopisto & Lempiäisten sukuseura, 33–50.

Väyrynen, Anna-Liisa 2014. Lokan allasevakkujen hukutettu kotiseutu. Menetetetyt maisemat aineellisen ja henkisen kulttuuriperinnön kuvaajina. Teoksessa Tytti Steel, Arja Turunen, Sanna Lillbroända-Annala & Maija Santikko (toim.) *Muuttuva kulttuuriperintö. Det föränderliga kulturarvet*. Ethnos-toimite 16. Helsinki: Ethnos ry, 243–273.

Wahlqvist, Sirpa 2009. Arkeologinen kulttuuriperintö Euran vahvuutena. Teoksessa Niina Uusi-Seppä (toim.) *Satakunnan kulttuuriympäristöohjelma 2009–2015*. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen raportteja 7, 26–27.

Walker, Cameron & Carr, Neil 2013a. Tourism and Archaeology: An Introduction. Teoksessa Cameron Walker & Neil Carr (toim.) *Tourism and Archaeology. Sustainable meeting grounds*. London & New York: Routledge, ProQuest Ebook Central, 11–35.

Walker, Cameron & Carr, Neil 2013b. Conclusion: Manifesting Sustainable Meeting Grounds. Teoksessa Cameron Walker & Neil Carr (toim.) *Tourism and Archaeology. Sustainable meeting grounds*. London & New York: Routledge, ProQuest Ebook Central, 235–251.

Walsh, Kevin 1995 [1992]. *The Representation of the Past. Museums and heritage in the post-modern world*. London & New York: Routledge.

- Wang, Ning 1999. Rethinking Authenticity in Tourism Experience. *Annals of Tourism Research* 26 (2), 349–370.
- Waterton, Emma 2005. Whose Sense of Place? Reconciling Archaeological Perspectives with Community Values: Cultural Landscapes in England. *International Journal of Heritage Studies* 11: 4, 309–325.
- Weaver, David 2002. Asian Ecotourism Patterns and Themes. *Tourism Geographies* 4:2, 153–172.
- Wineburg, Sam 2001. *Historical thinking and other unnatural acts: charting the future of teaching past*. Philadelphia: Temple University Press.
- Yeoman, Ian 2008. *Tomorrow's Tourist: Scenarios and Trends*. Oxford: Elsevier.
- Yeoman, Ian 2012. *2050 – Tomorrow's Tourism*. Bristol, Buffalo & Toronto: Channel View Publications.
- Yeoman, Ian & McMahon-Beattie, Una 2006. Luxury markets and premium pricing. *Journal of Revenue and Pricing Management* Vol. 4 No. 4 2006, 319–328. <https://doi.org/10.1057/palgrave.rpm.5170155>
- Yeoman, Ian & McMahon-Beattie, Una 2018. The future of luxury: mega drivers, new faces and scenarios. *Journal of Revenue and Pricing Management* Vol. 17, 204–217. <https://doi.org/10.1057/s41272-018-0140-6>
- Yhdessä enemmän – kestävä kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Suomen matkailustrategia 2019–2028 ja toimenpiteet 2019–2023*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-472-3>
- Ylijoki, Oili-Helena 2004. *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio*. Tampere: Vastapaino.
- Åström, Anna-Maria 2005. Den etnologiska forskningsprocessen – en djupdykning i mentala och materialia sfärer. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*. Helsinki: Ethnos ry, 25–42.

LIITTEET

LIITE 1. Haastattelujen kysymysrunko.

Haastattelujen temaattinen kysymysrunko on laadittu 2.10.2013.

Jokaisen haastattelun alkuun on kerrottu haastattelujen tallentamisesta Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkistoon, Kansatieteen kokoelmaan (TYKL). Jokaisen haastattelun alussa kerrottiin haastattelujen hyödyntämisestä eDelfoi-kyselyssä, jossa haastattelut toimivat pohjana tulevaisuusväitteiden luomisessa. Haastattelujen avulla haarukoitiin myös eDelfoi-kyselyyn kutsuttavia asiantuntijoita. Lisäksi jokaisen haastattelun alussa tuotiin ilmi, että haastateltavan on mahdollista ilmoittaa haastattelun kuluessa, mikäli haluaa jonkin kertomansa pitää arkistossa salattuna aineistona. Haastateltujen nimet on ajateltu haastatteluaihana julkistaa tutkimuksessa, mikä on tuotu esille haastattelun alussa. Myöhemmin haastattelut on päädytty anonymisoimaan.

Perustiedot ja taustatietoja:

nimi, syntymäaika, koulutus, asuinpaikka, nykyiset tehtävät

Aikaisemmat kokemukset:

Miten ja milloin olet tullut mukaan esihistoriamatkailualalle?

Aikaisemmat projektit ja työtehtävät? Millaisia kokemuksia niistä on kertynyt?

Johdatusta keskusteluun esihistoriamatkailun tulevaisuudesta:

(kysytään, jos keskustelu antaa mahdollisuuden)

Mitä esihistoriamatkailussa pitäisi juuri tällä hetkellä eniten kehittää? Miksi?

Mitkä ovat isoimpia ongelmia? Mitä haasteita näet tällä hetkellä?

Mitkä ovat pahimpia uhkia tällä hetkellä?

Mitä mahdollisuuksia voisi löytää tämän hetken tilanteesta?

Toimintaympäristön analyysi tulevaisuuspyörä-menetelmällä:

Miten hahmotat esihistoriamatkailun kentän? Millaisia toimijoita on? Millaista toiminnan tulisi olla?

Mitkä tekijät vaikuttavat esihistoriamatkailun kehitykseen? Mihin tulevaisuudessa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota? Entä jos asiat olisivatkin toisin?

Nouseeko tulevaisuuspyörästä mielestäsi tärkeimpiä kehitystä ohjaavia muutostekijöitä? Puuttuuko jotain?

Minkä elementtien menneestä kehityksestä arvioit jatkuvan myös tulevaisuudessa? Miksi?

Yhteenvetoa keskustelun perusteella:

Millaisena näet esihistoriamatkailun toivottavan tulevaisuuden? Miksi?

Mitä päätöksiä pitäisi tehdä, jotta toivottavaan tulevaisuuteen päästäisiin?

Millainen olisi esihistoriamatkailun epätoivottavin tulevaisuus? Miksi?

Millainen kehitys esihistoriamatkailussa on mahdollista vuoteen 2050 mennessä? Miksi?

Millainen kehitys on hyvin epätodennäköistä vuoteen 2050 mennessä? Miksi?

Kysymykset eDelfoi-asiantuntijapaneeliin liittyen:

Millaista henkilöä pidät asiantuntijana esihistoriamatkailun alueella?

Keitä suosittelisit tutkimuksen asiantuntijapaneeliin? Miksi?

Ketä et haluaisi mukaan asiantuntijapaneeliin kanssasi? Miksi?

Mitä odotat tulevalta eDelfoi-prosessilta?

LIITE 2. Tulevaisuusväitteet eDelfoi-kyselyssä.

Toteutin eDelfoi-kyselyn vuonna 2015 eDelfoi-pohjalla, osoitteessa www.edelphi.org. Lähetin kyselylinkin panelisteille 27.5.2015 ja kysely oli avoinna 15.6.2015 asti. Kyselyssä tarkasteltiin matkailutoiminnan tulevaisuutta suhteessa arkeologiseen kulttuuriperintöön. Tulevaisuutta tarkasteltiin 2030- ja 2040-luvun kautta aina vuoteen 2050 asti. Kyselyyn vastattiin anonyymisti. Kyselyyn vastanneet arvioivat jokaisen tulevaisuusväitteen toivottavuutta ja todennäköisyyttä 7-portaisen asteikon avulla (--- -+++). Lisäksi oli mahdollista kirjoittaa sanallinen kommentti väitteen yhteyteen. Omien vastauksien yhteydessä näki muiden panelistien antamat vastaukset tulevaisuusväitteisiin, jolloin niitä saattoi myös kommentoida.

Kyselyssä kerätyt taustatiedot, jotka kyselyssä tulivat automaattiasetusten kautta, olivat: sukupuoli, ikä, asema ja koulutusaste sekä asuinpaikka maakunnan tasolla.

Tulevaisuusväitteiden yhteydessä saattoi olla lyhyt taustoittava teksti [www-linkkeineen](#). Nämä taustatestit on kirjattu ylös esillä olevaan eDelfoi-kyselyrunkoon, mikäli niitä on tulevaisuusväitteen yhteydessä ollut.

Toimintaympäristö

Tässä osiossa kartoitan tulevaisuusväitteiden kautta signaaleja ja perusteita siihen, miten matkailualan toimintaympäristö muuttuu. Toimintaympäristön muutokset vaikuttavat siihen, millaista matkailutoimintaa tullaan tekemään arkeologisen kulttuuriperinnön parissa.

Mitkä ovat arkeologiseen kulttuuriperintöön kohdistuvan matkailutoiminnan keskeisiä instituutioita ja miten ne muuttuvat? Millä tavoin matkailutoimintaa organisoidaan tulevaisuudessa? Millaisin resurssein toimitaan?

Päätöksenteko ja organisaatiot:

Valtakunnallisen päätöksenteon tasolla arkeologinen kulttuuriperintö nähdään 2040-luvulla taloudellisenä sekä kulttuurisena voimavarana, jonka matkailulliseen kehittämiseen on tahtoa suunnata resursseja. Taustoituis väitteelle: Suomen kansantaloudelle kulttuurimatkailun merkitys kasvaa jatkuvasti. Matkailu on vuonna 2015 Suomessa kasvava vientiala ja merkittävä työllistäjä. Suomessa matkailutoimialoilla kasvua on ollut 31 prosenttia vuosina 2007–2013. Maailmalla matkailu kasvaa tällä hetkellä 4 prosentin vuosivauhtia.

Päätöksentekoprosesseja on hajautettu 2040-luvulla kunnissa itsenäisesti toimiville kyläkeskuksille. Matkailutoimintaa kehitetään paikallis- ja pienyrittäjälähtöisesti.

Taustoituis väitteelle: Väitteen kautta on tarkoitus pohtia sitä, millaiset päätöksentekoprosessit voisivat palvella parhaiten arkeologista kulttuuriperintöä hyödyntävää matkailua.

Suomessa toimii valtakunnallinen esihistorian elävöittämiseen keskittynyt tutkimus- ja kehittämissyysikkö. Taustoituis väitteelle: ”Kun me päästäis pikku puuhastelusta kehittämään isompaa toimintaa,” toivoi eräs tutkimusta varten haastateltu asiantuntija (TYKL/AUD/1022).

Viranomaistyö on 2040-luvulla luonteeltaan sivutoimista. Monet museoalalla toimivat ovat viranomais-työn ohella matkailuyrittäjiä tai toimivat järjestökentällä.

Taustoituis väitteelle: Työelämän nähdään olevan voimakkaassa muutoksessa: pirstaloituminen, erikoistuminen ja moniosajisuus ovat esimerkkejä työelämän muutostrendeistä. Etätyön, freelancer-työn ja yrittäjyyden eri muodot ovat nousemassa perinteisen tiettyssä työpaikassa toteutettavan palkkatyön rinnalle. Myös julkisen sektorin rooli on murroksessa.

Suomessa on 2040-luvulla useita seudullisia esihistorian palvelukeskuksia, joista koordinoidaan alueen muinaisjäännöksille kohdistuvaa matkailua.

Taustoituis väitteelle: Haastattelussa on noussut esille toiveita matkailupalvelujen keskittämisestä; verkostojen solmukohtana toimiminen, markkinointityö ja palvelujen paketointi voisivat kuulua keskusten toimenkuvaan. Esimerkiksi Turun Kuralan Kylämäki nähtiin tulevaisuudessa yhtenä potentiaalisena matkailun palvelukeskuksena.

Aluesuunnittelu ja kansalaisoisallisuus:

Kaavoituksen ja detaljitason suunnittelun, kuten esimerkiksi teiden nimeämisen myötä rakennettu paikan identiteetti ja imago on luonut 2040-luvun asuinalueilla sijaitsevista muinaisjäänöksistä houkuttelevia lähimatkailukohteita.

Taustoitus väitteelle: Esimerkkinä tässä väitteessä toimii Lahden Ahtialan asuinalue, jolla sijaitsee Paakolanmäen muinaismuistoalue perinneniittyineen. Alueen läheltä kulkee myös kaupungin ylläpitämä retkeilyverkosto.

Matkailupalvelut ovat keskittyneet kuntarakennemuutosten myötä kuntakeskustoihin ja kuntien reuna-alueiden matkailutoimintojen ylläpitäminen on vaikeaa ja osin mahdotonta 2040-luvulla.

Taustoitus väitteelle: ”Mul meni kolme viikkoo, et löyty henkilö sillon keväällä,” (TYKL/AUD/1030) on erään haastateltavan kokemus kuntien yhdistymisen myötä kasvaneesta byrokratiasta muinaisjäänösalueen hoidossa.

Pitkjänteinen talkootoiminta muinaisjäänöksillä on korvautunut lyhytkestoisella talkoilla toteutettavalla tapahtumatuotannolla.

Taustoitus väitteelle: Esimerkkinä väitteelle toimivat ravintolapäivän tai siivouspäivän tyyppiset lyhytkestoiset, teemaan sidotut tapahtumatuotannot.

Talous ja resurssit:

Matkailun kehittämisorganisaatiot ovat nostaneet 2030-luvulla painopisteekseen kulttuurimatkailun ja erityisesti suomalaisen esihistorian. Parantuneet resurssit ovat nostaneet 2040-luvulla arkeologisen kulttuuriperinnön maan tunnetuimpien matkailun vetonaulojen joukkoon.

Taustoitus väitteelle: Haastattelujen perusteella matkailun kehittämisorganisaatiot ja arkeologisen kulttuuriperinnön parissa työskentelevät tahot eivät toistaiseksi tee kovin paljoa yhteistyötä ja yhteinen keskustelukulttuuri puuttuu. Voidaanko yhteisiä tavoitteita matkailun kehittämiseksi löytää?

Muinaisjäänöksiin liittyvää matkailutoimintaa tehdään 2040-luvulla harrastajavoimin. Toiminnasta ei ole saatu luotua kannattavaa liiketoimintaa.

Taustoitus väitteelle: ”Mut ei sitä tuntipalkoille pääse. Sekin oli ihan hyvä, et meil o hauskaa,” totesi eräs haastateltava (TYKL/AUD/1030) toiminnan taloudellisesta kannattavuudesta.

Muinaisjäänösten vertautuessa luonnonsuojelualueisiin tutkitaan niitä ainoastaan, mikäli niiden fyysinen olemassaolo on uhattuna. Arkeologinen tutkimustoiminta kohteilla onkin vähentynyt merkittävästi verrattuna 2000-luvun alkuvuosikymmeniin.

Taustoitus väitteelle: Vuoden 2014 alussa siirtyi Museovirastolta Metsähallituksen hoitoon yhteensä 37 kulttuuriperintökohdetta. Väitteen avulla pohditaan kohteiden tutkimuksellista tulevaisuutta. Voidaanko muinaisjäänökset kokea tulevaisuudessa luonnonsuojelukohteiden tavoin reservaatteina? Entä miten tutkimustilanteen muutokset heijastuvat matkailualalle?

Lainsäädäntö:

Uudistetun muinaismuistolain mukaisesti muinaisjäänösalueelle voidaan toteuttaa pysyväväkenteisiä uudisrakennuksia ja rakennelmia, mikäli ne ovat osa matkailun edistämistoimintaa.

Taustoitus väitteelle: Muinaismuistolaki (MML 295/1963) tullaan uusimaan lähivuosien aikana. Miten uusi lainsäädäntö tulee käsittelemään muinaisjäänösten matkailullista hyödyntämistä?

Uuden muinaismuistolain myötä kasvanut muinaisjäänösten suoja-alueen koko on estänyt matkailutoiminnan kehittämistyön kohteilla.

Taustoitus väitteelle: Haastateltavan kokemus muinaisjäänösalueen läheisyyteen suunnitteilla olleesta matkailukäyttöön tarkoitettusta rakennuksesta: ”Se on semmonen ikuisuuskytymys, ku nyt on kaks kovaa: toinen on Museovirasto, joka sanoo, et ei saa rakentaa edes suoja-alueelle, ja toinen on X:n kaupungin kaavoitus, joka sanoo, et ei saa rakentaa X:n tälle puolelle.” (TYKL/AUD/1030).

Muinaisjäänös ja maisema

Tässä osiossa kartoitan tulevaisuusväitteiden kautta signaaleja ja perusteita siihen, miten muinaisjäänöksen suhde ympäristöönsä saattaa muuttua ja mitä vaikutuksia sillä voisi olla matkailutoiminnalle.

Miten ilmastonmuutos vaikuttaa muinaisjäänöksiin ja maisemaan? Miten muinaisjäänösten hoitotyö saattaisi muuttua? Miten maisemassa tapahtuvat muutokset heijastuvat muinaisjäänöksille kohdistuvaan matkailuun?

Ympäristömuutokset:

Jokaiselle suomalaiselle on 2040-luvulla määritelty matkailuun käytettävissä oleva hiilidioksidipäästö, mikä on lisännyt lähimatkailun suosiota.

Taustoitus väitteelle: IPCC:n synteisiraportin mukaan ilmastonmuutos on etenemässä kohti peruuttamattomia seurauksia ja toimenpiteitä tarvitaan yhteiskunnan jokaisella sektorilla.

Vähäisten resurssien takia tarvittavia pelastuskaivauksia ei ole voitu toteuttaa riittävän tehokkaasti ja osa matkailualan kannalta potentiaalisista muinaisjäänöksistä on tuhoutunut ilmastonmuutoksen seurauksena.

Taustoitus väitteelle: Erilaisten ääri-ilmiöiden (myrskyt, tulvat) lisäksi kosteuden ja kuivuuden äkilliset vaihtelut voivat nopeuttaa muinaisjäänösten rakenteiden ja löytöaineiston tuhoutumista. Tullaanko tulevaisuudessa matkailukohteisiin esimerkiksi tekemään aikaisempaa voimakkaammin maisemaa muuttavia kulkureittejä ja siltoja suojaamaan kohteita kulumiselta?

Matkailupalveluissa käytettävä energia tuotetaan pääosin paikallisena tuotantona, uusiutuvien energioiden avulla. Aurinkopaneelit ja pientuulivoimalat ovat osa matkailukäytössä olevien muinaisjäänösalueiden infrastruktuuria.

Taustoitus väitteelle: Uusien energiamuotojen yleistymisen aiheuttaa visuaalisia muutoksia maisemaan; esimerkiksi tuulivoimapaistot keskusteluttavat tällä hetkellä kulttuuriperintöalan toimijoita.

Muinaisjäänösten hoito:

Muinaisjäänösten hoitoa toteutetaan ulkomailta matkustavien vapaaehtoisten voimin. Vapaaehtoistyöhön perustuvaa matkailua organisoidaan matkanjärjestäjien ja museoiden yhteistyönä.

Taustoitus väitteelle: Kansainvälinen vapaaehtoistyö voidaan nähdä kestäväen matkailun yhtenä osa-alueena. Voisiko vapaaehtoistyötä tuotteistaa Suomeen suuntautuvaksi liiketoiminnaksi?

Muinaisjäänösten inventointi- ja hoitotyö on 2040-luvulla yksityisyrittäjien toimintakenttää. Suurin osa arkeologeista toimii joko sivutoimisesti tai päätoimisesti pienyrityksissä tai osuuskunnissa.

Taustoitus väitteelle: Yksityisyrittäjänä toiminen on toistaiseksi arkeologin ammatissa melko harvinaista, mutta todennäköisesti yleistyvää.

Muinaisjäänösten hoitotyö on osa maahanmuuttajien kotouttamista.

Taustoitus väitteelle: Ennusteiden mukaan ulkomaalaisten määrä kasvaa Suomessa puoleen miljoonaan vuoteen 2030 mennessä. Voisiko kotouttamistyötä muokata liiketoiminnaksi arkeologisen kulttuuriperinnön parissa?

Muinaisjäänösten hoitotyö on osa mielenterveys- ja muistisairaille suunnattua terapiatoimintaa.

Taustoitus väitteelle: Museokäynneille on jo kehitetty työväliteitä työskennellä esim. muistisairaiden kanssa (Ks. Muistisairaat ja museot -opas 2009), olisiko muinaisjäänöksissä potentiaalia tällaiselle terapeuttille työlle?

Matkailupalvelut ja elämystuotanto

Tässä osiossa kartoitan tulevaisuusväitteiden kautta signaaleja ja perusteita siihen, millaisia matkailupalveluja ja elämystuotantoa muinaisjäänöksikohteilla saattaisi tulevaisuudessa olla.

Miten arkeologista kulttuuriperintöä voitaisiin tuotteistaa tulevaisuudessa? Millaisia elämyksiä voidaan luoda esimerkiksi teknologian välityksellä? Millaista imagoa muinaisjäänöksien yhteyteen tehtävällä matkailutoiminnalla tavoitellaan ja miten sitä markkinoidaan tulevaisuudessa?

Elämykset ja tuotteistaminen:

Muinaisjäänöksikohteiden läheisyyteen on luotu taiteilijaresidenssejä, jotka houkuttelevat taiteilijoita hyödyntämään arkeologiaa ja muinaista maisemaa taiteen inspiraationa. Lisäksi residenssit toimivat matkailukohteina vetäen alueelle globaalisti taiteesta ja kulttuurista kiinnostuneita matkailijoita.

Taustoitus väitteelle: Monessa nyky-museossa arkeologia ja taide on sijoitettu saman katon alle – niiden avulla voidaan tuottaa uudenlaista kokemuksellista tietoa menneisyydestä.

Suosittu nuorisolle suunnattu kansainvälinen elokuva-sarja on nostanut esihistorian harrastamisen 2040-luvulla nuorten keskuudessa trendiksi. Elokuvamatkailua tuotteistetaan useissa elokuviin liittyvissä muinaisjäänköhteissa.

Taustoitus väitteelle: Elokuvamatkailua pidetään matkailualan kasvavana trendinä. Esimerkiksi lapsille suunnatussa Unna ja Nuuk -elokuvassa (2006) on kuvattu kivikauden Suomea, mutta elokuvaa ei tuotteistettu matkailualalle.

Metallinpaljastin-harrastus on tuotteistettu matkailualalle. Suomeen järjestetään metallinpaljastintointiaan keskittyviä matkoja, joilla on ”löytökauu”.

Taustoitus väitteelle: Tällä hetkellä metallinpaljastinharrastus hiertää arkeologien ja harrastajien välejä. Olisiko ilmiössä aineksia matkailutuotteeksi, esimerkiksi pelillistämisen keinoin?

Muinaistekniikat ovat tulleet osaksi matkailun valtavirtaa. Ne on tuotteistettu osaksi kaikenlaista matkailutarjontaa, ei ainoastaan esihistoriaan tai arkeologiaan liittyviin tuotteisiin.

Taustoitus väitteelle: Muinaistekniikka-artsaaniksi voi tällä hetkellä opiskella Mynämäen käsi- ja taideteollisuusopistossa. Perinteisiin pohjaava, mutta uutta luova käsityöläisyys ja taitajuus kuvaavat muinaistekniikka-artsaanien osaamista.

Suomessa toimii 2040-luvulla useita (esi)historiallisiin aikakausiin perehtyneitä show-ryhmiä. Ryhmät ovat osa järjestäytyneitä suomalaista kulttuurivientä ja ne edistävät myös kulttuurimatkailua Suomen suuntaan. Ryhmät esiintyvät paitsi museoissa ja muinaisjäänköhteillä, myös laajemmin mm. kulttuuritapahtumissa ja festivaaleilla.

Taustoitus väitteelle: Esimerkkinä tällaisesta toiminnasta on Kivikauden toimintaryhmä Kuttelo, joka on kivikautta elävöittävä esiintyjäryhmä.

Matkailupalvelut:

Muinaisjäänköksille kohdistuva matkailu on 2040-luvulla ns. passiivimatkailua. Kohteita hoidetaan ja niiden saavutettavuutta on parannettu opasteilla ja reiteillä, mutta niitä ei ole tuotteistettu ja niitä ei aktiivisesti markkinoita matkailukohteina.

Taustoitus väitteelle: Tässä väitteessä pohditaan sitä, onko matkailun kehittäminen muinaisjäänköksille ylipäänsä tarpeellista tulevaisuudessa.

Senioreille suunnatut matkailupalvelut ja tuotteet ovat 2040-luvulla menestyneimpiä matkailutuotteita muinaisjäänköksille.

Taustoitus väitteelle: Maailmassa on tällä hetkellä yli miljardi 60-vuotiaista. Länsimaisen ihmisen eliniän odote pitenee ja terveydentila paranee. Ihmisillä on aikaa, rahaa ja halua matkustaa yhä iäkkäämpinä.

Esihistoriaa esittelevissä keskuksissa voi matkailija kokea turvallisessa muodossa äärielämyksiä. Elämyksiä voidaan räätälöidä kohderyhmien toiveiden mukaisiksi. Seikkailu- ja selviytymismatkat ovat erityisesti varakkaiden venäläismatkailijoiden suosiossa.

Taustoitus väitteelle: Äärielämyksiä voidaan tuottaa matkailijoille monin tavoin, erilaisissa mittakaavoissa. Esimerkiksi Suomessa Yli-Iin Kierikkikeskuksessa on toteutettu talviaikaan kolmi viikkoisia kivi-kautisiin olosuhteisiin sovellettuja selviytymisleirejä. Eteläisessä Hollannissa sijaitsevassa Archeon-nimisessä esihistoriakeskuksessa järjestetään gladiaattoritaisteluita.

”Hortoilu” -harrastuksen (villivihannesten keruu ja ruoanlaitto) ympärille Suomeen on syntynyt muinaisjäänkösten yhteyteen ruokamatkailuun perustuvia matkailutuotteita.

Taustoitus väitteelle: Hortoilu-harrastus on viime vuosina noussut uudeksi ruokailun trendiksi.

Muinaisjäänköksistä on koottu virtuaalinen ”löytöretkeilijän” palveluverkosto, josta löytyvät paitsi kohdetiedot myös ns. ohjelmapalvelut, joita kohteessa tai sen lähiympäristössä on.

Taustoitus väitteelle: Matkailualalle on tyypillistä erilaiset palveluportaalit, joihin kootaan esimerkiksi alueellisesti tai temaattisesti tietoa matkailijalle, esim. Turun saariston portaalit, Kalastusportaalit tai retkeilyportaalit. Muinaisjäänköksistä on koottu aikaisemmin mm. muinaispoluille johdettava sivusto.

Yleisökaivauksia suunnataan 2040-luvulla kansainvälisille markkinoille ja niistä on kehitetty taloudellisesti kannattavia ylellisyystuotteita.

Taustoitus väitteelle: Yleisökaivauksia on järjestetty Suomessa jo vuosien ajan, mutta niitä ei ole tuot-

teistettu matkailualalle. Tänä vuonna yleisölle avoimia kaivauksia järjestetään mm. Heureka-toimesta, Raumalla ja Raisiossa.

Arkeologisten kokoelmien poistotyön tuloksena museot myyvät kokoelmiaan matkamuistoina turisteille. Yritystoimintaa on muodostunut aidon arkeologisen esineistön tuotteistamiseksi.

Taustoitusta väitteelle: Arkeologisten kokoelmien karsimisesta on käyty keskustelua, mutta toistaiseksi poistoihin ei ole ryhdytty.

Muinaisjäännösten yhteyteen on perustettu hiljaisuuden reitit, jotka ovat ihmisten luontoyhteyttä vahvistavia teknologiavapaita matkakohteita.

Taustoitusta väitteelle: Pohjanmaalla on matkailijoille tuotteistettu Hiljaisuuden Lestijoki -retkipaketti ja hiljaisuuden tuotteistamisessa nähdään laajemminkin potentiaalia Suomeen suuntautuvassa luontomatkailussa.

Imago ja markkinointi:

Sosiaalisen median osaajat paitsi markkinoivat arkeologisia kohteita, hankkivat myös kohteiden kehittämiseen ja kaivaustoimintaan yhteisörahoitusta.

Taustoitusta väitteelle: Yhteisörahoituksen hankinnalle on jo luotu joitakin kanavia. Esimerkiksi Iin Pirttörmän kaivauksille haettiin yhteisörahoitusta kesällä 2014.

Muinaisjäännöksille kohdistuvaa matkailua markkinoidaan puhtauden ja aitouden avulla. Matkailuelämys rakentuu vahvasti luontoon liittyvistä asioista, puhtaasta vedestä ja ilmasta.

Taustoitusta väitteelle: Tämän väitteen avulla voidaan pohtia ekosysteemipalveluiden matkailullisen hyödyntämisen periaatteita.

Matkailuala ei ole kehittynyt arkeologisten kohteiden osalta, sillä ei ole rakennettu tuotteita, joita voi ostaa ja joilla olisi selkeä hinta.

Taustoitusta väitteelle: Tässä väitteessä pohditaan matkailupalveluiden perustavanlaatuisia laatuksyyksiä.

Tekijät ja osaaminen:

Arkeologiseen kulttuuriperintöön erikoistuneet kulttuurituottajat ovat olennainen toimijataho matkailualalla.

Taustoitusta väitteelle: Tuottaja-sektorin asiantuntemusta hyödynnetään jo nyt esimerkiksi luontokohteiden kehittämistyössä.

Arkeologiaa ei opeteta 2040-luvulla omana oppiaineena, vaan se on sulautunut osaksi ”kulttuuriympäristön asiantuntijan” tutkintoa.

Taustoitusta väitteelle: Väitteen avulla pohditaan arkeologin ammatillista profilia: mikä on arkeologin ammattikuva tulevaisuudessa?

Perustiedot arkeologisesta kulttuuriperinnöstä ja sen merkityksestä matkailun resurssina ovat pysyvä osa matkailualan monimuotokoulutusta.

Taustoitusta väitteelle: Tämän väitteen avulla voidaan pohtia sitä, millä tavoin tietoa arkeologisesta kulttuuriperinnöstä voitaisiin ottaa luontevaksi osaksi matkailualan koulutusta.

Teknologia:

Muinaisjäännösten hoitotyö on ohjattu hoitotyötä tekeväälle robottihyönteisparvelle ja sen arkeologin koulutuksen saaneelle koordinaattorille.

Taustoitusta väitteelle: Eduskunnan Tulevaisuusvaliokunnan julkaisussa 6/2013 on lupaavimpiin tulevaisuuden teknologisiin sovelluksiin luettu mukaan kyberhyönteiset.

Matkailullisesti merkittävimmissä muinaisjäännösalueilla on yleisön käytettävissä interaktiivisia hologrammi-opastuksia ja -ennallistuksia.

Taustoitusta väitteelle: Hologrammi-teknologian avulla muinaisjäännöksille ei olisi tarvetta rakentaa pysyviä rakenteita.

3D ja 4D tulostetut tuotteet ovat suosittuja matkamuistoja arkeologisilta kohteilta.

Taustoitus väitteelle: 3D-tulostaminen on jo tulossa osaksi museoiden arkipäiväistä toimintaa. 4D-tulostaminen taas tuottaa esineitä, jotka muuttavat muotoaan jonkin ulkoisen tekijän johdosta. Neljäs ulottuvuus on siis aika.

Osa muinaisjäänöksistä on 2040-luvulla olemassa ainoastaan digitaalisesti. Nämä virtuaaliset kohteet ovat suosittuja ajanviettopaikkoja 3D-maailmoissa.

Taustoitus väitteelle: Tämän väitteen avulla voidaan pohtia digitaalisuuden rajoja muinaisjäänösten säilyvyyden ja hyödynnettävyyden kannalta.

Robotisoidut arkeologiset kaivaukset mahdollistavat kaivausten oheen muodostettavia ainutkertaisia matkailutapahtumia.

Taustoitus väitteelle: Arkeologinen kaivaustoiminta teknologisoituu jatkuvasti. Tässä väitteessä pohditaan teknologisaation kautta sitä, miten kaivaustoimintaa voisi tuotteistaa matkailualan käyttöön.

Muinaisjäänöksiin liittyvät arvot ja merkitykset

Muinaisjäänösten matkailullisen hyödyntämisen pohtiminen nostaa esille arvokeskustelun tarpeellisuuden. Miten suomalaisen yhteiskunnan arvoilmapiiri tulee muuttumaan? Miten tulevaisuudessa arvotetaan menneisyyttä matkailualan ja toisaalta antikvaarisista näkökulmista? Miten kaupallisin periaattein toimiva matkailuala voisi tulevaisuudessa toimia kulttuuriperintöarvoja kantavilla muinaisjäänöksikohteilla? Tulevaisuusväitteitä ei ole tässä kyselyn viimeisessä osuudessa avattu tarkemmin, vaan toivon, että vastaat väitteisiin omaan arvopohjaasi nojautuen.

Arvot ja merkitykset:

- Matkailuelinkeino on muuttanut 2040-luvulle tultaessa muinaisjäänöksikohteita pysyvästi hengettömiksi tuotteiksi, joista on riisuttu niiden monikerrokseisuus ja eri aikakausien vivahteet.
- Muinaisjäänöksikohteista on koottu virtuaalinen ”merkitysten pankki”, jossa kävijät ja hoitotyöhön osallistujat voivat monimediallisesti avata muinaisjäänöksille annettuja henkilökohtaisia merkityksiä. Nämä henkilökohtaiset merkityssisällöt ovat osa virallista muinaisjäänösrekisteriä ja ne ovat hyödynnettävissä matkailukäyttöön.
- Kansallismielinen yhteiskunnallinen arvoilmapiiri on nostanut suomalaisen esihistorian merkittävään asemaan opetus- ja kulttuuritoiminnassa. Muinaisjäänöksikohteita markkinoidaan matkailijoille ”aitosuomalaisena” menneisyytenä.
- 2040-luvulla esihistorian opetus on kiinteä osa koulujen opetusohjelmaa. Oppilaat vierailevat kohteilla säännöllisesti ja suunnitelmallisesti sekä saattavat myös adoptoida hoitokohteeksi lähiseudun arkeologisia kohteita.
- Suomenuskoisten pyhät paikat, monet matkailullisesti merkittävät muinaisjäänökset, ovat siirtyneet uskonrauhan piiriin. Matkailutoiminnan tulee tällöin väistyä uskonnonharjoittamisen tieltä (vrt. kirkolliset toimitukset nykyisin).
- Saamelaisalueille ja erityisesti saamelaisten pyhille paikoille suuntautuva matkailu on kriisiytynyt 2040-luvulle tultaessa matkailijamäärien nousua paikallisen väestön kannalta kestävämmälle tasolle.
- Muinaisjäänöksiä arvotetaan 2040-luvulla välineellisesti: ne koetaan pääasiallisesti matkailun ja muun vapaa-ajan toiminnan resursseina.
- Tiedostettu, tutkittu ja matkailullisesti hyödynnetty arkeologinen kulttuuriperintö on vahvistanut merkittävästi 2040-luvun suomalaista, paikallista kotiseutuhenkeä ja asukkaiden paikallisidentiteettiä.

LIITE 3. Laadukkaan esihistoriamatkailutuotteen kriteerit, jotka on laatinut Lounais-Suomen esihistoriamatkailuyhdistys Louhi ry vuonna 2003.

LOUNAIS-SUOMEN ESIHISTORIAMATKAILUYHDISTYS LOUHI RY 2003

LAADUKAS ESIHISTORIAMATKAILU

Esihistoriamatkailutuotteella tarkoitetaan matkailu- ja virkistyskäyttöön suunniteltua aitoa tai tarkoitukseen valmistettua tuotetta. Se voi olla nähtävyyshohde, reitti, opastus, esitys, tapahtuma, matkamuisto tms., joka ammentaa sisältönsä esihistoriasta ja jota sellaisenaan markkinoidaan.

LAADUKAS ESIHISTORIAMATKAILUTUOTE

HUOMIOI YMPÄRISTÖN ASUKKAAT

- o Tuotteen kehittämisestä on kerrottu ympäristön asukkaille ja heille on annettu mahdollisuus vaikuttaa siihen.
- o Maanomistajan/-jien kanssa on sovittu kohteen matkailullisesta hyödyntämisestä ja sen edellytyksistä.
- o Tuote ei aiheuta häiriötä ympäristön asukkaille.

HUOMIOI SISÄLLÖN KESTÄVYYDEN

- o Tuote hyödyntää paikallista omaleimaisuutta. Se perustuu oman alueensa esihistoriaan tai sopii esim. sen nykyiseen luonnonympäristöön.
- o Opas, esiintyjä, arkeologi, kädentaitaja tai muun toimija tuntee ja tunnustaa taustansa ja osaamisalueensa rajat sekä toimii niiden mukaan, pyrkien kehittämään omia taitojaan.
- o Käyttäjälle ilmaistaan selvästi, mikä osa tuotteesta perustuu tieteelliseen / arkeologiseen tutkimukseen ja mikä osa on sen ympärille nykyajan vaatimusten, taiteellisen näkemyksen, perimätiedon tms. pohjalta rakennettu.
- o Elävöittämisen kohde voidaan ja on usein syytäkin rajata. Rajauksen sisällä tuote on mahdollisimman aito, mutta sen ympäristöltä, oheistuotteilta ja -palveluilta ei sitä edellytetä.
- o Tuote on uusiutumiskykyinen

HUOMIOI KOHTEEN FYYSISEN KESTÄVYYDEN

- o Sekä kohteen että sen ympäristön säilyvyys on turvattu huolehtimalla mm. tarvittavista suojarakenteista, kulunohjauksesta, jätetuollosta ja valvonnasta.
- o Koskee erityisesti aitoja kohteita – muinaisjäänneksiä ja esineitä - mutta myös rakennettuja kohteita ja tilapäisiä tapahtumapaikkoja.

ON VASTUULLISESTI MARKKINOITU

- o Markkinointi perustuu tuotteen sisältöön ja rajaukseen.
- o Tuotteen ylläpitoon on sitouduttu.
- o Tuote on käyttäjäryhmänsä saavutettavissa sekä konkreettisesti että henkisesti.

HUOMIOI KÄYTTÄJIEN TURVALLISUUDEN

- o Tuote on laadittu tai sitä voidaan muunnella käyttäjäryhmän edellytysten mukaiseksi.
- o Olemassa olevista turvallisuusriskeistä kuten vaativista kulkureiteistä tiedotetaan etukäteen.
- o Tuotteen tarjoaja tuntee vastuunsa käyttäjän turvallisuudesta mm. hankkimalla tarvittavat vakuutukset ja ensiaputaidot.

TÄYTTÄÄ VIRANOMAISTEN ASETTAMAT MÄÄRÄYKSET

- o Tuote on laadittu mainosmuistolain, jokamiehenoikeuksien, tuotevastuu-, tekijänoikeus- ja yksilönsuojalain hengen mukaisesti.
- o Vaadittavat ilmoitukset viranomaisille on tehty sekä terveyst-, rakennus- ja palotarkastajien ym. luvat on hankittu.

TIIVISTELMÄ

POLKUJA ESIHISTORIASTA TULEVAISUUKSIIN

– Matkailun tulevaisuuksia ja toimijoita arkeologisilla maastokohteilla

Väitöskirjatutkimuksen aiheena on matkailun mahdolliset tulevaisuudet arkeologisilla maastokohteilla Suomessa. Tutkimuksessa selvitetään, miten arkeologista kulttuuriperintöä on tuoteistettu Suomessa 2000-luvun kuluessa matkailualalle erityisesti arkeologisten maastokohteiden yhteydessä. Tutkimuksessa kysytään, millaista matkailu voisi olla arkeologisilla maastokohteilla tulevaisuuden Suomessa. Lisäksi pohditaan sitä, millaista tulevaisuusajattelua arkeologisen kulttuuriperinnön ja matkailualan eri toimijoiden keskuudessa on ja miten se vaikuttaa tulevaisuuden muotoutumiseen matkailun kehittämistyön näkökulmasta.

Tutkimuksen pääaineistona ovat tulevaisuusorientoituneet teemahaastattelut (35 kpl). Teemahaastattelussa on hyödynnetty tulevaisuuspyörä-menetelmää, jolla on herätelty haastateltavien tulevaisuusajattelua. Haastattelujen jatkoksi tehtiin eDelfoi-kysely. Käytettävissä on ollut lisäksi yhden tulevaisuustyöpajan aineisto, joka täydentää muuta aineistoa. Aineisto analysoitiin etnologiselle tutkimukselle ominaisen kulttuurianalyysin avulla, jonka kautta muodostettiin neljä tulevaisuuskuva matkailusta arkeologisilla maastokohteilla sekä neljä tulevaisuusajattelijahahmoa. Lisäksi esimerkkitapausten avulla havaittiin monia hyviä käytänteitä sekä toimintamalleja tulevaisuutta ajatellen. Tutkimuksen teoreettisena kehyksenä toimii tulevaisuusajattelun käsite, joka välittyy sekä tulevaisuuskuvista että tulevaisuusajattelijahahmoista.

Tutkimustulokseksi muodostettiin neljä tulevaisuuskuva. ”Pieni on kaunista” -tulevaisuuskuvasa arkeologinen kulttuuriperintö nähdään hyvän arkiympäristön lähteenä ja lähimatkailun resurssina. ”Yhdistetään ne vähäiset resurssit!” -tulevaisuuskuvan kautta tarkasteltiin toiminnan ammattimaistumista matkailun näkökulmasta. ”Kyllä se viiminen sammuttaa valot, ni näyttää tällä hetkellä todennäkösemältä” -tulevaisuuskuvasa nostettiin esille tulevaisuuden uhkakuvia, kuten muinaisjäännösten hoidon heikkenemistä ja resurssien niukkenemistä. ”Netissä räplääjät ja digivas-taiset” -tulevaisuuskuvan avulla käsiteltiin uuden teknologian mahdollisuuksia esihistorian elävöittämisessä tulevaisuudessa. Tutkimuksessa muodostettiin myös neljä tulevaisuusajattelijahahmoa. Realistisen kehittäjä-toteuttajan tulevaisuusajattelu suuntautuu lähitulevaisuuteen ja hän kokee voivansa vaikuttaa siihen. Visionäärinen kuvitteli omaa luovaa, pitkälle tulevaisuuteen ulottuvaa tulevaisuusajattelua. Päätäväinen vaikuttaja on strateginen ajattelijajarruttelija edustaa hahmojen joukossa tulevaisuus pessimismia ja hänen ajattelunsa suuntautuu enemmän menneeseen kuin tulevaan.

Ihmisten kiinnostuksen nähdään tulevaisuudessa kasvavan arkeologiaa ja esihistoriaa kohtaan. Matkailun nähdään antavan työlle arkeologisen kulttuuriperinnön

parissa uusia merkityksiä. Arkeologisen kulttuuriperinnön ja matkailun parissa työskentelevät ovat tulevaisuuden tekijöitä, jotka pyrkivät aktiivisesti vaikuttamaan tulevaisuuteen ja luomaan edellytyksiä arkeologisten maastokohteiden säilymiselle, tutkimiselle ja matkailulliselle hyödyntämiselle.

Asiasanat: arkeologinen kulttuuriperintö, arkeologiset kohteet, matkailu, kulttuuri-matkailu, luontomatkailu, tulevaisuusajattelu, tulevaisuuskuvat, kulttuurianalyysi

SUMMARY

PATHWAYS FROM PREHISTORY TO FUTURES

– Futures of tourism at archaeological sites in Finland

This thesis studies the possible futures of tourism at Finnish archaeological sites. The purpose is to ascertain the extent to which archaeological heritage has been commodified in Finland during the years 2000–2020, especially when it comes to tourism at archaeological sites. The main research question is as follows: What will tourism connected to archaeological heritage possibly be like in the future? In addition, the study investigates the different kinds of futures thinking of various actors involved in archaeological heritage and the tourism sector. Creative futures thinking and different kinds of imaginary futures affect the processes of developing archaeological tourism by creating possible futures in the various actors' minds.

The main research material consists of 35 future-oriented thematic interviews using the future wheel method. The purpose of the future wheel was to awaken the interviewees' future-oriented thinking. After conducting the interviews, an eDeplhi-query was executed. In addition, I used material from one future workshop to complement other research methods. I analysed the research material via cultural analysis, which is a method commonly used in ethnological research. Four future images of tourism at archaeological sites and four avatars of future thinkers were built based on the research material. Additionally, several good practices and procedures to future thinking were identified with the help of case studies. The theoretical framework of this study is based on the concept of futures thinking, as represented by future images and avatars of future thinkers.

The four future images are the main research result of this study. In the "small is beautiful" future image, archaeological heritage was seen as the origin of a positive everyday environment and as a resource for local, small-scale tourism. The second, "let's combine the scarce resources", futures image focused on the growing professionalism of archaeological tourism. The third, "when the last one turns off

the lights”, futures image raised threatening scenarios, such as the neglect of archaeological sites and artefacts and the growing scarcity of resources. Finally, the fourth, ”Internet addicts and digitally resistant”, futures image highlighted the possibilities of enlivening prehistory in the future through novel technologies. Four avatars of futures thinking were also devised as part of this study. The realistic, developer-actor’s futures thinking is directed at the near future and she perceives herself as being able to affect it. The visionary takes her own futures thinking path, which is directed far ahead in the future. The determined leader is a strategic thinker who orients herself toward the future across multiple generations. The pessimistic mourner’s thinking is more oriented toward the past than the future.

The study confirmed a growing interest in archaeology and prehistory among the general public. Tourism can give new meanings to the type of work related to archaeological heritage. Archaeological heritage workers as well as the people working in tourism are creators of futures, both actively affecting potential futures and creating the means for archaeological sites to be preserved and used for tourism and research purposes.

Keywords: archaeological heritage, archaeological sites, tourism, cultural tourism, nature tourism, futures thinking, futures images, cultural analysis

